Department of Public Instruction, Mysore

PADYASARA

Part I

REVISED EDITION

WITH NOTES BY

S. G. NARASIHMACHAR

The late Kannada Translator, Education Department

ಪದ್ಯಸಾರ

ಪ್ರಥಮ ಭಾಗ

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮುದ್ರಣ

ಇದರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯು ಮೈಸೂರು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯ ಟ್ರಾನ್ಸ್ಲೇಟರಾಗಿದ್ದ

ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು

ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು

Fourth Edition, 2,000 Copies

Mysore:

PRINTED AT THE GENERAL AGENCY PRESS

1918

Department of Public Instruction, Mysore

PADYASÁRA

Part I

REVISED EDITION

WITH NOTES BY

S. G. NARASIHMACHAR

The late Kannada Translator, Education Department

ಪದ್ಯಸಾರ

ಪ್ರಥಮ ಭಾಗ

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮುದ್ರಣ

ಇದರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯು ಮೈಸೂರು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯ ಟ್ರಾನ್ಸ್ಲೇಟರಾಗಿದ್ದ
ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು
ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು

Fourth Edition, 2,000 Copies

Mysore:
PRINTED AT THE GENERAL AGENCY PRESS
1918

Department of Public Instruction, Mysore

PADYASÁRA

Part I

REVISED EDITION

WITH NOTES BY

S. G. NARASIHMACHAR

The late Kannada Translator, Education Department

ಪದ್ಯಸಾರ

ಪ್ರಥಮ ಭಾಗ

ಪರಿಷ್ಕೃತ ಮುದ್ರಣ

ಇದರ ಟಿಪ್ಪಣಿವು ಮೈಸೂರು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಇಲಾಖೆಯ ಟ್ರಾನ್ಸ್ಲೇಟರಾಗಿದ್ದ
ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು
ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು

Fourth Edition, 2,000 Copies

Mysore:
PRINTED AT THE GENERAL AGENCY PRESS
1918

ಪೀಠಿಕೆ.

ಪದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಮೈಸೂರ್ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್‌ಬುಕ್ ಕನ್ನಡ ಸಬ್ ಕಮಿಟಿಯವರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು,

(1) ಮ|| ರಾ|| ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ. ಎ.
(2) ,, ಆರ್. ರಘುನಾಥರಾವ್, ಬಿ. ಎ.
(೩) ,, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್,
(4) ,, ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪ,
(5) ,, ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ.

ಇವರುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಉಪಸಭೆಯಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು.

ಈ ಉಪಸಭೆಯವರು ಹಿಂದಣ ಪದ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಜೈನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಸೇರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ಎರಡು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮ|| ರಾ|| ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ. ಯವರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಾಠಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಮೊದಲು ಸುಲಭ ಪಾಠಗಳೂ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಠಿನ ಪಾಠಗಳೂ ಬರುವಂತೆ ಕ್ರಮಪಡಿಸಿ ಪಾಠಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು.

ತದನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವು ಅವರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

Mysore,
26th December, 1902.

S. G. NARASIMHACHAR,
Kannada Translator

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ

PADYASARA.

ಪದ್ಯಸಾರ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಣಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಹೆಂಗಸರು 'ಕೊರವಂಜಿ' ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಕಣಿಹೇಳುವ ನೆಪದಿಂದ ಅವಳ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಕಥೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 'ಅರ್ಜುನನ ಕೊರವಂಜಿ,' 'ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ' ಮೊದಲಾದುವು ಈ ಜಾತಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಇಂಥವರೆಂದು ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ಇವರು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆಯು' ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುದು. ಇದು 'ದ್ವಿಪದಿ'ಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಎರಡೆರಡು ಚರಣವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.

ದ್ವಿಪದಿಗಳು.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆ.

ಚಿನ್ನ ರನ್ನದ ಕೋಟಿಕೊತ್ತಳಗಳಿಂದ |
ಚೆನ್ನೆಸೆವ ಮುತ್ತುವಜ್ರದ ತೆನೆಗಳಿಂದ ||೧||

ಅಳವಟ್ಟ ಪವಳಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ |
ಥಳಥಳಿಪ ಮಾಣಿಕದ ಪೊಸಕದಗಳಿಂದ ||೨||

ಬಂಧುರದ ಚಂದ್ರಶಾಲೆಯ ಪಙ್ತಿಯಿಂದ |
ಚೆಂದದಂಗಡಿಮಳಿಗೆಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ||೩||
ಮುಗಿಲುಗಳ ಮುಟ್ಟುತಿಹ ಡೆಂಕಣಿಗಳಿಂದ |
ಮಿಗೆ ಮೆಱೆವ ಕರಿತುರಗಕಾಲಾಳ್ಗಳಿಂದ ||೪||
ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಾಕೇತನಗರವನು |
ಕ್ಷಿತಿನಾಥ ದಶರಥನು ಪೊರೆಯುತ್ತಲಿಹನು ||೫||

ದಾಸರ ಪದಗಳು.

ಪುರಂದರದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸನೆಂಬಾತನು ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು. ಈತನು ವೈಷ್ಣವ ಮತದವನಾದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ 'ದಾಸರ ಪದಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ, ಪುರಂದರದಾಸ, ವರಹ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಇವರೇ ಮುಖ್ಯರು. ತಾಳ, ಲಯ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಡಬಹುದಾದ ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ, ಭಕ್ತಿಜನಕವಾಗಿಯೂ, ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಪುರಂದರದಾಸನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ. ಈತನು ಪಂಡ್ರಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ (ವಿದ್ಯಾನಗರ—ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನ)ದ ಅರಸಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ೧೫೬೪ರಲ್ಲಿ ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

---

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

ಹಸಿದು ಬಂದವರಿಂಗಶನವೀಯಬೇಕು |
ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆಗಳ ನಡಿಸಬೇಕು ||೧||
ಮೋಸಗಾರರ ಕೂಡೆ ಬೆರಸದಿರಬೇಕು |
ಭಾಷೆಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ್ಕ ನಿಜವಿರಲುಬೇಕು ||೨||

ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡುತ್ತೊಡಲ ಹೊರೆಯಬೇಡ |
ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಪಾತಕವನುಱೆ ಗಳಿಸಬೇಡ ||೮||
ಕುಳ್ಳಿರ್ದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕುತ್ಸಿತವು ಬೇಡ |
ಒಳ್ಳಿಯವ ನಾನೆಂದು ಬಲುಹೆಮ್ಮೆ ಬೇಡ ||೯||
ಹಿರಿಯತನ ಬಂದಾಗ ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ |
ಸಿರಿ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಲು ಮೆಱೆಯಬೇಡ ||೧೦||

---

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟುದು.

ತರಣಿವಂಶಜರಾಮನರಸಿ ಸೀತೆಯನು |
ದುರುಳ ರಾವಣನೊಯ್ಯೆ ಲೋಕಮಾತೆಯನು ||೧೧||
ರಾಮನಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶಿರದೊಳಗೆ |
ಭೂಮಿಜೆಯನಱಸಲ್ಕೆ ಪೋಪ ಭರದೊಳಗೆ ||೧೨||
ಜಲಧಿಯನು ದಾಂಟಿ ಹನುಮಂತನೈತಂದು |
ಬಲುಗೈಯ ದಶಮುಖನ ಪೊಳಲಲ್ಲಿ ನಿಂದು ||೧೩||
ಜಲಜಮಿತ್ರನು ಕಡಲ ಸಾರ್ದ ಬಳಿಕೆಂದು |
ಪೊಳಲನೆಲ್ಲವ ಸುಳಿದು ಕಾಣದೆಯೆ ನೊಂದು ||೧೪||
ಸುಳಿವ ಕಾಣೆನು ಸೀತೆ ಯೆಲ್ಲಿಹಳೊ ಎನುತ |
ತಿಳುಹುವವರಾರೆಂದು ಮನದಿ ಚಿಂತಿಸುತ ||೧೫||
ಚೋರ ದಶಕಂಠನಿಹ ಪುರವನೆಳೆದೊಯ್ದು |
ತೋರುವೆನು ರಾಘವಂಗೆನುತ ಕೈವೊಯ್ದು ||೧೬||
ಕೇರಿಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುತ ಬಂದು |
ಈರೈದು ಶಿರದವನ ಮನೆಗೆ ನಡೆತಂದು ||೧೭||
ಅಸುರನನುಜನು ಬಿಡುವ ಸುಯಿಲೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ |
ನುಸಿದು ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ ದೆಸೆಗೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ||೧೮||

ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತನುಸಿರೆ ಕೈಸಿಕ್ಕಿ |
ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ ಜಾನಕಿಯ ಕುಶಲ ಮನವುಕ್ಕಿ ||೧೯||

ಧರಣಿಸುತೆ ಸೆರೆಯಿದ್ದ ವನದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿ |
ಪರಮಹರುಷದಿ ರಾಮಮುದ್ರಿಕೆಯ ತೋರಿ ||೨೦||

ಬಾಳುವೆಯದೊಳ್ಳಿತ್ತು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ |
ವಾಲಿಯನುಜನು ನೆರಪಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಭಟರ ||೨೧||

ಪಾಳೆಯವದೆಲ್ಲವು ಶರನಿಧಿಯ ತಡಿಗೆ |
ಮೇಳೈಸಿ ಬಂದಿಹುದು ಭರದಿ ನಿಮ್ಮಡಿಗೆ ||೨೨||

ರಾಯ ಕಳುಹಿದನೆನ್ನ ತಾಯೆ ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ |
ವಾಯುಸುತ ತಾನೆನುತ ಪೊಡೆಮಡುತಲಡಿಗೆ ||೨೩||

ಬಿನ್ನಹವ ಭಕುತಿಯಲಿ ಮಾಡಲದ ಕೇಳಿ |
ಚೆನ್ನೆ ಜಾನಕಿ ಮನದಿ ಹರುಷವನು ತಾಳಿ ||೨೪||

ಚೂಡಕವ ಕೊಡಲು ಕೈಕೊಂಡು ನಡೆತಂದು |
ನೋಡಿ ಸುತ್ತಣ ಬನವ ಮುೞಿಯಬೇಕೆಂದು ||೨೫||

ಹಣುಕುತ್ತ ಮಿಣುಕುತ್ತ ಕೆಣಕಿ ನುಡಿಯುತ್ತ |
ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ ಬನವ ಮುೞಿದು ಕೆಡಹುತ್ತ ||೨೬||

ಸೊಕ್ಕಿದಸುರನ ಕೂಡೆ ಮಿಕ್ಕು ಮಾತಾಡಿ |
ರಕ್ಕಸರು ಹತ್ತಿಸಿದ ಬಾಲದುರಿನೋಡಿ ||೨೭||

ಅಕ್ಕೞಿಲ್ಲದೆ ಪುರಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಕಾಡಿ |
ಗಕ್ಕನಲ್ಲಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ತಾನೋಡಿ ||೨೮||

ಬಂದು ರಘುರಾಮನಿಗೆ ವಂದನೆಯ ಮಾಡಿ |
ತಂದಿದ್ದ ಚೂಡಕವ ಹರುಷದೊಳು ನೀಡಿ ||೨೯||

ಇಂತು ಸೀತೆಯ ಸುದ್ದಿಯನು ತಾನೆ ತಂದು |
ಸಂತಸವ ಬೀೞಿದನು ಸಕಲಜಗಕಂದು ||೩೦||

ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದಗಳು.

'ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿವಚನಗಳು' ಅಥವಾ 'ಸರ್ವಜ್ಞಪದಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿಗೆ 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂದು ಬಿರುದಿನ ಹೆಸರು. ಪುಷ್ಪದತ್ತನೆಂಬುದೇ ಈತನ ನಿಜವಾದ ನಾಮಧೇಯವು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೬೦೦ ರಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯಾದ ಬಸವರಸನೆಂಬ ಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಾತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಪುತ್ರಾರ್ಥಿಯಾದ ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ದೇವರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಧಾರ್‍ವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮಾಸೂರು' ಎಂಬ ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅಂಬಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾದ ಮಾಳವ ಹೆಂಗಸು ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಆ ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆಯು ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಇವನೇ ಪುಷ್ಪದತ್ತ (ಸರ್ವಜ್ಞ). ಈತನ ಪದಗಳು ಸುಮಾರು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಈತನು ಕೆಲವು ಒಗಟೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದನ್ನು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈತನು ಮುಂದೆ ಆಗತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನ'ದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದುವು.

ತ್ರಿಪದಿಗಳು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿ ವಚನಗಳು.

ಒಬ್ಬನಲ್ಲದೆ ಜಗಕೆ ಇಬ್ಬರುಂಟೆ? ಮತ್ತೆ |
ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕರ್ತನು ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಒಬ್ಬನೆ ದೈವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೧||

ಚಂದನವ ಕರಗಿಸಲು ಚೆಂದು ಪರಿಮಳವಕ್ಕು |
ಸಂದರಿವನರಿದಾ ಸತ್ಪುರುಷರು ತಾವು |
ನೊಂದು ಸೈರಿಪುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೨||

ಆನೆ ಪೀರಾಟದೊಳು ಪಿಾನ ಕಂಡಂಜುವುದೆ |
ಹೀನಮನದವರ ಬಿರುನುಡಿಗೆ ತತ್ವದ |
ಜ್ಞಾನಿ ಯಂಜುವನೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೩||

ಹುತ್ತು ಹಾವಿಗೆ ಚೆಂದ ಮುತ್ತು ಕೊರಳಿಗೆ ಚೆಂದ |
ಸತ್ತಿಗೆಯು ಚೆಂದ ಅರಸಿಗೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ |
ಸತ್ಯವೇ ಚೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೪||

ಅನ್ನವನು ನೀಡುವುದು ನನ್ನಿಯನೆ ನುಡಿಯುವುದು |
ತನ್ನಂತೆ ಪರರ ಬಗೆದಡೆ ಕೈಲಾಸ |
ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೫||

ಉಣ್ಣದೊಡವೆಯು ಘಳಿಸಿ ಮಣ್ಣೊಳಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು |
ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ ಬಾಯೊಳಗೆ |
ಮಣ್ಣು ಕಾಣಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೬||

ಕೊಟ್ಟದ್ದು ತನಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟದ್ದು ಪರರಿಂಗೆ |
ಕೊಟ್ಟು ನಾ ಕೆಟ್ಟೆನೆನಬೇಡ ಅದು ಮುಂದೆ |
ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೭||

ಆಗ ಬಾ ಯಿಾಗ ಬಾ ಹೋಗಿ ಬಾಯೆನ್ನದೇ |
ಆಗಲೇ ಕರೆದು ಕೊಡುವನಾ ಧರ್ಮ ಹೊ |
ನ್ನಾಗದೇ ಬಿಡದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೮||

ಉಣ್ಣೆ ಕೆಚ್ಚಲೊಳಿರ್ದು ವುಣ್ಣದದು ನೊರೆಹಾಲ |
ಪುಣ್ಯವ ಮಾಡಿಯುಣಲೊಲ್ಲದವನಿರವು |
ಉಣ್ಣೆಗೂ ಕಷ್ಟ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೯||

ಆಡದೇ ಮಾಡುವನು ರೂಢಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಆಡಿ ಮಾಡುವನು ಮಧ್ಯಮನಧಮತಾ |
ನಾಡಿ ಮಾಡದವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೦||

ಬಲ್ಲವರು ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ ತಾ ಮೆಟ್ಟುವರೆ |
ಬಲ್ಲಿದವರೊಡನೆ ಸೆಣಸಿದರೆ ಬಾಯೊಳಿಹ |
ಹಲ್ಲು ಹೋದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೧||

ಎದ್ದು ಮಾತಾಡದಿರು ಎದ್ದೆದ್ದು ನಿಲ್ಲದಿರು |
ಇದ್ದ ಮನುಜರ ಜರಿಯದಿರು ಓಲಗದೊ |
ಳಿದ್ದಾಗ ನೀನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೨||

ಮೂರ್ಖಂಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನು ನೂರ್ಕಾಲ ಹೇಳಿದರೆ |
ಗೋರ್ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಮಳೆಗಱೆದರಾ ಕಲ್ಲು |
ನೀರ್ಕುಡಿಯಲಹುದೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೩||

ಸಾಲವನು ಕೊಂಬಾಗ ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ |
ಸಾಲಿಗರು ಬಂದು ಎಳೆವಾಗ ಕಿಬ್ಬದಿಯ |
ಕೀಲು ಮುಱಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೪||

ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುವಾತ ರೂಡಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುವವನು ಮಧ್ಯಮ ಕನಿಷ್ಟ ತಾ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೫||

ಉತ್ತಮರೆಂಬುವರು ಸತ್ಯದಿಂ ಬಾಳುವರು |
ಉತ್ತಮರನೇನೂ ಎನಬೇಡ ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಮುತ್ತಿನಂತವರು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೬||

ಡೊಂಕುಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಡೊಂಕು ಬಾಳೆಯಹಣ್ಣು |
ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೇ ರುಚಿಯುಂಟು ಸಜ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೭||

ಕೆಂಪು ಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಕೆಂಪು ಮೆಕ್ಕೆಯಹಣ್ಣು |
ಕೆಂಪುಂಟುವೊಳಗೇ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ ದುರ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೮||

ಬರೆ ಕಂಡು ಕರೆಯದನ ಬರೆ ಕುಳ್ಳಿರೆನ್ನದನ |
ಸರಸಸಜ್ಜನಿಕೆಯಿಲ್ಲದನ ಸಖ್ಯವ |
ಬೆರಸಲೇ ಬೇಡ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೯||

ಸತ್ಯರೂ ಹುಸಿದೊಡೇ ಒತ್ತಿಹರಿದಡೆ ಶರಧಿ |
ಉತ್ತಮರು ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ ಲೋಕವಿ |
ನ್ನೆತ್ತ ಸೇರುವುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೦||

ಒಳ್ಳಿದರ ಒಡನಿರ್ದ ಕಳ್ಳ ನೊಳ್ಳಿದನಕ್ಕು |
ಒಳ್ಳಿದ ಕಳ್ಳನೊಡನಾಡೆಯವ ಶುದ್ಧ |
ಕಳ್ಳನೇ ಅಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೧||

ಬಲ್ಲವರ ಒಡನಾಟ ಬೆಲ್ಲವನು ಮೆದ್ದಂತೆ |
ಅಲ್ಲದುದನಹುದೆಂಬ ಅಜ್ಞಾನಿಯೊಡನಾಟ |
ಕಲ್ಲ ಹಾಯ್ದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೨||

ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗವದು ಹೆಜ್ಜೇನು ಸವಿದಂತೆ |
ದುರ್ಜನರ ಕೂಡೆ ಒಡನಾಟ ಬಚ್ಚಲಿನ |
ರೊಚ್ಚಿನಂತಿಹುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೩||

ಮಾನಹೀನರ ಸಂಗವೇನುಕೊಟ್ಟರು ಬೇಡ |
ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ ಸಂಗ ತಾ ಸಕ್ಕರೆ |
ಜೇನ ಸವಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೪||

ಕೋಪವೆಂಬುದು ಕೇಳು ಪಾಪದಾ ನೆಲೆಗಟ್ಟು |
ಕೂಪದೊಳು ನೇಣು ಹರಿದಂತೆ ನರಕಕೇ |
ಕೋಪಿ ತಾನಿಳಿವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೫||

---

5. ಒಗಟೆಗಳು.

ಕಾಲಿಲ್ಲದಲೆ ಹರಿಗು ; ತೋಳಿಲ್ಲದಲೆ ಹೊಱುಗು |
ನಾಲಗಿಲ್ಲದಲೆ ಯುಲಿವುದು ಕವಿಕುಲದ |
ಮೇಲುಗಳೆ ಪೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಹೊಳೆ) ||೫೬||

ಹಲ್ಲು ನಾಲಗೆಯಿಲ್ಲ ಸೊಲ್ಲು ಸೋಜಿಗವಲ್ಲ |
ಕೊಲ್ಲದೇ ಮೃಗವಾ ಪಿಡಿಯುವುದು ಲೋಕದೊಳ |
ಗೆಲ್ಲತಾವಿನಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬಲೆ) ||೫೭||

ಅರೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮರ ಮೂಡಿದುದು ಕಂಡೆ |
ಮರದ ಮೇಲೆರಡು ಕೈ ಕಂಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ |
ಇರುವುದಾ ಕಂಡೆ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಗಂಧದ ಕಲ್ಲು) ||೫೮||

ಇಱಿದರೆಯು ಏಱಿಲ್ಲ ಹರಿದರೆಯು ಸೀಳಿಲ್ಲ |
ತಿಱಿಗೂಟಿ ಕೊಂಡ ಋಣವಿಲ್ಲ ಕವಿಗಳ |
ಅಱಿದರಿದ ಹೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬೆಂಕಿ) ||೫೯||

ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕಣ್ಣು ನೆತ್ತಿಲಾದರು ಬಾಲ |
ಮುತ್ತಿನಾ ಹುಳವ ಹಿಡಿವುದು ಕವಿಜನರ |
ಮುತ್ತೇ ಇದ ಹೇಳು ಸರ್ವಜ್ಞ (ನವಿಲು) ||೬೦||

ಚೌಪದಿಗಳು.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

* ದುರ್ಜನರ ಸಹವಾಸ.

ಕೆಟ್ಟ ಹುಲಿಯನು ಮುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ತರಬಹುದು |
ಅಟ್ಟಿಬಹ ಮದಕರಿಯ ಕಟ್ಟಿ ತರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟ ಸರ್ಪನ ಹುತ್ತ ಕಲಕಿ ಬರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟಾತ್ಮರಾದವರ ಬಿಟ್ಟು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೧||

ಚೇಳು ಕುಟುಕಿದ ನೋವ ತಾಳಿಕೊಳಲಹುದು |
ಕಾಲಮೇಘದ ಸಿಡಿಲ ಸೈರಿಸಲು ಬಹುದು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಫಣೆಯ ಕಣ್ಣು ಕೀಟಿಲಹುದು |
ಕಾಳುಮೂಳರ ಸಂಗ ಮಱೆದು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೨||

ಹಱಿನ ಗರಗಸದಲ್ಲಿ ಶಿರವನಿಡಬಹುದು |
ಬೆರಸಿಬಹ ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚ ತೆರಹರಿಸಬಹುದು |
ಸರಿಸದಲಿ ನಿಂತು ಸಿಂಹವ ಕೆಣಕಬಹುದು |
ಮಱಸಿ ಕೊರಳನು ಕೊಯ್ವ ನರರ ಮಱೆ ಮನವೇ ||೬೩||

ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ವಿಷವು ಪುಚ್ಛದೊಳಗಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದಂತದೊಳಗೆ ವಿಷವಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದೇಹದೊಳಗೆಲ್ಲ ವಿಷವು |
ಹಿಂದೆಯಾಡುವ ನುಡಿ ಘೋರವಿಷ ಮನವೇ ||೬೪||

---

* (ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ೨ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ).

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಅಂಬಲಿಯನುಂಬ ನರಗಮೃತಾನ್ನವೇಕೆ |
ಕಂಬಳಿಯ ಹೊದೆವವಗೆ ಮಡಿವರ್ಗವೇಕೆ |
ಡಂಭವುಳ್ಳಾತನಿಗೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೇಕೆ |
ಹಂಬಲಿಸುವವನ ಜೀವನವು ತಾನೇಕೆ ||೧೫||

ಮೋಸದಲಿ ಕೊಲುವವಗೆ ಧರ್ಮ ತಾನೇಕೆ |
ಭಾಷೆತಪ್ಪುವ ನರಗೆ ನಂಬುಗೆಯದೇಕೆ |
ಕ್ಲೇಶವೊಡಲೊಳಗಿರಲು ಯಾತ್ರೆಗಳದೇಕೆ |
ಆಶೆ ಬಿಡದಿರ್ದವಗೆ ಸನ್ಯಾಸವೇಕೆ ||೧೬||

ಕಾಡಿನಲಿ ತಿರುಗುವಗೆ ಭೂಷಣವದೇಕೆ |
ಓಡಿನೊಳಗುಂಬವಗೆ ಹರಿವಾಣವೇಕೆ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡದ ಲೋಭಿಗೆ ಬಿಂಕವೇಕೆ |
ಬೇಡಿ ತಿನ್ನುವ ನರಗೆ ಮೋಡಿ ತಾನೇಕೆ ||೧೭||

---

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೊಲೆತನ.

ಶೀಲವನು ಕೈಕೊಣ್ಡು ನಡಿಸದವ ಹೊಲೆಯ |
ಹೇಳಿದಾ ಸತ್ಕಥೆಯ ಕೇಳದವ ಹೊಲೆಯ |
ಆಳಾಗಿ ದಣಿಗೆರಡ ಬಗೆವಾತ ಹೊಲೆಯ |
ಕೀಳುಮಾತಾಡುವವ ಬಲುಕೆಟ್ಟ ಹೊಲೆಯ ||೧೮||

ಕೊಣ್ಡ ಸಾಲವ ಹರಿಸದಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಲಣ್ಡತನದಲಿ ನಡೆವ ನರ ಭಂಡಹೊಲೆಯ |
ಉಣ್ಡಮನೆಗೆರಡ ಬಗೆವಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹೆಣ್ಡತಿಗೆ ಹೆದರುವವ ಕಡುಹೇಡಿಹೊಲೆಯ ||೧೯||

ಇದ್ದಾಗ ದಾನವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮದ್ದಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲುವಾತನೆ ಮಾರಿಹೊಲೆಯ |
ಬದ್ಧವಹ ನಯದ ನುಡಿಯಿಲ್ಲದವ ಹೊಲೆಯ |
ಶುದ್ಧ ತಾನೆಂಬಾತನೇ ಶುಣ್ಠಹೊಲೆಯ ||೨೦||

ಆಸೆಮಾತನು ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವವ ಹೊಲೆಯ |
ಲೇಸನುಪಕಾರವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮೋಸದಲಿ ಮುನಿದು ಕೆಡಿಪಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹುಸಿಯ ಬಗುಳುವ ಹೀನನವ ಹುಚ್ಚಹೊಲೆಯ ||೭೧||

---

9. ಮೂರ್ಖರು.

ಒಂಟಿಯಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ನಂಟರಿಗೆ ಸಾಲವನು ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಗಂಟನೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ತುಂಟನಾದವನು ತಾ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೨||
ಪಡೆದ ಮಗಳನು ಹಣಕೆ ಮಾರುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಮಡದಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯೊಳಿರುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಬಡತನವು ಬಂದಾಗ ಮಱುಗುವವ ಮೂರ್ಖ |
ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೩||
ಸತ್ತಕಱುವಿನ ತಾಯ ಕಱೆವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಒತ್ತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಹತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಲಬುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೆತ್ತತಾಯ್ಬೈವವನು ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೪||
ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ ಬಿಡದೆ ಭಜಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೇಮವನು ಗಳಿಸಿಯುಣದಾತನೇ ಮೂರ್ಖ |
ನೇಮದಲಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ತಾಮಸರ ಕೊಡುವವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೫||

ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಡುಪನ್ನೂ ಪಾಜಾಮೆಯನ್ನೂ ಅಂಗಿ ರುಮಾಲುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತಂತಮ್ಮ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಮುಂದುಗಡೆ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಗರ ತಂದೆ

ತಾಯಿಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚೌಪದಿಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರಷ್ಟೆ. ಈ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲವಕುಶರ ಕಾಳಗ, ಬಭ್ರುವಾಹನ ಕಾಳಗ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನು ಈ ಹುಡುಗರ ಮೂಲಕ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಸಿ ಆಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಾಡಿಸುವ ಪದಗಳು ಕೆಲವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪದಗಳಿಗೆ "ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದ" ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು "ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ" ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬರೆವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಆಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧಮಾನವಮಿ ಬರಲೆಂದು |
ಶಾಶ್ವತದಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||
ಈಶ ನಿಮಗತ್ಯಧಿಕ ಸುಖವ ಕೊಡಲೆಂದು |
ಲೇಸಾಗಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೧||

ಧನಕನಕವಸ್ತುವಾಹನವಾಗಲೆಂದು |
ಕನಕದಂಡಿಗೆ ಚೌರಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು ||
ದಿನದಿನಕೆ ರಾಜಮನ್ನಣೆ ಹೆಚ್ಚಲೆಂದು |
ಅನುದಿನವು ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೨||

ಛತ್ರಚಾಮರತೇಜಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು |
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಮಾಲಕುಮಿ ನಿಮಗೊಲಿಯಲೆಂದು ||
ಪುತ್ರಪೌತ್ರರು ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು |
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೩||

ಮಳೆ ಬಂದು ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಧರೆ ತಣಿಯಲೆಂದು |
ತಿಳಿಗೊಳಗಳುಕ್ಕಿ ತುಱುಗಳು ಕಱೆಯಲೆಂದು ||
ನಳಿನಮುಖಿಯರು ಸುಪುತ್ರರ ಪಡೆಯಲೆಂದು |
ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೪||

ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳು ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು |
ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು ||
ಆಯತದಿ ಜಗದೊಡೆಯನೊಲವಾಗಲೆಂದು |
ಪ್ರೀಯದಿಂ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೫||

ಹರಕೆಯನು ಕೇಳಿ ಹರುಷವ ಮಾಡಿ ನಮಗೆ |
ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಹಚ್ಚಡವ ನಮ್ಮಯ್ಯಗಳಿಗೆ ||
ಬೆರಸಿಕೊಡಿ ಕಡಲೆಯನು ಬೆಲ್ಲವನು ನಮಗೆ |
ಸರಸತಿಯ ಕರುಣವುಂಟಾಗಿರಲಿ ನಿಮಗೆ ||೮೧||

ಅಳಿಯನುಡುಗೊಱೆಯಲ್ಲ ಮುನಿದು ಕೇಳುವರೆ |
ಬಳಿಯ ಸಂಬಳವಲ್ಲ ನಿಂತು ಕೇಳುವರೆ ||
ಹಱೆಸಾಲವಲ್ಲ ಹಗಲಿರುಳು ಕಾಡುವರೆ |
ಅಱಿಮನವ ಮಾಡದಿರಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸುವರೆ ||೮೨||

ಇಂದುನಾಳೆಗಳೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಬೇಡಿ |
ಬಂದ ಬವಣೆಗೆ ಕೊಡುವುದುಚಿತಗಳ ನೀಡಿ ||
ಹಿಂದುಳಿದ ಕಡಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲ ನಮಗೀಗ |
ಮುಂದಾಗಿ ಹಚ್ಚಡವ ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಬೇಗ ||೮೩||

ಕೊಟ್ಟರಿಸಿ ಕೇಳ ಬಂದವರಲ್ಲ ನಾವು |
ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರ ತೆಗೆ ಯೆನ್ನದಿರಿ ನೀವು ||
ಕಷ್ಟಲೋಭಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ನಾವು |
ಕೊಟ್ಟು ನಮಗುಡುಗೊಱೆಯ ಕಳುಹಿಕೊಡಿ ನೀವು ||೮೪||

ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಫಲವೇನು |
ದೃಢವಿಲ್ಲದವರುಗಳ ಬೇಡಿ ಫಲವೇನು ||
ಜಡದೇಹಿಗಳಿಗೆ ಜಯವೆಂದು ಫಲವೇನು |
ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯ ಗಂಡ ಕಲಿಕರ್ಣ ನೀನು ||೮೫||

ಪರದಾರಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತೆ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು 'ಪರದಾರಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತ'ವನ್ನು ಬರೆದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ 'ಹೊಸದುರ್ಗ' ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಿಲರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರರಾಮನೇ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕ. ಸಚ್ಚರಿತ್ರನಾಗಿಯೂ ಗುಣನಿಧಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಈತನು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಓರಗಲ್ಲು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನ ಪಡೆ

ಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ದೊರೆಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನಂಜುಂಡಕವಿಯು ಹೊಂದಿ ಅವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿರುವನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ರಾಮನಾಥ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು 'ಸಾಂಗತ್ಯ' ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಜಾತಿಯವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

11. ಕರ್ಣಾಟದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

ಆ ಮೇರುಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದೊಳಭಿ | ರಾಮತೆವಡೆದೆಸೆದಿರ್ಪ ||
ಭೂಮಿಗಳೆಡೆಯೊಳಿರ್ಪುದು ಕರ್ಣಾಟಮು | ಹೀಮಣ್ಡಲ ಗಾಡಿವೆತ್ತು ||೮೬||

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗಮಿ | ರ್ದಾವಸುಧಾತಳವಳಯ ||
ಭಾವಿಸೆ ಕರ್ಣಾಟಕಜನಪದವದ | ನಾವನೊಲಿದು ಬಣ್ಣಿಸುವನು ||೮೭||

ಗ್ರಾಮ ನಗರ ಖೇಡ ಖರ್ವಡ ದುರ್ಗ ದ್ರೋ | ಣಾಮುಖಸಂದೋಹದಿಂದ ||
ಕಾಮನಾಡುಂಬೊಲದಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕ | ಭೂಮಿ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೮೮||

ಭೂರಮೆಯುಟ್ಟಿಲ್ಲದಿಟ್ಟ ದುಕೂಲದ | ಸೀರೆಗಳಂತೆ ಕಣ್ಗೊಳಿಪ ||
ಭೂರಿನದಿಗಳಾಕರ್ಣಾಟಭೂಮಿಯೊ | ಳೋರಂತೆ ಪರಿದೆಸೆದಿಹುದು ||೮೯||

ಶರಧಿಯನೊಲಿದಮರ್ದಪ್ಪಲಾ ತೊರೆವೆಣ್ಗ | ಳರದೆ ನೀಡಿದ ಕೈಗಳೆನಲು ||
ಕರಮೆಸೆದಿರ್ಪುವು ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾನಾಡ | ಸಿರಿಯನದೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೦||

ಸುರಗಿ ಸಂಪಗೆ ಸುರಹೊನ್ನೆಗಳಲರ್ವೊಡಿ | ವೆರಸಿ ನಲವಿನಿಂದ ಪರಿವ ||
ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾಪೊನಲಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮರಸ | ದಿರವಿನಂತಿಹುದು ನೋಳ್ಪರಿಗೆ ||೯೧||

ನಂದನದಂತೆ ನೋಳ್ಪರ ಕಣ್ಗಳಿಗಾ | ನಂದವನಿರದೆ ಪುಟ್ಟಿಸುವ ||
ಕುಂದದ ಫಲತತಿಯಿಂದ ಮೆಱೆವ ವನ | ವೃಂದದಿಂದೆಸೆವುದಾಭೂಮಿ ||೯೨||

ನಾರಿಕೇಳಾಮ್ರಪನಸ ಕದಳೀ ಖ | ರ್ಜೂರ ಚಂಪಕ ಚಂದನಗಳ ||
ಆರಾಮದಿಂದ ರಂಜಿಸುತೀವುದದು ಕಣ್ಗೆ | ಪಾರಣೆಯನು ಪಾಂಥಜನದ ||೯೩||

ದೇವನದೀಮಾತೃಕೋರ್ವರೆಯಿಂದದು | ದೇವಲೋಕವನೇಳಿಸುತ ||
ಭೂವನಿತೆಯ ಧಾನ್ಯದಕ್ಷಯನಿಧಿಯಂ | ತಾವಗಮೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೯೪||

ಅಳಿಯಿಲ್ಲದಂಬುಜವಂಬುಜವಿಲ್ಲದ | ಕೊಳ ಕೊಳನಿಲ್ಲದಾರಾಮ ||
ವಿಳಸಿತಾರಾಮವಿಲ್ಲದ ಕಾಲೂರ್ಗಳಿ | ಲ್ಲಿಳೆಯೊಳೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ||೯೫||
ಫಲ್ಲವವಿಲ್ಲದ ಮಾವು ಮಾವಿಲ್ಲದ | ವಲ್ಲಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ ||
ಇಲ್ಲದ ವನ ವನವಿಲ್ಲದ ಭೋಗಿಗ | ಳಿಲ್ಲಾ ದೇಶದೆಡೆಯೊಳು ||೯೬||
ನಡೆವಕ್ಕಿ ನುಡಿವಕ್ಕಿ ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ | ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ಕೇಳಿಸುವಾ ||
ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ ಗರಿಗಣ್ವಕ್ಕಿಗಳಾನೆಲ | ದೆಡೆಯ ಬನದೊಳಿರುತಿಹುದು ||೯೭||
ಅಲರ್ದಂಬುಜದುಳ್ಳಲರ್ದ ಚೆನ್ನೆಯ್ದಿಲ | ಕೊಳಗಳ ಶಾಲಿವನಗಳಾ ||
ನೆಲೆವನೆಯಾಗಿಹುದೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡಾ | ನೆಲನದನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೮||
ನಡೆವಂಚೆ ನುಡಿವರಗಿಳಿ ನಲಿದಾಡುವ | ಬೆಡಗಿನ ನವಿಲು ಕೂಗಿಡುವ ||
ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ಮೊರೆವ ಪರಮೆಗಳಿದೆ | ಗೆಡೆಪುವ ಪಥಿಕರನಲ್ಲಿ ||೯೯||
ಕಡಲುಗಳಾ ನಾಡ ಸಿರಿಯ ಸೊಬಗನೆಡೆ | ಬಿಡದೈತಂದುವೆಂಬಂತೆ ||
ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ ಮೆಱೆವ ಬಲ್ಗಱೆಗಳಾ | ಪೊಡವಿಯೊಳೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೧೦೦||
ಅಗೆವೊಯ್ಲ್ವ ಕಳೆಗೀಳ್ವ ಬೆದೆಯ ಬಿತ್ತುವ ನೀರ | ಬಗೆಯಱಿದೂಡುವ ಸಸಿಯ ||
ತೆಗೆವ ನಡುವ ನಗೆಮೊಗದ ಪಾಮರಿಯರ | ಬಗೆ ಬೆಡಗಾಗಿಹುದಲ್ಲಿ ||೧೦೧||
ಕಟ್ಟೆಂಬ ನುಡಿ ಮುಡಿಯೊಳಗಾಚಾರದ | ಬಟ್ಟೆಯೊಳಾಜ್ಞೆ ಯೆಡೆಯೊಳು ||
ಪುಟ್ಟಿಹುದಲ್ಲದೆ ನಾಡೊಳದನು ಬಾಯ | ಬಿಟ್ಟು ನುಡಿವರಲ್ಲಿಲ್ಲ ||೧೦೨||
ತೋರಮುಱುಬು ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ ಮುಗುಳ್ನಗೆ | ಮೇರೆಯಱಿದ ಮೆಲ್ಮಾತು ||
ಓರೆವೋಗದ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಱೆಯಲಲ್ಲಿಯ ಪೆಂಡಿ | ರೋರಂತೆ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿಹರು ||೧೦೩||
ವೀರರಲ್ಲದೆ ಹಂದೆಗಳು ವಿತರಣಗುಣ | ಶೂರರಲ್ಲದೆ ಲೋಭಿಗಳು ||
ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ ರಸಿಕರಲ್ಲದೆ ದುರ್ವಿ | ಕಾರಿಗಳಿಲ್ಲಾ ನೆಲದೊಳು ||೧೦೪||
ಆಡುವರಿಲ್ಲನೃತವನಾಜಿರಂಗದೊ | ಳೋಡುವರಿಲ್ಲೆಱಿದುದನು ||
ಕೊಡೆ ಕೊಡದರಿಲ್ಲಾನಾಡ ಮನುಜರ | ಗಾಡಿಯನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೧೦೫||

ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

ಬಹು ಪವಿತ್ರವಾದ ರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವೇ ಮುಖ್ಯಾಧಾರವೆಂದು ಅನೇಕರು ಒಪ್ಪುವರು. ಆದರೆ ಜೈನಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಗ್ರನ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನಕವಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಪರಾಮಾಯಣ,

ಕುಮುದೇಂದುರಾಮಾಯಣ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಮಚರಿತಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಂತಾದವರು ಜೈನರೆಂದೂ, ಅವರು ಜಿನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಯಶೋವಂತರಾದರೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ'ದಲ್ಲಿ ವೃಷಭಸೇನನೆಂಬವನು ಭರತನಿಗೆ ಮೊದಲು 'ರಾಮಾಯಣದ' ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದೂ, ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಗೌತಮಗಣಧರನು ಮಗಧದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಬರೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಣಧರಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವಿಶದವಾಗಿದ್ದ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಮಾಘನಂದಿಮುನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಕುಮುದೇಂದುಕವಿಯು ತಿಳಿದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ತಾನು ರಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಕುಮುದೇಂದುವು ಪದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನಾದಕಾರಣ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕವಿತ್ವದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗಾಗಿ 'ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ' (ಶತ್ರುವಾದಿಗಳೆಂಬ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ವಜ್ರದಂತೆ ಇರುವವನು), 'ಕವಿರಾಜಶಿಖಾಮಣಿ' (ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಖಾಮಣಿಯಂತಿರುವವನು) ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಈತನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಷಟ್ಪದಿಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಗಳೆವೃತ್ತದ ಪದ್ಯಗಳೂ ಕಾಣುವುವು. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಮಂದಾನಿಲರಗಳೆಗೂ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿಗೂ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗೂ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆಯಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರಗಳೆ.

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆ.

12. ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ.

ಅಂತಾಗಳ್ ರಘುರಾಮಮಂ ಸಭೆಯಿಂ |
ಸಂತತಸಕಲಾಭರಣಪ್ರಭೆಯಿಂ ||
ಅಮರೇಂದ್ರನ ಲೀಲೆಯನೇಳಿಸುತುಂ |
ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮಮಂ ಪರಿಪಾಲಿಸುತುಂ ||೧೦೭||

ತೆಳರ್ದಂ ರಜತಶಿಖರಿ ತಳರ್ವನ್ನಿರೆ |
ನಳಸುಗ್ರೀವಪ್ರಮುಖರ್ ಮುನ್ನಿರೆ ||
ಮುಂದಿರ್ದನುಪಮನಾಮದ ತೇರಂ |
ಬಂದೇಱಿದನುತ್ಸವದಿಂ ವೀರಂ ||೧೦೭||

ತನ್ನೊಡನೇಱಿ ಬರಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ |
ನುನ್ನತಕೀರ್ತ್ತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ||
ಸಿರ್ವಕ್ಕದೊಳಂಗದಹನುಮರ್ ವರೆ |
ದೋರ್ವ್ವಲಗರ್ವ್ವಿತ ಖಚರರ್ ವೆರಸಿರೆ ||೧೦೮||

ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ ರಂಜಿಸೆ |
ತಪನದ್ಯುತಿಯಂ ಬೆಳುಗೊಡೆ ಭಂಜಿಸೆ ||
ಪನ್ನೆರಡುಂ ಶಂಖಧ್ವನಿ ರಾಜಿಸೆ |
ಸನ್ನಾಹದ ಪಱೆ ಪಲವುಂ ಬಾಜಿಸೆ ||೧೦೯||

ವಿಜಯಪತಾಕೆ ಗಗನದೊಳ್ ಮೆಱೆಯಲ್ |
ಗಜಘಟೆ ಸತತಂ ಮದಮಂ ಕಱೆಯಲ್ ||
ಜಲಧಿತರಂಗದ ತೆಱದಿಂ ತುರಗಂ |
ಬಳಸೆ ಭಟರ್ ಬರೆ ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ||೧೧೦||

ಮಂಗಳಪಾಠಕರೊಲಿದುಲಿಯುತ್ತಿರೆ |
ಸಂಗೀತಂ ಕಿವಿಯೊಳ್ ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ ||
ಕರಕಲಿತಾಯುಧತೀವ್ರದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಪಿರಿದುಂ ಬೆಳಗಲು ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳ್ ||೧೧೧||

ತುರಗಂಗಳ್ ಧೂಳಿಯನೊದವಿಸುತಿರೆ |
ಕರಿಮದಧಾರೆಗಳದ ಮಾಣಿಸುತಿರೆ ||
ಪಗಲಂ ದ್ವಿಗುಣಿಸೆ ಭೂಷಾದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಮುಗಿಲಂ ಮುಟ್ಟೆ ಧ್ವಜಸಂತತಿಗಳ್ ||೧೧೨||

ಕವಿಗಮಕಿಗಳ ಸುಭಾಷಿತಮೆಸೆದಿರೆ |
ಭುವನಂ ಸೇನಾಮಯಮೆನಿಸುತ್ತಿರೆ ||
ಬಂದು ಸುವೇಲಾಚಲಪರಿಸರದೊಳ್ |
ಸಂದ ಸುವೇಲಾನಾಮದ ಪುರದೊಳ್ ||೧೧೩||

ಪುದಿದ ದಿಶಾಬ್ಧಿಖಚರನೆಡೆಗಟ್ಟಲ್ |
ಮದಯುತನಳನಂತವನಂ ಕಟ್ಟಲ್ ||
ಭೃತ್ಯಂ ರಾಮಂಗಂಬುಧಿಯಾಗಲ್ |
ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿವಾಸಿಗಳುಱೆ ತಲೆವಾಗಲ್ ||೧೧೪||

ಬಿಡಿಸಿ ಪುರದ ಪರಿಸರದೊಳ್ ಬೀಡಂ |
ತಡೆಯದೆ ವರಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬೀಡಂ ||
ಬರಿಸೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವೊದಲಾದರ |
ಸುರುತರ ವಿದ್ಯಾಜನಿತವಿನೋದರ ||೧೧೫||

ಜಲಧಿಯ ಪೆಂಪಂ ನಡೆ ನೋಡುತ್ತುಂ |
ನೆಲನಂ ನಿಜಭುಜಕೆಡೆಮಾಡುತ್ತುಂ ||
ನೆಲವಿಂದಿರ್ದಂ ದಶರಥರಾಮಂ |
ಸುಲಲಿತದಿನಕರವಂಶಲಲಾಮಂ ||೧೧೬||

ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ.

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆಪದ್ಮರಸನೆಂಬ ಕವಿಯು ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈತನು ಹೊಯಿಸಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನರಸಿಂಹದೇವನೆಂಬ ದೊರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಈತನು ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೈವಾಗಮವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಗಳೆಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಬರೆದಿದೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ತೆಗೆದಿರುವ ವಿವಿಧನೀತಿಗಳು " ಲಲಿತ ರಗಳೆ " ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿವೆ. ಇದೇ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರನ್ಥದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು.

'ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆ' ಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಬ್ಬಿಗರಕಾವ' ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ಮುನ್ನ ನೀ ಚರಿಸುವನ್ಯಾಯಮಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ಇನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಸಂಪನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು ||
ದುಸ್ಸಂಗ ದುರ್ವಾಕ್ಯ ದುಶ್ಚರಿತ್ರಂಗಳಂ |
ದುಶ್ಶೀಲ ದುರ್ಬೋಧೆ ದುರ್ವ್ಯಸನ ಗುಣಗಳಂ ||೧೧೭||

ಬಿಡಬೇಕು ಬಿಡದಿರಲು ಬಿಡುಗವನ ಬುಧಸಂಗ |
ತೊಡರುಗು ಮಹಾದ್ರೋಹ ಕಡುಪಾತಕರ ಸಂಗ ||
ಅನ್ಯವಧುವನ್ಯಧನದಾಸೆಯಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ತನ್ನ ಸತಿ ತನ್ನ ಧನದುನ್ನತಿಯೊಳಿರಬೇಕು ||೧೧೮||

ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು ಬಹುಭೀತಿಯಿರಬೇಕು |
ಗುರುವಿನಿದಿರಾಸನದೊಳಿರಲಂಜುತಿರಬೇಕು ||
ಇರದಿರಲು ಮಾಪಾತಕಂ ದೊರೆಕುಗಾತಂಗೆ |
ಪರಿಹರಿಸೆ ನಿಷ್ಕೃತಿಯದಿಲ್ಲವಘರೂಪಂಗೆ ||೧೧೯||

ಗುರುವಿನೊಳಗಪಹಾಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಂಗಳಂ |
ಬೆರಳ ಚಿಟುಕಂ ಚರಣದೊಳ್ ವಿಕಾರಂಗಳಂ ||
ಮಾಡಲಾಗದು ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು |
ಮಾಡಲೊಡನುನ್ನತಿಕೆಯುಡಿದಿಹುದು ನೀತಿಯೊಳು ||೧೨೦||

ಹುಸಿಯಟಮಟಂಗಳಂ ಗುರುವಿನೊಳಗುಸಿರ್ದವಂ |
ಶಿಶುವಧೆಯ ಮಾಳ್ಪವನ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಪೋಪವಂ ||
ಉತ್ಸಾಹ ಗುರುಭಕ್ತಿಯಚ್ಚಳಿಯದಿರಬೇಕು |
ನಿಚ್ಚಳದ ನಿಷ್ಠೆ ದೃಢ ಕೆಚ್ಚುಗೊಂಡಿರಬೇಕು ||೧೨೧||

ನಿಯತಮಪ್ಪಾಚಾರಸಮಯ ತಾನಿರಬೇಕು |
ನಯದ ವಾಕ್ಯಂ ಕರುಣೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿರಬೇಕು ||
ದಂಭ ಮಾತ್ಸರ್ಯಗಳಿಗಿಂಬುಗೊಡದಿರಬೇಕು |
ಇಂಬಾಗಿ ಗುರುವಿನೊಳು ನಂಬುಗೆಯನಿಡಬೇಕು ||೧೨೨||

ಷಟ್ಪದಿಗಳು.

ಶರಷಟ್ಪದಿ.

14. ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು. (ದಾಸರ ಪದ.*)

ಈಶನ ಕರುಣೆಯ |
ನಾಶಿಸು ವಿನಯದಿ |
ದಾಸನ ಹಾಗೆಯೆ ನೀ ಮನವೇ ||
ಕ್ಲೇಶದ ವಿಧವಿಧ |
ಪಾಶವ ಹರಿದು ವಿ |
ಲಾಸದಿ ಸತ್ಯವ ತಿಳಿ ಮನವೇ ||೧೨೩||

ಮೋಸದಿ ಜೀವಿಯ |
ಘಾಸಿಯ ಗೈದುದು |
ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೆ ಹೋದೀತೇ ||
ಭಾಷೆಯ ಕೊಟ್ಟು ನಿ |
ರಾಶೆಯ ಪಡಿಸಲು |
ಮೋಸವ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||೧೨೪||

ಸತ್ಯದ ಧರ್ಮವ |
ನಿತ್ಯವು ಬೋಧಿಸೆ |
ತೊತ್ತಿನ ಮನಸಿಗೆ ಸೊಗಸೀತೇ ||
ತತ್ತ್ವದ ಸಾರವ |
ಚಿತ್ರದಿ ಪೇಳಲು |
ಕತ್ತೆಯ ಮನಸಿಗೆ ತಿಳಿದೀತೇ ||೧೨೫||

ನ್ಯಾಯವ ಬಿಟ್ಟ |
ನ್ಯಾಯವ ಪೇಳುವ |
ನಾಯಿಗೆ ನರಕವು ತಪ್ಪೀತೇ ||
ತಾಯನು ನಿಂದಿಸಿ |
ನೋಯಿಸುತಿರುವ |
ನ್ಯಾಯಿಗೆ ಸುಕೃತವು ದೊರಕೀತೇ ||೧೨೬||

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಬಾಯಿಯ ಕೊಬ್ಬಿಂ |
ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ |
ಗಾಯವು ತಾಗದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||
ಮಾಯದ ಮನದೊಳ |
ಪಾಯವ ಗೈವಗೆ |
ಕಾಯದ ಕಷ್ಟವು ತಪ್ಪೀತೆ ||೧೨||

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.

ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು' ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದ ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೇ ಬೇರೆ, ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಾದ ಷಡಕ್ಷರಿಯೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಲ್ಲದ ಇವನನ್ನು 'ವೃದ್ಧಪರಾಶರ' ಎಂಬಂತೆ 'ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈತನ ಗ್ರಂಥದ ಒಕ್ಕಣೆಯನ್ನೂ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈತನು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುವುದು ; ಮತ್ತು ಕವಿತ್ವವೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕುಸುಮ ಭೋಗ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಈ ಕವಿಯ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಕವಿಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರೂ ಇವನ ಚರಿತ್ರವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

ದ್ವೇಷಿಮಾನವನು ನಾ |
ಭಾಷೆ ತಪ್ಪಿದವ ಸ |
ರ್ವೇಶನೊಳು ಸಲುಗೆ ನನಗೆಂತಪ್ಪುದು ||
ಘಾಸಿಯಾದೆನು ಭವದಿ |
ಯೋಸರಿಸಿ ಬೀಳ್ವನೆ |
ನ್ನೀಶನಂಘ್ರಿಗೆ ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ ||೧೩||

ಉದ್ಧರಿಸುವರ ಕಾಣೆ |
ನಿದ್ದೆಸೆಯ ಕೆಡಿಸಿದೆನು |
ಹೊದ್ದರಿನ್ನೆನ್ನ ನಾಲ್ದೆಸೆಯ ನಾನು ||
ಬಿದ್ದೆ ನಿನ್ನಯ ಪಾದ |
ಕುದ್ಧರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸೈ |
ಯೊದ್ದೆನ್ನ ನೀ ನೂಕಿ ಬಿಡಬೇಡವೈ ||೧೨೯||

ನೀತಿಯಱಿಯದೆ ನಾನು |
ಪಾತಕದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ |
ಭೂತಳದೊಳಂ ನಡೆದೆ ಗತಿಯಾವುದು ||
ಓತು ಕರುಣಿಸಿ ನೆನ್ನ |
ಪಾತಕಾಭ್ರಕೆ ಝಂಝಾ |
ವಾತವಾಗಿನ್ವೆನ್ನ ರಕ್ಷಿಸಯ್ಯ ||೧೩೦||

---

* ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

16. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದುದು.

ನಡೆದು ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳಂ |
ತಡೆದು ತಡೆದಲ್ಲಲ್ಲಿ |
ಯೆಡೆಯೆಡೆಯ ತರುಚಯಂಗಳ ತೋಱುತ ||
ಅಡಿಗಡಿಗೆ ನಮಗಿನ್ನು |
ಬಿಡುವ ಠಾವಾವುದೆಂ |
ದೊಡರಿಸಿದಳಳಲನವನಿಜೆ ರಾಮಗೆ ||೧೩೧||

ತೊಳಪ ಪಳುಕಿನ ಪಾದ |
ಶಿಲೆಯೊಳಗೆನಡೆಯುತಂ |
ದಲಘುತರತಪನತಾಪದೆ ಬಳಲುವ ||
ಸುಲಲಿತಲತಾಂಗಿ ಕೋ |
ಮಲೆ ಸೀತೆ ರಾಘವನ |
ಬಳಿವಳಿಯ ನೆಳಲಂತೆ ಬರುತಿರ್ದ್ದಳು ||೧೩೨||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೧೫ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಕೆಲಕೆಲವೆಡೆಯೊಳು ಕೆ |
ನ್ದಳಿರನೊಲವಿಂದೆ ಕೆಂ |
ದಳಕೆ ಪಡಿಯಿಡುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರಂ ||
ಲಲಿತತರಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿನಲಿದು ಪಸರಿಸುತಿ |
ರಲು ಸೀತೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆದಳು ||೧೩೩||

ಎಸೆವ ಮುಖಶಶಿಸುಧಾ |
ರಸವಿಸರಮೆಂಬಂತೆ |
ಪಸರಿಸುವ ಬೆಮರ ಬಿಂದುಗಳ ತಳೆದು ||
ನಸುಬಾಡಿದಂಗಲತೆ |
ಯಸದಳಂ ಸೊಗಸೆ ತ |
ನ್ನಸಿಯಳಂ ನೋಡುತುಂ ರಾಮ ನಡೆದಂ ||೧೩೪||

ಹಸಿವು ಬಳಲಿಕೆ ತೃಷೆಯ |
ದೆಸೆಯನಱಿಯಂ ನೀರ |
ದೆಸೆಯುಮಂ ನೆಟಿಲ ದೆಸೆಯಂ ನೋಡುತ ||
ಅಸುಗೆದಳಿರಿಂದ ಏರ |
ಚಿಸುತ ಶಯನೀಯಮಂ |
ಮಿಸುಪ ಭಕ್ತಿಯೊಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಡೆದನು ||೧೩೫||

ತುಂಗಸಾರ್ವರ್ತುಕವ |
ನಂಗಳ ಲತಾಮಂಟಪ |
ಪಂಗಳ ಸರಿತ್ಸರೋವರಕೋಟಿಯ ||
ರಂಗದ್ವಿಶಾಲಕೂ |
ಟಂಗಳ ವಿಲಾಸದೆ ಮ |
ನಂಗೊಳಿಪ ಚಿತ್ರಕೂಟವ ಕಂಡರು || ||೧೩೬||

ಆ ಗಿರಿಯ ಶೋಭೆಯಂ |
ರಾಗದಿಂ ನೋಡುತುಂ |
ಬೇಗದಿಂ ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು ಬಂದು ||

ಶ್ರೀಗೆ ನೆಲೆಯೆನಿಸಿ ಜೆಲು |
ವಾಗಿರ್ದ ವಟವಿಟಪಿ |
ಪೂಗಕ್ಕೆ ಬಂದರಂತಾವಮೂವರು ||೧೩೭||

ಭೋಗಷಟ್ಪದಿ.

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.*

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನವು.

ತಿರುಕನೊರ್ವನೂರ ಮುಂದೆ |
ಮುರುಕು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ |
ಯೊಱಗಿರುತ್ತಲೊಂದು ಕನಸ ಕಂಡನೆಂತೆನೆ ||
ಪುರದ ರಾಜ ಸತ್ತನವಗೆ |
ವರಕುಮಾರರಿಲ್ಲದಿರಲು |
ಕರಿಯಕೈಗೆ ಕುಸುಮಮಾಲೆಯಿತ್ತು ಪುರದೊಳು ||೧೩೮||
ಬಿಡಲು ಯಾರ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸಲ್ಕೆಯವರ ಪಟ್ಟ |
ದೊಡೆಯರನ್ನು ಮಾಳ್ಪೆವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲಿಗೆ ||
ಒಡನೆ ತನ್ನ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸುವುದ ಕಂಡು ತಿರುಕ |
ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮನೆಂದು ಮನದಿ ಹಿಗ್ಗುತಿರ್ದನು ||೧೩೯||
ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಲವಗೆ ನೃಪರು |
ಕೊಟ್ಟರಖಿಳಕನ್ಯೆಯರನು |
ನೆಟ್ಟನವನು ರಾಜ್ಯವಾಳ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ||
ಭಟ್ಟಿನಿಗಳ ಕೂಡಿ ನಲ್ಲ |
ನಿಷ್ಟಸುಖದೊಳಿರಲಿಕವಗೆ |
ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾದುವಾಗಲೇ ||೧೪೦||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨೧ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಓಲಗದಲಿರುತ್ತ ತೊಡೆಯ |
ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳಾಡುತಿರಲು |
ಲೀಲೆಯಿಂದ ಚಾತುರಂಗಬಲವ ನೋಡುತ ||
ಲೋಲನಾಗಿ ನುಡಿದನಿನಿತು |
ಕೇಳು ಮಂತ್ರಿ ಸುತರುಗಳಿಗೆ |
ಬಾಲೆಯರನು ನೋಡಿ ಮದುವೆಮಾಡಬೇಕೆಲ್ಲೈ ||೧೪೧||

ನೋಡಿ ಬನ್ನಿರೆನಲು ಜೀಯ |
ನೋಡಿ ಬಂದೆವೆನಲು ಬೇಗ |
ಮಾಡು ಮದುವೆಮಂಟಪದೊಳು ಸಕಲಕಾರ್ಯವ ||
ಗಾಢವಾಗಿ ಸಂಭ್ರಮಗಳು |
ಮಾಡುತಿದ್ದ ಮದುವೆಗಳನು |
ಕೊಡಿದಖಿಳರಾಯರುಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂದದಿ ||೧೪೨||

ಧನದ ಮದವ ರಾಜ್ಯಮದವ |
ವನಿತೆಸುತರ ನೋಡಿ ತಿರುಕ |
ಧನಿಕನಾಗಿ ಕಾಣುತಿದ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೋ ||
ಅನಿತು ನೃಪರ ದಂಡು ಬಂದು |
ಮನೆಯಮುತ್ತಿದಂತೆಯಾಗೆ |
ಕನಸುಕಾಣುತೆದ್ದು ಹೆದರಿ ಕಣ್ಣ ತೆಱೆದನು ||೧೪೩||

ಮೆಱೆಯುತಿದ್ದ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲ |
ಹಱಿದು ಹೋಯಿತೆನುತ ತಿರುಕ |
ಮರಳಿ ನಾಚಿ ಪೋಗುತಿದ್ದ ಮರುಳನಂತೆಯೆ ||
ಧರೆಯ ಭೋಗವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ |
ಪರವ ಮಱೆತು ಕೆಡಲು ಬೇಡ |
ಧರೆಯ ಭೋಗ ಕನಸಿನಂತೆ ಕೇಳು ಮಾನವಾ ||೧೪೪||

ರಾಮಾಭ್ಯುದಯಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ.

(ಆನಂದ ರಾಮಾಯಣ).

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದವರು ಅನೇಕರುಂಟು. ಜೈನಮತಾವಲಂಬಿಯಾದ ಪಂಪಮಹಾಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ರಾಮ ಚರಿತಕ್ಕೆ 'ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ತೊರವೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಆ ಊರಿನ ನೃಸಿಂಹದೇವರ ಭಕ್ತನಾದ 'ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಯು 'ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಈಚೆಗೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಾರ್ಯನೆಂಬ ಮರುದೂರು ಹೆಬ್ಬಾರು ಪಂಗಡದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯು 'ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ ಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ 'ಆನನ್ದ ರಾಮಾಯಣ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಕವಿಯು ಬೆಂಗಳೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆನೆಕಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾದಲಿ (ಸಹದೇವಪುರ) ಗ್ರಾಮದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಆತನು ಆ ಊರಿನ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟೇಶಪ್ಪ. ಈ ಮನೆತನದವರು ಬೆಂಗಳೂರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಗರದ ಗುಡಿಯ ಅರ್ಚಕರು; ದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ತಿಮ್ಮಾರ್ಯಕವಿಯು ೧೫ ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಕವಿತ್ವಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಕ್ರಮವಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಗುರುಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದವನಲ್ಲವಾದರೂ, ಈತನು ಭಗವತ್ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಯಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಭಜಿಸಲು, ಈತನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಆವೇಶಬಂದಂತೆ ಒಂದು ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯು ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳು ಈತನ ವದನಾರವಿಂದದ ಗೆಸೆಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇವನ ಸಂಬಂಧಿಯೊಬ್ಬನು ಕೂಡಲೆ ಬರೆದು ಗುರುತುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

ಕೇಳುತವರ ದುರುಕ್ತಿಗಳಿಗನು |
ಕೂಲಬಡದೆ ಮಹೋಗ್ರಕೋಪಭ |
ಡಾಳಿಸಲು ಮುರಿಮೀಸೆ ಕುಣಿಕುಣಿದಾಡೆ ಕಣ್ಗಳಲಿ ||
ಕೀಲಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಮಸಗೆ ಏಲಯದ |
ಕಾಲಭೈರವನಂತೆ ಸುತ್ತಿನ |
ಖೂಳದನುಜರಿಗಾವಿಭೀಷಣದೇವನಿಂತೆಂದ ||೧೪೫||

ಹೋಹೊ ಗಜಬಜಿದೇಕೆ ಮಾಮಾ |
ಸಾಹಸಿಗಳಹುದಹುದು ಬಲ್ಲೆವು |
ಬೇಹುಕಪಿ ತಾನೊಂದು ಬಂದೀಪುರವನನಲಂಗೆ ||
ಆಹುತಿಯನಿತ್ತುರುಹಿ ದನುಜಸ |
ಮೂಹಗಳ ಕೊಲುವಾಗ ನಿಮ್ಮಯ |
ಬಾಹುಬಲವೇನಾಯ್ತು ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲ ನಿಮಗೆಂದ ||೧೪೬||

ಮನುಜರಾದೊಡೆ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ |
ಗೆನುತ ಬಹರೇ ಕಾಡಕಪಿಗಳು |
ಜನಪರಾಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕೆ ತನುವ ತೆತ್ತುವರೆ ||
ವನನಿಧಿಯ ಲಂಘಿಸುವ ಸಾಹಸ |
ಹುನುಮಗಿಲ್ಲಿಯದೆಂಬ ಘನಯೋ |
ಚನೆಯ ತಿಳಿಯದ ದುರುಳರಾಟಕೆ ಸಿಲುಕಬೇಡೆಂದ ||೧೪೭||

ತರಣಿವಂಶಜ ಕೋಪದಲಿ ಸಾ |
ಗರವ ದಾಂಟದ ಮುನ್ನ ಘನವಾ |
ನರಪತಾಕಿನಿ ಮುಸುಕಿ ಲಂಕೆಯ ಕೊಳ್ಳದಿಹಮುನ್ನ ||
ಕೆರಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂಬು ರಾತ್ರಿಂ |
ಚರರ ಹಳಚದ ಮುನ್ನ ಸೀತಾ |
ತರುಣಿಯನು ರಘುನಾಥಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಬದುಕಬಹುದೆಂದ ||೧೪೮||

ಬಿದ್ದು ಮರಣದ ಕನಸು ಕಣ್ಡವ |
ರೆದ್ದು ಕುಳಿತಂದದಲಿ ವ್ಯರ್ಥದ |
ಸುದ್ದಿಗಳನುಳಿದಿನಕುಲೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದುಮಗಳ ||
ಹೊದ್ದಿ ಸೀತೆಯನೊಪ್ಪಿಸಿಯೆ ನಾ |
ವಿದ್ದ ಸಕಲರ್ವೆರಸಿ ಸುಖದಲಿ |
ಬಿದ್ದು ಬದುಕುವುದುಚಿತ ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನೋಡೆಂದ ||೧೪೯||

ಪೇಳಲೇನಸುರೇಂದ್ರ ನಿನ್ನಯ |
ಮೌಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸಿಡಿಲು ಹಸ್ತದ |
ಕಾಳಪನ್ನಗ ಕಂಠಬದ್ಧಮಹೋಗ್ರಯಮಪಾಶ ||
ಬಾಲಕಿಯು ರೂಪದಲಿ ಬಂದಿಹ |
ಕಾಲಮೃತ್ಯುಕಣಾ ಮಹೀಸುತೆ |
ಧೂಳಿಗೆಯ್ಯದೆ ಬಿಡಳು ರಾಕ್ಷಸಕುಲವ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೦||

ವಿಗ್ರಹಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ರಘುವೀ |
ರಾಗ್ರಗಣ್ಯನು ನಿಂದೊಡವನ ಶ |
ರಾಗ್ರದಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಿದಿರಹರಾರು ತ್ರಿಭುವನದಿ ||
ಉಗ್ರಕಮಲಭವಾದಿದೇವ ಸ |
ಮಗ್ರಮಂ ಮಱೆವುಗಲು ಬಿಡದು ಪ |
ರಿಗ್ರಹಿಪನಿನ್ನಾವನುಂಟಸುರೇಂದ್ರ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೧||

ಈ ಮದಾಂಧಸುರೇಂದ್ರಜಿತು ಮ |
ತ್ತೀಮಹೋದರನೀಸುಪಾರ್ಶ್ವಕ |
ನೀಮನುಜರಿಪುವೀಪ್ರಹಸ್ತ ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು ||
ರಾಮನಂಬಿನ ಗಱಿಯ ಗಾಳಿಯ |
ಸೀಮೆಯೊಳಗಿರಲಮ್ಮರಿದು ನಿಜ |
ಭ್ರಾಮಕರ ನುಡಿ ಕೇಳಿ ಕೆಡಬೇಡೆಂದ ತೃಣವಿಡಿದು ||೧೫೨||

ಸುರಪಜಿತು ಕೇಳ್ದಾಗ ಪೊರೆಯುಗಿ |
ದುರಗನಂತುರಿದೆದ್ದು ನರವಾ |
ನರರ ಬಲುಹಂ ಪೊಗೞ ನಮ್ಮನು ಜಱಿದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ||

ಕಿಱಿಯ ತಂದೆಯೆನುತ್ತ ತಾಳಿದೊ |
ಡಱಿಯೆ ಪರನಾದೊಡೆಯು ಜಿಹ್ವೆಯ |
ಕೊಱೆವೆ ನೀಪರಿಹಾಸ್ಯವಚನವ ನುಡಿಯಬೇಡೆಂದ ||೧೫೩||

ಪಿಡಿದೆನಿಂದ್ರನ ತೊಡೆದೆನನಲನ |
ಬಡಿದೆ ಶಮನನ ಜಡಿದೆ ನಿರುತಿಯ |
ಕಡಿದೆ ವರುಣಮರುತ್ಕುಬೇರೇಶಾನಮುಖ್ಯರನು ||
ಮೃಡನ ವರಗಳ ಪಡೆದ ಕಡುಗಲಿ |
ಯೊಡನೆ ಕೋಡಗಪಡೆಯ ಮನುಜರ |
ಸಡಗರವ ನೀನೆಂತು ಪೊಗೞ್ದೆಯೆನುತ ಗರ್ಜಿಸಿದ ||೧೫೪||

ಕುಲವಿನಾಶಕ ಕೇಳೆಲವೊ ನೀ |
ಗೆಲಿದ ದಿಗುಪಾಲಕರು ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನಡಿದಾವರೆಯ ಸೇವಕರೆಂಬುದಱಿಯೆಯಲಾ ||
ಸುಲಭವೇ ಮೃಗರಾಜನೊಡನ |
ಗ್ಗಳಿಕೆ ಬಡಜಂಬುಕಕೆ ಸಾರೆಂ |
ದಲಘುಮತಿ ಹರಿಶರಣ ನುಡಿದನು ದನುಜವಲ್ಲಭಗೆ ||೧೫೫||

ಘುಡಿಘುಡಿಸುತಸುರೇಂದ್ರನನುಜನ |
ಬಿಡಯದಿಂದೀಕ್ಷಿಸದೆ ಎಲವೋ |
ಕಡುಗಲಿಗನೇ ರಾಮನವನೇ ನನ್ನ ಕೊಲುವವನು ||
ಫಡಫಡೆನುತಾರ್ಭಟಿಸಿ ಕಡುಗವ |
ಜಡಿದು ಗದ್ದುಗೆಯಿಳಿದು ಪಾದದ |
ತೊಡರು ಝಣರೆನಲೊದೆದು ಕೆಡಹಿದನವನಿ ಕಂಪಿಸಲು ||೧೫೬||

ಅನಿತಱೊಳ್ದಶಮುಖನು ನಿಜಸಚಿ |
ವನಿಗುಸುರಿದನು ತನ್ನ ದೇಹದಿ |
ಜನಿಸಿದತಿರುಜೆ ತನ್ನನೇ ಕೊಲುವಂತೆ ಮತ್ಸರವ ||
ನೆನೆದನೀತನ ಮೊಗವ ನೋಡುವು |
ದನುಚಿತವು ಪೊಱಮಡಿಸು ಶೀಘ್ರದೊ |
ಳೆನಲು ಕರವಿಡಿದೆತ್ತಿ ನಗರದೊಳಿರದೆ ಪೋಗೆಂದ ||೧೫೭||

ದನುಜವಲ್ಲಭನಡಿಗಳಿಗೆ ವಂ |
ದನೆಯ ರಚಿಸಿ ವಿಭೀಷಣನು ಮೇ |
ಣನಲಹರಸಂಪಾತಿನೀಳಾಹ್ವಯದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ||
ಘನಮನೋವ್ಯಥೆಯುಕ್ಕುತಿರಲಾ |
ಸನವನೀಕ್ಷಿಸಿಯೆಬ್ಬಿಸಿಡೆ ಮಿಗೆ |
ಕನಲಿ ಗದೆಯಂ ಜಡಿವುತಿದಿರಲಿ ನುಡಿದನಾಗ್ರಹದಿ ||೧೫೮||

ಎಲೆ ದುರಾತ್ಮಕ ನಿನ್ನ ದುರ್ಗವ |
ಬಳಸಿ ಕಪಿಬಲ ಮುತ್ತಿ ತಮ್ಮ |
ಗ್ಗಳಿಕೆಯಲಿ ತವ ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಸಗೋತ್ರ ಬಾಂಧವರ ||
ಲಲನೆಯರನೆಳವಾಗ ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನಂಬಿನ ಕೋಟಿ ನಿನ್ನಯ |
ತಲೆಗಳಂ ತಱಿವಾಗ ನೆನೆಯೆಂದೆನುತ ತಿರುಗಿದನು ||೧೫೯||

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಚಾಮರಸನೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ತ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಕವಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ೧೪೫೧—೧೪೬೫ ರ ವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸಕವಿಯು ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ದೊರೆಯು ತಾನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ ಲಿಂಗವಂತರ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಲು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಿಂದ ಸುಮಾರು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾತನಾಡತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ರಚಿತವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯು ಪಿಡುಪರ್ತಿಸೋಮಯ್ಯನ ಮೂಲಕ ತೆನುಗುಭಾಷೆಗೂ, ಶಿವಪ್ರಕಾಶದೇಶಿಕನೆಂಬ ಅರವುಕವಿಯ ಮೂಲಕ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗೂ ಭಾಷಾನ್ತರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನೇ ಕಥಾನಾಯಕನು. ಈತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಪ್ರಭುದೇವ, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಈ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ನಿರಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಸುಜ್ಞಾನಿ ಇವರೇ ಇವನಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು. ಶಿವನ ಗಣನಾಥನೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ

ನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇವನ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ತನ್ನ ತಾಮಸಗುಣವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲಾಗಿ, ಆ ಗುಣವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಾಡದೇಶವೆಂದು (ಈಗಿನ ಶಿವಮೊಗ್ಗಾ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸೀಮೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬನವಾಸಿಪುರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಮಕಾರಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಆವನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಮೋಹಿನೀ ದೇವಿ ಇವರಿಗೆ ಮಗಳಾಗಿ, 'ಮಾಯೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿತು. ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಈ 'ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ'ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿ.

ಅದಱೊಳವನೀಕಾಂತೆಗೊಪ್ಪುವ |
ವದನವೋ ಶೃಂಗಾರಸಾರದ |
ಸದನವೋ ಸೊಬಗಿನ ಸುಮಾನದ ಸುಖದ ನೆಲೆವೀಡೋ ||
ಸುದತಿರತ್ನಗಳೊಗೆವ ಜೆಲುವಂ |
ಬುಧಿಯೊ ಪೇಳೆನೆ ಸಕಲಸಂರಂ |
ಭದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಿಹುದಲ್ಲಿ ಬನವಸೆಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣವು ||೧೭||
ಆವಕಾಲದಲಾದಡೆಯು ಫಲ |
ವೀವುತಿಹ ಪಲತೆಱದ ನೇಱಿಲು |
ಮಾವು ದಾಡಿಮ ತೆಂಗು ನಾರಂಗಾದಿ ತರುಲತೆಯೊ ||
ತೀವಿ ಚರಿಸುವ ಶುಕಪಿಕಭ್ರಮ |
ರಾವಳಿಯ ನಾನಾವಿಧದ ಶೋ |
ಭಾವಹವೆ ತಾನಾದುದಾಬನವಸೆಯಲುದ್ಯಾನ ||೧೮||
ಕೇರಿ ಕೇರಿಯು ತಳಿರಿಡಿದ ಗುಡಿ |
ತೋರಣಂಗಳ ಪರಿಮಳಿಸುತಿಹ |
ಸಾರಣೆಯ ಕಾರಣೆಯ ಗಂಧೋದಕದ ಚಳೆಯುಗಳ ||
ಸೌರಭದ ಪೂವಲಿಗಳಲಿ ಶೃಂ |
ಗಾರಿಸಿದ ಬೀದಿಗಳ ಸೊಬಗಿನ |
ಸಾರದಲಿ ಸಮನಿಸಿದುದತಿಸಂರಂಭ ಬನವಸೆಯ ||೧೯||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮ ಪುರಾಣವ |
ನೋದುವ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಖಳರೊಳು |
ಕಾದಿ ಗೆಲಿದತಿಬಳರ ಕೈವಾರಿಸುವ ದನಿಯಿಂದ ||
ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗಡವಿ |
ರೋಧಮದಗಜತತಿಯ ಬೃಂಹಿತ |
ನಾದದಲಿ ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದಾಗಳಾಪುರವು ||೧೬೩||

ನುಡಿದು ಜಾಣರು ಸಕಲಬುದ್ಧಿಯ |
ನಡೆದು ಜಾಣರು ನಿಖಿಲರೀತಿಯ |
ಕೊಡಲು ಜಾಣರು ಕುಂದದಂತಿರಲರ್ಥಿಗರ್ಥವನು ||
ಪೊಡವಿಗಿದು ಪೊಸತೆಂಬ ಜನಪದ |
ವಿಡಿದು ಕಿಕ್ಕಿಱಿದಿರುವ ಬನವಸೆ |
ಗೊಡೆಯನಾಗಿರುತಿರ್ದನೈ ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೪||

ಆರು ಬಣ್ಣಿಸಬಲ್ಲರಾ ಮಮ |
ಕಾರನೃಪನ ಮಹಾಪ್ರತಾಪದ |
ಶೂರತೆಯ ಸಾಹಸವ ನಾನಾಸಕಲಗುಣಗಣವ ||
ಧಾರಿಣಿಯಲಪ್ರತಿಮನಾಗಿಯು |
ದಾರತೆಯಲಿರುತಿರ್ಪನಾತಗೆ |
ನಾರಿಯಾಗಿಹಳೊಬ್ಬಮಾನಿನಿ ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೬೫||

ಭಾವಿಸಲು ಮಮಕಾರಮೋಹಿನಿ |
ದೇವಿಯರ ಬಸಿಱಿನಲಿ ವರರಾ |
ಜೀವಲೋಚನೆ ರಚಿತರಂಜನೆ ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ ||
ದೇವದಾನವಮಾನವರುಗಳ |
ಡಾವಣಿಯ ದನವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ |
ಭಾವೆ ಮಾಯಾದೇವಿ ಜನಿಸಿದಳಖಿಲವಿಭವದಲಿ ||೧೬೬||

ಹಲವುಕಾಲಕೆ ಹರಸಿ ಹೆತ್ತರು |
ಲಲಿತಗಾತ್ರಿಯ ವಿಮಲನೇತ್ರಿಯ |
ವಿಲಸಿತವ್ಯಾಮೋಹನವರಸಭರಿತಪಾತ್ರಿಯನು ||

ಬಳಿಕ ಬುಧರಿಗೆ ಸಕಲರಿಗೆ ಹೊಂ |
ಗಳನು ಭೂಷಣವಸ್ತ್ರ ರತ್ನವ |
ನೊಲಿದು ದಾನವ ಮಾಡಿದನು ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೭||

ಸಿಸುವ ನೋಡಿದ ಕಣ್ಗೆ ಮಾಯವೆ |
ಮುಸುಕುವುದು ಮನಮೆಚ್ಚುವುದು ಮೋ |
ಹಿಸುವುದೀಪರಿ ಜನನಿಜನಕಾದ್ಯರುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೆ ||
ವಸುಮತೀಪತಿ ಬಳಿಕಲತಿಸಂ |
ತಸದೊಳಾತ್ಮಜೆಗಖಿಳವಿಭವದಿ |
ಪೆಸರನಿಟ್ಟನು ಮಾಯೆಯೆಂಬ ನವೀನನಾಮವನು ||೧೬೮||

ಉಲಿವ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಕಾಲ ಕಡಗದ |
ಫಲಿಫಲಿಸುವೆಂದುಗೆಯ ರತುನದ |
ಲುಲಿಯ ಸೂತ್ರದ ಝುಣಝುಣತ್ಕಾರಿಸುವ ಕಂಕಣದ ||
ಹುಲಿಯುಗುರ ಬಂದಿಯ ಸುಡಾಳದ |
ಲೊಲೆವ ಮಾಗಾಯಿಗಳ ಹೊಳೆವರ |
ಳೆಲೆಯ ಮಿಸುಗುವ ಬಾಲದೊಡಿಗೆಯ ಮಾಯೆಗಿಕ್ಕಿದರು ||೧೬೯||

ಬೆಚ್ಚನೀರೆಱೆಇಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಿಲೊ |
ಳೊಜ್ಜೆಅಗುದುಗುಲದಲಿ ತನುವನು |
ಮುಚ್ಚಿ ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ ಬೊಟ್ಟಿಟ್ಟೊಲವಿನಲಿ ಹರಸಿ ||
ನಿಚ್ಚದಲಿ ತೂಪಿಱಿದು ತೂಗುವ |
ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ ದಾದಿಯರ್ಗಂ |
ಮೆಚ್ಚನೀಯುತ ಹೆಚ್ಚುತಿರ್ದಳು ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೭೦||

ಹಲಗೆಮಾಣಿಕದೊಟ್ಟಿಲಲಿ ಮ |
ಗ್ಗುಲಲಿ ಮಲಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ ಮೂ |
ರ್ಪೊಳೆವ ತನ್ನನೆ ಕಂಡು ನಲಿಯುತ ನಗುತ ಕೈದುಡುಕಿ ||
ಸೆಳೆದು ತೆಗೆದರೆ ಬಾರದಿರಲಾ |
ನೆಲನನೊದೆಯುತ ಕಾಲ ಗೆಜ್ಜೆಯ |
ಗಲುಕನಾಲಿಪ ಮಾಯೆ ಮೆಱೆದಳು ಬಾಲಲೀಲೆಯಲಿ ||೧೭೧||

ಒಮ್ಮೆ ಮಮಕಾರಾವನೀಪನ |
ನೊಮ್ಮೆ ಮೋಹಿನಿದೇವಿಯನು ಮ |
ತ್ತೊಮ್ಮೆ ತನ್ನವನಾಡಿಸುವ ಕೆಳದಿಯರ ತಂಡವನು ||
ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳಿಸುತ ಸುಖಮುಖವ ಹೊಱ |
ಹೊಮ್ಮಿಸುತ ನೆಱೆ ಬಾಲಲೀಲೆಯ |
ಸೊಮ್ಮು ಸೂಱೆಯ ಕೊಡುತಲಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ಮೋಹಿನಿಗೆ ||೧೭೨||

ಬೀಱುತಿರ್ದಳು ಮುದ್ದುತನವನು |
ಹೇಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಚೆಲುವನು |
ತೋಱುತಿರ್ದಳು ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗಾಡುವಂದವನು ||
ಸಾಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಸೊಬಗನು |
ಮೀಱುತಿರ್ದಳು ದಿನದಿನಕೆ ಕಳೆ |
ಯೇಱುತಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ವಿವಿಧವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯಲಿ ||೧೭೩||

ಹಿಡಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡಟ್ಟಿಯಲಿ ಬೆಂ |
ಬಿಡದೆ ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ |
ಜಡಿದು ಝಂಕಿಸಿ ಮುದ್ದುತನ ಮಿಗೆ ಮಾಯೆ ತನ್ನಂತೆ ||
ನಡೆಯ ಕಲಿಸಿದಳಂಚೆವಿಂಡಿಗೆ |
ನುಡಿಯ ಕಲಿಸಿದಳರಗಿಳಿಗೆ ಸರ |
ವಿಡಲು ಕಲಿಸಿದಳಾಕೆ ತನ್ನರಮನೆಯ ಕೋಗಿಲೆಗೆ ||೧೭೪||

ನಳಚರಿತ್ರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಳಮಹಾರಾಜನ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೂ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯು ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕನಕದಾಸನು ನಳಚರಿತ್ರವನ್ನು ಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯು ಬೇಡರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈತನು ರಚಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಾದ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ ಎಂಬ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ಆದಿಕೇಶವ ಅಥವಾ ಚೆನ್ನಿಗರಾಯದೇವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವಕಾರಣ ಈತನು ವೈಷ್ಣವದಾಸನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಆವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನು ವಾಸವಾ

ಗಿದ್ದ ಊರು ಕಾಗಿನೆಲೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಮೋಹನತರಂಗಿಣೀಗ್ರನ್ಥವು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಮುಂದೆ ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ನಳಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಒಂದು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಸಾರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

ಸೂಚನೆ || ಇಂದುವದನೆಯನಗಲಿ ತಾ ಮನ |
ನೊಂದು ಕರ್ಕೋಟಕನ ದೆಸೆಯಿಂ |
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ನಳನೃಪತಿ ಋತುಪರ್ಣನಗರಿಯನು ||

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ನಿಷಧನೃ |
ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಮಱೆದು ಮಲಗಿದ |
ಬಾಲೆಯನು ಬಿಟ್ಟಡವಿಯಲಿ ಪೋಱನುಟ್ಟನಾಶ್ರಯವ ||
ಕಾಲವಾತನ ಕೀಳುಮಾಡಿತು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯೆ ಬಲ್ಲ ನಳಭೂ |
ಪಾಲಕನ ವಿಧಿಯೇನನೆಂಬೆನು ಬಂದನಡವಿಯಲಿ ||೧೬೫||

ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೋ ಅಧೈರ್ಯದಿ |
ನೆನೆವಳೋ ದೈವವನು ಮನದಲಿ |
ಕನಸ ಕಂಡೇಳುವಳೊ ಕಾಣದೆ ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿ ||
ಕನಲಿ ವಿಧಿಯನು ಬಯ್ವಳೋ ಕಂ |
ಬನಿಯ ಸುರಿವಳೊ ಶೋಕದಲಿ ನಿಜ |
ತನುವ ಬಿಡುವಳೊ ಕಾಂತೆಯೆಂತಿಹಳೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದ ||೧೬೬||

ಸುತರ ಪರರೆಡೆಗಿತ್ತು ನಂಬಿದ |
ಸತಿಯ ತಂದಡವಿಯಲಿ ಮಲಗಿಸಿ |
ಮತಿವಿಕಳನಾದೆನು ಪುರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲವೈಸೆ ||
ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಾರುಣ್ಬೆನ್ನವೊಲು ನಿಜ |
ಸತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಹಿರರು ಎಂ |
ದತಿಶಯದ ಶೋಕದಲಿ ನಡೆದನು ಶಿವಾಶಿವಾಯೆನುತ ||೧೬೭||

ಲೋಕದೊಳಗಗ್ಗಳೆಯ ಮಹಿಪರ |
ನೇಕರವರೊಳಗಾರನೊಲ್ಲದೆ |
ನೋಕಿ ತನ್ನನೆ ಒಲಿದು ಕೈಕೊಂಡಳು ಸರೋಜಮುಖಿ ||
ಆಕೆಯುಗಲಿದ ಪಾತಕನು ತಾ |
ನೇಕೆ ಧರೆಯೊಳು ಶಿವಶಿವಾಯೆಂ |
ದಾಕಮಲಲೋಚನೆಗೆ ಮಱುಗಿದನರಸ ಕೇಳೆಂದ ||೧೭೮||

ಈಪರಿಯೊಳತಿಶೋಕದಿಂದ ಪ್ರ |
ಲಾಪಿಸುತಲಾನೃಪತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ |
ತಾಪದಲಿ ಕಡುನೊಂದು ಬಳಲಿದ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ನೆನೆಯುತ್ತ ಹೃದಯದ |
ತಾಪದೊಳು ಬರುತಿರಲು ಮುಂದೆ ಸ |
ಮೀಪದೊಳು ಹುತವಹನ ಮಹಿಮೆಯ ಕಣ್ಡನವನೀಶ ||೧೭೯||

ಬಿದಿರಮೆಳೆ ಧಗಧಗಿಸೆ ಘನಹೆ |
ಬ್ಬಿದಿರು ಛಟಛಟಯೆನಲು ವುರಿಯೊಳು |
ಕದಳಿಗಳು ಸಿಮಿಸಿಮಿಸೆ ತರುಗಳನುರುಹಿ ಮೆಳೆಗಳೊಳು ||
ಗದಗದಿಸೆ ಗುಹೆಗಳಲಿ ಮೃಗತತಿ |
ಜೆದಱ ಹಾಯ್ದುವು ಪಕ್ಷಿಸಂಕುಲ |
ಮುದುರಿದುವು ಗರಿಸಹಿತ ಬೆಂದಾ ವನದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||೧೮೦||

ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುವು ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂ |
ಲಗಳು ಕರಿಗಳ ಹಿಂಡು ನಾನಾ |
ಮೃಗಗಳಗಣಿತ ಬೆಂದು ಬಿದ್ದುವು ನಿಮಿಷಮಾತ್ರದಲಿ ||
ಚಿಗಿದು ಹಾಯ್ದುಱೆ ಗಂಡಭೇರುಂ |
ಡಗಳು ಮೊದಲಾದಖಿಳಮೃಗಪ |
ಕ್ಷಿಗಳು ಕೆಡೆದುವು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳಗವನೀಶ ಕೇಳೆಂದ ||೧೮೧||

ಪ್ರಳಯದಿನದಲಿ ಸುಳಿವ ಬಡಬಾ |
ನಲನ ಪರಿಯಿಂ ವನವ ಸುಡುತಲಿ |
ಸುಳಿಸುಳಿಯುತಾಹಾರಗೊಳುತಿರಲಲ್ಲಿ ದನಿಯಾಯ್ತು ||

ಸಿಲುಕಿದೆನು ಪಾವಕನೊಳೆನ್ನನು |
ವೊಲಿದು ಹಾ ನೃಪಕುಲಶಿರೋಮಣಿ |
ಕಳೆದು ಬಿಡಿಸೈ ಸುಕೃತ ನಿನಗಹುದೆಂದುದಾ ನಿನದ ||೧೮೩||

ಆಗಲಾದನಿಗೇಳಿ ನೃಪತಿ ಸ |
ರಾಗದಿಂದಲೆ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು |
ಕೂಗಿದವರಾರೆನುತ ಬರುತಿರೆ ಕಂಡನುರಗಪತಿ ||
ಹೋಗುತಿದೆಯೆನ್ನಸುವು ಸಲಹು ಷ |
ಡಾಗಮಜ್ಞ ನೃಪಾಲ ಎನಲಾ |
ಭೋಗಿಯನು ಕಂಡರಸ ನೀನಾರೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ ||೧೮೪||

ಉರಗಪತಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಾ |
ನರಸ ಕೇಳೈ ಬನದೊಳಿರುತಿರೆ |
ಪರಮಋಷಿ ಬಂದೆನ್ನ ತಾಗಿದನಂದು ಖಾತಿಯಲಿ ||
ಕರೆದು ಕೊಟ್ಟನು ಶಾಪವನು ಸಂ |
ಚರಿಸದಂತಿರೆಯೆನಗೆಯಿದು ಪರಿ |
ಹರವದೆಂದಿಗೆ ಮುನಿಪ ಕರುಣಿಪುದೆಂದೊಡಿಂತೆಂದ ||೧೮೫||

ಇರಲಿರಲು ಕಾಲಾಂತರಕೆ ಭೂ |
ವರನು ನಳನೃಪನಿಲ್ಲಿಗೆಯ್ದುವ |
ಧರಣಿಪನ ಕರಕಮಲ ಸೋಂಕಲು ಶಾಪವಿದು ಬಳಿಕ ||
ಪರಿಹರಿಪುದೆನೆ ಮುನಿಯ ವಚನದಿ |
ಬರವ ಹಾರೈಸಿದೆನು ಬಂದೈ |
ಕರುಣದಿಂದಗ್ನಿಯನು ಪರಿಹರಿಸೆಂದನುರಗಪತಿ ||೧೮೬||

ಕರುಣದಲಿ ನೃಪ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳದೆ |
ಯುರಗಪತಿಯನು ತೆಗೆಯುತನಲನ |
ವುರಿಯ ತಪ್ಪಿಸಿ ತಂದು ಸರಸಿಯ ತಡಿಯೊಳುಪಚರಿಸೆ ||
ಕರವಿಡಿದು ಧರಣಿಪನ ಕಚ್ಚಿದೊ |
ಡುರವಣಿಸಿ ವಿಷವೇರೆ ನೃಪತಿಯ |
ಪರಮತೇಜದ ದೇಹ ಕೆಟ್ಟಿತು ವಿಕೃತರೂಪಾಗಿ ||೧೮೭||

ಅಡ್ಡವೋರೆಯ ಗಂಟುಮೂಗಿನ |
ಜಡ್ಡುದೇಹದ ಗುಜ್ಜುಗೊರಲಿನ |
ದೊಡ್ಡ ಕೈಕಾಲುಗಳ ವುದುರಿದ ರೋಮಮೀಸೆಗಳ ||
ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೂನುಬೆನ್ನಿನ |
ಗಿಡ್ಡರೂಪಿನ ಹಱಿಕುಗಡ್ಡದ |
ಹೆಡ್ಡನಾದ ಕುರೂಪಿತನದಲಿ ನೃಪತಿ ವಿಷದಿಂದ ||೧೮೭||

ಮಾರನಾಕಾರದ ನೃಪಾಲಕ |
ಕ್ರೂರರೂಪಾದನು ಪುರಾಕೃತ |
ಮೀಱಲಾರಳವೆಂದು ನುಡಿದನು ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ತೋರಮಾಣಿಕವೆಂದು ಪಿಡಿದರೆ |
ಭೂರಿಕೆಂಡವಿದಾಯ್ತು ಹರಹರ |
ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳೊಡನೆ ಸಖತನ ಫಲಿಸಿತೆನಗೆಂದ ||೧೮೮||

ಮುನ್ನಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದು |
ಬೆನ್ನಬಿಡುವುದೆ ಯುರಗಪತಿ ಕೇ |
ಳಿನ್ನು ನೋಯಲದೇಕೆ ತಾನೇ ಪಾಪಿಯಾದೆನೆಲಾ ||
ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನ |
ಗಿನ್ನು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊ |
ಳಿನ್ನು ಸೈರಿಸಲಾರವಶವೆಂದೆನುತ ಮಱುಗಿದನು ||೧೮೯||

ಏಕೆ ನೃಪತಿ ವೃಥಾ ಮನೋವ್ಯಥೆ |
ಕಾಕು ಬಳಲಲು ಬೇಡ ನೀನವಿ |
ವೇಕಿಯೇ ಸಾಕಿನ್ನು ನಿನಗುಪಕಾರವಂಜದಿರು ||
ಲೋಕ ನಿನ್ನನು ಕಾಣದಂತಿರ |
ಬೇಕೆನುತಲೇ ಐಸಿದೆ ಗರಳವ |
ನೇಕವುಪಕಾರಂಗಳಹವಿದಱಿಂದ ನಿನಗೆಂದ ||೧೯೦||

ಜನಪ ಕೇಳ್ಳೈ ಧರೆಗೆ ಋತುಪ |
ರ್ಣನು ಮಹಾರಾಜೇಂದ್ರಗುಣನಿಧಿ |
ಯಿನಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರನಾತನ ಪುರವಯೋಧ್ಯೆಯದು ||

ನಿನಗೆ ಬಹುದಕ್ಷದ ಹೃದಯವಾ |
ತನಲಿ ನೀನವಗಶ್ವಹೃದಯವ |
ನನುಗೊಳಿಸು ಸಾಕಿನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ ಹೋಗೆಂದ ||೧೯೧||
ಪೊಡವಿಪನನೋಲೈಸು ತುರಗವ |
ಪಿಡಿದು ಬಾಹುಕನೆಂಬ ನಾಮದಿ |
ನಡಿಸು ರಥವನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯದಲ್ಲ ನಿನಗಿನ್ನು ||
ಬಿಡದು ಮುನ್ನಿನ ರೂಪು ಬೇಕಾ |
ದೊಡೆ ನೆನೆವುದಾಪಕ್ಷಿಗಳ ಹ |
ಚ್ಚಡವನೀವುವು ಧರಿಸಲಡಗುವುದೀ ಕುರೂಪಿತನ ||೧೯೨||
ಪರಮಸತ್ಯವ್ರತನೆ ಕೇಳ್ ಪು |
ಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದುನ್ನತದ ರಾಜ್ಯದ |
ಸಿರಿಸಹಿತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಳುವೆ ನಿನ್ನ ಸತಿಸಹಿತ ||
ವರವನಿತ್ತೆನು ನಿನಗೆಯೆಂದುಪ |
ಚರಿಸಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಳನೃಪ |
ಗಱುಹುತಾಕ್ಷಣ ಮಾಯವಾದನು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ ||೧೯೩||
ಹರಿವ ನದಿಗಳ ವನತಟಾಕವ |
ವರಕುಸುಮ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬನಗಳ |
ಪುರದ ಪ್ರಾಂತದೊಳೆಸೆವ ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳನು ||
ಉರುತರದ ಮಂಟಪಗಳಿಂದುಱೆ |
ಮೆಱೆವ ರಾಜ್ಯವ ಕಳೆದು ಮುಂದಕೆ |
ಬರುತಯೋಧ್ಯಾಪುರವ ಕಂಡನು ನೃಪತಿಕೇಳೆಂದ ||೧೯೪||
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಪುರವ ಮೆಱೆವತಿ |
ಚೆಂದವನು ನೆಱೆ ನೋಡಿ ಮನದೊಳ |
ಗೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಋತುಪರ್ಣನ ಮಹಾಸಿರಿಯ ||
ತಂದುದೇ ವಿಧಿ ತನ್ನನಿಲ್ಲಿಗೆ |
ಮಂದಭಾಗ್ಯನು ತಾನೆನುತ ಮನ |
ನೊಂದು ನೆನೆದನು ವರಪುರಾಧಿಪ ಚನ್ನಕೇಶವನ ||೧೯೫||

ಕನ್ನಡ ಭಾರತ.

ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೊದಲು ಬರೆದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಜೈನರಷ್ಟೆ. ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಲಿಂಗವಂತ ಕವಿಗಳೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳೂ ಅನೇಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯಾದ ನಾರಣಪ್ಪನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಈತನು ಮೊದಲಿನ ಹತ್ತು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವನು. ಈತನಿಗೆ ಧಾರ್ವಾಡ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಕೋಡಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಗೌಡಿಕೆ ಇದ್ದಿತು. ಈತನ ಕುಲದೈವವು ಅದೇ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ. ೧೫೦೮—೧೫೩೦ ರ ವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನೆಂಬ ಧೊರೆಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಬರೆದಹಾಗೆ ತೋರುವುದು. ನವರಸಾಲಂಕಾರಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ ವಾಗ್ಧರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಕೊಂಡಾಡುವರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಗಳ ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರನ್ಥವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿಯು ತನ್ನ ರಚನೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು "ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ" ನೆಂದು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶ್ರೀ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗೆ ಈತನು ಎರಡನೆಯವನಂತೆ ಗ್ರನ್ಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಈತನಿಗೊ ಆ ಬಿರುದು ಬಂದಿರಬಹುದು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

ರಾಯಸಭೆ ನಗಲೈದಿ ಯಂತ್ರದ |
ದಾಯವನು ನೆಱೆ ಗೆಲಿದು ನಿರ್ಜರ |
ರಾಯನಂದನ ಕಾದಿ ಗೆಲಿದನು ಸಕಲರಿಪುನೃಪರ ||
ಕೇಳು ಜನಮೇಜಯಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ಪಾಂಚಾಲಿಯ ಮನೋರಥ |
ಶಾಲೆಯಲಿ ಸಾರಿದರೆಲೈ ಸಭೆಯಲಿ ಮಹೀಸುರರ ||

ಏಳಿ ಭುಜಬಲವುಳ್ಳವರು ಏ |
ಪ್ರಾಳಿಯಲಿ ಬಿಲುವಿಡಿದು ಯಂತ್ರದಿ |
ಕೋಲುಗಳ ಕೇವಣಿಪುದೆಂದರು ಹೊಯ್ದು ಡಂಗುರವ ||೧೯೬||
ಎಂದು ಸಾರಿದ ದನಿಯನಾದ್ವಿಜ |
ವೃಂದವಾಲಿಸಿ ನಮಗಿದೇಕರ |
ಏಂದವದನೆಯು ತೊಡಕು ತೆಗೆ ನಾವಾರು ಧನುವಾರು ||
ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ |
ದಿಂದ ತುಷ್ಟರು ನಾವು ನಮಗಿದ |
ಱಿಂದ ಬಹ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ಬರಲೆಂದುದು ಬುಧವ್ರಾತ ||೧೯೭||
ವಚನಶೂರರು ನಾವು ಪಾರ್ಥಿವ |
ನಿಚಯವೇ ಭುಜಶೂರರನಿಬರ |
ನಚಲಧನು ಭಂಗಿಸಿತು ನಮಗೀವಿದ್ಯೆ ವೈದಿಕವೇ ||
ಉಚಿತವಲ್ಲಿದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಸ |
ರಚನೆಯನು ನೋಡುವೊಡೆ ಪಂಡಿತ |
ನಿಚಯವಿದಿರಲಿ ನಿಲಲಿ ತೋಱುವೆವಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವ ||೧೯೮||
ಭರತದಲಿ ವೈದ್ಯದಲಿ ಕಾವ್ಯಸು |
ವಿರಚಿತಾಲಂಕಾರದಲಿ ಗಜ |
ತುರಗಲಕ್ಷಣದಲಿ ಸಮಾಹಿತಮಂತ್ರತಂತ್ರದಲಿ ||
ಸರಸಕವಿತಾರಚನೆಯಲಿ ವಿ |
ಸ್ತರದುಪನ್ಯಾಸದಲಿ ಭೂಪತಿ |
ಕರೆಸಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದರು ದ್ವಿಜರು ತಮತಮಗೆ ||೧೯೯||
ಅಲ್ಲದಿರ್ದರೆ ಸೋದಿಸಿದ ತನಿ |
ಬೆಲ್ಲವಿಕ್ಕಿದ ಹೂರಿಗೆಯ ಮೆದೆ |
ಯಲ್ಲಿ ಪರಡಿಯ ಸೇವಿಗೆಯ ಪರಿಪರಿಯ ಪಾಯಸದ ||
ವುಲ್ಲಿಗೆಯ ತತ್ಸವಿಯ ಮಂಡಿಗೆ |
ಯಲ್ಲಿ ನವಘೃತಸೂಪದಂಶಕ |
ದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೦||

ರಸದ ಹೊರಲೇಪದಲಿ ಹುದುಗಿದ |
ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ ಜೀವಭಾವ |
ಪ್ರಸರನೊಳಗವಲಂಬಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಂದದಲಿ ||
ಎಸೆವ ವಿಪ್ರಾಕಾರದಲಿ ರಂ |
ಜಿಸುವ ಭೂಪತಿ ತತ್ಸಭಾಸ |
ದ್ವಿಸರಮಧ್ಯದೊಳಿರ್ದು ಕೇಳಿದನೀ ಮಹಾಧ್ವನಿಯ ||೨೦೧||

ನೋಡಿದನು ತಮ್ಮನನು ಸನ್ನೆಯ|
ಮಾಡಿದೊಡೆ ಕೈಕೊಂಡನವನಿಪ |
ಗೂಡಿ ಕುಂತಿಗೆ ಭೀಮಸೇನಂಗೆಱಗಿ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಕೂಡೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಖಿಲವಿಪ್ರರ |
ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ದೋತ್ರ ದರ್ಭೆಯ |
ಗೂಡ ಸಂವರಿಸುತ್ತ ಸಭೆಯಿಂದೆದ್ದನಾ ಪಾರ್ಥ ||೨೦೨||

ಏನು ಸಿದ್ಧಿಯುಪಾಧ್ಯರೆದ್ದಿರಿ |
ದೇನು ಧನುವಿಂಗಲ್ಲಲೇ ತಾ |
ನೇನು ಮನದಂಘವಣೆ ಬಯಸಿದಿರೇ ಸುಕಾಮಿನಿಯ ||
ವೈನತೇಯನ ವಿಗಡಿಸಿದ ವಿಷ |
ವೇನು ಸದರವೊ ಹಾವಡಿಗರಿಗಿ |
ದೇನು ನಿಮ್ಮುತ್ಸಾಹವೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೩||

ಮದುವೆ ಬೇಕೇ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಸ್ತೋ |
ಮದಲಿ ಕನ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾವೆಂ |
ಬುದು ನಿಜಾನ್ವಯವಿದ್ಯೆಯಲಿ ಕೊಡುವುದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ||
ಮದುವೆಯುಹುದಿದು ಸೌಖ್ಯಪುಣ್ಯ |
ಪ್ರದವು ಭೂದೇವರಿಗೆ ನೀಂ ನೆನೆ |
ದುದು ಭಗೀರಥಯತ್ನವೆಂದುದು ಭೂಸುರವ್ರಾತ ||೨೦೪||

ನೀವು ಸೈರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾರು |
ಣ್ಯಾವಲೋಕನಮುಂಟಲೇ ಸ|
ದ್ಭಾವದಲಿ ನೀಂ ರಚಿಸಿದಾಶೀರ್ವಾದಶಕ್ತಿಯಲಿ ||

ನಾವು ವಿಜಯರು ಚಾಪಯಂತ್ರವಿ |
ದಾವ ಘನವೆಂದರ್ಜುನನ ಸಂ |
ಭಾವನೋಕ್ತಿಗೆ ಸಿಲ್ಲದವರೊದಱಿದರು ತಮತಮಗೆ ||೨೦೫||

ಕೆಲರು ಹೋಗದಿರೆಂದು ಜಱೆದರು |
ಕೆಲರು ತಾನೇ ಬಲ್ಲನೆಂದರು |
ಕೆಲರು ನುಡಿದರು ವಿಪ್ರಸಭೆಗೆಪಹಾಸ್ಯವಹುದೆಂದು ||
ಕೆಲರು ತಪ್ಪೇನೆಂದು ಕಳೆದರು |
ಕೆಲನೆರು ಭದ್ರಾಕಾರನೀತಂ |
ಗಳುಕುವುದು ಧನು ಭಾಗ್ಯಮುಖನೆಂದುದು ಬುಧಸ್ತೋಮ ||೨೦೬||

ತೊಟ್ಟ ಹೊಸ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ |
ಮಟ್ಟಿ ನೊಸಲಲಿ ಕುಶಿಯ ಕರಡಿಗೆ |
ಕಟ್ಟಿಯಿರುಕಿದ ಕಕ್ಷೆ ಬೆರಳಲಿ ಮುಱಿದ ದರ್ಭೆಗಳ ||
ಉಟ್ಟ ಬಾಸರ ಬಳಲಗಜ್ಜೆಯ |
ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಜನದ ನಗೆಗಳ |
ನಟ್ಟವಿಗನೋಸರಿಸಿ ಸಭೆಯಲಿ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದ ||೨೦೭||

ಧನು ತನಗೆ ನೆಗಹಲ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ |
ಜಿನವೊ ಸಾಲಗ್ರಾಮದೇವರೊ |
ವಿನುತ ತುಳಸಿಯೊ ಕುಶವೊ ದರ್ಭೆಯೊ ಸಮಿಧೆಗಳ ಹೊರೆಯೊ ||
ನೆನೆದ ತಿಲವೋ ಮೇಣಿದಾವಾ |
ಸನದ ಕೊಳವಿಯೊ ಬಣಗುವಿಪ್ರನ |
ನೆನಹ ನೋಡಿನೆ ಘನವಲಾ ದ್ರೌಪತಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ||೨೦೮||

ಇತ್ತನೋಡಾ ತಾಯಿ ಹಾರುವ |
ರತ್ತ ಗಡ್ಡದುಪಾಧ್ಯರನು ತಾ
ವೆತ್ತುವರು ಗಡ ಧನುವನಿಸುವರು ಗಡ ತಿಮಿಂಗಿಲನ ||
ಹೊತ್ತುಗಳೆವೊಡೆ ಲೇಸು ಬಳಿಕಿ |
ನ್ನುತ್ತಮರಲಾ ವಿಪ್ರರೆನೆ ತಲೆ |
ಗುತ್ತಿ ನಾಚಿದಳುಂಗುಟದೊಳಾಕುತ ಮಹೀತಳವ ||೨೦೯||

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಿತ್ತಲೀ ಪಾ |
ರ್ಥಿವರ ಪರಿಹಾಸವನು ಕಾಂತಾ |
ನಿವಹದಲಿ ನಿಬ್ಬರದ ನುಡಿಗಳ ನಾಮಹೀಸುರರ ||
ವಿವಿಧಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿವಿನ್ಯಾ |
ಸವನು ಕೇಳುತ ಮುಗುಳುನಗೆಯಲಿ |
ನವಮದದ್ವಿಪಗತಿಯ ಗರುವಾಯಿಯಲಿ ನಡೆತಂದ ||೨೧೦||

ಹೊಯ್ದು ತಿರುವನು ಸೆಳೆದು ಕಿವಿವರೆ |
ಗೊಯ್ದು ನಿದು ಹದವಿಲ್ಲಲಾ ಬಲು |
ಹಾಯ್ದುದಕಟಾ ಬಱಿದೆ ಹೆದರಿತು ಮಾಗಧಾದಿಗಳು ||
ಕಯ್ಗೆದರಿದಱೊಳಗೆ ಹೆಸರೆನ |
ಗೆಯ್ದು ಬೇಕೆಂದೈಸಲೇ ಎನು |
ತಯ್ದು ಬಾಣವ ಕೊಂಡು ಯಂತ್ರದ ಹೊಳವ ನೀಕ್ಷಿಸಿದ ||೨೧೧||

ತೂಗಿ ಕಿವಿವರೆಗುಗಿದು ಯಂತ್ರವ |
ತಾಗಿಸಿದನಂಬಿನಲಿ ಪಾರ್ಥನ |
ಲಾಗುವೇಗವನಾರು ಬಲ್ಲರು ಯಂತ್ರಭೇದದಲಿ ||
ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! ಕಾರ್ಮುಕ |
ಯೋಗಸಿದ್ಧನೆ ! ಮಝುರೆ ! ಕೋದಂ |
ಡಾಗಮತ್ರಿಪುರಾರಿಯೆಂದುದು ವಂದಿಸಂದೋಹ ||೨೧೨||

ಆಯೆನುತ ಬೊಬ್ಬಿರಿದು ವಿಪ್ರನಿ |
ಕಾಯ ಕುಣಿದುದು ಕಮಲಮುಖಿ ನಿ |
ರ್ದಾಯದಲಿ ಸೇರಿದಳು ಹಾರುವಗೆನುತ ಹರ್ಷದಲಿ ||
ಆಯುವತಿಜನಜಲಧಿ ಮಸಗಿತು |
ಬಾಯ ಮೌನದ ಬೆರಳ ಮೂಗಿನ |
ರಾಯರಿದ್ದರು ಬಿಗಿದ ಬೆಱಗಿನ ಹೊತ್ತ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೧೩||

ಮೊಳಗಿದವು ನಿಸ್ಸಾಳಶತತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳದ ಪೆರ್ಚಿನೊಳಲ್ಲಿ ದಿವಿಜಾ |
ವಳಿಯ ದುಂದುಭಿರವದಲುಬ್ಬಿದ ಸಾಧುವಾದಗಳು ||

* * * * * *

ನಳಿನಮುಖಿ ದಂಡಿಗೆಯೊಳೈತಂ |
ದಿಳಿದಳೀತನ ಹೊರೆಯೊಳಗಳೆ |
ಕಳಕಳದೊಳೊಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು ಹರುಷಲಜ್ಜೆಯಲಿ ||
ಲಲಿತಮಧುರಾಪಾಂಗದಲಿ ಮು |
ಕ್ಕುಳಿಸಿ ತಣಿಯವು ಕಂಗಳುಬ್ಬಿದ |
ಪುಳಕಜಲದಲಿ ಮುಳುಗಿಮೂಡಿತು ಮೈ ನಿತಂಬಿನಿಯ ||೨೧೪||
ತರುಣಿ ನಿಜತನುಪರಿಮಳದೊಳುಱೆ |
ಹೊರೆದ ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯನು ನಿಜ |
ವರನ ಕೊರಳಲಿ ಹಾಯ್ಕಿದಳು ಜಯವೆನೆ ಸುರಸ್ತೋಮ ||

* * * * * *

ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ.

ಬೊಂಬಾಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸೋಲಾಪುರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ "ತೊರವೆ" ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೯೦ ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಆ ತೊರವೆಯಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಅಙ್ಕಿತದಲ್ಲಿ ಈತನ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನಾದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ "ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ" ಎಂದು ಹೆಸರು ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ "ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿದೆ. ಇದರ ಶೈಲಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಗ್ರನ್ಥವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಕಥೆಯು ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

22. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವಿಕೆ.

ಕುಶನೆ ಕೇಳ್ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ |
ವಸತಿ ಶೃಂಗಾರಿಸಿತು ನೆಱೆದುವು |
ಹೊಸಪರಿಯ ನೃಪಲಾಂಛನಾದಿಸಮಸ್ತವಸ್ತುಚಯ ||

ಒಸಗೆ ತತ್ಪುರವರವನವಲಂ |
ಬಿಸಿತು ನಿಮಿಷದಲಾಸುಮಂತ್ರನ |
ದಶರಥನ ಬಳಿಗಟ್ಟೆ ರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಮುನಿ ಬಂದ ||೨೧೫||

ಬಂದ ಮುನಿಪನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ |
ದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದನೆಲೈ ರಘು |
ನಂದನನು ವಿಧಿವಿಹಿತಗುರುಪೂಜಾವಿಧಾನದಲಿ ||
ಎಂದನಾಮುನಿಪತಿಗೆ ಕಂಡನಿ |
ದೊಂದು ಕನಸನು ಕಾನನದೊಳರ |
ವಿಂದಮುಖಿಸಹಿತೆಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತು ಪರಿಭ್ರಮಣ ||೨೧೬||

ಕಂದೆಱೆದೆನನಿತಱಲಿ ಮನಕಿದು |
ಚೆಂದವಾಗಿರದೇನು ನೀವೇ |
ನೆಂದು ಕಂಡಿರಿ ರಾಜ್ಯಸಂಪದವಾಗವೆಮ್ಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ||
ಮುಂದೆನಲು ಮುನಿನಾಥ ಮಗುಳಿಂ |
ತೆಂದನಾಯುಸ ತೋಱಿ ಬಱಿಕ ಪು |
ರಂದರನ ವೈಭವದ ಸರಿಸಿರಿಯಹುದು ನಿನಗೆಂದ ||೨೧೭||

ನಿಮ್ಮ ಕರುಣ ಕಟಾಕ್ಷ ರಕ್ಷಣೆ |
ಯೆಮ್ಮ ಮೇಲಿರಲಾವದುರ್ಘಟ |
ವೆಮ್ಮ ಮಾಡುವದೇನು ನಾಂ ನಿರ್ದೈವರೇ ಎನುತ ||
ಬೊಮ್ಮಕೋಟಿಕಿರೀಟಮಂಡಿತ |
ನಿರ್ಮಳಾಂಘ್ರಿನಖಪ್ರಭಾಕರ |
ನುಮ್ಮಹದೊಳರಗಿದನು ನರರವೊಲಾ ಮುನೀಂದ್ರಂಗೆ ||೨೧೮||

ಅರಸನಾಗಧಿರಾಜನಾಗು |
ರ್ವರೆಗೆ ಪತಿಯಾಗಖಿಳಸೂನೃತ |
ಚರಿತನಾಗರಿವಿಜಯನಾಗು ಸಮಸ್ತಸುಜನರಿಗೆ ||
ಸುರಮಹೀರುಹನಾಗು ಲಕ್ಷ್ಮೀ |
ವರನವೊಲು ಸಾಡ್ಗುಣ್ಯಸಕಲೈ |
ಶ್ವರಿಯಯುತನಾಗೆಂದು ಮುನಿ ಹರಸಿದನು ಹರುಷದಲಿ ||೨೧೯||

ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯಕುಲದ ಮುನಿ ಮಾ |
ನಸಸರೋವರರಾಜಹಂಸನ |
ನೊಸೆದು ಮಂಗಳಮಜ್ಜನವ ಮಾಡಿಸಿದನಾಮುನಿಪ ||
ಒಸಗೆವೆಱಿ ಭುಲ್ಲೈಸೆ ನೂತನ |
ವಸನದಿವ್ಯವಿಭೂಷಣಂಗಳಿ೦ |
ಳಿಸೆದೆನ್ಯೆ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕದ ರಾಜತೇಜದಲಿ ||೨೨೦||

ಮಾಡಿದನು ಮನದಣಿಯೆ ದಕ್ಷಿಣೆ |
ಗೂಡಿ ಕನ್ಯಾಧೇನುದಾನವ |
ನಾಡಲೇನದನವನಿಯುಮರರ ಸಿರಿಯ ಸಡಗರವ ||
ಝಾಡಿವೆಳಗಿನಲಾರತಿಗಳಿಡೆ |
ಯಾಡಿದುವು ಕಳಕಳಿಕೆ ಮಿಗೆ ಮುಂ |
ಡಾಡಿದುವು ಕಂಬಿಗಳು ಕಂಚುಕಿಜನದ ಕೈಗಳಲಿ ||೨೨೧||

ಕ್ಷಿತಿಯ ವಿಬುಧರ ವಿಮಲಮಂತ್ರಾ |
ಕ್ಷತೆಯ ಕೈಕೊಳುತಡರಿದನು ನಿಜ |
ಸತಿಸಹಿತ ಹೊಂಗದ್ದುಗೆಯ ಹೊಂಬೆಸೆದ ಱಿಂಚೆಯದ ||
ರತುನ ಲಹರಿಯಲುಳಿಯ ಭದ್ರಾ |
ಯತಮತಂಗಜಕಂಧರದಿ ಮುನಿ |
ಪತಿಯನುಜ್ಞೆಯಲವಿಳತೂರ್ಯತ್ರಯದ ರಭಸದಲಿ ||೨೨೨||

ಬಳಸಿದುದು ನರಪಾಲತತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳಿಸಿದುದು ಚತುರಂಗಬಲವೆಡ |
ಬಲದಲುಗ್ಗಡಿಸಿದರು ಕೈವಾರಿಗಳು ಬಿರುದುಗಳ ||
ನಿಳಯ ನಿಳಯದ ನಳಿನಮುಖಿಯರ |
ಹೊಳೆವ ರತ್ನಾವಳಿಯ ದೀವಾ |
ವಳಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬಂದನು ರಾಜಬೀದಿಯಲಿ ||೨೨೩||

ತಳಿತಪಲ್ಲವ ಪಲ್ಲವವನು |
ಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು ಚಿತ್ರಾ |
ಚಲವನಾರಾಮಾವಳಿಯ ಶಿಖಿಶುಕಪಿಕವ್ರಜದ ||

ಉಲುಹು ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ ಕ |
ಟ್ಟುಲುಹ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ದುದೈ ವನ |
ವಿಳಸದಭಿನವರಾಜಪದವಿಯನವನಿಜಾಪತಿಗೆ ||೨೨೪||

ಕದಡಿದಂತಃಕರಣಗಳ ಗದ |
ಗದಿತಕಂಠದ ಕಂಬನಿಯಲಿ |
ದ್ದುದು ಸಮಸ್ತಚಮೂಪಸಚಿವನಿಯೋಗಬಂಧುಜನ ||
ಇದಿರುವಂದು ಸುಮಂತ್ರನಿಳಿಗಿಳು |
ಹಿದನು ಮದಕರಿಯಿಂದ ಮುಱಿವಿನ |
ಮುದದ ಹೊಳೆವಶ್ರುಗಳ ಸಂತಾಪದಲಿ ರಘುಪತಿಯ ||೨೨೫||

ತೆವರಿದೊದ್ದೆಯ ಹೊಗಿಸಬೇಡುಳಿ |
ದವರನೆಂದೊಳಹೊಗುತ ನೇಮವ |
ನವಸರದ ಸೇವಕರಿಗಿತ್ತು ವಸಿಷ್ಠ ಮುನಿಸಹಿತ ||
ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ ಕೈಗೊ |
ಟ್ಟವನಿಪನ ಬಳಿಗಾಗಿ ಕೈಕೆಯ |
ಭವನದತ್ತಲು ತಿರುಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೨೬||

ಯುವತಿಯರ ಗುಜುಗುಜಿನ ಶೂನ್ಯೋ |
ತ್ಸವದ ನೃಪಮಂದಿರವ ಜಾಡ್ಯದ |
ಜವನಿಕೆಯ ಜಂಜಡವ ಕಾಣುತ ನುಡಿದನಿಂತೆಂದು ||
ಅವನಿ ನಮಗೆಯಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ |
ವ್ಯವಹರಣೆ ಗೋಚರಿಸುತಿಪೆ ಸಂ |
ಭವಿಸಲುತ್ತರವೆಂದನಾರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೨೭||

ಹೃದಯ ಕಳೆವಳಿಸಿದುದು ಕಂಗಳ |
ಹೊದಿಸಿದುವು ನಯನಾಂಬು ಮಱುಮಾ |
ತುದಿಸದೊಯ್ಯನೆ ಬಾಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ಮಸ್ತಕವ ||
ಬೆದಱಿದನು ರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರನ |
ವದನಚೇಷ್ಟೆಯ ಕಂಡು ತಂದೆಯ |
ಹದನದೇನೆಂದರಸನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗಿ ನಡೆತಂದ ||೨೨೮||

ವಿತತಗಳಿತಾಶ್ರುಪ್ರಕರವೂ |
ರಿತನಿಮೀಲಿತನೇತ್ರನಿರ್ಗತ |
ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ ಶೋಕೋದ್ರೇಕಪರವಶನ ||
ಸತಿಯ ಕರ್ಕಶಕಲುಷವಾಗಸಿ |
ಹತಿನಿರೋಧಿತಹೃದಯಬಾಧಾ |
ಸ್ಥಿತನ ಕಾಣುತ ಕೈಯ ಕದಪಿನಲಿರ್ದನಾಮ ||೨೨೯||

ಆ ಸಮಯದಲಿ ಮನಮರುಗಿ ಮಂ |
ತ್ರೀಶನೊಯ್ಯನೆ ರಾಜರಾಜಾ |
ಧೀಶನನು ನುಡಿಸಿದನು ಮಧುರವಚೋವಿಳಾಸದಲಿ ||
ಈಸುನಿರ್ಬಂಧದ ನಿರೋಧ |
ಕ್ಲೇಶವಾರಿಂದೇನುಕಾರಣ |
ವಾಸವಾದುದು ದೇವರಂಗದಲೆಂದನಾಮಂತ್ರಿ ||೨೩೦||

ತರಣಿವಂಶದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿ |
ಗೆರವಲಾ ದುಶ್ಚಿತ್ತ ಮನುಕುಲ |
ದರಸುಗಳಿಗೆ ವಿಷಾದವದು ತಾನಪ್ರಸಿದ್ಧವಲೆ ||
ಅರಿವಿಜಯವೀರರಿಗೆ ಚಿಂತಾ |
ಸ್ಪರುಶವುಂಟೇ ಜೀಯ ಯೋಗೋ |
ತ್ಕರುಷದೇಹವ್ಯಥೆಯದೇಕೆಂದಾತ ಬೆಸಗೊಂಡ ||೨೩೧||

ಆಮಧುರವಚನದ ವಿಳಾಸೋ |
ದ್ದಾಮಗಾರುಡಮಂತ್ರವೆಬ್ಬಿಸಿ |
ತಾಮಹಾದುಷ್ಟಾಂಗನಾರಸನಾಹಿದಷ್ಟನನು ||
ರಾಮನೇ ಬಂದಾತ ಜಗದಭಿ |
ರಾಮನೇ ನುಡಿವಾತ ಮಂಗಳ |
ನಾಮನೇ ಎಂದಪ್ಪಿದನು ಮಗನೆಂದು ದಳಪತಿಯ ||೨೩೨||

ಜೀಯ ನಾನು ಸುಮಂತ್ರಕನು ರಘು |
ರಾಯನಭಿಷೇಚನದ ರಾಜ್ಯ |
ಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕಾವುದಭಿಮತ ನಿಮ್ಮ ಚಿತ್ತದಲಿ ||

ರಾಯತನದಭಿಮುಖದ ಕಮಲದ |
ಳಾಯತಾಂಬಕ ಬಂದಿಹನು ಮುನಿ |
ರಾಯನೈತಂದಿಹನು ನೇಮವದೇನು ತನಗೆಂದ ||೨೩೩||

ಮಗನೆ ಬಂದೈ ಮನುಕುಲಾಂಬರ |
ಗಗನಮಣಿ ಬಂದೈ ಮನೋಹರ |
ಸುಗುಣ ಬಂದೈ ಸೂನೃತವ್ರತ ಬಂದೆಯೈ ಎನುತ ||
ಒಗುವ ನಯನೋದಕದಲರೆದಿ |
ಟ್ಟೆಗಳ ನೋಟದಲಪ್ಪಿ ಸತ್ಯದ |
ತಗಹಿನವನೀನಾಥನಾರಘುನಾಥಗಿಂತೆಂದ ||೨೩೪||

ಕಂದ ಕೇಳೆನ್ನಣುಗ ಕೇಳಾ |
ನೊಂದ ನೆನೆದರೆ ದೈವ ತಾ ಬೇ |
ಱೊಂದ ನೆನೆದುದು ದೈವಗತಿಗೀಕ್ಕೈಕೆಯನುಸಾರಿ ||
ಎಂದು ಮೇಲುತ್ತರಕೆ ನಾಲಗೆ |
ಬಂದು ಬಂದೊಳಸರಿದು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ನಿಂದು ಬಳಿಕೀಮಾತನೆಂದನು ಕಲಿಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೩೫||

ಈಸುದಿನಪರಿಯಂತ ವಿಭವದ |
ವಾಸ ಸೊಬಗಿನ ಸೆಜ್ಜೆ ಸುಖದ ಸು |
ದೇಶ ಸುಮ್ಮಾನದ ಸುಧಾಂಬುಧಿ ಸಿರಿಯ ನೆಲೆವೀಡು ||
ಲೇಸಿನಾಗರ ಶುಭದ ಬಹಳಿತ |
ಕೋಶ ಸಂತಸದಿಕ್ಕೆ ಸೊಂಪಿನ |
ವಾಸವಾಗಿರ್ದುದು ನಿವಾಸವಿದೆಂದನಾ ಭೂಪ ||೨೩೬||

ಅಶುಭದಾಡುಂಬೊಲನು ಕುಹಕದ |
ಪಸರ ಚಿಂತೆಯ ಸಂತೆ ದುಃಖದ |
ವಸತಿ ದುಗುಡದ ಬೀಡು ದುಮ್ಮಾನದ ಜನಸ್ಥಾನ ||
ಅಸುಖದಾರವೆ ಭೇದ ಪುದಿದಾ |
ಯಸದ ಜಾಳಿಗೆ ಜವನ ಮನೆ ರ |
ಕ್ಕಸಿಯ ಮಠವಾಯ್ತಿಂದು ಭವನವಿದೆಂದನಾಭೂಪ ||೨೩೭||

ನರಪತಿಗಳೊಳು ಭಾಗ್ಯದಲಿ ಬಾ |
ಹಿರರಲಾ ನಾವಿಂದು ಸುಕೃತದೊ |
ಳರೆಗಲಸಿಗಳು ನಾವಲೇ ಹರಹರ ಮಹಾದೇವಾ ||
ಪರಮಹರುಷದ್ರುಮದ ಬೇರಿಂ |
ಗುರಿಯನುಱೆ ಚಾಚಿದೆವಲಾ ಕಡು |
ದುರಿತಕಾಯರು ನಾವಲೇ ಎಂದನು ಮಹೀಪಾಲ ||೨೩೮||

ಹೇಳಿ ಫಲವೇನೆಲೆ ಸುಮಂತ್ರಕ |
ಮೇಲನಱಿಯದೆ ಕೊಟ್ಟನೀಭಾ |
ತಾಳಿಗಸುರಾಮರರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ವರವೆರಡ ||
ಬಾಳ ಚಾಚಿದಳಿವಳೆನಗೆ ಗೋ |
ನಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದೆ ಬಂದು ತಂದೀ |
ನಾಲಗೆಗೆ ನರಸುಕ್ಕನಿಕ್ಕಿದಳಿವಳು ತನಗೆಂದ ||೨೩೯||

ಬಟ್ಟೆಗುತ್ತರವಿದ್ಯವಱಿಯದೆ |
ಕೊಟ್ಟರುಂಟೆಲೆ ಮಂತ್ರಿಕೇಳ್ ಮನ |
ಮುಟ್ಟಿ ನುಡಿಯಲಿ ಭಾವಿಸದೆ ಸದ್ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಕೊಟ್ಟವರವೆರಡುಂಟು ಬೇಡದೆ |
ಕೊಟ್ಟರವರಿಂದೀಗ ಹೊದಕುಳಿ |
ಗುಟ್ಟುತಿಹರಿದನಱಿಯೆ ನೀಕೇಳೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೦||

ಬಂದುದೆನಗಪಕೀರ್ತಿ ರಾಜ್ಯವ |
ನೊಂದುವರದಲಿ ಬೇಡಿದೆನು ನಿಜ |
ನಂದನಂಗೊಂದರಲಿ ರಾಮಂಗಡವಿಯೊಡೆತನವ ||
ಇಂದುಮುಖಿಯರ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ ನೊದ |
ಲೊಂದಿಸಿದರೆನಗೀವರವ ನೀಂ |
ಬಂದ ಬಳಿಕನುಮಾನವಾಗಿದೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಯರಿಗೆ ||೨೪೧||

ಮನುಕುಲದ ರಾಯರಲಿ ಹುಸಿ ಸಂ |
ಜನಿಸದೆಂದೊಳಗಱಿಯದೆನ್ನಯ |
ತನುಜಗಧಿರಾಜತ್ವವನು ಬೇಡಿದೆನು ನಿಮ್ಮವರ ||

ಇನಿತು ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆಯಿರ |
ಲನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ ಸಾಕು ರಘುನಂ |
ದನಗೆ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿ ನೀಂ ನೆರಹೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೨||

ಈತನೇನು ದಧೀಚಿ ಶಿಬಿ ಜೀ |
ಮೂತವಾಹನ ಬಲಿ ಕಪೋತಾ |
ಖ್ಯಾತರೊಳಗಗ್ಗಳನೆ ಬೇಡಿದ ವರವನೀಯಲ್ಕೆ ||
ಮಾತದೇಕೆಲೆ ಮಂತ್ರಿ ಸಾಕಿ |
ನ್ನೀತಕವನಿಯ ಬಯಕೆ ರಘು ಸಂ |
ಜಾತಗಭಿಷೇಕವನು ಮಾಡಲಿಕೆಬ್ಬಿಸವನಿಪನ ||೨೪೩||

ದೊಡ್ಡಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೀಕಡು |
ಖಡ್ಡತನವಿರಬೇಕು ರಾಮಂ |
ಗೊಡ್ಡಿದೀಕವಡೊಂದ ತಪ್ಪಿಸ ನೆನೆದ ಮತಿ ಲೇಸು ||
ಬೊಡ್ಡಿದೂದಪಕೀರ್ತಿವಧು ಸಲೆ |
ದೊಡ್ಡಿದರು ರಘುಸಗರರವರೊಳ |
ಗಡ್ಡನಗೆ ಹೊಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗಿಂದು ||೨೪೪||

ಸುತವಿಯೋಗದಲಳಿಯದಿರನೀ |
ಕ್ಷಿತಿಪ ನೀವೆಂದುಗ್ರಪಾತಿ |
ವ್ರತೆಯರೊಳಗಗ್ಗಳರು ನಿಮ್ಮನು ನೆಮ್ಮುಗಪಕೀರ್ತಿ ||
ಕ್ಷಿತಿಯ ಕುಜನರ ಜಿಹ್ವೆ ಕಡುಕೂ ||
ರಿತು ಕದರ್ಥದಿನವನಿಪಾಲ |
ಚ್ಯುತಿಗೆ ಮನವನು ಮಾಡುವುದು ನಿಮಗುಚಿತವಲ್ಲೆಂದ ||೨೪೫||

ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನೀಧರೆ |
ಯರಸುತನದಲಿ ರಾಘವೇಶ್ವರ |
ನಿರಲಿ ಭೂಸುರನಾಗಿ ರಾಜಋಷಿತ್ವದಲಿ ಬಳಿಕ ||
ಇರಲಿ ರಘುಪತಿ ನಿಮಗೆ ಮೆಚ್ಚಿವುದು |
ಧರೆಯ ಸಿರಿ ಮನ್ವಾದಿರಾಯರ |
ತರುಣಿಯರು ನಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗೆಂದ ||೨೪೬||

ಬೇಡಿದೀವರದಿಂದ ನೃಪತಿಯೆ |
ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವನಪ್ರವಾಸವ |
ಮಾಡುವೆನು ಮಱಿಯೇನು ಮನದನುತಾಪವಿನ್ನೇಕೆ ||
ಖೋಡಿ ನಿಮಗಾಗದವೊಲೀ ನೃಪ |
ನಾಡಿ ಹುಸಿ ಹೊಗದಂತೆ ಕೀರ್ತಿಯ |
ಜೋಡಿಸುವಡಿದು ಸಮಯವೆಂದು ಸುಮಂತ್ರ ಕೈಮುಗಿದ ||೨೪೭||

ಬಿಡು ಸುಮಂತ್ರ ಕುಮಂತ್ರಕೃತ್ಯವ |
ನಡಿಸಬೇಡೆಮ್ಮೊಡನೆ ರಘುಗಳ |
ಮಡದಿಯರು ನಗಲೆಮ್ಮ ನೆಮ್ಮಲಿಯಾದ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ||
ಒಡರಿಸಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ನೆಮ್ಮಯ |
ನುಡಿಗೆ ಹೊಗದಾಂ ಬಲ್ಲೆವೀ ಜಂ |
ಜಡೆಯುತನವನು ಕೆಲಕೆ ಸಾರೆಂದಳು ಸುಮಂತ್ರಕನ ||೨೪೮||

ಇದು ಯಥಾರ್ಥ ಸುಮಂತ್ರ ನೀನಾ |
ಡಿದ ಸುಭಾಷಿತವೆಂದು ನಂಬಿಹು |
ದದಕೆ ಹೊರಸೊಗದಂತೆ ನಡಿಸುವೆವೆಂದು ಮುನಿ ನುಡಿಯೆ ||
ಗದಿಸಬೇಡಿನ್ನಾತನಾಡಿದ |
ತುದಿಯ ಕೊಸರನು ನಿಮ್ಮ ರಾಯನ |
ವದನದಲಿ ನುಡಿ ಹುಟ್ಟಲೆಂದಳು ಕೈಕೆ ಮುನಿಪತಿಗೆ ||೨೪೯||

ಏಸಲೇ ನೀಂ ಬೇಡಿದುದು ತಾ |
ನೇಸು ದೊಡ್ಡಿತು ತಂದೆಯಾಡಿದ |
ಭಾಷೆಗಿದಕೋ ಭಾಷೆಯೆನುತಾಜನನಿಗಾರಾಮ ||
ಲೇಸು ಮಾಡಿದಿರನೃತವೆಮ್ಮವ |
ನೀಶನಲಿ ಹೊಗದಂತೆ ಘಟದಲಿ |
ಕಾಸಿದಿರಿ ಕಲ್ಮಷವನುಗಿದನ್ವಯದ ಭೂಷಣವ ||೨೫೦||

ಭರತನಾಳಲಿ ರಾಜ್ಯವನು ನೀಂ |
ನರಪತಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದದ |
ಪರಮಸೇವಾನಿರತರಾಗಿರಿ ನಿಮ್ಮನುಜ್ಞೆಯಲಿ ||

ಚರಿಸುವೆನು ವನವಾಸವನು ಗೋ |
ಚರಿಸುವೆನು ನೀಂ ನುಡಿದ ವರುಷದ |
ಪರಿಗಣನೆ ಪರಿಯಂತವೆಂದನು ಕೈಕೆಗಾರಾಮ ||೨೫೧||

ಆ ಸತಿಯನುಪಚರಿಸಿ ಪಿತನಾ |
ಯಾಸವನು ಶ್ರುತಿಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿ |
ಳಾಸವಚನಾಳಾಪದಿಂದನುತಾಪವನು ಬಿಡಿಸಿ ||
ಆ ಸಕಲಲೋಕೈಕಲೀಲಾ |
ವಾಸ ತೊರವೆಯ ರಾಯನಾ ವನ |
ವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಡನಮರೇಂದ್ರಾದಿಗಳು ನಲಿಯೆ ||೨೫೨||

ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಭಾಗವತವೂ ಕೂಡ 'ನಿತ್ಯಾತ್ಮಶುಕ' ನೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಕವಿಯಿಂದ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೯೦ ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂ|| ಹೊತ್ತ ದುರಿತವ ಪರಿಹರಿಸಲೆಂ |
ದಿತ್ತನಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ಸತ್ಯಭಾಮಾದೇವಿಯನು ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕಂಗೊಲಿದು ||
ಅರಸ ಕೇಳಾದ್ವಾರಕಾಪುರ |
ವರದಲಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ತರಣಿಯನು ಭಜಿಸಿದನು ತತ್ತ್ವದ ಭಾವಭಕುತಿಯಲಿ ||
ಕರುಣಿಸಿದನಾತಂಗೆ ರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ನಿಜಭಕ್ತಂಗೆ ಬಳಿಕಾ |
ಪರಮಗುಣನಿಧಿ ಬಂದನಂದಾದ್ವಾರಕಾಪುರಕೆ ||೨೫೪||

ತರಣಿ ತನಗಿತ್ತಮಲರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ಕೊರಳಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಂ |
ಬುರುಹಮಿತ್ರನ ಭಕುತ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಪುರವರಕೆ ||
ಬರುತಿರಲು ಪುರವಾಸಿಜನ ಕ |
ಣ್ಣಿರದೆ ನೋಡುವೆನುತ ಹರಿತಂ |
ದಿರದೆ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿದರು ಕೃಷ್ಣಂಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ||೨೫೪||

ದೇವ ದೇವರ ಚರಣಕಮಲಯು |
ಗಾವಲೋಕನಕಿಂದಿದೋ ರಾ |
ಜೀವಸಖನಿದೆ ಬಂದನೀಕ್ಷಿಸುವವ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ||
ನೀವುತಿವೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದಧಿಕಕೃ |
ಪಾವಲೋಕನದಿಂದೆನಲು ರಾ |
ಜೀವನಾಭನು ನೋಡಿ ನಗುತಿಂತೆಂದನವರೊಡನೆ ||೨೫೫||

ಕಂಜಸಖನಲ್ಲಲ್ಲ ಬೆದಱದಿ |
ರಂಜದಿರಿಯಂಜದಿರಿ ಬಱದೇ |
ಗುಂಜಿ ಮಾಣಿಕವೆಂಬ ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಮತಿಗೆಟ್ಟು ||
ಅಂಜದಿರಿ ಸತ್ರಾಜಿತನು ವರ |
ಕಂಜಸಖನಿತ್ತಮಳರತ್ನಸು |
ರಂಜಿತನು ಬರುತಿಹನು ಎಂದನು ನಗುತ ಮುರವೈರಿ ||೨೫೬||

ಎನುತಿರಲು ಮಧುವೈರಿ ತನ್ನಯ |
ಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕನು ಮಣಿರಥನು ಸಂ |
ಜನಿಸಿದನು ಧನವಂತನಾದನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲು ||
ದಿನದಿನದಲೆಂಟೆಂಟು ಭಾರದ |
ಕನಕವನು ಮಣಿ ಕೊಡುವುದದಱೊಳು |
ಜನಿಸದಾಧಿವ್ಯಾಧಿದುರ್ಭಿಕ್ಷಾದಿಭಯವೆಂದ ||೨೫೭||

ಒಂದು ದಿನ ತದ್ರತ್ನವನು ಗೋ |
ವಿಂದನಾಸತ್ರಾಜಿತನ ಕರೆ |
ದೆಂದನೀವುದು ಯದುನೃಪಾಲಂಗೆಂದೊಡೆಯು ಕೊಡದೆ ||

ಮಂದಮತಿ ಧನಲೋಭದಲಿ ನಿಜ |
ಮಂದಿರದಲೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಮು |
ಕುಂದನಾಜ್ಞೆಯ ಮೀರಿ ಲೆಕ್ಕಿಸದಿರ್ದನುಬ್ಬಿನಲಿ ||೨೫೮||

ಇರಲು ಸತ್ರಾಜಿತನ ತಮ್ಮನು |
ಧರಿಸಿ ಮಣಿಯನು ಹೋದನಡುವಿಗೆ |
ತುರಗದಲಿ ಮೃಗಯಾವಿಹಾರವಿನೋದದಿಂದಿರಲು ||
ಕೆರಳಿ ಕೊಂದುದು ಸಿಂಹವಾಕೇ |
ಸರಿಯ ಕೊಂದನು ಜಾಂಬವನು ಬಳಿ |
ಕರಸಕೇಳಾ ಮಣಿಸಹಿತ ಹೊಕ್ಕನು ಮಹಾಬಿಲವ ||೨೫೯||

ಅತ್ತಲಱಸಿದರಾಪ್ರಸೇನನ |
ತೆತ್ತಿಗರು ಸತ್ರಾಜಿತಾದ್ಯರು |
ಸತ್ತ ತಮ್ಮನ ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಶಂಕಿಸಲು ||
ಇತ್ತಲಾ ವಾರ್ತೆಯನು ನಿರ್ಮಳ |
ಮೂರ್ತಿ ಕೇಳಿದ ತನ್ನ ಮೇಲಣ |
ಹೊತ್ತ ಪಿಲಗವ ಕಳೆಯ ಲಸುರಾಂತಕನು ಪೊಱಮಟ್ಟ ||೨೬೦||

ಅಱಸಿ ಮುರಹರನಾಪ್ರಸೇನನ |
ಮರಣ ಸಿಂಹದಲಾದುದನು ಕಂ |
ಡಿರದೆ ಬೆಂಬತ್ತಿದನು ಸಿಂಹದ ಹಜ್ಜೆಯನು ಬಿಡದೇ ||
ಉರವಣಿಸಿ ಸಿಂಹವದು ಪಿಪಿನಾಂ |
ತರದಲಡೆಗೆಡದಿರಲು ಕಂಡನು |
ಕರಡಿಯುಗುರಿನ ಗಾಯದಲಿ ಬೆಱಗಾದನಸುರಾರಿ ||೨೬೧||

ಸಿಂಹವನು ಕೊಲುವಂತ ಕರಡಿಯು |
ಸಿಂಹವಿಕ್ರಮನೆಂತೆನುತ ನರ |
ಸಿಂಹನೈದಿದನೆದಱ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಹಜ್ಜೆಯನು ನಿಲಿಸಿ ||
ಗಹ್ವರವನಪವಾದಶಿಖಿದಂ |
ದಹ್ಯಮಾನಾಂತರನು ಹೊಕ್ಕನ |
ಸಹ್ಯತಾಪತ್ರಯವಿದೂರನು ಋಕ್ಷಪನ ಬಿಲವ ||೨೬೨||

ನಿಂದನವನ ಸಮೀಪದಲಿ ಗೋ |
ವಿಂದನಾ ರತ್ನಾಭಿಲಾಷೆಗೆ |
ಸಂದು ಸುಳಿಯುತ್ತಿರಲು ಕಂಡಾಧಾತ್ರಿ ಮುರಹರನ ||
ಬಂದನಾರಿವನೆನುತ ಮೊಱೆಯಿಡೆ |
ಲಂದದನು ಕೇಳುತ್ತ ಮಿಗೆ ಹಱಿ |
ತಂದನಾಋಕ್ಷಾಧಿಪತಿಜಾಂಬವನು ಕಡು ಮುಳಿದು ||೨೬೩||

ಅಱಿಯದಾತ್ಮಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬುದ |
ನೆಱೆ ವಿಚಾರವಿಹೀನನಾಗಿಯೆ |
ತಱುಬಿ ಕಾದಿದನಾಯುಧಂಗಳಲಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರದಲಿ ||
ಮುಱಿದು ತರುನಿಕರದಲಿ ಮತ್ತೆಯು |
ಕರದ ಮುಷ್ಟಿಯಲೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರು |
ಜಱಿದು ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಮುರರಿಪು ಋಕ್ಷಪತಿ ಮುಳಿದು ||೨೬೪||

ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧವ ಮಾಡುತಿರಲಂ |
ದಷ್ಟವಿಂಶತಿದಿವಸ ಪರಿಯಂ |
ತಿಷ್ಟಭಕ್ತನ ಕೂಡೆ ಲೀಲೆಯನಾಡುವಂದದಲಿ ||
ನಷ್ಟವಾದುದು ಸತ್ವವಾತನ |
ರಿಷ್ಟವೈರಿಯ ಕರಹತಿಗೆ ನಿ |
ಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರನು ಜಾಂಬವಂತನು ಬಳಲುತಿಂತೆಂದ ||೨೬೫||

ಆರು ನೀನೆಲೆ ವೀರ ಜೀವರ |
ಭೂರಿಸತ್ವಾತ್ಮಕನು ಕೌಸ್ತುಭ |
ಧಾರಿಯೊ ಶಂಕರನೊ ಮೇಣ್ ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವನೋ ||
ಆರು ತನ್ನೊಡನಕಟ ಕಾದುವ |
ವೀರರೀಯುಗದೊಳಗೆ ವಿಸ್ಮಯ |
ಕಾರಿಯಾದೆಯಲಾಯೆನುತ ನೋಡಿದನು ಮನದೊಳಗೆ ||೨೬೬||

ಮತ್ತೆ ಹರಿ ಕರುಣಿಸಲು ಕಂಡನು |
ಚಿತ್ತದಲಿ ರಘುನಾಥನೆಂಬುದ |
ನತ್ಯಧಿಕಭಕ್ತಿಯಲಿ ಮೆಯ್ಯಿಕ್ಕಿದನು ಚರಣದಲಿ ||

ಸತ್ಯಸಂಧನೆ ತನಗೆ ಮೆಱೆವೆಯ |
ನಿತ್ತಿನಿತುದಿನ ಕಾದಿದೆಯೆನು |
ತತ್ತನಾಜಾಂಬವನು ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲ್ಗಳನು ಪಿಡಿದು ||೨೬೭||

ಏಳೆನುತ ನೆಗಹಿದನು ಪರಮಕೃ |
ಪಾಳು ತಕ್ಕೈಸಿದನು ಬಕುತನ |
ಮೌಳಿಯನು ತನ್ನೆರಡುಕರತಳದಿಂದೆ ಮೆಯ್ದಡವಿ ||
ಹೇಳಿದನು ಕಾರ್ಯವನು ತನ್ನಯ |
ಮೇಲೆ ಮಣಿಕೃತದೋಷವನು ಜನ |
ಜಾಲದಾವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನಾಜಾಂಬವಂತಂಗೆ ||೨೬೮||

ಇತ್ತನಾತನು ಬಳಿಕ ತನ್ನಯ |
ಪುತ್ರಿಯನು ಜಾಂಬವತಿಯೆಂಬಳ |
ನತ್ಯಧಿಕಗುಣರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯನು ಮಣಿಸಹಿತ ||
ಮತ್ತೆ ಬಹುವಿಧವಸ್ತುಗಳನೊಲಿ |
ದಿತ್ತು ಪೂಜಿಸಿದನು ಪರಾತ್ಪರ |
ವಸ್ತುವನು ವೇದಾಂತವಿಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯನು ನಲಿದು . ||೨೬೯||

ರತ್ನವರವನು ಕೊಂಡು ಕನ್ಯಾ |
ರತ್ನ ಸಹಿತಾನಂದದಲಿ ಗುಣ |
ರತ್ನಮೂರುತಿ ಪುರಕೆ ಬಿಜಯಂಗೆಯ್ಯುತಿರೆ ಕಣ್ದು ||
ಯತ್ನದಲಿ ಪುರವಾಸಿಜನ ನವ |
ರತ್ನಮಯತೊಡಿಗೆಗಳಲೆಸೆಯುಲು |
ನೂತ್ನನವನೆಂದಿದಿರುಗೊಣ್ಡರು ವಿತತವಿಭವದಲಿ ||೨೭೦||

ಕರೆದು ಸತ್ರಾಜಿತನನಾಮುರ |
ಹರನು ಸಭೆಯಲಿ ನೆಱೆದ ಪೃಥ್ವೀ |
ಶ್ವರರ ಬಾಂಧವನಿಕರದೊಡ್ಡೋಲಗದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||
ಹರುಷ ಮಿಗಲಂದಾಸ್ಯಮಂತಕ |
ವರಮಹಾರತ್ನವನು ಕೊಟ್ಟನು |
ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕನೆನುತ ಕರುಣಾವನಧಿ ಕಯ್ಮುಗಿದು ||೨೭೧||

ಒಱಿದೆ ಹೇಳಿದೆನಕಟ ಲೋಕ |
ಕ್ಕರುವ ದೈವದ ಮೇಲೆ ದೋಷವ |
ನಱಿಯದಜ್ಞಾನಿಗಳದಾರೆನ್ನಂತೆ ಭುವನದಲಿ ||
ಕೊಱತೆ ಹೊತ್ತುದು ನನ್ನ ಮೇಲೆನು |
ತ್ತೆಱಗಿ ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ ಕ |
ಯ್ಮಱಿಯ ಮೊಗದಲಿ ಕೊಣ್ಡನಾ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಮಣಿಯ ||೨೬೨||

ಸನತ್ಕುಮಾರ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸ ಅಥವಾ ಕುಮಾರಬೊಮ್ಮರಸನೆಂಬ ಜೈನಕವಿಯು ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಜಿನದತ್ತರಾಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಇವನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸನಂತೆ ಇವನೂ ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನಾದಕಾರಣ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಬೊಮ್ಮರಸನಿಗೆ 'ಕುಮಾರ ಬೊಮ್ಮರಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೫—೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿಯ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕನು ಸನತ್ಕುಮಾರ. ಈ ಅರಸನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಗಧನೃಪಾಲನಾದ ಶ್ರೇಣಿಕನಿಗೆ ಗೌತಮಗಣಧರನು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳು ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ "ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ" ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇದರಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿ.

24. ರಾ ತ್ರಿ ಯ ವ ರ್ಣ ನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

ತೇಜವಡಗಿತು ಲೋಕಬಾಹಿರ |
ರೋಜೆಯಾಯಿತು ಗತಿಯ ಕಾಣೆ ಸ |
ರೋಜಿನಿಯನಿಂದಗಲ್ದೆನೆಂಬರ ಮೊದಲೆ ಬಯಲಾಯ್ತು ||
ಈ ಜಗವ ತಿರುತಿರುಗಿ ನೊಂದೆನು |
ಮಾಜಲೇನಸುದೊಱೆವೆನೆಂದಂ |
ಭೋಜಸಖನಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು ಬಿದ್ದನಬ್ಧಿಯಲಿ ||೨೬೩||

ತೋಱೆ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಪಡುವಲು |
ಪಾಱೆ ಪಕ್ಕಿಗೆ ವಿಹಗಸಂತತಿ |
ಜಾಱೆ ಜಲಜಾತಗಳ ಮೈಸಿರಿ ತಾರೆಗಳ ಬಳಗ ||
ಏಱೆ ಗಗನಾಂಗಣಕೆ ಸೊಂಪುರೆ |
ಬೀಱೆ ಕೈರವವನಕೆ ತಮವನು |
ಕಾಱೆ ದಿಕ್ಕನ್ಯೆಯರು ರವಿಯಪರಾಬ್ಧಿಯಲಿ ಮುೞುಗೆ ||೨೭೪||

ಭೂತಲದೊಳುಳ್ಳಖಿಳಸುಜನ |
ವ್ರಾತ ತಮತಮಗುಚಿತಸುಪ್ತಿಸ |
ಮೇತದಿಂದಿರಲನಿತಕಾಯ್ತು ನಿಶಾನ್ತಯಾಮವದು ||
ಈ ತಮವ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಭವದೀ |
ಯಾತಪದಿ ಧರೆಯನು ಬೆಳಗುವ ಮ |
ಹಾತರಣಿ ಬಾರೆಂದು ಕೋೞಿಗಳೊಲಿದು ಕೂಗಿದುವು ||೨೭೫||

ಹೂಡಿದುವು ಸಿರಿವನೆಯ ಬಾಗಿಲು |
ಕೂಡೆವೆರೆದಳಿಗಣವು ಸೆಱೆಬಿ |
ಟ್ಟಾಡುತಿರ್ದುವು ಲೀಲೆಯಲಿ ಚಕ್ರಗಳು ಸಂತಸದಿ ||
ಕೂಡಿದುವು ತಂಬೆಲರು ತಣ್ಣನೆ |
ತೀಡೆ ರಥವನು ಹೂಡಿ ದಿನಕರ |
ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ ಪಣೆಯ ಚಂದಿರವಟ್ಟೆನಂತೆಸೆದ ||೨೭೬||

ಇರಳುವೆಣ್ಣಿನ ಜವ್ವನಂ ಸಲೆ |
ಕೊರಗಿತಾನಂದಿಸುವ ಕುವಲಿನಿ |
ಶಿರವ ಬಗ್ಗಿಸಿ ತೂಕಡಿಸಿದಳು ಮಲಗಿದಬ್ಜಿನಿಯು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನಗುತಿರೆ |
ಕರದಿ ಪ್ರಾಗಂಗನೆಯ ಮನ್ನಿಸಿ |
ತರುಣಿ ನೆಲಸಿದನುದಯಪರ್ವತಶಿಖರವಿಷ್ಟರದಿ ||೨೭೭||

——

ಸಾಳ್ವಭಾರತ.

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಹನ.

ಈ ಭಾಗವು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಸಾಳ್ವನ ಭಾರತದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಕೊಂಕಣದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ “ನಗಿರ” ನಗರಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಳ್ವಮಲ್ಲನರೇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ “ಪಟ್ಟದ ಕವಿ” ಎಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಸುಮಾರು ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೀವನ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಭಾರತಗ್ರನ್ಥವು ೧೬ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದ ವಿಷಯಗಳೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಜೈನಮತದ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಆದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವಲ್ಲದೆ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನು. ಇದರ ಹೆಸರು “ರಸರತ್ನಾಕರ”. ಈತನು ಸಾಳ್ವಸಾಂಗತ್ಯವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಹೇಳುವರು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

25. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಹನ.

ಕೇಳೆಲೆ ಶ್ರೇಣಿಕಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ವಿದುರನು ತಿಳಿದನರಗಿನ |
ಶಾಲೆಯೆಂಬುದ ಕಳುಹೆ ಗೂಢದಿ ಕನಕ ಪಾಂಡವರ್ಗೆ ||
ಹೇಳಲಾಲೋಚಿಸಿಯೆ ದೇಶವಿ |
ಶಾಲವನು ಗೂಢದಲಿ ಚರಿಸುವ |
ಬಾಳುವೆಯುನವರೊಲಿಯೆ ಕನ್ನವ ಸವೆದನಾಕನಕ ||೧೨೮||

ನಿಲ್ಲಿ ನೀವೆನ್ನೆವರನಾಪೇ |
ಳ್ದಲ್ಲದೆ ಕದಲಬೇಡವೆಂದವ |
ನಲ್ಲಿರದೆ ಪೊರಮಟ್ಟು ತನ್ನುಜ್ಜುಗವ ಚಿಂತಿಸುತ ||
ನಿಲ್ಲದತ್ತೆಡೆಯಾಡುತಿರ್ದ್ದನು |
ಭಿಲ್ಲಿಯೈವರು ಸುತರು ಸಹ ಪಥ |
ದಲ್ಲಿ ಬರೆ ನೆಱಕಂಡು ಮನದಲಿ ನಲಿದನಾಕನಕಾ ||೧೨೯||

ಎಲೆ ಬಡವೆ ನೀನಾರು ಈ ಮ |
ಕ್ಕಳ ಸಹಿತಲಿತ್ತೆತ್ತ ಪೋದಪೆ |
ಒಬಿಲ್ದೆಯೆನೆ ದೇಸಿಗಿತಿ ತಾನು ನಿಷಧೆಯೆನಿಪೆನಣ್ಣಾ ||
ಪೊಟಿಲೊಳಾವಿರುಳೆಲ್ಲಿಹೆವು ಎನೆ |
ತಳುವದೆನ್ನೊಡವನ್ನಿ ನಿಮ್ಮಯ |
ಒಟಿಲಿಕೆಯ ಕಳೆದೊಂದೆಡೆಯಲಿರಿಸುವೆನು ತಾನೆಂದ ||೨೮೦||

ಎನಲು ಕನಕನ ಹಿಂದೆ ಬರಲರ |
ಮನೆಯಲೊಂದಂತರದಿ ಪಾಂಡವ |
ತನಯರಱಿಯದವೋಲಿರಿಸಿಯಿರುಳರಮನೆಯ ಪೊಕ್ಕು ||
ಏನುತೆ ಕುಂತಿಯು ಸಹಿತ ಪಾಂಡವ |
ರನಿಬರನು ಸವೆದಾಸುರಂಗದೊ |
ಳನುವಿನಿಂ ಪೊಱಮಡಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದನಾಸುರಂಗವನು ||೨೮೧||

ಬಱಿಕಲೀಯಱುವರನು ಅರಮನೆ |
ಯೊಳಗೆ ಕರೆದುಣಲಿಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿ |
ಒಟಿಲಿದಿರಿ ಯಿಲ್ಲಿಯೆ ಒಱಗಿಯೆಂದತಿವಿನಯದಿಂದ ||
ತಳುವದೊಱಗಿಸಿ ದೀವಿಗೆಯು ಕಡು |
ಬಳಿದು ಸುಟ್ಟುದೆನಿಪ್ಪ ಶಂಕೆಯ |
ಬಳಸಿ ಕಡುನಡುವಿರುಳದಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಪೊರಮಟ್ಟ ||೨೮೨||

ಹೊಗೆದು ಹೊತ್ತಿತು ಭುಗಿಭುಗಿಲ್‌ಧಗ |
ಧಗಯೆನುತ ಕೇಸುರಿಯ ನಾಲಗೆ |
ನೆಗೆದುದಚ್ಚರಿಯನೆ ತ್ರಿಪುರವುರಿದಂತೆ ನೆರೆನೆರೆದು ||
ಗಗನವನು ಚುಂಬಿಸಿತು ಇರುಳದು |
ಹಗಲೆನಿಸಿದುದು ಸುತ್ತ ಯೋಜನ |
ದಗಲದಲಿ ಕಡು ಬೆಳಗೆ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಪುರಜನವು ||೨೮೩||

ಕರಿಕುಲದ ಸಿಗಳಗಳ ಕಳೆದರು |
ತುರಗಗಳನತ್ತಿತ್ತಲೊಯ್ದರು |
ಸರಸರನೆ ಗೋವೃಂದವನು ತೆವರಿದರು ತಮತಮಗೆ ||

ಉರಿದರಯ್ಯೋ ಪಾಂಡವರು ನಿಂ |
ದುರಿವ ಕಿಚ್ಚಿನಲೆಂದು ಸರ್ವರು |
ಮಱುಗಿದರು ಗೋಳಿಟ್ಟುದಾಪಾಂಡವಪರಿಗ್ರಹವು ||೨೮೪||

ಕುರುಪತಿಯ ಸೇವಕ ಪುರೋಚನ |
ಹರುಷಬಟ್ಟನು ತಾನು ತನ್ನವ |
ರಿರದೆ ಅರಮನೆಯೂರಸುತ್ತಲು ಬೆಳಪನಕ ತಿರುಗಿ ||
ಉರಿಯು ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ನಂದಲು |
ಮೊಱೆಯಿಡುತ ಪಾಂಡವರ ಪಳೆಯರು |
ಮುಱುಟಿದಾಱುಂಪೆಣನನೊಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ ದಹಿಸಿದರು ||೨೮೫||

ದೀವಳಿಗೆಯಾಹಬ್ಬದಲಿ ಮಿಗೆ |
ದೀವಿಗೆಯ ಬೆಳಗುವ ವಿಧಾನದಿ |
ನಾವೆ ಸುಟ್ಟವರಸುವ ಕೊಳಬೇಕೆಂದಿಹನ್ನೆವರ ||
ತಾವೆ ವಿಧಿವಶದೊದವಿನಿಂದಾ |
ದೀವಿಗೆಯ ಮನೆಯೊಳುಱಿ ಬೆಂದರು |
ಭೂವರನ ಪುಣ್ಯಾವಲಿ ಎಂದ ಪುರೋಚನನು ಮನದಿ ||೨೮೬||

ಬೞಿಕಿದೆಲ್ಲವ ಕಂಡು ಪಾಂಡವ |
ರೞಿದರೆಂದು ಪುರೋಚನನು ಥಳ !
ಥಳನೆ ನೇಸಱು ಮೂಡುತಿರಲಾಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯ ||
ತಳುವದಾಗಳೆ ಕೊಟ್ಟು ದೂತನ |
ಕಳುಹಿ ಹಸ್ತಿನಪುರವ ಪೊಕ್ಕನು |
ಘೞಿಲನಾಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೊಡ್ಡೋಲಗವನೆಯ್ದಿದನು ||೨೮೭||

ಚರನು ರಾಯಸಿಗಂಗೆ ಯೋಲೆಯ |
ನಿರದೆ ಕೊಡೆ ಮನದೊಳಗೆ ಯೋದಿದ |
ನರಸ ಬಿನ್ನಹವೆಂದು ಪಾಂಡವರೞಿದ ಪೊಕ್ಕಣೆಯ ||
ವಿರಚಿಸಿದನಾಚರನ ಮುಖದಿಂ |
ಮರಳಿ ತದ್ವೃತ್ತಾಂತವನು ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿಸಿದನೆದೆಗೆಡಲು ಕೇಳ್ದವರು ||೨೮೮||

ಸುರನದೀಸುತನಂಧನೃಪತಿ ಏ |
ದುರ ಗರುಡಿಯೊಾಚಾರ್ಯಮುಖ್ಯರು |
ಪಿರಿದು ದುಃಖಿತರಾದರಾಕೌರವನು ಹೂಸುಕದ ||
ಕರುಣರಸವನು ಮೆಱೆದು ತಾ ಗೆ !
ಯ್ದುದ್ಧರುತರೋಪಾಯುವು ಫಲಿಸಿತೆಂ |
ದುರೆ ಮನದಲುಬ್ಬಿದನು ನರಳಿದರಾ ಬಲಿಾಕ್ಕವರು ||೨೮೯||

ಅರಗಿನಾಮೂಡದಲಿ ಕೌಂತೇ |
ಯರನು ಕೌರವ ಕೊಂದನೆಂದಾ |
ಶಱನನೆಲ್ಲವ ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣನು ಖೇದವನು ತಳೆದು ||
ಭರದೆ ಹಸ್ತಿನಪುರಕೆ ದಂಡೆ |
ತ್ತಿರದೆ ನಡೆಯೆನಲು ಹಲಧರನವ |
ಸರವಿದಲ್ಲನುಜಾತ ನೀನೀಶಱನ ಕೇಳೆಂದ ||೨೯೦||

ಮಱೆವೇ ಪಾಂಡವರು ಮಡಿದುದ |
ಮಱವನೆಂತಂತಕನು ಶಕ್ರನು |
ಮಱೆಯನಾಜಿಗೆಯುಂಜನೆಯ ಗಂಡನು ಮಡಿದನೋ ಏಂ ||
ಅಱಸಿಕೊಂಡವ ಬಾರದಿರನೀ |
ತಱನ ನೋಡುವ ಬೇಱೆ ಬೆಱಸಿಡು
ಯೊಱೆಯನುಜ್ಜ್ಗಲದೇಕೆನುತ ನಿಲಿಸಿದನು ಮುರರಿಪುವ ||೨೯೧||

ಅತ್ತಲಾಪಾಂಡವರು ನದಿನಗ |
ವುತ್ತರಿಸಿ ಪೋಪಲ್ಲಿ ಏಡ್ಯೋ |
ನ್ಮತ್ತಕಿರ್ಮ್ಮೀರಾಸುರನು ಕಾಮ್ಯಕವಿಪಿನದೊಳಗೆ ||
ಇತ್ತ ಬರದಿರು ತನ್ನ ಬನವೆಂ |
ದೆತ್ತಿಬರೆಯನ್ತಕವದನದಲಿ |
ತುತ್ತಿದನು ಕಲಿಭೀಮನೆಲ್ಲರು ಪೊಕ್ಕರಾಬನವ ||೨೯೨||

ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಈ ಭಾಗವು ತಿರುಮಲೆವೈದ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಉತ್ತರರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು ವೈಷ್ಣವ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಈತನು ಆಧುನಿಕಕವಿಯೆಂದು ಕಾಣಬರುವುದು. ಈತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೇನು ಸಂಗತಿಯೂ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಂದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣ.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂ॥ ಬಲುಹನಱಿಯದೆ ಕೆಣಕಿ ವಾಲಿಯ |
ಕೆಱಳುಗುಳಕೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಪಿಡಿವಡೆ |
ದಳವೞಿದು ಸಾಮದಲಿ ಕೆಳೆಗೊಂಡನು ದಶಗ್ರೀವ ॥

ಕೇಳಿದೈ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವಂಶ ನೃ |
ಪಾಲ ಬಲ್ಲಿದರಿಂದ ಬಲ್ಲಿದ |
ರಾಳುತನದಧಟುಳ್ಳವರು ಪಲರುಂಟು ಲೋಕದಲಿ ||
ಬೀಲುಕೊಂಡು ಪುಲಸ್ತ್ಯನೆನು ದಶ |
ಮೌಳಿ ಮನದುಬ್ಬಿನಲಿ ಧರಣೀ |
ಪಾಲರೊಳು ಬಲಯುತರನೊತ್ತರಿಸಿದನು ಕಾಳೆಗಕೆ ॥೨೯೩॥

ದಿವಿಜರಿಪು ಜಿತಸುರನರೋರಗ |
ಭವನನೈದಿದನೊಮ್ಮೆ ವಾಲಿಯ |
ಭವನವನು ವಿಖ್ಯಾತಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಖ್ಯಪುರವರವ ॥೨೯೪॥

* * * *
* * * *
* * * *

ಅಲ್ಲಿ ತಾರಾಪಿತನೆನಿಪ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ತಾರಾಖ್ಯನಿರೆ ಸುರ |
ದಲ್ಲಣನು ನುಡಿಸಿದನು ವಾಲಿಯ ಸಚಿವನೆಂದಱಿದು ||

ಎಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಬರಿಸು ರಣದಲಿ |
ಬಲ್ಲಿದನು ಗಡ ನೋಳ್ಪೆನೆನೆ ಕಪಿ |
ಮೆಲ್ಲನಿಂತೆಂದನು ಮುಗುಳ್ನಗೆ ಸೂಸೆ ರಾವಣಗೆ ||೨೯೫||

ಎಲೆ ನಿಶಾಚರ ನಿನ್ನ ಭುಜಬಲ |
ದಳವನಱಿಯದೆ ವಾಲಿಯೊಳು ಕೊಳು |
ಗುಳವ ಬಯಸುವೆಯೋ ಬಯಸುವೆಯೊ ಸಾವನಕಟೆನುತ ||
ಗೆಲವು ಘಟಿಸದು ನಿನಗೆ ದಕ್ಷಿಣ |
ಜಲಧಿಗೈದಿದನಾಪ್ಲವಂಗಮ |
ಕುಲಶಿರೋಮಣಿಯೊಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ಬಾರದಿರನೆಂದ ||೨೯೬||

ಸ್ವೈರಸಿನ್ನರೆಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನನು |
ಮಾರಿಗಡಬಳವಿಕ್ಕುವನು ಕಪಿ |
ವೀರನೆನೆ ಕಪಿಸಚಿವನನು ಕಡುಮುಳಿದು ಝುಂಕಿಸುತ ||
ದಾರಿದೆಗೆದನು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಣವ |
ತೀರಕತಿವೇಗದಲಿ ರಾಕ್ಷಸ |
ವೀರನೈದಿದನಭ್ರಪಥದೊಳಗಾಮಹಾರ್ಣವವ ||೨೯೭||

ಕಂಡನೈ ಕಪಿಕುಲಕಮಲಮಾ |
ರ್ತಾಂಡನನು ಮಾರ್ತಾಂಡತೇಜೋ |
ಮಂಡಲನನಾಖಂಡಲನ ಸುತನ ದಶಕಂಧರನು ||
ಚಂಡಬಲನಿವನೆಂದೆನುತ ಭೂ |
ಮಂಡಲಕೆ ನಭದಿಂದಿಳಿದು ಕೈ |
ಕೊಂಡನೈ ಪದಶಬ್ದವಾಗದ ಗತಿಚಮತ್ಕೃತಿಯ ||೨೯೮||

ಚೆನ್ನದಲಿ ನಡೆತಂದು ವಾಲಿಯ |
ಬೆನ್ನ ದೆಸೆಯಲಿ ರೂವುದೋಱದೆ |
ತನ್ನಭುಜಬಲದನಿತಱೊಳು ಬಿಗಿದನು ಕಪೀಶ್ವರನ ||
ಉನ್ನತೋನ್ನತಬಾಹುಬಲಸಂ |
ಪನ್ನನಲ್ಲಾ ವಾಲಿ ಬಗೆಯದೆ |
ತನ್ನ ಶೌಚವ್ರತದೊಳಿರ್ದನು ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ ||೨೯೯||

ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದನೊರ್ವೆ ರಜನೀ |
ಚರನನಾಶೌಚಾಂತದಲಿ ಕ |
ಣ್ದಾರಿಭಯಂಕರನೞುಕಿದನು ಬರೆಸೆಳೆದು ಕಕ್ಷದಲಿ ||
ಕರಿ ನರಿಯನೀಕ್ಷಿಸುವವೊಲು ಕೇ |
ಸರಿ ಮೊಲವ ನಿಟ್ಟಿಸುವೊಲಾ ದಶ |
ಶಿರನನೆಣಿಸದೆ ಮಿಂದು ಸಂಧ್ಯಾವಿಧಿಯನೆಸಗಿದನು ||೩೦೦||

ಅಲ್ಲಿ ಜಪವನು ವಿಧಿವಿಧಾನಗ |
ಳಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಬ್ಧಿಗೆ |
ನಿಲ್ಲದೈದಿದನಸುರಪತಿಸಹಿತಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಅಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಸ್ನಾನಜಪಗಳ |
ನೆಲ್ಲವನು ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ಮಾಡಿದನು ಕೌಂಕುಳಿಲೌಂಕಿ ರಕ್ಕಸನ ||೩೦೧||

ನಡೆದನಲ್ಲಿಂ ಮೇಲೆ ಬಡಗಣ |
ಕಡಲಿಗಸುರನ ಪೊತ್ತು ಫಣಿಪನ |
ಪಿಡಿದು ನಡೆವ ಖಗೇಂದ್ರನಂತವನಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಬಿಡುದಲೆಯ ನಿಡುದೋಳುಗಳ ಜೋ |
ಲ್ದೊಡಲ ಸುರರಿಪು ಜವದಿನಡಸುತೆ |
ಪಿಡಿದ ಫಲಿತನವಾಮ್ರಕುಜದಂತಿರ್ದನಭ್ರದಲಿ ||೩೦೨||

ಆ ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನ ಜಪಸಂ |
ಧ್ಯಾಸುಕರ್ಮವನೆಸಗಿ ಕಪಿವರ |
ನೋಸರಿಸದೈದಿದನು ಪೂರ್ವಾಂಬುಧಿಗೆ ರಿಪುಸಹಿತ ||
ಆಸುಪಾರ್ಶ್ವಮಹೋದರಾದ್ಯರು |
ಗಾಸಿಯಾದರು ಕಪಿಪದದ್ರುಮ |
ದಾಸವಿಾರನ ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ ರಣವವನೊಳಿಲ್ಲೆಂದು ||೩೦೩||

ಮಿಂದು ಪೂರ್ವಾಬ್ಧಿಯೊಳು ಸಂಧ್ಯಾ |
ವಂದನಾದಿವಿಧಾನವನು ಮುದ |
ದಿಂದೆಸಗಿ ಕಕ್ಷಾವಲಂಬಿ ಸುರಾರಿ ನೋಡುತಿರೆ ||

ಬಂದನಗಣಿತ ಯೋಜನವ ಕಳೆ |
ದಂದು ದೈತ್ಯನ ಪುತ್ರ ಒಲಿಲಿಕೆ |
ಯಿಂದ ಕಿಷ್ಕಿನ್ಧೋಪವನದೊಳು ಬಿದ್ದನಳವಳಿದು ||೩೦೪||

ಎಡದ ಕೌಂಕುಳಿ ಬಿಗುಹು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ಸಡಿಲವಾಗಿರೆ ನುಸುಳಿ ರಿಪು ಬೆಂ |
ಗಡಗಿ ಸರಿದಿರೆ ಮುಱಿದು ನೋಡಿದ ಸುರಪತಿಯ ಸೂನು ||
ನುಡಿಸಿದನು ನೀನಾರೆಲವೊ ನಿನ |
ಗೊಡೆಯರಾರೆಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಿನಗು |
ಗ್ಗಡದ ಕೆಲಸವಿದೇನೆನುತ ನಗೆಯುಗೆ ಮುಖಾಬ್ಜದಲಿ ||೩೦೫||

ಆದಶಾಕೃತಿಯನು ಧರಿಸಿದಬು |
ಜೋದರನೆ ತವ ಸಾಹಸಕೆ ಸರಿ |
ಯಾದ ಸುಭಟರು ಜಗದೊಳಿಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರಸತ್ವನಲಾ ||
ಕಾಧಿ ಬದುಕುವರುಂಟೆ ನಿನ್ನೊಡ |
ನೈದಿಸೆನ್ನೊಳು ಮಿತ್ರಭಾವವ |
ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ದೇಶಕೋಶವಿಶೇಷದೊಳಗೆಂದ ||೩೦೬||

ಆಗಲದಕೇನೆಂದೆನುತ ಶತ |
ಯೋಗಸುತನರ್ಚಿಸಿ ಕೃಶಾನುವ |
ನಾಗ ನಂಬುಗೆಗೊಳಿಸಿದನು ಕೈಮುಟ್ಟಿ ರಾವಣಗೆ ||
ಪೋಗಿ ಕಿಷ್ಕಿನ್ಧಾ ನಗರಿಗನು |
ರಾಗದಲಿ ರಾವಣನ ಮನ್ನಿಸಿ |
ಯೋಗಭೀರಪರಾಕ್ರಮನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನುಚಿತದಲಿ ||೩೦೭||

ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕುಮುದೇಂದುರಾಮಾಯಣ. *

27. ಲಂಕಾದಹನ.

ಒದವಿದ ರಣರಾಗದಿ ನಿಂತಯ್ಯನ |
ಪದಕಮಲವನೊಲವಿಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು |
ತ್ರಿದಶಾಧಿಪರಿಪು ಚತುರಂಗಬಲಂ ಬೆರಸತಿರಭಸದಲಿ ||
ಕದನಾವನಿಯೊಳನಿಲಸುತನಂ ಕಂ |
ಡುದಯಿಸೆ ಕೋಪಂ ಕೈವೀಸಿದನು |
ನ್ಮದಭಟಗಜರಥತುರಗಂಗಳನುಕ್ಕೆವದಿಂ ರಕ್ಕಸರ ||೩೦೮||

ಬಿರುದಿನ ರಕ್ಕಸ ನಾಯಕರೆಲ್ಲಂ |
ತರತರದಿಂ ನಿಶಿತಾಯುಧಮಂ ಕೊಂ |
ಡರವರಿಸದೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡದಂ ಕಂಡನಿಲಸುತಂ ನಗುತ ||
ಭರದಿಂ ಪಿಡಿಪಿಡಿದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ |
ನುರವಣೆಯಿಂ ಪೊಯ್ದಂತಕವದನಕು |
ಹರಮಂ ಪುಗಿಸಿದನಾಡುತ್ತಿರೆ ಸುತ್ತಂ ದನುಜಕಬಂಧಂ ||೩೦೯||

ವೀರಭಟರ್ ಸೆಡೆವುದ ಕಂಡೊಮ್ಮೆಯೆ |
ಭೋರೆನೆ ವಾರಿಧಿತರಳತರಂಗಾ |
ಕಾರದೆ ಮಸಗಿ ಮಹೋದ್ಧತರೆನಿಸಿದ ರಕ್ಕಸರಾವುತರು ||
ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ ಬಳಸಲ್ |
ಮಾರುತತನಯಂ ಮಹಿಷಾಸುರನೆನೆ |
ಧೀರಂ ಪೆರ್ಗ್ಗಿಂಬಿಂ ನುರ್ಗಪ್ಪಿನೆಗಂ ಪೊಯ್ದುತವಿಸಿದಂ ||೩೧೦||

ಕಡೆಗಾಲದ ಮುಗಿಲೊಗೆದು ಗಡಣದಿಂ |
ಬಿಡೆ ಸುರಿವಂತಿರಲಂಬಿನ ಮಳೆಯಂ |
ಕಡಗಿ ದನುಜರುಂ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪಾವನಿ ಭಾವಿಸದೆ ||
ತಡೆಯದೆ ರಥದಿಂ ರಥಮಂ ಪೊಯ್ಯು |
ತ್ತೆಡೆಯುಡುಗದೆ ಶಕಟಾಸುರನಂ ಮು |
ಕ್ಕಡಿಮಾಡಿದ ಮಧುರಿಪುವೆನಲೆಸೆದಂ ಬಿಸರುಹಲೋಚನನು ||೩೧೧||

* ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ೧೬ನೆಯ ಪುಟವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಕುಲಗಿರಿಗಳು ನಡೆತಂದವುವೆನೆ ಮು |
ಯ್ಗಲಿ ಜೋದರು ಮಾವಂತರು ನಚ್ಚಿನ |
ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳೆಯ್ತನ್ದೊರ್ಮೆಯೆ ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ ||
ಸಲೆ ನಿಜಹರಿನಾಮವಿದನ್ವರ್ಥಂ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆನೆ ಗಜಘಟೆಯಿಂ |
ದಲಸದೆ ಗಜಘಟೆಯಂ ನೆಱೆ ತವಿಸಿದನೋಡೆ ನಿಶಾಚರರು ||೩೧೨||

ಅನ್ತು ಸೆಡೆಯೆ ದಾನವನಾಯಕರ |
ತ್ಯನ್ತಂ ಕೋಪಾಟೋಪದೆ ಮುಳಿದ ಕೃ |
ತಾನ್ತನ ತೆಱದಿಂದಿಂದಗಿ ಸೆಡೆಯದೆ ಭರದಿಂ ನಡೆತಂದು ||
ಮುನ್ತಿರ್ದನಿಲತನೂಭವನಂ ಕಂ |
ಡಿನ್ತೆಂದಂ ಕಪಿಕೀಟಕ ತೊಲಗು ವಿ |
ಧುನ್ತದನಿದಿರೊಳಗಿರದೆನೆ ರಾಘವನಾಳಣುವಂ ನಗುತ ||೩೧೩||

ಕುಲಪರಿಭವಮಂ ನೆನೆಯದೆ ದುರ್ಗತಿ |
ಗಳಸದೆ ವಿದ್ಯಾಹಾನಿಯನಱಿಯದೆ |
ಮಲಿನಾಶಯದಿಂ ಪರವಧುವಂ ಖಳನಾ ತೆಱದಿಂ ತಂದ ||
ಪಲಲಾದನ ನಿಮ್ಮಯ್ಯನ ತಲೆಯಂ |
ಸಲೆ ರಾಮಂ ಕೊಂಬುದನಱಿದುಮದೆಂ |
ತೆಲವೊ ವಿಧುಂತುದನೆಂತಪ್ಪುದು ನಿಪ್ಪಸರದಿನನುವಾಗು ||೩೧೪||

ಎನೆ ಮುನಿದಾಗಳೆ ಕೂರಂಬಂ ತೊ |
ಟ್ಟನಿಲಾತ್ಮಜನಂ ದಶಮುಖಸುತನಿಸೆ |
ಹನುಮಂತಂ ತಚ್ಛರವಂ ಗಗನದಿ ಕಡಿಖಂಡಂಗಡಿಯೆ ||
ಕನಲ್ದಂಬಿನ ಬಲ್ಸರಿಯಂ ರಾವಣ |
ತನಯಂ ಸುರಿಯಲ್ ಬಗೆಯದೆ ರಾಘವ |
ನನುಚರನದ ತವಿಸಿದನಾರಿನ್ನರ್ ಬಿಲುವಿದ್ಯೆಯೊಳೆನಲು ||೩೧೫||

ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನಿಭಕುಂಭಸ್ಥಲಮಂ |
ವಿದಳಿಸಿದೆನ್ನೀ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳು |
ತೊಡಳೇ ಹುಲುಗಪಿ ನಿನ್ನಂ ತಾಗಲು ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪುವು ||

ಬೆದಱಿದಿರದಱಿಂ ನಿನ್ನ ನೆಲವೊ ಕೊ |
ಳ್ಳದೆ ಕಟ್ಟುವೆನೀಗಳೆನುತ್ತುರಗಾ |
ಸ್ತ್ರದಿನೆಚ್ಚಂ ನಿಚ್ಚಟಗಲಿಯಿಂದಗಿಯಾರುತ್ತಿರೆ ಸೇನೆ ||೩೧೬||

ಧುರದೊಳ್ ವರುಣಸುತರಿನೊದವಿರ್ದಾ |
ಪರಿಭವಮಂ ಕಾದೆನ್ನಿದಿರೊಳ್ ತ |
ಳ್ತುರಗಾಸ್ತ್ರವ ತುಡು ಮರುಳೇ ನಿನ್ನಂ ಮರುಳೆಂದೆನಲೇಕೆ ||
ಗರುಡಾಸ್ತ್ರದಿನಿದ ಖಂಡಿಸಲೇಕೀ |
ಪರಿಯೊಳೆ ದಶಮುಖನಂ ನೋಡುವೆನೆನು |
ತರವರಿಸದೆ ನಿಂದನಿದಿರೊಳೇಂ ವೀರನೊ ಪವನತನೂಜಂ ||೩೧೭||

ನೆವದೊಳೆ ದಾನವಚಕ್ರೇಶನ ಕಂ |
ಡವಿರಳಮೆನಿಸಿದ ನಯಭಯಮಂ ಬಾಂ |
ಧವತೆಯುಮಂ ಪಿತಮಂ ಪೇಟಿಲ್ಕಿಂತಾತನ ಬಾಣದೊಳು ||
ಪವನಸುತಂ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡೊಡದಂ |
ಬವರದೆ ಕಟ್ಟಿದೆನೆಂದೇ ತಂದಂ |
ದಿವಿಜಾರಿಸಭೆಗೆ ತಪ್ಪಂತುರಗನ ಮುಂದಕೆ ಗರುಡನನು ||೩೧೮||

ಇವನೇ ವಜ್ರಮುಖನನಿಕ್ಕಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ವನಭಂಗವ ಮಾಡಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ಜಾನಕಿಯುಂಗುರಮಂ ತಲ್ಲಣಿಸದೆ ತಂದವನು ||
ಇವನೇ ಮತ್ಸುತನಕ್ಷನ ಕೊಂದವ |
ನಿವನೆನಗನುವರದೊಳೆದಿರ್ಚಿದನಿಂ |
ತಿವಗಿನ್ನಾವುದು ದಂಡವೆನುತ ದಶಮುಖ ಕಡುಪಿಂ ಮುಳಿದಂ ||೩೧೯||

ಧಾರಿಣಿಚರರಂ ನೀನೋಲಗಿಸಿದ |
ಕಾರಣವೇನೆಮ್ಮಯ ಭುಜಪರಿಘದ |
ಪೌರುಷದಳವಂ ತಿಳಿದಿರ್ದುಂ ಮತ್ತೇಕಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆ ||
ಆರೀಪದದೊಳ್ ನಿನ್ನಂ ಕಾವರ್ |
ಮಾರಣಮಂ ರಾವಣನೆಯ್ದಿಸೆ ನಿ |
ಷ್ಕಾರಣ ಕೆಟ್ಟೆ ವಿನಾಶದ ಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿ ಕಿಡುಗುಂ ||೩೨೦||

ಗತಿಹಾನಿಗೆ ಮತಿಹಾನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ |
ತತಿಹಾನಿಗೆ ಪಕ್ಕಾದ ದುರಾತ್ಮಂ |
ಗತಿಬಲತನವೆಲ್ಲಿಯದು ದಶಾನನ ಕೇಡಲ್ಲದೆ ನಿನಗೆ ||
ಹಿತಮನಱಯೆಯಸದಾಗ್ರಹಮಂ ಬಿಡು |
ಮೃತಿ ನಿನ್ನೊಳ್ ಸಮನಿಸಿತಕ್ಕಟಯೆನೆ |
ಹತಿಯಿಸುವೆನೆನುತ ಮಸಗಿದನಾಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖದಶಮುಖನು ||೩೨೧||

ಆದ ಕೆಂಡನಿಲತನೂಭವನೆಂದಂ |
ಬೆದಱದೆ ನಿನಗೆ ಹಿತಮನಱಪಲ್ ಬಂ |
ದುದನಱಯದೆ ಕಡುಗಲಿತನದಿಂದಂ ನುಡಿಯದಿರಡಿಗಡಿಗೆ ||
ಒದವಿದ ರಾಘವದೇವನ ಬೆಸನಿ |
ಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನಂ ಕೊಲಲೊಲ್ಲದೆ ಪೋದಪೆ |
ನದಟೆಂದೆನ್ನಂ ಕಟ್ಟುವರಾರಿಂದಗಿಗಿಂದಗಿಯೆಂಬರ್ ||೩೨೨||

ಎನುತುರಗಾಸ್ತ್ರದ ಬಂಧುಮನೆಲ್ಲಮ |
ನನಿಲಸುತಂ ಬಿಡೆ ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿತುಂ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೂರಸಿಯಂ ಜಡಿಯುತ್ತುಂ ಬಂದು ||
ಮುನಿದೊಮ್ಮೆಯೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡನವರಂ |
ದನುಜೇಂದ್ರಂ ನೋಡುತ್ತಿರೆ ನೆಱೆ ಪಾ |
ವನಿ ಕೊಂದಂ ಪೊಯ್ದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ ಕಾಲಾಂತಕನಂತೆ ||೩೨೩||

ರಸೆಯಿಂದುರಿಲಿಂಗಂ ನೆಗೆದುದೆನಲ್ |
ಮಸಗಿ ವಿಲೋಚನದಿಂ ಕೇಸುರಿ ದ |
ಳ್ಳಿಸೆ ಕೋಪದಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿವೋಗುತ್ತಂ ವಾನರರೂಪಿಂದ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗೆಲ್ಲರನೋಡಿಸುತಂ ಮಸು |
ಳಿಸುತಂ ತನ್ನೊಳ್ ಮಾಱಾಂತವರಂ |
ಪಸಿದ ಕೃತಾಂತನ ಗೆಯ್ತುವ ಕೈಕೊಂಡಭ್ರಕೆ ಲಂಘಿಸಿದಂ ||೩೨೪||

ಮನೆಮನೆದಪ್ಪದೆ ನೆಗೆದುದು ನಿಲ್ಲದೆ |
ತನಿಗಿಚ್ಚೆಂದೆನೆ ಪಾವಕ ವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿಲಸುತಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯ ಕೆಂಡಾ ದಾನವವಲ್ಲಭನ ||

ಮನಮುಂ ಮೊಗಮುಂ ಮುಱಿಯಲ್ ಪೊಗೆಯಲ್ |
ದನುಜನನಂತಕನೀಕ್ಷಿಸಿದಪನೆಂ |
ದೆನೆ ಕೇಸುರಿವೊಗೆಗಳ್ ಗಂಟಿಕ್ಕಿದ ಪುರ್ವುಗಳೆನೆ ನೆಗೆಯೆ ||೩೨೫||

ಅಸುರನ ಕೇಡಿಂಗೊಗೆದುತ್ಪಾತ |
ಪ್ರಸರಪಿದೆಂದೆನೆ ಧೂಮಸ್ತೋಮಂ |
ಪಸರಿಸಿದುದು ತಕ್ಕೇತುವೆನಲ್ ದಿಗ್ದಾಹವೆನಲ್ ಮೂಡಿ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗಾವರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪೊಗೆಯುರಿ |
ಯುಸದಳವೆನಿಸೆ ನೆಗೆದ ಕಿಡಿಗಳ್ ಭಾ |
ಎಸೆ ಪಗಲುಲ್ಕಾಪಾತಮನಾಗಿಸೆ ಕಡುಪಿಂ ಸುಡುತಿರ್ದಂ ||೩೨೬||

ಚರಮಸಮಯದೊಳ್ ಮಸಗುತ್ತರುಣಾ |
ರ್ಕರ ಕಿರಣಂ ಬಳಸಿದ ಸುರಗಿರಿಯೆನೆ |
ತರತರದಿಂ ಕೇಸುರಿ ಮಸಗಲ್ ದನುಜೇಶನ ಕರುಮಾಡಂ ||
ಉರಿಯುತ್ತಿರೆ ಬಾಡಬಶಿಖಿಯಿಂದಂ |
ಪರಿವೃತಮಾದ ಸುಧಾಜಲಧಿಯೆನಲ್ |
ಸುರರಿಪುವಿನ ರಾಣಿಯವಾಸಂ ಬೆಂದುದು ಮನದೊಡನಾಗಳ್ ||೩೨೭||

ಬೆಳುಗೊಡೆ ಚಮರೀರುಹ ಸಿಂಹಾಸನ |
ಎಳಿರ್ವ ಪತಾಕೆಗಳುಂ ಮಕರವಿತತಿ |
ಬಲಮುಱಿಶಂಖಂ ಭೇರಿಗಳೆಲ್ಲಂ ದನುಜನ ಸಿರಿಯೊಡನೆ ||
ಎಳೆಯಮನೆಯುದ್ದುವುವೆಂಬಿನಮುರಿಸಲ್ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಪವನತನೂಭವ |
ನಱಿದುವು ಸತಿಯಳ ಶೋಕಾನಳನಿಂ ಭೂಪಾಲನ ಸಿರಿಗಳ್ ||೩೨೮||

ಸಿರಿಯುಳ್ಳಂದು ನಿಯೋಗಿಗಳೆಂಬೀ |
ದುರಹಂಕಾರದಿ ಸಲೆ ನುಡಿದಿರಿ ದ |
ಳ್ಳುರಿ ಬಳಸಲ್ ಬಿಱುತೋಡಲ್ಬರ್ಕುಮೆ ಪೋಗದಿರೆಂಬವೊಲು ||
ಕರಮಂ ಕುಪ್ಪಸಮಂ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯುಂ |
ಸಿರಮಂ ಹಚ್ಚಡಮಂ ಪೊಸಸೀರೆಯ |
ನೆರವರಿಸದೆ ಕಲಿಗಳ್ ಕೇಸುರಿ ಪಿಡಿಯಲ್ ಬಿಟ್ಟೋಡಿದರು ||೩೨೯||

ಭವನದ ಭುವನದ ಶಯನದ ಶಸ್ತ್ರ |
ವ್ಯವಹಾರಂಗಳ ಕೋಪದ ಕೋಶದ |
ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳನುಕ್ರಮದಿಂ ಭಸ್ಮೀಕೃತಮಾಗೆ ||
ಪವನಪ್ರೇರಿತನನಲಂ ಸಾಮೋ |
ದ್ಭವಶಾಲೆಗೆ ಬಂದವಿರಳಮದಜಳ |
ಭವಕಾಸಾರದೊಳವಗಾಹದಿ ಗಜಘಟೆಯಂ ಮುಗ್ಗಿಸಿದಂ ||೩೩೦||

ಆಳಾನಂಗಳನೋವದೆ ಕಿಱ್ತು . . |
. . . . . . ಕೆನ್ನಂ ಪಱಿಪಡೆ ಮುಱಿಯುತೆ |
ಕಾಳಗತಿಯಿನಿಭಕೋಟಿಗಳೆತ್ತಂ ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ ||
ಕೋಳಾಹಳಮಾಗಲ್ ಬೀಡಂ ನಿ |
ರ್ಮೂಳಂಮಾಡುತ್ತುಂ ಜಲನಿಧಿಯೊಳು |
ಬೀೞಲು ನೀರಾನೆಗಳೆನಿಸಿದುವೆಣುವಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯನು ||೩೩೧||

ಮಂದುರಮಂ ವಾಹಕರಂ ಜ್ವಲನಂ |
ಬಂದು ಪುಗಲ್ ಮುಂಡಿಗೆಗಳು ಮುಱಿಯೆ ಕ |
ರಂ ದೃಢವೆನಿಸಿದ ಪಾಳಾಸಮನಶ್ರಮದಿಂದಂ ಪಱಿದು ||
ಒಂದಱೊಳೊಂದು ತೊಡರ್ದು ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆಗ |
ಳಂದದೆ ಪರಿದುವು ಪುರವೀಧಿಗಳೊಳ |
ಗಂದೆಬಳಾಬಾಳಕಜಾಳಕಮಂ ಬೆದಱಿಸಿ ಕೆದಱಿಸುತ ||೩೩೨||

ನಿಟ್ಟೊಡಲಿನ ನಿಡುಗೋಣಿನ ತಮಗಳ |
ವಟ್ಟೊಟ್ಟೆಗಳೊಟ್ಟಜೆಯಂ ಪಣ್ಣದೆ |
ಕೆಟ್ಟು ಕೆದಱಿ ನಿಟ್ಟೋಟದಿನೋಡಲು ನಿಸ್ಸಾರಂ ಬೀೞೆ ||
ಸುಟ್ಟಂ ಪವನತನೂಭವನಾಗಳ್ |
ಕಟ್ಟಾಸುರಮಾಗಲ್ ಮುನ್ನುಗ್ರಂ |
ಸುಟ್ಟಂ ತ್ರಿಪುರಮನೆನಲಾ ಪುರಮನಲವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂ ||೩೩೩||

ರಣಮಂಡಲದಿಂ ಪೊಱಮಟ್ಟಾ ತೋ |
ರಣಮಂ ಕೊಂಡರಮನೆಯಿಕ್ಕೆಲದಾ |
ಪಣಮಂ ಮಾಲಾಕಾರರ ಕೇರಿಯನರವರಿಸದೆ ಪೊಕ್ಕು ||

ಮಣಿಗಾಱರ ಕೇರಿಯುಮಂ ಕೊಳುತುಂ |
ಗಣಿಕಾವಾಟದೊಳೋಡುವ ಮುದುಗುಂ |
ಟಣಿಯರ ಕಪ್ಪಿಕ್ಕಿದ ನರೆಮುಡಿವಿಡಿದುದು ಲೇಸೆನೆ ಜನರು ||೩೩೪||

ಪಱಿಯಾಪಂಜೆ ದುಕೂಲ ಸುವರ್ಣಾ |
ವಳಿ ಪಟ್ಟಾವಳಿ ನೇತ್ರಾವಳಿಯುಂ |
ಬಳಪಲ್ಲಂಕಿ ಮಗರಿ ಪೂಸಂ ಕೈದೊಡಕಿಂದಗಿಮೆಚ್ಚು ||
ಬಿಳಿದುಪ್ಪಟಿ ರಾವಣಮೆಚ್ಚುಗಜಾ |
ವಳಿ ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚಿನ ಸೀರೆಯ |
ಮಱುಗೆಗಳಂ ಬಳ್ವಳನೆ ಬಳಸಿದುದು ದೂಸಿಗರೋಸರಿಸೆ ||೩೩೫||

ಮಳಯಜ ಮೃಗಮದ ಕುಂಕುಮ ಹಿಮಮ |
ಗ್ಗಳ ಕಾಳಾಗರು ಪುನುಗು ದಶಾಂಗಂ |
ಗಳತಕ್ಕೋಲದಗಿಲ ಬಾವನ್ನದ ಸಾಂದಿನ ಪನ್ನೀರಾ ||
ಬಳಸಿದ ಪರಿಮಳಮಂ ದೆಸೆದೆಸೆಗ |
ಗ್ಗಳವಾಗಿರೆ ಬೀಱುತ್ತುಂ ಗಂದಿಗ |
ರಳವಿಗಳಿದ ಕೇರಿಗಳಂ ಕೊಂಡುದವರು ಬಾಯ್ವಿಡುತೋಡೆ ||೩೩೬||

ತರದಿಂ ಸಚಿವರ ಸಾಮಂತರ ಶಿ |
ಷ್ಟರ ಬಂಧುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟರ ಮಾವಂ |
ತರ ಸಾಹಣೆನಾಯಕರಂಗದ ಕಾಪಿನ ಸಾವಾಸಿಗಳ ||
ಬಿರುದಿನ ಬೀರರ ಲೆಂಕರ ಹಡಪದ |
ವರವಣಿಜರ ಕಾರುಕರ ಪಸಾಯಿತ |
ರುರುತರವೆನಿಸಿದ ಕೇರಿಗಳುರಿದುವು ದಶಮುಖ ನೋಡುತಿರೆ ||೩೩೭||

ಇವರವರೆನ್ನದೆ ಲಂಕಾನಗರದ |
ಹವಣಾಗಳಿದ ದನುಜರ್ಕಳಕೇರಿಗ |
ಳವಿರಳಮೆನೆ ಬೇವಾಗಳ್ ಕಿಚ್ಚಿನ ನಾಲಗೆ ಬಹುವಿಧದಿಂ ||
ತವಕದೆ ಭುಗಿಭುಗಿಲೆಂದೇಱುತ್ತುಂ |
ದಿವಿಜೇಂದ್ರಾರಾತಿಯಸೀಕ್ಷಿಪ ಮೃ |
ತ್ಯುವ ಲೋಹಿತಲೋಚನದಾಬೆಳಗೆನೆ ದೆಸೆಗವ್ವಳಿಸುತಿರೆ ||೩೩೮||

ನೆಱೆ ಬೇಯುತ್ತಿರೆ ಲಂಕಾನಗರಂ |
ತೊಱೆದಭಿಮಾನಮನೀಕ್ಷಿಸುತಿರ್ದಪ |
ನೞಿಯದ ತೆಱದಿಂ ವಾರುಣವಿದ್ಯೆಯ ನಿಂದಾ ದಶಮುಖನು ||
ಮಱೆದಂ ತನ್ನಯ ಭುಜಬಲದಳವಂ |
ಮೆಱೆದಂ ಪವನಸುತಂ ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯವ |
ನಱಿವರೆ ಕೇಡಡಸಿದ ಕಾಲದೊಳಾರೇನೆಂದರನಿಬರು | ||೩೩೯||
ಎಲೆಲೆಲೆ ಸಾರತ್ತಲ್ ಹೋಹೋ ಹೋ |
ತೊಲತೊಲಗಾ ಬಂದುದೆ ನಿಲು ನಿಲು ನಿಲು |
ನಿಲು ಬುಬುಬುಬುಬುಬು ತೂತೂತೂ ನಡೆ ಹಾಹಾಹಾಯೆನುತ ||
ಸಲೆ ಜಿನಜಿನ ಶಿವಶಿವ ಹರಿಹರಿಯೆಂ |
ದುಲಿದೋಡಿದರುರಿ ಸುತ್ತಂ ಪರ್ವಲು |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಕ್ಕಭಿಮುಖನಾದಂ ಭರದಿಂ ||೩೪೦||
ವಿನಯದಿ ವಿನಮಿತಮಣಿಮಕುಟಂ ಕರ |
ವನರುಹಕುಟ್ಮಳಘಟಿತಲಲಾಟಂ |
ಘನರೋಮಾಂಚಿತಗಾತ್ರಪವಿತ್ರಂ ವಿಕಸಿತಮುಖಕಮಲಂ ||
ಇನಕುಲತಿಲಕನ ರಾಮನ ಪದಯುಗ |
ವನಜಕ್ಕವನತನಾಗಿ ಮುಕುಂದಂ |
ಗನುನಯದಿ ತುಱಿಲ್ಗೆಯ್ದು ಸಮುಚಿತಾಸನದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಂ ||೩೪೧||
ಚೂಡಾಮಣಿಯಂ ಸಕಲನೃಪಾಲಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಗೆ ವಿಯಚ್ಚರನಾಯಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಯುಂ ನೀಡಿದನಾರಘುಕುಲರಕ್ಷಾಮಣಿಯಂ ||
ಕೂಡೆ ತನುವಿನೊಳ್ ಪುಳಕಂಗಳ್ ತು |
ಳ್ಕಾಡೆ ಮುದಶ್ರು ನಯನದೆ ತನು ಕುಳಿ |
ರ್ಕೊಡೆ ರಘುಪ್ರವರಂ ನೋಡಿದನವನಿಜೆಯಂ ಕಂಡಂತೆ ||೩೪೨||

ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಭಾರತದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಅನೇಕ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಇತಿಹಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿ.

ಇದರ ಮೂಲಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ‘ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ’ ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ :—

ವ್ಯಾಸಮುನಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ೧೮ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಜೈಮಿನಿಯು ತಾನೂ ೧೮ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಆ ದೇವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಗುರುವಿನ ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಅವರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಆತನು ರಚಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ೧೪ನೆಯ ಪರ್ವವಾದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವ ಮಾತ್ರ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿಯು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ.

ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಟೀಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವದ ಕಥೆಗೆ ‘ ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ’ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರದವನಾದ ಅಣ್ಣಯ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನು. ಈತನು ಜನಿಸಿದ ಊರು ಅರಸಿಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವನೂರು (ದೇವಪುರ). ಆ ಊರಿನ ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈತನು ಹೆಬ್ಬಾರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೬೪೦ನೆಯ ವರ್ಷವಾದ ಮನ್ಮಥ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೈಮಿನಿ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಊಹಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿತ್ವವು ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಮಧುರಶಬ್ದ ನಿಬಿಡವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಭಾವಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಾಚಕರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದಕರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಲ್ಲ; ಇದರ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ ಆನಂದಿಸದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಲ್ಲ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯವೂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗವೂ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

ಇನ್ನೊರೆವೆನಾಲಿಸಾದೊಡೆ ಪಾರ್ಥ ಧಾರ್ಮಿಕಂ |
ಮುನ್ನೊರ್ವನುಂಟು ಕೇರಳದೇಶದವನಿಪಂ |
ಸನ್ನುತಗುಣೋದಯಂ ಮೇಧಾವಿಯೆಂಬವಂ ಬಲಯುತಂ ಬಟಿಕವಂಗೆ ||
ತನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯೊಳ್ ಬಹಳ ಭಾಗ್ಯಸಂ |
ಪನ್ನನೆಡದಂಘ್ರಿಗಱುವೆರಳಾಗಿ ದಿವದೊಳು |
ತ್ಪನ್ನನಾದಂ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರದಿಂದರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ ಸುಕುಮಾರನು ||೩೪೩||

ಪುತ್ರೋತ್ಸವಂಮಾಡಿ ಕೆಲವುದಿನವಿರೆ ನೃಪಂ |
ಶತ್ರುಗಳ್ ಬಂದು ನಿಜನಗರಮಂ ಮುತ್ತಿದೊಡೆ |
ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮದೊಳವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧರಂಗದೊಳ್ ಪೊಯ್ದಾಡಿಮಡಿಯೆ ಕೇಳ್ದು ||
ಚಿತ್ರಭಾನುಪ್ರವೇಶಂಗೈದಳಂದು ಶತ |
ಪತ್ರಲೋಚನೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಬಳಿಕೆಲೆ ಧ |
ರಿತ್ರೀಶ್ವರನ ರಾಜ್ಯಮಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಹಿತರಾಳ್ದರದನೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೪೪||

ಬಳಿಕೊರ್ವ ಧಾತ್ರಿ ಶಿಶುವಂ ಕೊಂಡು ಪೊಱಮಟ್ಟು |
ತೊಟಿಲಿ ಒಟಿಲುತ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದು ಕುಂ |
ತಳನಗರಮಂ ಪೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದಳರ್ಭಕನನತಿಸ್ನೇಹದಿಂದ ||
ಎಳೆಯಂಗೆ ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲದಿರೆ ಮಱುಗುವಳ್ |
ಪೊಟಿಲೊಳಗೆ ತಿರಿದು ಹೊರೆದಟಿಲುವಳ್ ಮುದ್ದಿಸಿ ಪ |
ಸುಳೆಯಭಿನಯಂಗಳ್ಗೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ವಳವಳನುದಿನದೊಳಾರ್ತೆಯಾಗಿ ||೩೪೫||

ಇಡೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿಲ್ಲಾಡಿಸುವರಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಪೊಂ |
ದೊಡಿಗೆಯಿಲ್ಲಿರೆ ನಿಳಯವಿಲ್ಲ ಬಿಡದೆಱೆವ ನೀರ್ |
ಕುಡಿವಾಲ್ಗಳೆಣ್ಣೆಬೆಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲ ಲಾಲಿಸಿ ನಲಿವ ತಂದೆತಾಯ್ಗಳಿಲ್ಲ ||
ಪೊಡವಿಪತಿ ಕೇರಳಾಧೀಶ್ವರಂ ತನಯನಂ |
ಪಡೆದನಿದಕೀಗ ನಿನ್ನಂ ನೋಡುವೆನ್ನ ಕ | [||೩೪೬||
ಣ್ಣೊಡೆಯದಿರದಕಟೆಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ದಳಲ್ದು ಮಱುಗುವಳಾಕೆ ದಿನದಿನದೊಳು

ಮೊಳೆವಲ್ಲೊಗುವ ಜೊಲ್ಲು ದಟ್ಟಡಿ ತೊದಳ್ನುಡಿಯು |
ಕೊಳಕೊಳಗುತಿಹ ಸೊಬಗು ಮೆಱೆವ ನಗೆಮೊಗದ ಬಗೆ |
ಪೊಳೆವಕಣ್ಮೆಸುಪನುಣ್ಗದಪಿಗೆಣೆಚೆಲ್ವಪಣೆಕುರುಳುಜೋಲ್ವಂಬೆಗಾಲು ||
ಸುಱೆನಾಭಿ ಏಗೆ ಶೋಭಿಪಧರದೆಡೆ ಬಟ್ಟದೊಡೆ |
ನಳಿತೋಳಿಡಿದ ಧೂಳಿ ಸೊಗಯಿಸುವ ವರಶಿಶುವ |
ನಲಿದಾಡಿಸುವ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲೆಂದು ನೆಱೆನೊಂದು ಮರುಗುವಳಜಸ್ರಮವಳು ||೩೪೭||

ಬಾಲಕನ ಲೀಲೆಯಂ ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಲಾಲನೆಗಳಿಲ್ಲೆಂದಟಿಲ್ದು ಮಱುಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಪಾಲಿಸಿದಳಿಂತು ನಡೆನುಡಿಗಳಂ ಕಲಿವಲ್ಲಿಪರಿಯಂತಮಾಶಿಶುವನು ||

ಮೇಲೆ ರುಜೆ ಬಂದಡಸಿ ವಿಧಿವಶದೊಳಾಧಾತ್ರಿ |
ಕಾಲನರಮನೆಗೈದಿದಳ್ ಬಳಿಕ ಪಸುಳೆಗೆ ನಿ |
ರಾಲಂಬಮಾಗಲಾಪಟ್ಟಣದೊಳೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಕಾರುಣ್ಯಕೀಡಾದನು ||೩೪೮||

ಚೆಲ್ವ ಶಿಶು ಬೀದಿಯೊಳ್ ಬಂದು ದೇಶಿಕನಾಗಿ |
ನಿಲ್ವಿನಂ ಕಂಡಕಂಡಬಲೆಯರ್ ಕರೆಕರೆದು |
ಮೆಲ್ವ ತನಿವಣ್ಣ ಕಜ್ಜಾಯಮಂ ಸಕ್ಕರೆಗಳಂ ಕೊಡುವರೆತ್ತಿಕೊಂಡು ||
ಸೊಲ್ವ ಮಾತುಗಳನಾಲಿಸಿ ಮುದ್ದುಗೈವರವ |
ರೊಲ್ವುದಕಮಜ್ಜನಂಗೆಯ್ಸಿ ಮಡಿಯಂ ಪೊದಿಸಿ ||
ಮೆಲ್ಪಾಸಿನೊಳ್ಮಲಗಿಸುವರಪ್ಪುಯಿಂದೊಸೆದು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳುಗಳೊಡನೆ ||೩೪೯||

ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳೊಳಗೆ |
ತಿರುಗುತಿಹ ಬಾಲಕನ ರೂಪಮಂ ಕಂಡು ಕರೆ |
ಕರೆದು ಭವನಂಗಳ್ಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಗಣಿಕೆಯರ್ ತಮುತಮಗೆ ಮೋಹದಿಂದ ||
ಸರಸಪರಿಮಳಸುಗಂಧಂಗಳಂ ತೀಡಿ ಕ |
ಸ್ತೂರಿಯ ತಿಲಕವನಿಟ್ಟು ಕಮ್ಮಲರ್ಮುಡಿಸಿ ಕ |
ರ್ಪುರವೀಳೆಯಂಗೊಟ್ಟುಮಡಿತೊಡಿಗೆಗಳಿನ್ನೈದೆ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕಳುಹುತಿಹರು ||೩೫೦||

ಆಡುವೆಳಮಕ್ಕಳೊಡನಾಡುವಂ ಲೀಲೆ ಮಿಗೆ |
ನೋಡುವಚ್ಚರಿಗಳಂ ನೋಡುವಂ ಬಾಲಕರ |
ಕೂಡೆಮನೆಮನೆಗಳೊಳಗಾಡುತಿಹನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಮುದ್ದಮೋಹಿಸುತಿರ್ಪನು ||
ಪಾಡುವರ ನೋಡುವರ ನಾಡೆ ಸಾಧನೆಗಳಂ |
ಮಾಡುವರ ನೆಚ್ಚುಯಿಂ ಬೇಡುವರ ನೆರವಿಯೊಳ್ |
ಕ್ರೀಡಿಸುವನಾಪುರದ ರೂಢಿಸಿದ ಬೀದಿಯೊಳ್ ಪಸುಳೆ ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ||೩೫೧||

ಕುಂತೀಕುಮಾರ ಕೇಳಾಮಹಾಪಟ್ಟಣದೊ |
ಳಂತರ್ಭಕರೊಳಾಡುತಿಹ ಪಸುಳೆಗೈದು ವ |
ರ್ಷಂತುಂಬಿತಾಸಮಯದೊಳ್ಸ್ವಬಲದಿಂಪ್ರವರ್ತಿಪದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ||
ಕುಂತಳೇಂದ್ರನ ಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯೊಳ್ ವಿಪ್ರ |
ಸಂತರ್ಪಣಂಗೈದೊಡಾದ್ವಿಜರ್ ಭೋಜನಾ |
ನಂತರದೊಳೈದೆ ಸತ್ಕೃತರಾಗಿಕುಳ್ಳಿರ್ದು ಪರಸುತಲ್ಲಿರುತಿರ್ದರು ||೩೫೨||

ಅಲ್ಲಿ ಕೆಳೆಯರೊಳಾಡುತಿರ್ದ ಶಿಶುವಂ ಕಂಡ |
ರುಲ್ಲಾಸದಿಂದೆಸೆವ ಭೂಸುರರ್ ಬಾಲಕನ |
ಸಲ್ಲಲಿತರಾಜಲಕ್ಷಣಕೆ ಬೆಱಗಾದರವನಂಗಮಂ ನೋಡಿನೋಡಿ ||
ನಿಲ್ಲದನುರಾಗದಿಂದಾರ ಸುತನೀತರುಣ |
ನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನೆಂದಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಮೆಲ್ಲನೆವಿಚಾರದಿಂ ಕೇಳ್ದೊಡಾವಿಪ್ರರ್ಗೆ ನಗುತಾತನಿಂತೆಂದನು ||೩೫೩||

ಈಪರಿಯೊಳೆನಿತಿಲ್ಲನಾಥರಾಗಿಹ ಬಾಲ |
ರೀಪುರದೊಳೆತ್ತಣವನಾರ ಸುತನೆಂದಱಿಯೆ |
ವೀಪಸುಳೆಯಂ ರಾಜಕಾರ್ಯದೊಳಗಿಹೆವಿದಱ ಚಿಂತೆನಮಗೇತಕೆನಲು ||
ಆಪಾರ್ವರೆಂದಿರ್ದೊಡಂ ಚಾರು ಲಕ್ಷಣದೊ |
ಳೀಪೊಲಿಲ್ಲೀಕುಂತಳಾಧೀಶನಾಳ್ವನ |
ವ್ಯಾಪೊಡವಿಗೊಡೆಯನಹನೀತನಂ ನೀನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಪುದೆಂದರು ||೩೫೩||

ಕ್ರೂರನಕ್ರಾಕುಲದೊಳಿಡಿದಿರ್ದ ಪೆರ್ಮಡು ಗ |
ಭೀರನಿರ್ಮಲಜಲದೊಳೆಸೆವಂತೆ ಮನದೊಳ್ ಕ |
ಠೋರತರಭಾವಮಂ ತಳೆದು ಬಹಿರಂಗದೊಳ್ ವಿನಯಮುಳ್ಳಾತನಾಗಿ ||
ಚಾರುಲಕ್ಷಣದ ಶಿಶುವಂ ನೋಡಿ ಧರೆಯಬ್ಬೆಂ |
ದಾರಕರ ನುಡಿಗೊಪ್ಪಿದವ್ರೊಲಿರ್ದು ಬಟಿಕ ಸ |
ತ್ಕಾರದಿಂದಾವಿಪ್ರರಂ ಕಳುಹಿದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ನಿಜಭವನದಿಂದ ||೩೫೪||

ಈಕುಂತಳೇಂದ್ರಂಗೆ ಸುತರಿಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಮೆನ |
ಗೇಕಾಧಿಪತ್ಯಮಾಗಿರ್ದಪುದು ಮುಂದಿವಂ |
ಭೂಕಾಂತನಾದಪಂ ಗಡ ವಿಪ್ರರೆಂದ ನುಡಿ ತಪ್ಪದೆನ್ನಾತ್ಮಜಂಗೆ ||
ಬೇಕಾದ ಸಂಪದಂ ಬಯಲಾಗಿ ಪೋಪುದೆಂ |
ದಾಕುಮತಿ ಬೇಱೊಂದುಪಾಯಮಂ ಚಿಂತಿಸಿ ಭ |
ಯಾಕಾರದೊಡಲ ಚಂಡಾಲರಂ ಕರೆಸಿ ಬೆಸಸಿದನಾರುಮಱಿಯದಂತೆ ||೩೫೫||

ಕಾನನಾಂತರದೊಳೀತರಳನಂ ಕೊಂದು ನೀ |
ವೇನಾದೊಡಂ ಕುಱುಪ ತಂದೆನಗೆ ತೋರ್ಪುದೆಂ |
ದಾನರೇಂದ್ರನಮಂತ್ರಿ ಬೆಸಸಿದೊಡೆ ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾಡುತಿಹ ಶಿಶುವನು ||

ಹೀನದಯದಿಂದ ಪಿಡಿದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದರ್ ಭ |
ಯಾನಕದಲಂದು ಕೊಲೆಗೆಳಸೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಂ |
ದಾನವೇಶ್ವರನಾಜ್ಞೆಯಿಂ ಕಾಳರಕ್ಕಸರ್ ಬಂದು ಕೈದುಡುಕುವಂತೆ ||೩೫೬||

ಪಾತಕಿಗಳೊಡಲೊಳಿಹ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಯಮ |
ದೂತರೆಳೆತಂದಜಾಮಿಳನಂತೆ ಕಾಕಸಂ |
ಘಾತದೊಳೆಸಿಕ್ಕಿರ್ದ ಕೋಗಿಲೆಯಮರಿಯಂತೆ ನಲುಗಿಕತ್ತಲೆಯೊಳಿರ್ದ ||
ಶೀತಳಮರೀಚಿಲಾಂಛನದಂತೆ ಬಹಳ ಕೋ |
ಪಾತಿಶಯದೊಳಗಿಹ ವಿವೇಕದಂತಾಗ ಪಶು |
ಘಾತಕಿಗಳೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ವ ಬಾಲಕನಿರ್ದನವರೆಡೆಯೊಳಂಜುತಳುತ ||೩೫೭||

ಪೆಗಲೊಳೇರಿಸಿ ಬನಕೆ ಚಂಡಾಲರೊಯ್ಯುತಿರೆ |
ಮಿಗೆ ಬೆದಱಿ ಭಯದಿಂದ ಬಾಲಕಂ ಬಾಯೊಳಾ |
ವಗಮಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರ್ಪ ದಿವ್ಯ ಸಾಲಗ್ರಾಮದುಪಲದತಿಮಹಿಮೆಯಿಂದ ||
ಬಗೆದೋರಲಾಗ ಮುರಹರ ಕೃಷ್ಣ ಕಮಲಾಕ್ಷ |
ಖಗರಾಜಗಮನ ಸಲಹೆಂದು ಚೀರಿದೊಡವನ |
ಮೊಗನೋಡಿಕರುಣದಿಂಕಟುಕರೆದೆಕಱಗಿದುದದೆಂತೊ ಹರಿನಾಮದೇಳ್ಗೆ ||೩೫೮||

ಒಯ್ದು ಪಸುಳೆಯನರಣ್ಯದೊಳಿರಿಸಿ ಮಱುಗಿ ಬಿಸು |
ಸುಯ್ದು ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಬಯ್ದುಶಿಶುವಧೆಗಳುಕಿನಿಂದುನೋಡುತಕಂಡರರ್ಭಕನೆಡದಕಾಲೊಳು ||
ಅಯ್ದಲ್ಲದೊಂದುಬೆರಳಿರ್ಪುದಂ ಬೞಿಕದಂ |
ಕೊಯ್ದು ಕುಱುಪಂ ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದಾತಾರನೆಡೆ |
ಗೆಯ್ದಿತೋಱಿದೊಡವನವರ್ಗಳಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಮಹೋತ್ಸವದೊಳಿರುತಿರ್ದನು ||೩೫೯||

ಬಸಿವನೆತ್ತರ ಗಾಯದೆಡದಡಿಯ ವೇದನೆಗೆ |
ಪಸುಳೆ ಹರಿಹರಿಯೆಂದೊಱಲ್ದುೞುತಿರಲ್ ಕಣ್ಣೊ |
ಳೊಸರ್ವಬಾಷ್ಪಂಗಳಂಕಂಡುಮಿಗೆಪಕ್ಕಿಗಳ್ನೊಂದುಕಡುಶೋಕದಿಂದ ||
ಪಸಿವು ನೀರಡಕೆಯಂ ತೊಱೆದಲ್ಲಿ ನಿಂದುಪಚ |
ರಿಸುತಿರ್ದುವಾಶಿಶುವನೆಂದೊಡೆಲೆ ಪಾರ್ಥ ಕೇಳ್ |
ವಸುಮತಿಯೊಳಾರ್ತರಂ ನೋಡಿ ಮಿಗೆ ಮಱುಗದಿಹ ಮಾನವಂ ಪಾಪಿಯಲ್ತೆ ||೩೬೦||

ಗಱಿಗೆದಱಿ ಕೊಡೆವಿಡಿದು ನಿಂದುವು ಬಿಸಿಲ್ಗೆ ನವಿ |
ಲೆಱಕೆಯಂ ಬೀಸಿ ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತಂಚೆ ತುಂ |
ತುರನುದುರ್ಚಿತು ಸಾರಸಂ ಸಲಿಲದೊಳ್ ನೆನೆದು ಪಕ್ಕಂಗಳಂಬಿದಿರ್ಚಿ ||
ಮಱುಗಿ ಮೆಲ್ನುಡಿಯಲುಪಚರಿಸಿದುವು ಗಿಳಿಗಳ |
ಕ್ಕಱೊಳಳಿಗಳರ್ಭಕನ ರೋದನದ ಕೂಡಱುವ |
ಕೆಱದೊಳ್ ಮೊರೆದುವಲ್ಲಿ ಕಱುಬರಿದ್ದೂರಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ಳಿತೆನಿಸುವಂತೆ ||೩೬೧||

ನಿಲ್ಲದೆ ನರಳ್ವ ಪಸುಳೆಯ ನಿರ್ಮಲಾಸ್ಯಮಂ |
ಪುಲ್ಲೆಗಳ್ ಕಂಡು ಕಾನನಕೆ ಕಾಮಿಸಿ ತಮ್ಮ |
ನೆಲ್ಲನೈತರಲುಮ್ಮಳಿಸಿ ವಾಹನವನಱಸಬಂದ ಪೂರ್ಣೇಂದುವೆಂದು ||
ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಳುತಿರ್ದುವೆನೆ |
ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಪೊಱಗೆ ಪೊದ್ದಿ ಬಾಲಕನಂಘ್ರಿ |
ಪಲ್ಲವದ ರುಧಿರಮಂ ಕುಡುನಾಲಗೆಗಳಿಂದ ಸವಿದು ಲೇಪಂಗೈದುವು ||೩೬೨||

ಕೋಗಿಲೆಯ ನಿಡುಸರಂ ಪಾರಿವದ ಕಲ್ಲುಣಿಸು |
ಗೂಗೆಗಳ ಕಣ್ದೊಳಸು ಬಕನ ಮೌನದ ಬೆಱಗು |
ನಾಗದ ನಿರಾಹಾರಮಳಿಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣಮಿಭದ ಸೀತ್ಕಾರಂಗಳು ||
ಪೋಗಲಡಿಯಿಡಲರಿಯದಾರ್ತೈವ ಜನವಿಲ್ಲ |
ದಾಗಹನ ಗಹ್ವರದೊಳಱುವ ಶಿಶುವಂ ನೋಡ |
ಲಾಗಿ ಬಂದೆಡೆಗೊಂಡ ದುಃಖಾತಿರೇಕಮೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುತಿರ್ದುದು ||೩೬೩||

ದಿನಪನುಪಟಳದಿಂದ ನೆಲೆಗೆಟ್ಟು ಪಲವು ರೂ |
ಪನೆ ತಾಳ್ದು ವನವಾಸದುರುತಪದ ಸಿದ್ಧಿಯಂ |
ಘನತೆಯಂ ಪಡೆದುಮಿಗೆಪಗೆಯಾದಪಗಲಂ ತೊಲಗಿಪಂಧಕಾರಮೆನಲು ||
ಅನುಪಮದ ಕಾರೊಡಲ ಬೇಡಪಡೆ ಬೇಂಟೆಗೆ ವಿ |
ಪಿನದೊಳೈತರುತಿರ್ದುದಬ್ಬರದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳ |
ನಿನದದಿಂ ಜೀವಿಗಳ ಕೊಲೆಗೆಳಸಿದಂತಕನ ದೂತಸಂಘಾತದಂತೆ ||೩೬೪||

ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಳೆಸೆವ |
ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ ಗಿರಿಗಳ ಪರ್ಬುಗೆಗಳಂತೆ |
ಬಪ್ಪಬಪ್ಪೆಳನಾಯ್ಗಳಂಹಾಸೊಳಾಂತುಬಂದುದುಶಬರಸೇನೆಬಱಕ ||

ಸೊಪ್ಪುಸೊಪ್ಪುಗಳ ಮೆಳೆಮೆಳೆಗಳಂ ಸೋವುತ್ತ |
ತಪ್ಪ ತಪ್ಪದೆ ಶರಶರಂಗಳಂ ತೆಗೆದೆಚ್ಚು |
ತೊಪ್ಪತೊಪ್ಪನೆಮೃಗಮೃಗಂಗಳಂಕೆಡಹಿದರ್ಕಾನನದೊಳೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೬೫||

ಇದೆ ಪಂದಿ ಕೆದರಿದ ನೆಲಂ ನೋಡಲಿದೆ ದಂತಿ |
ಕದಡಿದ ಕೊಳಂ ತೋರಲಿದೆ ಪುಲಿಯುಗಿದ ಮೃಗದ |
ಮೆದುಳೆತ್ತಲಿದೆಸಿಂಗಮೆಱರಗಿದಾನೆಯತಲೆಯಮುತ್ತುದುರಿನೆತ್ತರೊಡನೆ ||
ಇದೆ ವನಮಹಿಷನುದ್ದಿಕೊಂಡ ಮರದಿಗುಡಿತ್ತ |
ಲಿದಕೊ ಸಾರಂಗಮಿಕ್ಕಡಿಗ್ಗೈದ ಪಾವಿತ್ತ |
ಲಿದೆ ಪುಲ್ಲೆಗಳ ಪಕ್ಕೆ ಮಱಿಗಳೆಕ್ಕೆಗಳೆಂದು ಪರಿದರ್ ಪುಳಿಂದರಂದು ||೩೬೬||

ನಡೆ ಪಜ್ಜೆವಿಡಿ ಪೋಗು ತಡೆ ನಿಲ್ಲು ಜಡಿ ಬೊಬ್ಬೆ |
ಗೊಡು ಪೊದಱೊಳಡಗು ಕೈಗೆಡದಿರಿಸು ನಿಡುಸರಳ |
ತೊಡು ಕೆಲಕೆ ಸಿಡಿಯದಿರ್ಪೊಡೆ ಸಾರ್ಚು ತುಡುಕುಮೊಗಸಡಗು ಮರಕಡರೊಡರ್ಚು||
ಅಡಗಿಪೊಯ್ ಜಡಿ ಕೋಲನಿಡು ಮುಂದುಗಡೆ ನಾಯ |
ಬಿಡು ಕೂಡೆ ಪಡಿತಳಿಸು ಸೆಡೆಯದಿರ್ ಕೆಡಪೆಂಬ |
ನುಡಿಗಳಡಿಗಡಿಗೆ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಂದಡವಿಯೊಳ್ಕಡುಪೊಸತೆನೆ ||೩೬೭||

ಉಬ್ಬಿದುರದೇಱಿದೆಗೆದೊಡಲ ಬಾಗಿದ ಬೆನ್ನ |
ಹಬ್ಬುಗೆಯ ಪಚ್ಚಳದ ಸೆಳೆದ ಬಾಲದ ಕೊನೆಯ |
ಕೊಬ್ಬಿದಕೊರಳ ಸಣ್ಣಜಂಘೆಗಳ ಕೊಂಕುಗುರ ಮಡಿಗಿವಿಯ ಕಿಡಿಗಂಗಳ ||
ಹೆಬ್ಬಲ್ಲ ಬಿಡುವಾಯ ಜೋಲ್ವ ಕೆನ್ನಾಲಗೆಯ |
ಗಬ್ಬಿನಾಯ್ಗಳ ಹಾಸನುಗಿದು ಬಿಡೆ ಪಂದಿಗಳ |
ನಬ್ಬರಿಸಿತುಡುಕಿದುವುಕೇಸರಿಗಡರ್ದು ಮೇಲ್ವಾಯ್ದುಪುಲಿಯಂಕೊಂದುವು ||೩೬೮||

ಬಿಡದೆ ಕುತ್ತುರ್ಗಳಂ ಸೋವಿದರ್ ತೀವಿದರ್ |
ಗಿಡುಗಳ ಪೊದರ್ಗಳಿಂದೆಬ್ಬಿಸಿದುರಬ್ಬಿಸಿದ |
ರೊಡನೊಡನೆಖಗಮೃಗವ್ರಾತಮಂಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ ಕೂಡೆಕೂಡೆ ||
ಸಿಡಿಗುಂಡು ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳಿರುಬೆಯಿಂದಿರುಬೆಯಿಂ |
ದಿಡುವರಣೆ ನೇಣುರಲ್ಗೊಲೆಗಳಿಂ ಬಲೆಗಳಿಂ |
ಜಡಿದಾರ್ದುಬೊಬ್ಬೆಯಬ್ಬರದಿಂದ ಶರದಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ ಕಿರಾತರಂದು ||೩೬೯||

ಪುಲಿಕರಡಿಸಿಂಗಸಾರಂಗಮಱಿಪಂದಿಗಳ್ |
ಮೊಲಹುಲ್ಲೆಕಾಡೆಮ್ಮೆಚಮರಿಗಳ್ ಮೊದಲಾದ |
ಪಲವು ಮೃಗಜಾತಿಯಂಕ್ರೌಂಚಶಿಖಿತಿತ್ತಿರಿಕಪೋತಾದಿಪಕ್ಷಿಗಳನು ||
ಕೊಲುತಬಹ ಬೇಡರ್ಗೆ ಸಿಕ್ಕದೋಡಿದುದೊಂದೆ |
ರಳೆ ಕುಳಿಂದಕನೆಂಬ ದೊರೆ ಕಂಡು ತನ್ನ ಚಾ |
ಪಲಹಯದೊಳದಱ ಬೞಿಸಂದನತಿವೇಗದಿಂ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಕೊಲ್ವೆನೆಂದು ||೩೦||

ಆಕುಳಿಂದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯು ನಿಯೋಗದಿಂ |
ದಾಕಾನನದ ನಾಡ ವಳಿತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು |
ಭೂಕಾಂತನಾಗಿಹಂ ಚಂದನಾವತಿಯೆಂಬ ಪುರದೊಳವನೞ್ತಿಯಿಂದ ||
ಈ ಕಿರಾತಪ್ರಕರದೊಡನೆ ಪೊಱಮಟ್ಟು ಮೃಗ |
ಯಾಕಾಮನಾಗಿ ಬಂದಿರ್ದವಂ ಸಿಡಿದೋಡು |
ವಾಕುರಂಗದ ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ ತೇಜಿಯು ಜವಂ ಗಾಳಿಯುಂ ಮುಂಚಲು ||೩೧||

ಹರಿಣನಂ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಬರಲಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ಹರಿಯನೇ ಜಪಿಸುತೞುತಿಹ ಬಾಲನಂ ಕಂಡು |
ಹರಿಯನಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲಿಸಿ ನೋಡಿ ನಿಜಶಿರವನಲ್ಲಾಡಿತಾಂ ಮೃಗದ ಕೊಲೆಗೆ ||
ಹರಿತಂದ ಪಾಪಮತಿಪುಣ್ಯಮೊದವಿಸಿತು ಸುವಿ |
ಹರಿಸುವೊಡೆ ಶಿವಶಿವಾ ಪೊಸತೆಂದು ಹರುಷದ ಲ |
ಹರಿಯೊಳೋಲಾಡಿದಂ ಕಡವರವನೆಡಹಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಕಡುಬಡವನಂತೆ ||೩೨||

ಇಳಿದು ನಿಜವಾಜಿಯಂ ಸಾರ್ದು ಮೈದಡವಿ ಬರೆ |
ಸೆಳೆದು ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಕಂಬನಿದೊಡೆದು ಕೂಡೆ ಸ |
ಗ್ಗಳೆಯ ನೀರಿಂದ ಕಾಲ್ದುದಿಯೊಳ್ಪಸಿವನೆತ್ತರಂ ತೊಳೆದು ಮೋಹದಿಂದ ||
ಗಳದೊಳುಬ್ಬುವ ಗದ್ಗದಂಗಳಂ ಸೈಪಿಟ್ಟು |
ತಿಳುಪಿ ಲಾಲಿಸಿದಂ ಕುಳಿಂದಕಂ ಸೌಭಾಗ್ಯ |
ನಿಳಯದೆಱಕೆಯುವಸುವನೊದವಿದಗ್ಗದಪುಣ್ಯದೊಡಲಸುವನಾಶಿಶುವನು ||೩೩||

ಎಡಬಲದೊಳಿಹ ತನ್ನವರೊಳಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ನುಡಿದನೀಬಾಲಕಂ ತನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ |
ನೊಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಹಂಬಲಿಸದೆ ಮುರಾರಿಯಂ ನೆನೆವನದಱಿಂದಿವಂಗೆ ||

ಒಡೆಯನಚ್ಯುತನಾದಕಾರಣಂ ಮೃತನಾಗ |
ದಡವಿಯೊಳ್ ಜೀವಿಸಿದನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ತನುಜರಂ |
ಕೊಡುವವಂ ಕೃಷ್ಣನೈಸಲೆ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲೀತನೇ ಸುತನೆಂದನು ||೩೭೪||
ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನದಿಂದ ಕಾನನಕೆ ತಾಂ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗದ ಕೊಡ್ಯೈದಿದೊಡೆ ದೊರೆಕೊಂಡನೀ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗಭಾವದರ್ಭಕಂ ಥಾಪಕೆಳಸಿದೊಡಾಯ್ತು ಪುಣ್ಯಮೆನುತಲ್ಲಿಮಡಿದ ||
ಮೃಗಜಾತಿಗಳನವರವರ್ಗೆ ಪಚ್ಚಿಸಿ ನೆಱೆದ |
ಮೃಗಜೀವಿಗಳನೆಲ್ಲರಂ ಕಳುಹಿ ನಿಜಪುರಕೆ |
ಮೃಗಧರನೊಲಿಸೆವ ಶಿಸುವಂಕೊಂಡು ಪರಿಜನದೊಡನೆ ಬಂದನುತ್ಸವದೊಳು ||೩೭೫||
ಮುಂದೆ ಪರಿತಂದು ಚರರಱಿಪೆ ಸಿಂಗರಿಸಿದರ್ |
ಚಂದನಾವತಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂ ಕುಳಿಂದಕಂ |
ಬಂದು ನಿಜಭವನಮಂ ಪೊಗಲಿದಿರ್ವಂದು ನಲಿದವನ ಸತಿ ಮೇಧಾವಿನಿ ||
ಕಂದನಂ ತೆಗೆದೆತ್ತಿಕೊಳುತ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಸಾ |
ನಂದದಿಂ ಪೊರೆಯೇಱಿದಳ್ ತನ್ನ ಬಂಜೆತನ |
ಎಂದು ಪೋದುದು ಪುತ್ರವತಿಯಾದೆನೆನ್ನ ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ ಫಲಿಸಿತೆಂದು ||೩೭೬||
ಬಳಿಕ ನಗರದೊಳಾದುದುತ್ಸವಂ ಪಾರ್ವರ್ಗೆ |
ನಿಳಯದ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳನೊಲಿದತ್ತನೊಂ |
ದುಳಿಯದೆ ವಿದಿತಜಾತಕರ್ಮವಂಮಾಡಿಸಲ್ಬುಧರುತ್ತರೋತ್ತರವನು ||
ತಿಳಿದು ನಿರ್ಮಲಮುಖಾಂಬುಜದಿಂ ಶಶಾಂಕನಂ |
ಕಳಕಳಿಸಿ ನಗುವನದಱಿಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆಂ |
ದಿಳೆಯೊಳೀತಂಗೆ ಪೆಸರಾಗಲೆಂದುಚ್ಚರಿಸಿ ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು ||೩೭೭||
ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಗೆ ಮಣಿದೀಪವಾದಂತೆ ಸಲೆ |
ಬತ್ತಿದ ಸರೋವರಕೆ ನವಜಲವೊದವಿದಂತೆ |
ಬಿತ್ತರದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ನೆಗಲ್ದಂತೆ ಭೂತಳದೊಳು ||
ಮತ್ತೆ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಕುಳಿಂದನ ಬಾಳ್ಕೆ |
ಗುತ್ತಮಕುಮಾರನಾದಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆನ |
ಲುತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದಚ್ಚರಿಯೆ ಸುರಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರನ ಭಕ್ತರು ||೩೭೮||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

ಪೇೞಲೇನಹುದಿನ್ನು ಬಭ್ರುವಾಹನನೊಡನೆ |
ಕಾಳೆಗಂಗೊಡುವೆನಾಂ ಕುಲಕೆ ಮಗನೀನೊರ್ವ |
ಬಾಳುವೆಗೆಡಿಸಬೇಡ ಗಜಪುರಕೆ ಪೋಗಿ ಮುರಹರಧರ್ಮನಂದನರ್ಗೆ ||
ಕಾಳಾದ ರಾಜಕಾರ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನೆಚ್ಚಱಿಸು |
ಕೇಳೆನ್ನ ಮಾತನೆಂದರ್ಜುನಂ ನುಡಿಯಲ್ಕೆ |
ತಾಳದೆ ವೃಷಧ್ವಜಂ ಕೋಪದಿಂ ಪಾರ್ಥಂಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುತಿಂತೆಂದನು ||೩೭೯||

ಒಳ್ಳಿತಿದು ತಾತ ನಿನ್ನಂ ಬಿಟ್ಟು ನಾಂ ಪೋಗ |
ಲುಳ್ಳವನೆ ಗಜನಗರಿಗಕಟ ರಣದೊಳ್ ಜೀವ |
ಗಳ್ಳನಾದೊಡೆ ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ ಬೀೞದಿರ್ದಪನೆ ಗಗನಾಗ್ರಧಿಂದ ||
ಹೊಳ್ಳಿರ್ದೆಯ ಹೊಱಬಿಗರೊಳೆಂಬುದೀ ನುಡಿಗಳಂ |
ತಳ್ಳಂಕದಿಂದ ನೀನಾಹವದೊಳಿಂತೆಣಿಕೆ |
ಗೊಳ್ಳಲೇಕಿವನ ಬಿಂಕಮನೀಗ ಮುಱಿವೆನೆನ್ನಂ ಕಳುಹಿ ನೋಡೆಂದನು ||೩೮೦||

ಮಂದಿಸಹಿತೀಬಭ್ರುವಾಹನಂ ಬರಲಿ ನಾ |
ನಿಂದು ರಣದೊಳ್ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಗಳ್ಗೆ ಹಬ್ಬಮಂ |
ತಂದಲ್ಲದಿರೆನೆಂದು ವೃಷಕೇತು ಬಲ್ಪಿಂ ಧನಂಜಯಂಗೆಱಗಿ ಬೞಿಕ ||
ಪೊಂದೇರ್ಗಡರ್ದು ನಿಜಚಾಪಮಂ ತುಡುಕಿ ನರ |
ನಂದನನ ಸುಮ್ಮುಖಕೆ ನಡೆತಂದು ನುಡಿದನೆಲೆ |
ಮಂದಮತಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಹಡೆ ನಿಲ್ ಕರ್ಣಜಂ ತಾನೆನುತ ತೆಗೆದೆಚ್ಚನು ||೩೮೧||

ಲೇಸನಾಡಿದೆ ಕರ್ಣಸುತನಾದಡೊಳ್ಳಿತೈ |
ವಾಸಿಯುಳ್ಳವನಪ್ಪೆ ಫಲುಗುಣಂ ಕೊಂದನ |
ಲ್ಲಾ ಸಮರದೊಳ್ ನಿನ್ನ ತಾತನಂ ತನಗೆ ನೀನಿದಿರಪ್ಪುದುಚಿತಮೆನುತ ||
ಸೂಸಿದಂ ಕಣೆಗಳಂ ಬಭ್ರುವಾಹನನದಂ |
ನೇಸಱಣುಗನ ಸುತಂ ಬೞಿಕ್ಕೈದು ಪಾರ್ಥಿಯಂ |
ಗಾಸಿಮಾಡಿದನಂಬುಗಳಮಱೆಯೊಳವನೀತನಂ ಮುಸುಕಿದಂ ಶರದೊಳು ||೩೮೨||

ಇಸುವರೆೞ್ಚೆಂಬುಗಳನೆಡೆಯೊಳಿಕ್ಕಡಿಗ್ಗೈವ |
ಱಿಸುವರೋರೊರ್ವರಂ ಗಾಯಗಾಣಿಸಿ ಕೆರ |
ೞ್ದಿಸುವರಶ್ವಧ್ವಜವರೂಥಸಾರಥಿಗಳಂ ತಱಿದಿಳಿಗುರುಳ್ಚಿ ಕೂಡೆ ||
ಇಸುವರೊರ್ಮೊರ್ಮೆ ಮೆಯ್ಮಱೆದು ಚೇತರಿಸಿಕೊ ||
ಣ್ಡಿಸುವರಾಗ್ನೇಯಾದಿ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರನಿಕರದಿಂ |
ದಿಸುವರಿಂತವರವರ ಸರಿಯ ಬಾಣಂಗಳಂ ಕರ್ಣಸುತಪಾರ್ಥಸುತರು ||೩೮೩||

ಅಂದಾದಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಕಾಳೆಗವನವರ |
ನಂದನರ್ ನಿರ್ಣಯಿಸುತಿರ್ದರೆನೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ |
ದಿಂದ ಶರಸಂಧಾನಸತ್ವಸಾಹಸಲಕ್ಷ್ಯಲಳಿಲಾಘವಂಗಳಿಂದ ||
ಮುಂದುವರಿವಗ್ಗಳಿಕೆ ಮುಳಿಸು ಮೂದಲೆ ನೋಡಿ |
ಬಂದಿ ಭಾರಣೆ ಬಿಂಕ ಬೆಸೆ ಚಮತ್ಕಾರಂಗ |
ಳಿಂದ ಸಮವಾಗೆ ಕೈದೋಱಿದಂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಮೇಲೆ ||೩೮೪||

ಬಱಿಕಬಿಳದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವೃಷಕೇತು ವೆ |
ಗ್ಗಳಿಸೆ ಬಾಡಬವೈಷ್ಣವದೊಳದಂ ಪರಿಹರಿಸಿ |
ಕೊಳುತರ್ಜುನಾತ್ಮಜಂ ಕೆರಳ್ದವನನೆಚ್ಚೊಡುಚ್ಚಳಿಸಿತಚ್ಛೋಣಿತವನು ||
ತೊಳೆಯಲಿೞಿದುವು ಭೋಗವತಿಯ ಜಲಕಂಬುಗಳ್ |
ಮುಳಿದು ಕರ್ಣಜನಿಸಲ್ಕಾತನಂ ಸುತ್ತಿಸಿತು |
ಸುೞಿಗಾಳಿಯಂದದಿಂ ಕಣೆಗಳರೆಗಳಿಗೆಪರ್ಯಂತಮಾಸಂಗರದೊಳು ||೩೮೫||

ಮತ್ತೆಹೊಡಕರಿಸಿ ಪಾರ್ಥನ ಸೂನು ರೋಷಾಗ್ನಿ |
ಪೊತ್ತಿಕಿಡಿಗೆದಱೆ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಮಂ ಪೂಡಿ ತೆಗೆ |
ಯುತ್ತೆಲವೊ ಕರ್ಣಸುತ ನೀನೆ ಬಿಲ್ಲಾಳಪ್ಪೆನಾಂಪೊಣರ್ದತಿಬಲರೊಳು ||
ಚಿತ್ತಚಂಚಲವಿಲ್ಲದೀಕ್ಷಿಸೆನುತೆಚ್ಚೊಡೆದೆ |
ಗೆತ್ತಿಶರಮಂ ಕೂಡೆ ಪಿಡಿದಾಗಸಕ್ಕೆ ಬಿಗಿ |
ದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದುವೃಷಕೇತುವಂತಿರುಗಿಸಿತುದೆಸೆದೆಸೆಗಳಂ ನಭದೊಳು ||೩೮೬||

ಭಾನುಸುತಸೂನುವಂ ನಭಕೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದು |
ನಾನಾದೆಸೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿತು ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ |
ಏಾನೆಲಕೆ ಕೆಡಹದೆ ಮಹಾಶರಂ ಕೆಳಗೆ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಸನ್ನದ್ಧರಾಗೆ ||

ಈನರನುಮಾಬಭ್ರುವಾಹನನು ಮೊಹನ್ನೈದೆ |
ಬಾನೆಡೆಯೊಳಾತನ ಪಿತಾಮಹಂಗಭಿನಮಿಸಿ |
ಕಾನನಸರಿತ್ಸಾಗರಂಗಳೊಳ್ ಬೀೞಬಿದಿೞ್ದಂ ಮಣಿಪುರದಮಹಿಯೊಳು ||೩೮೭||

ಮೊಗವೆತ್ತಿ ಫಲುಗುಣಂ ನೋಡುತಿರೆ ಕರ್ಣಜಂ |
ಗಗನದಿಂ ಬಿದ್ದಿಳೆಗೆ ಪೊಡೆಚಂಡಿನಂತೆ ಪುಟ |
ನೆಗೆದೆದ್ದು ರೋಷದಿಂ ಘುಡಿಘುಡಿಸಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಂ ಪಚಾರಿಸಿ ಕನಲ್ದು ||
ತೆಗೆದಿಸಲ್ ಬಾಣಂಗಳಶ್ವಸಾರಥಿಪತಾ |
ಕೆಗಳಿಂದಮರ್ದ ರಥಸಹಿತ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ |
ಮಗನಂ ನಭಸ್ಸ್ಥಳಕೆ ಕೊಣ್ಡಡರ್ದುವು ನಾಕಪರಿಯಂತಮಾಕ್ಷಣದೊಳು ||೩೮೮||

ನಭದೊಳತ್ಯುಗ್ರದಿಂ ತಪಿಸುವ ದಿವಾಕರ |
ಪ್ರಭೆಯಿಂದುರಿಯೆ ರಥಂ ಬಿದ್ದನುರ್ವಿಗೆ ಪಾರ್ಥ |
ರಭಸದಿಂ ಪೂರ್ವದೊಳಡರ್ದ ಸಂಪಾತಿ ಗರಿಸೀದಿಳೆಗೆ ಬೀೞುವಂತೆ ||
ತ್ರಿಭುವನಕೆ ಪೊಸತಾಗೆ ಕರ್ಣಜಂ ಮತ್ತೆರಿಪು |
ಸುಭಟನಂ ಮೂಱುಬಾಣದೊಳೆಚ್ಚು ದಿವಸವ |
ಲ್ಲಭನ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಗೈದಿಸಿ ಪಚಾರಿಸಿ ಜಱೆದು ಕೂಡೆ ಬೊಬ್ಬಿಱಿದನು ||೩೮೯||

ಬೊಬ್ಬಿಱಿವ ಕರ್ಣಜನ ದನಿಗೇಳ್ದು ರೋಷದಿಂ |
ದಬ್ಬರಿಸಿ ಗಗನದೊಳ್ ತನ್ನ ರಥಮಂ ಬಿಟ್ಟು |
ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟದಂತಿವನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಬೀೞಲ್ಕವಂ ಕನಲ್ದುಕೂಡೆ ||
ಉಬ್ಬಿ ಪುಟನೆಗೆದೆದ್ದು ಸಾಯಕದೊಳೆಚ್ಚವನ |
ನೆಬ್ಬಿಸಿದನಾಗಸಕೆ ಮತ್ತೆ ಬೀಭತ್ಸು ಕಂ |
ಡೊಬ್ಬೆರಳನಲ್ಲಾಡಿ ಪೊಗೞಲ್ಕೆ ವೃಷಕೇತು ಫಲುಗುಣಂಗಿಂತೆಂದನು ||೩೯೦||

ತಾತ ನೋಡೆಂದು ರಣದೊಳ್ ಗಾಲಿ ವಸು |
ಧಾತಳದೊಳೞ್ದೊಡಾಯತಮಾಗಿ ನಿಲ್ವಿನಂ |
ಘಾತಿಸದಿರೆಂದು ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಮ್ಮಯ್ಯನಾಡಿದವೊಲಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ||
ಈತನೆನ್ನಸ್ತ್ರದಿಂ ಗಾಸಿಯಾದಪನೆಂದು |
ಮಾತಾಡುವನಿತಱೊಳ್ ಮತ್ತಿವನ ಮೇಲೆ ಬಂ |
ದಾತಬೀೞಲ್ ನೊಂದರಿರ್ವರುಂ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಧುರಕನುವಾದರು ||೩೯೧||

ಮಣಿವರೂಥಾರೂಢರಾಗಿ ಬಳಿಕಿರ್ವರುಂ |
ರಣರಂಗದೊಳ್ ಕಡುಗಿ ಕಾದಿದರ್ ಕಾಯದೊಳ್ |
ಕಣೆಗಳೆಡಿಯಲ್ಕಣ್ಣಮಂ ಕಚ್ಚಿಪಾಱಲರುಣಾಂಬುಗಳ್ಕೋಡಿವರಿಯೆ ||
ಪೊಣರ್ವರಂಬರಕಡರ್ದೊಮ್ಮೆ ಮೇದಿನಿಗಿೞಿದು |
ಪೆಣಗುವರ್ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಭದೊಳಿರ್ದೊರ್ವಂ ಧ |
ರಣಿತಳದೊಳಗೆಯೊರ್ವ ನಾಗಸದೊಳ್ವೊರನಿರೆ ಸರಿಸಮದೊಳಾಕಲಿಗಳು ||೩೯೨||

ಭೂಪ ಕೇಳಿಂತೈದುದಿನವ್ಯೆದೆ ಕಾದಿದರ್ |
ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ ಬಳಿಕ ಪಾರ್ಥಜಂ |
ಭಾಪುರೇ ವೃಷಕೇತು ನೀನೆ ಪಟುಭಟನಪ್ಪೆಲೋಕದೊಳ್ಸಾಕೆದೆಯೊಳು ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ಧ್ಯಾನಮಂ ಮಾಡೆನುತ ತೆಗೆದಿಸಲ್ |
ಕೋಪದಿಂದಾಕಣೆಯನಿವನರಿವನಿತಱೊಳ್ ಪ್ರ |
ತಾಪದಿಂ ಕವಲಂಬನೆಚ್ಚು ಕತ್ತರಿಸಿದಂ ಕರ್ಣಜನ ಕಂಧರವನು ||೩೯೩||

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ರಾಘವಾಙ್ಕ. ಈತನು ಲಿಂಗವಂತ ಮತದವನು. ಈತನು ತುಂಗಭದ್ರಾನದೀತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂತಳದೇಶದ ಹಂಪಾ (ಹಂಪೆ) ಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಇವನು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಚರಿತ್ರವಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಿಂದ ವೀರಶೈವ ಮತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಹರೀಶ್ವರ ಕವಿಯೆಂಬ ಇವನ ಸೋದರ ಮಾವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಆದಕಾರಣ ತನ್ನ ಗುರುವೂ ಮಾವನೂ ಆದ ಹರೀಶ್ವರನ ಮಾತಿನಂತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ರಾಘವಾಙ್ಕನು ಸೋಮನಾಥಸತ್ಕಾವ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಓರುಗಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆನದೊರೆಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕಸಂತದ್ವಿಸಂತ ಗ್ರಾಹಿಗಳೆಂಬ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದನು. ವೀರೇಶ್ವರ ಕಥೆ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಸನ್ಮಾನ ಹೊಂದಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಈತನು ಹಾಸನ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಡೆಗಾಲವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಈತನು ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ, ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ವೀರೇಶ್ವರ ಚರಿತೆ, ಶರಭಚಾರಿತ್ರ, ಹರಿಹರ ಮಹತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

(ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಥಲ.)

ಸೂ|| ನುಡಿದನಿತು ರಾಜ್ಯಮಂ ಕೌಶಿಕಂಗಿತ್ತು ತ |
ನ್ನೊಡನೆ ರಥಕಾರ ಸತಿಸುತಮಂತ್ರಿವೆರಸಿ ಜನ |
ದೊಡೆಯ ಕಾಶಿಗೆ ನಡೆವೆಡೆಯೊಳಾದವಸ್ಥೆಯನದಾವಬೇವರು ಕೇಳ್ವರು ||೩೯೪||

ಉಡುಗಣದ ನಡುವಣಿಂದುವ ತೆಗಿಸಿ ರಾಹು ಬಂ |
ದೆಡೆಗೊಂಬ ತೆಱನಾದುದಾರಣ್ಯದೊಳು ಮೃಗದ |
ಗಡಣದಿಂದಿಪ್ಪಹರಿಯಂತೆಗಿಸಿ ನರಿ ಸುಖಾವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಬವೋಲ್ ||
ಕಡಲ ವಾರಿಯೊಳು ಬಿಂಬಿಸುವ ರವಿಯಂ ಮುಗಿ |
ಲ್ಪಡೆ ಮುಸುಗುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿವರಂ |
ಪೊಡವೀಶನಂ ಮುಸುಕಿಕೊಂಡು ಕೌಶಿಕ ರಥವನೇಱಿ ಬರಲಿಂತೊಪ್ಪಿತು ||೩೯೫||

ಧರೆ ಬಿರಿಯಲಳ್ಳಿಱಿವ ಸಂದ ನಿಸ್ಸಾಳದ |
ಬ್ಬರವನಾಲಿಸಿ ಪುರದ ಕೇರಿಗಳನೊಪ್ಪೆ ಸಿಂ |
ಗರಿಸಿಮನೆಮನೆಗಳೊಳುಗುಡಿತೋರಣಂಗಳಂಸರಬಿಗಿದು ಸಂಭ್ರಮದಲಿ ||
ಅರರೆ ಕೋಟಾಕೋಟಿ ಕರಿತುರಗರಥತತಿಯು |
ಪರಿಜನಂಬೆರಸಿ ಮತ್ತಂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಭೂ |
ವರನನಿದಿರ್ಗೊಳಲುನಡೆದರುಶಶಿಯನಿದಿರ್ಗೊಳಲುಹೆಚ್ಚುವಂಬೋಧಿಯಂತೆ ||೩೯೬||

ಮುತ್ತಿದಣುಕುಗಳ ಮುಸುಕಿದ ಹಲವು ಝಲ್ಲರಿಗ |
ಳೊತ್ತಿನೊಳು ತಳಿತ ಬೆಳುಗೊಡೆಗಳೆಡುಕುಱಿ ನೆಱಲ |
ಕುತ್ತುಱೊಳು ಝಾಡಿಸುವಚಮರಸೀಗುರಿಗಳೊಗ್ಗಿನಕುಱುಹುವಿಡಿದು ||
ಎತ್ತಿದ ಮೊಗಂ ನಿಲುಕಿ ನೋೞ್ಪ ಕಂಗಳು ಮುಗಿದು |
ಹೊತ್ತ ಕೈಯ್ಯವಧಾರು ಜೀಯ ಎಂದೆಂಬ ನುಡಿ |
ವೆತ್ತು ಹತ್ತಿರೆ ಬಂದ ಮುನಿಯ ಮೊಗಮಂ ಕಂಡ ಹೊತ್ತನಿನ್ನೇವೊಗೞ್ವೆನು ||೩೯೭||

ನೆಸುಗುನಿಯನಪ್ಪಿದಳಿಕುಳದಂತೆ ಕಡುಹಸಿದು |
ಕಸುಗಾಯನಗಿದ ಗಿಳಿಗಳ ಬಳಗದಂತೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸದೆವಿಷಮಂಸವಿದಶಿಶುವಿಸರದಂತೆಕೊರಡಂಕರ್ದುಕಿಚಂಚುನೊಂದು ||
ಕುಸಿದ ಶುಕಪಿಕನಿಕರದಂತಿಂತು ಬೇಸತ್ತು |
ಒಸವಱಿಯುತಂದು ಮಂದಿಗಳೊಳಱಿಸಿದರು ಮಾ |
ಮಸಕದಿಂ ಪುರಜನಂ ಭೂಪನಂ ಹೊಲಗೆಟ್ಟಕಱುತಾಯನಱಿಸುವಂತೆ ||೯೮||

ಹಗಲೊಗೆದ ಚಂದ್ರ ಕಳೆಯಂತೆ ಖರವೈಶಾಖ |
ವೊಗೆದ ಬನದಂತೆ ಬಿಸಿಲೊಳು ಬಿಸುಟ ತಳಿರಂತೆ |
ಮೊಗಕಂದಿ ಮುಸುಕಿಲ್ಲದರುವೆಗಪ್ಪಟವುಟ್ಟುರಾಗವಱಿದೊಪ್ಪುಗೆಟ್ಟು ||
ಮಗನರಸಿ ಮಂತ್ರಿಸಹಿತವನಿಪಂ ಹಿಂದೆ ದೇ |
ಸಿಗನಂತೆ ಕೌಶಿಕನ ಕಾಹಿನೊಳು ಬರೆ ಹಿಂದೆ |
ಬಗೆಗೆದಱಿಹೊದ್ದಿಹೊಡೆವಟ್ಟುಕಾಣಿಕೆಯಚಿತ್ತೈಸುಭೂಭುಜಯೆಂದರು ||೯೯||

ಎನಗರಸುತನವಿಂದು ಹೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ |
ಮುನಿಗಾದುದಾತನಂ ಕಂಡು ಕಾಣಿಕೆಯನಿ |
ತ್ತನುದಿನಂ ಬೆಸಕೈವುದೆನಲೊಲ್ಲೆವೆನಲು ಬೋಧಿಸಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ||
ಜನವ ಕಾಣಿಸಿ ಕಾಣಿಕೆಯ ಕೊಡಿಸಿ ಹಿಂದುಗೊಂ |
ಡಿನಕುಲಲಲಾಮನೈತಂದು ಪುರಮಂ ಪೊಕ್ಕು |
ಮನೆದೊಳುತ್ಸವದ ಹೆಚ್ಚಿಗೆಯಱಿದುನಿಂದವಂದಿಯನೋಡುತಂನಡೆದನು ||೧೦೦||

ಗೊಂದಣಂ ಮಿಗೆ ಹರಸಲೆಂದಾರತಿಯನೆತ್ತ |
ಲೆಂದು ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲೆಂದಾರ್ತದಿಂ ನೋಡ |
ಲೆಂದು ರೂಪಂ ಮೆಱೆಯಲೆಂದು ಸೊಬಗಂಸಾರಲೆಂದು ನವರತ್ನ ವಿಡಿದ ||
ಹೊಂದೊಡಿಗೆಯಂ ತೋಱಲೆಂದು ಜನದಳವಱಿಯ |
ಲೆಂದು ಬೀದಿಯೊಳು ಬಾಗಿಲೊಳು ಭದ್ರಂಗಳೊಳು |
ನಿಂದುಸತಿಯರುಭೂಪನಿರವಕಂಡುರಿಹೊಯ್ದಹೂಗಣಿಗಳಂತಿರ್ದರು ||೧೦೧||

ನೂಕಿ ನಡೆದರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕು ಸಿಂಹಾಸನ |
ಕ್ಕಾ ಕೌಶಿಕಂ ಬಂದು ಭೂಭುಜನ ಕಯ್ಯ ಹಿಡಿ |
ದೇಕಕಟಕಲಿಕೊಟ್ಟೆಯಿಾಕರಿಗಳೀಕುದುರೆಯಿಾರಥಗಳೀ ಕುಲಜನ ||

ಈಕೋಶವೀನಗರಿಯೀಕಾಂತೆಯೀಕುವರ |
ನೀಕಾಮಿನೀಜನಂ ಮಱುಗದಂತರಸಾಗ |
ಬೇಕಾದಡೆನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯಹುದುಲೇಸೆನಲವನಿಪತಿನುಡಿದನು ||೧೦೨||

ಹೆತ್ತತಾಯಂ ಮಾಱಿ ತೊತ್ತಕೊಂಬರೆ ಮೂಗ |
ನಿತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡುವರೆ ಮಾಣಿಕದೊಡವ |
ನೊತ್ತೆಯಿಟ್ಟೊಡೆದಗಾಜಂಹಿಡಿವರೇಕೋಪದಿಂಸತ್ತುಮದುವೆಯಹರೇ ||
ಕತ್ತುರಿಯನುರುಹಿ ಕುಱುಗುರುಳನಿಕ್ಕುವರೆ ನೆಱೆ
ಚಿತ್ತೈಸು ಹೊಲತಿಯರ ಪಿಡಿದು ನಾನೋವದಿ |
ಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆವೆರಸಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಹೆನೇ ಮುನಿನಾಥ ಕೇಳೆಂದನು ||೧೦೩||

ಒಲ್ಲದಿರಬೇಡೆಲೇ ಸೊಲ್ಲನೊಲ್ಲೆಂ ಪೊಲ್ಲ |
ನಿಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲಿನ್ನು ಮೊದಲಾದ ತಪ್ಪುತಾ |
ನಿಲ್ಲೆಂದೊಡಿಲ್ಲಾದೊಡಿನ್ನು ನಿನಗುಳ್ಳ ಪರಿವಾರಮಂ ಚತುರಂಗವ ||
ಸಲ್ಲಲಿತದೇಶಕೋಶವನಂಕಟಂಕವನು |
ಬಲ್ಲ ಕುಳಕರಣ ದುರ್ಗಂ ಮುದ್ರೆಮೊದಲಾದು |
ವೆಲ್ಲವಂಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟುಹೋಗೇಳೆನಲುತರಹೇಳಿದಂಮಂತ್ರಿಗೆ ||೧೦೪||

ಪೊಡವಿಪಂ ಪೇೞೆ ಮಂತ್ರೀಶನತಿವೇಗದಿಂ |
ಹಡಪಾಳರಂ ಕರೆದು ಕರೆ ಸಕಳ ಪರಿವರವ |
ತಡವ ಮಾಡದೆ ತರಿಸು ಕರಿತುರಗರಥಸೀಗುರಿಗುಡಿ ಮೊದಲಾಗೆಲ್ಲವ ||
ಬಿಡದೆ ಮುನಿವರಗೊಪ್ಪುಗೊಡಬೇಹುದೋಲಗದ |
ಮಡದಿಯರ ಭಂಡಾರಿಗಳನು ಮನ್ನಣೆಯವರ |
ನೆಡೆವಿಡದೆಬರಿಸೆನಲುಭೂವರನಸಮ್ಮುಖದೊಳಿರಿಸಿದರದೇವ್ರೊಗೆಬ್ಬಿನು ||೧೦೫||

ಬಾಡಿದ ಮೊಗಂ ಒಱತ ಬಾಯ್ ಸುರಿವ ನಯನಾಂಬು |
ಪಾಡೞಿದ ಮತಿ ನೀಡಿ ಬೆಳೆದ ಸುಯ್ ದುಗುಡವ |
ಬೀೞ್ಕೊಡುವಂಗಂಸಿರೋಧಾಗ್ನಿಯಿಂಕುದಿದುಮಱುಗುವಮನಂ ಮಾಸಿದಮುದಂ ||
ಕೂಡೆ ಬಂದಖಿಳಪರಿವಾರಮಂ ಸತಿಯರಂ |
ನಾಡೆ ಚತುರಂಗಬಲಮಂ ಪುರಜನಂಗಳಂ |
ನೋಡಿತೋಱಿಸಿಬೇಱಿಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಡುತಿರ್ದನಾಧೈರ್ಯನಿಧಿಭೂಪನು ||೧೦೬||

ಸಿರಿಮುಡಿಯ ಹಡಪದಾರತಿಯ ಸೀಗುರಿಯ ಚಾ |
ಮರದ ಮರ್ದನದ ಹಂತಿಗಳ ಪಡಿಸಣದ ಸಿಂ |
ಗರದ ಗಂಧದ ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಡಿವಜನಸಮುಕಟ್ಟಿನ ||
ಸರಸದ ವಿಳಾಸದ ವಿನೋದದ ವಿಚಾರದಾ |
ಭರಣದೊಡ್ಡಿನ ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರೆನಿಪ |
ತರುಣಿಯರನೊಪ್ಪಿಸಿದನೆಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗೆ ಸತ್ಯರ ದೇವನು ||೪೦೭||

ಇದು ರತ್ನಭಂಡಾರವಿದು ಹೇಮಭಂಡಾರ |
ವಿದು ಪಟ್ಟಕರ್ಮವಿದು ಇದುಬೆಳ್ಳಿಯುಗ್ರಾಣ |
ವಿದುಕಂಚಿನುಗ್ರಾಣವಿದುಸುನಾಣಿಯವರ್ಗವಿದುಸರ್ವಶಸ್ತ್ರಸದನ ||
ಇದು ಹಸ್ತಿಸಂದೋಹವಿದು ತುರಗಸಂಧಾನ |
ವಿದು ವರೂಥಪ್ರಕರವಿದು ಪದಾತಿವ್ರಾತ |
ವಿದೆನೋಡಿಕೊಳ್ಳೆನುತ್ತೊಪ್ಪಿಸಿದನಾಮುನಿಗೆ ಭೂನಾಥಕಂದರ್ಪನು ||೪೦೮||

ಹಿರಿಯಬಿರುದಿನ ಮುದ್ರೆಯಿದು ನಗರವಿದು ಪೂರ್ವ |
ದರಮನೆಯಿದಖಿಳಪರಿವಾರವಿದು ಸಿವುಡಿಯಿದು |
ಕರಣವಿದು ಮೇಲುಳ್ಳಸರ್ವಸ್ವವಿದೆ ನೋಡಿಕೊಳ್‌ಮಹಾಪುರುಷಎಂದು ||
ವರಕೌಶಿಕಂಗೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟೆಲ್ಲ ಸಂದುದೇ |
ಪರಿಣಾಮವೇ ಇನ್ನು ಹೋಹೆವೇ ಮುನಿನಾಥ |
ಕರುಣಿಸಿದಿರೇಎಂದುಹೊಱವಟ್ಟುಹೋಹರಸನೊಡನೆದ್ದನಾಮೂರ್ಖನು ||೪೦೯||

ಪೊಱಮಡುವ ಭೂನಾಥನಂ ಕಂಡು ಕಂಗೆಟ್ಟು |
ಮಱುಗಿ ಬಸಿಱಂ ಹೊಸೆದು ಬಸವೞಿದು ಬಿಸುಸುಯ್ದು |
ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟೊರಲಿ ಕೈನೀಡಿ ಕರೆಕರೆದು ಕಂಡುಸೈರಿಸಲಾರದೆ ||
ನೆಱೆ ನಿನ್ನ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದ ಪರಿವಾರಮಂ |
ಮಱೆದೆಯೋ ತೊಱೆದೆಯೋ ಮಾಱಿದೆಯೊ ಹೇೞಿ ನೀ |
ಸಱುಗುಲಜಯೆಂದೆಂದು ಬಿಱುನುಡಿದು ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿತ್ತುಪೌರಜನವು |

ದಂತಿಯಿಂದಿೞಿದು ನಡೆದಱಿಯೆ ಬಱಿಕಾಲ್ಗಳಿಂ |
ದೆಂತಡಿಯನಿಡುವೆ ಹಾಸಿನೊಳು ಪವಡಿಸುವಾತ |
ನೆಂತುಕಲು ನೆಲದೊಳೊಱಗುವೆ ಬೆಳುಗೊಡೆಯ ತಂಪಿನೊಳಗಗಲದಿಪ್ಪಾತನು ||

ಎಂತು ಬಿಱುಬಿಸಿಲನಾನುವೆ ಪುರದೊಳಿಪ್ಪಾತ |
ನೆಂತರಣ್ಯದೊಳಿಪ್ಪೆ ಜನವನಗಲ್ದಱಿಯದವ |
ನೆಂತುಹೇಚೇಕಾಕಿಯಾಗಿಪ್ಪೆಯೆಂದು ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು ಸಮಸ್ತಜನವು ||೪೧೧||

ಹೊಱಗೆ ದಾನವ ಬೇಡಿದವರುಂಟೆ ಕೊಟ್ಟು ಬೇ |
ಸಱದ ಮುಗುದರಸು ದೊರಕಿದನಲೇ ಎಂದು ಕ |
ಟ್ಟುಱೆಗಂದಿ ಪಾಪಿ ನಿಷ್ಕರುಣ ನಿರ್ದಯ ಮೂರ್ಖ ನೀಚ ನೀರಸ ನಿರ್ಗುಣ ||
ನೆಱೆಕೊಂದೆ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದವೆಂದೊಡಲೊಳ |
ಳ್ಳಱಿಯುತಿಪ್ಪಟಿಲ ಬೇಗೆಯ ಬೆಂಕಿಯುರಿ ನಿನ್ನ |
ನಿಱಿಯದೇ ಹೇಱು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಪಾಪಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಎನುತಿರ್ದರು ||೪೧೨||

ಜಡೆಗಳೆದು ಮಕುಟಮಂ ನಾರುಸೀರೆಯನು ತೊಱೆ |
ದುಡಿಗೆಯಂ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆಯಂ ಕಳೆದು ಮೈ |
ದೊಡಿಗೆಯಂ ಕಂದಮೂಲವನುಬಿಟ್ಟೂಟವಂದರ್ಭೆಯಂಬಿಟ್ಟಸಿಯನು ||
ಅಡವಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ನಗರಿಯನು ಭಸಿತವ ಬಿಟ್ಟು |
ಬಿಡೆ ಸುಗಂಧಗಳನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವವ ಬಿಟ್ಟು | [||೪೧೩||
ಮಡದಿಯರಬಯಸಿ ಜಗವಱಿಯಲು ವ್ರತಕೆ ಮುಪ್ಪಾಯ್ತೆಮುಪ್ಪಿನೊಳೆಂದರು

ಮಲೆತು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಮಹಾರಿಷಡ್ವರ್ಗಮಂ |
ಗೆಲಲಱಿಯದವನಾವ ಹಗೆಗಳಂ ಗೆಲುವೆ ನಿ |
ನ್ನೊಳಗೆ ಕರಣವ ಸಂತವಿಡಲಱಿಯದವನಾವ ದೇಶವಂ ಸಂತವಿಡುವೆ ||
ಸಲೆ ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಲಱಿಯದನಾವ ದೇಶವಮಂ ಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಿದಪೆ ಕಣ್ಕೆಟ್ಟುದೇಮೂರ್ಖ ಪಾಪಿಕೌಶಿಕ ಕೇಳು ಕೇಳೆಂದರು ||೪೧೪||

ಪುರದ ಪುಣ್ಯಂ ಪುರುಷರೂಪಾಗಿ ಹೋಗುತಿದೆ |
ಪರಿಜನದ ಭಾಗ್ಯಮಡವಿಗೆ ನಡೆಯುತಿದೆ ಸಪ್ತ |
ಶರಧಿಪರಿವೃತಧರೆಯ ಸಿರಿಯಸೊಬಗಜ್ಞಾತವಾಸಕಂ ಪೋಗುತ್ತಿದೆ ||
ಎರೆವರಧಿನಾಥರಾನಂದವಿಂದಡಗುತಿದೆ |
ವರಮುನೀಂದ್ರರ ಯಾಗರಕ್ಷೆ ಬಲವೞಿಯುತಿದೆ | [||೪೧೫||
ನಿರುತವೊಂದೊಂದಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಧಿಸಿ ನಿಂದ ಮಂದಿ ನೆಱೆಮೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು

ವಸುಧೆ ಬಾಯ್ವಿಡೆ ದೆಸೆಗಳಸವಸದಿ ಮಱುಗೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸಲಾರದಂಬರಂ ಕಂಬನಿಯನೊಗೆಯೆ ಶೋ |
ಕಿಸುವ ಪರಿಜನದಖಿಲ ಲಾಲಿಸುತ ಪಾಲಿಸುತ ಸರದೋಱಿ ಸಂತವಿಡುತ ||
ಮಸಗಿ ಪುರದಿಂ ಮಿಾಱಿ ಪೋಗುತಿರೆ ಕಂಡು ಸಂ |
ಧಿಸಿ ಬಪ್ಪ ಕೌಶಿಕನ ಕಂಡು ನಿಂದವನೀಶ |
ನೊಸೆದು ನಿಲಿಸುವ ಭರದೊಳೊಂದೆರಡು ಮಾತನಾಡಿದನದೇವಣ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೧೬||

ಹಿಂದೆ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ದ ಗರ್ವದಿಂ ಹೊಲತಿಯರ |
ತಂದು ಕುಲಮಂ ಕೆಡಿಸಲಾರದಿಲಿಂ ನಿಮ್ಮ |
ದೊಂದು ನುಡಿಯಂತಪ್ಪಿ ನೆಱೆಜಱೆದುಮಾಱುತ್ತರಂಗೊಟ್ಟುಕೆಟ್ಟುನುಡಿದ ||
ನಿಂದೆಗೆಯ್ದನ್ಯಾಯಿ ಪಾಪಿಚಂಡಾಲನೆ |
ನ್ನಿಂದಧಮರಿಲ್ಲಯ್ಯ ಸರ್ವಾಪರಾಧಿಯಾಂ |
ತಂದೆಕರುಣಂಗೆಡದಿರೆಂದು ಮುನಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೭||

ಮನದೊಳಗೆ ಮಱುಗದಿರಿ ಚಿಂತಿಸದಿರಟಿಲದಿರಿ |
ಮುನಿಯದಿರಿ ನೋಯದಿರಿ ಮತಿಗೆಡದಿರೆರಡನೆಯ |
ಶಿವನೆನಿಪ ಕೌಶಿಕಂ ನಿಮ್ಮೊಡೆಯನಾದನಾತನ ಪಾದಪಂಕೇಜಕೆ ||
ಎನಗೆ ಬೆಸಕೈವಂತೆ ಬೆಸಕೈವುದಂಜುವುದು |
ವಿನಯದಿಂ ನುಡಿವುದೋಲೈಸುತಿಹುದೆಂದು ಪರಿ |
ಜನಕೆ ಕೈಮುಗಿದೆಯ್ದೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಾಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೮||

ಧರೆಗಧಿಪನೆನಿಪ ರವಿಕುಲದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಭೂ |
ವರನ ಮೊದಲನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ ಬಂದುದೀ |
ಪರಿವಾರವೀದೇಶಕೋಶವೀಯಿಂದುತನಕಾವೆರೆದು ಬಡತನವನು ||
ನೆರೆಯಱಿಯದಯ್ಯ ನೀವಿನ್ನಿದಂ ರಕ್ಷಿಪುದು |
ಹೊರೆವುದನಿತಂ ಬೇಡಿ ಪಡೆದ ನಾಂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ |
ಕರುಣಿಸಿದನೆಂದುಕೈಮುಗಿದು ಮುನಿಗಪ್ಪೈಸಿಕೊಟ್ಟನುಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೯||

ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ.

ಈ ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೮೪ ರಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದನು. ಈತನ ಗುರುವು ವಿದ್ಯಾನಗರ (ವಿಜಯನಗರ) ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಮಠದ ಸಿದ್ಧವೀರೇಶಸ್ವಾಮಿ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ವಸಂತವರ್ಣನೆ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ, ವನವರ್ಣನೆ ಇವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಿಕ ಷಟ್ಪದಿ.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಚಳಿಯೊಡ್ಡು ಜಾಱೆ ತಂಗಾಳಿ ತಲೆದೋಱೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕಂಪು ಮೀಱೆ ಭೃಂಗಂ ನಲಿದು ಪಾರೆ ಕೋ |
ಕಿಲೆಯ ದನಿಸಾರೆ ಮದನಂಗೆ ಬಲವೇಱೆ ನದಿಗಳ್ ತಾಱೆ ಮಾಮರಗಳು ||
ತಳಿರುಗಳ ಪೇಱೆ ವಿರಹಿಗಳ ಬಾಯಾಱೆ ಸುಖಿ |
ಗಳ ತಾಪಮಾಱೆ ಮುನಿಗಳ ಮನಂ ಮೀಱೆ ಭೂ |
ವಳಯಕೆ ವಸಂತಾಗಮಂ ಮನೋರಾಗಮಂ ಮಾಡುತ್ತೈತರುತಿರ್ದುದು ||೪೨೦||

ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ ಕೋಕಿಲೆಯಂದು |
ಮೌನವಂ ಬಿಟ್ಟುಲಿಯತೊಡಗಿದುದು ಮಲ್ಲಿಕಾ |
ಮಾನಿನಿಗೆ ಚಂಡಾಳಿಗಳ ಸಂಗಮಾದುದಿನನರಸಿ ಸಿರಿವನೆಯೆನಿಸುವ ||
ಆನಳಿನಿ ಬಂಡಿಗೊಳಗಾದಳುತ್ತಮಜಾತಿ |
ಹೀನಮಾಯ್ತಿಳಿಯೊಳಿದು ಮಧುಸಂಗದಿಂದಲೇ |
ನೇನಾಗದಿರದೆಂದು ತೋರ್ಪಂತೆ ಬಂದುದು ವಸಂತಮದನೇನೆಂಬೆನು ||೪೨೧||

ಎಳದಳಿರ ಕೆಂಪು ಪೂಗಳ ಕಂಪು ಕೋಕಿಲಂ |
ಗಳ ಸರದ ನುಣ್ಪು ತೆಂಗಾಳಿಯ ಪದಂಪು ಗಿಳಿ |
ಗಳ ರವದ ಸೊಂಪು ತುಂಬಿಯ ಗಾನದಿಂಪು ನಾನಾಫಲಾವಳಿಯ ಬಿಣ್ಪು ||
ತಿಳಿಗೊಳದ ತಂಪು ವಿರಹಿಯ ಕೈಕದಂಪು ಸುಖಿ |
ಗಳ ಮನದ ಪೆಂಪು ಜನಗಳ ಗುಂಪು ಗುಂಪು ಸಂ |
ಗಳಿಸಿತೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯುಂ ಚೈತ್ರಾಗಮಂ ಬರಲ್ ಪೇಳ್ವುದೇನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೨೨||

ಎಳದಳಿರಮಾಣಿಕದ ಗೊಂಚಲ್ಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿಗಳ ಕುಚ್ಚುಗಳಿನೆಸೆವ ಮಿಡಿ |
ಗಳ ಪಚ್ಚೆವರಲ ಸೂಸಕಗಳಿಂದಪ್ಪಿದೆಳವಳ್ಳಿಗಳ ಬಿ ರಿಮುಗುಳ್ಗಳ ||
ತೊಳಪ ಮುತ್ತಿನ ಗುದಿಗಳಿಂ ಚರಿಪ ಮಱಿದುಂಬಿ |
ಗಳ ನೀಲಮಣಿಮಾಲೆಯಿಂದೆಸೆವ ಮಾಮರಂ |
ಗಳು ವಸಂತಂ ಸ್ಮರನ ಬರವಿಂಗೆ ಕೈಗೈದ ಗುಡಾರಮೆನಲೆಸೆದುವು ||೪೨೩||

ತೀರ್ಕೈಸಿ ಬರ್ಪ ತುಂಬಿಗಳ ಮೈಗಪ್ಪು ಮುಂ |
ಗಾರ ಮುಗಿಲವಳಿ ಝುಂಕಾರವೇ ಮೊಳಗು ವರ |
ನಾರಿಯರ ತೊಳಪ ಕಣ್ ಮಿಂಚು ಮಾರುತಹತಿಯೊಳೊಗುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಯರಲ್ಗಳೇ ||
ತೋರ ಮಳೆವನಿಗಳೊಂದೊಂದುದಿರ್ವ ಬಂದುಗೆಯ |
ಪೂ ರಯ್ಯಮಾದಿಂದ್ರಗೋಪಂಗಳಾಗೆ ಶೃಂ |
ಗಾರಮಾಯ್ತಿದು ವರ್ಷವೋ ವಸಂತವೊ ತಿಳಿಯಲಱಿದೆನಲು ಬನಬನದೊಳು ||೪೨೪||

---

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

ಉದಯಾಚಲದ ಮೇಲೆ ಕಂಗೊಳಿಪ ರವಿಯಂತೆ |
ಪದಪಿನಿಂ ಕನಕಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭೂ |
ಸುದತಿಯಧಿನಾಯಕಂ ಬಿಜ್ಜಳಂ ರತ್ನಭೂಷಣಕಾಂತಿ ರುಚಿಗಳಂತೆ ||೪೨೪ 6||

ಪೊಳೆವ ಮಕುಟದ ರತ್ನಕಾಂತಿಗಳ್ ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ |
ಗಳೊಳಮರಿ ನಾನಾವಿಚಿತ್ರಚಿತ್ರದ ತೆಱದಿ |
ತೊಳಗೆ ಭೂಷಣಖಚಿತ ಮೌಕ್ತಿಕಮರೀಚಿ ಪಗಲೊಳುಜೊನ್ನಮಂಪ್ರಕಟಿಸೆ ||
ಥಳಥಳಿಸುವಂಗಲತೆಯೊಳು ಪುದಿದ ಸಕಲ ಪರಿ |
ಮಳಕೆಱಗುವಳಿಮಾಲೆ ಮೇಲೆ ಮಂಡಳಿಸಿ ನಿಲೆ |
ಕೆಲಬಲದ ಗದ್ದುಗೆಗಳೊಳು ಮಂಡಲಾಧೀಶರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಭೂಪನ ||೪೨೫||

ಮುಱಿದ ಮೀಸೆಗಳ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳ ಪಣೆಯ ಕ |
ಸ್ತುರಿಯ ತಿಲಕದ ಮೈಯಲೊಱೆದ ಗಂಧದ ಕಾಲ |
ಬಿರುದುತೊಡರಿನ ವಾಮಕರದಪೊಂಜರಪಣಿಯಬೆರಳಮಣಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ||

ಕೊರಳ ಹಾರದ ಕರ್ಣಭೂಷಣದ ಝುಳಪಿಸುವ |
ಕರವಾಳ ಹೊಳಹುಗಳ ಬಳಿದ ಮುಡಹುಗಳ ಸಂ |
ಗರಧೀರ ರಾಜಸುಕುಮಾರರೊಪ್ಪಿರ್ದರವನೀಪಾಲನಿಕ್ಕೆಲದೊಳು ||೪೨೬||

ಕರೆದು ದಿನವಹಿವರ್ಗಮೌಸಾಂತಿಕಾದಿಗಳ |
ಬರೆದೋದಿ ಸರಿದೋಱಿ ಭೇದಕರ್ ಬಹುವಿಧದೆ |
ಪರಿಕಿಸಲೊಳಗುಗಾಣದಂತೆ ಛಿದ್ರಿಸಿತೆಗೆವಜಾಣ್ಮೆ ಕಡುನೈಜಮಾಗೆ ||
ಪರಮಲಂಚವೆ ತಮಗೆ ಜೀವನವದೆನಿಸೆ ಚ |
ಚ್ಚರದಿಂದಲೈಶ್ವರ್ಯಮಂ ಪಡೆದು ನೆಱೆ ಬಾಳ್ವ |
ಕರಣಿಕಶಿರೋಮಣಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಾವನಿಪನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೭||

ಶ್ರುತಿಶಬ್ದತರ್ಕವೇದಾಂತಾರ್ಥಕೋವಿದರ್ |
ಸುತಪುರಾಣಾಗಮವಿಚಾರನಿಪುಣರ್ ಸಮು |
ನ್ನತಕನಕಪೀಠದೊಳ್ ಬಳಿದ ಗಡ್ಡದ ರತ್ನಕುಂಡಲಯುಗಂಗಳೆಸೆವ ||
ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಾಂಗ ಮೊದಲಹ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಮಾ |
ಶ್ರಿತಯಜ್ಞಸೂತ್ರ ಕಾಶೀಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಪಂ |
ಡಿತನಿಕರವೊಪ್ಪಿರ್ದುದವನಿಪಾಲಕನ ಬಲಗಡೆಯೊಳು ವಿಲಾಸದಿಂದ ||೪೨೮||

ವರದೇಶಕಾಲಶಾರೀರಸೂತ್ರಂಗಳಂ |
ಪರಿವಿಡಿಯೊಳಷ್ಟಮಸ್ಥಾನ ಭೇದಂಗಳಂ |
ಪರಿಕಿಸುತ ಸಕಲರೋಗಂಗಳ ನಿಧಾನಂಗಳಱಿದಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮಾಳ್ಪ ಸದ್ಧರ್ಮದಯೆದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ |
ಪರಮಶಿವಭಕ್ತಿನಿರ್ಮತ್ಸರಂಗಳೊಳೆಸೆವ |
ಉರುತರ ಸುವೈದ್ಯರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಮಹೀಪಾಲನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೯||

ನುಡಿದು ಪೊಗಳಿಸಿಕೊಂಬ ಪದಬಂಧರೀತಿಯಿಂ |
ಬಿಡದೆ ಬಲ್ಲವರ ತಲೆದೂಗಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಯಂ |
ಕೊಡಲೊಡನೆ ಪೂರಿಸುವ ಘಟಿಕಾಶತವನುಸುರುತಾಕ್ಷಣಂ ಮೆಚ್ಚುಗಳನು ||
ಪಡೆವ ನವರಸರಸಿಕರೆಸೆವ ಕರ್ಣಾಟಕದ |
ಬೆಡಗುಗಳ ಬಲ್ಲ ಸತ್ಕವಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾ |
ಪೊಡವಿಪಾಲಕ ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಲದ ಕಡೆಯ ಮಣಿಮಯದ ಗದ್ದುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ||೪೩೦||

ಬಿರುದರಾಯರ ಗಂಡ ಬೇಡಿದರವರ್ಗೀವ |
ಗುರುದಾನರಾಧೇಯ ಶರನಿಧಿಸಮಾನ ಭಾ |
ಸುರಮಹಾಗಾಂಭೀರ್ಯ ತರುಣೀನಿಕಾಯಲೋಚನಕುಮುದಕುಲಶಶಾಂಕ ||
ಶರಣಾಗತಾನಂದಚೂತವನಚೈತ್ರ ಭೂ |
ವರಶಿಖಾಮಣಿ ಜೀವ ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ ನಿನಗೆಂದು |
ಕರವೆತ್ತಿ ಪೊಗಳ್ವ ಪಾಠಕರ ಕೈವಾರ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದಾನೃಪಸಭೆಯೊಳು ||೪೩೧||

ನಿರುತದಿಂ ಭಗದತ್ತನೆಣೆ ಸುರೇಂದ್ರಂ ಸಾಟಿ |
ಕರಿಕಂದರಾರೋಹಣಕ್ಕಾಹವಕ್ಕೆಂದು |
ಬಿರುದುಕಡೆಯವ ಕಾಲೊಳಿಟ್ಟು ಪೊಗಳಿಸಿಕೊಂಬ ಧುರಧೀರಮಾವತಿಗರು ||
ಪರಿಕಿಪೊಡೆ ತಮಗೆ ರೇವಂತನೇ ಸರಿ ಧನೇ |
ಶ್ವರನೆ ಪಾಸಟಿ ಹಯಾರೋಹಣಕೆ ಸಂಗರಕೆ |
ದೊರೆಯೆ ಮಿಕ್ಕವರೆಂಬ ವೀರರಾವುತರಿರ್ದರವನೀಶನೋಲಗದೊಳು ||೪೩೨||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

ಎತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಿಗಮಂಗಳಿಂ ಪೊಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ಗಾಮಂಗಳಿಂ ಪೆಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಗರಾಳಿಯಿಂ ಶಾಳಿಯಿಂ ದ್ರೋಣಾಮುಖಂಗಳಿಂದಂ ||
ಎತ್ತಲುಂ ಪತ್ತನಸಮಾಜದಿಂ ಭೂಜದಿಂ |
ದೆತ್ತಲುಂ ಖರ್ವಡನಿಕಾಯದಿಂ ಗೇಯದಿಂ |
ದೆತ್ತಂ ಮಡಂಬದ ಸಘಾಡದಿಂ ಬೇಡದಿಂದಾನಾಡಸಿರಿ ಮೆಱೆದುದು ||೪೩೩||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಗಳಿಂ ಮೆಳೆಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ತಳಗಳಿಂ ಕೊಳಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ರನ್ನದರೆಗಳಿಂ ಕೆಱೆಗಳಿಂ ಪರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದಂ ||
ಅಲ್ಲಗಲ್ಲಿಗೆ ತೋರ್ಪ ಗಿರಿಗಳಿಂ ಕರಿಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ಶುಕಗಳಿಂ ಪಿಕಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಗವಾಸ್ಪದಗಳಿಂ ನದಗಳಿಂದಾದೇಶಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೩೪||

ಕೆಂಜಕುಮುದಂಗಳಿಲ್ಲದ ಸರಂ ಸರದಿಂದ |
ರಂಜಿಸದ ಶುಕಪಿಕಂ ಶುಕಪಿಕಂಗಳಿಗೆ ಫಲ |
ಮಂಜರಿಯನೀಯದಿಹ ಮಾವು ಮಾವುಗಳನಪ್ಪದಬಳ್ಳಿಬಳ್ಳಿಗಳೊಳು ||
ಮಂಜುಳಧ್ವನಿಗೊಡದ ಪಱಮೆಗೆ ಪಱಮೆಗೆ ಸಂತ |
ಸಂ ಜನಿಸದರಲರಲ ನವಪರಿಮಳಂಗಳಿಂ |
ದಂ ಜಡಿಯದೆಳಗಾಳಿಯೆಳಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದಿಹ ಬನವಿಲ್ಲವಾನಾಡೊಳು ||೪೩೫||

ಒಱೆಯದ ರಸಂಗಳಂ ಚಂದ್ರಕಾಂತಂಗಳಂ |
ಮೆಱೆಯದ ಧರಂಗಳಂ ಕಿವಿಗಮೃತಸಾರಮಂ |
ಕಱೆಯದ ಸೊರಂಗಳಂ ದುರ್ನೀತಿದುರ್ಮಾರ್ಗದುಷ್ಕೀರ್ತಿಸಂತತಿಯನು ||
ತೊಱೆಯದ ಜನಂಗಳಂ ಸುರಪುರೋದ್ಯಾನಮಂ |
ಜಱೆಯದ ಬನಂಗಳಂ ಜಾತಿವೈರಂಗಳಂ |
ಮಱೆಯದ ಮೃಗಂಗಳಂ ಕಾಣೆನಾದೇಶದೊಳಗೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೬||

ದೇವಮಾತೃಕನದೀಮಾತೃಕದೊಳಂ ಬೆಳೆವು |
ದಾವ ಚೋದ್ಯಂ ಗಿಳಿ ಕರ್ದುಂಕಿದೊಡೆ ಬಿದ್ದಿನಿದು |
ಮಾವಣ್ಣಾತನಿರಸದ ಕಾಲ್ಗಳಂ ಬೆಳೆವುವಾಗಾಳಿಯಲಿದೋಸರಿಸುವ ||
ತೀವಿದೆಳನೀರ ಕಬ್ಬಿನ ಸಾರದಿಂ ಬೆಳೆವು |
ವಾವಗಂ ಪಾಮರೀಮುಖಶಶಿಗೊಸರ್ವಿಂದು |
ಗ್ರಾವನಿರ್ಮಳಜಲದ ಪೂರದಿಂ ಬೆಳೆಯುತಿಹ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕಣ್ಗೆಸೆದುವು ||೪೩೭||

ಶಾಲಿಗೆಱಗಿದ ಗಿಳಿಗಳಂ ಸೋವ ಪಾಮರೀ |
ಜಾಲದೊಂದುಲಿಪುಮಂ ಕೋಕಿಲನಿನಾದಮಂ |
ದೇಳಿದಂಗೈದು ತೊಲಗದೆ ನಿಂದ ಕೀರಾಳಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತೇನೆಂಬೆನು ||
ಭೂಲಲನೆಗಾಕಳವೆ ಪ್ರಸವೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಂ |
ಮೇಳಿಸಿದ ಕೆಂಪುಗೂಡಿದ ಪಸುರುವಟ್ಟೆಯ ವಿ |
ಶಾಲವಸನದ ಮುಸುಕಿದೆಂಬಿನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೮||

ಪಲವುಕಾಲಂ ಬೆಳೆದಿದೇಂ ಫಲಂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ |
ತಲೆಗೊಯ್ಸಿಕೊಂಬುದೆಂದುಂ ಬಿಡದೆನುತ ನಾಣ್ಚಿ |
ತಲೆವಾಗಿದುವೊ ಪುತ್ರಮೋಹದಿಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ತನ್ನ ನೋವಂ ನೋಡದೆ ||

ಸಲಹಿದೀ ಭೂದೇವಿಗಂ ನಮಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿದು ಬಾಗಿದುವೊ ಪೇಳೆಂಬಿನಂ ಕಿಕ್ಕಿಱಿದ |
ಫಲಭಾರದಿಂ ಕೊರಳ್ವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿರ್ದ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕರಮೆಸೆದುವು ||೪೩೯||

ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಾಣದೊಳಱೆದು |
ಹಿಂಡಿ ರಸಮಂ ತೆಗೆದು ಕಾಸಿಕಾಲ್ದುಳಿಯಲ್ಕೆ |
ಖಂಡಶರ್ಕರೆಯಾದುವೇಗೈದೊಡಂ ಸುಗುಣಮಂ ಬಿಡದ ಸುಜನರಂತೆ ||
ದಿಂಡುರುಳ್ಚಿದೆವಾಳ್ದಗಿದಿರಾದರಂ ಸುಕೋ |
ದಂಡರೂಪಿಂ ಸ್ವಾಮಿಹಿತಕೆಂದು ತಮ್ಮೊಳು |
ದ್ದಂಡತೆಯ ಬಿರುದೆತ್ತಿತೆನೆಸೋಗೆವಸುರಕಬ್ಬಿನಕೊಂಬುಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೦||

ಸುರಿದ ಶಾಲ್ಯನ್ನರಾಶಿಗಳ ಘೃತಪೂರಿತದ |
ಹರವಿಗಳ ಸೂಪಾದಿಶಾಕಸಂತತಿಯ ಪರಿ |
ಪರಿಯಪಚ್ಚಡಿಯುಪ್ಪುಗಾಯ್ಭಕ್ಷ್ಯಪರಮಾನ್ನಬಹುವಿಧದಶೀಖರಣೆಯ ||
ತರತರದ ದಧಿದುಗ್ಧತಕ್ರದಿಂ ಪುದಿದ ಕೊ |
ಪ್ಪರಿಗೆಗಳನುಂಡುಂಡು ಪೋಪ ನಡೆತಪ್ಪ ಪಥಿ |
ಕರ ನೆಱೆವಿಗಳ ಸತ್ರದಾಲಯಂ ರಂಜಿಸಿದುದಾಪಥದೊಳೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೧||

ಮುಂತೆಸೆದುದಾಗಳಾ ಘನವಿಭವದಿಂ ಮುಕ್ತಿ |
ಕಾಂತೆಯರಮನೆಯಂತೆ ಪುಣ್ಯದಾಲಯದಂತೆ |
ಸಂತತಂ ಶೈವನೇಮದ ಕೋಶಗೃಹದಂತೆ ಧರೆಯ ಮುಖಕಮಲದಂತೆ ||
ತಿಂತಿಣಿಯೊಳೆಸೆವ ಸೌಧಂಗಳ ಮರೀಚಿ ಗಗ |
ನಾಂತಮಂ ಚುಂಬಿಸಲ್ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಮಂ |
ತಾಂ ತಳೆದ ಪಟ್ಟಣಂ ಕಲ್ಯಾಣಮೆಸೆವ ಜಾಣರ ತಾಣಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೪೨||

ಪೊಸತೆಂಗು ಕೌಂಗು ಹೇರಿಳೆ ಕಿತ್ತಿಳೆಗಳು ಶೋ |
ಭಿಸುವಂಜೆ ಕೊಂಜೆ ಪೂವಂಡು ಗಿಳಿವಿಂಡು ರಂ |
ಜಿಸುವ ಕಾದಲರೆಲರ್ ಸವಿಮಾವು ಪೂವು ಬಕುಳಂ ಮುಕುಳವೊಪ್ಪುವಕೊಳಂ ||
ಮಿಸುಪ ನಳಿನಂ ಪುಳಿನಮುಂ ತುಂಬಿ ತುಂಬಿ ರಾ |
ಜಿಸುವಶೋಕಂ ಕೋಕಮಾದಾಡಿಮಂ ಹಿಮಂ |
ದೆಸೆಗಂಪು ಸೊಂಪು ಪೆಂಪಿಂದಾಪುರೋಪವನಮೆಸೆದಿರ್ದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೩||

ಸೋರ್ವ ರಸವಣ್ಣಳಂ ತಾಳ್ದ ಚೂತಂ ತುದಿಗೆ |
ಪರ್ವಿದೆಲೆವಳ್ಳಿಯಿಂದೆಸೆವ ಪೂಗಂ ನಾಡೆ |
ಕೊರ್ವಿ ತಿಂತಿಣಿವಣ್ಣಳಾಂತ ಕದಳಂ ಬೀಡೆವಣ್ಬಿರೆದದಾಡಿಮಚಯಂ ||
ಬೇರ್ವೆರಸಿ ತುದಿವರಂ ಕಾತ ಪನಸಂಗಳೆಳ |
ನೀರ್ವೊನಲುಮಂ ಕಱೆವ ತೆಂಗು ಕಿಸುವಣ್ಮಸುಕಿ |
ತೋರ್ವ ನಾರಂಗಜಂಬೀರವಿನಿತುಂ ನಾಡೆ ಸರ್ವಕಾಲಂ ಕುಂದವು ||೪೪೪||

ಸುರವನದೊಲಾಂ ಸುಡಿಸಿ ಕೊಂಡೆನೇ ನಾಡೆ ದಶ |
ಶಿರನ ವನದಂತೆ ಕಪಿಯಿಂ ಭಂಗವಡೆದೆನೇ |
ನಿರುತಮಾಧನದವನದಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ದುಳಿತಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದೆನೇ ||
ಸರಿಯೆ ಲೋಕದ ವನಂ ತನಗೆಂಬ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂ |
ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳಿಂದೆ ಪರಪುಟ್ಟನಿಂದೆ ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಪಾಡಿಸಿ ಪೊಗಱಪಂತೆ ಪುರಮಂ ಬಳಸಿದುಪವನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೫||

ನವಿಲ ನಟನೆಯೆ ನರ್ತನಂ ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳ |
ರವಮೆ ಗೀತಂ ಕೋಕಿಲಧ್ವನಿಯೆ ವಾದ್ಯಮೊ |
ಪ್ಪುವ ಮರುತನಿಂಕೆದರ್ವಕುಸುಮಂಗಳೆಸೆವ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಗಳಂದಮಾಗೆ ||
ನವಪಾತ್ರಮಂ ವಸಂತಂ ತಿದ್ದಿ ತಂದಂಗ |
ಭವನ ಮುಂದಾಡಿಸಲ್ ಸವೆದಿರ್ದ ಸಲ್ಲಾಸ್ಯ |
ಭವನದಂತೊಪ್ಪಿರ್ದುದುಪವನಂ ಜನಪದದ ಜನರಿಗಚ್ಚರಿಯಿಾಯುತ ||೪೪೬||

ಸರಸಿಯೊಳಗಾಡುವರಸಂಚೆಯಿಂ ಕೊಂಚೆಯಿಂ |
ಬಿಱಿವ ಮುಗುಳ್ಗೆಱಗುವ ಮದಾಳಿಯಿಂ ಗಾಳಿಯಿಂ |
ವರಫಲವನುಂಬ ಪೊಕ್ಕುಳಿಗಳಿಂ ಗಿಳಿಗಳಿಂ ಲತೆವನೆಗಳೋವರಿಯೊಳು ||
ಹರುಷದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಜನಾಳಿಯಿಂ ಕೇಳಿಯಿಂ |
ಮೊಱೆವ ನಾನಾಪಕ್ಷಿ ಜಾಳದಿಂ ಮೇಳದಿಂ |
ದರಲ್ವ ಪೂಗಳ ಸೊಗಸುಗುಂಪಿನಿಂ ಪೆಂಪಿನಿಂ ವನವನಂಗಳ್ ಮೆಱೆದುವು ||೪೪೭||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಲತಾಮಂಟಪಂಗಳು ನೋಡ |
ಲಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ತಳಿರ ಚಪ್ಪರಂಗಳು ಬಱಿ |
ಕ್ಕಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಗಳಿಂ ಸಮೆದು ತೋರ್ಪ ಚಾವಡಿ ಮಲಗುಮಾಡಂಗಳು ||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಮಾಡುವೆಟ್ಟು ತಳಿರುಯ್ಯಲೆಗ |
ಳಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರ ಕಾಲ್ಗಳಱವಟ್ಟಿಗೆಗ |
ಳೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಿಂತು ಸಾಹಸ್ರಯೋಜನವನ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೮||

ತಳಿರ ಗುಡಿ ತೋರಣದ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದೆಡೆಗೆಡೆಗೆ |
ತೊಳಪ ಮುಕುಳದ ಮಕರತೋರಣಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕುಱುಜು ದೊಡ್ಡ ಮೇರುವೆಗಳಿಂದವಱನೆಲೆನೆಲೆಗಳೊಳು ಕಂಗೊಳಿಸುವ ||
ನಲಿದು ನರ್ತಿಸುವ ಪೂವಲಿಗೆದರ್ವ ಕಲಿತ ಪರಿ |
ಮಳಜಲಂಗಳನೆ ಜೀಕೊರ್ಳವಿಯಿಂದಿಸುವ ಪೂ |
ಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದ ಚೆಲ್ವಾದುದಾಬನಮದೇಂ ವರ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೪೯||

ಸುಭಾಷಿತ.

ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀತಿಬೋಧಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಪದ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾವ್ಯಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತರೂ ಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರಲೂ ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಸುಭಾಷಿತ, ಸುಭಾಷಿತಮುಕ್ತಕ, ಕಾವ್ಯಸಾರ, ಶತಕ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು. ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ “ಸುಭಾಷಿತ” ವೆಂಬುದೂ ಒಂದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಮುಂದೆ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸುಭಾಷಿತ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

ಕಂ || ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆ ಬಾಲ್ಯದೊ |
ಳಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆಗಳನಱಿಪದಿರ್ದೊಡೆ ಕೊಂದಂ ||
ಲಕ್ಕಧನವಿರಲು ಕೆಡುಗುಂ |
ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ವಿದ್ಯೆ ಪೊರೆಗು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೦||

ಬರೆಯದ ಕೈ ಬಂಧುಗಳಂ |
ಪೊರೆಯದ ಕೈ ಸುತರನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡಾಡದ ಕೈ ||
ಕರೆದು ಬುಧರ್ಗೀಯದ ಕೈ |
ಮರಗೈ ಮರುಳ್ಗೈಗಳಂತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೧||

ಓದದ ಬಾಯಮೃತಾನ್ನವ |
ಮೋದದ ಬಾಯ್ ಸಜ್ಜನರ್ಕಳಂ ಪ್ರಿಯದಿಂದಂ ||
ಆದರಿಸದ ಬಾಯದು ತಾಂ |
ಮೇದಿನಿಯೊಳ್ ಬಿಲದ ಬಾಯೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೨||

ಬರೆವುದು ವಾಚಿಪುದಲಸದೆ |
ಪರಿಚಾರಿಪುದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲನಿಬರೊಳಂ ||
ಸರಸಪ್ರಸಂಗಗೆಯ್ಯಲು |
ಸರಸಿಜಭವರಾಣಿಯೊಲಿಯದೇಂ ಮಾಣ್ದಪಳೇ ||೪೫೩||

ಓದಿನೊಳಲ್ಲದೆಯಿಹಪರ |
ಸಾಧನಸಂಪತ್ತು ಮಾಗದದು ಕಾರಣದಿಂ ||
ಓದುವುದು ಸಕಲಶ್ರುತಮಂ |
ಭೇದಿಸಲಳವಪ್ಪುದಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೪||

ಮ|| ಸ್ರ|| ಇದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ಥಾನಮಾಪಜ್ಜಲಧಿಗಿದು ಮಹಾಯಾನಪಾತ್ರಂ ನಿಯೋಗ |
ಕ್ಕಿದು ಮುಖ್ಯಂ ಕಳ್ದುಕೊಂಬಂಗರಿದು ಹೃದಯಸುಸ್ಥಾಯಿತಾಂ ಸರ್ವಧರ್ಮ ||
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಂ ರಾಜವಶ್ಯಕ್ಕಿದು ಗುರುಪದಮುತ್ತುಂಗಮಾಂಗಲ್ಯಕಾರ್ಯ |
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಸ್ತಂಭವಾದತ್ತಿಳೆಗೆ ಮಿಗಿಲು ವಿದ್ಯಾಧನಂ ಸಾರಮಲ್ತೆ ||೪೫೫||

ಚಂ || ಮುಱಿದು ನರಾಧಿಪಂಗೆ ಕೊಳಬಾರದು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳೆಯ್ದಿ ಬೇಯದಿ |
ತ್ತರೆ ಮಗುಳ್ದುತ್ತರೋತ್ತರದೆ ಪೆರ್ಚುವುದಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆ ನೀರೊಳಂ ||
ನೆರೆಯದು ಗಾಳಿಯಿಂ ಕೆಡದು ತಸ್ಕರ ಬಾಧೆಗಸಾಧ್ಯವಿಂತಿದಂ |
ಪಿರಿಯರು ನಿಚ್ಚಮೋದುವುದು ಪೋದಲಿಹಕ್ಕೆ ಪರಕ್ಕೆ ಸಾಧನಂ ||೪೫೬||

ಕಂ || ಕಿಱಿದಾದ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ |
ಮೆಱೆವುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ಬಱಿತೆಯ ನೀರಾದೊಡೆ ತಾಂ |
ಬಱಿನಂ ಪಿಂಗಿಸದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೫೭||

ಪಲವೋದನೋದಿ ಮನಮಂ |
ಪೊಲಗೆಡಿಸಲದೇಕೆ ಕಿಱಿದಱಿಂ ನಿಜತತ್ವದ ||
ನೆಲೆಯುಮನಱಿದೊಡೆ ಸಾಲದೆ |
ಸಲೆ ಬೆಳಗುವ ಗಗನದಗಲಮೇ ರವಿಬಿಂಬಂ ||೪೫೮||

ಸುಭಾಷಿತ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಕಂ || ನೀತಿಗಳು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ |
ಖ್ಯಾತಿಗಳಱಿವುಳ್ಳ ರಸಿಕಬುಧಜನಚಿತ್ತ ||
ಪ್ರೀತಿಗಳು ದುಃಖತಿಮಿರ |
ಜ್ಯೋತಿಗಳೆಂದೆನಿಸುತಿಹವು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೯||

ನೀತಿಯಲಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಮಾತಂ ಪರಹಿತವ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡೆ ಸುಜನ ||
ಪ್ರೀತಿಯನು ಮಾಡಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಯಾತಂಗರಿದುಂಟೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೦||

ಗುರು ದೈವಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ |
ತರುಣಿಗೆ ಪತಿ ದೈವಮುೞಿದ ಮನುಜರ್ಗೆಲ್ಲಂ ||
ಪೊರೆವನೆ ದೈವಂ ಜಗದೊಳ |
ಗರಸಿಂಗಂ ಪ್ರಜೆಯೆ ದೈವಮೆಲೆ ಗುಣರತ್ನಾ ||೪೬೧||

ವಚನದೊಳಿಹಪರಸುಖಮುಂ |
ವಚನದೊಳಂ ದೈವಗತಿಯುಂ ದುರ್ಗತಿಯಕ್ಕುಂ ||
ವಚನದೊಳರಿಮಿತ್ರತೆಯುಂ |
ವಚನಾಮೃತದಿಂದೆ ತುಷ್ಟನೀಶ್ವರನಱಿಯಾ ||೪೬೨||

ನಡೆವೆಡೆಯೊಳ್ ನುಡಿವೆಡೆಯೊಳ್ |
ಕೊಡುವೆಡೆಯೊಳ್ ತನಗೆ ನಿಂದೆ ಪೊರ್ದದ ತೆಱದಿಂ ||
ನಡೆವುದು ನುಡಿವುದು ಕೊಡುವುದು |
ಪಡೆವುದು ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯಂ ವಿದಗ್ಧಲಲಾಮಾ ||೪೬೩||

ಆಡಿದ ಜಾಣ್ನುಡಿಯಂ ಕೊಂ |
ಡಾಡಿ ಕರಂ ಮೆಚ್ಚ ಬಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರೊಳ್ ಮಾ ||
ತಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಪುರುಷಂ |
ಮೂಢರೊಳಾಡುವುದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೪||

ರಾಗರಸ ಮಿಗಲು ಸಭೆ ತಲೆ |
ದೂಗಲು ತಾ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡದನುಡಿಯಿನಿಸೊಂ ||

ದಾಗದಿರೆ ಸೈತು ಮಾಗಿಯು |
ಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೫||

ಚಂ || ಕೆಡದದನವಿತ್ತವಸ್ಥಿರನ ಪೆಂಫು ಕೃತಘ್ನನ ಸತ್ಯ ಮೋಹಮಂ |
ಬಿಡದನ ಯೋಗ ವಂಚುವನ ಧೀರತೆ ಕೊಲ್ವನ ಧರ್ಮವಿಚ್ಛೆಯಿಂ ||
ನಡೆವನ ಕಾರ್ಯ ಲುಬ್ಧಕನ ಮಿತ್ರತೆ ನೀತಿವಿಹೀನನಾಶ್ರಯಂ |
ಬಡವನ ಯೌವನಂ ಕಡೆಗೆ ನಿಷ್ಫಲವೈ ಸುಜನೈಕಬಾಂಧವಾ ||೪೬೬||

ಕಂ || ಸಾರಗುಣಿಯೊಡನೆ ದುರ್ಗುಣಿ |
ಭೋರನೆ ಸಲೆ ಪೂಜ್ಯನಹನದೆಂತೆನೆ ಮುಡಿಯೊಳ್ ||
ಸೌರಭ್ಯಕುಸುಮಸಂಗದಿ |
ನಾರುಂ ಸಲುವಂತೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೭||
ಎನಿತು ಜನಮಿರ್ದೊಡೇಂ ತ |
ನ್ನನುವಱಿದವನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ ಶೂನ್ಯಂ ||
ಘನತರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದೊ |
ಡೆನಿತೌಷಧ ಮಿರ್ದೊಡೇನು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೬೮||
ಸಲ್ಲದ ಬವರಮುಮಂ ತನ |
ಗಲ್ಲದ ನಂಟರುಮನಿಚ್ಛೆಯಱಿಯದ ಸತಿಯಂ ||
ಹೊಲ್ಲಹವ ನುಡಿವ ಮನುಜರ |
ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಡುವುದು ವಿವೇಕಚಿಂತಾರತ್ನಾ ||೪೬೯||
ಆಗದರ ಮನವ ಕಂಡೊಡೆ |
ಬೇಗನೆ ತೊಲಗುವುದು ತೊಲಗಿದಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ನಾಗರ ಹೆಡೆನೆಟಿಲಾಸೆಗೆ |
ಪೋಗಿ ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆನೆಂಬ ಕಪ್ಪೆವೊಲಕ್ಕುಂ ||೪೭೦||

ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕವಿಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಸೋಮನಾಥ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನು ಗೋದಾವರಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆಯೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಆರಾಧ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದು, ಲಿಂಗವಂತ ಮತವನ್ನು ತೆನುಗು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡು

ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಜ್ಜುಗಿಸಿ, ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲದೆ, ಈತನು ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಈತನು ಬರೆದ ತೆನುಗುಬಸವಪುರಾಣವೇ ೧೩೬೯ ರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಬಸವಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ದೀಪದಕಲ್ಲಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ ಈತನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ. ಈತನ ಇಷ್ಟ ಲಿಂಗವು ಪುಲಿಗಿರಿನಗರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಈತನು ಕಲ್ಲೆಯ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದನು.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳು ರಾಜನೀತಿ, ಲೋಕೋಕ್ತಿ, ಜನಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವ ನಡೆವಳಿಕೆ ಈ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಗಳಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚು.

---

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತ.

ಕೆಲವಂ ಬಲ್ಲವರಿಂದೆ ಕಲ್ತು ಕೆಲವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂ ಕೇಳುತುಂ |
ಕೆಲವಂ ಮಾಳ್ಪವರಿಂದೆ ಕಂಡು ಕೆಲವಂ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂ ನೋಡುತುಂ ||
ಕೆಲವಂ ಸಜ್ಜನಸಂಗದಿಂದಲರಿಯಲ್ ಸರ್ವಜ್ಞನಪ್ಪಂತೆ ಕೇಳ್ |
ಪಲವುಂ ಪಳ್ಳ ಸಮುದ್ರಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೧||

ಇಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ವೀರನಾಗು ಧರೆಯೊಳ್ ನಾನಾಚಮತ್ಕಾರಮಂ |
ಅಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗು ವಿಭುವಾಗಾರೆಂದೊಡಂ ಕೋಪಮಂ ||
ತೊಱೆಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಯೋಗಿಯಪ್ಪುದರಿಷಡ್ವರ್ಗಂಗಳಂ ಗೆಲ್ವೊಡಂ |
ತೆಱಬಲ್ಲರ್ಪೊಣೆಯಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೨||

ಕೊಡಬೇಕುತ್ತಮನಾದವಂಗೆ ಮಗಳಂ ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ ದಾನಮಂ |
ಬಿಡಬೇಕೈ ಧನಲೋಭಮಂ ಸ್ವಜನದೊಳ್ ದುಷ್ಟಾತ್ಮರೊಳ್ ಗೋಷ್ಠಿಯಂ ||
ಇಡಬೇಕೀಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸಮಂ ವಿಶ್ವಾಸಮಂ ಸ್ವಾಮಿಯ |
ಲ್ಲಿಡಬೇಕಿರ್ದುಣಬೇಕೆಲೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೩||

ಮಡೆಯಂಗುತ್ತಮವಿದ್ಯೆ ಬಿಟ್ಟ ಕುರುಡಂಗಂ ಮಾರ್ಗವೇ ಬಿಟ್ಟಕೇಳ್ |
ಬಡವಂಗೆಲ್ಲರ ವೈರ ಬಿಟ್ಟ ಜಡದೇಹಂಗುಜ್ಜುಗಂ ಬಿಟ್ಟ ಮು ||

ಪ್ಪಡಿಸಿಪಾರ್ಥಗೆ ಪೆಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ ರುಣವೇ ಪೆರ್ಚಿಟ್ಟ ಮೂಲೋಕದೊಳ್ |
ಕಡುಲೋಭಂಗಿಡೆ ಬಿಟ್ಟವೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೪||

ಪ್ರಜೆಯಂ ಪಾಲಿಸಬಲ್ಲೊಡಾತನರಸಂ ಕೈಯ್ಯಾಸೆಯಂ ಮಾಡದಂ |
ನಿಜಮಂತ್ರೀಶ್ವರ ತಂದೆತಾಯಿ ಸಲಹಲ್ಬಲ್ಲಾತನೇ ಧಾರ್ಮಿಕಂ ||
ಭಜಕಂ ದೈವದೆ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ಭಟಂ ನಿರ್ಭೀತ ತಾನಾದವಂ |
ದ್ವಿಜನಾಚಾರತೆಯುಳ್ಳವಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೫||

ಸರಿಯೇ ಸೂರ್ಯಗೆ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಬುಳುಗಳ್ ನಕ್ಷತ್ರವೆಷ್ಟಾದೊಡಂ |
ದೊರೆಯೇನಿಂದುಗೆ ಜೀವರತ್ನಕೆಣೆಯೇ ಮಿಕ್ಕಾದ ಪಾಷಾಣವಾ ||
ವುರಗೇಂದ್ರಂಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿಹುದೆ ಮಿಕ್ಕಾದಾಪಸುಪರ್ಣವು ಸ |
ಕ್ಕರೆಗುಪ್ಪಂ ಸರಿಮಾಳ್ಪರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೬||

ಹಿತವಂ ತೋಱುವನಾತ್ಮಬಂಧು ಪೊರೆವಾತಂ ತಂದೆ ಸಾಧ್ವೀತ್ವದಾ |
ಸತಿಯೇ ಸರ್ವಕೆ ಸಾಧನಂ ಕಲಿಸಿದಾತಂ ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ ಗುರು ||
ಮತಮಾರ್ಗಂಬಿಡದಾತ ಸುವ್ರತಿ ಮಹಾಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪುಣ್ಯದಂ |
ಸುತನೇ ಸದ್ಗತಿದಾತನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೭||

ಧರೆ ಬೀಜಂಗಳ ನುಂಗೆ ಬೇಲಿ ಹೊಲನೆಲ್ಲಂ ಮೇದೊಡಂ ಗಂಡ ಹೆಂ |
ಡಿರನತ್ಯುಗ್ರದೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಭೂಪಾಲಕಂ ಬಾಧಿಸಲ್ ||
ತರುವೇ ಪಣ್ಗಳ ಮೆಲ್ಲೆ ಮಾತೆ ವಿಷಮಂ ಪೆತ್ತರ್ಭಕಂಗೂಡಿಸಲ್ |
ಹರ ಕೊಲ್ಲಲ್ ಪೆಱು ಕಾವನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೮||

ಚರಿಪಾರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿಗೊಂದುತರು ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ ಫಲಂ ತೀವಿದಾ |
ಮರಗಳ್ ಪುಟ್ಟವೆ ಪುಷ್ಪವೊಂದು ಬಳಲಲ್ ಭೃಂಗಕ್ಕೆ ಪೂವಿಲ್ಲವೇ ||
ದುರುಳಂ ಸತ್ಕವಿಗೊರ್ವಗರ್ಥಿ ಪುಸಿಯಂ ತಾಂಪೇಳ್ದೊಡೇಂ ಲೋಭದಿಂ |
ಧರೆಯೊಳ್ ದಾತರು ಪುಟ್ಟರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೯||

ಉಡುರಾಜಂ ಕಳೆಗುಂದಿ ಪೆರ್ಚದಿಹನೇ ನ್ಯಗ್ರೋಧಬೀಜಂ ಕಿಲಂ |
ಸಿಡಿದುಂ ಪೆರ್ಮರನಾಗದೇ ಎಳಗಱುಂ ಎತ್ತಾಗದೇ ಲೋಕದೊಳ್ ||
ಮಿಡಿ ಪಣ್ಣಾಗದೆ ದೈವದೊಲ್ಮೆಯಿರಲಾ ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೇೞ್ |
ಬಡವಂ ಬಲ್ಲಿದನಾಗನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೦||

ಉಣದಿರ್ಪಾರ್ಥನಮಿರ್ದೊಡೇನು ಸುತನಿರ್ದೇಂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾಗದಾ |
ಪೊಣಗಲ್ಪ್ಯರಿಗೆ ಬಾರದಿರ್ದ ಮೞೆ ತಾಂ ಬಂದೇನದಾಪತ್ತಿನೊಳ್ ||
ಮಣಿದುಂ ನೋಡದ ಬಂಧುವೇತಕೆಣಿಸಲ್ ಕಾಲೋಚಿತಕ್ಕೊದಿದಾ |
ತೃಣವೇ ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೧||

ಕವಿಯೇ ಸರ್ವರೊಳುತ್ತಮಂ ಕನಕವೇ ಲೋಹಂಗಳೊಳ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾ |
ಹ್ನವಿಯೇ ತೀರ್ಥದೊಳುನ್ನತಂ ವಸನದೊಳ್ ಶುಭ್ರಾಂಬರಂ ವೆಗ್ಗಳಂ ||
ರವಿಯೆಲ್ಲಾಗ್ರಹಕಂ ವರಂ ರಸಗಳೊಳ್ ಶೃಂಗಾರವೇ ಬಲ್ಮೆ ಕೇಳ್ |
ಶಿವನೇ ದೈವ ಜಗಂಗಳೊಳ್ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೨||
ರವಿಯಾಕಾಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ರಜನಿಗಂ ಚಂದ್ರಂ ಮಹಾಭೂಷಣಂ |
ಕುವರಂ ವಂಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ಸರಸಿಗಂಭೋಜಾಳಿ ತಾಂ ಭೂಷಣಂ ||
ಹವಿಯಜ್ವಾಳಿಗೆ ಭೂಷಣಂ ಸತಿಗೆ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೇ ಭೂಷಣಂ |
ಕವಿಯಾಸ್ಥಾನಕೆ ಭೂಷಣಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೩||
ಅತಿಗಂಭೀರನುದಾರ ಧೀರನುರುಧೀಸಂಪನ್ನ ಸತ್ಯಾತ್ಮನೂ |
ಜಿತ ನಾನಾಲಿಪಿಭಾಷೆಯೊಳ್ ಪರಿಚಿತಂ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಾಡದಾ ||
ವ್ರತಸದ್ಧರ್ಮ ವಿಚಾರಸಾರ ಚತುರೋಪಾಯಂಗಳಂ ಬಲ್ಲನ |
ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯಂ ವರಮಂತ್ರಿಯೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೪||
ಸುರೆಯಂ ಸೇವಿಸುವಾತ ಬಲ್ಲನೆ ಮಹಾಯೋಗೀಂದ್ರರೆಂದೆಂಬುದಂ |
ದೊರೆಯೋಳ್ ತೇಜವನಾಂತವಂ ಬಡವರಂ ತಾಂ ಕಾಣ್ಬನೇ ಕಣ್ಗಳಿಂ ||
ಪಿರಿಯರ್ ಮಾನಿತರೆಂದು ಕಾಣ್ಬನೆ ಮಹಾದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯೆಂತಾದೊಡಂ |
ದುರುಳಂ ಬಲ್ಲನೆ ಬಾಳ್ವರಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೫||
ಪೊಡೆಯೊಳ್ ತುಂಬಿರೆ ಪಂಕವೇಲೆ ತೊಳೆಯಲ್ ತಾಂ ಶುದ್ಧನೇನಪ್ಪನೇ |
ಕಡುಪಾಪಂ ಬಲ್ಃವಿಾಯಲಾತ ಶುಚಿಯೇ ಕಾಕಾಳಿಯೇಂ ವಿಾಯವೇ ||
ಗುಡಪಾನಂಗಳೊಳಿರ್ದ ಬೇವಿನ ಫಲಂ ಸ್ವಾದಪ್ಪುದೇ ಲೋಕದೊಳ್ |
ಮಡಿ ತಾಂ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೬||
ಕುಲದೊಳ್ ಕೂಡರು ಕೂಸನೀಯರು ನೃಪರ್ ನಿಷ್ಕಾರಣಂ ದಂಡಿಪರ್ |
ಪೊಲಬಿಲೊಳ್ ಸೇರಲು ಪೋರುಗೈದು ಸತಿ ತಾಂ ಪೋಗಟ್ಟುವಳ್ ಸಾಲಿಗರ್ ||
ಕಲುಗುಂಡಂಗಡ ಪೇಱುವರ್ ತೊಲಗಿರಲ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಂ ಕ್ಷಣಂ |
ನೆಲ ಮುಟ್ಟಲ್ ಮುನಿದಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೭||
ಪುರದುರ್ಗಂಗಳ ಬಲ್ಮೆ ಮಾಡದೆ ಜನಕ್ಷೋಭಂಗಳಂ ನೋಡದೆ |
ಲ್ಲರ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳೆಂದು ನಂಬಿ ಬಹುದಂ ಪೋದಪ್ಪುದಂ ಕಾಣದಾ ||
ತುರದಿಂದುಂಡತಿನಿದ್ರೆಗೆಯ್ದು ಮದನಂಗಾಳಾಗಿಹಂ ಲೋಕದೊಳ್ |
ದೊರೆಯೇ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೮||
ಚಿಗುರೆಂದುಂ ಮೆಲೆ ಬೇವು ಸ್ವಾದುವಹುದೇ ತೇಟ್ ಚಿಕ್ಕದೆಂದಲ್ಕುರಿಂ |
ತೆಗೆಯಲ್ ಕಚ್ಚದೆ ಪಾಲನೂಡಿ ಪುಲಿಯಂ ಸಾಕಲ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಸಿಯೇ ||
ಖಗನಂ ಸಾಕುವೆನೆಂದು ಗೂಗೆಮರಿಯಂ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದೋವರೇ |
ಪಗೆಯಂ ಬಾಲಕನೆಂಬರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೯||

ಮುಕುರಂ ಕೈಯೊಳಿರಲ್ಕೆ ನೀರನೆಱಲೇಕ್ಕೆ ತಾಂ ನೆಗಲ್ದುರ್ಗಮೂ |
ಟಕೆ ಗೊಡ್ಡಾಕಳನಾಳ್ವರೇ ಗುಣಯುತರ್ ಪಾಲುಂಡು ಮೇಲುಂಬರೇ ||
ಶುಕನೋದಿಂಗುರೆ ಚೆಲ್ವೆ ಕಾಕೆರವ ರಂಭಾನೃತ್ಯದಿಂಡೊಂಬರೇ |
ಸಖಿರಿಂದುನ್ನತವಸ್ತುವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೯೦||

ನೀತಿ ಸಾರ.

ಇದು ಅನೇಕ ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಈ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ "ನೀತಿಸಾರ" ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿವೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ಚೂಡಾರತ್ನಾ" "ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಂಥ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಕವಿಗಳ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ತೆಗೆದವುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

---

37. ನೀತಿಸಾರ.

ಕಂ || ಗುಣಹೀನಗಧೋಗತಿ ನಿಜ |
ಗುಣಿಗಂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗಮಕ್ಕುಮೆನಲ್ಕಾ ||
ಗುಣಹೀನರ ಸಿರಿಯಿಂದಂ |
ಗುಣಿಗಳ ಬಡತನವೇ ಲೇಸು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೧೯೧||
ಕಂಡುದ ನುಡಿಯಲ್ಕಾಗದು |
ಕಂಡರೆ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಕಳೆದು ಪೆಱರವಗುಣಮಂ ||
ಕೊಂಡೆಸಗದವನೆ ಸದ್ಗುಣಿ |
ಕಂಡುಂ ಕಾಣದವೊಲಿರ್ಪೊಡಾತನೆ ಚದುರಂ ||೪೯೨||
ಉಕ್ಕದೆ ಬಿಕ್ಕದೆ ಲಿಪಿಯಂ |
ನಕ್ಕದೆ ತಡಮರಿಸದೆಡಹದುಡುಗದೆ ಪದವಿ ||
ಟ್ಟಕ್ಕರ ಬಣಿತೆಯೊಳೋದುವು |
ದಕ್ಕರಿಗರ ಮಾರ್ಗವಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೩||
ಎಡಱದೆ ತಡೆಯದೆ ತಲೆಯಂ |
ಕೊಡಹದೆ ಕಡುಮಹಿಲ ಜಾಡ್ಯವೆನಿಸದೆ ರಸಮಂ ||

ಕೆಡಿಸದೆ ಸರ್ವರ ಚಿತ್ತ |
ಕ್ಕೊಡಬಡಲೋದುವನೆ ಗಮಕಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೪||
ಬಲ್ಲವರಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ |
ಕಲ್ಲದೆತನದಿಂದ ತಾವೆ ನುಡಿದುದು ಘನಮೇಂ ||
ದೆಲ್ಲರೊಳು ಹೋರುವಂಗಂ |
ಬಲ್ಲಿದರಾರುಂಟು ಧರಗೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೫||
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱಿದೊಡ |
ತ್ಯನ್ನತಸಲ್ಲಕ್ಷಣಂಗೆ ಮುಳಿಸಾಗದು ಹಾ ||
ಯೆನ್ನದೆ ಮೂಕೊಱೆಯಂಗಾ |
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱೆ ಮೀಱಿ ಬೈಗುಂ ಬಡಿಗುಂ ||೪೯೬||

ಚಂ || ಮುಳಿಸಿರೆ ಕಿಚ್ಚದೇಕೆ ದಯೆಯುಳ್ಳೊಡೆ ದಾನಮದೇಕೆ ಸಂತಸಂ |
ಜನಿಯಿಸಲರ್ಥಮೇಕೆ ಗುಣಮುಳ್ಳೊಡೆ ಭೂಷಣಮೇಕೆ ಮೋಹಬಂ ||
ಧನಮಿರೆ ಪಾಶಮೇಕೆ ಜಡಭಾವಮಿರಲ್ ಶ್ರುತಮೇಕೆ ತತ್ವಭಾ |
ವನೆ ತನಗಾಗೆ ಮಿಕ್ಕಱಿತಮೇಕೆ ವಿಚಾರಪರಂಗೆ ಲೋಕದೊಳ್ ||೪೯೭||

ಕಂ || ಅರಿಗಳನೆಱಗಿಪುದೆ ಪದಾ |
ಭರಣಂ ನೀತಿಗಳ ನಱಿದುಕೊಳ್ವುದೆ ಕರ್ಣಾ ||
ಭರಣಂ ಕೊಡುವುದೆ ಹಸ್ತಾ |
ಭರಣಂ ಸ್ಥೈರಣೆಯದಿರಲು ಸರ್ವಾಭರಣಂ ||೪೯೮||
ತುಚ್ಛಗೆ ನೀಚಗೆ ಧನಮತಿ |
ಹೆಚ್ಚಿದೊಡೇನಾತ್ಮಭೋಗಪರಹಿತಕಿಲ್ಲಂ ||
ಬಚ್ಚಲ ನೀರ್ ಕದಡಿದೊಡೇಂ |
ನಿಚ್ಚಳದಿಂ ತಿಳಿದೊಡೇನೊ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೯||
ಕಾಲೋಚಿತಮಱಿದಿತ್ತೊಡೆ |
ಮೂಲೋಕಮನಿತ್ತ ಸರಿಸಮಾನಮದಕ್ಕುಂ ||
ಮೇಲೆಡೆಯಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ |
ಕೂಲಿಗೆ ಸರಿಯಾಗದಿಹುದೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೦||
ನಿರುಪಮಗುಣಿಯೆನಿಸಿದ ಸ |
ತ್ಪುರುಷನ ರೂಪೆಂತುಟಾದಡಾತನೆ ಯೋಗ್ಯಂ ||

ಪರಿಮಳವನೀವ ಜಂದನ |
ಗೊರಡುಂ ಮುಱಿಡಾದೊಡೇನೊ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೧||

ಕಂ || ಸಾಲದೆ ಸೋಲದೆ ಪೊಡಮ |
ಟ್ಟೋಲೈಸದೆ ನಿಜ್ಜಪಯಣವಿಲ್ಲದೆ ತಾನಿ ||
ರ್ದಾಲಯದೊಳಿರ್ದು ಬಾಳ್ವುದೆ |
ಭೂಲೋಕಮನಾಳ್ವ ಸುಖದಿನಗ್ಗಳಮಲ್ತೇ ||೫೦೨||

ಭೂಷಣವಾವುದು ಘನಸಂ |
ತೋಷವತಿಸ್ನೇಹವಾವುದಱಿದನೊಳಿಹ ಸಂ||
ಭಾಷಣೆ ಮತಿಯಾವುದು ಪರ |
ದೂಷಣವುೞಿವುದು ವಿವೇಕಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೩||

ಬಡವರ್ ಬಂದರೆ ಬಂಧುಗ |
ಳೊಡನುಡಿಯರ್ ಮುಂದೆ ನಿಂದೊಡಂ ಲಜ್ಜಿಸುವರ್ ||
ಬಡತನವೆ ಶತ್ರು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆ |
ಗಡ ನಂಟಂ ಬೇಱೆ ಬಂಧುಶತ್ರುಗಳುಂಟೇ ||೫೦೪||

ತುದಿಗೆಯ್ದುದುದಂ ಫಲಮಿ |
ಲ್ಲದುದಂ ಪೞಿಗೀಡುಮಾಳ್ಪುದಂ ಪರಸಂತಾ ||
ಪದಮಂ ಪರಗತಿವಿಲಯಾ |
ಸ್ಪದಮಂ ಕಾರ್ಯಮನುದಾರಮತಿ ನೆಗೞ್ದಪನೇ ||೫೦೫||

ಬೇವಿನ ಸಸಿಯುಂ ತಂದಿ |
ಟ್ಟಾವಿನ ನೊಱೆವಾಲನೆಱೆದು ಸಲಹಿದೊಡದು ತಾಂ |
ಬೇವಲ್ಲದಮೃತವಾಗದು |
ಗಾವಿಲರೊಡನಾಡಿ ಗುಣವನಱಿಸಿದರುಂಟೇ ||೫೦೬||

ಹಿತರುಂ ಪರಹಿತರುಂ ಪಂ |
ಡಿತರುಮೆನಿಪ್ಪವರ ಮಾತುಮಂ ಕೇಳದ ದು ||
ರ್ಮತಿಯಪ್ಪವಂಗವಶ್ಯಂ |
ಸತತಂ ಕೇಡಾಗದಿಹುದೆ ಸುಗುಣಕರಂಡಾ ||೫೦೭||

ಗುಣವಂತನಾಗಿ ಬಾೞ್ವುದು |
ಹಣವೞಿದಡೆ ಗುಣವನೞಿಯಲಾಗದು ಪುರುಷಂ ||

ಗುಣವೊಂದಱಿವರಲ್ಲದೆ |
ಹಣಕಱಿವರೆ ಕಱಿದ ಬೞಿಕ ಚೂಡಾರತ್ನಾ || ||೫೦೮||

ಮನದೊಳಗನ್ಯರಿಗಹಿತವ |
ನೆನೆದರೆ ತಾಂ ಮುನ್ನ ಕೆಡುವ ತನಗಿಜ್ಜೆದ್ದಾ ||
ಮನೆ ಮುನ್ನ ಬೆಂದು ಮಿಕ್ಕಿನ |
ಮನೆಯಂ ಸುಡುವಂತೆ ಕಡೆಗೆ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೯||

ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆಗಳ್ ತಂ ತ |
ಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಂಗಳಪ್ಪುವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾ ||
ಹೊಲ್ಲನಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಂ ಸೊಗ |
ಸಿಲ್ಲೆನಿಸಿಯೆಕೊಂಬುವಿಲ್ಲ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೦||

ಬೇಸತ್ತು ನಾಡು ಕೆಟ್ಟೊಡೆ |
ದೇಶವನಾಳ್ವರಸು ಕೆಡುಗುವರಸಿನ ಕತದಿಂ ||
ದೇಶಮೆ ಕೆಡುಗುಮದೆಂತೆನೆ |
ತ್ರಾಸಿನ ತೊಡೆಯೊಂದು ಬಿರ್ದೊಡೊಂದುೞಿದಪ್ಪುದೇ ||೫೧೧||

ದೊರೆ ಕೆಡದೆ ರಾಜ್ಯವೞಿಯದೆ |
ಪರಿವಾರಂ ತೊಱೆಯದರ್ಥ ಸವೆಯದೆ ಪಾಪಂ ||
ತಿರುಗದೆ ಭೂಪನ ಚಿತ್ತಂ |
ಕೊಱಗದೆ ನಡೆವವನೆ ಮಂತ್ರಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೨||

ಹೊನ್ನಮ್ಮ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೬೭೨—೧೭೦೪ ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರೆಂಬ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮನೆಂಬವಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ 'ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ' (ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ) ಎಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವಳು. ಮಹಾರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಎಳಂದೂರು ದೇವಮ್ಮನವರಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಊಳಿಗವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯು ಸಿಂಗರಾರ್ಯ, ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ, ಈ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಸ್ತ್ರೀಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕ 'ಹದಿ

ಬದೆಯ ಧರ್ಮ' ವೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಈಕೆಯು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಇದು ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧಾರಣ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

38. ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ.

೪ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಉತ್ತರಕುತ್ತರವಿತ್ತಿದಿರಾಡದೆ | ಯೊತ್ತಿ ನುಡಿಯದೊತ್ತರಿಸದೆ ||
ಮತ್ತವರಿತ್ತಾಣತಿಯ ಮಸ್ತಕದೊಳು | ಪೊತ್ತು ಪೂಜಿಸುತೆಸಗುವುದು ||೫೧೩||
ಅತ್ತಿತ್ತನೋಡದೆ ಯವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ | ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ ಮರೆತಿರದೆ ||
ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರಾಣತಿಯನಾಲಿಪುದೇಕ | ಚಿತ್ತದೊಳೇಕಪತ್ನಿಯರು ||೫೧೪||
ಕೂಗಿ ನುಡಿಯದೆ ಕೊಬ್ಬದೆ ಕೋಪವೆಸಗದೆ | ಮೂಗುವಡದೆ ಮೋಡಿಗೊಳದೆ ||
ಲೋಗರುಚಿತವೆನಲೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆ ಯನು | ವಾಗಿನುಡಿವುದವರೊಡನೆ ||೫೧೫||
ಮುದುಪರಱಿಯರೆಂದು ಮುಂದುಗೆಟ್ಟಾಡದೆ | ಚದುರರಲ್ಲೆಂದು ಜರೆಯದೆ ||
ಇದು ಹಿತವೆಂದವರಿತ್ತುಪದೇಶವ | ನೆದೆಗೊಳಿಸುವುದೆಸಗುವುದು ||೫೧೬||
ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ ಕೋಪಗೊಳದೆ ಕೂರ್ತವರೆಮ್ಮ | ತೆತ್ತಿಗರೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಅತ್ತಿಗೆನಾದಿನಿಯರೊಳಂತರಂಗವ | ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ ಬಾಳುವುದು ||೫೧೭||
ತಂದೆತಾಯನುಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕೈಗೆಡೆಯಾಗಿ | ಬಂದ ಸೊಸೆಯರ ಬಾಧಿಸದೆ ||
ಅಂದಂದಿಗುಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯೂಟವಿಾಹಗ | ಳಿಂದ ಸಂತಸಗೊಳಿಸುವುದು ||೫೧೮||
ಬಳವಳಿಸದೆ ಪಳಿಯದೆ ಭಂಗಪಡಿಸದೆ | ಹಸಗೆಡಿಸದೆ ಹದುಗಿಸದೆ ||
ಬಸಿರೊಳು ಬಂದ ಪೆಣ್ಮಕ್ಕಳ ಮಱುಕವ | ಸೊಸೆಯರೆಡೆಯೊಳೆಸಗುವುದು ||೫೧೯||
ಬಸಿರನಿಟ್ಟಸಿ ಯುಣಬಡಿಸುವುದೊಳುಮುಡಿ | ಯೆಸಕವರಿತು ಮಿಸಿಸುವುದು ||
ಬಸೆದು ಸಿಂಗರಿಸುವುದೊಲಿದು ನೋಡುವುದಿಂತು | ಸೊಸೆಯರ ಸೊಗಬಡಿಸುವುದು ||೫೨೦||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿಯಲಱಿಯದ ಪಸುಮಕ್ಕಳ | ಮುದ್ದಿಸಿ ಮುದವೇರುವುದು ||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿವ ಕಾಲದೊಳು ಪೊಯ್ದು ಬೈದು ನ | ಲ್ಬುದ್ಧಿಗಳನೆ ಬೋಧಿಸುವುದು ||೫೨೧||
ಓದುಗಲಿವ ಮಕ್ಕಳಿಗೂಟವಿಾಹವ | ನಾದರದಿಂದನುಗೊಳಿಸಿ ||
ಓದಿಸುವರುಕೊಂಡು ಬೈದೊಡನುವರನು | ಮೂದಲಿಸದೆ ಸಮ್ಮತಿಪುದು ||೫೨೨||
ಬಸಿರಿಯ ಬಾಣಂತಿಯ ಬೇನೆವಡೆದರೆ | ಹಸುಮಕ್ಕಳ ಹಯನುಗಳ ||
ಬಸವಳಿಸದೆ ಬಱಲಿಸದೆ ಬಯ್ಯದೆ ಬಗೆ | ಯೊಸೆದುಚಿತದೊಳೋವುವುದು ||೫೨೩||

---

೫ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ ತಾಯಿ | ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ಪೊರೆದವಳು ||
ಪೆಣ್ಣ ಪೆಣ್ಣೆಂದೇತಕೆ ಬೀಱುಗಳೆವರು | ಕಣ್ಣುಕಾಣದ ಗಾವಿಲರು ||೫೨೪||
ಕುವರನಾದೊಡೆ ಬಂದ ಗುಣವೇನದರಿಂದೆ | ಕುವರಿಯಾದೊಡೆ ಕುನ್ದೇನು ||
ಇವರಿರ್ವರ್ಗೊಳೀಳಿಗೆ ವಡೆದವರಿಂದ | ಸವನಿಪುದಿಹಪರಸೌಖ್ಯ ||೫೨೫||
ಸುಗುಣನಾವನು ಸುಚರಿತ್ರನಾವನು ಕಣ್ಗೆ | ಸೊಗಸುವ ಸೊಬಗನಾರೆಂದು ||
ಬಗೆದು ಭಾವಿಸಿ ಪೆಣ್ಣನೀವುದು ವಂಶದೊ | ಳೊಗೆದೊಳಗುವರನಿಗೊಲಿದು ||೫೨೬||
ಅಲಿಗೆಯ್ಯದವಮತಿಯೆಸಗದ ವೈರವ | ಬಲಿಸದ ಬರಿದೆ ಪಳಿಯದ ||
ಕೊಲೆಬೈಗಳಿಂದೆ ಕೋಟಲೆಗೊಳಿಸದ ಸ | ತ್ಕುಲಕೀವುದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೭||
ಪಣದಾಸೆ ನಂಟುತನದ ಪತ್ತುಗೆ ನೇಹ | ದೆಣಿಕೆಗಳಿಂದೆದೆಗರಗಿ ||
ಗುಣ ಜೌವನಕುಲ ರೂಪುಗುಂದಿದ ನಡೆ | ವೆಣಕೀಯಲಾಗದು ಪೆಣ್ಣ ||೫೨೮||
ಜಡನಿಗೆ ಜಾತಿಹೀನನಿಗೆ ಚಂಚಲನಿಗೆ | ಕೆಡುವಮೂರ್ಖನಿಗೆ ಗಾವ್ಪನಿಗೆ ||
ಬಡತನದೊಳು ಬಲುಬವಣಿಗೊಂಬವನಿಗೆ | ಕೊಡಲಾಗದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೯||
ಮಂದಿವಾಳದೊಳಾಣ್ಮನ ಮೇಗಣ ದೂರ | ತಂದೆ ತನ್ನಣುಗಿಯನೊಡನೆ ||
ಹಿಂದುಮುಂದೆಣಿಸದೆ ಹೀಯಾಳಿಸಿ ಏಗೆ | ನಿಂದಿಸಿ ನೀಕರಿಸುವುದು ||೫೩೦||
ಅವಿವೇಕದೊಳು ತನ್ನಾಣ್ಮನ ನುಡಿಗೇಳ | ದವಮತಿಗಳನಾಚರಿಪ ||
ಕುವರಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿಪ ತವ | ರವರ್ಗೈಸೆ ಪೆಣ್ಗಾಗದವರು ||೫೩೧||
ಮುಳಿವ ಮೋಡಿಯೊಳಿರ್ಪ ಮೊನೆವಾತಾಡುವ | ಪಳಿವ ಪಲವು ಪಾಪಗಳಿಗೆ ||
ಅಱಲುವ ಮನವನಡಗಿಸಿಯಣುಗಿಗಾಗಿ | ಯಳಿಯನಿಗಳುಕಿ ನಡೆವುದು ||೫೩೨||
ಪೆತ್ತ ಪೆಣ್ಮಗಳ ಪರ್ಚಿಸಿ ಮೈಮಱೆದು | ನ್ಮತ್ತೆಯಪ್ಪಂತೆ ಮನ್ನಿಸದೆ ||
ಸುತ್ತುಗೆಲಸವ ಕಲಿಸಿ ಗೈಸುವುದೊಡ | ನೊತ್ತಿ ನುಡಿವುದುಚಿತವನು ||೫೩೩||
ಎಂತುನಡೆದೊಡಿನಿಯನಿಗಿಂಬು ದೋಱುವು | ದೆಂತುನಡೆದೊಡೇಳ್ಗೆಯಹುದು ||
ಎಂತುನಡೆದೊಡೆಲ್ಲರುಮಿದು ಲೇಸೆಂಬ | ರಂತುಟಲ್ಲವ ಕಲಿಸುವುದು ||೫೩೪||

---

೬ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಎರವೆಳ್ಳನಿತಿಲ್ಲದೊರ್ವರೊಳೊಡ | ವೆರೆದಿರ್ಪ ಸತಿಪತಿಗಳಿಗೆ ||
ದೊರೆಕೊಂಬುದು ಸಂಸಾರಸುಖದಸುಗ್ಗಿ | ಪರಗೊಳಾನಂದ ಪರ್ಬುವುದು ||೫೩೫||
ತೋಟಿಗೊಳುವ ದುಷ್ಟದಂಪತಿಗಳು ಬೂ | ತಾಟಗಳಿಂದನುಗೆಟ್ಟು ||
ಊಟನಿದ್ದೆಗಳೊಂದಱೊಳು ಸುಖವಿಲ್ಲದೆ | ಕೋಟಲೆಗೊಂಡು ಕೊಗುವರು ||೫೩೬||
ದಂಪತಿಗಳ ಪಗೆತನದಿಂದಿರ್ವರ | ಪೆಂಪಿನ ಬೇರು ಪರಿವುದು ||
ಸೊಂಪುಗೆಡುವುದು ಸೊಬಗು ಸಂಸಾರದ | ಜಂಪು ಸಡಿಲಿ ಜಾರುವುದು ||೫೩೭||

ಮನದೊಳು ಮನ ನೆನಹಿನೊಳು ನೆನಹು ಮತ್ತೆ | ತನು ತನುವಿನೊಳೊಡವೆರಸಿ ||
ಅನುಗೊಳೆ ಪಾಲು ನೀರುಗಳಂತಿನಿಯನು | ಮಿನಿಯಳುಮೇಕವೆನಿಪುದು ||೫೩೮||

೭ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಆರೈದು ತನ್ನಿನಿಯನ ಸಿರಿ ಬಡತನ | ವೀರೀತಿಯೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಬಾರದ ವಸ್ತುವ ಬಯಸಿ ಬಾಧಿಸದೆ ಕೈ | ಸಾರಿದುದಕೆ ಸಮ್ಮತಿಪುದು ||೫೩೯||
ಪಳದಾಗದ ಮುನ್ನ ಬಣ್ಣಗೆಡದ ಮುನ್ನ | ಮೊಳೆದೋರಿ ಮುಗ್ಗದ ಮುನ್ನ ||
ಕಳೆಯಲೞಿಯದಮುನ್ನ ಕಂದಿಕುಂದದಮುನ್ನ | ಬಳಸುವುದಖಿಳವಸ್ತುವನು ||೫೪೦||
ಕೊಳೆತ ಕಂದಿದಯಿಲಿತಿಂದುಳಿಸಿದ ವಿನಾಶ | ಉಳಿದಲ್ಲದವರು ತಂದಿತ್ತ ||
ಪುೞಿತ ಪೊಲ್ಲದ ನೆಲದೊಳು ಪುಟ್ಟಿದ ಶಾಕಂ | ಗಳನು ಕೞಿದುಬಿಸುಡುವುದು ||೫೪೧||
ಸಲೆ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಹಿತ್ತಳೆ ಕಂಚು ತಾಮ್ರದ | ಪಲವಗೆ ಪಾತ್ರಂಗಳನು ||
ಕಿಲುಬಿನಕಱೆ ತೋಱದಂತಾದರದಿಂ | ದಲಸದೆ ತೊಳೆವುದೆಂದೆಂದು ||೫೪೨||
ತೊಂಡುವೆಣ್ಗಳ ನೇಹದೊಡಕಿಗೆ ಸಿಲುಕದೆ | ಲಂಡೆವೆಣ್ಗಳ ಲಾಲಿಸದೆ ||
ಪುಂಡವೆಣ್ಗಳೊಳು ಪೊರ್ದುಗೆ ನಡೆಯದೆ ನ | ಲ್ಪೆಂಡಿರೊಡನೆ ಬೆರಸುವುದು ||೫೪೩||

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯು ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನು. ಈತನು ಎಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ದನುಗೂರು ಮಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕವೀರನೆಂಬ ಶಿವಾಚಾರದ ಗುರುವಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಈತನು ಬೀದರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿರಕ್ತಿ ಮಠಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಲಿಂಗವಂತ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆವನು. ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ, ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯ, ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ—ಇವೇ ಈತನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರವಾದ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕವಿಕರ್ಣರಸಾಯನ, ಭಕ್ತಾಧಿಕ್ಯ, ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದಾನೆ; ಆದಕಾರಣ 'ಉಭಯ ಕವಿತಾವಿಶಾರದ' (ಎರಡು ಭಾಷೆಯ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿವಂತನು) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಈತನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಲ್ಲುವುದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಈತನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಈತನ ರಾಜಶೇಖರವು ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

ಅಲ್ಲಿ ಮಾಮರದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತೆಯಲ್ಲಿ |
ಎಳೆಯಸುಗೆಮರದಲ್ಲಿ ಜಲರುಹಾಕರದಲ್ಲಿ ||
ಸಂಪಗೆಯ ತರುಗಳೊಳ್ ಸೊಂಪಿಡಿದ ಸುರಯಿಯೊಳ್ |
ಪಾದರಿಯ ಬನದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಿಯ ಲತೆಯಲ್ಲಿ ||೫೪೪||

ತಿಳಕಬಕುಳಾದಿತರುನಿವಹದಾರವೆಗಳೊಳ್ |
ದಳಫಳಕುಸುಮವಿಸರ ವಿದಿತವಿಟಪಂಗಳೊಳ್ ||
ಪೂಗೊಯ್ಯಲೆಂದಬಲೆಯರ್ ನೆಱೆದು ಬಗೆದಂದು |
ಬೇಗದಿಂ ಪರಿತಂದು ಪರಿತೋಷದಿಂ ನಿಂದು ||೫೪೫||

ಕಡೆಗಣ್ಣ ಕುಡಿವೆಳಗು ಬಿಡದಡರೆ ನಡೆನೋಡಿ |
ನಿಡುಗೊಂಬನೆಡಗೈಯೊಳಡಸಿ ಪಿಡಿದೊಳ್ಗಾಡಿ ||
ವೆರಸಿ ಸಂತಸವೊಗೆಯೆ ಬಲಗೈಯ ನಿಮಿರ್ದೆತ್ತಿ |
ಕರಕರಜರುಚಿರರುಚಿ ತಳಿರಲರ್ಗಳಂ ಮುತ್ತಿ ||೫೪೬||

ಮುಸುಕುತಿರೆ ಮುಡಿ ಸಡಿಲೆ ಪೊಸಮುಗುಳ್ಗಳಂ ತಿಱಿದು |
ಮಿಸುಪ ಕಿಸಲಯಚಯಮನೊಸಗೆಮಿಗೆ ನೆಱೆಪಱಿದು ||
ನನೆಗೊನೆಯನೆಲರ್ದಲರ ಕೊನರ್ಗಳಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು |
ವನಜದಳದೊಳ್ ಕದಳಿಯೆಲೆಯೆಲೆಗಳೊಳ್ಪೊಯ್ದು ||೫೪೭||

ಕುಳಿರ್ವ ಹಿಮಜಲದೆ ಜಳೆಯುಂ ಗೊಟ್ಟುಬೇರಾಯ್ದು |
ನಳಿನದೆಳೆಯೆಳೆಗಳಿಂ ಘಳಿಲನೆ ಸರಂಗೆಯ್ದು ||
ಸುಯ್ಗಂಪು ಮೆಯ್ಗಂಪು ಬಾಯ್ಗಂಪು ಬೆರಸುತಿರೆ |
ಕಯ್ಗಂಪು ಕೆಂದಾವರೆಯ ಸಿರಿಯನೊರಸುತಿರೆ ||೫೪೮||

ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಾರಮಂ ಪಲ್ಲವದ ಪದಕಮಂ |
ಸಲ್ಲಲಿತಮಂಜರಿಯ ಕರ್ಣಾವತಂಸಮಂ |
ಸುರಯಿಯುರೆವಿಱಿದಲರ ಮುಡಿಯ ಮುತ್ತಿನ ಬಲೆಯ |
ಸುರುತರದ ಸರಸಿಜದ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ||೫೪೯||

ನೆಸೆವ ಪೊಸಬಂದುಗೆಯ ಮಿಸುಪ ಮುಗುಳಂದುಗೆಯ |
ನಸುಗೆಯೆರಲುಂಗುರಮನುತ್ಪಳದ ಮುಂಟಿಗೆಯ ||
ನುಜ್ಜಳಿಪ ಗೊಜ್ಜಗೆಯ ಸಜ್ಜುಕದ ಜಳಿಕಿಗೆಯ |
ನಜ್ಜಗೆಯ ಪಜ್ಜಳಿಪ ಬಜ್ಜರದ ಬಾಪುರಿಯ ||೩೪೩೪೦||

ನಾಂಪರೊಳಲಂಪೆಸೆವ ಸಂಪಗೆಯ ಮೇಖಲೆಯ |
ನಿಂಪಡರ್ದ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಮುಗುಳ ಮೃದುಕಂಠಿಕೆಯ ||
ನೆಸಗಿ ಮಿಕ್ಕಲರ್ಗಳಿಂ ಬಾಸಿಗಗಳಂ ರಚಿಸಿ |
ಹೊಸ ಜವ್ವನೆಯರಲ್ಲಿ ಪೋಗಲುರೆ ಸಡಗರಿಸಿ ||೩೪೩೪೧||

ತವೆ ಬಹುವಿಚಿತ್ರತರ ಮಾಲಿಕೆಗಳಂ ಸವೆದು |
ಸೂಸುತುಂ ಬೀಸುತುಂ ನಳಿತೋಳನಳಿಜಾಳ ||
ಮೆಳಸಿಬರೆ ಬಳಸಿ ನೆಱೆದಾವರಿಸಿ ಗಾವರಿಸಿ |
ಕರದಿಂದಮರವಿಂದದರಲಿಂದೆ ಭರದಿಂದೆ ||೩೪೩೪೨||

ಪೊಡೆಯುತುಂ ನಡೆಯುತಂ ಒಳ್ಕುತುಂ ಕುಳ್ಕುತುಂ |
ಕಣ್ಬೆಳಗೆ ತಣ್ಬೆಳಗೆನ್ಸೈತಂದು ಸೈತಂದು ||
ಭೂಪತಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಪೂಪುಟ್ಟಿಯಂ ತೆಗೆದು |
ಕರತಲಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರ್ ಹರುಷದಿಂ ನೋಡಿದರ್ ||೩೪೩೪೩||

ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ ಆಣ್ಡಯ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಜೈನಮತದವನು. ಈತನು ಸುಮಾರು ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವನ್ತನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇಶದವನೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗದು, ಆದಕಾರಣ ಪಂಪ, ನಾಗವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳು ಮಿಶ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕವಿಯನ್ನು ತಕ್ಕುದಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಹಿರಿಯರೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಆಂಡೈಯನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವವನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮದನವಿಜಯ, ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ, ಈ ಹೆಸರು

ಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಮನ್ಮಥನ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಮದನವಿಜಯ' ವೆಂದೂ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಣ ಅಪವಾದವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದ ಗಂಧವಿಲ್ಲದೆಯೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಹೋದಕಾರಣ, 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ' ಎಂದರೆ 'ಕವಿಗಳ ರಕ್ಷಕ' ವೆಂದೂ, ಇದು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಹೃದ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಾರಣ 'ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ' ಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಸರಿ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ನೂದರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದು ಇಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಬಿಳಿಯ ನನೆಯ ಕಣೆಗೆ ನಾಡೆ |
ಪಗೆವರೊಡಲು ಸುಗಿಯೆ ಕೂಡೆ ||
ನೆಲನನೊಂದೆ ಕೊಡೆಯಿನಾಳ್ದ |
ಮಿಸುಪ ಜಸವು ನಿಮಿರೆ ಕೇಳ್ದ ||೨೧೪||

ಕುಳಿರ್ವ ಪೂಗೊಳಂಗಳಲ್ಲಿ |
ತಳಿರ ಕಾವಣಂಗಳಲ್ಲಿ ||
ಪಳುಕುವೆಸದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ |
ಪರಿವ ತೊಱೆಯ ತಡಿಗಳಲ್ಲಿ ||೨೧೫||

ತುಂಬಿವಿಂಡಿನಂತೆ ಪಾಡಿ |
ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕೂಡಿ ||
ದೆಸೆಯನಿಚ್ಚೆಯಿಂದೆ ನೋಡಿ |
ಸೊಗಯಿಪಂಚೆಯಂತಿರಾಡಿ ||೨೧೬||

ಪೊಳೆವ ತಳಿರ ನನೆಯ ಮೊನೆಯ |
ತುಱುಗಿದಲರ ಒಳಸುವೆಲರ ||
ಮುಳಿರ್ವ ಮಿಡಿಯ ಗಿಳಿಯ ನುಡಿಯ |
ಪರಿವ ಕಾಲ ಕರ್ವುಗೋಲ ||೨೧೭||

ಚೆಲ್ವನಾಂತು ತೋರ್ಪ ಬನದ |
ನಡುವೆ ತನ್ನದೊಂದು ಬಿನದ ||
ಮಮರೆ ಮಿಱುಪ ಬಟ್ಟದಲೆಯ |
ಸೊಬಗು ರೂಡಿವಡೆದ ನೆಲೆಯ ||೫೫೮||

ಚೆನ್ನೆಯರ್ಕಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ |
ಮುಗುಳ ಸರಮನಡರೆ ಸೂಡಿ ||
ನಲ್ಲಳೊಡನೆ ಕೂರ್ಮೆಯಿಂದೆ |
ಕಾವನೊಡನೆ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂದೆ ||೫೫೯||

ಮಾವಿನಡಿಯೊಳಾಡುತುಂ |
ಪಾಡನೆಯ್ದೆ ಕೇಳುತುಂ ||
ಪೊಳ್ತುನಿಂತು ಕಳೆಯುತುಂ |
ತೊಲಗದಿರ್ದನೆಸೆಯುತುಂ ||೫೬೦||

ಪ್ರಥಮಭಾಗಂ ಸಮಾಪ್ತಂ.

ಪದ್ಯಸಾರದ ಟಿಪ್ಪಣಿ.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರ ವರ್ಣನೆ.

1. ರನ್ನ = ರತ್ನ. ಚೆನ್ನು + ಎಸೆವ = ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ + ಒಪ್ಪುವ. ಮುತ್ತು ವಜ್ರ—ಅರಿಸಮಾಸ ; ಮುತ್ತುಬಜ್ಜರ ಎನ್ನಬೇಕು. ತೆನೆ = ಪೌಳಿಗೋಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಭಾಗ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಧಾನ್ಯಗಳ ತೆನೆ, ಹಸುಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಗರ್ಭ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತೃತೀಯಾಂತ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ 5 ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಿ ಚಿತ್ರವಾದ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಅಳವಟ್ಟ = ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಅಂದವಾದ. ಪವಳ = ಹವಳ. ಮಾಣಿಕದ = ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂಬ ರತ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿದ.

3. ಬಂಧುರದ = ಸೊಗಸಾದ. ಚನ್ದ್ರಶಾಲೆ = ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆಯಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಟಡಿ. ಪಙ್ಕ್ತಿ = ಸಾಲು ; ದ್ಭ.-ಹಂತಿ.

4. ಮುಗಿಲು = ಮೋಡ ; ಅರ್ಥಾಂತರ = ಅಂತರಿಕ್ಷ. ಡೆಂಕಣಿ = ಧ್ವಜ, ಬಾವಟ. ಮಿಗೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಮೆರೆವ = ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಅರ್ಥಾಂತರ-ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ, ಭಾವರೂಪ-ಮೆರೆವಣಿಗೆ ಕರಿತುರಗ ಕಾಲಾಳ್ಗಳು = ಆವ ಸಮಾಸ ? ಕರಿ = ಕರವುಳ್ಳುದು, ಆನೆ ; ತುರಗ = ಕುದುರೆ.

5. ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ = ಬಲುಸೊಗಸಾದ. ಸಾಕೇತನಗರ = ಅಯೋಧ್ಯಾಪಟ್ಟಣ. ಕ್ಷಿತಿನಾಥ = ನೆಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯ. ದಶರಥ = ಶ್ರೀರಾಮನ ತಂದೆ. ಪೊರೆ = ರಕ್ಷಿಸು.

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

7. ಹಸಿದು—ಭಾವರೂಪ-ಹಸಿವು. ಬಂದವರಿಂಗೆ = ಬಂದವರಿಗೆ. ಅಶನವ = ಆಹಾರವನ್ನು. ಈಯಬೇಕು = ಕೊಡಬೇಕು ; ಧಾ-ಈ. ಶಿಶುಗಳು = ಮಕ್ಕಳು. ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆ = ಹಾಲುಬೆಣ್ಣೆ. ನಡಿಸಬೇಕು = ಕೊಡುತ್ತಬರಬೇಕು.

7. ಬೆರಸು = ಕೂಡು ; ಭಾವರೂಪ-ಬೆರಕೆ. ಭಾಷೆಕೊಡು = ಮಾತುಕೊಡು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡು. ನಿಜ = ಸತ್ಯ.

8. ಒಡಲ = ದೇಹವನ್ನು, ಮೈಯನ್ನು. ಪಾತಕವನು = ಪಾಪವನ್ನು. ಉ ಱೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು, ಪಡೆ.

9. ಕುತ್ಸಿತ = ನಿಂದೆ, ಅಲ್ಪತನ. ಹೆಮ್ಮೆ = ಅಹಂಕಾರ, ಗರ್ವ.

10. ಹಿರಿಯತನ = ಗೌರವ. ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ = ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಹೀಯಾಳಿಸಬೇಡ. ಸಿರಿ = ಸಂಪತ್ತು; ತ್ಸ.-ಶ್ರೀ. ಮೆರೆ-ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಹಿಗ್ಗು, ಬೆರೆ

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದು.

ಚೂಡಕ = ಬೈತಲೆಯ ಮಣಿ.

11. ತರಣಿ + ವಂಶ + ಜ = ಸೂರ್ಯನ + ಕುಲದಲ್ಲಿ + ಹುಟ್ಟಿದ. ತರಣಿ—ಅ ರ್ಥಾಂತರ-ತೆಪ್ಪ. ವಂಶ—ಅರ್ಥಾಂತರ-ಬಿದಿರು. ದುರುಳ = ಕೆಟ್ಟವನಾದ. ಒಯ್ಯೆ = ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ; ಧಾ.-ಉಯ್. ಲೋಕಮಾತೆ ಯನು—ಇದು ಸೀತೆಯನು ಎಂಬುದರ ವಿಶೇಷಣ.

12. ಭೂಮಿ + ಜೆಯನು = ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು. ಅರಸಲ್ಕೆ = ಹು ಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೋಪ = ಹೋಗುವ. ಭರದೊಳಗೆ = ಆತುರದಿಂದ.

13. ಜಲ + ಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಐತಂದು = ಬಂದು ; ಬಲುಗೈಯ = ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ, ಅಥವಾ ಹಲವು ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ದಶ ಮುಖನ = ಹತ್ತು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ರಾವಣನ. ಪೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ, (ಲಂಕೆ).

14. ಜಲ + ಜ + ಮಿತ್ರ = ಕಮಲಗಳ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸೂರ್ಯ ; ಇದು ಹೇಗೆ ? ಕಡಲ = ಸಮುದ್ರದ; ಪ್ರಕೃತಿ-ಕಡಲು. ಸಾರ್ದ = ಸೇರಿದ; ಧಾ.-ಸಾರ್. ಪೊಳಲನೆಲ್ಲವ = ಪಟ್ಟಣದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ; ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ತೀಯೆ. ಕಾಣದೆಯೆ = ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರವೂ ಕಾಣದೆ.

15. ಸುಳಿವು —ಧಾ.-ಸುಳಿ. ಮನದಿ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

16. ಚೋರ = ಕಳ್ಳ ; ಹೇಗೆ ಚೋರನಾದನು ? ದಶಕಂಠ = ಹತ್ತು ಕೊರಳುಳ್ಳ ವನು ; ಯಾರು ? ಪುರವನು = ಪಟ್ಟಣವನ್ನು. ಎಳೆದೊಯ್ದು = ಎಳೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ; ಇಲ್ಲಿ-ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ. ರಾಘವಂಗೆ = ರಾಮ ನಿಗೆ. ಕೈವೊಯ್ದು = ಕೈಯ್ಯನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ.

17. ಕೇರಿ = ಬೀದಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—'ಕೇರು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಈರೈದುಶಿರದವನು = ಎರಡೈದು ತಲೆಯವನು ; ಯಾರು ? ಈಯರ್ಥದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳಾವುವು ಬಂದಿವೆ ? ನಡೆತಂದು = ಬಂದು.

18. ಅಸುರನನುಜ = ರಾಕ್ಷಸನ ತಮ್ಮ, ಕುಂಭಕರ್ಣ. ಸುಯ್ಲು = ಉಸಿರು. ನುಸಿದು = ನುಗ್ಗಿ. ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ = ಹಾರುವ ಎದೆಯಲ್ಲಿ, ಭಯದಿಂದ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ. ದೆಸೆಗೆ = ದಿಕ್ಕಿಗೆ, ದೂರಕ್ಕೆ. ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ = ಧುಮಿಕಿ.

19. ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತ = ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಹೂವುಳ್ಳವನ, ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಇಲ್ಲಿ—ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನ ಭಕ್ತ = ವಿಭೀಷಣನು. ಉಸಿರೆ = ಹೇಳಲು. ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ = ಕಮಲದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ; ಬಿಸ + ಜ = ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಜಾನಕಿ ಜನಕರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ. ಕುಶಲ = ಕ್ಷೇಮ. ವಿಭೀಷಣನ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಸೀತೆಯ ಕ್ಷೇಮವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮನವುಕ್ಕಿ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು.

20. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

21. ಬಾಳುವೆ—ಭಾವರೂಪ ; ಧಾ.—ಬಾಳ್. ಒಳ್ಳಿತ್ತು = ಒಳ್ಳೆಯದು, ಚೆನ್ನಾದುದು. ವಾಲಿಯನುಜ = ವಾಲಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಸುಗ್ರೀವ. ನೆರಹಿ—ಸೇರಿಸಿ ; ಧಾ.-ನೆರೆ ; ಭಾವರೂಪ-ನೆರವಿ. ಭಟರು = ವೀರರು.

22. ಪಾಳೆಯ = ಸೇನೆಯಿಳಿವ ಸ್ಥಳ ; ಇಲ್ಲಿ-ಸೈನ್ಯ. ಶರನಿಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; (ಶರ =) ನೀರಿನ ನಿಧಿ. ಮೇಳೈಸಿ = ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ. ಇಹುದು = ಇರುವುದು. ನಿಮ್ಮಡಿ—ಇಲ್ಲಿ-'ಅಡಿ' ಶಬ್ದವು ಗೌರವಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ; ಈಗಲೂ 'ನಿಮ್ಮ ಪಾದ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

23. ತಾನೆನುತ = ನಾನು ಎಂದು. ಪೊಡೆಮಡು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಪೊಡೆ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಮಡು = ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಕಿಸು ಎಂದರೆ ದಂಡಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡು ; ಧಾ.-ಮಡು, ಸಂಧಾನೇ.

24. ಬಿನ್ನಹ—ತ್ಸ.-ವಿಜ್ಞಾಪನ. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಚೆನ್ನೆ = ಚೆನ್ನುಳ್ಳವಳು, ಸುಂದರಿ. ತಾಳಿ—'ತಾಳು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನರೂಪ.

25. ಕೈಕೊಂಡು = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. ಸುತ್ತಣ = ಸುತ್ತಲಿರುವ.

26. ಹಣಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತ. ಮಿಣಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ = ಹಗೆಗಳು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತರೂ ಸಡ್ಡೆಮಾಡದೆ.

27. ಸೊಕ್ಕಿದ = ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮೈಮರೆತ. ಅಸುರ—ಯಾರು ? ಮಿಕ್ಕು = ಮಿತಿಮೀರಿ; 'ಮಿಗು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಉರಿನೋಡಿ = ಉರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ; ಕ್ರಿಯಾಸಮಾಸ.

28. ಅಕ್ಕರು = ಪ್ರೀತಿ. ಕಿಚ್ಚು = ಬೆಂಕಿ. ಗಕ್ಕನೆ = ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

30. ಸಂತಸವ = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಬೀರಿದನು = ಕೊಟ್ಟನು, ಉಂಟುಮಾಡಿದನು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು.

31. ಸರ್ವ + ಜ್ಞ = ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತವನು. ಕರ್ತನು = ಉಂಟುಮಾಡಿದವನು, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು.

32. ಚಂದನವ = ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು. ಕರಗಿಸಲು = ತೇದರೂ. ಬೆಂದು = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೂ. ಪರಿಮಳವಕ್ಕು = ಸುವಾಸನೆಯಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ. ಸಂದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ; 'ಸಲ್' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ನ್ಯೂ. ಅರಿವು = ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಜ್ಞಾನ. ನೊಂದು = ಶ್ರಮವನ್ನುಪಟ್ಟರೂ. ಸೈರಿಪುದು = ಸೈರಣೆಯುಳ್ಳವರಾಗಬೇಕು, ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; 'ಸೈರಿಪರು' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು.

33. ನೀರಾಟ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಡುವುದು, ಜಲಕ್ರೀಡೆ. ಬಿರುನುಡಿ = ಬಿರುಸಾದ ಮಾತು. ನಿಷ್ಠುರ ; = ಬೆಟ್ಟಿತು + ನುಡಿ; ಬೆಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಬಿರು' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಜು = ಬೆದರು ; ಭಾ. ರೂ.-ಅಂಜಿಕೆ.

34. ಹುತ್ತು = ಗೆದ್ದಲುಹುಳು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಡು. ಸತ್ತಿಗೆ = ಕೊಡೆ ; ಛತ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದದ ತದ್ಭವರೂಪ. ಅರಸು = ದೊರೆ, ರಾಜ.

35. ನೀಡು = ಕೊಡು. ನನ್ನಿ = ದಿಟ, ನಿಜ, ಸತ್ಯ. ಕೈಲಾಸ = ಶಿವಲೋಕ. ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು = ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬರುವುದು ; ಬಿನ್ನಣ ಎಂಬುದು ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ತತ್ಸಮಪದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ.

36. ಉಣ್ಣದ = ತಾನು ಅನುಭವಿಸದ. ಒಡವೆ = ವಸ್ತು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ = ಹಣವಿರುವ ಸ್ಥಳವೇ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಮರಸಿಟ್ಟವನ.

37. ಕೊಟ್ಟದ್ದು = ದಾನಮಾಡಿದುದು. ತನಗೆ = ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ (ಬರುತ್ತದೆ) ; ಹೇಗೆ ? ಅದು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ—ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಅನ್ನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ದಾನ ಕೊಟ್ಟವರು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

38. ಹೊನ್ನಾಗದೆ = ಚಿನ್ನವಾಗದೆ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗದೆ.

39. ಪುಣ್ಯವಮಾಡಿ = ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಿಂದ ಹಣಗಾರನಾಗಿ. ಇರವು = ಸ್ಥಿತಿ; 'ಇರು' ಧಾತುವಿನ ಭಾವರೂಪ. ಉಣ್ಣಿಗೂ = ಉಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ. ಕಷ್ಟ = ನೀಚವಾದುದು; ಪ್ರಯೋಗ–'ಕಷ್ಟಲೋಭಿ', 84ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಆಡಿ = ಮಾತುಕೊಟ್ಟು.

40. ರೂಢಿಯೊಳಗೆ = ಜನಗಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ.

41. ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ = ಪಾಚಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು. ಬಲ್ಲಿದವರು = ಬಲಿಷ್ಠರು, ದೊಡ್ಡವರು. ಸೆಣಸು = ಕಲಹಮಾಡು.

42. ಮನುಜರು = ಮನು + ಜ; ಮನು ಎಂಬುವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಮನುಷ್ಯರು. ಜರೆಯದಿರು = ಹೀಯಾಳಿಸಬೇಡ. ಓಲಗದೊಳು = ರಾಜ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ.

43. ನೂರ್ಕಾಲ = ನೂರು + ಕಾಲ; ಬಹುಕಾಲ. ಗೋರ್ಕಲ್ಲ = ಗೋರಿಕಲ್ಲು. ಮಳೆಗರೆದರೆ = ಮಳೆ + ಕರೆದರೆ, ಹೊಯ್ದರೆ.

44. ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ = ಹಾಲೋಗರ + ಉಂಡಂತೆ. ಸಾಲಿಗ = ಇಲ್ಲಿ–ಸಾಲ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು. ಕಿಬ್ಬದಿ = ಕೆಳಗು + ಬದಿ. ಬದಿ = ಪಕ್ಕ, ಪಾರ್ಶ್ವ.

45. ಬೇಡದಲೆ = ಬೇಡದೆಯೆ. ಈ ರೂಪವು ವ್ಯಾಕರಣಸಮ್ಮತವಾದುದಲ್ಲ: ಆದರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು 40ರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸು.

47. ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೆ = ಡೊಂಕಾದರೂ + ಒಳಗೆ. 47, 48 ಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆ ಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವು ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

48. ದುರ್ಜನರು ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡರೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಕೆಟ್ಟವರಾ ಗಿರುವರು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

49. ಬರೆ = ಮನೆಗೆ ಬರಲು. ಕುಳ್ಳಿರು = ಕುಳಿತುಕೊ. ಸಜ್ಜನಿಕೆ = ಸಜ್ಜನ + ಇಕೆ; ಒಳ್ಳೆಯವನ ಗುಣ. ಸಖ್ಯವ = ಸ್ನೇಹವನ್ನು.

50. ಹುಸಿದೊಡೆ = ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದರೆ. ಒತ್ತಿ = ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಒಡೆದು ಕೊಂಡು.

51. ಆಕ್ಕು = ಆಗುವನು.

52. ಮೆದ್ದಂತೆ = ಸವಿನೋಡಿದಂತೆ; ಧಾ.–ಮೆಲ್ಲು. ಅಜ್ಞಾನಿ = ತಿಳಿಯದವನು.

53. ಹೆಜ್ಜೇನು = ಹೆಜ್ಜೇನಿನ ತುಪ್ಪ. ರೊಚ್ಚು = ಕೆಸರು.

54. ಮಾನಹೀನರು = ಮಾನವಿಲ್ಲದವರು.

55. ನೆಲೆಗಟ್ಟು = ತಳಹದಿ. ಕೂಪ = ಭಾವಿ. ನೇಣುಹರಿದಂತೆ = ಹಗ್ಗ ಕಿತ್ತ ಹಾಗೆ. ಕೋಪಿ = ಕೋಪವುಳ್ಳವನು.

5. ಒಗಟೆಗಳು.

56. ಉಲಿವುದು = ಸದ್ದುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಕುಲ = ಕವಿಗಳ ಗುಂಪು.

57. ಸೊಲ್ಲು = ಮಾತು. ಸೋಜಿಗ = ಆಶ್ಚರ್ಯ. ತಾವು = ಸ್ಥಳ.

58. ಮೂಡಿದುದ = ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ; ಧಾ.–ಮೂಡು.

59. ಇರಿದರೆಯು = ತಿವಿದರೂ. ಏರಿಲ್ಲ = ಏರು + ಇಲ್ಲ = ಗಾಯವಿಲ್ಲ. ತಿರಿಗೂಳಕೊಂಡ = ಯಾಚಿಸಿ ತಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದ. ಋಣ = ಸಾಲ.

60. ಹುತ್ತಿನಹುಳ = ಹಾವು. ಮುತ್ತೇ = ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನೇ.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

61. ಮದಕರಿ = ಮದಿಸಿದ ಆನೆ. ಕಲಕಿ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೆದಕಿ.

62. ಕಾಲಮೇಘ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮೇಘ. ಶೂಲಪಾಣಿ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶೂಲವುಳ್ಳವನು, ಈಶ್ವರ. ಪಣಿ–ದ್ಭ.-ಹಣೆ. ಕಾಳುಮೂಳರು = ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು, ಕೆಟ್ಟವರು.

63. ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚು = ಕಾಡು + ಕಿಚ್ಚು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು. ಸರಿಸ = ಹತ್ತಿರ. ಮರಸಿ = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಮೋಸದಿಂದ.

64. ಪುಚ್ಛ = ಬಾಲ ; ಇದು ಚೇಳು. ದಂತ = ಹಲ್ಲು ; ಇದು ಹಾವು. ದೇಹ = ಮೈ ; ಇವರೆ ದುರ್ಜನರು. ಘೋರ = ಭಯಂಕರವಾದ.

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

65. ನರಗೆ = ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ. ಅಮೃತಾನ್ನ = ರುಚಿಯಾದ ಊಟ. ಮಡಿ ವರ್ಗ ಮಡಿಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳು. ಗಾಂಭೀರ್ಯ = ಗೌರವ. ಹಂಬಲಿಸು = ಕೊರತೆಪಡು. ಡಂಭ = ಗರ್ವ, ಹೆಮ್ಮೆ.

66. ನಂಬುಗೆ = ನಂಬಿಕೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ಒಡಲು = ಮೈ.

57. ಭೂಷಣ = ಒಡವೆ. ಓಡು = ಮಡಕೆಯ ಹೋಳು. ಹರಿವಾಣ = ತಳಿಗೆ. ಲೋಭಿ = ಜಿಪುಣ, ಜೀನಿಗ. ಬಿಂಕ = ಹೆಮ್ಮೆ, ಗರ್ವ. ಮೋಡಿ = ಹಟ, ಛಲ.

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೋಲೆತನ.

68. ಶೀಲ = ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ. ದಣಿ–ದ್ಭ.–ಧನಿ = ಒಡೆಯ. ಎರಡುಬಗೆವಾತ = ಮೋಸಮಾಡುವವನು.

69. ಲಂಡತನ = ಕೆಟ್ಟತನ.

70. ಇದ್ದಾಗ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವಿದ್ದಾಗ. ದಾನ = ಕೊಡುವುದು. ಮದ್ದು = ಔಷಧ; ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ. ಬದ್ಧವಹ = ಸರಿಯಾಗಿರುವ, ನಿಜವಾದ, ಅಬದ್ಧವಲ್ಲದ. ನಯದ = ನುಣುಪಾದ, ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ, ಒರಟಲ್ಲದ. ಶುಂಠ = ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಬೆಪ್ಪ.

71 ಆಸೆವಾತು = ಆಸೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಆಡಿದ ಮಾತು. ಲೇಸು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ಉಪಕಾರ = ಹಿತ. ಮುನಿದು = ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಂಡು; ಭಾವರೂಪ–ಮುನಿಸು. ಕೆಡಿಪಾತ = ಕೆಡಿಪ (ಕೆಡಿಸುವ) + ಆತ. ಹೀನನು + ಅವ = ಹೀನನವ, ಹೀನನಾದವನು, ಕೆಟ್ಟವನು. ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಲೆಯನು (ಹೊಲೆಯನು ಎಂದರೆ ನೀಚನು) ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಕೆಟ್ಟ ಚಾಳಿಯವನು ಹೊಲೆಯನು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

9. ಮೂರ್ಖರು.

72. ಒಂಟಿಯಲಿ = ಒಂಟಿಯಾಗಿ, ಒಬ್ಬಳೆ, ಜತೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಗಂಟನು = ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು. ಕಡುಮೂರ್ಖ = ಅತಿಮೂರ್ಖ.

73. ಪಡೆದ = ಹೆತ್ತ. ದುಡ್ಡಿನ ಆಸೆಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ವರನಿಗೆ ಕೊಡುವವನು ಮೂರ್ಖನು. ಮರುಗು = ಕೊರಗು. ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ = ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವನು, ಚಪಲಚಿತ್ತ.

74 ಕರೆವಾತ = ಹಾಲ ಕರೆವವನು. ಒತ್ತೆ = ಅಡುವು. ಹಲುಬುವವ = ಕಳೆದುಕೊಂಡುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಅಳುವವನು.

75. ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ = ದೇವರ ನಾಮವನ್ನು. ಭಜಿಸು = ಭಜನೆಮಾಡು. ಹೇಮ = ಚಿನ್ನ, ಹೊನ್ನು, ಎಂದರೆ ಹಣ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು. ನೇಮ = ನಿಯಮ. ನಮಿಸದವ = ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದವನು. ತಾಮಸರ = ತಮೋಗುಣವುಳ್ಳವರನ್ನು, ಕೆಟ್ಟವರನ್ನು.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

76. ಆಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧ ಮಾನವಮಿ = ಅಶ್ವಯುಜ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಮಹಾನವಮಿ, ಎಂದರೆ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬ. ಶಾಶ್ವತದಿ = ತಪ್ಪದೆ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ. ಹರಸು = ಆಶೀರ್ವದಿಸು; ಇಲ್ಲಿ–ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು. ಬಾಲಕರು = ಹುಡುಗರು. ಈಶ = ದೇವರು.

77. ಧನ = ಹಣ. ಕನಕ = ಚಿನ್ನ. ವಸ್ತು = ಪದಾರ್ಥ, ದವಸ. ವಾಹನ = ಆನೆ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಕನಕದಂಡಿಗೆ = ಚಿನ್ನದ ಪಾಲಕ್ಕಿ. ಚೌರಿ = ಚಾಮರ. ರಾಜಮನ್ನಣೆ = ರಾಜರಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಬಹುಮಾನ.

78. ಛತ್ರ = ಕೊಡೆ, ಛತ್ರಿ. ತೇಜಿ = ಕುದುರೆ. ಅರ್ಥಿ = ಪ್ರೀತಿ; ಹಳೆಗನ್ನಡ ಅಕ್ತಿ. ಮಾಲಕುಮಿ = ದ್ಭ.-ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಒಲಿಯಲಿ = ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಲಿ. ಪೌತ್ರ = ಮಮ್ಮಗ.

79. ಧರೆ = ಭೂಮಿ; ಇಲ್ಲಿ-ಜನರು. ತಣಿಯಲಿ = ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ. ತಿಳಿಗೊಳ = ತಿಳಿನೀರುಳ್ಳ ಕೊಳ. ಉಕ್ಕಿ = ತುಂಬಿತುಳುಕಿ. ತುರು = ಹಸು. ನಳಿನ ಮುಖಿಯರು = ಕಮಲದಹಾಗೆ ಮನೋಹರವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವರು. ಸುಪುತ್ರರ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು. ಇಳೆ = ಭೂಮಿ.

80. ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ = ಆಯುಸ್ಸೂ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಎಂದರೆ ರೋಗರುಜನವಿಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುವಿಕೆ. ಶ್ರೇಯಸ್ಸು = ಮೇಲ್ಮೆ. ಸಂಪತ್ತು = ಐಶ್ವರ್ಯ. ಆಯತದಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಜಗದೊಡೆಯ = ದೇವರು. ಒಲವು = ಪ್ರೀತಿ. ಪ್ರೀಯ—ಇದು 'ಪ್ರಿಯ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯರೂಪ.

81. ಹಜ್ಜಾಡ = ಒಲ್ಲಿ. ಅಯ್ಯಗಳು = ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಸರಸತಿಯ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು.

82. ಅಳಿಯ......ವರೆ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇಳೋಣವೆಂದರೆ ಇದು ಅಳಿಯನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉಡುಗೊರೆಯಲ್ಲ; ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ ಬಳಿಯ = ಆಳಿನ ಸಂಬಳವಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ, ಇದು ಹಳೆಯ ಸಾಲವಲ್ಲ; (ಆದುದರಿಂದ) ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು = ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದರೆ: ಅಳಿಮನವ ಕೀಳುಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರಿ. ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕೊಡಿ.

83. ಇಂದು = ಈ ದಿವಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಚಂದ್ರ. ಬವಣೆ = ದ್ಭ.-ಭ್ರಮಣ, ಸಂಚಾರ, ಸುತ್ತು. ಉಚಿತ = ಮರ್ಯಾದೆ. ಕಡಬಡ್ಡಿ = ಸಾಲದ ಬಡ್ಡಿ.

84. ಬಿಟ್ಟಿ = ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಾಗಿ ಕೂಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಜನರು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸ. ಬೀಡಾರ = ಇದು ಬಿಡಾರವೆಂದಿರಬಹುದು. ತೆಗೆ = ಹೋಗು.

85. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಗಂಡ = ಶತ್ರುವಾದವನು; ಇಲ್ಲಿ-ಮೆಟ್ಟುವವನು; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಪತಿ, ಅಪಾಯ, ಕೆನ್ನೆ. ಕಲಿಕರ್ಣ = ಕಲಿಯುಗದ

ಕರ್ಣ; ಹಿಂದೆ ಕರ್ಣನು ದಾನಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಯೆಂದು ಭಾರತದ ಕಥೆ.

11. ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

86. ಮೇರುಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ = ತೆಂಕದೆಸೆ. ಅಭಿರಾಮತೆವಡೆದು = ಅಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ. ಕರ್ಣಾಟ ಮಹೀಮಂಡಲ = ಕನ್ನಡದೇಶ. ಗಾಡಿ = ಸೊಬಗು.

87. ವಸುಧಾತಲವಲಯ = ಮಹೀಮಂಡಲ. ಭಾವಿಸೆ = ನೋಡಲು, ವಿಚಾರಿಸಲು. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಬಣ್ಣಿಸುವನು = ವರ್ಣಿಸುವನು.

88. ಗ್ರಾಮ = ಹಳ್ಳಿ. ನಗರ = ಊರು. ಖೇಡ = ಖೇಟ, ಅರೆವಾಸಿ ಊರು. ಖರ್ವಡ = ನಾನೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ದುರ್ಗ = ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೋಟೆ, ಜಲದುರ್ಗ ಗಿರಿದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದುವು. ದ್ರೋಣಾಮುಖ = 400 ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ಸಂದೋಹ = ಗುಂಪು. ಆಡುಂಬೊಲ = ಆಡುವ + ಹೊಲ, ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನ.

89. ಭೂರಮೆ = ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ. ದುಕೂಲ = ನವಿರುಬಟ್ಟೆ. ಕಣ್ಗೊಳಿಪ = ಸೊಗಸಾದ. ಭೂರಿ = ಅನೇಕವಾದ. ಓರಂತೆ = ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ. ಪರಿದು = ಹರಿದು.

90. ಅಮರ್ದು = ಅಮರುವ ಹಾಗೆ, ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಅಮೃತ. ಅಪ್ಪಲು = ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ತೊರೆವೆಣ್ಗಳ್ = ತೊರೆ + ಪೆಣ್ಗಳ್ = ನದಿಗಳೆಂಬ ಹೆಂಗಸರು. ಕರಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಪರಿಕಾಲ್ಗಳ್ = ಹರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳು. ನಾಡ = ದೇಶದ.

91. ಅಲರ್ವುಡಿವೆರಸಿ = ಅಲರು + ಪುಡಿ + ಬೆರಸಿ = ಹೂವಿನ ದೂಳಿ (ಪರಾಗ) ಗಳೊಡನೆ ಬೆರಸಿ. ಪೊನಲಲ್ಲಿ = ಪೊನಲ + ಅಲ್ಲಿ; ಪೊನಲು = ಪ್ರವಾಹ. ಕುಂಕುಮರಸ = ಕೇಸರಿ ಕದಡಿದ ನೀರು. ನೋಳ್ಪರಿಗೆ = ನೋಡುವವರಿಗೆ.

92. ನಂದನ = ಇಂದ್ರನ ತೋಟ. ಆನಂದವನು = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಕುಂದದ = ಕಡಿಮೆಯಾಗದ. ಫಲತತಿ = ಹಣ್ಣುಗಳ ಗೊಂಚಲು. ವನವೃಂದಂ = ತೋಟಗಳ ಸಾಲು.

93. ನಾರಿಕೇಳ = ತೆಂಗು. ಆಮ್ರ = ಮಾವು. ಪನಸ = ಹಲಸು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಖರ್ಜೂರ = ಉತ್ತತ್ತಿ. ಚಂಪಕ = ಸಂಪಗೆ. ಚಂದನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಆರಾಮ = ಕೈತೋಟ, ಉಪವನ. ರಂಜಿಸುತ = ಸೊಗಸಾಗಿ.

ಪಾರಣೆ = ಉಪವಾಸದ ಮರುದಿನದ ಊಟ; ಇಲ್ಲಿ–ಹಬ್ಬ, ಸಂತೋಷ. ಪಾಂಥಜನ = ದಾರಿನಡೆಯುವವರು, ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

94. ದೇವಮಾತೃಕ = ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ನದೀಮಾತೃಕ = ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ಉರ್ವರೆ = ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಪೈರೂ ಬೆಳೆವ ಉತ್ತಮವಾದ ಭೂಮಿ, ದೇವಲೋಕ = ಇಂದ್ರಲೋಕ. ವಿಳಿಸು = ಹಾಸ್ಯಮಾಡು. ಭೂವನಿತೆ = ಭೂರಮೆ. ಧಾನ್ಯ = ದವಸ. ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ = ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ತುಂಬಿಯೇ ಇರುವ ಕಣಜ. ಆವಗಂ = ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ.

95. ಅಳಿ = ದುಂಬಿ. ಅಂಬುಜ = ಅಂಬು + ಜ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ. ವಿಲಸಿತ = ಮನೋಹರವಾದ, ಕಾಲೂರ್ಗಳು = ಹಳ್ಳಿಗಳು.

96. ಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರು. ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಂಬು. ಭೋಗಿಗಳು = ಸುಖಿಗಳು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಹಾವುಗಳು ; ಎಲ್ಲವೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸುಖಪ್ರದವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

97. ನಡೆವಕ್ಕಿ = ನಡೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕಿ, ಹಂಸ. ಹಾಗೆಯೇ ನುಡಿವಕ್ಕಿ = ಗಿಳಿ. ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ = ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಕ್ಕರೆ. ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ ಜೋಡಿ ಹಕ್ಕಿ, ಚಕ್ರವಾಕ. ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ = ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಪಡಿಯರ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಹಾರಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಕೋಗಿಲೆ. ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ = ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾರಿವಾಳಹಕ್ಕಿ. ಗರಿಗಣ್ವಕ್ಕಿ = ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಂತಿರುವ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ನವಿಲು.

98. ಅಲರ್ದ = ಅಲರಿದ. ಉಳ್ಳಲರ್ದ = ಅರ್ಧವಿಕಸಿತವಾದ, ಸ್ವಲ್ಪವೆ ಅರಳಿದ. ಚೆನ್ನೆಯ್ದಿಲು = ಕೆಂದಾವರೆ ಹೂ. ಶಾಲಿವನ = ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ. ನೆಲೆವನೆ = ನೆಲೆಯಾದ ಸ್ಥಾನ.

99. ಅಂಚೆ = ದ್ಭ.–ಹಂಸ. ಅರಗಿಳಿ = ಅರಸು + ಗಿಳಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಗಿಳಿ. ಪರಮೆ = ಭ್ರಮರ. ಎದೆಗೆಡಿಪುವು = ಎದೆ + ಕೆಡಿಪುವು, ಎದೆಗುಂದಿಸುವುವು, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು. ಪಥಿಕರು = ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

100. ಸೊಬಗನು = ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು. ಎಡೆಬಿಡದೆ = ಬಿಟ್ಟಿರದೆ. ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ = ಕಡೆಯ ಕೋಡಿಗಳಿಂದ. ಬಲ್ಗೆರೆ = ಬಲ್ಲಿತು + ಕೆರೆ = ಬಲವಾದ ಕೆರೆ. ಪೊಡವಿ — ದ್ಭ.–ಪೃಥಿವಿ, ಭೂಮಿ.

101. ಅಗೆವೊಯ್ವ = ಅಗೆಹಾಕುವ. ಕಳೆಗೀಳ್ವ = ಕಳೆಯನ್ನು ಕೀಳುವ. ಬೆದೆಯ ಬಿರ್ಚುವ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇದ್ದ ಪೈರನ್ನು ಹಕ್ಕಲುಹಕ್ಕಲಾಗಿ ಬಿಡಿ

ಸುವ. ಬಗೆಯರಿದು = ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದು. ಊಡುವ = ಊಟ ಮಾಡಿಸುವ: ಇಲ್ಲಿ–ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ. ಸಸಿಯ = ಪೈರಿನ; ತ್ಸ.–ಸಸ್ಯ. ನಗೆಮೊಗದ = ನಗುವುಳ್ಳ ಮುಖದ. ಪಾಮರಿಯರ = ಹೊಲವನ್ನು ಕಾವ ಹೆಂಗಸರ.

102. ಮುಡಿ = ತಲೆಯ ಕೂದಲಿನ ಕಟ್ಟು. ಆಚಾರದ ಬಟ್ಟೆ = ನಡವಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮ, ಎಂದರೆ ಜಾತಿಯ ಕಟ್ಟು. ಆಜ್ಞೆ = ಅಪ್ಪಣೆ, ಅರಸನ ಕಟ್ಟು ನಾಡೊಳದ............ಲ್ಲಿಲ್ಲ—ಕಟ್ಟು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವವರೇ ಹೊರತು ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸೆರೆಯಿಡು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

103. ತೋರದುರುಬು = ತೋರತುರುಬು = ದಪ್ಪನಾದ ತುರುಬು. ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ = ತೊಂಡಿಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಬಾಯ ತೆರೆ, ತುಟಿ. ಮುಗುಳ್ನಗೆ = ಅರಳದ ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ನಗೆ ಎಂದರೆ ನಸುನಗೆ. ಮೇರೆಯರಿದ = ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ, ಎಂದರೆ ಮಿತವಾದ, ಹವಣಾದ ಮೆಲ್ಮಾತು = ಮೃದುವಾದ ಮಾತು. ಓರೆವೋಗದ, ಸರಿಯಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಡದ, ತಪ್ಪಿ ಹೋಗದ. ಜಾಣ್ಮೆ = ಜಾಣತನ. ಪೆಣ್ದಿರು = ಹೆಂಗಸರು.

104. ಹಂದೆ = ಹೇಡಿ. ವಿತರಣಗುಣಶೂರರು = ದಾನ ಕೊಡುವ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಲುಗೈಯಾದವರು ಎಂದರೆ ಮಹಾ ದಾನಿಗಳು, ದಾನವೀರರು. ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ = ಸಾರವಾದ ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ. ರಸಿಕರು = ಜಾಣರು, ತಿಳಿದವರು. ದುರ್ವಿಕಾರಿ = ಕುಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವವರು.

105. ಅನೃತ = ಸುಳ್ಳು. ಆಜಿರಂಗ = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ. ಎರೆದುದನು = ಬೇಡಿದುದನ್ನು. ಕೊಡದರು = ಕೊಡದೆ ಇರುವವರು.

12. ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ.

106. ಅಂತು = ಹಾಗೆ. ಸಂತತ.........ಪ್ರಭೆಯಿಂ—ಸಂತತ = ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ. ಸಕಲ = ಸಮಸ್ತವಾದ. ಆಭರಣಗಳ, ಪ್ರಭೆಯಿಂ = ಕಾಂತಿಯಿಂದ. ಅಮರೇಂದ್ರ = ಅಮರ + ಇಂದ್ರ, ದೇವೇಂದ್ರ. ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮ = ವಂಶಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಬಂದ ಪರಾಕ್ರಮ.

107. ತಳರ್ದಂ = ಹೊರಟನು ; ಧಾ.-ತಳರ್. ರಜತಶಿಖರಿ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ, ಕೈಲಾಸ. ಮುಂತೆ = ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ + ಇರೆ = ಮುಂತಿರೆ. ಅನುಪಮನಾಮದ = ಅಸದೃಶವಾದ ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ, ಹೆಸರುಗೊಂಡ, ಅಥವಾ ಅನುಪಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ.

108. ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಉನ್ನತ·········ಧರ—ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು, ಎಂದರೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು. ಇರ್ವಕ್ಕ = ಎರಡು + ಪಕ್ಕ, ಎರಡು ಕಡೆ. ದೋರ್ವಲಗರ್ವಿತಖಚರರ್ = ದೋಃ + ಬಲ + ಗರ್ವಿತ + ಖ + ಚರ ; ತೋಳ ಬಲದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಂಡು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಜಾಂಬವಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರು. 108 ರಿಂದ 113 ರ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾವರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲಾ 113 ರಲ್ಲಿರುವ 'ಬಂದು' ಎಂಬ ನ್ಯೂನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

109. ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಭೇರಿ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳು. ತಪನದ್ಯುತಿ = ಸೂರ್ಯನಬಿಸಿಲು. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಬಿಳಿದು + ಕೊಡೆ. ಭಂಜಿಸೆ = ನಿವಾರಣೆಮಾಡಲು. ಸನ್ನಾಹದ ಪರೆ = ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದ ತಂಬಟೆಗಳು. ಪಲವು = ಹಲವು.

110. ವಿಜಯಪತಾಕೆ = ವಿಜಯಧ್ವಜ. ಗಗನ = ಆಕಾಶ. ಗಜಘಟೆ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ತರಂಗ = ಅಲೆ. ಪಾರದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ನೋಡದೆ, ಸೆರಗಂ = ಅಪಾಯವನ್ನು.

111. ಮಂಗಳಪಾಠಕರ್ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳು. ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ = ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ನಲಿಸುತ್ತಿರಲು. ಕರಕಲಿತಾಯುಧ······ದ್ಯುತಿಗಳ್ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಲವಾದ ಕಾಂತಿಗಳು. ಪಿರಿದುಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಬೆಳಗಲು = ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು. ನಿಶಿತ = ಹರಿತವಾದ. ಒದವಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು.

112. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಮಾಣಿಸುತಿರೆ = ಅಡಗಿಸುತ್ತಿರಲು. ಪಗಲಂ = ಹಗಲನ್ನು, ಸೂರ್ಯನನ್ನು. ದ್ವಿಗುಣಿಸು = ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡು, ಎರಡರಷ್ಟುಮಾಡು. ಭೂಷಾ = ಆಭರಣ.

113. ಗಮಕಿ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವವರು. 494 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಸುಭಾಷಿತ = ಜಾಣತನದ ಮಾತು. ಭುವನಂ = ಲೋಕ. ಸೇನಾಮಯ = ದಂಡಿನಿಂದ ತುಂಬಿದುದು. ಅಚಲ = ಪರ್ವತ. ಪರಿಸರ = ಸಮೀಪ.

114. ಪುದಿದ........ಖಚರನು—ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಬ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಖಚರನು. ಸಮುದ್ರನೆಂಬುವನು ಒಬ್ಬ ಖಚರನೆಂದೂ ಅವನನ್ನು ನಳನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಮನಿಗೆ ಭೃತ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಎಡೆಗಟ್ಟಲ್ = ಎಡೆ + ಕಟ್ಟಲ್, ದಾರಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರತ್ಯಧಿವಾಸಿಗಳ್ = ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಖಚರನ ಪರಿಜನರು. ತಲೆವಾಗಲ್ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಲು, ಅಧೀನರಾಗಲು, ಓಲಗಿಸಲು.

115. ಬೀಡಂ = ಬೀಡನ್ನು, ಪಾಳೆಯವನ್ನು, ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ = ಜೈನರ ಪುರಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈತನು ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಸಹೋದರನು. ಉರುತರ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ವಿದ್ಯಾ = ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ. ಜನಿತ = ಹುಟ್ಟಿದ. ವಿನೋದರ = ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನು.

116. ಪೆಂಪು = ಹೆಚ್ಚು, ಆಧಿಕ್ಯ ; ಹಿರಿದು ಎಂಬುದರ ಭಾವರೂಪ. ನಡೆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಭುಜಕೆ = ತೋಳಿಗೆ. ಎಡೆಮಾಡು = ಸ್ಥಳಮಾಡು ; ಇಲ್ಲಿ-ವಶಮಾಡು. ಸುಲಲಿತ = ಮನೋಹರವಾದ. ದಿನಕರ = ಸೂರ್‍ಯನ. ವಂಶ = ಕುಲಕ್ಕೆ. ಲಲಾಮಂ = ತಿಲಕದಂತೆ ಇರುವವನು, ಎಂದರೆ ಸೂರ್‍ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

118. ಬಿಡುಗು = ಬಿಡುವುದು.

119. ಸಮಕ್ಷದೊಳು = ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ, ಆಸನ = ಪೀಠ, ಮಣೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಮಾಪಾತಕಂ = ಮಹಾ ಪಾಪವು. ನಿಷ್ಕೃತಿ = ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಅಘ = ಪಾಪ.

120. ಅಪಹಾಸ್ಯ = ಅಣಕ. ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ = ಇಲ್ಲಿ-ಒರಟೊರಟಾಗಿ ಎದುರು ಮಾತಾಡುವುದು. ಚಿಟುಕು = ಚಿಟಿಕೆ ಹಾಕುವುದು.

121. ಅಟಮಟ = ಕೃತ್ರಿಮ, ಕುಟಿಲ. ಉಸಿರ್ದವಂ = ಹೇಳಿದವನು ; ಧಾ.- ಉಸಿರ್. ಶಿಶುವಧೆ = ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ದುರ್ಗತಿ = ಕೆಟ್ಟಗತಿ, ನರಕ. ಉತ್ಸಾಹ = ಲವಲವಿಕೆ. ಭಕ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ. ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ = ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೆ, ಮೊನೆ ಮುರಿಯದೆ. ನಿಚ್ಚಳದ = ನಿಶ್ಚಲವಾದ, ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗದೆ ದೃಢವಾಗಿರುವ, ಅಚಂಚಲವಾದ. ನಿಷ್ಠೆ = ನಿಯಮ. ದೃಢ = ನೆಲೆಯಾದ ಮನಸ್ಸು. ಕೆಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು = ಸಾರವುಳ್ಳುದಾಗು. ಕೆಚ್ಚು = ಮರಗಳೊಳಗಡೆ ಇರುವ ಚೇಗಾದ ಭಾಗ.

122. ನಿಯತಮಪ್ಪ = ಗೊತ್ತಾದ. ಆಚಾರ ಸಮಯ = ನಡೆತೆಯ ಕಟ್ಟುಪಾಡು. ಮಾತ್ಸರ್ಯ = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು. ಇಂಬುಗೊಡದೆ = ಆಸರೆ ಕೊಡದೆ. ಇಂಬಾಗಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ.

14. ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

123. ಆಶಿಸು = ಇಚ್ಛಿಸು, ಕೋರು. ದಾಸ = ಭಕ್ತ, ಆಳು. ವಿಧವಿಧ ಪಾಶವ = ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಗ್ಗದಂತಿರುವ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು.

124. ಜೀವಿ = ಜೀವವುಳ್ಳದು, ಪ್ರಾಣಿ. ಘಾಸಿಯಗೈದುದು = ನೋಯಿಸಿ ನಲುಗಿಸಿದುದು. ಕಾಶಿ—ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಲ್ಲಿದೆ ?

125. ತೊತ್ತು = ಸುತ್ತು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಆಳು. ಚಿತ್ರದಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ, ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ.

126. ಅನ್ಯಾಯಿ = ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ದುರುಳ. ಸುಕೃತ = ಪುಣ್ಯ.

127. ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ = ಇತರರು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನಿಗೆ. ಅಪಾಯ = ನೋವು, ಪೀಡೆ, ಬಾಧೆ. ಕಾಯದ ಕಷ್ಟ = ದೇಹಶ್ರಮ, ಮೈಗೆ ಪೆಟ್ಟು.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

128. ದ್ವೇಷಿ = ಇತರರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವನು, ಎಂದರೆ ಹಗೆಯುಳ್ಳವನು. ಮಾನವನು—ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೀಳಾದ ಮನುಷ್ಯರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭವದಿ = ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಘಾಸಿಯಾದೆನು. ಓಸರಿಸಿ = (ತಲೆಯನ್ನು) ಬಾಗಿ. ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ = ದಯೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವೆನು.

129. ಇದ್ದೆಸೆ = ಎರಡು + ದೆಸೆ, ಮಾತೃವರ್ಗ ಪಿತೃವರ್ಗದವರು. ಎನ್ನನಾಲ್ದೆಸೆಯ = ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಒಬ್ಬರೂ) ಹೊದ್ದರು. ಒದ್ದೆನ್ನ = ಒದ್ದು + ಎನ್ನ ; ಒದ್ದು ಎಂಬುದು ತಪ್ಪು ; ಒದೆದು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣ ರೀತ್ಯಾ ಶುದ್ಧ, ಧಾ.–ಒದೆ.

130. ಓತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ. ಧಾ.–ಓ. ಪಾತಕಾಭ್ರ = ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘ. ಜಂಝಾವಾತ = ಮಳೆಯೊಡನೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ. ನನ್ನ ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯಾಗು, ಎಂದರೆ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಲಗಿಸು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

16. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ವನವಾಸ.

131. ತರು + ಚಯ = ಮರಗಳ ಗುಂಪು. ಬಿಡುವ = ತಂಗುವ, ಬೀಡುಬಿಡುವ. ಒಡರಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು. ಅಳಲು = ದುಃಖ. ಅವನಿ + ಜೆ = ಭೂಮಿಜೆ.

132. ತೊಳಪ = ತೊಳಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಪಳುಕು = ಸ್ಫಟಿಕ. ಪಾದಶಿಲೆ = ಕಾಯ್ದುಶಿಲೆ ಎಂದಿರಬಹುದು. ನಡೆಯುತ + ಅಂದು + ಅಲಘುತರ + ತಪನ + ತಾಪದೆ—ಅಲಘುತರ = ಲಘುತರವಲ್ಲದ ; ಬಲು = ಹೆಚ್ಚಾದ ; ತಾಪದೆ = ಸೆಕೆಯಿಂದ, ಝಳದಿಂದ. ಲತಾಂಗಿ = ಬಳ್ಳಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳವಳು. ಬಳವಳಿಯ = ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ.

133. ಕೆನ್ದಳಿರು = ಕೆಂಪಾದ ಚಿಗುರು. ಕೆಂದಳ = ಕೆಂಪಾದ ಅಂಗಾಲು. ಪಡಿಯಿಡು = ಸರಿಹೋಲಿಸು, ಇರಿಸು. ಲಕ್ಷ್ಮೀವರ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು. ಪಸರಿಸುತಿರಲು = ಹರಹುತ್ತಿರಲು.

134. ಮುಖವೆಂಬ, ಶಶಿ = ಚಂದ್ರನ. ಸುಧಾರಸ = ಅಮೃತ ರಸದ. ವಿಸರ = ಸಮೂಹ. ಬಿಂದು = ಹನಿ. ನಸು = ಸ್ವಲ್ಪ. ಅಸದಳಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕೈಮೀರಿ. ಅಸಿಯಳು = ತೆಳ್ಳನಾದವಳು, ಕೃಶಾಂಗಿ.

135. ತೃಷೆ = ಬಾಯಾರಿಕೆ. ದೆಸೆಯನರಿಯಂ = ಅವುಗಳಿರುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕೂಡ ಅರಿಯದವನು, ಎಂದರೆ ಹಸಿವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮರೆತು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತಾರಾಮರಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನೂ ನೆಳಲನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ಭಾವ. ಅಸುಗೆದಳಿರು = ಅಸುಗೆ + ತಳಿರು, ಅಶೋಕದ ಚಿಗುರು. ಶಯನೀಯ = ಹಾಸಿಗೆ, ಮಿಸುಪ = ಮಿಸುಗುವ, ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ.

136. ತುಂಗ = ದೊಡ್ಡದಾದ. ಸಾರ್ವರ್ತುಕ = ಎಲ್ಲಾ ಋತುಗಳು ಪುಷ್ಪ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ. ಸರಿತ್ = ನದಿ. ಸರೋವರ = ಕೊಳ. ರಂಗತ್ = ಮನೋಹರವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ. ಕೂಟಂಗಳ = ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ. ಮನಂಗೊಳಿಪ = ಮನೋಹರವಾದ. ಚಿತ್ರಕೂಟವ = ಚಿತ್ರಕೂಟವೆಂಬ ಪರ್ವತವನ್ನು.

137. ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು = ಬಲಗಡೆಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದು, ಎಂದರೆ ಅದರ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ. ಶ್ರೀಗೆ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ. ವಟವಿಟಪಿವೂಗಕ್ಕೆ = ವಟವೃಕ್ಷಗಳ ತೋಪಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಪಂಚವಟಿಯೆಂಬಲ್ಲಿಗೆ.

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನ.

138. ತಿರುಕ = ತಿರಿ + ಉಕ; ತಿರಿವವನು, ಭಿಕ್ಷುಕ, ಯಾಚಕ. ಹೀಗೆಯೇ ಕುಡುಕ, ಮುರುಕ, ಬಡಿಕ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಧರ್ಮಶಾಲೆ—ಪರಸ್ಥಳದವರೂ ಬಡವರೂ

ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ. ಒರಗು = ಮಲಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸತ್ತುಹೋಗು.

139. ತೊಡರಿಸು = ಸೇರಿಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹಾಕು. ಪಟ್ಟ = ಸಿಂಹಾಸನ, ರಾಜ್ಯ. ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮ = ದೊರೆ, ಪೃಥಿವೀಶ.

140. ಭಟ್ಟನಿ = ರಾಜನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪತ್ನಿ (ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾದ ಪತ್ನಿಗೆ ಮಹಿಷಿ, ದೇವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು). ನಲ್ಲ = ಪತಿ.

141. ಚಾತುರಂಗಬಲ = ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ತೇರು, ಕಾಲಾಳು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಯವುಳ್ಳ ದಳ, ಪೌಜು. ಲೋಲನಾಗಿ = ಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಇನಿತು = ಇಷ್ಟು. ಸುತರು = ಪುತ್ರರು.

142. ಚೀಯ = ಸ್ವಾಮಿ. ಗಾಢವಾಗೆ = ಗಾಢವಾಗಲು, ಸಾಂದ್ರವಾಗಲು ದಟ್ಟವಾಗಲು, ಹೆಚ್ಚಾಗಲು. ಅಖಿಲ = ಎಲ್ಲಾ. ರಾಯ = ತ್ಸ.-ರಾಜ.

143. ಮದ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೊಬ್ಬು. ವನಿತೆ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹೆಂಡತಿ.

144. ಮರುಳಿನಂತೆ = ಹುಚ್ಚನ ಹಾಗೆ. ಭೋಗ = ಸುಖ. ಪರವ = ಪರಲೋಕವನ್ನು.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

145. ಅನುಕೂಲಬಡದೆ = ಒಳಗಾಗದೆ ; ಅನು + ಕೂಲ + ಪಡದೆ ; ಅವಯವಾರ್ಥ–ಕೂಲವನ್ನು = ದಡವನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ = ಮೀರದೆ. ಭಡಾಳಿಸು = ಮಿತಿಮೀರು. ಮುರಿಮೀಸೆ. ವಕ್ರವಾದ ಮೀಸೆ. ಕೀಲಿ–ಕೀಲ ಎಂದರೆ ಜ್ವಾಲೆ, ಉರಿ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಬೆಂಕಿ. ಕಿಡಿಮಸಗು = ಕಿಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಲು. ವಿಲಯದ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ. ಕಾಲಭೈರವ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ರುದ್ರ. ಸುತ್ತಿನ = ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ. ಖೂಳ = ದುಷ್ಟ, ನೀಚ. ದನುಜ = ರಾಕ್ಷಸ ; ದನು + ಜ = ದನು ಎಂಬವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು.

146. ಗಜಬಜ + ಇದು + ಏಕೆ. ಗಜಬಜ = ಕೋಲಾಹಲ, ಕೂಗಾಟ. ಮಾಮಾಸಾಹಸಿಗಳು = ಮಹಾ ಮಹಾ ಸಾಹಸವುಳ್ಳವರು. ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಮಹತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವ 'ಮಹಾ' ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಾ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಯೋಗ = ಮಹಾನವಮಿ = ಮಾನೌಮಿ. ಅಹುದು–ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪ–ಹೌದು. ಬೇಹು = ದೂತ, ಗೂಢಚಾರ. ಅನಲ ಅಗ್ನಿ, ಬೆಂಕಿ. ಉರುಹಿ = ಸುಟ್ಟು. ಬಾಹು = ತೋಳು.

147. ವಧೆ = ಕೊಲೆ. ತೆತ್ತಿಹರೆ = ತೆತ್ತು + ಇಹರೆ, ಕೊಟ್ಟಿರುವರೆ; ಧಾ.–ತೆರು. ಲಂಘಿಸು = ಹಾರು. ಘನಯೋಚನೆ = ದೊಡ್ಡ ಆಲೋಚನೆ.

148. ಸಾಗರ = ಸಮುದ್ರ ; ಸಗರನೆಂಬ ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು ಕಳವುಹೋದ ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗೆದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಗರವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ದಾಂಟು = ದಾಟು. ಮುನ್ನ = ಮುಂಚೆ ; ಇದಕ್ಕೆ 'ಮುಂಚೆ' ಎಂಬ ರೂಪವೂ ಉಂಟು. ವಾನರ = ಕಪಿ. ಪತಾಕಿನಿ— ಪತಾಕ = ಧ್ವಜ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಸೇನೆ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಅಂಬು = ಬಾಣ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ನೀರು. ರಾತ್ರಿಂಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವರು, ರಾಕ್ಷಸರು. ಹಳಚು = ಹೊಡೆ; ಇಲ್ಲಿ–ಸಂಹರಿಸು,ಹಳಗನ್ನಡ–ಪಳಂಚು.

149. ಬಿದ್ದು = ನಿದ್ದೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಮರಣ = ಸಾವು. ಇನಕುಲೇಂದ್ರ = ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಪಾದಪದುಮ = ತಾವರೆಯಂತಿರುವ ಪಾದಗಳು.

150. ಅಸುರ = ರಾಕ್ಷಸ ; ಅ + ಸುರ = ದೇವನಲ್ಲದವನು, ಸುರರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದವನು. ಮೌಳಿ = ತಲೆ. ಕಾಳಪನ್ನಗ = ಕರಿಯಹಾವು, ಕಾಳಿಂಗನಾಗರ ; ಪನ್ನಗ = ಪತ್ + ನ + ಗ = ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯದ ಪ್ರಾಣಿ. ಕಂಠಬದ್ಧ = ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ. ಯಮಪಾಶ = ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕುಣಿಕೆ. ಮಹೀಸುತೆ = ಸೀತೆ ; ಹೇಗೆ ?

151. ವಿಗ್ರಹ = ಯುದ್ಧ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಮೈ, ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ. ಪ್ರತಿಭಟಿಸು = ಎದುರು ನಿಲ್ಲು. ಅಗ್ರಗಣ್ಯ = ಅಗ್ರ + ಗಣ್ಯ, ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸಲ್ಪಡುವವನು, ಮುಂದಾಳು. ಶರಾಗ್ರ = ಶರ + ಅಗ್ರ = ಬಾಣದಮೊನೆ; ಶರ–ಅರ್ಥಾಂತರವೇನು ? ತ್ರಿಭುವನ = ತ್ರಿ + ಭುವನ = ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯ ಪಾತಾಳ ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು. ಕಮಲಭವ = ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಬ್ರಹ್ಮ ; ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳ ತಾವರೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹುಟ್ಟಿದುದಾಗಿ ಪುರಾಣಪ್ರೋಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸಮಗ್ರ = ಸಮೂಹ. ಮರೆ + ಪುಗಲು = ಮರೆಬೀಳಲು, ಪರಿಗ್ರಹಿಪನು = ಕೈಕೊಳ್ಳುವವನು.

152. ಮದಾಂಧ = ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ಮುಂಗಾಣದ. ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು = ಮೊದಲಾದ ಶೂರರು. ಗರಿ — ಬಾಣವು ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವ ಗರಿಗಳು. ಸೀಮೆ = ಎಲ್ಲೆ ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶ. ಅಮ್ಮರು —ಹಳೆಗನ್ನಡ–ಅಣ್ಮರು = ಸಮರ್ಥರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭ್ರಾಮಕರ = ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಳವಳವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವರ. ತೃಣವಿ

ಡಿದು = ತೃಣ + ಪಿಡಿದು = ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ; ತಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟು.

153. ಸುರಪಜಿತು — ಯಾರು ? ಪೊರೆಯುಗಿದ = ಪರೆಯನ್ನು ಸುಲಿದ. ಉರಗ = ಹಾವು. ಬಲುಹು — ಹಳಗನ್ನಡ-ಬಲ್ಪು = ಶಕ್ತಿ. ಪರ = ಅನ್ಯ, ಶತ್ರು. ಜಿಹ್ವೆ = ನಾಲಗೆ.

154. ಶಮನ = ಯಮ. ಈ ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿವೆ. ಮೃಡ = ಈಶ್ವರ. ಕಡುಗಲಿ — ಕಡಿದು + ಕಲಿ = ಮಹಾಶೂರ.

155. ಗೆಲಿದ — ಹಳಗನ್ನಡ-ಗೆಲ್ದ = ಗೆದ್ದ. ದಿಗುಪಾಲಕರು — ತ್ಸ.-ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ಅಡಿದಾವರೆ — ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದವೇನು ? ಸೇವಕ = ಊಳಿಗದವನು. ಮೃಗರಾಜ = ಸಿಂಹ. ಅಗ್ಗಳಿಕೆ = ಹೆಚ್ಚಿಗೆ. ಜಂಬುಕ = ನರಿ. ಸಾರು = ಹೋಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಡಂಗುರ ಹಾಕು, ಬೇಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಟ್ಟು. ಅಲಘುಮತಿ = ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಹರಿಶರಣ = ಹರಿಯೇ ಶರಣ, ರಕ್ಷಕನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನು ; ಇಲ್ಲಿ-ವಿಭೀಷಣ.

156. ಬಿಡಯ = ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ. ಈಕ್ಷಿಸು = ನೋಡು. ಫಡಫಡ = ಛೆ, ಛೆ. ಕಡುಗ — ತ್ಸ.-ಖಡ್ಗ = ಕತ್ತಿ. ಜಡಿದು = ಜಳಪಿಸಿ. ಗದ್ದುಗೆ = ಸಿಂಹಾಸನ. ತೊಡರು = ಬಿರುದಿನ ಬಳೆ. ಒದ್ದು — ಇದು 'ಒದೆದು' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಕಂಪಿಸು = ನಡುಗು.

157. ಸಚಿವ = ಮಂತ್ರಿ. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಮತ್ಸರ = ಹೊಟ್ಟೆಗಿಚ್ಚು.

158. ಆಹ್ವಯದ = ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ. ಕನಲಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಆಗ್ರಹ = ಕೋಪ.

159. ದುರ್ಗ = ದುರ್ + ಗ ; ಶತ್ರುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೋಟೆಯೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು. ತವ = ನಿನ್ನ ; ಹೀಗೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಷಷ್ಠ್ಯಂತ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಸಗೋತ್ರರು = ಒಂದೇ ಗೋತ್ರದವರು, ದಾಯಾದಿಗಳು. ಬಾಂಧವರು = ನಂಟರು. ಕೋಟಿ = ಅಗ್ರ, ಮೊನೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

160. ಅವನೀಕಾಂತೆ ಎಂದರೇನು ? ಶೃಂಗಾರಸಾರ = ಚೆಲುವಿನ ಸಾರ. ಸದನ = ಮನೆ. ಸುಮಾನ = ಸರಿಯಾದ ರೂಪ, ಸುಮ್ಮಾನ = ಸಂತೋಷ. ನೆಲೆಬೀ

ಡು = ನೆಲೆಯೂದ ಸ್ಥಳ. ಸುದತಿ = ಸೊಗಸಾದ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳವಳು, ಹೆಂಗಸು. ಬನವಸಿ—ಇದಕ್ಕೆ ಬನವಾಸಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು, ಇದು ಶಿಕಾರಿಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

161. ಈವುತಿಹ = ಈ + ಉತೆ + ಇಹ; ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಯುತಿಪ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಾಡಿಮ = ದಾಳಿಂಬ. ನಾರಂಗ = ಮಾದಲ.

162. ಸಾರಣೆ = ಸಾರಿಸುವಿಕೆ. ಕಾರಣೆ = ಗೋಡೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಎಳೆವ ಕಾವಿಯ ಗೆರೆ. ಗಂಧೋದಕ = ಚಂದನದ ನೀರು. ಚಳೆಯ = ಚಿಮುಕಿಸುವುದು. ಸೌರಭ = ವಾಸನೆ. ಪೂವಲಿ—ದ್ಭ.-ಪುಷ್ಪಬಲಿ, ರಂಗವಲಿ. ಸಮನಿಸಿದುದು = ಉಂಟಾಯಿತು.

163. ಕೈವಾರಿಸು = ಹೊಗಳು ; ಭಾವರೂಪ-ಕೈವಾರ. ವಿಗಡ—ತ್ಸ.-ವಿಕಟ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ತತಿ = ಗುಂಪು. ಬೃಂಹಿತ = ಆನೆಯ ಕೂಗು. ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದು = ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

164. ಸಕಲ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನುಡಿದು (= ಹೇಳಿದುದರಿಂದ) ಜಾಣರು ಎಂದನ್ವಯ. ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅನ್ವಯಿಸು. ಅರ್ಥಿಗೆ = ಯಾಚಕನಿಗೆ ; ಅರ್ಥ = ಧನ. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಕಿಕ್ಕಿರಿ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರು.

165. ಬಣ್ಣಿಸು = ವರ್ಣಿಸಲು. ಪ್ರತಾಪ = ತೇಜಸ್ಸು, ಪರಾಕ್ರಮ. ಶೂರತೆ = ಶೌರ್ಯ. ಧಾರಿಣಿ = ಭೂಮಿ. ಅಪ್ರತಿಮ = ಸಾಟಿ ಇಲ್ಲದವನು. ಉದಾರತೆ = ಔದಾರ್ಯ. ನಾರಿ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ-ಹೆಂಡತಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ. ಮಾನಿನಿ—ಹೆಂಗಸು.

166. ದೇವಿ = ರಾಜಪತ್ನಿ. ರಾಜೀವಲೋಚನೆ = ಕಮಲದಂತೆ ಸೊಗಸಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು. ರಚಿತರಂಜನೆ = ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರವುಳ್ಳವಳು. ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ-ಸಕಲಸಂಪತ್ತೂ ಉಳ್ಳವಳು. ದಾನವ = ರಾಕ್ಷಸ. ಮಾನವ = ಮನುಷ್ಯ. ಡಾವಣಿಯ ದನ—ನೆಲದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುವ ಎರಡು ಗೂಟಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದ ಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಸುಗಳಿಗೆ 'ಡಾವಣಿಯ ದನ' ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಾವೆ = ಹೆಂಗಸು, ತ್ಸ. = ಭಾಮಾ.

167. ಗಾತ್ರ = ಮೈ. ವ್ಯಾಮೋಹವೆಂಬ, ನವ = ನೂತನವಾದ ರಸದಿಂದ. ಭರಿತ = ತುಂಬಿರುವ. ಪಾತ್ರೆಯಂತಿರುವವಳನ್ನು, ಬುಧರು = ವಿದ್ವಾಂಸರು.

168. ಸಿಸು—ತ್ಸ.-ಶಿಶು = ಮಗು. ಜನನಿ = ತಾಯಿ. ಜನಕ = ತಂದೆ. ವಸುಮತೀಪತಿ = ಭೂಪತಿ, ರಾಜ. ಆತ್ಮಜೆ = ಮಗಳು. ನವೀನ = ಹೊಸತಾದ. ನಾಮ = ಹೆಸರು.

169. ಉಲಿಯು = ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ತಳತಳಿಸುವ. ಸುಡಾಳ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿ; ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಹಿಂದೆ 'ಸು' ಎಂಬುದನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಒಲೆವ = ತೂಗಾಡುವ. ಬಾಲದೊಡಿಗೆ = ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇಡುವ ಒಡವೆಗಳು.

170. ಬೆಚ್ಚನೀರು = ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಗುವಿನಮೇಲೆ ಚಿಮಿಕಿಸುವ ತಣ್ಣೀರು. ಒಚ್ಚೆರಗು = ಒಂದು + ಸೆರಗು, ಒರ್ + ಸೆರಗು. ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ = ದೀಪದ ಬತ್ತಿ ಕೊನೆಯ ಕರಿಕಿನಿಂದ. ನಿಚ್ಚ = ನಿತ್ಯ. ತೂಪಿರಿದು = ಬಾಯಿತುಂಬ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸದ್ದಾಗುವ ಹಾಗೆ ಊದುತ್ತ ಅಳುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ. ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ = ಆಪ್ತರಾಗಿರುವ; ಈಗ ಇದನ್ನೇ 'ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಗಿರುವ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದಾದಿ = ತ್ಸ.–ಧಾತ್ರಿ.

171. ಮಾರ್ವೊಳೆವ = ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ. ಕೈದುಡಿಕಿ = ಕೈ + ತುಡುಕಿ, ಕೈಯನ್ನು ನೀಡಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಆಲಿಪ = ಕೇಳುವ, ಆಲಿಸುವ.

172. ತನ್ನುವನು = ತನ್ನನ್ನೂ; ಹಳಗನ್ನಡ–ತನ್ನುಮಂ. ತಂಡ = ಗುಂಪು. ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು = ಹೊರಗಡೆಗೆ ಹೊಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆಮಾಡು. ಸೊಮ್ಮು = ಸೊಮ್ಮನ್ನು, ಸಂಪತ್ತನ್ನು.

173. ಸಕಲ ಚೆಲುವು—ಅರಿಸಮಾಸ. ಜಂಗುಳಿ = ಗುಂಪು. ಕಳೆಯೇರು = ಕಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚು, ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ. ವಿವಿಧ = ನಾನಾವಿಧವಾದ. ವಿಲಾಸ = ಬೆಡಗುಗಳ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ = ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ.

174. ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ = ಕಲಿಸಿಕೊಡುವ ಗುರುವಿನ ಹಾಗೆ. ಸರವಿಡಲು = ಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡಲು, ಧ್ವನಿಮಾಡಲು.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

(ನಳರಾಯನ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.)

175. ಕುಂತೀತನಯ = ಕುಂತಿಯ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜ. ಧರ್ಮರಾಜನು ತನ್ನಂತೆ ಯಾರೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು ನಳನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಆತನಿಗೆ ದುಃಖೋಪಶಮನಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ನಿಷಧನೃಪಾಲ = ನಿಷಧರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧೊರೆಯಾದ ನಳ. ಆಶ್ರಯ = ಸ್ಥಳ.

176. ಅಧೈರ್ಯ = ಭಯ. ವಿಧಿ = ದೈವ, ಅದೃಷ್ಟ. ಕಂಬನಿ = ಕಣ್ಬನಿ, ಕಣ್ಣನೀರು. ಬಿಸುಸುಯ್ದು = ಬೆಚ್ಚಗೆ ಉಸಿರುಬಿಟ್ಟನು; ದುಃಖ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಬೆಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ.

177. ಪರರ + ಎಡೆಗೆ + ಇತ್ತು = ಪರರ ವಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು. ಮತಿವಿಕಳ = ತಿಳಿಗೇಡಿ. ಪುರಾ = ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ. ಐಸೆ = ಅಲ್ಲವೆ. ಬಾಹಿರರು = ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರು, ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು.

178. ಆರನೊಲ್ಲದೆ = ಯಾರನ್ನೂ ಒಪ್ಪದೆ. ಪಾತಕನು = ಪಾಪಿಷ್ಠನು.

179. ಪರಿ = ರೀತಿ. ಪ್ರಲಾಪಿಸು = ಗೋಳಿಡು, ಶ್ರೀಪತಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ, ಹರಿ. ಹುತವಹ = ಅಗ್ನಿ.

180. ಹೆಬ್ಬಿದಿರು = ಹಿರಿದು + ಬಿದಿರು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಮೆಳೆ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಪೊದರಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬಿದಿರ ಹಿಂಡಿಲು. ಗದಗದಿಸಿ = ನಡನಡುಗಿ. ಗುಹೆ-ಗವಿ. ಹಾಯ್ದುವು = ನುಗ್ಗಿದುವು. ಸಂಕುಲ = ಗುಂಪು. ಮುದುರಿದುವು-ಇಲ್ಲಿ-ಸತ್ತುಹೋದುವು.

181. ಶಾರ್ದೂಲ = ಹುಲಿ. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು. ಚಿಗಿದು = ನೆಗೆದು. ಗಂಡಭೇರುಂಡ = ಎರಡು ತಲೆಯ ಹಕ್ಕಿ; ಇದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಧ್ವಜಪಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಕೆಡೆದುವು—ಬಿದ್ದುವು.

182. ಬಡಬಾನಲ = ಬಡಬಾ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ; ಇದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಉಕ್ಕದಂತೆ ಕುಡಿದುಬಿಡುವುದಾಗಿ ಪುರಾಣಕಥೆ. ಪಾವಕ = ಅಗ್ನಿ. ಶಿರೋಮಣಿ = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಚೂಡಾರತ್ನ.

183. ಅಸು = ಪ್ರಾಣ. ಷಡಾಗಮಜ್ಞ = ಷಟ್ + ಆಗಮ + ಜ್ಞ = ಆರು ಆಗಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಪಂಡಿತ; ನ್ಯಾಯ, ಸಾಂಖ್ಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಯೋಗ, ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂಬ ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು. ಭೋಗಿ = ಭೋಗ, ಹೆಡೆಉಳ್ಳುದು, ಸರ್ಪ. ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸುಖಿ.

184. ಖಾತಿ = ಕೋಪ. ಕರುಣಿಪುದು = ದಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸುವುದು.

185. ಕಾಲಾಂತರಕೆ = ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ. ಹಾರೈಸು = ನಿರೀಕ್ಷಿಸು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸು.

186. ಉರವಣಿಸಿ = ವೇಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ. ಪರಮತೇಜದ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ. ವಿಕೃತರೂಪ = ವಿಕಾರವಾದ ಆಕಾರ.

187. ಗುಜ್ಜು = ತ್ಸ.-ಕುಬ್ಜ, ಗಿಡ್ಡಾದ.

188. ಮಾರ = ಮನ್ಮಥ, ತೋರಮಾಣಿಕ ಎಂದರೇನು ? ಸಖತನ = ಸ್ನೇಹ.

189. ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ = ವಿಷ್ಣು; ಹೇಗೆ ? ಕೃಪೆ = ದಯೆ.

190. ಕಾಕ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು. ಗರಳ = ವಿಷ, ನಂಜು. ಅಹವು = ಆಗುವುವು ; ಹಳಗನ್ನಡ–ಅಪ್ಪುವು.

191. ಅಕ್ಷದಹೃದಯ = ಅಕ್ಷಹೃದಯವೆಂಬ ಗಣಿತವಿದ್ಯೆ. ಅಶ್ವಹೃದಯ = ಕುದುರೆಗಳ ಮನೋಭಾವಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿವ ವಿದ್ಯೆ. ಅನುಗೊಳಿಸು—ಇಲ್ಲಿ–ಹೇಳಿಕೊಡು.

192. ಓಲೈಸು = ಸೇವಿಸು. ಹೀನವೃತ್ತಿ = ಕೀಳುಜೀವನ.

193. ಸತ್ಯವ್ರತ = ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ನಿಯಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಪುಷ್ಕರ = ನಳನ ದಾಯಾದಿ ; ಇವನು ಕಲಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಳನನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು = ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು.

194. ಪ್ರಾಂತ = ಸಮೀಪ. ಉರುತರದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ.

195. ಮಂದಭಾಗ್ಯ = ಭಾಗ್ಯಹೀನ, ಅದೃಷ್ಟಗೇಡಿ. ಮನನೊಂದು = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಗಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

(ಈ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.)

ಸೂಚನೆ: ಯಂತ್ರದ ದಾಯ = ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದ ಪಣ. ನಿರ್ಜರರಾಯ ನಂದನ = ಅರ್ಜುನ ; ಹೇಗೆ ? ನಿರ್ಜರ = ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವರು, ದೇವತೆಗಳು.

196. ಪಾಂಚಾಲಿಯು = ಪಾಂಚಾಲದೇಶದ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯು. ಮನೋರಥಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ = ಮನೋರಥ, ಆಶೆಯೆಂಬ ಗೃಹದಲ್ಲಿ, ಸಾರಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುವ ಬಲಿಷ್ಠರಿರಾ, ನೀವುಗಳು ಎದ್ದು, ಕೋಲುಗಳ = ಬಾಣಗಳನ್ನು. ಕೇವಣಿವುದು—ಇಲ್ಲಿ–ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಭೇದಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

197. ದ್ವಿಜ = ದ್ವಿ + ಜ = ಎರಡು ಸಾರಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ; ಹೇಗೆ ? ಅರ್ಥಾಂತರ–ಹಲ್ಲು, ಹಕ್ಕಿ. ಅರವಿಂದ = ಕಮಲ. ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ = ಶುದ್ಧವಾದ ಊಟ, ಸವಿಯಾದ ಊಟ. ತುಷ್ಟರು = ತೃಪ್ತರಾದವರು. ವ್ರಾತ = ಗುಂಪು.

198. ವಚನಶೂರರು—ಇಲ್ಲಿ–ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರು. ಪಾರ್ಥಿವನಿಚಯ = ರಾಜರ ಸಮೂಹ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನೂ. ಅಚಲಧನು = ಪರ್ವತದಂತೆ ಅಲುಗಾಡಿಸಲಾಗದ ಧನುಸ್ಸು. ವಿಸ್ಮಯ = ಆಶ್ಚರ್ಯ.

199. ಭರತದಲ್ಲಿ = ಅಭಿನಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ; ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭರತ ಮುನಿಯು ಪ್ರವರ್ತಕನಾದುದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭರತವೆಂದು ಹೆಸರಾಯ್ತು.

200. ತನಿಬೆಲ್ಲ = ಸಿಹಿಯಾದ ಬೆಲ್ಲ. ಮೆದೆ = ರಾಶಿ. ಸೂಪ = ತೊವ್ವೆ. ದಂಶಕ... ಉಪ್ಪಿನಕಾಯೇ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಂಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಧೂರ್ತವಟು ನಿಕರ = ಧೂರ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳ ಸಮೂಹ.

201. ರಸ = ಪಾದರಸ. ಹುದುಗಿದ = ಒಳಗೆ ಅಡಕವಾದ. ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ = ಚಿನ್ನದ ಹಾಗೆ, ಜೀವಭಾವಪ್ರಸರದೊಳಗೆ......... = ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ. ವಿಪ್ರಾಕಾರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷ. ಭೂಪತಿ—ಇಲ್ಲಿ—ಧರ್ಮರಾಜ. ತತ್ಸಭಾ......ಳು = ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಗಳ ನಡುವೆ.

202. ಸಂವರಿಸುತ್ತ = ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ.

203. ಅಂಘವಣೆ = ಆಶೆ. ನಿತಂಬಿನಿ = ಹೆಂಗಸು; ಇಲ್ಲಿ—ದ್ರೌಪದಿ. ವೈನತೇಯನ = ವಿನತಾದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ಗರುಡನ; ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ. ವಿಗಡಿಸಿದ = ವಿಕಟವಾಗಿ ಮಾಡಿದ, ವಶವಾಗದೆ ಕಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಸದರ = ಸುಲಭ, ಸಲಿಗೆ. ಹಾವಡಿಗ = ಹಾವನ್ನು ಆಡಿಸುವವನು.

204. ಬೇಕೇ = ಬೇಕಾದರೆ. ಶ್ರೋತ್ರಿಯ = ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಕಲಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಸ್ತೋಮ = ಗುಂಪು. ಅನ್ವಯ = ಕುಲ. ಭೂದೇವ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಭಗೀರಥಯತ್ನ = ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಾಧಿಸತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಭಗೀರಥನೆಂಬ ರಾಜನು ಪಾತಾಳ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಋಷಿಯ ನೇತ್ರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ಸಗರಪುತ್ರರ ಸದ್ಗತಿಗಾಗಿ ಚಿರಕಾಲ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು ಎಂದು ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆ.

205. ಕಾರುಣ್ಯಾವಲೋಕನ = ದಯೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ದೃಷ್ಟಿ. ಸದ್ಭಾವ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸು. ನಾವು ವಿಜಯರು = ಜಯಶಾಲಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ—ವಿಜಯನೆಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅರ್ಜುನನೇ ಮೊದಲಾದವರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಭಾವನೋಕ್ತಿ = ಉಪಚಾರದ ಮಾತು. ಒದರಿದರು = ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

206. ಭದ್ರಾಕಾರ = ಮಂಗಳಾಕಾರ, ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವವನು. ಅಳುಕುವುದು = ಅಂಜಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

207. ಮಟ್ಟಿ = ಮಣ್ಣು ; ಇಲ್ಲಿ–ನಾಮ. ಕುಶ = ದರ್ಭೆ. ಕರಡಿಗೆ = ತ್ಸ.–ಕರಂಡಕ, ಭರಣಿ. ಕಕ್ಷೆ = ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ಚೀಲ. ಚಾಸರ = ನಡೆಯುವಾಗ ಸದ್ದಾಗುವ. ನಟ್ಟವಿಗ = ಹೊಸಗನ್ನಡ–ನಟ್ಟುವ. ಓಸರಿಸಿ = ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸರಿದು.

208. ನೆಗಹಲ್ಕೆ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೆ. ಸಮಿಧೆ = ಸಮಿತ್ತು. ತಿಲ = ಎಳ್ಳು. ಬಣಗು = ಧೂರ್ತ.

209. ಇಸುವರು = ಹೊಡೆವರು. ತಲೆಗುತ್ತಿ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಾಗಿಸಿಕೊಂಡು. ಉಂಗುಟ = ಕಾಲ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ; ತ್ಸ.–ಅಂಗುಷ್ಠ.

210. ನಿಬ್ಬರ = ತ್ಸ.–ನಿರ್ಭರ, ಯಥೇಷ್ಟವಾದ. ಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿ = ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ ಸಿಹಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು, ಎಂದರೆ ಅಹಿತವಾಗಿಯೂ ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು. ಗರುವಾಯಿ = ಬೆಡಗು, ಗಾಂಭೀರ್ಯ.

211. ತಿರುವು = ನಾರಿ, ಧನುಸ್ಸಿನ ಹಗ್ಗ. ಕಿವಿವರೆಗೆ = ಕಿವಿಯ ತನಕ. ಉಯ್ದು—ಇಲ್ಲಿ–ಎಳೆದು. ಹದವಿಲ್ಲು = ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಧನುಸ್ಸು, ಹವಣಾದ ಬಿಲ್ಲು. ಮಾಗಧಾದಿಗಳು—ಮಗಧ ದೇಶಾಧಿಪನಾದ ಶಿಶುಪಾಲನೇ ಮೊದಲಾದವರು. ಕೈತೆಗೆದರು = ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆದರು, ಹಿಂದಾದರು. ಹೆಸರು + ಎನಗೆ + ಎಯ್ದಬೇಕು = ಹೆಸರು ಬರಬೇಕು. ಹೊಳಹು = ಛಾಯೆ.

212. ಲಾಗುವೇಗ = ಬಾಣಪ್ರಯೋಗದ ವೇಗ, ಕೈಚಳಕ. ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! = ಶಹಬಾಸು. ಕಾರ್ಮುಕ·········ಸಿದ್ಧ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದದನು. ಕೋ········ರಿ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರವೈರಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು. ವಂದಿಸಂದೋಹ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳ ಗುಂಪು.

213. ಬೊಬ್ಬಿರಿದು = ಕೂಗಿ. ನಿರ್ದಾಯದಲಿ = ದಾಯತಪ್ಪಿ. ಯುವತಿಜನ = ಪ್ರಾಯದ ಹೆಂಗಸರು. ಬಾಯಮೌನದ = ಮೌನವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳ ಎಂದರೆ ಮಾತಾಡದ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಬೆರಳಮೂಗಿನ,' 'ಬಿಗಿದ ಬೆರಗಿನ,' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

213½. ಮೊಳಗಿದುವು = ಧ್ವನಿಮಾಡಿದುವು. ನಿಸ್ಸಾಳ = ಭೇರಿ. ಹೆಕ್ಕಳ—ಹಳೆಗನ್ನಡ–ಪೆರ್ಚಳ = ಅತಿಶಯ. ಸಾಧುವಾದ = ಸಾಧು ಸಾಧು ಎಂಬ ಮಾತು.

214. ಹೊರೆ = ಸಮೀಪ ; ಪ್ರ–'ನೆರೆಹೊರೆ.' ಒಳತೋಟಿ = ಅಂತಃಕಲಹ. ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಒಂದರೊಡನೆ ಒಂದು ಹೋರಾಡ ತೊಡಗಿದುವು, ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಅಪಾಂಗ = ಕಡೆಗಣ್ಣ ನೋಟ. ಮುಕ್ಕುಳಿಸು = ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಉಗುಳುವುದು ; ಇಲ್ಲಿ ಕುಡಿವುದು.

214½. ಹೊರೆದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ದಂಡೆಯನು = ದಂಡೆಯ ಸರವನ್ನು ನಿಜವರನ = ತನಗೆ ವರನಾದ ಅರ್ಜುನನ.

22. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುದು.

215. ವಸತಿ = ಸ್ಥಲ, ಮಂಟಪ. ಲಾಂಛನ = ಗುರುತು, ಎಂದರೆ ಛತ್ರ ಚಾಮರ ಮುಂತಾದುವು. ಒಸಗೆ = ಮಂಗಳ. ಅವಲಂಬಿಸು = ಆಶ್ರಯಿಸು. ಸುಮಂತ್ರನ = ಸುಮಂತ್ರನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು. ಮುನಿ = ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿ.

216. ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು. ಸತ್ಕರಿಸು = ಆದರಿಸು, ಉಪಚರಿಸು. ವಿಧಾನ = ಕ್ರಮ. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಅರವಿಂದಮುಖಿ = ಇಲ್ಲಿ–ಸೀತೆ ಸಂಭವಿಸಿತು = ಉಂಟಾಯಿತು. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ.

217. ಅನಿತರಲಿ = ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ. ಆಗಮಸ್ಥಿತಿಗೆ = ಕೈಗೂಡುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ, ಆಯಸ = ಶ್ರಮ ; ತ್ಸ–ಆಯಾಸ. ಪುರಂದರ = ಇಂದ್ರ.

218. ದುರ್ಘಟ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೆಡುಕು. ನಿರ್ದೈವರು = ದೈವ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದವರು. ಬೊಮ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮ. ಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮರ ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ, ಮಂಡಿತ = ಅಲಂಕೃತವಾದ. ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಅಂಘ್ರಿ = ಚರಣಗಳು. ನಖ = ಉಗುರುಗಳೆಂಬ ಸೂರ್ಯನುಳ್ಳವನು ; ಎಂದರೆ, ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮರಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನು.

219. ಅಧಿರಾಜ = ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜ. ಸೂನೃತಚರಿತ = ಸತ್ಯಚರಿತ್ರ. ಸುರಮಹೀರುಹ = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ; ಇದರ ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಸಾದ್ಗುಣ್ಯಾಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯ = ಸಫಲವಾದ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು ; ಪರೋಪಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ ಸಫಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

220. ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯ = ಸೂರ್ಯ ; ಹೇಗೆ ? ಮುನಿ······ಹಂಸನ—ಋಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ರಾಜಹಂಸದಂತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಮುನಿಗಳ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ರಾಮನನ್ನು. ಒಸಗೆರೆವ = ಒಸಗೆ + ಪರೆ = ಮಂಗಳವಾದ್ಯ. ಭುಲ್ಲೈಸೆ = ಹೆಚ್ಚಲು ; ಇಲ್ಲಿ–ಶಬ್ದಮಾಡಲು. ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕ = ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ. ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜರಿಗೆ ಗಂಗಾದಿ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳ ತೀರ್ಥದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

221. ಧೇನು = ಹಸು. ಝೂಡಿವೆಳಗು = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ದೀಪಗಳ ಬೆಳಕು. ಆರತಿ–ತ್ಸ. ಆರಾತ್ರಿಕ. ಮುಂಡಾಡು = ಮುದ್ದಾಡು. ಕಂಬಿ = ಕೋಲು, ಲಟ್ಟ. ಕಂಚುಕಿಜನ = ಕಂಚುಕವನ್ನು (= ಅಂಗಿಯನ್ನು) ಧರಿಸಿರುವವರು, ಆಳುಗಳು.

222. ಅಡರಿದನು = ಹತ್ತಿದನು. ಹೊಂಬೆಸ = ಹೊನ್ + ಬೆಸ = ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ, ರೆಂಚೆಯು = ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊದೆಯಿಸುವ ಜೂಲು. ಲಳಿಯ = ಸೌಂದರ್ಯದ. ಸೊಗಸಿನ. ಭದ್ರಾ = ··· ಕಂದರದಿ = ಮಂಗಳಕರವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆನೆಯ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ. ತೂರ್ಯತ್ರಯ = ನೃತ್ತಗೀತವಾದ್ಯ ಎಂಬ ಇವು ಮೂರು ಸೇರಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

223. ಹೆಕ್ಕಳಿಸು = ಹೆಚ್ಚು. ಉಗ್ಗಡಿಸು = ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಹೇಳು. ನಿಳಯ = ಮನೆ.

224. ತಳಿತ—ಹಳಗನ್ನಡದ–ತಳ್ತ, ಎಂದರೆ ಗುಂಪಾಗಿರುವ. ಪಲ್ಲವ = ತೋರಣಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಚಿಗುರುಗಳು. ಪಲ್ಲವವನು = ಕಾಡುಮರಗಳ ಚಿಗುರುಗಳನ್ನೂ ಉಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಸಾಲುಗಳು. ಚಿತ್ರಾಚಲವನು = ವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ. ಆರಾಮಾವಳಿಯ = ಶೃಂಗಾರವನಗಳಲ್ಲಿರುವ. ಶಿಖಿ ······ ವಜ್ರದ = ನವಿಲು ಗಿಳಿ ಕೋಗಿಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ. ಉಲುಹು = ಶಬ್ದವು. ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ = ಕಾಡುಪಕ್ಷಿಗಳ. ಕಟ್ಟುಲುಹ = ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೂ: ಸೂಚಿಸುತ್ತ, ಅವನಿಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ, ವನ······ಪದವಿಯನು = ವನವೆಂಬ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಹೊಸತಾದ ರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ಮುಂದೆ ರಾಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ವನವಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಾಗೆ ಇದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ.

225. ಕದಡಿದ = ಕಲಕಿದ. ಅಂತಃಕರಣಗಳ = ಹೃದಯವುಳ್ಳ. ಗದಗದಿತಕಂಠ = ಗದ್ಗದ ಧ್ವನಿ. ಚಮೂಪ = ಚಮೂ + ಪ, ಸೇನಾಪತಿ. ನಿಯೋಗಿ = ಅಧಿಕಾರಿ. ಮುರಿವಿನ ಮುದದ = ಮುರಿದುಹೋದ ಸಂತೋಷದ.

226. ದೊದ್ದೆಯ = ಗುಂಪನ್ನು. ತೆವರಿ = ಚದರಿಸಿ. ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ; ಹೇಗೆ? ಭವನ = ಮನೆ.

227. ಗುಜುಗುಜು = ಗುಸುಗುಂಪಲು ಮಾತು, ಶೂನ್ಯೋತ್ಸವ = ಯಾವ ಸಂಭ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದ. ಜಾಡ್ಯ—ಇಲ್ಲಿ-ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಜಾಡ್ಯವೆಂಬುದೆ ಒಂದು, ಜವನಿಕೆ = ತೆರೆ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜಂಜಡ = ಹಿಂಸೆ,

ಕೊಂಡರೆ. ಉತ್ತರವು ಸಂಭವಿಸಲು, ಅವನಿ, ನಮಗೆ, ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ ವ್ಯವಹರಣೆ, ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಎಂದನ್ವಯ.

228. ಮರುಮಾತು. ಉದಿಸದೆ = ಹೊರಡದೆ. ಹದನು = ಸ್ಥಿತಿ, ವಿದ್ಯಮಾನ.

229. ವಿತತ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿತ = ಜಾರುತ್ತಿರುವ. ಅಶ್ರುಪ್ರಕರ = ಕಣ್ಣೀರಿನ ಸಮೂಹದಿಂದ. ಪೂರಿತ = ತುಂಬಿ. ನಿಮೀಲಿತ = ಮುಚ್ಚಿರುವ. ನೇತ್ರ = ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ. ನಿರ್ಗತ = ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿಯೂ. ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ = ಮಾತುಹೋಗಿ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿಯೂ, ಶೋಕೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಪರವಶನಾಗಿಯೂ. ಸತಿಯು = ಕೈಕೆಯು. ಕರ್ಕಶ = ಕಠಿನವಾದ. ಕಲುಷ = ಪಾಪಕರವಾದ. ವಾಗಸಿ = ಮಾತೆಂಬ ಕತ್ತಿಯ. ಹತಿ = ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ನಿರೋಧಿತ = ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ. ಹೃದಯ = ಹೃದಯುದ. ಬಾಧಾನ್ವಿತನ = ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿಯೂ (ಇದ್ದ ದಶರಥನನ್ನು). ಕಾಣುತ; ರಾಮನು, ಕೈಯಕದಪಿನಲಿ = ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಕೈಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಕುಳಿತಿದ್ದನು).

230. ಒಯ್ಯನೆ = ಮೆಲ್ಲಗೆ. ರಾಜರಾಜಾಧೀಶನು = ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು. ಈಸು = ಇಷ್ಟು. ನಿರೋಧ = ತಡೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ವಾಸವಾದುದು = ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ದೇವರ = ತಮ್ಮ. ಅಂಗದಲ್ಲಿ = ದೇಹದಲ್ಲಿ.

231. ಸಾರ್ವಭೌಮ = ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಎರವು—ಎಂದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತು. ದುಶ್ಚಿತ್ತ = ಕೆಟ್ಟಮನಸ್ಸು. ವಿಷಾದ = ದುಃಖ. ಚಿಂತಾಸ್ಪರ್ಶ = ದುಃಖದ ಸೋಂಕು. ಯೋಗೋತ್ಕರ್ಷದೇಹ = ರಾಜಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನೆ.

232. ಆಮಧುರ......ಗಾರುಡಮಂತ್ರ = ಆ ಸವಿಮಾತೆಂಬ ಸೊಗಸಾದ ವಿಷಾಪಹಾರಕವಾದ ಗರುಡಮಂತ್ರವು. ಆ ಮಹಾ......ದಷ್ಟನನು = ಆ ಮಹತ್ತಾದ ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಲಗೆಯೆಂಬ ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ದಶರಥನನ್ನು.

233. ಅಭಿಷೇಚನದ = ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ. ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕೆ = ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ. ಅಭಿಮತ = ಇಷ್ಟ. ರಾಯತನದ ಅಭಿಮುಖದ ಕಮಲದಳಾಯತಾಂಬಕ = ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರನು. ಮುನಿರಾಯ = ವಸಿಷ್ಠ.

234 ಮನುಕುಲಾಂಬರ ಗಗನಮಣಿ = ಮನುಕುಲವೆಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವವನೆ, ಎಂದರೆ ಮನುವಂಶಶ್ರೇಷ್ಠನೇ. ಸೂನೃತವ್ರತ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಆಡುವುದೆ ವ್ರತವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಒಗುವ = ಸುರಿವ. ನಯನೋದಕ = ಕಣ್ಣೀ

ರು. ಅರೆದಿಟ್ಟಿ = ಅರ್ಧದೃಷ್ಟಿ. ಸತ್ಯದ ತಗಪಿನ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ ; ತಗಹು = ಸಂಬಂಧ.

235. ಅಣುಗ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರ, ವತ್ಸಲ ; ಅಣುಗು = ಪ್ರೀತಿ. ಮೇಲುತ್ತರಕೆ = ಮೇಲುಮಾತಿಗೆ. ಒಳಸರಿದು = ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಎಂದರೆ ಮಾತ ನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಆಡಲಾರದೆ.

236. ವಿಭವ = ಸಂಪತ್ತು. ಸೊಬಗು = ಸೌಭಾಗ್ಯ. ಸುಧಾಂಬುಧಿ = ಕ್ಷೀರಸಾಗರ. ನೆಲೆವೀಡು = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಲೇಸು = ಶ್ರೇಯಸ್ಸು. ಆಗರ = ದ್ಭ. ಆಕರ, ಗಣಿ. ಬಹಳಿತ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ಕೋಶ = ಬಂಡಾರ. ಸಂತಸ = ಸಂತೋಷ. ಇಕ್ಕೆ = ಸ್ಥಾನ. ಸೊಂಪು = ಆಧಿಕ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಿ. ನಿವಾಸ = ಮನೆ ; ಈ ಮನೆಯು ಇದುವರೆಗೂ ಹೀಗೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂದನ್ವಯ.

237. ಆಡುಬೊಲ = ಕ್ರೀಡಾವನ. ಕುಹಕ = ಕೆಟ್ಟ ಆಲೋಚನೆ. ವಿಸರ = ಸಮೂಹ. ವಸತಿ = ಸ್ಥಾನ. ದುಗುಡ = ಚಿಂತೆ, ದುಃಖ. ಬೀಡು ಎಂದರೇನು ? ಜನಸ್ಥಾನ = ಮಂಟಪ. ಆರವೆ = ದ್ಭ.—ಆರಾಮ, ತೋಟ. ಪುದಿದ = ತುಂಬಿದ. ಆಯಸದ = ಆಯಾಸದ, ಶ್ರಮದ. ಜಾಳಿಗೆ = ಬಲೆ, ಜೀಲ.

238. ಬಾಹಿರರು = ಹೊರಗಾದವರು. ಅರೆಗಲಸಿಗಳು = ಅರ್ಧಪಾಲುಮಾತ್ರ ಸೇರಿದವರು. ಜೇರಿಂಗೆ + ಉರಿಯನು.

239. ಮೇಲನು + ಅಱಿಯದೆ = ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ. ಘಾತಾಳಿ = ಘಾತಮಾಡುವವಳು, ಕೊಲೆಪಾತಕಳು. ಸಂಗ್ರಾಮ = ಯುದ್ಧ. ಬಾಳು = ಕತ್ತಿ. ಗೋನಾಳಿಗೆ = ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ. ನರಸುಕ್ಕು = ನರಗಳು ಸುಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮದ್ದು.

240. ಹೊದಕುಳಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿಹರು = ಸಂತಾಪಪಡುತ್ತಿರುವವರು.

241. ಒಂದಿಸಿದರು = ಕೊಟ್ಟರು.

242. ಒಳಗು = ಅಂತರಂಗ, ಗುಟ್ಟು. ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆ = ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಾಙ್ಮುಖತೆ ಎಂದರೆ ಮೊಗದಿರುಹುವಿಕೆ. ಇನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ = ನನಗೆ ಈಗ ಆದ ಗೌರವವೆ ?

243. ದಧೀಚಿ = ಈತನು ವೃತ್ರಾಸುರನ ಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಯುಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿಬಿ—ಈತನು ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕ ಕಪೋತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಗಿಡುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಲಿ ವಾಮನಾಕಾರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟನು. ಜೀಮೂತವಾಹನ—ಈತನು ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಗರುಡನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಕಪೋತ—ಇದು ತನ್ನ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ

ಬೇಡನ ಹಸಿವನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತು.

244. ಖಿಡ್ಡತನ = ದಾರ್ಢ್ಯ, ಖಂಡಿತತನ. ಕವಡು = ಮೋಸ. ಬೊಡ್ಡಿ = ದಾಸಿ, ತೊತ್ತು. ದೂದು = ದೂತಿ, ಹೆಣ್ಣಾಳು. ಅಡ್ಡು = ತಡೆ.

245. ಅಗ್ಗಳರು = ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ನೆಮ್ಮುಗು + ಅಪಕೀರ್ತಿ = ಅಪಕೀರ್ತಿ ಹೊದ್ದುವುದು. ಕೂರಿತು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು. ಕದರ್ಥದಿ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ.

247. ಖೋಡಿ = ಅಪಾಯ.

248. ಪುನರುಕ್ತಿ = ಬೇರೆ ಮಾತು, ಎರಡು ಮಾತು.

249. ಗದಿಸಬೇಡ = ಹೇಳಬೇಡ.

250. ಘಟ······ಭೂಷಣವ = ನಮ್ಮ ವಂಶವೆಂಬ ಒಡವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಮಷ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಶರಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದಿರಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂಚನೆ: ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೃಷ್ಣ.

253. ತರಣಿ = ಸೂರ್ಯ. ಅಂಬುರುಹಮಿತ್ರ ಎಂದರೇನು? ಪುರವಾಸಿಜನ ಆಪೂರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರು. ಹರಿತಂದು = ಓಡಿಬಂದು.

255. ಚರಣಕಮಲಯುಗ = ಪಾದಯುಗ್ಮ. ರಾಜೀವಸಖ = ಸೂರ್ಯ. ಸೀವುತಿವೆ—ಇದು 'ಸೀಯುತಿವೆ' ಎಂದಿರಬೇಕು; ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ 'ಸೀವುತಿವೆ' ಎಂದು ಕವಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಈವುತೆ' ಎಂದೂ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. 161 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು.

256. ಕಂಜಸಖ = (ಕಂ + ಜ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ + ಸಖ) ಸೂರ್ಯ. ಗುಂಜೆ·········ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಗುರುಗುಂಜಿಯನ್ನು ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂದು. ಭ್ರಮಿಸುವ ಹುಚ್ಚರಂತೆ.

257. ಮಧುವೈರಿ = ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ವೈರಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ–ಕೃಷ್ಣ. ಆಧಿ = ಮನೋವ್ಯಥೆ. ವ್ಯಾಧಿ = ರೋಗ. ದುರ್ಭಿಕ್ಷ = ಕ್ಷಾಮ.

258. ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಉಬ್ಬು = ಗರ್ವ.

259. ಮೃಗಯಾ······ವಿನೋದ = ಬೇಟೆಯಾಟದ ವಿನೋದ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಜಾಂಬವನು—ರಾಮದೂತನಾದ ಜಾಂಬವಂತನೆಂಬ ಕರಡಿ.

260. ತೆತ್ತಿಗ = ನೆಂಟ. ಶಂಕಿಸಲು = (ರತ್ನದಾಸೆಗಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನೇ ಕೊಂದನೆಂದು) ಸಂದೇಹಪಡಲು. ನಿರ್ಮಳಮೂರ್ತಿ = ಕೃಷ್ಣ. ವಿಲಗ = ಅಪಖ್ಯಾತಿ. ಅಸುರಾಂತಕ = ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಯಮನಂತಿರುವ ಕೃಷ್ಣ.

261. ಸಿಂಹದಲಿ = ಸಿಂಹದಿಂದ. ವಿಪಿನಾಂತರದಲಿ = ಕಾಡಿನ ನಡುವೆ. ಅಡಗೆಡೆದಿರಲು = ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿರಲು.

262. ನರಸಿಂಹ = ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೃಷ್ಣ. ಗಹ್ವರ = ಗವಿ. ಅಪವಾದ.... ತರ = ಅಪವಾದವೆಂಬ. ಶಿಖಿ = ಬೆಂಕಿಯಿಂದ. ದಂದಹ್ಯಮಾನ = ಅನವರತವೂ ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ. ಅಂತರನು = ಹೃದಯವುಳ್ಳವನು, ಕೃಷ್ಣನು. ಅಸಹ್ಯ.....ವಿದೂರನನು—ಅಸಹ್ಯ = ಸಹಿಸಕೂಡದು; ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಧಿಭೌತಿಕ ಆಧಿದೈವಿಕವೆಂಬ ತಾಪತ್ರಯದಿಂದ. ವಿದೂರನನು = ದೂರವಾದವನನ್ನು. ಋಕ್ಷಪ = ಕರಡಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನಾದ ಜಾಂಬವಂತ.

263. ಧಾತ್ರಿ = ದಾದಿ. ಹರಿತಂದನು—ಎಂದರೇನು?

264. ತರುಬಿ = ತಳ್ಳಿ. ಮೂದಲಿಸು = ಒಬ್ಬರ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಆಡು.

265. ಅಷ್ಟವಿಂಶತಿ = ೨೮. ಇದು–'ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತಿ' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಸತ್ವ = ಬಲ. ಅರಿಷ್ಟವೈರಿಯ = ಕೃಷ್ಣನ. ಕರಹತಿ = ಕೈಯಪೆಟ್ಟು. ನಿಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರ = ಕಿವಿಚಿಹೋದ ಮೈಯುಳ್ಳವನಾಗಿ.

266. ಕೌಸ್ತುಭಧಾರಿ = ವಿಷ್ಣು. ಶಂಕರ = ಈಶ್ವರ. ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವ = ಬ್ರಹ್ಮ; ಹೇಗೆ? ಈ ಯುಗದೊಳಗೆ—ಜಾಂಬವಂತನು ರಾಮಾವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನಾದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

267. ಮೈಯಿಕ್ಕು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಮರವೆ = ಅಜ್ಞಾನ; ಧಾ–ಮರೆ. ಅತ್ತನು = ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದನು.

268. ನೆಗಹಿದನು = ಎತ್ತಿದನು. ತಕ್ಕೈಸಿದನು = ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಬಕುತ = ಭಕ್ತ ಮಣಿಕೃತದೋಷ = ರತ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಪವಾದ. ಜನಜಾಲದಿ + ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನು.

269. ಪರಾಪರವಸ್ತು = ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ವೇದಾಂತ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ರುತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದವನು.

270. ಗುಣರತ್ನ ಮೂರುತಿ = ಸದ್ಗುಣವೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಶರೀರಪ್ರಾಯನಾದವನು. ನೂತ್ನ = ಹೊಸಬ.

272. ಕೊರತೆ = ಕುಂದು, ಅಪವಾದ. ಎರಗಿ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿ. ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ = ನಾಚಿಕೆಯ ಹೊರೆಯಿಂದ. ಕೈಮರೆಯಮೊಗದಲಿ = ಮುಖವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮರಸಿಕೊಂಡು. ತೇಜ = ತೇಜಸ್ಸು, ಐಶ್ವರ್ಯ.

24. ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ.

273. ಲೋಕಬಾಹಿರರ = ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರ (ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳ) ಸರೋಜಿನಿ = ಕಮಲ; ಇಲ್ಲಿ-ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನಿ. ಅಂಬರ = ಆಕಾಶ, ಬಟ್ಟೆ. ಬಯ

ಲಾಯ್ತು = ಹಾಳಾಯ್ತು. ಮಾಜಲು + ಏನು = ಮರಸುವುದು ಯಾತಕ್ಕೆ. ಅಸುದೊರೆವೆನು = ಪ್ರಾಣಬಿಡುವೆನು. ಅಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು = ಪಶ್ಚಿಮಗಿರಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೀದಿಬೀದಿ ತಿರುಗಿ ದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಧುಮಿಕಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

274. ಪಡುವಲು = ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ. ಪಕ್ಕೆ = ಗೂಡು. ವಿಹಗಸಂತತಿ = ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗುಂಪು. ಗಗನಾಂಗಣ = ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಅಂಗಳ. ಉರೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಕೈರವ = ನೆಯ್ದಿಲೆ.

275. ಉಚಿತಸುಪ್ತಿಸಮೇತ = ತಕ್ಕಷ್ಟು ನಿದ್ರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರಲು. ನಿಶಾಂತ ಯಾಮ = ರಾತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಯಾಮ, ಬೆಳಗಿನ ಜಾಮ. ತಮ = ಕತ್ತಲೆ. ಆತಪ = ಬಿಸಿಲು. ಮಹಾತರಣಿ = ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯ ಭಗವಂತನೆ.

276. ಹೂಡಿದುವು = ಇಲ್ಲಿ—ತೆರೆದುವು. ಸಿರಿವನೆಯ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಮನೆಯಾದ ತಾವರೆಯ; ಕಮಲಗಳು ಅರಳಿದುವು ಎಂದರ್ಥ. ಕೂಡಿವೆರೆದ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಅಳಿಗಣ = ದುಂಬಿಗಳ ಗುಂಪು. ಸೆರೆಬಿಟ್ಟು—ಹಿಂದಿನರಾತ್ರಿ ಮಕರಂದ ಪಾನಮಾಡುವಾಗ ಸಂಕೋಚಿಸಿದ ತಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಅವು ಅರಳಿದುದರಿಂದ ಈಗ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟುವಾಗಿ. ಚಕ್ರಗಳು = ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ. ಚಂದಿರ ವಟ್ಟನಂತೆ = ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟಿನಂತೆ.

277. ಪ್ರಾಗಂಗನೆ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಉದಯ.......ವಿಷ್ಟರದಿ = ಪೂರ್ವಗಿರಿಯ ಕೊನೆಯೆಂಬ ಪೀಠದಲ್ಲಿ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನು ?

25. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹ ದಹನ.

278. ಶ್ರೇಣಿಕ = ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಲವಕುಶರಿಗೂ, ವೈಶಂಪಾಯನನು ಭಾರತವನ್ನು ಜನಮೇಜಯನಿಗೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗೌತಮ ಗಣಧರನು ಜೈನಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಕ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗೂಢದಿ = ಗುಟ್ಟಾಗಿ. ಕನಕ = ಕನಕನೆಂಬ ಬಡಗಿ. ಬಾಳುವೆ = ಜೀವನ.

279. ಅನ್ನೆವರ = ಆ ದಿನದ ವರೆಗೂ. ಎಡೆಯಾಡು = ಓಡಾಡು, ತಿರುಗಾಡು. ಭಿಲ್ಲಿ = ಬೇಡಿತಿ. ಪಥದಲ್ಲಿ = ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ.

280. ದೇಸಿಗಿತಿ = ಪರದೇಶದವಳು. ಹೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ. ತಳುವದೆ = ತಡಮಾಡದೆ.

281. ಅಂತರದಿ = ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ. ವಿನುತೆ = ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನು. ಸವೆದ = ಸನೆದ, ಮಾಡಿದ.

282. ದೀವಿಗೆ......ಬಳಸಿ = ದೀಪವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉರಿದು ಅರಮನೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ.

283. ಹೊತ್ತಿತು = ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಕೇಸುರಿ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ಉರಿ, ಕೆಂಪಾದ ಉರಿ ಹೀಗೆಯೇ ಕೇಸಕ್ಕಿ. ತ್ರಿಪುರ—ಹಿಂದೆ ತಾರಕ, ತಾರಕಾಕ್ಷ, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ರಾಕ್ಷಸರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರಲು ಈಶ್ವರನು ವೈಷ್ಣವಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆ ಪುರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟನೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ಕಡುಬೆಳಗೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು.

284. ನಿಗಳ = ಕಾಲಸರಪಣಿ. ಗೋವೃಂದ = ಹಸುಗಳ ಮಂದೆ. ತೆವರಿದರು = ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಇಲ್ಲಿ—ಹಗ್ಗ ಕಳಚಿಬಿಟ್ಟರು. ಪರಿಗ್ರಹ = ಊಳಿಗದ ಜನಗಳು.

285. ಬೆಳಪನಕ = ಬೆಳಗಾಗುವತನಕ. ಪಳೆಯರು = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಜನರು. ಮುರುಟಿದ = ಸುಕ್ಕಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅರುಂಪೆಣನ = ಆರು ಹೆಣಗಳನ್ನೂ. ಒಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ.

286. ದೀವಳಿಗೆಯಾ—ಷಷ್ಠಿಗೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೀರ್ಘಾದೇಶವು ಉಂಟು. ಇಹನ್ನೆವರ = ಇಹ + ಅನ್ನೆವರ, ಇರುವಷ್ಟರೊಳಗೆ.

287. ನೇಸರು = ಸೂರ್ಯ. ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆ = ಶ್ಸ.-ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರಿಕೆ. ಒಡ್ಡೋಲಗ = ಸಭೆ.

288. ರಾಯಸಿಗ = ರಾಜಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆವವನು. ಓಲೆಯ = ಕಾಗದವನ್ನು. ವಕ್ಕಣೆ = ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಮಾಚಾರ. ಎದೆಗೆಡಲು = ಧೈರ್ಯ ಕುಂದುವ ಹಾಗೆ.

289. ಸುರನದೀಸುತ = ಭೀಷ್ಮ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು? ಅಂಧನೃಪತಿ = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ. ಗರುಡಿಯಾಚಾರ್ಯ = ದ್ರೋಣ ಹೂಸಕ = ಕೃತ್ರಿಮ. ಕರುಣರಸವನು = ದುಃಖವನ್ನು.

290. ಕೌಂತೇಯರನು = ಕುಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು.

291. ಮರೆವನು + ಎಂತು + ಅಂತಕನು. ಯಮನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಮರೆವನು? ಹಾಗೆಯೇ, ಶಕ್ರನು = ಇಂದ್ರನು. ಅರ್ಜುನನನ್ನೂ; ಅಂಜನೆಯ ಗಂಡನು = ಅಂಜನಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ವಾಯುದೇವನು ಭೀಮಸೇನನನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಮರೆತಾನು? ಆಜಿ = ಯುದ್ಧ. ಅವ = ವಾಯುದೇವನು. ಒರೆಯನುರ್ಚಲದೇಕೆ = ಒರೆಯಿಂದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿವುದು ಏಕೆ? ಬೆರಸಿಡು = ಒಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಡು.

292. ನಗವ = ಪರ್ವತವನ್ನು, ವಿದ್ಯೋನ್ಮತ್ತ = ವಿದ್ಯಾಗರ್ವದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದ. ಎತ್ತಿಬರೆ = ದಂಡೆತ್ತಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲು. ಅಂತಕ ವದನದಲಿ = ಯಮನ ಬಾಯಲ್ಲಿ. ತುತ್ತಿದನು = ತುತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದನು, ಎಂದರೆ ಸಂಹರಿಸಿದನು.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂಚನೆ: ಕೊಳುಗುಳ = ಯುದ್ಧರಂಗ. ಪಿಡಿವಡೆದು = ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದು. ಅಳವಳಿದು = ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ. ಸಾಮದಲಿ = ಸಾಮೋಪಾಯದಿಂದ. ಕೆಳೆಗೊಂಡನು = ಸ್ನೇಹಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

293. ಅದಟು = ಪರಾಕ್ರಮ.

294. ಜಿತಸುರನರೋರಗಭವನ = ದೇವಲೋಕ ಭೂಲೋಕ ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದ.

295. ಆಖ್ಯ = ಹೆಸರುಳ್ಳ. ಸುರದಲ್ಲಣ = ಸುರರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವ ರಾವಣ; ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಸಮಾಸದೋಷವಿಲ್ಲ.

296. ನಿಶಾಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವನು (ರಾಕ್ಷಸ) ಪ್ಲವಂಗ......ಮಣಿ = ಕಪಿಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಲಿ.

297. ಅಡಬಳ = ಮಾಂಸ; ಇಲ್ಲಿ–ಕಬಳ, ಗ್ರಾಸ. ಝುಂಕಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಅರ್ಣವ = ಸಮುದ್ರ. ಅಭ್ರಪಥ = ಮೇಘಮಾರ್ಗ, ಆಕಾಶ.

298. ಮಾರ್ತಾಂಡ = ಸೂರ್ಯ. ಆಖಂಡಲಸುತ = ಇಂದ್ರನಮಗ(ವಾಲಿ)ಪದ.. ಚಮತ್ಕೃತಿಯ = ಸದ್ದಾಗದೆ ಹಜ್ಜೆಯಿಡುವ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ನಡಗೆಯನ್ನು.

299. ಚೆನ್ನದಲಿ = ಸೊಗಸಾಗಿ. ಶೌಚವ್ರತ = ಕಾಲುತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ = ಮಾತನಾಡದೆ.

300. ಕಂಡು + ಅರಿಭಯಂಕರ. ಬರಸೆಳೆದು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು. ಕಕ್ಷದಲಿ = ಕೌಂಕುಳಲ್ಲಿ. ನಿಟ್ಟಿಸು = ನೋಡು. ಮಿಂದು = ಸ್ನಾನಮಾಡಿ; ಧಾ–ಮೀ.

301. ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ = ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೇರೆ.

302. ಬಡಗಣ = ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ. ಫಣಿಪನ = ಹಾವನ್ನು. ಖಗೇಂದ್ರನಂತೆ = ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡನ ಹಾಗೆ. ಬಿಡುದಲೆಯ = ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಗಲಿರುವ ತಲೆಗಳುಳ್ಳ. ನಿಡುದೋಳುಗಳ = ಉದ್ದವಾದ ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ಜೋಲ್ದೊಡಲ = ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳ. ಸುರರಿಪು = ದೇವವೈರಿಯಾದ ರಾವಣನು. ಅಡಸುತೆ = ಕೈಗೆ ಅಡಕವಾಗುವಂತೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು. ಫಲಿತ..

ಕುಜದಂತೆ = ಹಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ ಹೊಸಮಾವಿನ ಮರದಂತೆ ; ಇಲ್ಲಿ-ಯಾವ ಯಾವುದನ್ನು ಯಾವ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ ?

303. ಓಸರಿಸದೆ = ಓರೆಯಾಗದೆ, ಹಿಂದೆಗೆಯದೆ. ಕಪಿ...ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ = ವಾಲಿಯ ಕಾಲೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಿಂದುಂಟಾದ ಗಾಳಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ.

304. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದ, ಅನೇಕವಾದ.

305. ನಸುಳಿ = ಜಾರಿಕೊಂಡು. ಬೆಂಗೆ + ಅಡಗಿ = ಬೆನ್ನು ಕಡೆಗೆ ಮರಸಿಕೊಂಡು, ಮುರಿದು = ಹಿಂದಿರುಗಿ. ನಗೆಯುಗೆ = ನಗು ಉಂಟಾಗಲು, ನಸುನಗುತ್ತ.

306. ದಶಾಕೃತಿಯನು = ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ದಶಾವತಾರಗಳನ್ನು. ತವಸಾಹಸಕ್ಕೆ = ನಿನ್ನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ. ಐದಿಸೆನ್ನೊಳುಮಿತ್ರಭಾವವ = ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಳಸಿಸು.

307. ಶತಯಾಗಸುತನು = ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ವಾಲಿ. ಕೃಶಾನುವನು = ಅಗ್ನಿಯನ್ನು. ಮನ್ನಿರಿ + ಅ + ಗಭೀರ + ಪರಾಕ್ರಮನು.

27. ಲಂಕಾದಹನ.

308. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪತಿ ರಿಪು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು; ಹೇಗೆ ? ಬೆರಸು = ಸಹಿತ. ಅನಿಲಸುತ = ಹನುಮಂತ ; ಹೇಗೆ ? ಕೈವೀಸು = ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡು. ಉಕ್ಕೆವ = ಆಸಕ್ತಿ, ಉಲ್ಲಾಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಕೃತ್ರಿಮ.

309. ತರತರದಿಂ = ವರಿಸೆಯಾಗಿ. ನಿಶಿತಾಯುಧ = ಹರಿತವಾದ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಅರವರಿಸದೆ = ತಡೆಮಾಡದೆ. ಉರವಣೆ = ಮುಂದಾಗಿ ನುಗ್ಗುವಿಕೆ. ಕುಹರ = ಬಿಲ. ದನುಜಕಬಂಧ = ರಾಕ್ಷಸರ ಅಟ್ಟೆಗಳು, ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮುಂಡಗಳು. ಮಹಾವೀರರ ಮುಂಡಗಳು ತಲೆಹೋದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವುವು.

310. ಸೆಡೆವುದ = ಭಯಪಡುವುದನ್ನು. ಮಸಗಿ = ರೇಗಿ. ರಕ್ಕಸರಾವುತರು = ರಾಕ್ಷಸ ಸವಾರರು. ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ = ತನಗುಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಮಹಿಷಾಸುರಂ = ಚಾಮುಂಡಿಯಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಿಷಾಸುರನ ಹಾಗೆ. ಪೆರ್ಗೊಂಬಿಂ = ದೊಡ್ಡ ರೆಂಬೆಯಿಂದ, ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬಿನಿಂದ. ನುರ್ಗಪ್ಪಿನೆಗಂ = ಜಜ್ಜಿಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ತವಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು ; ಧಾ.-ತವು, ಕ್ಷಯೇ.

311. ಅಂಬಿನ = ಬಾಣದ. ಕಡಗಿ = ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ. ಪಾವನಿ = ಹನುಮಂತ. ಶಕಟಾಸುರ—ಹಿಂದೆ ಕೃಷ್ಣನು ಬಂಡಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶಕಟನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದ ಹಾಗೆ. ಮುಕ್ಕಡಿಮಾಡು = ಮೂರು + ಕಡಿಮಾಡು ಮೂರು ತುಂಡು ಮಾಡಿಹಾಕು.

312. ಕುಲಗಿರಿಗಳು = ಏಳು ಕುಲಪರ್ವತಗಳು. ಜೋದರು = ಕಾಲಾಳುಗಳು. ಮಾವಂತರು = ಮಾವಟಿಗರು. ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳು = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವ ಆನೆಗಳು. ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ = ಮೂರು ಸುತ್ತಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ; ಮೂರು + ಬಳಸು = ಮೂವಳಸು. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಹರಿನಾಮ = ಹರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ; ಹರಿ ಎಂದರೆ ಸಿಂಹಕ್ಕೂ ಕಪಿಗೂ ಸಹ ಹೆಸರು. ಅನ್ವರ್ಥಂ = ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು. ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆ = ಕಪಿಧ್ವಜನಿಗೆ. ಹನುಮಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲಾ ಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಕಪಿಚಿಹ್ನವುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಜನರೆಂದು ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ.

313. ಕೋಪಾಟೋಪ = ಕೋಪದ ರಭಸ. ಇಂದಗಿ = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು. ಕಪಿಕೀಟಕ = ಕಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳುವಂತಿರುವ ನೀಚನೆ. ವಿಧುಂತುದನ = ಚಂದ್ರನನ್ನು ನುಂಗುವ ರಾಹುವಿನ ; ಇಲ್ಲಿ–ಕೀಟಕ, ವಿಧುಂತುದ, ಈ ಪದಗಳ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಅಣುವ = ಧ್ವ.–ಹನುಮಂತ.

314. ಪರಿಭವ = ತಿರಸ್ಕಾರ, ನಿಂದೆ. ಅಲಸದೆ ಸೋಮಾರಿತನಪಡದೆ, ಆತುರಿಸಿ. ಮಲಿನಾಶಯ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ. ಪಲಲಾದ = ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸ. ನಿಪ್ಪಸರದಲ್ಲಿ = ರಭಸದಿಂದ ; ಇಲ್ಲಿ–ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

315. ಕೊರಂಬು = ಕೂರಿತ್ತು + ಅಂಬು, ಮೊನೆಯಾದ ಬಾಣ. ತೊಟ್ಟು = ಸಂಧಾನಮಾಡಿ. ತಚ್ಛರ = ತತ್ + ಶರ, ಆ ಬಾಣ. ಕನಲ್ದು = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಬಲ್ಸರಿ = ಬಲವಾದ ಮಳೆ. ಇನ್ನರ್ = ಇಂಥವರು.

316. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನ + ಇಭಕುಂಭಸ್ಥಳಮಂ = ಇಂದ್ರನ ಐರಾವತದ ಕುಂಭಸ್ಥಳವನ್ನು. ಎದೆಳಿಸಿದ = ಸೀಳಿದ. ತೊದಳೇ = ಸುಳ್ಳೆ ? ಹುಲುಗಪಿ = ಹುಲ್ಲಿನಂತೆ ಅಲ್ಪನಾದ ಕಪಿಯೆ. ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪವು = ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತಿವೆ. ನಿಚ್ಚಟಗಲಿ = ನಿಶ್ಚಲಪರಾಕ್ರಮಿ. ಆರುತ್ತಿರೆ = ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರಲು.

317. ವರುಣಸುತರಿಗೊದವಿದ —ಇಲ್ಲಿ–ಪೂರ್ವಕಥೆಯೇನು ?

318. ಅವಿರಳವೆನಿಸಿದ = ದಟ್ಟವಾದ. ಬಾಂಧವತೆ = ನಂಟು. ಬವರ = ಯುದ್ಧ.

319. ವಜ್ರಮುಖನ = ವಜ್ರಮುಖನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ. ವನಭಂಗವ = ಅಶೋಕವನ ಭಂಗವನ್ನು. ಜಾನಕಿಯ = ಜಾನಕಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ. ಅನುವರ = ಯುದ್ಧ.

320. ಧಾರಿಣಿಚರರು = ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು. ಜೈನರು ರಾವಣನೆ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಖಚರರೆಂದೂ ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಭೂಚರರೆಂದೂ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಭುಜಪರಿಘ = ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆಯ ಹಾಗಿರುವ ತೋಳು. ಈ ಪದದೊಳ್ = ಈ

ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ. ಕಾವರ್ = ಕಾಪಾಡುವವರು. ಮಾರಣಮಂ = ಮರಣವನ್ನು. ವಿನಾಶಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿಕಿಡುಗುಂ—"ವಿನಾಶಕಾಲೇ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಃ" ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಭಾಷಾಂತರ.

321. ಪಕ್ಕಾದ = ಆಶ್ರಯವಾದ. ಅಸದಾಗ್ರಹ = ದುರಾಗ್ರಹ, ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೃತಿ = ಮರಣ. ಹತಿಯಿಸುವೆನು = ಕೊಲ್ಲುವೆನು. ಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖ = ಹುಬ್ಬು ಗಂಟುಹಾಕಿದ ಮುಖವುಳ್ಳ.

322. ಬೆಸನಿಲ್ಲದೆ = ಆಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಇಂದಗಿಗಿಂದಗಿ—ಧಿಕ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ:—"ಸುರಗಿರರ ಪಾಡಲ್ಲ."

323. ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆ = ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ. ವಿದ್ಯಾಧರ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಯಕ್ಷರು. ಪ್ರಥಮಾ ಬಹುವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದೆ.

324. ರಸೆ = ಭೂಮಿ. ಉರಿಲಿಂಗಂ = ಲಿಂಗಾಕಾರವಾದ ಉರಿ. ವಿಲೋಚನ = ಕಣ್ಣು. ದಳ್ಳಿಸು = ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗು. ಮಸುಳಿಸು = ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿ ಮಾಡು. ಮಾರಾಂತವರಂ = ಎದುರುಬಿದ್ದವರನ್ನು. ಪಸಿದ = ಹಸಿದ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ. ಗೆಯ್ದ = ಕೆಲಸ. ಲಂಘಿಸಿದ = ಹಾರಿದ.

325. ತನಿಗಿಚ್ಚು = ಕ್ರೂರವಾದ ಅಗ್ನಿ. ಪಾವಕವಿದ್ಯೆ = ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ.

326. ಉತ್ಪಾತಪ್ರಸರ = ಕೇಡಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಶಕುನಗಳ ಸಮೂಹ. ಧೂಮಸ್ತೋಮ = ಹೊಗೆಯ ಹೊರಳಿ. ತತ್ಕೇತು = ಧೂಮಕೇತು. ದಿಗ್ದಾಹ = ದಿಕ್ಕುಗಳು ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುಮ. ಆವರಿಸು = ವ್ಯಾಪಿಸು. ಅಸದಳ = ಸಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಉಲ್ಕಾಪಾತ = ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಕೆಂಡಗೊಳ್ಳಿ ಬೀಳುವುದು ಇದೊಂದು ಉತ್ಪಾತ.

327. ಚರಮಸಮಯ = ಕಡೆಗಾಲ. ಅರುಣಾರ್ಕ = ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯ. ಸುರಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ.

328. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರ. ಚಮರೀರುಹ = ಚೌರಿ. ವಿಳಿರ್ವ = ಅಲುಗುವ. ಪತಾಕೆ = ಬಾವಟ. ಮಕರ = ಮೊಸಳೆ, ಬಿರುದಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಲೋಹಮಯವಾದ ಮೊಸಳೆ. ಬಲಮುರಿಶಂಖ = ಸುಳಿ ಬಲಗಡೆಗೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಶಂಖ.

329. ಬಿರಿತು = ಬಲವಾಗಿ.

330. ಭುವನದ......—ಈ ಷಷ್ಠಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ 'ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಭುವನದ ಆಗಾರ = ಬಚ್ಚಲುಮನೆ. ಕೋಶದ ಆಗಾರ = ಬಂಡಾರ. ಪ್ರೇರಿತ = ಗಾಳಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಸಾಮೋದ್ಭವಶಾಲೆ = ಆನೆಯ ಶಾಲೆ. ಅವಿರಳ.....ಕಾಸಾರದೊಳ್ = ಸರ್ವದಾ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮದ. ಜಲದಿಂದುಂಟಾದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ. ಅವಗಾಹದಿ = ನೀರುಮುಳುಗಿ. ಗಜಘಟಿಯಂ = ಆನೆಯ ಸಮೂಹವನ್ನು. ಮಗ್ಗಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು.

331. ಆಲಾನ = ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಕೆನ್ನಂ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಪರಿಪಡೆ = ಮುರಿದುಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆಸನದಿಂದ.

333. ಮಂದುರಾ = ಕುದುರೆಯ ಲಾಯ. ವಾಹಕರು = ಸವಾರರು. ಜ್ವಲನ = ಬೆಂಕಿ. ಮುಂಡಿಗೆ = ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಪಾಳಾಸ = ಮುತ್ತುಗದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೂಟ. ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆ = ಮೃಗತೃಷ್ಣಿಕೆ. ಅಬಳಾಬಾಳಕ ಜಾಳಕ = ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಇವರ ಗುಂಪು.

333. ನಿಟ್ಟೊಡಲು = ನಿಡಿದು + ಒಡಲು, ಉದ್ದವಾದ ಮೈ. ನಿಡುಗೋಣು = ಉದ್ದವಾದ ಕತ್ತು. ಆಳವಟ್ಟ = ವಶವಾದ. ಒಟ್ಟೆ = ದ್ಭ.-ಉಷ್ಟ್ರ, ಒಂಟೆ. ಒಟ್ಟಜೆ = ಗೌರವ. ಪಣ್ಣಿದೆ = ಮಾಡದೆ. ಕಟ್ಬಾಸುರಮಾಗಲ್ = ಬಹು ಭಯಂಕರವಾಗಲು.

334. ತೋರಣ = ಹೊರಬಾಗಿಲು. ಇಕ್ಕೆಲದ = ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಆಪಣ = ಅಂಗಡಿ, ಹಸರ, ಮಾರ್ಕಟ್ಟು. ಮಾಲಾಕಾರರಕೇರಿ = ಹೂವಾಡಿಗರ ಬೀದಿ. ಮಣಿಗಾರರು = ರತ್ನಪಡಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು. ಗಣಿಕವಾಟ = ಸೂಳೆಗೇರಿ. ಮುದುಗುಂಟಣಿ = ಸೂಳೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಯಿ ಮುದುಕಿ. ನರೆಮುಡಿ = ನರೆತುಹೋದ ಕೂದಲು.

335. ಪಳಿಯ = ವಸ್ತ್ರ. ಇಂದಗಿಮೆಚ್ಚು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು ಒಪ್ಪಿದ ಬಟ್ಟೆ. ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷು ವರ್ತಕರು "ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್‌ಪೆಟ್ಟಿಗೆ," "ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಬಂಡಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಡುವಂತೆ ಹಿಂದೆ ಈ ದೇಶದ ವರ್ತಕರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜರ ಹಿಸರಿನ ಮೇರೆ "ರಾವಣಮೆಚ್ಚು" "ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚು" ಎಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಳ್ವಳನೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ದೂಸಿಗರು = ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು.

336. ಮಲಯಜ = ಚಂದನ. ಮೃಗಮದ = ಕಸ್ತೂರಿ. ಹಿಮ = ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ. ಬಾವನ್ನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಸಾಂದು = ಸಾದು.

337. ಸಾಮಂತರು = ಅಧೀನರಾಜರು. ಸಾಹಣಿನಾಯಕ = ಆನೆಯ ಲಾಯದ ಯಜಮಾನ. ಸಾವಾಸಿ = ಸಹವಾಸಿ. ಹಡಪ = ಎಲೆಯಡಿಕೆಯ ಚೀಲ. ವಣಿಜ = ವರ್ತಕ. ಕಾರುಕ = ಶಿಲ್ಪಿ. ಪಸಾಯಿತ = ಅಲಂಕಾರಮಾಡುವವ.

338. ಹವಣುಗಳಿದ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನುಮಿಕ್ಕ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ. ಲೋಹಿತ = ಕೆಂಪಾದ. ಅವ್ವಳಿಸುವ = ಆತುರದಿಂದ ಏಳುತ್ತಿರುವ.

339. ವಾರುಣವಿದ್ಯೆ = ಮಳೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ.

340. ಪರ್ವಲು = ಹಬ್ಬಲು.

341. ಕುಟ್ಮಲ = ಮೊಗ್ಗು, ಘಟಿತ = ಸೇರಿದ. ತುಳಿಲ್ಗೆಯ್ = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡು.

342. ಮುದಶ್ರು = ಆನಂದಬಾಷ್ಪ. ಕುಳಿರ್ಕೊಳೇಡೆ = ತಂಪು ಉಂಟಾಗಲು.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

343. ಒರವೆನು = ಹೇಳುವೆನು. ಆಲಿಸು = ಕೇಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ = ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆವವನು, ಸನ್ನುತ......ಯಂ = ಸಜ್ಜನರಿಂದ ನುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳ ಆವಿರ್ಭಾವವುಳ್ಳವನು. ಎಡದಂಘ್ರಿ = ಎಡದ + ಅಂಘ್ರಿ. ಎಡಗಾಲು. ಆರುವೆರಳ್ = ಆರು + ಬೆರಳ್. ದಿವದೊಳು = ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ. ಆರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ = ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ.

344. ಪುತ್ರೋತ್ಸವ = ಜಾತಕರ್ಮ. ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮ = ರಾಜರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧರ್ಮ; ಇಲ್ಲಿ–ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯ. ಚಿತ್ರಭಾನು = ಅಗ್ನಿ; ಶತಪತ್ರಲೋಚನೆ = ಕಮಲದ ಹಾಗೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು; ಇಲ್ಲಿ–ರಾಣಿ. ಅಹಿತರು = ಶತ್ರುಗಳು.

345. ತೊಳಲಿ = ಸುತ್ತಿ. ಅರ್ಭಕ = ಶಿಶು. ಎಳೆಯಂಗೆ = ಮಗುವಿಗೆ. ತಿರಿದು = ಯಾಚಕಮಾಡಿ, ಬೇಡಿ. ಪಸುಳೆ = ಮಗು. ಅಭಿನಯ = ಇಲ್ಲಿ–ಮಕ್ಕಳು ಮಾಡುವ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು. ಆರ್ತೆಯಾಗಿ = ದುಃಖದಿಂದ ಬಡವಾಗಿ.

346. ಪೊಂದೊಡಿಗೆ = ಹೊನ್ನ ಒಡವೆ. ನಿಳಯ = ಮನೆ. ಕುಡಿವಾಲ್ = ಕುಡಿವ ಹಾಲು.

347. ಮೊಳೆವಲ್ಲು = ಮೊಳೆವ + ಹಲ್ಲು. ದಟ್ಟಡಿ = ದಟ್ಟಿತ್ತು + ಅಡಿ, ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇಡುವ ಹಜ್ಜೆ. ಮಿಸುಪ = ಮಿಸಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ನುಣ್ಗದಪು = ನುಣ್ಣಿತ್ತು + ಕದಪು, ನಯವಾದ ಕೆನ್ನೆ. ಚೆಲ್ವಪಣೆ = ಚೆಲುವಾದ ಹಣೆ. ಸುಳಿನಾಭಿ = ಸುಳಿಯ ಹಾಗಿರುವ ಹೊಕ್ಕುಳು. ಅಧರ = ತುಟಿ. ಬಟ್ಟದೊಡೆ = ಬಟ್ಟಿತ್ತು + ತೊಡೆ, ದುಂಡುದೊಡೆ. ನಳಿತೋಳು = ಮೃದುವಾದ ತೋಳು. ಇಡಿದ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ. ಅಜಸ್ರಂ = ಸರ್ವದಾ.

348. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಕಾಲನ = ಯಮನ. ನಿರಾಲಂಬ = ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಎಲ್ಲರ್ಗೆ = ಎಲ್ಲರ. ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ = ದಯೆಗೂ. ಈಡಾದನು = ಪಾತ್ರನಾದನು.

349. ದೇಶಿಕನಾಗಿ = ಪರದೇಶಿಯಾಗಿ. ಅಬಲೆಯರು = ಹೆಂಗಸರು. ಮೆಲ್ವ = ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. ತನಿವಣ್ಣ = ಕಳಿತ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು. ಸೊಲ್ವ = ಹೇಳುವ. ಮೇಲ್ವಾಸು = ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು + ಪಾಸು, ಮೆತ್ತಗೆ ಇರುವ ಹಾಸಿಗೆ. ಅಳ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ.

350. ಪರಪುಟ್ಟ = ತ್ಸ.-ಪರಪುಷ್ಟ, ಇತರರ ಲಾಲನಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳೆದವನು. ಗಣಿಕೆಯರ್ = ಸೂಳೆಯರು. ತೀಡಿ = ಇಲ್ಲಿ-ಮೈಗೆ ಸವರಿ. ಕತ್ತುರಿ = ತ್ಸ.-ಕಸ್ತೂರಿ. ಕಮ್ಮಲರ್ = ಕಮ್ಮಿತ್ತು + ಅಲರ್, ವಾಸನೆಯಾದ ಹೂ. ಕಪ್ಪುರ = ತ್ಸ.-ಕರ್ಪೂರ. ವೀಳೆಯ = ಎಲೆಯಡಕೆ. ಮಡಿತೊಡಿಗೆ = ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು.

351. ಅಚ್ಚರಿ = ತ್ಸ.-ಆಶ್ಚರ್ಯ. ನಾಡೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ನೆರವಿ = ಗುಂಪು. ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು = ಆಟವಾಡುವವನು.

352. ವಿಪ್ರಸಂತರ್ಪಣ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನ. ಪರಸುತ = ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡುತ್ತ.

353. ಕೆಳೆಯರು = ಜತೆಗಾರರು. ಉಲ್ಲಾಸ = ಸಂತೋಷ, ಹರ್ಷ. ಭೂಸುರ = ಭೂ + ಸುರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಹೇಗೆ? ಅನುರಾಗ = ಪ್ರೀತಿ. ತರುಣ = ಹುಡುಗ

353b. ಎನಿತಿಲ್ಲ = ಎಷ್ಟಿಲ್ಲ; ಇದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ; ಅನಾದಾರಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಎತ್ತಣವನು = ಎಲ್ಲಿಯವನು. ಪಾರ್ವರು = ಹಾರುವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು.

354. ನಕ್ರಾಕುಲದೊಳು = ಮೊಸಳೆಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ. ಪೆರ್ಮಡು = ಪಿರಿದು + ಮಡು, ದೊಡ್ಡಮಡು. ಗಭೀರ = ಆಳ; ಇಲ್ಲಿರುವ ಉಪಮಾನದ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಬೃಂದಾರಕ = ದೇವತೆ; ಧರೆಯ ಬೃಂದಾರಕ ಎಂದರೇನು ?

355. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯ = ಒಬ್ಬನೇ ರಾಜನಾಗಿರುವಿಕೆ. ಗಡ = ಅಲ್ಲವೆ. ಕುಮತಿ = ಕೆಟ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು,

356. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಕುರುಪ = ಗುರುತನ್ನು. ಪಶುಘಾತಕಿಗಳು = ಜೀವವಧೆ ಮಾಡುವವರು, ಕಟುಕರು. ಹೀನದಯದಿಂದ = ನಿರ್ದಯವಾಗಿ. ಭಯಾನಕದಲಿ = ಭಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ. ಕೊಲೆಗೆಳಸಿ = ಕೊಲಗೆ + ಎಳಸಿ, ಕೊಲೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಪೇಕ್ಷಿಸಿ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ—ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಪುತ್ರನು; ಇವನು ಹರಿಭಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ತಂದೆಯೂ ಇವನನ್ನು

ಕೊಂದುಬಿಡುವಂತೆ ಕಟುಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದನೆಂದೂ, ಕಟುಕರ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷ್ಣುವು ನರಸಿಂಹಾಕಾರದಿಂದ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದೂ ಪುರಾಣ ಕಥೆ.

357. ಪಾತಕಿಗಳು = ಪಾಪಿಷ್ಠರು. ಅಜಾಮಿಳ = ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ ಆಚಾರಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಯ ಮಗನಿಗೆ ನಾರಾಯಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಈತನು ಪಾಪಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಲು ಆ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಪುಣ್ಯದಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯುಂಟಾದಂತೆಯೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಕಸಂಘಾತ = ಕಾಗೆಗಳ ಗುಂಪು. ಶೀತಳಮರೀಚಿ = ಚಂದ್ರ.

358. ಪೆಗಲು = ಹೆಗಲು. ಚಂಡಾಲರು = ಹೊಲೆಯರು. ಉಪಲ = ಕಲ್ಲು, ಶಿಲೆ. ಬಗೆದೋರಲು = ವಿವೇಕವುಂಟಾಗಲು. ಖಗರಾಜಗಮನ = ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ವಿಷ್ಣು. ಚೀರು = ಮೊರೆಯಿಡು. ಎಳ್ಗೆ = ಏಳಿಗೆ, ಅತಿಶಯ.

359. ಅಯ್ದಲ್ಲದೊಂದು ಬೆರಳು = ಐದಲ್ಲದೆ + ಒಂದು ಬೆರಳು = ಆರು ಬೆರಳು. ದಾತಾರ = ದುಡ್ಡುಕೊಟ್ಟವನು.

360. ಬಸಿವ = ಸುರಿವ. ಎಡದಡಿಯ = ಎಡದ + ಅಡಿಯ, ಎಡಗಾಲಿನ, ವೇದನೆ = ನೋವು. ಒರಲ್ದು—ಇಲ್ಲಿ-ಒರಳಿಕೊಂಡು. ಒಸರ್ವ = ಸ್ರವಿಸುವ. ಬಾಷ್ಪ = ಕಣ್ಣನೀರು.

361. ಗರಿಗೆದರಿ = ಗರಿಯನ್ನು ಕೆದರಿಕೊಂಡು, ಎರಕೆ = ರೆಕ್ಕೆ. ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತು = ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಹಾಗೆ ಬೀಸಿತು. ಅಂಚೆ—ದ್ಭ-ಹಂಸ. ಉದಿರ್ಚಿತು = ಉದಿರಿಸಿತು. ತುಂತುರನು = ಸಣ್ಣ ಹನಿಗಳನ್ನು. ಸಾರಸ = ನೀರಹಕ್ಕಿ. ಬಿದಿರ್ಚಿ = ಬಿಚ್ಚಿ. ಕರುಬರು = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವವರು.

362. ಕಾಮಿಸಿ = ಇಚ್ಛೈಸಿ. ನಲ್ಲನು = ಗಂಡನು, ಪ್ರಿಯನು. ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದ ಯಜಮಾನನು. ಪೊರೆಗೆ = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ. ಅಂಘ್ರಿಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರಿನಂತಿರುವ ಕಾಲು. ರುಧಿರ = ರಕ್ತ. ಕಡುನಾಲಗೆ = ಕೊಂಕು + ನಾಲಗೆ, ಬಗ್ಗಿಸಿರುವ ನಾಲಗೆ.

363. ನಿಡುಸರ = ನಿಡಿದು + ಸರ, ದೀರ್ಘವಾದ ಸ್ವರ. ಬಾರಿವ = ಬಾರಿವಾಳ. ಕಲ್ಲುಣಿಸು = ಧ್ವನಿ. ಗೂಗೆ = ಗೂಬೆ. ಕಣ್ಗೊಳಸು = ಕಣ್ಣಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು

ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ. ನಾಗ = ಹಾವು. ನಿರಾಹಾರ = ಊಟವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ. ಆರೈವ = ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ. ಗಹನಗಹ್ವರದೊಳು = ಕಾಡು ಗವಿಯಲ್ಲಿ. ದುಃಖಾತಿರೇಕ = ದುಃಖದ ಆಧಿಕ್ಯ.

364. ದಿನಪ = ಸೂರ್ಯ. ಉಪಟಳ = ಹಿಂಸೆ. ಅಂಧಕಾರ = ಕತ್ತಲೆ. ಅನುಪಮದ = ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ. ಕಾರೊಡಲ್ = ಕರಿದು + ಒಡಲ್. ಬೇಡಪಡೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ, ಬೇಡರ ಗುಂಪು. ಬೇಂಟೆ = ಬೇಟೆ. ವಿಪಿನ = ಕಾಡು. ನಿನದ = ಶಬ್ದ.

365. ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳು = ಒಂದೊಂದು ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿಯೂ. ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ = ಕಪ್ಪಗಿರುವ. ಪರ್ಬುಗೆ = ಹಬ್ಬಿಕೆ. ಹಾಸು = ಹಗ್ಗ; ತ್ಸ.-ಪಾಶ. ಶಬರಸೇನೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ. ಸೋವುತ್ತ = ಅಟ್ಟುತ್ತ. ಎಚ್ಚು = ಹೊಡೆದು; ಧಾ.-ಇಸು.

366. ಪಂದಿ = ಹಂದಿ. ದಂತಿ = ದಂತವುಳ್ಳದು, ಆನೆ. ಸಿಂಗ = ಸಿಂಹ. ವನಮಹಿಷ = ಕಾಡುಕೋಣ. ಉದ್ದಿಕೊಂಡ = ತಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ. ಮರದಿಗುಡು = ಮರದ ತೊಕ್ಕೆ. ಪಾವಿತ್ತಲಿದೆ = ಪಾವು + ಇತ್ತಲ್ + ಇದೆ. ಪಕ್ಕೆ—ಇಲ್ಲಿ-ಸ್ಥಾನ. ಮರಿ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲೆ. ಇಕ್ಕೆ = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಪುಳಿಂದ = ಬೇಡ.

367. ನಿಡುಸರಳ್ = ನಿಡಿದು + ಸರಳ್. ಪೊಡೆ = ಹೊಡೆ. ಸಾರ್ಚು = ಸೇರಿಸು. ತುಡುಕು = ಕೈಚಾಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊ. ಮೊಗಸು = ಆರಂಭಿಸು. ಅಡಗು = ಅಡಗಿಕೊ. ಅಡರು = ಹತ್ತು. ಪಡಿತಳಿಸು = ಹಿಡಿದುಕೊ.

368. ಉರದ = ಎದೆಯ. ಏರೆದೆಗೆದ = ಏರುವ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದ, ಎಂದರೆ ಮುಂಭಾಗದಪ್ಪನಾಗಿರುವ. ಹಬ್ಬುಗೆಯ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಪಚ್ಚಳ = ಪೃಷ್ಠಭಾಗ. ಜಂಘೆ = ಮೊಳಕಾಲು. ಕೊಂಕುಗುರ್ = ಕೊಂಕಾದ ಉಗುರ್, ಬಗ್ಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಗುರು. ಮಡಿಗಿವಿ = ಮಡಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ. ಕಿಡಿಗಂಗಳ್ = ಕಿಡಿಯಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಹೆಬ್ಬಲ್ಲು = ಪಿರಿದು + ಪಲ್ಲು. ಬಿಡುವಾಯ್ = ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಬಾಯಿ. ಕೆನ್ನಾಲಗೆ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ನಾಲಗೆ, ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ನಾಲಗೆ. ಗಬ್ಬಿನಾಯ್—ಮರಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೇಟೆಯನ್ನು ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಬೇಟೆಯೊಡುವ ನಾಯಿ. ಕೇಸರಿ = ಸಿಂಹ.

369. ಕುತ್ತುಗರ್ಗಳಂ = ಹೊದರುಗಳನ್ನು. ಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ = ಬೀಳಿಸಿದರು. ಸಿಡಿಗುಂಡು = ಹಾರಿಸುವ ಗೋಲಿ. ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳು = ದೂರಕ್ಕೆ ಎಸೆದು ಹೊಡೆವ ದೊಣ್ಣೆಗಳು. ಉರಬೆ = ವೇಗ. ಇರುಬೆ = ಗುಂಪು. ನೇಣು = ಹಗ್ಗ. ಉರಲ್ಗೊಲೆ = ಬಲೆಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ. ಕಿರಾತರು = ಬೇಡರು.

370. ಎರಳೆ = ಹುಲ್ಲೆ. ಚಾಪಲಹಯ = ಚಂಚಲವಾದ ಕುದುರೆ. ಬಳಿಸಂದನು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನು.

371. ಮೃಗಯಾಕಾಮನಾಗಿ = ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಕುರಂಗ = ಹುಲ್ಲೆ. ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ = ಹಿಂದುಗೂಡಲೆ ಹೋದನು. ಜವ = ವೇಗ. ಮುಂಚಲು = ಮೀರಲು.

372. ಹರಿಣ = ಹುಲ್ಲೆ. ಹರಿ = ವಿಷ್ಣು, ಕುದುರೆ. ಹರಿತಂದ = ಬಂದ. ಲಹರಿ = ಪ್ರವಾಹ. ಕಡವರ = ನಿಧಿ. ಎಡಹಿ = ಎಡವಿ.

373, ವಾಜಿ = ಕುದುರೆ. ಸಗ್ಗಳಿಯ = ತೊಗಲಿನ ಚೀಲದ. ಗಳದೊಳು = ಕಂಠದಲ್ಲಿ. ಸೈಪಿಡು = ಸಂತೈಸು, ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸು. ಎರಕೆಯ = ಅಪೇಕ್ಷೆಯ, ಮೋಹದ. ವಸು = ನಿಧಿ. ಅಗ್ಗದ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ತ್ಸ.—ಅರ್ಘ.

374. ಒಡಹುಟ್ಟಿದರು = ಅಣ್ಣತಂಮಂದಿರು.

375. ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನ = ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ಷೆ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗ = ಸಾರಂಗ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗಭಾವದ = ಹುಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ. ಪಚ್ಚಿಸಿ = ವಿಭಾಗಮಾಡಿ. ಮೃಗಜೀವಿಗಳು = ಮೃಗಗಳಿಂದ ಜೀವನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು. ಮೃಗಧರ = ಚಂದ್ರ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರ.

376. ಚರರು = ದೂತರು. ಕಂದನಂ = ಮಗನನ್ನು. ಸಾನಂದದಿಂ = ಹರ್ಷದಿಂದ. ಪೊರೆಯೇರಿದಳ್ = ಹಿಗ್ಗಿಹೋದಳು. ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ = ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ವೃಕ್ಷ.

377. ವಿದಿತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ. ಉತ್ತರೋತ್ತರವನು = ಮುಂದಾಗಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು. ಶಶಾಂಕ = ಚಂದ್ರ; ಶಶ = ಮೊಲವೇ, ಅಂಕ = ಗುರುತಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಕಳಕಳಿಸಿ = ಗಹಗಹಿಸಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ನಗುವನು = ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವನು. ಉಚ್ಚರಿಸಿ = ಹೇಳಿ. ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು = ಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

378. ಮಣಿದೀಪ = ರತ್ನದೀಪ. ಬಿತ್ತರದ = ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಸಂತಾನ = ಮಕ್ಕಳು. ಉತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದು = ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುದು. ಸುರಪುರ.... ಭಕ್ತರು—ಜೈಮಿನಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಸುರಪುರದ ಎಂದರೆ ದೇವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೆ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

379. ಗಜಪುರ = ಹಸ್ತಿನಾಪುರ. ಹಾಳಾದ = ಕೆಟ್ಟುಹೋದ. ಎಚ್ಚರಿಸು—ಇಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡು. ವೃಷಧ್ವಜ = ವೃಷಕೇತು, ಕರ್ಣನ ಮಗ.

380. ಒಳ್ಳಿತು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ತಾತ = ತಂದೆ; ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಗಳ್ಳ = ಜೀವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡದೆ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನು. ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ = ನನ್ನತಂದೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನು. ಹೊಳ್ಳಿದೆಯ = ಸಾರವಿಲ್ಲದ ಎದೆಯ, ಅಂದರೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ. ಹೊರಬಿಗರೊಳು = ಹೊರಗಣವರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ. ಕಳಂಕ = ಭೀತಿ. ಆಹವ = ಯುದ್ಧ. ಬಿಂಕಮಂ = ಗರ್ವವನ್ನು.

381. ಮಂದಿ—ಇಲ್ಲಿ-ಕಾಲಾಳು. ಧನಂಜಯ = ಅರ್ಜುನ. ಪೊಂದೇರ್ಗೆ = ಚಿನ್ನದ ತೇರಿಗೆ. ಚಾಪ = ಬಿಲ್ಲು. ನರನಂದನ = ಅರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನ. ಆಹಡೆ = ಆದರೆ. ಕರ್ಣಜ = ಕರ್ಣನ ಮಗ ವೃಷಕೇತು.

382. ವಾಸಿ = ಖ್ಯಾತಿ. ಫಲ್ಗುಣ = ಅರ್ಜುನ. ಕಣೆ = ಬಾಣ. ನೇಸರಣುಗನ = ಕರ್ಣನ; ಹೇಗೆ? ಬರಿಕೈದು = ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ. ಬರಿದುಮಾಡಿ. ಪಾರ್ಥಿ = ಬಭ್ರುವಾಹನ.

383. ಎಚ್ಚಂಬು = ಎಚ್ಚ + ಅಂಬು, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಬಾಣ. ವರೂಥ = ತೇರು.

384. ಶರಸಂಧಾನ = ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೂಡುವುದು. ಸತ್ವ = ಶಕ್ತಿ. ಸಾಹಸ—ಅಪಾಯವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ನುಗ್ಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಚ್ಚು. ಲಕ್ಷ್ಯ = ಗುರಿ. ಲಳಿ = ಚಳಕ. ಲಾಘವ = ವೇಗ. ಮುಂದುವರಿವ = ಮುಂದಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವ. ಮೋಡಿ = ಚಲ. ಭಾರಣೆ = ಗೌರವ.

385. ಬಾಡಬ, ವೈಷ್ಣವ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಉಚ್ಚಳಿಸಿ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ತಚ್ಛೋಣಿತ = ಆರಕ್ತ; ಯಾವ ಸಂಧಿ? ಭೋಗವತಿ = ನಾಗಲೋಕ, ಪಾತಾಳ.

386. ಹೊಡಕರಿ = ಉಬ್ಬಿ. ರೋಷಾಗ್ನಿ = ಕೋಪವೆಂಬ ಬೆಂಕಿ. ಬಿಲ್ಲಾಳು = ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶೂರ. ಪೊಣರ್ದ = ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಚಿಗಿದು = ಹಾರಿ.

387. ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ = ಮೂರು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ. ಬಾನೆಡೆ = ಬಾನ್ + ಎಡೆ, ಆಕಾಶಸ್ಥಳ. ಸರಿತ್ = ನದಿ.

388. ಇಳೆಗೆ = ಭೂಮಿಗೆ. ಪೊಡೆಚೆಂಡು = ಪುಟಚೆಂಡು. ಪಚಾರಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ—ಬಭ್ರುವಾಹನನ ತಾಯಿ, ಅರ್ಜುನನ ಹೆಂಡತಿ. ನಾಕ = ಸ್ವರ್ಗ.

389. ಸಂಪಾತಿ..............ಬೀಳುವಂತೆ—ಹಿಂದೆ ಜಟಾಯು ಸಂಪಾತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಗೃಧ್ರಗಳು ಹಟದಿಂದ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ವರೆಗೂ ಹಾರಿದಂತೆ

ಯೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತಿಯು ಸೂರ್ಯನ ತಾಪದಿಂದ ಗರಿ ಸೀದು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆಯೂ ಪುರಾಣಕಥೆ. ತ್ರಿಭುವನ = ಮೂರುಲೋಕ. ಸುಭಟ = ಒಳ್ಳೆಯ ವೀರ. ದಿವಸವಲ್ಲಭ = ಸೂರ್ಯ.

390. ಮಸ್ತಕ = ತಲೆ. ಸಾಯಕ = ಬಾಣ. ಬೀಭತ್ಸು = ಅರ್ಜುನ. ಒಬ್ಬೆರಳು = ಒಂದು + ಬೆರಳು.

391. ಧುರಕ್ಕೆ = ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ. ಗಾಲಿ.........ನ್ರೊಲು—ಹಿಂದೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ತೇರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಕೊಳ್ಳಲು, ತನ್ನ ತೇರನ್ನು ಎತ್ತುವವರೆಗೂ ಯುದ್ಧಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು.

392. ಅರುಣಾಂಬು = ರಕ್ತ; ಕೋಡಿವರಿ = ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿ. ಪೆಣಗುವರ್ = ಹೆಣಗುವರು.

393. ಬಿದೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ = ಬಿಲ್ಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣರು. ಕವಲಂಬು = ಕವಲೊಡದಿರುವ ಬಾಣ. ಕಂಧರ = ಕತ್ತು.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

ಸೂಚನೆ:—ಕೌಶಿಕ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ. ರಥಕಾರ = ತೇರು ನಡೆಯಿಸುವವನು. ಜೀವರು = ಜೀವಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು.

395. ಉಡುಗಣ = ನಕ್ಷತ್ರಸಮೂಹ. ನಡುವಣ = ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ. ಎಡೆಗೊಂಬ = ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ. ಮುಗಿಲ್ಪಡೆ = ಮೇಘದ ಪಡೆ. ಮುಸುಗು = ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು.

396. ಅಳ್ಳಿರಿವ = ಶಬ್ದಮಾಡುವ. ಗುಡಿ = ಧ್ವಜಪಟ, ಬಾವಟ. ಸರಬಿಗಿದು = ಸರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ.

397. ಝಲ್ಲರಿ = ಜಾಲರಿ. ತಳಿತ = ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಇಡುಕುರ = ಸಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ. ಝಾಡಿಸುವ = ಬೀಸುವ. ಸೀಗುರಿ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಕುಂಚ. ಅವಧಾರು ಜೀಯ—ಇವು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಗೌರವ ಸೂಚಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗಳು.

398. ನಸುಗುನಿ = ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಉರಿವ ನಸುಗುನ್ನಿ ಎಂಬ ಗಿಡ. ನಿಟ್ಟಿಸದೆ = ನೋಡದೆ. ಸವಿದ = ತಿಂದ. ಕರ್ದುಕಿ = ಕಚ್ಚಿ. ಚಂಚು = ಕೊಕ್ಕು. ಬಸವಳಿಯುತೆ = ಪರವಶವಾಗಿ. ಮಾಮಸಕದಿಂ = ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಪೊಲಗೆಟ್ಟ = ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವಾದ, ಅಗಲಿದ.

399. ಬಿರು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ. ವೈಶಾಖ = ಬೇಸಗೆ. ಅರುವೆಗೆಪ್ಪಟ = ಹರಕುಬಟ್ಟೆ ಪೊಡೆವಟ್ಟು = ಪೊಡಮಟ್ಟು, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ.

400. ಬೆಸಕೆಯ್ವುದು = ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ನಡೆವುದು.

401. ಗೊಂದಣಂಮಿಗೆ = ಗುಂಪುಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅಥವಾ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದೊಡನೆ. ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲು = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹಾಕಲು. ಆರ್ತದಿಂ = ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಸಾರಲೆಂದು = ಡಂಗೂರ ಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು. ಜನದ ಅಳವರಿಯಲೆಂದು = ಎಷ್ಟು ಜನವಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ. ಉರಿಹೊಯ್ದು = ಬೆಂಕಿ ಸೋಂಕಿದ. ಹೂಗಣಿ = ಪುಷ್ಪವಾಟಿಕೆ.

402. ಕಲಿ = ಶೂರನೇ. ಕಾಮಿನೀಜನಂ = ಹೆಂಗಸರು. ಎನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯಹುದು = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಭಂಗಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠನೊಡನೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದನು. ಆ ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

403. ತೊತ್ತ = ಆಳನ್ನು, ದಾಸಿಯನ್ನು. ಇತ್ತು = ಕೊಯ್ದುಕೊಟ್ಟು. ಮಾಣಿಕದೊಡವು = ರತ್ನಾಭರಣ. ಕುರಿಗುರುಳಂ = ಕುರಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನು. ಓವದೆ = ರಕ್ಷಿಸದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುತಲೆವೆರಸಿ = ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನೊಡನೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆ.

404. ಅಂಕ = ಲೆಕ್ಕಗಳು. ಟಂಕ = ಧನ. ಕುಳಕರ್ಣ = ಲೆಕ್ಕಬರೆವವನು, ಗುಮಾಸ್ತೆ. ದುರ್ಗ = ಅಪಾಯ ಬಂದಾಗ ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮುದ್ರೆ = ರಾಜನ ಮುದ್ರೆಯ ಉಂಗುರ. ಬೇರೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟು = ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು.

405 ಹಡಪಾಳರು = ಹಡಪವಳರು ಎಂದರೆ ತಾಂಬೂಲದ ಸಂಚಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವವರು. ಭಂಡಾರಿಗಳನು = ಭಂಡಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು. ಏವೊಗಳ್ವೆನು = ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ, ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

406. ಬರೆತ = ಒಣಗಿಹೋದ, ನಿರ್ದ್ರವವಾದ. ದುಗುಡವ್ರೊಳ್ಕಾಡುವಂಗಂ ದುಃಖದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಶರೀರ. ನಿರೋಧಾಗ್ನಿ = ತಡೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಂತಾಪ.

407. ಸಿರಿಮಡಿಯ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳ. ಮರ್ದನದ = ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಮುಕುವ. ಹಂತಿಗಳ = ಪಂಗ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಊಟಮಾಡುವ. ಪಡಿಸಣದ = ಊಟಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಷವಾದುದನ್ನು ತಿನ್ನುವ. ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ = ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ. ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ್

=ಹಲವು ಬಗೆಯ ಊಳಿಗದವರು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠ್ಯಂತದ ಪದಗಳು 'ನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ್' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

408. ನಾಣಯದ ವರ್ಗ = ನಾಣ್ಯಗಳ ರಾಶಿ. ಶಸ್ತ್ರಸದನ = ಆಯುಧಶಾಲೆ. ಹಸ್ತಿಸಂದೋಹ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ಪದಾತಿವ್ರಾತ = ಕಾಲಾಳಿನ ಸಮೂಹ. ಕಂದರ್ಪ = ಮನ್ಮಥ.

409. ಸಿವುಡಿ = ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ರುಮಾಲು.

410. ಬಸುರಂ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಕಟ್ಟೊರಲಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡು. ಮಿಡುಕಿತು = ನಡುಗಿತು.

411. ಹಾಸಿಗೆಯೊಳು = ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಪವಡಿಸುವಾತ = ನಿದ್ರೆಮಾಡುವವನು. ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ = ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾಗಿ.

412. ಮುಗುದರಸು = ಮುಗ್ಧನಾದ ಅರಸು, ಏನೂ ಅರಿಯದ ಅರಸು.

413. ಜಡೆಗಳೆದು = ಜಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ. ಮಕುಟ = ಕಿರೀಟ. ಕಂದಮೂಲ = ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು. ಅಸಿ = ಕತ್ತಿ.

414. ಮಲೆತು = ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಔದ್ಧತ್ಯದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ. ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ = ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ ಮೋಹ ಮದ ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಎಂಬ ಆರು ಅಂತಶ್ಶತ್ರುಗಳು. ಕರಣವ = ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು. ಸಂತವಿಡಲರಿಯದವ = ಸಮಾಧಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರದವನು. ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ = ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ. ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ = ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರದಂತಿರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು. ಕಣಕೆಟ್ಟುದೆ = ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಯಿತೇ, ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತೇ ?

415. ಅಜ್ಞಾತವಾಸ = ಇದ್ದ ಸ್ಥಳ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ವಾಸಮಾಡುವಿಕೆ. ಎರೆವರ = ಯಾಚಕರ.

416. ಆಸವಸ = ಆತುರ. ಒಗೆಯೆ = ಸುರಿಸಲು.

417. ಮಾರುತ್ತರ = ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ. ಅಧಮರು = ನೀಚರು.

419. ಅನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ. ಅಪ್ಪೈಸಿ = ಒಪ್ಪಿಸಿ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

420. ಒಡ್ಡು = ಗುಂಪು. ಜಾರೆ = ಹೊರಟುಹೋಗಲು. ಕಂಪು = ಪರಿಮಳ. ತಾರೆ = ಬತ್ತಲು. ಪೇರೆ = ಹೇರಿಕೊಳ್ಳಲು. ವಸಂತಾಗಮ = ವಸಂತಋತುವಿನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ. ಮನೋರಾಗ = ಸಂತೋಷ.

421. ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ = ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಎಂದರೆ ಧ್ವನಿ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ. ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾನಿನಿ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಚಂಡಾಳಿ = ಚಂಡ + ಅಳಿ, ಕೊಬ್ಬಿದ ದುಂಬಿ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀ, ಹೊಲತಿ. ನಳಿನಿ = ಕಮಲವೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಬಂಡಿಗೆ = ಮಕರಂದಕ್ಕೆ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ. ಮಧು = ವಸಂತಋತು ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಮದ್ಯ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುಪಾನದಿಂದ ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ವ್ರತವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ನೀಚರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ; ರಾಜಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ; ಜಾತಿಧರ್ಮವೂ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

422. ಪದಂಪು = ಪದಪು, ಸೌಖ್ಯ. ಬಿಣ್ಪು = ಭಾರ. ಕದಂಪು = ಕೆನ್ನೆ. ಚೈತ್ರಾಗಮ = ವಸಂತಾಗಮ.

423. ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿ = ಚಿನ್ನದ ಕುಸುರಿ, ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗೆಜ್ಜೆ. ಮಿಡಿ = ಹಸರುಗಾಯಿ. ಪಚ್ಚೆವರಲ = ಪಚ್ಚೆಯ ಹರಳಿನ. ಸೂಸಕ = ಗೊಂಚಲು. ಗುದಿ = ಗೊಂಚಲು. ಸ್ಮರನ = ಮನ್ಮಥನ. ಕೈಗೈದ = ಅಲಂಕರಿಸಿದ. ಗೂಡಾರ = ತ್ಸ.–ಗೂಢಾಗಾರ, ಡೇರೆ.

424. ತೀರ್ಸೈಸಿ = ಗುಂಪುಕೂಡಿ. ಅವರ = ಅವುಗಳ; ಇದು ಹಳಗನ್ನಡದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ. ಮೊಳಗು = ಗುಡುಗು. ಮಾರುತಹತಿಯೊಳು = ಗಾಳಿಯಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ತೋರ = ದಪ್ಪನಾದ. ಬಂದುಗೆಯ = ಬಂಧೂಕವೆಂಬ ಗಿಡದ. ರಯ್ಯಮಾದ = ಸೊಗಸಾದ. ಇಂದ್ರಗೋಪ = ಮಳೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಹುಳ.

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

424*b*. ಉದಯಾಚಲ = ಉದಯಪರ್ವತ. ರವಿ = ಸೂರ್ಯ. ಪದಪು = ಪ್ರೀತಿ. ಬಿಜ್ಜಳ—ಈ ರಾಜನು ಕಾಲಚೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ಇವನು ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು ; ಈತನಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಮತೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಬಸವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು.

425. ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ = ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಗೋಡೆಗಳು. ಅಮರಿ = ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ; ಧಾ.–ಅಮರ್. ಖಚಿತ = ಕೆತ್ತಿದ. ಜೊನ್ನ = ಬೆಳದಿಂಗಳು ; ತ್ಸ.–ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ. ಪುದಿದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ಮಂಡಳಿಸಿ = ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು. ಗದ್ದುಗೆ = ಪೀಠ ; ಮಂಡಲಾಧೀಶರು = ಸಾಮಂತರಾಜರು.

426. ತೊಡರಿನ = ಬಿರುದಿನ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳ. ಪೊಂಚರಪಣಿ = ಪೊನ್ + ಸರಪಣಿ. ಕರವಾಳ = ಕತ್ತಿ. ಮುಡುಹು = ಭುಜಶಿರಸ್ಸು, ಹೆಗಲು.

427. ದಿನವಹಿ = ಆಯಾ ದಿನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಲೆಕ್ಕಗಳ ಕಡಿತ, ರೋಜುವಾರುಲೆಕ್ಕ. ವರ್ಗ = ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಹೆಸರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಹಾಳೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅವರುಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ. ಮಾಸಾಂತಿಕ = ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆವ ಒಟ್ಟು ಲೆಕ್ಕದ ಪಟ್ಟಿ. ಭೇದಕರ್ = ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡುವವರು, ತನಿಖೆ ಮಾಡುವವರು. ಪರಿಕಿಸು = ಪರೀಕ್ಷಿಸು. ಒಳಗುಗಾಣದಂತೆ = ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ. ನೈಜಮಾಗೆ = ಸ್ವಭಾವವಾಗಲು. ಜೆಚ್ಚರ = ಜಾಗರೂಕತೆ. ಕರಿಣಿಕ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆವ ಗುಮಾಸ್ತೆ.

428. ಶ್ರುತಿ = ವೇದ. ಶಬ್ದ = ವ್ಯಾಕರಣ. ಯಜ್ಞಸೂತ್ರ = ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಜನಿವಾರ. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

429. ಶಾರೀರಸೂತ್ರ = ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ನಿಧಾನ = ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣ.

430. ತಲೆದೊನೆಸುವ = ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆತೂಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ. ಸಮಸ್ಯೆ = ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಅರ್ಥತೋರುವಂತೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮಂಜಸವಾಗುವಂತೆ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುವುದು; ಉದಾ.—"ದನವಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು ಬಸದಿಯೊಳ್ ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದರಲ್ಲಿ "ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋಧರ್ಮಃ" ಎಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಜೈನರ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ದನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಜೀವಪಶುವನ್ನು ಕೊಯ್ದರೆಂಬುದು ಅಸಂಭವ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಸ್ಯಾ ಪೂರ್ತಿಮಾಡುವ ಜಾಣನು ಮೊದಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಚಂ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ "ಚಂದನವಂ······ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂದು ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂತೀ ಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಘಟಿಕಾಶತ = ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆವುದು.

431. ದಾನರಾಧೇಯ = ದಾನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಂತಿರುವವನು; ಕರ್ಣನು. 'ರಾಧೆ' ಎಂಬುವಳಿಂದ ಸಲಹಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಧೇಯನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಬೊಮ್ಮಾಯು = ಬ್ರಹ್ಮನು ಇರುವವರೆಗೂ ಆಯುಸ್ಸು. ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು. ಕೈವಾರ = ಸ್ತೋತ್ರ. ಕಿವಿಗಿಡಿ = ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ.

432\. ಭಗದತ್ತ—ಈ ರಾಜನು ಆನೆಯೇರಾಟದಲ್ಲಿ ಬಲು ಜಾಣನೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ಸಾಟಿ=ಸಮಾನ. ಕಂಧರ=ಕತ್ತು; ಕಂ=ತಲೆಯನ್ನು, ಧರ=ಧರಿಸಿರುವುದು. ಬಿರುದುಕಡೆಯ=ಬಿರುದಿನಬಳಿ. ಕಡೆಯ—ದ್ಭ.-ಕಟಕ ರೇವಂತ—ಈತನು ಕುದುರೆಯೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜಾಣನು. ಪಾಸಟಿ=ಸಮಾನ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

433\. ಭೂಜ=ವೃಕ್ಷ ; ಹೇಗೆ? ಸಗಾಢ=ಸಮೃದ್ಧವಾದ.

434\. ಗವಾಸ್ಪದ=ದನಗಳ ದೊಡ್ಡಿ, ತುರುಹಟ್ಟಿ.

435\. ಮಂಜರಿ=ಗೊಂಚಲು. ಮಂಜುಳಧ್ವನಿ=ಮನೋಹರವಾದ ಧ್ವನಿ. ಪರಮೆ=ಭ್ರಮರ, ದುಂಬಿ.

436\. ರಸಂಗಳಂ=ನೀರನ್ನು. ಒರೆಯದ=ಸ್ರವಿಸದ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಗಳನ್ನು. ಮರೆಯದ=ತೋರಿಸದೆ ಇರುವ. ಧರಂಗಳಂ=ಪರ್ವತಗಳನ್ನು. ಸೊರ=ತ್ಸ.-ಸ್ವರ.

437\. ಆವ ಚೋದ್ಯಂ=ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು. ಕದುರ್ಕಿಡೊಡೆ=ಕುಟುಕಿದರೆ. ಇನಿದು=ಮಧುರವಾದ. ಕಾಲ್ಗಳು=ಕಾಲುವೆಗಳು. ಪಾಮರಿ=ಹೊಲಗಾವ ಹೆಂಗಸು.

438\. ಸೋವ=ಅಟ್ಟುವ. ಏಳಿದಂಗೆಯ್ದು=ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ಕೀರಾಳಿ=ಗಿಳಿಗಳ ಗುಂಪು. ಕಳವೆ=ತ್ಸ.-ಕಲಮಾ, ಭತ್ತದ ಪೈರು. ಪಸುರ್ವಟ್ಟೆ=ಹಸುರುಬಟ್ಟೆ.

439\. ಕಿಕ್ಕಿರಿದ=ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದ.

440\. ಖಂಡಶರ್ಕರೆ=ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ. ದಿಂಡಿರುಳ್ಚು=ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವಂತೆ ಉರುಳಿಸು. ಅಳ್ದಗೆ=ಆಳಿದವನಿಗೆ, ಧಣಿಗೆ. ಕೋದಂಡ=ಬಿಲ್ಲು. ಉದ್ದಂಡತೆಯ=ಹೆಚ್ಚಾದ. ಸೋಗೆವಸುರ=ಸೋಗೆಯ ಹಸರು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ.

441\. ತಕ್ರ=ಮಜ್ಜಿಗೆ. ಸತ್ರದಾಲಯಂ=ಸತ್ರದ ಮನೆ.

442\. ಮುಕ್ತಿಕಾಂತೆಯರ ಮನೆಯೆಂತೆ=ಮುಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೆಂಬ ಹಾಗೆ. ಶೈವನೇಮ=ಶಿವನಿಷ್ಠೆ, ಶಿವಸಂಬಂಧವಾದ ನಿಯಮ. ಕೋಶಗೃಹ=ಬಂಡಾರ ಬೊಕ್ಕಸ. ತಿಂತಿಣಿ=ಗುಂಪು. ಸೌಧ=ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ತಾಣ=ಸ್ಥಳ.

443\. ಕೌಂಗು=ಅಡಕೆ. ಕೊಂಚೆ=ತಿತ್ತಿರಿಯೆಂಬ ಪಕ್ಷಿ. ಪೂವೆಂಡು=ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಕರಂದ. ಕಾದಲರ್=ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು.

444. ಚೂತ= ಮಾವಿನಮರ. ಪರ್ವಿದ= ಹಬ್ಬಿದ. ಪೂಗ= ಅಡಕೆ. ಕೊರ್ವಿದ = ಕೊಬ್ಬಿ ಬೆಳೆದ. ಕದಳಂ= ಬಾಳೆ. ಬೀಡೆವಣ್= ಬಿರಿತು ಇರುವ ಹಣ್ಣು. ಪನಸ= ಹಲಸು. ಕಿಸುವಣ್= ಕೆಂಪಾದ ಹಣ್ಣು. ತೋರ್ಪ= ತೋರುವ. ನಾರಂಗ= ಹೇರಿಳೆಹಣ್ಣು. ಜಂಬೀರ= ನಿಂಬೆ.

445. ಸುರಿ.........ಕೊಂಡನೆ—ಇಂದ್ರನ ಕಾಂಡವ ವನವು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ದಶಶಿರನ.........ವಡೆದೆನೆ—ರಾವಣನ ಅಶೋಕನವನವು ಹನುಮಂತನಿಂದ ಹಾಳುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಎಂದು ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ. ಧನದ......ಪಕ್ಕಾತೆನೆ—ಕುಬೇರನ ಚೈತ್ರರಥವೆಂಬ ಉದ್ಯಾನವನವು ರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಒಂದು ಜಾತಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು ; ಇಲ್ಲಿ-ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ತುಳಿತ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನೀಚರ ಕಾಲ ಒದತಕ್ಕೆ ಈಡಾಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಪುಟ್ಟ= ತ್ಸ.—ಪರಪುಷ್ಟ.

446. ಪಾತ್ರ= ಮೇಳದವರು, ಕುಣಿವವರು. ಅಂಗಭವ= ಮನ್ಮಥ. ಸಲ್ಲಾಸ್ಯಭವನ= ಮೇಳಕಟ್ಟುವ ಮನೆ.

447. ಪೊಕ್ಕುಳಿ= ಕೋಕಿಲ. ಓವರಿ= ಕೋಣೆ.

448. ಮಲಗುಮಾಡ= ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ಮಾಡುವೆಟ್ಟು= ಕೃತಕಾಚಲ, ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ದಿಣ್ಣೆಗಳು.

449. ಕುರುಜು= ಬಿದಿರುಹಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಂಟಪ ಮೇರುವ= ಗೋಪುರದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಂಟಪಗಳು. ಪೂವಲಿಗೆದರುವ= ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಂಗಳಾರ್ಥವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

450. ಅಕ್ಕರ= ಅಕ್ಷರ. ಕೊಂದಂ= ಇಲ್ಲಿ-ಕೇಡುಮಾಡಿದವನು.

452. ಮೋದದ= ಇಲ್ಲಿ-ಸವಿಯದ.

453. ವಾಚಿಪುದು= ಓದುವುದು.

454. ಅಳವಪ್ಪುದು= ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

455. ಆಪಜ್ಜಲಧಿಗೆ= ಆಪತ್ತೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ. ಯಾನಪಾತ್ರ= ತೆಪ್ಪ, ದೋಣಿ. ನಿಯೋಗ= ರಾಜಕಾರ್ಯ. ಗುರುಪದಂ= ಆಚಾರ್ಯಸ್ಥಾನ.

456. ಇದರಲ್ಲಿ ಧನಕ್ಕಿರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಧನಕ್ಕಿರುವ ಗುಣವನ್ನೂ ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಿದೆ. ತಸ್ಕರ= ಕಳ್ಳ.

457. ಬಿಖಿ= ಕ್ಷಾಮ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

459. ದುಃಖತಿಮಿರ ಜ್ಯೋತಿಗಳ್ = ದುಃಖವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಬೆಳಕಿನಂತಿರುವುವು; ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು.

460. ಪರಹಿತವ = ಇತರರಿಗೆ ಹಿತವಾದ. ಮಾತಂ = ಮಾತನ್ನು.

461. ಪೊರೆವನೆ = ಕಾಪಾಡುವನೆ.

462. ವಚನಾಮೃತ = ಅಮೃತದಂತಿರುವ ಮಾತು.

463. ನಿಂದೆ = ದೂಷಣೆ. ಪೊರ್ದದ = ಹೊದ್ದದ.

465. ಸೈತು = ಸುಮ್ಮನೆ. ಮಾಗಿಯಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು = ಮಾಗಿಯಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಹಾಗೆ ಮೌನವಾಗಿರುವುದು.

466. ಕುಡದನ = ದಾನಮಾಡದವನ. ಲುಬಕನ = ಲೋಭಿಯ.

467. ಸಲೆ = ಸೇರಲು.

468. ಅನುವ = ಸ್ವಭಾವವನ್ನು.

469. ಬವರ = ಯುದ್ಧ. ಸಲ್ಲದ = ಅಯೋಗ್ಯವಾದ. ಅಲ್ಲದ = ಆಪತ್ತಿಗಾಗದ. ಹೊಲ್ಲಹವ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು.

470. ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆಂ = ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುವೆನು.

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

471. ಪಳ್ಳ = ಹಳ್ಳ.

472. ಇರಿಯಲ್ ಬಲ್ಲೊಡೆ = ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ. ತೆರಬಲ್ಲರ್ — ತಾನೇ ತೀರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ, ಹೊಣೆಯಾಗಬೇಕು.

473. ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ = ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ.

474. ಮಡೆಯ = ಬೆಪ್ಪ. ಬೆಟ್ಟ = ಇಲ್ಲಿ-ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಉಜ್ಜುಗ = ಉದ್ಯೋಗ, ಪ್ರಯತ್ನ. ಋಣ = ಸಾಲ. ಇಡೆ = ಅನ್ನವಿಕ್ಕುವುದು.

475. ಕೈಯಾಸೆ = ಲಂಚದಾಸೆ. ನಿರ್ಭೀತ = ಭಯವಿಲ್ಲದವನು.

476. ದೊರೆ = ಸಮಾನ. ಪಾಷಾಣ = ಕಲ್ಲು. ಪಸುರ್ಪಾವು = ಹಸುರುಹಾವು.

477. ಸಾಧ್ವೀತ್ವದ = ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವುಳ್ಳ. ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ = ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು.

478. ಅರ್ಭಕ = ಮಗು. ಊಡಿಸು = ತಿನ್ನಿಸು.

479. ಆರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿ = ಕಾಡುಹಕ್ಕಿ. ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ = ಹಣ್ಣು ಬಿಡದಿರಲು. ಪುಸಿ = ಸುಳ್ಳು. ದಾತರು = ದಾನಮಾಡುವವರು.

480. ಉಡುರಾಜ= ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಾದ ಚಂದ್ರ. ನ್ಯಗ್ರೋಧ= ಆಲದ ಮರ. ಎಳಗರುಂ= ಎಳದು + ಕರು + ಉಂ. ಮಿಡಿ= ಹೀಚುಕಾಯಿ.

481. ಮಣಿದುಂ= ಬಗ್ಗಿಯೂ. ತೃಣವೇ= ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯೇ. ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ = ಪರ್ವತದಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಹಾಯವಲ್ಲವೆ.

482. ಜಾಹ್ನವಿ= ಗಂಗೆ. ವಸನ= ಬಟ್ಟೆ. ವೆಗ್ಗಳ= ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಗ್ರಹ—ಅಂಗಾರಕ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳು.

484. ಉರುಧೀಸಂಪನ್ನ= ಹೆಚ್ಚಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಚತುರೋಪಾಯ= ಸಾಮ ದಾನ ಭೇದ ದಂಡಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳು; ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು 'ಚತುರುಪಾಯ' ಎಂದಾಗಬೇಕು.

485. ಸುರೆ= ಹೆಂಡ.

486. ಪೊಡೆಯೊಳ್= ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ. ಪಂಕ= ಕೆಸರು. ಗುಡಪಾನ= ಬೆಲ್ಲದಪಾನಕ.

487. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನ ನೋಟ, ಐಶ್ವರ್ಯ.

489. ತೇಳ್= ಚೇಳು. ಖಗ= ಪಕ್ಷಿ; ಹೇಗೆ?

490. ಮುಕುರ= ಕನ್ನಡಿ.

37. ನೀತಿಸಾರ.

491. ಅಧೋಗತಿ= ನರಕ.

492. ಕಡೆಗಣಿಸಿ= ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ.

493. ಬಿಕ್ಕು= ತಿಕ್ಕಲು ಮಾತಾಡುವುದು. ನಕ್ಕದೆ= ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಉಚ್ಚರಿಸದೆ. ಬಣಿತೆ= ಮಾತು.

494. ಗಮಕಿ= ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವನು.

495. ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ= ಕೇಳದೆ. ಕಲ್ಲೆದೆತನದಿಂದ= ಕಠಿನತೆಯಿಂದ.

496. ಮೂಕೊರೆಯ= ಮೂಗುಹರಕ.

497. ಅರಿತ= ಜ್ಞಾನ.

498. ಪದಾಭರಣ= ಕಾಲಿಗೆ ಆಭರಣ.

500. ಎಡೆಯಾಡಿಸಿ= ಸುತ್ತಿಸಿ.

501. ಮುರುಡು= ಓರೆಪೋರೆ, ಮೊರಡಾಗಿರುವುದು.

502. ಸಾಲದೆ= ಸಾಲಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ. ನಿಚ್ಚವಯಣ= ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರಯಾಣ.

505. ಪಳಿಗೆ= ದೂಷಣೆಗೆ. ಈಡುಮಾಳ್ಪುದಂ= ಆಸ್ಪದ ಮಾಡುವುದನ್ನು. ಪರಗತಿವಿಲಯಾಸ್ಪದಮಂ= ಮುಂದಣಗತಿ ಕೆಡಿಸುವಂತಹುದನ್ನು.

506. ಆವು=ಹಸು. ಗಾವಿಲರು=ಏನೂ ಅರಿಯದವರು; ಇಲ್ಲಿ-ಕೆಟ್ಟವರು.
511. ಕತದಿಂ=ಸಲುವಾಗಿ, ಕಾರಣದಿಂದ.

38. ಕಡಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ.

513. ಒತ್ತಿನುಡಿಯದೆ=ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಹೇಳದೆ. ಒತ್ತರಿಸದೆ=ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕದೆ. ಆಣತಿ=ಆಜ್ಞೆ. ಎಸಗುವುದು=ಮಾಡುವುದು.

514. ಅವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ=ಅವಮಾನ ಮಾಡದೆ. ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ=ಮದದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋಗದೆ.

515. ಮೂಗುವಡದೆ=ಮೂಗಿಯ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡದಿರದೆ. ಮೋಡಿ=ಹಟ. ಲೋಗರು=ಜನರು.

516. ಮುದಪರು=ಮುದುಕರು. ಎದೆಗೊಳಿಸುವುದು=ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

517. ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ=ಇಲ್ಲಿ—ತಪ್ಪೆಣಿಸಿ. ಕೂರ್ತು=ಪ್ರೀತಿಸಿ. ತೆತ್ತಿಗರು=ನಂಟರು. ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ=ಒಂದಿಕೆಮಾಡಿ, ಸೇರಿಸಿ.

518. ಮಿಾಹ=ನೀರು ಎರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.
519. ಹದುಗಿಸದೆ=ಭಯಪಡಿಸದೆ. ಮರುಕ=ಪ್ರೀತಿ.
520. ಮಿಸಿಸುವುದು=ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸುವುದು, ಎರೆವುದು.
521. ಹಸುಮಕ್ಕಳು=ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳು.
522. ಮೂದಲಿಸದೆ=ಮುಯ್ಯಾಡಿ ಹಂಗಿಸದೆ.
523. ಬೇನೆವಡೆದರ=ರೋಗಿಗಳನ್ನು. ಹಯನುಗಳ=ಹಸುಗಳನ್ನು. ಓವುವುದು =ರಕ್ಷಿಸುವುದು.

524. ಬೀಳುಗಳೆವರು=ಹೀಯಾಳಿಸುವರು.
525. ಸವನಿಪುದು=ಉಂಟಾಗುವುದು.
527. ಅಲೆಗೆಯ್ಯದ=ತೊಂದರೆಪಡಿಸದ.
528. ಪತ್ತುಗೆ=ಸಂಬಂಧ. ನೇಹ=ಸ್ನೇಹ. ಜೌವನ=ಪ್ರಾಯ. ನಡೆವೆಣ=ಓಡಾಡುವ ಹೆಣ, ಜೀವಚ್ಛವ.

529. ಗಾಂಪ=ಬೆಪ್ಪ. ಬಲುಬವಣೆಗೊಂಬವ=ಬಲುವಾಗಿ ಪೇಚಾಡುವವನು.
530. ಮಂದಿವಾಳ=ಜನಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು. ನೀಕರಿಸು=ಧಿಕ್ಕರಿಸು.
531. ತವರವರು=ತವರು ಮನೆಯವರು, ಹೆತ್ತ ಮನೆಯವರು.

532. ಮೊನೆವಾತು= ಕ್ರೂರವಾದ ಮಾತು. ಅಳಲುವ= ದುಃಖಪಡುವ.

535. ಎರವು= ಭೇದ.

536. ತೋಟಿ= ಜಗಳ. ಬೂತಾಟ= ಹೊರಗಣ ವೇಷ, ಬೂಟಾಟ.

536. ಪರಿವುದು= ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗುವುದು, ಜಂಪು= ಸೊಂಪು.

540. ಮೊಳೆದೋರಿ= ಮೊಳಕೆ ಮೊರಟು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ.

541. ಅಲ್ಲದವರು= ಆಗದವರು. ಪುಳಿತ= ಹುಳುಬಿದ್ದ.

542. ಅಲಸದೆ= ಪಾಲುಮಾರದೆ.

543. ತೊಣ್ಡುವೆಣ್ಗಳ= ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ತಿರುಗುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ. ನೇಹದೊಡಕು= ಸ್ನೇಹವೆಂಬ ಗೋಜು. ಲಣ್ಡೆವೆಣ್ಗಳ= ನೀಚಸ್ತ್ರೀಯರ. ಪೊರ್ದುಗೆವಡೆಯದೆ= ಹೊದ್ದಿಕೆಯಾಗಿರದೆ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

544. ಜಲರುಹಾಕರ= ಸರಸ್ಸು.

545. ಆರವೆ= ಆರಾಮ, ತೋಟ. ದಳ= ಎಲೆ. ವಿಟಪ= ಮರ.

546. ಕುಡಿವೆಳಗು= ಕುಡಿಯಂತೆ ಬಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿ. ನಿಡುಗೊಂಬು= ಉದ್ದವಾದ ಕೊಂಬೆ. ಅಡಸಿಪಿಡಿದು= ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು. ನಿಮಿರ್ದು= ನೀಡಿ. ಕರಜ= ಉಗುರು ; ಹೇಗೆ ?

548. ಕುಳಿರ್ವ= ತಣ್ಣಗಿರುವ. ಚಳೆಯಂಗೊಟ್ಟು= ಚಿಮಕಿಸಿ. ಸುಯ್ಗಂಪು= ಉಸಿರಿನ ವಾಸನೆ. ಕೈಗೆಂಪು= ಕೆಂಪಗಿರುವ ಕೈಯ್ಯಬಣ್ಣವು. ಒರಸುತಿರೆ= ತೊಡೆದುಬಿಡುತ್ತಿರಲು.

549. ಕರ್ಣಾವತಂಸ= ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪುಷ್ಪಾಭರಣ. ಸುರಯಿ= ಸುರಗಿ. ಕರ್ಣಿಕೆ= ಹೂವಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದಿಂಡು. ಬಂದುಗೆ—ತ್ಸ.-ಬಂಧೂಕ.

550. ಸಜ್ಜುಕ= ಮೊಗ್ಗು. ಗೊಜ್ಜಗೆ= ಸೇವಂತಿಗೆ. ಅಜ್ಜಗೆ= ಇರುವಂತಿಗೆ ; ದ್ಭ.-ಅರ್ಜಕ. ಪಜ್ಜಳಿಸುವ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಬಜ್ಜರ—ದ್ಭ.-ವಜ್ರ. ಬಾವುರಿ...ತೋಳ ಬಳೆ.

551. ಅಲಂಪು= ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಖ್ಯ. ಮೇಖಲೆ= ಡಾಬು. ಇಂಪಡರ್ದ= ಮಾಧುರ್ಯವೇರಿದ, ಸವಿಯಾದ. ಹೊಸಜೌವನೆಯರು= ಆಗತಾನೆ ಪ್ರಾಯ ಬರುತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು.

552. ತವೆ= ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಆವರಿಸಿ= ಬಳಸಿಕೊಂಡು. ಗಾವರಿಸಿ= ಕೂಗುತ್ತಾ.

553. ತಣ್ಬೆಳಗು= ತಣ್ಣಗಿರುವ ಬೆಳಕು.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣ .

554. ನನೆ= ಮೊಗ್ಗು. ಕಣೆ= ಬಾಣ. ಸುಗಿಯೆ= ಭಯಪಡಲು. ಒಂದೆಕೊಡೆಯಿನಾಳ್ದು= ಏಕಚ್ಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಆಳಿ.

555. ಕಾವಣ = ಚಪ್ಪರ ; ತ್ಸ-ಕಾಯಮಾನ. ಪಳುಕುವೆಸದ= ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ.

556. ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ= ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿ.

557. ಮಿಳಿರ್ವ= ಅಲುಗುತ್ತಿರುವ. ಕಾಲ= ಕಾಲುವೆಯ. ಕರ್ವುಗೋಲ= ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯ.

558. ಬಿನದ= ದ್ಭ.-ವಿನೋದ. ಬಟ್ಟದಲೆಯ= ಗುಂಡಾದ ತಲೆಯುಳ್ಳ. ರೂಢಿವಡೆದ= ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ.

559. ಸೂಡಿ= ಮುಡಿದುಕೊಂಡು. ಕೂರ್ಮೆ= ಪ್ರೀತಿ. ಕಾವಂ + ಒಡನೆ= ಕಾವನೊಡನೆ ; ಕಾವಂ ಮನ್ಮಥನು.

560. ಪಾಡಂ= ಹಾಡನ್ನು. ಪೊಳ್ತು= ಹೊತ್ತು, ಕಾಲ. ಎಸೆಯುತುಂ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತ.

ಪೀಠಿಕೆ.

ಪದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಮೈಸೂರ್ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್ ಬುಕ್ ಕನ್ನಡ ಸಬ್ ಕಮಿಟಿಯವರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು,

(1) ಮ|| ರಾ|| ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ. ಎ.
(2) ,, ಆರ್. ರಘುನಾಥರಾವ್, ಬಿ. ಎ.
(೩) ,, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್,
(4) ,, ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪ,
(5) ,, ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ.

ಇವರುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಉಪಸಭೆಯಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು.

ಈ ಉಪಸಭೆಯವರು ಹಿಂದಣ ಪದ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಜೈನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಸೇರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ಎರಡು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮ|| ರಾ|| ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ. ಯವರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಾಠಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಮೊದಲು ಸುಲಭ ಪಾಠಗಳೂ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಠಿನ ಪಾಠಗಳೂ ಬರುವಂತೆ ಕ್ರಮಪಡಿಸಿ ಪಾಠಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು.

ತದನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವು ಅವರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

Mysore,
26th December, 1902.

S. G. NARASIMHACHAR,
Kannada Translator

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ

PADYASARA.

ಪದ್ಯಸಾರ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಣಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಹೆಂಗಸರು 'ಕೊರವಂಜಿ' ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಕಣಿಹೇಳುವ ನೆಪದಿಂದ ಅವಳ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಕಥೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 'ಅರ್ಜುನ ಕೊರವಂಜಿ,' 'ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ' ಮೊದಲಾದುವು ಈ ಜಾತಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು ಇಂಥವರೆಂದು ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ಇವರು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆಯು' ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುದು. ಇದು 'ದ್ವಿಪದಿ'ಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಎರಡೆರಡು ಚರಣವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.

ದ್ವಿಪದಿಗಳು.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆ.

ಚಿನ್ನ ರನ್ನದ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಳಗಳಿಂದ |
ಚೆನ್ನೆಸೆವ ಮುತ್ತುವಜ್ರದ ತೆನೆಗಳಿಂದ ||೧||

ಅಳವಟ್ಟ ಪವಳಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ |
ಥಳಥಳಿಪ ಮಾಣಿಕದ ಪೊಸಕದಗಳಿಂದ ||೨||

ಬಂಧುರದ ಚಂದ್ರಶಾಲೆಯ ಪಙ್ಕ್ತಿಯಿಂದ |
ಚೆಂದದಂಗಡಿಮಳಿಗೆಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ||೩||
ಮುಗಿಲುಗಳ ಮುಟ್ಟುತಿಹ ಡೆಂಕಣಿಗಳಿಂದ |
ಮಿಗೆ ಮೆಱೆವ ಕರಿತುರಗಕಾಲಾಳ್ಗಳಿಂದ ||೪||
ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಾಕೇತನಗರವನು |
ಕ್ಷಿತಿನಾಥ ದಶರಥನು ಪೊರೆಯುತ್ತಲಿಹನು ||೫||

ದಾಸರ ಪದಗಳು.

ಪುರಂದರದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸನೆಂಬಾತನು ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು. ಈತನು ವೈಷ್ಣವ ಮತದವನಾದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ 'ದಾಸರ ಪದಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ, ಪುರಂದರದಾಸ, ವರಹ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಇವರೇ ಮುಖ್ಯರು. ತಾಳ, ಲಯ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಡಬಹುದಾದ ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ, ಭಕ್ತಿಜನಕವಾಗಿಯೂ, ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಪುರಂದರದಾಸನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ. ಈತನು ಪಂಢರಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ (ವಿದ್ಯಾನಗರ—ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನ)ದ ಅರಸಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ೧೫೬೪ರಲ್ಲಿ ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

---

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

ಹಸಿದು ಬಂದವರಿಂಗಶನವೀಯಬೇಕು |
ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆಗಳ ನಡಿಸಬೇಕು ||೧||
ಮೋಸಗಾರರ ಕೂಡೆ ಬೆರಸದಿರಬೇಕು |
ಭಾಷೆಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ್ಕ ನಿಜವಿರಲುಬೇಕು ||೨||

ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡುತ್ತೊಡಲ ಹೊರೆಯಬೇಡ |
ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಪಾತಕವನುಱೆ ಗಳಿಸಬೇಡ ||೮||
ಕುಳ್ಳಿರ್ದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕುತ್ಸಿತವು ಬೇಡ |
ಒಳ್ಳಿಯವ ನಾನೆಂದು ಬಲುಹೆಮ್ಮೆ ಬೇಡ ||೯||
ಪಿರಿಯತನ ಬಂದಾಗ ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ |
ಸಿರಿ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಲು ಮೆಱೆಯಬೇಡ ||೧೦||

---

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟುದು.

ತರಣಿವಂಶಜರಾಮನರಸಿ ಸೀತೆಯನು |
ದುರುಳ ರಾವಣನೊಯ್ಯೆ ಲೋಕಮಾತೆಯನು ||೧೧||
ರಾಮನಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶಿರದೊಳಗೆ |
ಭೂಮಿಜೆಯನಱಿಸಲ್ಕೆ ಪೋಪ ಭರದೊಳಗೆ ||೧೨||
ಜಲಧಿಯನು ದಾಂಟಿ ಹನುಮಂತನೈತಂದು |
ಬಲುಗೈಯ ದಶಮುಖನ ಹೊಳಲಲ್ಲಿ ನಿಂದು ||೧೩||
ಜಲಜಮಿತ್ರನು ಕಡಲ ಸಾರ್ದ ಬಳಿಕೆಂದು |
ಹೊಳಲನೆಲ್ಲವ ಸುಳಿದು ಕಾಣದೆಯೆ ನೊಂದು ||೧೪||
ಸುಳಿವ ಕಾಣೆನು ಸೀತೆ ಯೆಲ್ಲಿಹಳೊ ಎನುತ |
ತಿಳುಹುವವರಾರೆಂದು ಮನದಿ ಚಿಂತಿಸುತ ||೧೫||
ಚೋರ ದಶಕಂಠನಿಹ ಪುರವನೆಳೆದೊಯ್ದು |
ತೋರುವೆನು ರಾಘವಂಗೆನುತ ಕೈವೊಯ್ದು ||೧೬||
ಕೇರಿಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುತ ಬಂದು |
ಈರೈದು ಶಿರದವನ ಮನೆಗೆ ನಡೆತಂದು ||೧೭||
ಅಸುರನನುಜನು ಬಿಡುವ ಸುಯಿಲೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ |
ನುಸಿದು ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ ದೆಸೆಗೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ||೧೮||

ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತನುಸಿರೆ ಕೈಸಿಕ್ಕಿ |
ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ ಜಾನಕಿಯ ಕುಶಲ ಮನವುಕ್ಕಿ ||೧೯||

ಧರಣಿಸುತೆ ಸೆರೆಯಿದ್ದ ವನದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿ |
ಪರಮಹರುಷದಿ ರಾಮಮುದ್ರಿಕೆಯ ತೋರಿ ||೨೦||

ಬಾಳುವೆಯದೊಳ್ಳಿತ್ತು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ |
ವಾಲಿಯನುಜನು ನೆರಹಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಭಟರ ||೨೧||

ಪಾಳೆಯವದೆಲ್ಲವು ಶರನಿಧಿಯ ತಡಿಗೆ |
ಮೇಳೈಸಿ ಬಂದಿಹುದು ಭರದಿ ನಿಮ್ಮಡಿಗೆ ||೨೨||

ರಾಯ ಕಳುಹಿದನೆನ್ನ ತಾಯೆ ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ |
ವಾಯುಸುತ ತಾನೆನುತ ಪೊಡೆಮಡುತಲಡಿಗೆ ||೨೩||

ಬಿನ್ನಹವ ಭಕುತಿಯಲಿ ಮಾಡಲದ ಕೇಳಿ |
ಚೆನ್ನೆ ಜಾನಕಿ ಮನದಿ ಹರುಷವನು ತಾಳಿ ||೨೪||

ಚೂಡಕವ ಕೊಡಲು ಕೈಕೊಂಡು ನಡೆತಂದು |
ನೋಡಿ ಸುತ್ತಣ ಬನವ ಮುಱಿಯಬೇಕೆಂದು ||೨೫||

ಹಣುಕುತ್ತ ಮಿಣುಕುತ್ತ ಕೆಣಕಿ ನುಡಿಯುತ್ತ |
ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ ಬನವ ಮುಱಿದು ಕೆಡಹುತ್ತ ||೨೬||

ಸೊಕ್ಕಿದಸುರನ ಕೂಡೆ ಮಿಕ್ಕು ಮಾತಾಡಿ |
ರಕ್ಕಸರು ಹತ್ತಿಸಿದ ಬಾಲದುರಿನೋಡಿ ||೨೭||

ಅಕ್ಕಱಿಲ್ಲದೆ ಪುರಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಕಾಡಿ |
ಗಕ್ಕನಲ್ಲಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ತಾನೋಡಿ ||೨೮||

ಬಂದು ರಘುರಾಮನಿಗೆ ವಂದನೆಯ ಮಾಡಿ |
ತಂದಿದ್ದ ಚೂಡಕವ ಹರುಷದೊಳು ನೀಡಿ ||೨೯||

ಇಂತು ಸೀತೆಯ ಸುದ್ದಿಯನು ತಾನೆ ತಂದು |
ಸಂತಸವ ಬೀಱಿದನು ಸಕಲಜಗಕಂದು ||೩೦||

ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದಗಳು.

'ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿವಚನಗಳು' ಅಥವಾ 'ಸರ್ವಜ್ಞಪದಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿಗೆ 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂದು ಬಿರುದಿನ ಹೆಸರು. ಪುಷ್ಪದತ್ತನೆಂಬುದೇ ಈತನ ನಿಜವಾದ ನಾಮಧೇಯವು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೬೦೦ ರಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯಾದ ಬಸವರಸನೆಂಬ ಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಾತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಪುತ್ರಾರ್ಥಿಯಾದ ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ದೇವರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಧಾರ್ವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮಾಸೂರು' ಎಂಬ ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅಂಬಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾದ ಮಾಳವ ಹೆಂಗಸು ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಆ ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆಯು ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಇವನೇ ಪುಷ್ಪದತ್ತ (ಸರ್ವಜ್ಞ). ಈತನ ಪದಗಳು ಸುಮಾರು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಈತನು ಕೆಲವು ಒಗಟೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದನ್ನು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈತನು ಮುಂದೆ ಆಗತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನ'ದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದುವು.

ತ್ರಿಪದಿಗಳು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿ ವಚನಗಳು.

ಒಬ್ಬನಲ್ಲದೆ ಜಗಕೆ ಇಬ್ಬರುಂಟೆ? ಮತ್ತೆ |
ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕರ್ತನು ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಒಬ್ಬನೆ ದೈವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೧||

ಚಂದನವ ಕರಗಿಸಲು ಚೆಂದು ಪರಿಮಳವಕ್ಕು |
ಸಂದರಿವನಱಿದಾ ಸತ್ಪುರುಷರು ತಾವು |
ನೊಂದು ಸೈರಿಪುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೨||

ಆನೆ ಹೋರಾಟದೊಳು ಶ್ವಾನ ಕಂಡಂಜುವುದೆ |
ಹೀನಮನದವರ ಬಿರುನುಡಿಗೆ ತತ್ವದ |
ಜ್ಞಾನಿ ಯಂಜುವನೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೩||

ಹುತ್ತು ಹಾವಿಗೆ ಚೆಂದ ಮುತ್ತು ಕೊರಳಿಗೆ ಚೆಂದ |
ಸತ್ತಿಗೆಯು ಚೆಂದ ಅರಸಿಗೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ |
ಸತ್ಯವೇ ಚೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೪||

ಅನ್ನವನು ನೀಡುವುದು ನನ್ನಿಯನೆ ನುಡಿಯುವುದು |
ತನ್ನಂತೆ ಪರರ ಬಗೆದಡೆ ಕೈಲಾಸ |
ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೫||

ಉಣ್ಣದೊಡವೆಯ ಘಳಿಸಿ ಮಣ್ಣೊಳಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು |
ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ ಬಾಯೊಳಗೆ |
ಮಣ್ಣು ಕಾಣಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೬||

ಕೊಟ್ಟದ್ದು ತನಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟದ್ದು ಪರರಿಂಗೆ |
ಕೊಟ್ಟು ನಾ ಕೆಟ್ಟೆನೆನಬೇಡ ಅದು ಮುಂದೆ |
ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೭||

ಆಗ ಬಾ ಯಿಾಗ ಬಾ ಹೋಗಿ ಬಾಯೆನ್ನದೇ |
ಆಗಲೇ ಕರೆದು ಕೊಡುವನಾ ಧರ್ಮ ಹೊ |
ನ್ನಾಗದೇ ಬಿಡದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೮||

ಉಣ್ಣಿ ಕೆಚ್ಚಲೊಳಿರ್ದು ವುಣ್ಣದದು ನೊರೆಹಾಲ |
ಪುಣ್ಯವ ಮಾಡಿಯುಣಲೊಲ್ಲದವನಿರವು |
ಉಣ್ಣಿಗೂ ಕಷ್ಟ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೯||

ಆಡದೇ ಮಾಡುವನು ರೂಢಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಆಡಿ ಮಾಡುವನು ಮಧ್ಯಮನಧಮತಾ |
ನಾಡಿ ಮಾಡದವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೦||

ಬಲ್ಲವರು ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ ತಾ ಮೆಟ್ಟುವರೆ |
ಬಲ್ಲಿದವರೊಡನೆ ಸೆಣಸಿದರೆ ಬಾಯೊಳಿಹ |
ಹಲ್ಲು ಹೋದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೧||

ಎದ್ದು ಮಾತಾಡದಿರು ಎದ್ದೆದ್ದು ನಿಲ್ಲದಿರು |
ಇದ್ದ ಮನುಜರ ಜರಿಯದಿರು ಓಲಗದೊ |
ಳಿದ್ದಾಗ ನೀನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೨||

ಮೂರ್ಖಂಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನು ನೂರ್ಕಾಲ ಹೇಳಿದರೆ |
ಗೋರ್ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಮಳೆಗಱೆದರಾ ಕಲ್ಲು |
ನೀರ್ಕುಡಿಯಲಹುದೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೩||

ಸಾಲವನು ಕೊಂಬಾಗ ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ |
ಸಾಲಿಗರು ಬಂದು ಎಳೆವಾಗ ಕಿಬ್ಬದಿಯ |
ಕೀಲು ಮುಱಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೪||

ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುವಾತ ರೂಡಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುವವನು ಮಧ್ಯಮ ಕನಿಷ್ಟ ತಾ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೫||

ಉತ್ತಮರೆಂಬುವರು ಸತ್ಯದಿಂ ಬಾಳುವರು |
ಉತ್ತಮರನೇನೂ ಎನಬೇಡ ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಮುತ್ತಿನಂತವರು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೬||

ಡೊಂಕುಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಡೊಂಕು ಬಾಳೆಯಹಣ್ಣು |
ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೇ ರುಚಿಯುಂಟು ಸಜ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೭||

ಕೆಂಪು ಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಕೆಂಪು ಮೆಕ್ಕೆಯಹಣ್ಣು |
ಕೆಂಪುಂಟುವೊಳಗೇ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ ದುರ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೮||

ಬರೆ ಕಂಡು ಕರೆಯದನ ಬರೆ ಕುಳ್ಳಿರೆನ್ನದನ |
ಸರಸಸಜ್ಜನಿಕೆಯಿಲ್ಲದನ ಸಖ್ಯವ |
ಬೆರಸಲೇ ಬೇಡ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೯||

ಸತ್ಯರೂ ಹುಸಿದೊಡೇ ಒತ್ತಿಹರಿದಡೆ ಶರಧಿ |
ಉತ್ತಮರು ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ ಲೋಕವಿ |
ನ್ನೆತ್ತ ಸೇರುವುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೦||

ಒಳ್ಳಿದರ ಒಡನಿರ್ದ ಕಳ್ಳ ನೊಳ್ಳಿದನಕ್ಕು |
ಒಳ್ಳಿದ ಕಳ್ಳನೊಡನಾಡೆಯವ ಶುದ್ಧ |
ಕಳ್ಳನೇ ಅಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೧||

ಬಲ್ಲವರ ಒಡನಾಟ ಬೆಲ್ಲವನು ಮೆದ್ದಂತೆ |
ಅಲ್ಲದುದನಹುದೆಂಬ ಅಜ್ಞಾನಿಯೊಡನಾಟ |
ಕಲ್ಲ ಹಾಯ್ದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೨||

ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗವದು ಹೆಜ್ಜೇನು ಸವಿದಂತೆ |
ದುರ್ಜನರ ಕೂಡೆ ಒಡನಾಟ ಬಚ್ಚಲಿನ |
ರೊಚ್ಚಿನಂತಿಹುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೩||

ಮಾನಹೀನರ ಸಂಗವೇನುಕೊಟ್ಟರು ಬೇಡ |
ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ ಸಂಗ ತಾ ಸಕ್ಕರೆ |
ಜೇನ ಸವಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೪||

ಕೋಪವೆಂಬುದು ಕೇಳು ಪಾಪದಾ ನೆಲೆಗಟ್ಟು |
ಕೂಪದೊಳು ನೇಣು ಹರಿದಂತೆ ನರಕಕೇ |
ಕೋಪಿ ತಾನಿಳಿವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೫||

---

5. ಒಗಟೆಗಳು.

ಕಾಲಿಲ್ಲದಲೆ ಹರಿಗು ; ತೋಳಿಲ್ಲದಲೆ ಹೊಱುಗು |
ನಾಲಗಿಲ್ಲದಲೆ ಯುಲಿವುದು ಕವಿಕುಲದ |
ಮೇಲುಗಳೆ ಪೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಹೊಳೆ) ||೫೬||

ಹಲ್ಲು ನಾಲಗೆಯಿಲ್ಲ ಸೊಲ್ಲು ಸೋಜಿಗವಲ್ಲ |
ಕೊಲ್ಲದೇ ಮೃಗವಾ ಹಿಡಿಯುವುದು ಲೋಕದೊಳ |
ಗೆಲ್ಲತಾವಿನಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬಲೆ) ||೫೭||

ಅರೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮರ ಮೂಡಿದುದು ಕಂಡೆ |
ಮರದ ಮೇಲೆರಡು ಕೈ ಕಂಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ |
ಇರುವುದಾ ಕಂಡೆ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಗಂಧದ ಕಲ್ಲು) ||೫೮||

ಇಱಿದರೆಯು ಏಱಿಲ್ಲ ಹರಿದರೆಯು ಸೀಳಿಲ್ಲ |
ತಿಱಿಗೂಟಿ ಕೊಂಡ ಋಣವಿಲ್ಲ ಕವಿಗಳ |
ಅಱಿದರಿದ ಹೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬೆಂಕಿ) ||೫೯||

ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕಣ್ಣು ನೆತ್ತಿಲಾದರು ಬಾಲ |
ಮುತ್ತಿನಾ ಹುಳವ ಹಿಡಿವುದು ಕವಿಜನರ |
ಮುತ್ತೇ ಇದ ಹೇಳು ಸರ್ವಜ್ಞ (ನವಿಲು) ||೬೦||

ಚೌಪದಿಗಳು.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

* ದುರ್ಜನರ ಸಹವಾಸ.

ಕೆಟ್ಟ ಹುಲಿಯನು ಮುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ತರಬಹುದು |
ಅಟ್ಟಿಬಹ ಮದಕರಿಯ ಕಟ್ಟಿ ತರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟ ಸರ್ಪನ ಹುತ್ತ ಕಲಕಿ ಬರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟಾತ್ಮರಾದವರ ಬಿಟ್ಟು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೧||

ಚೇಳು ಕುಟುಕಿದ ನೋವ ತಾಳಿಕೊಳಲಹುದು |
ಕಾಲಮೇಘದ ಸಿಡಿಲ ಸೈರಿಸಲು ಬಹುದು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಫಣೆಯ ಕಣ್ಣ ಕೀಲಿಸಲಹುದು |
ಕಾಳುಮೂಳರ ಸಂಗ ಮಱೆದು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೨||

ಹಱಿನ ಗರಗಸದಲ್ಲಿ ಶಿರವನಿಡಬಹುದು |
ಬೆರಸಿಬಹ ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚ ತೆರಹರಿಸಬಹುದು |
ಸರಿಸದಲಿ ನಿಂತು ಸಿಂಹವ ಕೆಣಕಬಹುದು |
ಮಱಸಿ ಕೊರಳನು ಕೊಯ್ವ ನರರ ಮಱೆ ಮನವೇ ||೬೩||

ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ವಿಷವು ಪುಚ್ಛದೊಳಗಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದಂತದೊಳಗೆ ವಿಷವಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದೇಹದೊಳಗೆಲ್ಲ ವಿಷವು |
ಹಿಂದೆಯಾಡುವ ನುಡಿ ಘೋರವಿಷ ಮನವೇ ||೬೪||

---

* (ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ೨ ನೆಯ ಘಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ).

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಅಂಬಲಿಯನುಂಬ ನರಗಮೃತಾನ್ನವೇಕೆ |
ಕಂಬಳಿಯ ಹೊದೆವವಗೆ ಮಡಿವರ್ಗವೇಕೆ |
ಡಂಭವುಳ್ಳಾತನಿಗೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೇಕೆ |
ಹಂಬಲಿಸುವವನ ಜೀವನವು ತಾನೇಕೆ ||೭೫||

ಮೋಸದಲಿ ಕೊಲುವವಗೆ ಧರ್ಮ ತಾನೇಕೆ |
ಭಾಷೆತಪ್ಪುವ ನರಗೆ ನಂಬುಗೆಯದೇಕೆ |
ಕ್ಲೇಶವೊಡಲೊಳಗಿರಲು ಯಾತ್ರೆಗಳದೇಕೆ |
ಆಶೆ ಬಿಡದಿರ್ದವಗೆ ಸನ್ಯಾಸವೇಕೆ ||೭೬||

ಕಾಡಿನಲಿ ತಿರುಗುವಗೆ ಭೂಷಣವದೇಕೆ |
ಓಡಿನೊಳಗುಂಬವಗೆ ಹರಿವಾಣವೇಕೆ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡದ ಲೋಭಿಗೆ ಬಿಂಕವೇಕೆ |
ಬೇಡಿ ತಿನ್ನುವ ನರಗೆ ಮೋಡಿ ತಾನೇಕೆ ||೭೭||

---

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೊಲೆತನ.

ಶೀಲವನು ಕೈಕೊಣ್ಡು ನಡಿಸದವ ಹೊಲೆಯ |
ಹೇಳಿದಾ ಸತ್ಕಥೆಯ ಕೇಳದವ ಹೊಲೆಯ |
ಆಳಾಗಿ ದಣಿಗೆರಡ ಬಗೆವಾತ ಹೊಲೆಯ |
ಕೀಳುಮಾತಾಡುವವ ಬಲುಕೆಟ್ಟ ಹೊಲೆಯ ||೭೮||

ಕೊಣ್ಡ ಸಾಲವ ಹರಿಸದಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಲಣ್ಡತನದಲಿ ನಡೆವ ನರ ಭಂಡಹೊಲೆಯ |
ಉಣ್ಡಮನೆಗೆರಡ ಬಗೆವಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹೆಣ್ಡತಿಗೆ ಹೆದರುವವ ಕಡುಹೇಡಿಹೊಲೆಯ ||೭೯||

ಇದ್ದಾಗ ದಾನವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮದ್ದಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲುವಾತನೆ ಮಾರಿಹೊಲೆಯ |
ಬದ್ಧವಹ ನಯದ ನುಡಿಯಿಲ್ಲದವ ಹೊಲೆಯ |
ಶುದ್ಧ ತಾನೆಂಬಾತನೇ ಶುಣ್ಠಹೊಲೆಯ ||೮೦||

ಆಸೆಮಾತನು ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವವ ಹೊಲೆಯ |
ಲೇಸನುಪಕಾರವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮೋಸದಲಿ ಮುನಿದು ಕೆಡಿಪಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹುಸಿಯ ಬಗುಳುವ ಹೀನನವ ಹುಚ್ಚಹೊಲೆಯ ||೭೧||

---

9. ಮೂರ್ಖರು.

ಒಂಟಿಯಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ನಂಟರಿಗೆ ಸಾಲವನು ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಗಂಟನೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ತುಂಟನಾದವನು ತಾ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೨||
ಪಡೆದ ಮಗಳನು ಹಣಕೆ ಮಾರುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಮಡದಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯೊಳಿರುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಬಡತನವು ಬಂದಾಗ ಮಱುಗುವವ ಮೂರ್ಖ |
ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೩||
ಸತ್ತಕಱುವಿನ ತಾಯ ಕಱೆವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಒತ್ತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಹತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಲಬುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೆತ್ತತಾಯ್ಬೈವವನು ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೪||
ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ ಬಿಡದೆ ಭಜಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೇಮವನು ಗಳಿಸಿಯುಣದಾತನೇ ಮೂರ್ಖ |
ನೇಮದಲಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ತಾಮಸರ ಕೊಡುವವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೫||

ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಡುಪನ್ನೂ ಪಾಜಾಮೆಯನ್ನೂ ಅಂಗಿ ರುಮಾಲುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತಂತಮ್ಮ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಮುಂದುಗಡೆ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಗರ ತಂದೆ

ಕಾಯಿಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚೌಪದಿಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರಷ್ಟೆ. ಈ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲವಕುಶರ ಕಾಳಗ, ಬಭ್ರುವಾಹನ ಕಾಳಗ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನು ಈ ಹುಡುಗರ ಮೂಲಕ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಸಿ ಆಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಾಡಿಸುವ ಪದಗಳು ಕೆಲವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪದಗಳಿಗೆ "ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದ" ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು "ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ" ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬರೆವಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಆಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧಮಾನವಮಿ ಬರಲೆಂದು |
ಶಾಶ್ವತದಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||
ಈಶ ನಿಮಗತ್ಯಧಿಕ ಸುಖವ ಕೊಡಲೆಂದು |
ಲೇಸಾಗಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೭೬||

ಧನಕನಕವಸ್ತುವಾಹನವಾಗಲೆಂದು |
ಕನಕದಂಡಿಗೆ ಚೌರಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು ||
ದಿನದಿನಕೆ ರಾಜಮನ್ನಣೆ ಹೆಚ್ಚಲೆಂದು |
ಅನುದಿನವು ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೭೭||

ಛತ್ರಚಾಮರತೇಜಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು |
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಮಾಲಕುಮಿ ನಿಮಗೊಲಿಯಲೆಂದು ||
ಪುತ್ರಪೌತ್ರರು ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು |
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೭೮||

ಮಳೆ ಬಂದು ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಧರೆ ತಣಿಯಲೆಂದು |
ತಿಳಿಗೊಳಗಳುಕ್ಕಿ ತುರುಗಳು ಕರೆಯಲೆಂದು ||
ನಳಿನಮುಖಿಯರು ಸುಪುತ್ರರ ಪಡೆಯಲೆಂದು |
ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೭೯||

ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳು ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು |
ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು ||
ಆಯತದಿ ಜಗದೊಡೆಯನೊಲವಾಗಲೆಂದು |
ಪ್ರೀಯದಿಂ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ||೮೦||

ಹರಕೆಯನು ಕೇಳಿ ಹರುಷವ ಮಾಡಿ ನಮಗೆ |
ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಹಚ್ಚಡವ ನಮ್ಮಯ್ಯಗಳಿಗೆ ||
ಬೆರಸಿಕೊಡಿ ಕಡಲೆಯನು ಬೆಲ್ಲವನು ನಮಗೆ |
ಸರಸತಿಯ ಕರುಣವುಂಟಾಗಿರಲಿ ನಿಮಗೆ ||೮೧||

ಅಳಿಯನುಡುಗೊಱೆಯಲ್ಲ ಮುನಿದು ಕೇಳುವರೆ |
ಬಳಿಯ ಸಂಬಳವಲ್ಲ ನಿಂತು ಕೇಳುವರೆ ||
ಹಱೆಸಾಲವಲ್ಲ ಹಗಲಿರುಳು ಕಾಡುವರೆ |
ಅಱಿಮನವ ಮಾಡದಿರಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸುವರೆ ||೮೨||

ಇಂದುನಾಳೆಗಳೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಬೇಡಿ |
ಬಂದ ಬವಣಿಗೆ ಕೊಡುವುದುಚಿತಗಳ ನೀಡಿ ||
ಹಿಂದುಳಿದ ಕಡಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲ ನಮಗೀಗ |
ಮುಂದಾಗಿ ಹಚ್ಚಡವ ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಬೇಗ ||೮೩||

ಕೊಟ್ಟಿರಿಸಿ ಕೇಳ ಬಂದವರಲ್ಲ ನಾವು |
ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರ ತೆಗೆ ಯೆನ್ನದಿರಿ ನೀವು ||
ಕಷ್ಟಲೋಭಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ನಾವು |
ಕೊಟ್ಟು ನಮಗುಡುಗೊಱೆಯ ಕಳುಹಿಕೊಡಿ ನೀವು ||೮೪||

ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯನು ಕೊಣ್ಡಾಡಿ ಫಲವೇನು |
ದೃಢವಿಲ್ಲದವರುಗಳ ಬೇಡಿ ಫಲವೇನು ||
ಜಡದೇಹಿಗಳಿಗೆ ಜಯವೆಂದು ಫಲವೇನು |
ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯ ಗಂಡ ಕಲಿಕರ್ಣ ನೀನು ||೮೫||

ಪರದಾರಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತೆ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು 'ಪರದಾರ ಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತ' ವನ್ನು ಬರೆದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ 'ಹೊಸದುರ್ಗ' ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಿಲರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರರಾಮನೇ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕ. ಸಚ್ಚರಿತ್ರನಾಗಿಯೂ ಗುಣನಿಧಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಈತನು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಓರಗಲ್ಲು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನ ಪಡೆ

ಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ದೊರೆಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನಂಜುಂಡಕವಿಯು ಹೊಂದಿ ಅವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೊಣ್ಡಾಡಿರುವನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ರಾಮನಾಥ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು 'ಸಾಂಗತ್ಯ' ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಜಾತಿಯವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರ್ನಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

11. ಕರ್ಣಾಟದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

ಆ ಮೇರುಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದೊಳಭಿ | ರಾಮತೆವಡೆದೆಸದಿರ್ಪ ||
ಭೂಮಿಗಳೆಡೆಯೊಳಿರ್ಪುದು ಕರ್ನಾಟಮು | ಹೇಮಮಣ್ಡಲ ಗಾಡಿವೆತ್ತು ||೮೬||

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗಮಿ | ರ್ಪಾವಸುಧಾತಳವಳಯ ||
ಭಾವಿಸೆ ಕರ್ನಾಟಕಜನಪದವದ | ನಾವನೊಲಿದು ಬಣ್ಣಿಸುವನು ||೮೭||

ಗ್ರಾಮ ನಗರ ಖೇಡ ಖರ್ವಡ ದುರ್ಗ ದ್ರೋ | ಣಾಮುಖಸಂದೋಹದಿಂದ ||
ಕಾಮನಾಡುಂಬೊಲದಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕ | ಭೂಮಿ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೮೮||

ಭೂರಮೆಯುಟ್ಟಿಲ್ಲದಿಟ್ಟ ದುಕೂಲದ | ಸೀರೆಗಳಂತೆ ಕಣ್ಗೊಳಿಪ ||
ಭೂರಿನದಿಗಳಾಕರ್ನಾಟಭೂಮಿಯೊ | ಳೋರಂತೆ ಪರಿದೆಸೆದಿಹುದು ||೮೯||

ಶರಧಿಯನೊಲಿದಮರ್ದಪ್ಪಲಾ ತೊರೆವೆಣ್ಗ | ಳರದೆ ನೀಡಿದ ಕೈಗಳೆನಲು ||
ಕರಮೆಸೆದಿರ್ಪವು ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾನಾಡ | ಸಿರಿಯನದೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೦||

ಸುರಗಿ ಸಂಪಗೆ ಸುರಹೊನ್ನೆಗಳಲರ್ಪೊಡ | ವೆರಸಿ ನಲವಿನಿಂದ ಪರಿವ ||
ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾಪೊನಲಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮರಸ | ದಿರವಿನಂತಿಹುದು ನೋಳ್ಪರಿಗೆ ||೯೧||

ನಂದನದಂತೆ ನೋಳ್ಪರ ಕಣ್ಗಳಿಗಾ | ನಂದವನಿರದೆ ಪುಟ್ಟಿಸುವ ||
ಕುಂದದ ಫಲತತಿಯಿಂದ ಮೆಱೆವ ವನ | ವೃಂದದಿಂದೆಸೆವುದಾಭೂಮಿ ||೯೨||

ನಾರಿಕೇಳಾಮ್ರಪನಸ ಕದಳೀ ಖ | ರ್ಜೂರ ಚಂಪಕ ಚಂದನಗಳ ||
ಆರಾಮದಿಂದ ರಂಜಿಸುತೀವುದದು ಕಣ್ಗೆ | ಪಾರಣೆಯನು ಪಾಂಥಜನದ ||೯೩||

ದೇವನದೀಮಾತೃಕೋರ್ವರೆಯಿಂದದು | ದೇವಲೋಕವನೇಳಿಸುತ ||
ಭೂವನಿತೆಯ ಧಾನ್ಯದಕ್ಷಯನಿಧಿಯಂ | ತಾವಗಮೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೯೪||

ಅಳಿಯಿಲ್ಲದಂಬುಜವಂಬುಜವಿಲ್ಲದ | ಕೊಳ ಕೊಳನಿಲ್ಲದಾರಾಮ ||
ವಿಳಸಿತಾರಾಮವಿಲ್ಲದ ಕಾಲೂರ್ಗಳಿ | ಲ್ಲಿಳೆಯೊಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ||೯೫||
ಫಲ್ಲವವಿಲ್ಲದ ಮಾವು ಮಾವಿಲ್ಲದ | ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ ||
ಇಲ್ಲದ ವನ ವನವಿಲ್ಲದ ಭೋಗಿಗ | ಳಿಲ್ಲಾ ದೇಶದೆಡೆಯೊಳು ||೯೬||
ನಡೆವಕ್ಕಿ ನುಡಿವಕ್ಕಿ ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ | ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ಕೇಳಿಸುವಾ ||
ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ ಗರಿಗಣ್ಬಕ್ಕಿಗಳಾನೆಲ | ದೆಡೆಯ ಬನದೊಳಿರುತಿಹುದು ||೯೭||
ಅಲರ್ದಂಬುಜದುಳ್ಳಲರ್ದ ಚೆನ್ನೆಯ್ದಿಲ | ಕೊಳಗಳ ಶಾಲಿವನಗಳಾ ||
ನೆಲೆವನೆಯಾಗಿಹುದೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡಾ | ನೆಲನದನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೮||
ನಡೆವಂಚೆ ನುಡಿವರಗಿಳಿ ನಲಿದಾಡುವ | ಬೆಡಗಿನ ನವಿಲು ಕೂಗಿಡುವ ||
ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ಮೊರೆವ ಪರಮೆಗಳೆದೆ | ಗೆಡಿಪುವ ಪಥಿಕರನಲ್ಲಿ ||೯೯||
ಕಡಲುಗಳಾ ನಾಡ ಸಿರಿಯ ಸೊಬಗನೆಡೆ | ಬಿಡದೈತಂದುವೆಂಬಂತೆ ||
ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ ಮೆಱೆವ ಬಲ್ಗಱೆಗಳಾ | ಪೊಡವಿಯೊಳೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೧೦೦||
ಅಗೆವೊಯ್ವ ಕಳೆಗೀಳ್ವ ಬೆದೆಯ ಬಿತ್ತುವ ನೀರ | ಬಗೆಯಱಿದೂಡುವ ಸಸಿಯ ||
ತೆಗೆವ ನಡುವ ನಗೆಮೊಗದ ಪಾಮರಿಯರ | ಬಗೆ ಬೆಡಗಾಗಿಹುದಲ್ಲಿ ||೧೦೧||
ಕಟ್ಟೆಂಬ ನುಡಿ ಮುಡಿಯೊಳಗಾಚಾರದ | ಬಟ್ಟೆಯೊಳಾಜ್ಞೆಯೆಡೆಯೊಳು ||
ಪುಟ್ಟಿಹುದಲ್ಲದೆ ನಾಡೊಳದನು ಬಾಯ | ಬಿಟ್ಟು ನುಡಿವರಲ್ಲಿಲ್ಲ ||೧೦೨||
ತೋರಮುಱುಬು ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ ಮುಗುಳ್ನಗೆ | ಮೋರೆಯಱಿದ ಮೆಲ್ಪಾತು ||
ಓರೆವೋಗದ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಱೆಯಲಲ್ಲಿಯ ಪೆಂಡಿ | ರೋರಂತೆ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿಹರು ||೧೦೩||
ವೀರರಲ್ಲದೆ ಹಂದೆಗಳು ವಿತರಣಗುಣ | ಶೂರರಲ್ಲದೆ ಲೋಭಿಗಳು ||
ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ ರಸಿಕರಲ್ಲದೆ ದುರ್ವಿ | ಕಾರಿಗಳಿಲ್ಲಾ ನೆಲದೊಳು ||೧೦೪||
ಆಡುವರಿಲ್ಲನೃತವನಾಜಿರಂಗದೊ | ಳೋಡುವರಿಲ್ಲೞಿದುದನು ||
ಕೊಡೆ ಕೊಡದರಿಲ್ಲಾ ನಾಡ ಮನುಜರ | ಗಾಡಿಯನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೧೦೫||

ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

ಬಹು ಪವಿತ್ರವಾದ ರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವೇ ಮುಖ್ಯಾಧಾರವೆಂದು ಅನೇಕರು ಒಪ್ಪುವರು. ಆದರೆ ಜೈನಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಗ್ರನ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನಕವಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಪರಾಮಾಯಣ,

ಕುಮುದೇಂದುರಾಮಾಯಣ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಮಚರಿತಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಂತಾದವರು ಜೈನರೆಂದೂ, ಅವರು ಜಿನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಯಶೋವಂತರಾದರೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ'ದಲ್ಲಿ ವೃಷಭಸೇನನೆಂಬವನು ಭರತನಿಗೆ ಮೊದಲು 'ರಾಮಾಯಣದ' ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದೂ, ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಗೌತಮಗಣಧರನು ಮಗಧದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಬರೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಣಧರಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವಿಶದವಾಗಿದ್ದ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಮಾಘನಂದಿಮುನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಕುಮುದೇಂದುಕವಿಯು ತಿಳಿದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ತಾನು ರಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಕುಮುದೇಂದುವು ಷಟ್ಪದಿರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನಾದಕಾರಣ ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕವಿತ್ವದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗಾಗಿ 'ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ' (ಶತ್ರುವಾದಿಗಳೆಂಬ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ವಜ್ರದಂತೆ ಇರುವವನು), 'ಕವಿರಾಜಶಿಖಾಮಣಿ' (ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಖಾಮಣಿಯಂತಿರುವವನು) ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಈತನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಷಟ್ಪದಿಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಗಳೆವೃತ್ತದ ಪದ್ಯಗಳೂ ಕಾಣುವುವು. ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಮಂದಾನಿಲರಗಳೆಗೂ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿಗೂ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗೂ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆಯಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ರಗಳೆ.

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆ.

12. ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ.

ಅಂತಾಗಳ್ ರಘುರಾಮಂ ಸಭೆಯಿಂ |
ಸಂತತಸಕಲಾಭರಣಪ್ರಭೆಯಿಂ ||
ಅಮರೇಂದ್ರನ ಲೀಲೆಯನೇಳಿಸುತುಂ |
ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮಮಂ ಪರಿಪಾಲಿಸುತುಂ ||೧||

ತೆಳರ್ದಂ ರಜತಶಿಖರಿ ತೆಳರ್ವನ್ತಿರೆ |
ನಳಸುಗ್ರೀವಪ್ರಮುಖರ್ ಮುನ್ತಿರೆ ||
ಮುಂದಿರ್ದನುಪಮನಾಮದ ತೇರಂ |
ಬಂದೇಱಿದನುತ್ಸವದಿಂ ವೀರಂ ||೧೦೭||
ತನ್ನೊಡನೇಱಿ ಬರಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ |
ನುನ್ನತಕೀರ್ತ್ತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ||
ನಿರ್ವಕ್ಕದೊಳಂಗದಹನುಮರ್ ವರೆ |
ದೋರ್ವ್ವಲಗರ್ವ್ವಿತ ಖಚರರ್ ವೆರಸಿರೆ ||೧೦೮||
ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ ರಂಜಿಸೆ |
ತಪನದ್ಯುತಿಯಂ ಬೆಳುಗೊಡೆ ಭಂಜಿಸೆ ||
ಪನ್ನೆರಡುಂ ಶಂಖಧ್ವನಿ ರಾಜಿಸೆ |
ಸನ್ನಾಹದ ಪಱೆ ಪಲವುಂ ಬಾಜಿಸೆ ||೧೦೯||
ವಿಜಯಪತಾಕೆ ಗಗನದೊಳ್ ಮೆಱೆಯಲ್ |
ಗಜಘಟೆ ಸತತಂ ಮದಮಂ ಕಱೆಯಲ್ ||
ಜಲಧಿತರಂಗದ ತೆಱದಿಂ ತುರಗಂ |
ಬಳಸೆ ಭಟರ್ ಬರೆ ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ||೧೧೦||
ಮಂಗಳಪಾಠಕರೊಲಿದುಲಿಯುತ್ತಿರೆ |
ಸಂಗೀತಂ ಕಿವಿಯೊಳ್ ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ ||
ಕರಕಲಿತಾಯುಧತೀವ್ರದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಪಿರಿದುಂ ಬೆಳಗಲು ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳ್ ||೧೧೧||
ತುರಗಂಗಳ್ ಧೂಳಿಯನೊದವಿಸುತಿರೆ |
ಕರಿಮದಧಾರೆಗಳದ ಮಾಣಿಸುತಿರೆ ||
ಪಗಲಂ ದ್ವಿಗುಣಿಸೆ ಭೂಷಾದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಮುಗಿಲಂ ಮುಟ್ಟೆ ಧ್ವಜಸಂತತಿಗಳ್ ||೧೧೨||
ಕವಿಗಮಕಿಗಳ ಸುಭಾಷಿತಮೆಸೆದಿರೆ |
ಭುವನಂ ಸೇನಾಮಯಮೆನಿಸುತ್ತಿರೆ ||
ಬಂದು ಸುವೇಲಾಚಲಪರಿಸರದೊಳ್ |
ಸಂದ ಸುವೇಲಾನಾಮದ ಪುರದೊಳ್ ||೧೧೩||

ಪುದಿದ ದಿಶಾಬ್ಧಿ ಖಚರನೆಡೆಗಟ್ಟಲ್ |
ಮದಯುತನನಳನಂತವನಂ ಕಟ್ಟಲ್ ||
ಭೃತ್ಯಂ ರಾಮಂಗಂಬುಧಿಯಾಗಲ್ |
ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿವಾಸಿಗಳುಱೆ ತಲೆವಾಗಲ್ ||೧೧೪||

ಬಿಡಿಸಿ ಪುರದ ಪರಿಸರದೊಳ್ ಬೀಡಂ |
ತಡೆಯದೆ ವರಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬೀಡಂ ||
ಬರಿಸೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲವೊದಲಾದರ |
ಸುರುತರ ವಿದ್ಯಾಜನಿತವಿನೋದರ ||೧೧೫||

ಜಲಧಿಯ ಪೆಂಪಂ ನಡೆ ನೋಡುತ್ತಂ |
ನೆಲನಂ ನಿಜಭುಜಕೆಡೆಮಾಡುತ್ತುಂ ||
ನಲವಿಂದಿರ್ದಂ ದಶರಥರಾಮಂ |
ಸುಲಲಿತದಿನಕರವಂಶಲಲಾಮಂ ||೧೧೬||

ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ.

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆಪದ್ಮರಸನೆಂಬ ಕವಿಯು ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈತನು ಹೊಯಿಸಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನರಸಿಂಹದೇವನೆಂಬ ದೊರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಈತನು ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಶೈವಾಗಮವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಗಳೆಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಬರೆದಿದೆ. ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ತೆಗೆದಿರುವ ವಿವಿಧನೀತಿಗಳು "ಲಲಿತ ರಗಳೆ" ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿವೆ. ಇದೇ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರನ್ಥದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು.

'ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆ' ಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಬ್ಬಿಗರಕಾವ' ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ಮುನ್ನ ನೀ ಚರಿಸುವನ್ಯಾಯಮಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ಇನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಸಂಪನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು ||
ದುಸ್ಸಂಗ ದುರ್ವಾಕ್ಯ ದುಶ್ಚರಿತ್ರಂಗಳಂ |
ದುಶ್ಶೀಲ ದುರ್ಬೋಧೆ ದುರ್ವ್ಯಸನ ಗುಣಗಳಂ ||೧೧೭||

ಬಿಡಬೇಕು ಬಿಡದಿರಲು ಬಿಡುಗವನ ಬುಧಸಂಗ |
ತೊಡರುಗು ಮಹಾದ್ರೋಹ ಕಡುಪಾತಕರ ಸಂಗ ||
ಅನ್ಯವಧುವನ್ಯಧನದಾಸೆಯಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ತನ್ನ ಸತಿ ತನ್ನ ಧನದುನ್ನತಿಯೊಳಿರಬೇಕು ||೧೧೮||

ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು ಬಹುಭೀತಿಯಿರಬೇಕು |
ಗುರುವಿದಿರಾಸನದೊಳಿರಲಂಜುತಿರಬೇಕು ||
ಇರದಿರಲು ಮಾಪಾತಕಂ ದೊರೆಕುಗಾತಂಗೆ |
ಪರಿಹರಿಸೆ ನಿಷ್ಕೃತಿಯದಿಲ್ಲವಘರೂಪಂಗೆ ||೧೧೯||

ಗುರುವಿನೊಳಗಪಹಾಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಂಗಳಂ |
ಬೆರಳ ಚಿಟುಕಂ ಚರಣದೊಳ್ ವಿಕಾರಂಗಳಂ ||
ಮಾಡಲಾಗದು ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು |
ಮಾಡಲೊಡನುನ್ನತಿಕೆಯುಳಿದಿಹುದು ನೀತಿಯೊಳು ||೧೨೦||

ಹುಸಿಯಟಮಟಂಗಳಂ ಗುರುವಿನೊಳಗುಸಿರ್ದವಂ |
ಶಿಶುವಧೆಯ ಮಾಳ್ಪವನ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಪೋಪವಂ ||
ಉತ್ಸಾಹ ಗುರುಭಕ್ತಿಯಚ್ಚಳಿಯದಿರಬೇಕು |
ನಿಚ್ಚಳದ ನಿಷ್ಠೆ ದೃಢ ಕೆಚ್ಚುಗೊಂಡಿರಬೇಕು ||೧೨೧||

ನಿಯತಮಪ್ಪಾಚಾರಸಮಯ ತಾನಿರಬೇಕು |
ನಯದ ವಾಕ್ಯಂ ಕರುಣೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿರಬೇಕು ||
ದಂಭ ಮಾತ್ಸರ್ಯಗಳಿಗಿಂಬುಗೊಡದಿರಬೇಕು |
ಇಂಬಾಗಿ ಗುರುವಿನೊಳು ನಂಬುಗೆಯನಿಡಬೇಕು ||೧೨೨||

ಷಟ್ಪದಿಗಳು.

ಶರಷಟ್ಪದಿ.

14. ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು. (ದಾಸರ ಪದ.*)

ಈಶನ ಕರುಣೆಯ |
ನಾಶಿಸು ವಿನಯದಿ |
ದಾಸನ ಹಾಗೆಯೆ ನೀ ಮನವೇ ||
ಕ್ಲೇಶದ ವಿಧವಿಧ |
ಪಾಶವ ಹರಿದು ವಿ |
ಲಾಸದಿ ಸತ್ಯವ ತಿಳಿ ಮನವೇ ||೧೨೩||

ಮೋಸದಿ ಜೀವಿಯ |
ಘಾಸಿಯ ಗೈದುದು |
ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೆ ಹೋದೀತೇ ||
ಭಾಷೆಯ ಕೊಟ್ಟು ನಿ |
ರಾಶೆಯ ಪಡಿಸಲು |
ಮೋಸವ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||೧೨೪||

ಸತ್ಯದ ಧರ್ಮವ |
ನಿತ್ಯವು ಬೋಧಿಸೆ |
ತೊತ್ತಿನ ಮನಸಿಗೆ ಸೊಗಸೀತೇ ||
ತತ್ತ್ವದ ಸಾರವ |
ಚಿತ್ರದಿ ಪೇಳಲು |
ಕತ್ತೆಯ ಮನಸಿಗೆ ತಿಳಿದೀತೇ ||೧೨೫||

ನ್ಯಾಯವ ಬಿಟ್ಟ |
ನ್ಯಾಯವ ಪೇಳುವ |
ನಾಯಿಗೆ ನರಕವು ತಪ್ಪೀತೇ ||
ತಾಯನು ನಿಂದಿಸಿ |
ನೋಯಿಸುತಿರುವ |
ನ್ಯಾಯಿಗೆ ಸುಕೃತವು ದೊರಕೀತೇ ||೧೨೬||

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಬಾಯಿಯ ಕೊಬ್ಬಿಂ |
ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ |
ಗಾಯವು ತಾಗದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||
ಮಾಯದ ಮನದೊಳ |
ಪಾಯವ ಗೈವಗೆ |
ಕಾಯದ ಕಷ್ಟವು ತಪ್ಪೀತೆ ||೧೨||

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.

ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು' ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೇ ಬೇರೆ, ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಾದ ಷಡಕ್ಷರಿಯೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಲ್ಲದ ಇವನನ್ನು 'ವೃದ್ಧಪರಾಶರ' ಎಂಬಂತೆ 'ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈತನ ಗ್ರನ್ಥದ ಒಕ್ಕಣೆಯನ್ನೂ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈತನು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುವುದು; ಮತ್ತು ಕವಿತ್ವವೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕುಸುಮ ಭೋಗ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಈ ಕವಿಯ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಕವಿಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರೂ ಇವನ ಚರಿತ್ರವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

ದ್ವೇಷಿಮಾನವನು ನಾ |
ಭಾಷೆ ತಪ್ಪಿದವ ಸ |
ರ್ವೇಶನೊಳು ಸಲುಗೆ ನನಗೆಂತಪ್ಪುದು ||
ಘಾಸಿಯಾದೆನು ಭವದಿ |
ಯೋಸರಿಸಿ ಬೀಳ್ವನೆ |
ನ್ನೀಶನಂಘ್ರಿಗೆ ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ ||೧೩||

ಉದ್ಧರಿಸುವರ ಕಾಣೆ |
ನಿದ್ದೆಸೆಯು ಕೆಡಿಸಿದೆನು |
ಹೊದ್ದರಿನ್ನೆನ್ನ ನಾಲ್ದೆಸೆಯ ನಾನು ||
ಬಿದ್ದೆ ನಿನ್ನಯ ಪಾದ |
ಕುದ್ಧರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸೈ |
ಯೊದ್ದೆನ್ನ ನೀ ನೂಕಿ ಬಿಡಬೇಡವೈ ||೧೨೯||
ನೀತಿಯುಳಿಯದೆ ನಾನು |
ಪಾತಕದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ |
ಭೂತಳದೊಳಂ ನಡೆದೆ ಗತಿಯಾವುದು ||
ಓತು ಕರುಣಿಸಿ ನೆನ್ನ |
ಪಾತಕಾಧ್ವಕೆ ಝುಂಝೂ |
ವಾತವಾಗಿದ್ದೆನ್ನ ರಕ್ಷಿಸಯ್ಯ ||೧೩೦||

---

* ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

16. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದುದು.

ನಡೆದು ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳಂ |
ತಡೆದು ತಡೆದಲ್ಲಲ್ಲಿ |
ಯೆಡೆಯೆಡೆಯು ತರುಚಯಂಗಳ ತೋಱುತ ||
ಅಡಿಗಡಿಗೆ ನೆನುಗಿನ್ನು |
ಬಿಡುವ ಠಾವಾವುದೆಂ |
ದೊಡರಿಸಿದಳಳಲನವನಿಜೆ ರಾಮಗೆ ||೧೩೧||
ತೊಳಪ ಪಳುಕಿನ ಪಾದ |
ಶಿಲೆಯೊಳಗೆನಡೆಯುತಂ |
ದಲಘುತರತಪನತಾಪದೆ ಬಳಲುವ ||
ಸುಲಲಿತಲತಾಂಗಿ ಕೋ |
ಮಲೆ ಸೀತೆ ರಾಘವನ |
ಬಳಿವಳಿಯು ನೆಳಲಂತೆ ಬರುತಿರ್ದ್ದಳು ||೧೩೨||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೧೫ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಕೆಲಕೆಲವೆಡೆಯೊಳು ಕೆ |
ನ್ದಳಿರನೊಲವಿಂದೆ ಕೆಂ |
ದಳಕೆ ಪಡಿಯಿಡುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರಂ ||
ಲಲಿತತರಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿನಲಿದು ಪಸರಿಸುತಿ |
ರಲು ಸೀತೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆದಳು ||೧೩೩||

ಎಸೆವ ಮುಖಶಶಿಸುಧಾ |
ರಸವಿಸರಮೆಂಬಂತೆ |
ಪಸರಿಸುವ ಬೆಮರ ಬಿಂದುಗಳ ತಳೆದು ||
ನಸುಬಾಡಿದಂಗಲತೆ |
ಯಸದಳಂ ಸೊಗಸೆ ತ |
ನ್ನಸಿಯಳಂ ನೋಡುತುಂ ರಾಮ ನಡೆದಂ ||೧೩೪||

ಹಸಿವು ಬಳಲಿಕೆ ತೃಷೆಯ |
ದೆಸೆಯನಱಿಯಂ ಸೀರ |
ದೆಸೆಯುಮಂ ನೆಟಿಲ ದೆಸೆಯಂ ನೋಡುತ ||
ಅಸುಗೆದಳಿರಿಂದ ವಿರ |
ಚಿಸುತ ಶಯನೀಯಮಂ |
ಮಿಸುಪ ಭಕ್ತಿಯೊಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಡೆದನು ||೧೩೫||

ತುಂಗಸಾರ್ವರ್ತುಕವ |
ನಂಗಳ ಲತಾಮಂಟಪ |
ಪಂಗಳ ಸರಿತ್ಸರೋವರಕೋಟಿಯ ||
ರಂಗದ್ವಿಶಾಲಕೂ |
ಟಂಗಳ ವಿಲಾಸದೆ ಮ |
ನಂಗೊಳಿಪ ಚಿತ್ರಕೂಟವ ಕಂಡರು || ||೧೩೬||

ಆ ಗಿರಿಯ ಶೋಭೆಯಂ |
ರಾಗದಿಂ ನೋಡುತುಂ |
ಬೇಗದಿಂ ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು ಬಂದು ||

ಶ್ರೀಗೆ ನೆಲೆಯೆನಿಸಿ ಚೆಲು |
ವಾಗಿರ್ದ ವಟವಿಟಪಿ |
ಪೂಗಕ್ಕೆ ಬಂದರಂತಾಮೂವರು ||೧೩೭||

ಭೋಗಷಟ್ಪದಿ.

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.*

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನವು.

ತಿರುಕನೊರ್ವನೂರ ಮುಂದೆ |
ಮುರುಕು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ |
ಯೊರಗಿರುತ್ತಲೊಂದು ಕನಸ ಕಂಡನೆಂತೆನೆ ||
ಪುರದ ರಾಜ ಸತ್ತನವಗೆ |
ವರಕುಮಾರರಿಲ್ಲದಿರಲು |
ಕರಿಯಕೈಗೆ ಕುಸುಮಮಾಲೆಯಿತ್ತು ಪುರದೊಳು ||೧೩೮||

ಬಿಡಲು ಯಾರ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸಲ್ಕೆಯವರ ಪಟ್ಟ |
ದೊಡೆಯರನ್ನು ಮಾಳ್ಪೆವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲಿಗೆ ||
ಒಡನೆ ತನ್ನ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸುವುದ ಕಂಡು ತಿರುಕ |
ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮನೆಂದು ಮನದಿ ಹಿಗ್ಗುತಿರ್ದನು ||೧೩೯||

ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಲವಗೆ ನೃಪರು |
ಕೊಟ್ಟರವಿಳಕನ್ಯೆಯರನು |
ನೆಟ್ಟನವನು ರಾಜ್ಯವಾಳ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ||
ಭಟ್ಟಿನಿಗಳ ಕೂಡಿ ನಲ್ಲ |
ನಿಷ್ಟಸುಖದೊಳಿರಲಿಕವಗೆ |
ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾದುವಾಗಲೇ ||೧೪೦||

---

*ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃಕವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨೧ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಓಲಗದಲಿರುತ್ತ ತೊಡೆಯ |
ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳಾಡುತಿರಲು |
ಲೀಲೆಯಿಂದ ಚಾತುರಂಗಬಲವ ನೋಡುತ ||
ಲೋಲನಾಗಿ ನುಡಿದನಿನಿತು |
ಕೇಳು ಮಂತ್ರಿ ಸುತರುಗಳಿಗೆ |
ಬಾಲೆಯರನು ನೋಡಿ ಮದುವೆಮಾಡಬೇಕೆಲ್ಲೈ ||೧೪೧||

ನೋಡಿ ಬನ್ನಿರೆನಲು ಜೀಯ |
ನೋಡಿ ಬಂದೆವೆನಲು ಬೇಗ |
ಮಾಡು ಮದುವೆಮಂಟಪದೊಳು ಸಕಲಕಾರ್ಯವ ||
ಗಾಡವಾಗೆ ಸಂಭ್ರಮಗಳು |
ಮಾಡುತಿದ್ದ ಮದುವೆಗಳನು |
ಕೂಡಿದಖಿಳರಾಯರುಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂದದಿ ||೧೪೨||

ಧನದ ಮದವ ರಾಜ್ಯಮದವ |
ವನಿತೆಸುತರ ನೋಡಿ ತಿರುಕ |
ಧನಿಕನಾಗಿ ಕಾಣುತಿದ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ||
ಅನಿತು ನೃಪರ ದಂಡು ಬಂದು |
ಮನೆಯಮುತ್ತಿದಂತೆಯಾಗೆ |
ಕನಸುಕಾಣುತೆದ್ದು ಹೆದರಿ ಕಣ್ಣ ತೆಱೆದನು ||೧೪೩||

ಮೆಱೆಯುತಿದ್ದ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲ |
ಹಱಿದು ಹೋಯಿತೆನುತ ತಿರುಕ |
ಮರಳಿ ನಾಚಿ ಪೋಗುತಿದ್ದ ಮರುಳನಂತೆಯೆ ||
ಧರೆಯ ಭೋಗವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ |
ಪರವ ಮಱೆತು ಕೆಡಲು ಬೇಡ |
ಧರೆಯ ಭೋಗ ಕನಸಿನಂತೆ ಕೇಳು ಮಾನವಾ ||೧೪೪||

———

ರಾಮಾಭ್ಯುದಯಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ.

(ಆನಂದ ರಾಮಾಯಣ).

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದವರು ಅನೇಕರುಂಟು. ಜೈನಮತಾವಲಂಬಿಯಾದ ಪಂಪಮಹಾಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ರಾಮ ಚರಿತಕ್ಕೆ 'ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ತೊರವೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಆ ಊರಿನ ನೃಸಿಂಹದೇವರ ಭಕ್ತನಾದ 'ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಯು 'ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಈಚೆಗೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಾರ್ಯನೆಂಬ ಮರುದೂರು ಹೆಬ್ಬಾರು ಪಂಗಡದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯು 'ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ ಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ 'ಆನನ್ದ ರಾಮಾಯಣ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಕವಿಯು ಬೆಂಗಳೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆನೆಕಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾದಲಿ (ಸಹದೇವಪುರ) ಗ್ರಾಮದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಆತನು ಆ ಊರಿನ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟೇಶಪ್ಪ. ಈ ಮನೆತನದವರು ಬೆಂಗಳೂರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಗರದ ಗುಡಿಯ ಅರ್ಚಕರು; ದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ತಿಮ್ಮಾರ್ಯಕವಿಯು ೧೫ ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಕವಿತ್ವಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಕ್ರಮವಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಗುರುಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದವನಲ್ಲವಾದರೂ, ಈತನು ಭಗವತ್ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಯಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಭಜಿಸಲು, ಈತನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಆವೇಶಬಂದಂತೆ ಒಂದು ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯು ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳು ಈತನ ವದನಾರವಿಂದದ ನೆಸೆಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇವನ ಸಂಬಂಧಿಯೊಬ್ಬನು ಕೂಡಲೆ ಬರೆದು ಗುರುತುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

ಕೇಳುತವರ ದುರುಕ್ತಿಗಳಿಗನು |
ಕೊಲಬಡದೆ ಮಹೋಗ್ರಕೋಪಭ |
ಡಾಳಿಸಲು ಮುರಿಮೀಸೆ ಕುಣಿಕುಣಿದಾಡೆ ಕಣ್ಗಳಲಿ ||
ಕೀಲಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಮಸಗೆ ಏಲಯದ |
ಕಾಲಭೈರವನಂತೆ ಸುತ್ತಿನ |
ಖೂಳದನುಜರಿಗಾವಿಭೀಷಣದೇವನಿಂತೆಂದ ||೧೪೫||

ಹೋಹೊ ಗಜಬಜಿದೇಕೆ ಮಾಮಾ |
ಸಾಹಸಿಗಳಹುದಹುದು ಬಲ್ಲೆವು |
ಬೇಹುಕಪಿ ತಾನೊಂದು ಬಂದೀಪುರವನನಲಂಗೆ ||
ಆಹುತಿಯನಿತ್ತುರುಹಿ ದನುಜಸ |
ಮೂಹಗಳ ಕೊಲುವಾಗ ನಿಮ್ಮಯ |
ಬಾಹುಬಲವೇನಾಯ್ತು ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲ ನಿಮಗೆಂದ ||೧೪೬||

ಮನುಜರಾದೊಡೆ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ |
ಗೆನುತ ಬಹರೇ ಕಾಡಕಪಿಗಳು |
ಜನಪರಾಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕೆ ತನುವ ತೆತ್ತುವರೆ ||
ವನನಿಧಿಯ ಲಂಘಿಸುವ ಸಾಹಸ |
ಹನುಮಗೆಲ್ಲಿಯದೆಂಬ ಘನಯೋ |
ಚನೆಯ ತಿಳಿಯದ ದುರುಳರಾಟಕೆ ಸಿಲುಕಬೇಡೆಂದ ||೧೪೭||

ತರಣಿವಂಶಜ ಕೋಪದಲಿ ಸಾ |
ಗರವ ದಾಂಟದ ಮುನ್ನ ಘನವಾ |
ನರಪತಾಕಿನಿ ಮುಸುಕಿ ಲಂಕೆಯ ಕೊಳ್ಳದಿಹಮುನ್ನ ||
ಕೆರಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂಬು ರಾತ್ರಿಂ |
ಚರರ ಹಳಚದ ಮುನ್ನ ಸೀತಾ |
ತರುಣಿಯನು ರಘುನಾಥಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಬದುಕಬಹುದೆಂದ ||೧೪೮||

ಬಿದ್ದು ಮರಣದ ಕನಸು ಕಣ್ಡವ |
ರೆದ್ದು ಕುಳಿತಂದದಲಿ ವ್ಯರ್ಥದ |
ಸುದ್ದಿಗಳನುಳಿದಿನಕುಲೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದುಮಗಳ ||
ಹೊದ್ದಿ ಸೀತೆಯನೊಪ್ಪಿಸಿಯೆ ನಾ |
ವಿದ್ದ ಸಕಲರ್ವೆರಸಿ ಸುಖದಲಿ |
ಬಿದ್ದು ಬದುಕುವುದುಚಿತ ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನೋಡೆಂದ ||೧೪೯||

ಪೇಳಲೇನಸುರೇಂದ್ರ ನಿನ್ನಯ |
ಮೌಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸಿಡಿಲು ಹಸ್ತದ |
ಕಾಳಪನ್ನಗ ಕಂಠಬದ್ಧಮಹೋಗ್ರಯಮಪಾಶ ||
ಬಾಲಕಿಯ ರೂಪದಲಿ ಬಂದಿಹ |
ಕಾಲಮೃತ್ಯುಕಣಾ ಮಹೀಸುತೆ |
ಧೂಳಿಗೆಯ್ಯದೆ ಬಿಡಳು ರಾಕ್ಷಸಕುಲವ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೦||

ವಿಗ್ರಹಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ರಘುವೀ |
ರಾಗ್ರಗಣ್ಯನು ನಿಂದೊಡವನ ಶ |
ರಾಗ್ರದಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಿದಿರಹರಾರು ತ್ರಿಭುವನದಿ ||
ಉಗ್ರಕಮಲಭವಾದಿದೇವ ಸ |
ಮಗ್ರಮಂ ಮಱೆವುಗಲು ಬಿಡದು ಪ |
ರಿಗ್ರಹಿಪನಿನ್ನಾವನುಂಟಸುರೇಂದ್ರ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೧||

ಈ ಮದಾಂಧಸುರೇಂದ್ರಜಿತು ಮ |
ತ್ತೀಮಹೋದರನೀಸುಪಾರ್ಶ್ವಕ |
ನೀಮನುಜರಿಪುವೀಪ್ರಹಸ್ತ ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು ||
ರಾಮನಂಬಿನ ಗಱಿಯ ಗಾಳಿಯ |
ಸೀಮೆಯೊಳಗಿರಲಮ್ಮರಿದು ನಿಜ |
ಭ್ರಾಮಕರ ನುಡಿ ಕೇಳಿ ಕೆಡಬೇಡೆಂದ ತೃಣವಿಡಿದು ||೧೫೨||

ಸುರಪಜಿತು ಕೇಳ್ದಾಗ ಪೊರೆಯುಗಿ |
ದುರಗನಂತುರಿದೆದ್ದು ನರವಾ |
ನರರ ಬಲುಹಂ ಪೊಗೞು ನಮ್ಮನು ಜಱಿದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ||

ಕಿಱಿಯ ತಂದೆಯೆನುತ್ತ ತಾಳಿದೊ |
ಡಱಿಯ ಪರನಾದೊಡೆಯು ಜಿಹ್ವೆಯ |
ಕೊಱೆನೆ ನೀಪರಿಹಾಸ್ಯವಚನವ ನುಡಿಯಬೇಡೆಂದ ||೧೫೩||

ಪಿಡಿದೆನಿಂದ್ರನ ತೊಡೆದೆನನಲನ |
ಬಡಿದೆ ಶಮನನ ಜಡಿದೆ ನಿರುತಿಯ |
ಕಡಿದೆ ವರುಣಮರುತ್ಕುಬೇರೇಶಾನಮುಖ್ಯರನು ||
ಮೃಡನ ವರಗಳ ಪಡೆದ ಕಡುಗಲಿ |
ಯೊಡನೆ ಕೋಡಗಪಡೆಯ ಮನುಜರ |
ಸಡಗರವ ನೀನೆಂತು ಪೊಗೞಿದೆಯೆನುತ ಗರ್ಜಿಸಿದ ||೧೫೪||

ಕುಲವಿನಾಶಕ ಕೇಳಿಲೆವೊ ನೀ |
ಗೆಲಿದ ದಿಗುಪಾಲಕರು ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನಡಿದಾವರೆಯ ಸೇವಕರೆಂಬುದಱಿಯೆಯಲಾ ||
ಸುಲಭವೇ ಮೃಗರಾಜನೊಡನ |
ಗ್ಗಳಿಕೆ ಬಡಜಂಬುಕಕೆ ಸಾರೆಂ |
ದಲಘುಮತಿ ಹರಿಶರಣ ನುಡಿದನು ದನುಜವಲ್ಲಭಗೆ ||೧೫೫||

ಘುಡಿಘುಡಿಸುತಸುರೇಂದ್ರನನುಜನ |
ಬಿಡೆಯದಿಂದೀಕ್ಷಿಸದೆ ಎಲವೋ |
ಕಡುಗಲಿಗನೇ ರಾಮನವನೇ ನನ್ನ ಕೊಲುವವನು ||
ಫಡಫಡೆನುತಾರ್ಭಟಿಸಿ ಕಡುಗವ |
ಜಡಿದು ಗದ್ದುಗೆಯಿಳಿದು ಪಾದದ |
ತೊಡರು ಝುಣರೆನಲೊದೆದು ಕೆಡಹಿದನವನಿ ಕಂಪಿಸಲು ||೧೫೬||

ಅನಿತಱೊಳ್ದಶಮುಖನು ನಿಜಸಚಿ |
ವನಿಗುಸುರಿದನು ತನ್ನ ದೇಹದಿ |
ಜನಿಸಿದತಿರುಜೆ ತನ್ನನೇ ಕೊಲುವಂತೆ ಮತ್ಸರವ ||
ನೆನೆದನೀತನ ಮೊಗವ ನೋಡುವು |
ದನುಚಿತವು ಪೊಱಮಡಿಸು ಶೀಘ್ರದೊ |
ಳೆನಲು ಕರವಿಡಿದೆತ್ತಿ ನಗರದೊಳಿರದೆ ಪೋಗೆಂದ ||೧೫೭||

ದನುಜವಲ್ಲಭನಡಿಗಳಿಗೆ ವಂ |
ದನೆಯ ರಚಿಸಿ ವಿಭೀಷಣನು ಮೇ |
ಣನಲಹರಸಂಪಾತಿನೀಳಾಹ್ವಯದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ||
ಘನಮನೋವ್ಯಥೆಯುಕ್ಕುತಿರಲಾ |
ಸನವನೀಕ್ಷಿಸಿಯೆಬ್ಬಿಸಿಡೆ ಮಿಗೆ |
ಕನಲಿ ಗದೆಯಂ ಜಡಿವುತಿದಿರಲಿ ನುಡಿದನಾಗ್ರಹದಿ ||೧೫೮||

ಎಲೆ ದುರಾತ್ಮಕ ನಿನ್ನ ದುರ್ಗವ |
ಬಳಸಿ ಕಪಿಬಲ ಮುತ್ತಿ ತಮ್ಮ |
ಗ್ಗಳಿಕೆಯಲಿ ತವ ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಸಗೋತ್ರ ಬಾಂಧವರ ||
ಲಲನೆಯರನೆಳವಾಗ ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನೆಂಬಿನ ಕೋಟಿ ನಿನ್ನಯ |
ತಲೆಗಳಂ ತಱಿವಾಗ ನೆನೆಯೆಂದೆನುತ ತಿರುಗಿದನು ||೧೫೯||

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಚಾಮರಸನೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ತ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಕವಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ೧೪೫೧—೧೪೬೫ ರ ವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸಕವಿಯು ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ದೊರೆಯು ತಾನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ ಲಿಂಗವಂತರ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಲು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಿಂದ ಸುಮಾರು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾತನಾಡ ತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ರಚಿತವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯು ಪಿಡುಪರ್ತಿಸೋಮಯ್ಯನ ಮೂಲಕ ತೆನುಗುಭಾಷೆಗೂ, ಶಿವಪ್ರಕಾಶದೇಶಿಕನೆಂಬ ಅರವುಕವಿಯ ಮೂಲಕ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗೂ ಭಾಷಾನ್ತರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನೇ ಕಥಾನಾಯಕನು. ಈತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಪ್ರಭುದೇವ, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಈ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ನಿರಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಸುಜ್ಞಾನಿ ಇವರೇ ಇವನಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು. ಶಿವನ ಗಣನಾಥನೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ

ನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇವನ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ತನ್ನ ತಾಮಸಗುಣವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲಾಗಿ, ಆ ಗುಣವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಾಡದೇಶವೆಂದು (ಈಗಿನ ಶಿವಮೊಗ್ಗಾ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸೀಮೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬನವಾಸಿಪುರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಮಕಾರಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಅವನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಮೋಹಿನೀ ದೇವಿ ಇವರಿಗೆ ಮಗಳಾಗಿ, 'ಮಾಯೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿತು. ಗ್ರಂಥದ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಈ 'ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ'ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿ.

ಅದಱೊಳವನೀಕಾಂತೆಗೊಪ್ಪುವ |
ವದನವೋ ಶೃಂಗಾರಸಾರದ |
ಸದನವೋ ಸೊಬಗಿನ ಸುಮಾನದ ಸುಖದ ನೆಲೆವೀಡೋ ||
ಸುದತಿರತ್ನಗಳೊಗೆವ ಚೆಲುವಂ |
ಬುಧಿಯೊ ಪೇೞ್ವೆನೆ ಸಕಲಸಂರಂ |
ಭದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಿಹುದಲ್ಲಿ ಬನವಸೆಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣವು ||೧೭||

ಆವಕಾಲದಲಾದಡೆಯು ಫಲ |
ವೀವುತಿಹ ಪಲತೆಱದ ನೇಱಿಲು |
ಮಾವು ದಾಡಿಮ ತೆಂಗು ನಾರಂಗಾದಿ ತರುಲತೆಯು ||
ತೀವಿ ಚರಿಸುವ ಶುಕಪಿಕಭ್ರಮ |
ರಾವಳಿಯ ನಾನಾವಿಧದ ಶೋ |
ಭಾವಹವೆ ತಾನಾದುದಾಬನವಸೆಯಲುದ್ಯಾನ ||೧೮||

ಕೇರಿ ಕೇರಿಯ ತಳಿರಿಡಿದ ಗುಡಿ |
ತೋರಣಂಗಳ ಪರಿಮಳಿಸುತಿಹ |
ಸಾರಣೆಯ ಕಾರಣೆಯ ಗಂಧೋದಕದ ಚಳೆಯಗಳ ||
ಸೌರಭದ ಪೂವಲಿಗಳಲಿ ಶೃಂ |
ಗಾರಿಸಿದ ಬೀದಿಗಳ ಸೊಬಗಿನ |
ಸಾರದಲಿ ಸಮನಿಸಿದುದತಿಸಂರಂಭ ಬನವಸೆಯು ||೧೯||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮ ಪುರಾಣವ |
ನೋದುವ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಖಳರೊಳು |
ಕಾದಿ ಗೆಲಿದತಿಬಳರ ಕೈವಾರಿಸುವ ದನಿಯಿಂದ ||
ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗಡವಿ |
ರೋಧಮದಗಜತತಿಯ ಬೃಂಹಿತ |
ನಾದದಲಿ ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದಾಗಳಾಪುರವು ||೧೬೩||

ನುಡಿದು ಜಾಣರು ಸಕಲಬುದ್ಧಿಯ |
ನಡೆದು ಜಾಣರು ನಿಖಿಲರೀತಿಯ |
ಕೊಡಲು ಜಾಣರು ಕುಂದದಂತಿರಲರ್ಥಿಗರ್ಥವನು ||
ಪೊಡವಿಗಿದು ಪೊಸತೆಂಬ ಜನಪದ |
ವಿಡಿದು ಕಿಕ್ಕಿಱಿದಿರುವ ಬನವಸೆ |
ಗೊಡೆಯನಾಗಿರುತಿರ್ದನೈ ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೪||

ಆರು ಬಣ್ಣಿಸಬಲ್ಲರಾ ಮಮ |
ಕಾರನೃಪನ ಮಹಾಪ್ರತಾಪದ |
ಶೂರತೆಯ ಸಾಹಸವ ನಾನಾಸಕಲಗುಣಗಣವ ||
ಧಾರಿಣಿಯಲಪ್ರತಿಮನಾಗಿಯು |
ದಾರತೆಯಲಿರುತಿರ್ಪನಾತಗೆ |
ನಾರಿಯಾಗಿಹಳೊಬ್ಬಮಾನಿನಿ ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೬೫||

ಭಾವಿಸಲು ಮಮಕಾರಮೋಹಿನಿ |
ದೇವಿಯರ ಬಸಿಱಿನಲಿ ವರರಾ |
ಜೀವಲೋಚನೆ ರಚಿತರಂಜನೆ ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ ||
ದೇವದಾನವಮಾನವರುಗಳ |
ಡಾವಣಿಯ ದನವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ |
ಭಾವೆ ಮಾಯಾದೇವಿ ಜನಿಸಿದಳಖಿಲವಿಭವದಲಿ ||೧೬೬||

ಹಲವುಕಾಲಕೆ ಹರಸಿ ಹೆತ್ತರು |
ಲಲಿತಗಾತ್ರೆಯ ವಿಮಲನೇತ್ರೆಯ |
ವಿಲಸಿತವ್ಯಾಮೋಹನವರಸಭರಿತಪಾತ್ರೆಯನು ||

ಬಳಿಕ ಬುಧರಿಗೆ ಸಕಲರಿಗೆ ಹೊಂ |
ಗಳನು ಭೂಷಣವಸ್ತ್ರ ರತ್ನವ |
ನೊಲಿದು ದಾನವ ಮಾಡಿದನು ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೭||

ಸಿಸುವ ನೋಡಿದ ಕಣ್ಗೆ ಮಾಯವೆ |
ಮುಸುಕುವುದು ಮನಮೋಹಿಜ್ಜುವುದು ಮೋ |
ಹಿಸುವುದೀಪರಿ ಜನನಿಜನಕಾದ್ಯರುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೆ ||
ವಸುಮತೀಪತಿ ಬಳಿಕಲತಿಸಂ |
ತಸದೊಳಾತ್ಮಜೆಗೆಬಿಳವಿಭವದಿ |
ಪೆಸರನಿಟ್ಟನು ಮಾಯೆಯೆಂಬ ನವೀನನಾಮವನು ||೧೬೮||

ಉಲಿವ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಕಾಲ ಕಡಗದ |
ಫಲಿಫಲಿಸುವಂದುಗೆಯ ರತುನದ |
ಉಲಿಯ ಸೂತ್ರದ ಝಣಝಣತ್ಕಾರಿಸುವ ಕಂಕಣದ ||
ಹುಲಿಯುಗುರ ಬಂದಿಯ ಸುಡಾಳದ |
ಲೊಲೆವ ಮಾಗಾಯಿಗಳ ಹೊಳೆವರ |
ಳೆಲೆಯ ಮಿಸುಗುವ ಬಾಲದೊಡಿಗೆಯ ಮಾಯೆಗಿಕ್ಕಿದರು ||೧೬೯||

ಬೆಚ್ಚನೀರೆಱೆದಿಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಿಲೊ |
ಳೊಜ್ಜೆಉಗುದುಗುಲದಲಿ ತನುವನು |
ಮುಚ್ಚಿ ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ ಜೊಟ್ಟಟ್ಟೊಲವಿನಲಿ ಹರಿ ||
ನಿಚ್ಚದಲಿ ತೂಪಿಱಿದು ತೂಗುವ |
ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ ದಾದಿಯರ್ಗ್ |
ಮೆಚ್ಚನೀಯುತ ಹೆಚ್ಚುತಿರ್ದಳು ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೭೦||

ಹಲಗೆಮಾಣಿಕದೊಟ್ಟಿಲಲಿ ಮ |
ಗ್ಗುಲಲಿ ಮಲಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ ಮಾ |
ರ್ಪೊಳೆವ ತನ್ನನೆ ಕಂಡು ನಲಿಯುತ ನಗುತ ಕೈದುಡುಕಿ ||
ಸೆಳೆದು ತೆಗೆದರೆ ಬಾರದಿರಲಾ |
ನೆಲನನೊದೆಯುತ ಕಾಲ ಗೆಜ್ಜೆಯ |
ಗಲುಕನಾಲಿಪ ಮಾಯೆ ಮೆಱೆದಳು ಬಾಲಲೀಲೆಯಲಿ ||೧೭೧||

ಒಮ್ಮೆ ಮಮಕಾರಾವನೀಪನ |
ನೊಮ್ಮೆ ಮೋಹಿನಿದೇವಿಯನು ಮ |
ತ್ತೊಮ್ಮೆ ತನ್ನವನಾಡಿಸುವ ಕೆಳದಿಯರ ತಂಡವನು ||
ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳಿಸುತ ಸುಖಮುಖವ ಹೊಱ |
ಹೊಮ್ಮಿಸುತ ನೆಱೆ ಬಾಲಲೀಲೆಯ |
ಸೊಮ್ಮ ಸೂಱೆಯ ಕೊಡುತಲಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ಮೋಹಿನಿಗೆ ||೧೭೨||
ಬೀಱುತಿರ್ದಳು ಮುದ್ದುತನವನು |
ಹೇಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಚೆಲುವನು |
ತೋಱುತಿರ್ದಳು ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗಾಡುವೆಂದವನು ||
ಸಾಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಸೊಬಗನು |
ಮೀಱುತಿರ್ದಳು ದಿನದಿನಕೆ ಕಳೆ |
ಯೇಱುತಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ವಿವಿಧವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯಲಿ ||೧೭೩||
ಹಿಡಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡಟ್ಟಿಯಲಿ ಬೆಂ |
ಬಿಡದೆ ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ |
ಜಡಿದು ಝಂಕಿಸಿ ಮುದ್ದುತನ ಮಿಗೆ ಮಾಯೆ ತನ್ನಂತೆ ||
ನಡೆಯ ಕಲಿಸಿದಳಂಚೆವಿಂಡಿಗೆ |
ನುಡಿಯ ಕಲಿಸಿದಳರಗಿಳಿಗೆ ಸರ |
ವಿಡಲು ಕಲಿಸಿದಳಾಕೆ ತನ್ನರಮನೆಯ ಕೋಗಿಲೆಗೆ ||೧೭೪||

ನಳಚರಿತ್ರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಳಮಹಾರಾಜನ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೂ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯು ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕನಕದಾಸನು ನಳಚರಿತ್ರವನ್ನು ಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯು ಬೇಡರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈತನು ರಚಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರನ್ಥಗಳಾದ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ ಎಂಬ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ಆದಿಕೇಶವ ಅಥವಾ ಚನ್ನಿಗರಾಯದೇವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವಕಾರಣ ಈತನು ವೈಷ್ಣವದಾಸನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಆವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನು ವಾಸವಾ

ಗಿದ್ದ ಊರು ಕಾಗಿನೆಲೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಮೋಹನತರಂಗಿಣೀಗ್ರನ್ಥವು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಮುಂದೆ ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ನಳಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಒಂದು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಸಾರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

ಸೂಚನೆ || ಇಂದುವದನೆಯನಗಲಿ ತಾ ಮನ |
ನೊಂದು ಕರ್ಕೋಟಕನ ದೆಸೆಯಿಂ |
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ನಳನೃಪತಿ ಋತುಪರ್ಣನಗರಿಯನು ||

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ನಿಷಧನೃ |
ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಮಱೆದು ಮಲಗಿದ |
ಬಾಲೆಯನು ಬಿಟ್ಟಡವಿಯಲಿ ಪೊಱಮಟ್ಟನಾಶ್ರಯವ ||
ಕಾಲವಾತನ ಕೀಳುಮಾಡಿತು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯೆ ಬಲ್ಲ.ನಳಭೂ |
ಪಾಲಕನ ವಿಧಿಯೇನನೆಂಬೆನು ಬಂದನಡವಿಯಲಿ ||೧೭||

ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೋ ಅಧೈರ್ಯದಿ |
ನೆನೆವಳೋ ದೈವವನು ಮನದಲಿ |
ಕನಸ ಕಂಡೇಳುವಳೊ ಕಾಣದೆ ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿ ||
ಕನಲಿ ವಿಧಿಯನು ಬಯ್ವಳೋ ಕಂ |
ಬನಿಯ ಸುರಿವಳೊ ಶೋಕದಲಿ ನಿಜ |
ತನುವ ಬಿಡುವಳೊ ಕಾಂತೆಯೆಂತಿಹಳೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದ ||೧೮||

ಸುತರ ಪರರೆಡೆಗಿತ್ತು ನಂಬಿದ |
ಸತಿಯ ತಂದಡವಿಯಲಿ ಮಲಗಿಸಿ |
ಮತಿವಿಕಳನಾದೆನು ಪುರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲವೈಸೆ ||
ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಾರುಣ್ಟೆನ್ನವೊಲು ನಿಜ |
ಸತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಹಿರರು ಎಂ |
ದತಿಶಯದ ಶೋಕದಲಿ ನಡೆದನು ಶಿವಾಶಿವಾಯೆನುತ ||೧೯||

ಲೋಕದೊಳಗಗ್ಗಳೆಯ ಮಹಿಪರ |
ನೇಕರವರೊಳಗಾರನೊಲ್ಲದೆ |
ನೋಕಿ ತನ್ನನೆ ಒಲಿದು ಕೈಕೊಂಡಳು ಸರೋಜಮುಖಿ ||
ಆಕೆಯಗಲಿದ ಪಾತಕನು ತಾ |
ನೇಕೆ ಧರೆಯೊಳು ಶಿವಶಿವಾಯೆಂ |
ದಾಕಮಲಲೋಚನೆಗೆ ಮಱುಗಿದನರಸ ಕೇಳೆಂದ ||೧೭೮||

ಈಪರಿಯೊಳತಿಶೋಕದಿಂದ ಪ್ರ |
ಲಾಪಿಸುತಲಾನೃಪತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ |
ತಾಪದಲಿ ಕಡುನೊಂದು ಬಳಲಿದ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ನೆನೆಯುತ್ತ ಹೃದಯದ |
ತಾಪದೊಳು ಬರುತಿರಲು ಮುಂದೆ ಸ್ವ |
ರೂಪದೊಳು ಹುತವಹನ ಮಹಿಮೆಯ ಕಣ್ಡನವನೀಶ ||೧೭೯||

ಬಿದಿರಮೆಳೆ ಧಗಧಗಿಸೆ ಘನತೆ |
ಬ್ಬಿದಿರು ಛಟಛಟಯೆನಲು ವುರಿಯೊಳು |
ಕದಳಿಗಳು ಸಿಮಿಸಿಮಿಸೆ ತರುಗಳನುರುಹಿ ಮೆಳೆಗಳೊಳು ||
ಗದಗದಿಸೆ ಗುಹೆಗಳಲಿ ಮೃಗತತಿ |
ಚೆದಱಿ ಹಾಯ್ದುವು ಪಕ್ಷಿಸಂಕುಲ |
ಮುದುರಿದುವು ಗರಿಸಹಿತ ಬೆಂದಾ ವನದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||೧೮೦||

ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುವು ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂ |
ಲಗಳು ಕರಿಗಳ ಹಿಂಡು ನಾನಾ |
ವೃಗಗಳಗಣಿತ ಬೆಂದು ಬಿದ್ದುವು ನಿಮಿಷಮಾತ್ರದಲಿ ||
ಚಿಗಿದು ಹಾಯ್ದುಱೆ ಗಂಡಭೇರುಂ |
ಡಗಳು ಮೊದಲಾದಖಿಳಮೃಗಪ |
ಕ್ಷಿಗಳು ಕೆಡೆದುವು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳಗವನೀಶ ಕೇಳೆಂದ ||೧೮೧||

ಪ್ರಳಯದಿನದಲಿ ಸುಳಿವ ಬಡಬಾ |
ನಲನ ಪರಿಯಿಂ ವನವ ಸುಡುತಲಿ |
ಸುಳಿಸುಳಿಯುತಾಹಾರಗೊಳುತಿರಲಲ್ಲಿ ದನಿಯಾಯ್ತು ||

ಸಿಲುಕಿದೆನು ಪಾವಕನೊಳೆನ್ನನು |
ವೊಲಿದು ಹಾ ನೃಪಕುಲಶಿರೋಮಣಿ |
ಕಳೆದು ಬಿಡಿಸೈ ಸುಕೃತ ನಿನಗಹುದೆಂದುದಾ ನಿನದ ||೧೮೨||

ಆಗಲಾದನಿಗೇಳಿ ನೃಪತಿ ಸ |
ರಾಗದಿಂದಲೆ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು |
ಕೂಗಿದವರಾರೆನುತ ಬರುತಿರೆ ಕಂಡನುರಗಪತಿ ||
ಹೋಗುತಿದೆಯೆನ್ನಸುವು ಸಲಹು ಷ |
ಡಾಗಮಜ್ಞ ನೃಪಾಲ ಎನಲಾ |
ಭೋಗಿಯನು ಕಂಡರಸ ನೀನಾರೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ ||೧೮೩||

ಉರಗಪತಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಾ |
ನರಸ ಕೇಳೈ ಬನದೊಳಿರುತಿರೆ |
ಪರಮಋಷಿ ಬಂದೆನ್ನ ತಾಗಿದನಂದು ಖಾತಿಯಲಿ ||
ಕರೆದು ಕೊಟ್ಟನು ಶಾಪವನು ಸಂ |
ಚರಿಸದಂತಿರೆಯೆನಗೆಯಿದು ಪರಿ |
ಹರವದೆಂದಿಗೆ ಮುನಿಪ ಕರುಣಿಪುದೆಂದೊಡಿಂತೆಂದ ||೧೮೪||

ಇರಲಿರಲು ಕಾಲಾಂತರಕೆ ಭೂ |
ವರನು ನಳನೃಪನಿಲ್ಲಿಗೆಯ್ದುವ |
ಧರಣಿಪನ ಕರಕಮಲ ಸೋಂಕಲು ಶಾಪವಿದು ಬಳಿಕ ||
ಪರಿಹರಿಪುದೆನೆ ಮುನಿಯ ವಚನದಿ |
ಬರವ ಹಾರೈಸಿದೆನು ಬಂದೈ |
ಕರುಣದಿಂದಗ್ನಿಯನು ಪರಿಹರಿಸೆಂದನುರಗಪತಿ ||೧೮೫||

ಕರುಣದಲಿ ನೃಪ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳದೆ |
ಯುರಗಪತಿಯನು ತೆಗೆಯುತನಲನ |
ವುರಿಯ ತಪ್ಪಿಸಿ ತಂದು ಸರಸಿಯ ತಡಿಯೊಳುಪಚರಿಸೆ ||
ಕರವಿಡಿದು ಧರಣಿಪನ ಕಚ್ಚಿದೊ |
ಡುರವಣಿಸಿ ವಿಷವೇಱೆ ನೃಪತಿಯ |
ಪರಮತೇಜದ ದೇಹ ಕೆಟ್ಟಿತು ವಿಕೃತರೂಪಾಗಿ ||೧೮೬||

ಅಡ್ಡವೋರೆಯ ಗಂಟುಮೂಗಿನ |
ಜಡ್ಡುದೇಹದ ಗುಜ್ಜುಗೊರಲಿನ |
ದೊಡ್ಡ ಕೈಕಾಲುಗಳ ವುದುರಿದ ರೋಮಮೀಸೆಗಳ ||
ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೂನುಬೆನ್ನಿನ |
ಗಿಡ್ಡರೂಪಿನ ಹಱಿಕುಗಡ್ಡದ |
ಹೆಡ್ಡನಾದ ಕುರೂಪಿತನದಲಿ ನೃಪತಿ ವಿಷದಿಂದ ||೧೮೭||

ಮಾರನಾಕಾರದ ನೃಪಾಲಕ |
ಕ್ರೂರರೂಪಾದನು ಪುರಾಕೃತ |
ಮೀಱಲಾರಳವೆಂದು ನುಡಿದನು ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ತೋರಮಾಣಿಕವೆಂದು ಪಿಡಿದರೆ |
ಭೂರಿಕೆಂಡವಿದಾಯ್ತು ಹರಹರ |
ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳೊಡನೆ ಸಖತನ ಫಲಿಸಿತೆನಗೆಂದ ||೧೮೮||

ಮುನ್ನಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದು |
ಬೆನ್ನಬಿಡುವುದೆ ಯುರಗಪತಿ ಕೇ |
ಳಿನ್ನು ನೋಯಲದೇಕೆ ತಾನೇ ಪಾಪಿಯಾದೆನೆಲಾ ||
ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನ |
ಗಿನ್ನು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊ |
ಳಿನ್ನು ನೈರಿಸಲಾರವಶವೆಂದೆನುತ ಮಱುಗಿದನು ||೧೮೯||

ಏಕೆ ನೃಪತಿ ವೃಥಾ ಮನೋವ್ಯಥೆ |
ಕಾಕು ಬಳಲಲು ಬೇಡ ನೀನವಿ |
ವೇಕಿಯೇ ಸಾಕಿನ್ನು ನಿನಗುಪಕಾರವಂಜದಿರು ||
ಲೋಕ ನಿನ್ನನು ಕಾಣದಂತಿರ |
ಬೇಕೆನುತಲೇ ಘ ಸಿದೆ ಗರಳವ |
ನೇಕವುಪಕಾರಂಗಳಹವಿದಱಿಂದ ನಿನಗೆಂದ ||೧೯೦||

ಜನಪ ಕೇಳೈ ಧರೆಗೆ ಋತುಪ |
ರ್ಣನು ಮಹಾರಾಜೇಂದ್ರಗುಣನಿಧಿ |
ಯಿನಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರನಾತನ ಪುರವಯೋಧ್ಯೆಯದು ||

ನಿನಗೆ ಬಹುದಕ್ಷದ ಹೃದಯವಾ |
ತನಲಿ ನೀನವಗಶ್ವಹೃದಯವ |
ನನುಗೊಳಿಸು ಸಾಕಿನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ ಹೋಗೆಂದ ||೧೯೧||

ಪೊಡವಿಪನನೋಲೈಸು ತುರಗವ |
ಪಿಡಿದು ಬಾಹುಕನೆಂಬ ನಾಮದಿ |
ನಡಿಸು ರಥವನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯದಲ್ಲ ನಿನಗಿನ್ನು ||
ಬಿಡದು ಮುನ್ನಿನ ರೂಪು ಬೇಕಾ |
ದೊಡೆ ನೆನೆವುದಾಪಕ್ಷಿಗಳ ಹ |
ಚ್ಚಡವನೀವುವು ಧರಿಸಲಡಗುವುದೀ ಕುರೂಪಿತನ ||೧೯೨||

ಪರಮಸತ್ಯವ್ರತನೆ ಕೇಳ್ ಪು |
ಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದುನ್ನತದ ರಾಜ್ಯದ |
ಸಿರಿಸಹಿತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಳುವೆ ನಿನ್ನ ಸತಿಸಹಿತ ||
ವರವನಿತ್ತೆನು ನಿನಗೆಯೆಂದುಪ |
ಚರಿಸಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಳನೃಪ |
ಗಱುಹುತಾಕ್ಷಣ ಮಾಯವಾದನು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ ||೧೯೩||

ಹರಿವ ನದಿಗಳ ವನತಟಾಕವ |
ವರಕುಸುಮ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬನಗಳ |
ಪುರದ ಪ್ರಾಂತದೊಳೆಸೆವ ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳನು ||
ಉರುತರದ ಮಂಟಪಗಳಿಂದುಱೆ |
ಮೆಱೆವ ರಾಜ್ಯವ ಕಳೆದು ಮುಂದಕೆ |
ಬರುತಯೋಧ್ಯಾಪುರವ ಕಂಡನು ನೃಪತಿಕೇಳೆಂದ ||೧೯೪||

ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಪುರವ ಮೆಱೆವತಿ |
ಚೆಂದವನು ನೆಱೆ ನೋಡಿ ಮನದೊಳ |
ಗೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಋತುಪರ್ಣನ ಮಹಾಸಿರಿಯ ||
ತಂದುದೇ ವಿಧಿ ತನ್ನನಿಲ್ಲಿಗೆ |
ಮಂದಭಾಗ್ಯನು ತಾನೆನುತ ಮನ |
ನೊಂದು ನೆನೆದನು ವರಪುರಾಧಿಪ ಚನ್ನಕೇಶವನ ||೧೯೫||

ಕನ್ನಡ ಭಾರತ.

ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೊದಲು ಬರೆದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಜೈನರಷ್ಟೆ. ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಲಿಂಗವಂತ ಕವಿಗಳೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳೂ ಅನೇಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯಾದ ನಾರಣಪ್ಪನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಈತನು ಮೊದಲಿನ ಹತ್ತು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವನು. ಈತನಿಗೆ ಧಾರ್‍ವಾಡ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಕೋಡಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಗೌಡಿಕೆ ಇದ್ದಿತು. ಈತನ ಕುಲದೈವವು ಅದೇ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ. ೧೫೦೮—೧೫೩೦ ರ ವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನೆಂಬ ದೊರೆಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬರೆದಹಾಗೆ ತೋರುವುದು. ನವರಸಾಲಂಕಾರಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ ವಾಙ್ಮರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಕೊಂಡಾಡುವರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರಂಥವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿಯು ತನ್ನ ರಚನೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು "ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ" ನೆಂದು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶ್ರೀ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗೆ ಈತನು ಎರಡನೆಯವನಂತೆ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಈತನಿಗೂ ಆ ಬಿರುದು ಬಂದಿರಬಹುದು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

ರಾಯಸಭೆ ನಗಲೈದಿ ಯಂತ್ರದ |
ದಾಯವನು ನೆಱೆ ಗೆಲಿದು ನಿರ್ಜರ |
ರಾಯನಂದನ ಕಾದಿ ಗೆಲಿದನು ಸಕಲರಿಪುನೃಪರ ||
ಕೇಳು ಜನಮೇಜಯಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ಪಾಂಚಾಲಿಯ ಮನೋರಥ |
ಶಾಲೆಯಲಿ ಸಾರಿದರೆಲೈ ಸಭೆಯಲಿ ಮಹೀಸುರರ ||

ಏಳಿ ಭುಜಬಲವುಳ್ಳವರು ಏ |
ಪ್ರಾಳಿಯಲಿ ಬಿಲುವಿಡಿದು ಯಂತ್ರದಿ |
ಕೋಲುಗಳ ಕೀವಣಿಪುದೆಂದರು ಹೊಯ್ದು ಡಂಗುರವ ||೧೯೬||

ಎಂದು ಸಾರಿದ ದನಿಯನಾದ್ವಿಜ |
ವೃಂದವಾಲಿಸಿ ನಮಗಿದೇಕರ |
ಏಂದವದನೆಯು ತೊಡಕು ತೆಗೆ ನಾವಾರು ಧನುವಾರು ||
ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ |
ದಿಂದ ತುಷ್ಟರು ನಾವು ನಮಗಿದ |
ಱಿಂದ ಬಹ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ಬರಲೆಂದುದು ಬುಧವ್ರಾತ ||೧೯೭||

ವಚನಶೂರರು ನಾವು ಪಾರ್ಥಿವ |
ನಿಚಯವೇ ಭುಜಶೂರರನಿಬರ |
ನಚಲಧನು ಭಂಗಿಸಿತು ನಮಗೀವಿದ್ಯೆ ವೈದಿಕವೇ ||
ಉಚಿತವಲ್ಲಿದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಸ |
ರಚನೆಯನು ನೋಡುವೊಡೆ ಪಂಡಿತ |
ನಿಚಯವಿದಿರಲಿ ನಿಲಲಿ ತೋಱುವೆವಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವ ||೧೯೮||

ಭರತದಲಿ ವೈದ್ಯದಲಿ ಕಾವ್ಯಸು |
ವಿರಚಿತಾಲಂಕಾರದಲಿ ಗಜ |
ತುರಗಲಕ್ಷಣದಲಿ ಸಮಾಹಿತಮಂತ್ರತಂತ್ರದಲಿ ||
ಸರಸಕವಿತಾರಚನೆಯಲಿ ವಿ |
ಸ್ತರದುಪನ್ಯಾಸದಲಿ ಭೂಪತಿ |
ಕರೆಸಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದರು ದ್ವಿಜರು ತಮತಮಗೆ ||೧೯೯||

ಅಲ್ಲದಿರ್ದರೆ ಸೋದಿಸಿದ ತನಿ |
ಬೆಲ್ಲವಿಕ್ಕಿದ ಹೂರಿಗೆಯ ಮೆದೆ |
ಯಲ್ಲಿ ಪರಡಿಯ ಸೇವಿಗೆಯ ಪರಿಪರಿಯ ಪಾಯಸದ ||
ಪುಲ್ಲಿಗೆಯ ತತ್ಸವಿಯ ಮಂಡಿಗೆ |
ಯಲ್ಲಿ ನವಘೃತಸೂಪದಂಶಕ |
ದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೦||

ರಸದ ಹೊರಲೇಪದಲಿ ಹುದುಗಿದ |
ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ ಜೀವಭಾವ |
ಪ್ರಸರವೊಳಗವಲಂಬಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಂದದಲಿ ||
ಎಸೆವ ವಿಪ್ರಾಕಾರದಲಿ ರಂ |
ಜಿಸುವ ಭೂಪತಿ ತತ್ಸಭಾಸ |
ದ್ವಿಸರಮಧ್ಯದೊಳಿರ್ದು ಕೇಳಿದನೀ ಮಹಾಧ್ವನಿಯ ||೨೦೧||

ನೋಡಿದನು ತಮ್ಮನನು ಸನ್ನೆಯ|
ಮಾಡಿದೊಡೆ ಕೈಕೊಂಡನವನಿಪ |
ಗೂಡಿ ಕುಂತಿಗೆ ಭೀಮಸೇನಂಗೆಱಗಿ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಕೂಡೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಖಿಲವಿಪ್ರರ |
ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ದೋತ್ರ ದರ್ಭೆಯ |
ಗೂಡ ಸಂವರಿಸುತ್ತ ಸಭೆಯಿಂದೆದ್ದನಾ ಪಾರ್ಥ ||೨೦೨||

ಏನು ಸಿದ್ಧಿಯುಪಾಧ್ಯರೆದ್ದಿರಿ |
ದೇನು ಧನುವಿಂಗಲ್ಲಲೇ ತಾ |
ನೇನು ಮನದಂಘವಣೆ ಬಯಸಿದಿರೇ ಸುಕಾಮಿನಿಯ ||
ವೈನತೇಯನ ವಿಗಡಿಸಿದ ವಿಷ |
ವೇನು ಸದರವೊ ಹಾವಡಿಗರಿಗಿ |
ದೇನು ನಿಮ್ಮುತ್ಸಾಹವೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೩||

ಮದುವೆ ಬೇಕೇ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಸ್ತೋ |
ಮದಲಿ ಕನ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾವೆಂ |
ಬುದು ನಿಜಾನ್ವಯವಿದ್ಯೆಯಲಿ ಕೊಡುವುದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ||
ಮದುವೆಯಹುದಿದು ಸೌಖ್ಯವುಣ್ಯಾ |
ಪ್ರದವು ಭೂದೇವರಿಗೆ ನೀಂ ನೆನೆ |
ದುದು ಭಗೀರಥಯತ್ನವೆಂದುದು ಭೂಸುರವ್ರಾತ ||೨೦೪||

ನೀವು ಸೈರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾರು |
ಣ್ಯಾವಲೋಕನಮುಂಟಲೇ ಸ|
ದ್ಭಾವದಲಿ ನೀಂ ರಚಿಸಿದಾಶೀರ್ವಾದಶಕ್ತಿಯಲಿ ||

ನಾವು ವಿಜಯರು ಚಾಪಯಂತ್ರವಿ |
ದಾವ ಘನವೆಂದರ್ಜುನನ ಸಂ |
ಭಾವನೋಕ್ತಿಗೆ ನಿಲ್ಲದವರೊದಱಿದರು ತಮತಮಗೆ ||೨೦೫||

ಕೆಲರು ಹೋಗದಿರೆಂದು ಜಱಿದರು |
ಕೆಲರು ತಾನೇ ಬಲ್ಲನೆಂದರು |
ಕೆಲರು ನುಡಿದರು ವಿಪ್ರಸಭೆಗಪಹಾಸ್ಯವಹುದೆಂದು ||
ಕೆಲರು ತಪ್ಪೇನೆಂದು ಕಳೆದರು |
ಕೆಲನೆರು ಭದ್ರಾಕಾರನೀತಂ |
ಗಳುಕುವುದು ಧನು ಭಾಗ್ಯಮುಖನೆಂದುದು ಬುಧಸ್ತೋಮ ||೨೦೬||

ತೊಟ್ಟ ಹೊಸ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ |
ಮುಟ್ಟಿ ನೊಸಲಲಿ ಕುಶಿಯ ಕರಡಿಗೆ |
ಕಟ್ಟಿಯಿರುಕಿದ ಕಕ್ಷೆ ಬೆರಳಲಿ ಮುಱಿದ ದರ್ಭೆಗಳ ||
ಉಟ್ಟ ಬಾಸರ ಬಳಲಗಚ್ಚೆಯ |
ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಜನದ ನಗೆಗಳ |
ನಟ್ಟವಿಗನೋಸರಿಸಿ ಸಭೆಯಲಿ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದ ||೨೦೭||

ಧನು ತನಗೆ ನೆಗಹಲ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ |
ಜಿನವೊ ಸಾಲಗ್ರಾಮದೇವರೊ |
ವಿನುತ ತುಳಸಿಯೊ ಕುಶವೊ ದರ್ಭೆಯೊ ಸಮಿಧೆಗಳ ಹೊರೆಯೊ ||
ನೆನೆದ ತಿಲವೋ ಮೇಣಿದಾಪಾ |
ಸನದ ಕೊಳವಿಯೊ ಬಣಗುವಿಪ್ರನ |
ನೆನಹ ನೋಡಿನೆ ಘನವಲಾ ದ್ರೌಪತಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ||೨೦೮||

ಇತ್ತನೋಡಾ ತಾಯಿ ಹಾರುವ |
ರತ್ತ ಗಡ್ಡದುಪಾಧ್ಯರನು ತಾ |
ವೆತ್ತುವರು ಗಡ ಧನುವನಿಸುವರು ಗಡ ತಿಮಿಂಗಿಲನ ||
ಹೊತ್ತುಗಳೆವೊಡೆ ಲೇಸು ಬಳಿಕಿ |
ನ್ನುತ್ತಮರಲಾ ವಿಪ್ರರೆನೆ ತಲೆ |
ಗುತ್ತಿ ನಾಚಿದಳುಂಗುಟದೊಳಾಕುತ ಮಹೀತಳವ ||೨೦೯||

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಿತ್ತಲೀ ಪಾ |
ರ್ಥಿವರ ಪರಿಹಾಸವನು ಕಾಂತಾ |
ನಿವಹದಲಿ ನಿಬ್ಬರದ ನುಡಿಗಳ ನಾಮಹೀಸುರರ ||
ವಿವಿಧಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿವಿನ್ಯಾ |
ಸವನು ಕೇಳುತ ಮುಗುಳುನಗೆಯಲಿ |
ನವಮದದ್ವಿಪಗತಿಯ ಗರುವಾಯಿಯಲಿ ನಡೆತಂದ ||೨೧೦||
ಹೊಯ್ದು ತಿರುವನು ಸೆಳೆದು ಕಿವಿವರೆ |
ಗೊಯ್ದುನಿದು ಹದವಿಲ್ಲಲಾ ಬಲು |
ಹಾಯ್ದುದಕಟಾ ಬಱಿದೆ ಹೆದರಿತು ಮಾಗಧಾದಿಗಳು ||
ಕಯ್ಗದರಿದಱೊಳಗೆ ಹೆಸರೆನ |
ಗೆಯ್ದುಬೇಕೆಂದೈಸಲೇ ಎನು |
ತಯ್ದುಬಾಣವ ಕೊಂಡು ಯಂತ್ರದ ಹೊಳವ ನೀಕ್ಷಿಸಿದ ||೨೧೧||
ತೂಗಿ ಕಿವಿವರೆಗುಗಿದು ಯಂತ್ರವ |
ತಾಗಿಸಿದನಂಬಿನಲಿ ಪಾರ್ಥನ |
ಲಾಗುವೇಗವನಾರು ಬಲ್ಲರು ಯಂತ್ರಭೇದದಲಿ ||
ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! ಕಾರ್ಮುಕ |
ಯೋಗಸಿದ್ಧನೆ ! ಮಝರೆ ! ಕೋದಂ |
ಡಾಗಮತ್ರಿಪುರಾರಿಯೆಂದುದು ವಂದಿಸಂದೋಹ ||೨೧೨||
ಆಯೆನುತ ಬೊಬ್ಬಿರಿದು ವಿಪ್ರನಿ |
ಕಾಯ ಕುಣಿದುದು ಕಮಲಮುಖಿ ನಿ |
ರ್ದಾಯದಲಿ ಸೇರಿದಳು ಹಾರುವಗೆನುತ ಹರ್ಷದಲಿ ||
ಆಯುವತಿಜನಜಲಧಿ ಮುಸಗಿತು |
ಬಾಯ ಮೌನದ ಬೆರಳ ಮೂಗಿನ |
ರಾಯರಿದ್ದರು ಬಿಗಿದ ಬೆಱಗಿನ ಹೊತ್ತ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೧೩||
ಮೊಳಗಿದವು ನಿಸ್ಸಾಳಶತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳದ ಪೆರ್ಚಿನೊಳಲ್ಲಿ ದಿವಿಜಾ |
ವಳಿಯ ದುಂದುಭಿರವದಲುಬ್ಬಿದ ಸಾಧುವಾದಗಳು ||

* * * * * *

ನಳಿನಮುಖಿ ದಂಡಿಗೆಯೊಳೈತಂ |
ದಿಳಿದಳೀತನ ಹೊರೆಯೊಳಗಳೆ |
ಕಳಕಳದೊಳೊಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು ಹರುಷಲಜ್ಜೆಯಲಿ ||
ಲಲಿತಮಧುರಾಪಾಂಗದಲಿ ಮು |
ಕ್ಕುಳಿಸಿ ತಣಿಯವು ಕಂಗಳುಬ್ಬಿದ |
ಪುಳಕಜಲದಲಿ ಮುಳುಗಿಮೂಡಿತು ಮೈ ನಿತಂಬಿನಿಯ ||೨೧||
ತರುಣಿ ನಿಜತನುಪರಿಮಳದೊಳುಱಿ |
ಹೊರೆದ ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯನು ನಿಜ |
ವರನ ಕೊರಳಲಿ ಹಾಯ್ಕಿದಳು ಜಯವೆನೆ ಸುರಸ್ತೋಮ ||

* * * * * *

ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ.

ಬೊಂಬಾಯಿ ಅಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸೋಲಾಪುರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ "ತೊರವೆ" ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೯೦ ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಆ ತೊರವೆಯಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಅಙ್ಕಿತದಲ್ಲಿ ಈತನ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನಾದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ "ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ" ಎಂದು ಹೆಸರು ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ "ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿದೆ. ಇದರ ಶೈಲಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಗ್ರನ್ಥವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಕಥೆಯು ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

22. ಶ್ರೀ ರಾ ಮ ನು ವ ನ ವಾ ಸ ಕ್ಕಾ ಗಿ ಅ ಯೋ ಧ್ಯೆ ಯ ನ್ನು ಬಿ ಟ್ಟು ಹೊ ರ ಡು ವಿ ಕೆ .

ಕುಶನೆ ಕೇಳ್ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ |
ವಸತಿ ಶೃಂಗಾರಿಸಿತು ನೆಱೆದುವು |
ಹೊಸಪರಿಯ ನೃಪಲಾಂಛನಾದಿಸಮಸ್ತವಸ್ತುಚಯ ||

ಒಸಗೆ ತತ್ಪುರವರವನವಲಂ |
ಬಿಸಿತು ನಿಮಿಷದಲಾಸುಮಂತ್ರನ |
ದಶರಥನ ಬಳಿಗಟ್ಟಿ ರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಮುನಿ ಬಂದ ||೨೧೫||

ಬಂದ ಮುನಿಪನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ |
ದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದನೆಲೈ ರಘು |
ನಂದನನು ವಿಧಿವಿಹಿತಗುರುಪೂಜಾವಿಧಾನದಲಿ ||
ಎಂದನಾಮುನಿಪತಿಗೆ ಕಂಡನಿ |
ದೊಂದು ಕನಸನು ಕಾನನದೊಳರ |
ವಿಂದಮುಖಿಸಹಿತೆಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತು ಪರಿಭ್ರಮಣ ||೨೧೬||

ಕಂದೆಱೆದೆನನಿತಱಲಿ ಮನಕಿದು |
ಚೆಂದವಾಗಿರದೇನು ನೀವೇ |
ನೆಂದು ಕಂಡಿರಿ ರಾಜ್ಯಸಂಪದವಾಗವುಸ್ಥಿತಿಗೆ ||
ಮುಂದೆನಲು ಮುನಿನಾಥ ಮಗುಳಿಂ |
ತೆಂದನಾಯುಸ ತೋಱಿ ಬಱಿಕ ವು |
ರಂದರನ ವೈಭವದ ಸರಿಸಿರಿಯಹುದು ನಿನಗೆಂದ ||೨೧೭||

ನಿಮ್ಮ ಕರುಣ ಕಟಾಕ್ಷ ರಕ್ಷಣೆ |
ಯೆಮ್ಮ ಮೇಲಿರಲಾವದುರ್ಘಟ |
ವೆಮ್ಮ ಮಾಡುವದೇನು ನಾಂ ನಿರ್ದೈವರೇ ಎನುತ ||
ಬೊಮ್ಮಕೋಟಿಕಿರೀಟಮಂಡಿತ |
ನಿರ್ಮಳಾಂಘ್ರಿನಖಪ್ರಭಾಕರ |
ನುಮ್ಮಹದೊಳರಗಿದನು ನರರವೊಲಾ ಮುನೀಂದ್ರಂಗೆ ||೨೧೮||

ಅರಸನಾಗಧಿರಾಜನಾಗು |
ರ್ವರೆಗೆ ಪತಿಯಾಗಖಿಳಸೂನೃತ |
ಚರಿತನಾಗರಿವಿಜಯನಾಗು ಸಮಸ್ತಸುಜನರಿಗೆ ||
ಸುರಮಹೀರುಹನಾಗು ಲಕ್ಷ್ಮೀ |
ವರನವೊಲು ಸಾಧ್ಗುಣ್ಯಸಕಲೈ |
ಶ್ವರಿಯಯುತನಾಗೆಂದು ಮುನಿ ಹರಸಿದನು ಹರುಷದಲಿ ||೨೧೯||

ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯಕುಲದ ಮುನಿ ಮಾ |
ನಸಸರೋವರರಾಜಹಂಸನ |
ನೊಸೆದು ಮಂಗಳಮಜ್ಜನವ ಮಾಡಿಸಿದನಾಮುನಿಪ ||
ಒಸಗೆವಚಿ ಭುಲ್ಲೈಸೆ ನೂತನ |
ವಸನದಿವ್ಯವಿಭೂಷಣಂಗಳೊ |
ಳೆಸೆದನೈ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕದ ರಾಜತೇಜದಲಿ ||೨೨೦||

ಮಾಡಿದನು ಮನದಣಿಯೆ ದಕ್ಷಿಣೆ |
ಗೂಡಿ ಕನ್ಯಾಧೇನುದಾನವ |
ನಾಡಲೇನದನವನಿಯಮರರ ಸಿರಿಯ ಸಡಗರವ ||
ಝಾಡಿವೆಳಗಿನಲಾರತಿಗಳಿಡೆ |
ಯಾಡಿದುವು ಕಳಕಳಿಕೆ ಮಿಗೆ ಮುಂ |
ಡಾಡಿದುವು ಕಂಬಿಗಳು ಕಂಚುಕಿಜನದ ಕೈಗಳಲಿ ||೨೨೧||

ಕ್ಷಿತಿಯ ವಿಬುಧರ ವಿಮಲಮಂತ್ರಾ |
ಕ್ಷತೆಯ ಕೈಕೊಳುತಡರಿದನು ನಿಜ |
ಸತಿಸಹಿತ ಹೊಂಗದ್ದುಗೆಯ ಹೊಂಬೆಸೆದ ಟೆಂಜೆಯದ ||
ರತುನ ಲಹರಿಯಲಳಿಯ ಭದ್ರಾ |
ಯತಮತಂಗಜಕಂಧರದಿ ಮುನಿ |
ಪತಿಯನುಜ್ಞೆಯಲಬಿಳತೂರ್ಯತ್ರಯದ ರಭಸದಲಿ ||೨೨೨||

ಬಳಸಿದುದು ನರಪಾಲತತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳಿಸಿದುದು ಚತುರಂಗಬಲವೆಡ |
ಬಲದಲುಗ್ಗಡಿಸಿದರು ಕೈವಾರಿಗಳು ಬಿರುದುಗಳ ||
ನಿಳಯ ನಿಳಯದ ನಳಿನಮುಖಿಯರ |
ಹೊಳೆವ ರತ್ನಾವಳಿಯ ದೀಪಾ |
ವಳಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬಂದನು ರಾಜಬೀದಿಯಲಿ ||೨೨೩||

ತಳಿತಪಲ್ಲವ ಪಲ್ಲವವನು |
ಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು ಚಿತ್ರಾ |
ಚಳವನಾರಾಮಾವಳಿಯ ಶಿಖಿಶುಕಪಿಕವ್ರಜದ ||

ಉಲುಹು ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ ಕ |
ಟ್ಟುಲುಹ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ದುದೈ ವನ |
ವಿಳಸದಭಿನವರಾಜಪದವಿಯನವನಿಜಾಪತಿಗೆ ||೨೨೪||

ಕದಡಿದಂತಃಕರಣಗಳ ಗದ |
ಗದಿತಕಂಠದ ಕಂಬನಿಯಲಿ |
ದ್ದುದು ಸಮಸ್ತಚಮೂಪಸಚಿವನಿಯೋಗಬಂಧುಜನ ||
ಇದಿರುವಂದು ಸುಮಂತ್ರನಿಳಿಗಿಳು |
ಹಿದನು ಮದಕರಿಯಿಂದ ಮುಱಿವಿನ |
ಮುದದ ಹೊಳೆವಶ್ರುಗಳ ಸಂತಾಪದಲಿ ರಘುಪತಿಯ ||೨೨೫||

ತೆವರಿದೊದ್ದೆಯ ಹೊಗಿಸಬೇಡುಳಿ |
ದವರನೆಂದೊಳಹೊಗುತ ನೇಮವ |
ನವಸರದ ಸೇವಕರಿಗಿತ್ತು ವಸಿಷ್ಠ ಮುನಿಸಹಿತ ||
ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ ಕೈಗೊ |
ಟ್ಟವನಿಪನ ಬಳಿಗಾಗಿ ಕೈಕೆಯ |
ಭವನದತ್ತಲು ತಿರುಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೨೬||

ಯುವತಿಯರ ಗುಜುಗುಜಿನ ಶೂನ್ಯೋ |
ತ್ಸವದ ನೃಪಮಂದಿರವ ಜಾಡ್ಯದ |
ಜವನಿಕೆಯ ಜಂಜಡವ ಕಾಣುತ ನುಡಿದನಿಂತೆಂದು ||
ಅವನಿ ನಮಗೆಯಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ |
ವ್ಯವಹರಣೆ ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಸಂ |
ಭವಿಸಲುತ್ತರವೆಂದನಾರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೨೭||

ಹೃದಯ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಕಂಗಳ |
ಹೊದಿಸಿದುವು ನಯನಾಂಬು ಮಱುಮಾ |
ತುದಿಸದೊಯ್ಯನೆ ಬಾಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ಮಸ್ತಕವ ||
ಬೆದಱಿದನು ರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರನ |
ವದನಚೇಷ್ಟೆಯ ಕಂಡು ತಂದೆಯ |
ಹದನದೇನೆಂದರಸನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗಿ ನಡೆತಂದ ||೨೨೮||

ವಿತತಗಳಿತಾಶ್ರುಪ್ರಕರವೂ |
ರಿತನಿಮಿಾಲಿತನೇತ್ರನಿರ್ಗತ |
ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ ಶೋಕೋದ್ರೇಕಪರವಶನ ||
ಸತಿಯ ಕರ್ಕಶಕಲುಷವಾಗಸಿ |
ಹತಿನಿರೋಧಿತಹೃದಯಬಾಧಾ |
ನ್ವಿತನ ಕಾಣುತ ಕೈಯ ಕದಪಿನಲಿರ್ದನಾಮ ||೨೨೯||

ಆ ಸಮಯದಲಿ ಮನಮರುಗಿ ಮಂ |
ತ್ರೀಶನೊಯ್ಯನೆ ರಾಜರಾಜಾ |
ಧೀಶನನು ನುಡಿಸಿದನು ಮಧುರವಚೋವಿಳಾಸದಲಿ ||
ಈಸುನಿರ್ಬಂಧದ ನಿರೋಧ |
ಕ್ಲೇಶವಾರಿಂದೇನುಕಾರಣ |
ವಾಸವಾದುದು ದೇವರಂಗದಲೆಂದನಾಮಂತ್ರಿ ||೨೩೦||

ತರಣಿವಂಶದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿ |
ಗೆರವಲಾ ದುಶ್ಚಿತ್ತ ಮನುಕುಲ |
ದರಸುಗಳಿಗೆ ವಿಷಾದವದು ತಾನಪ್ರಸಿದ್ಧವಲೆ ||
ಅರಿವಿಜಯವೀರರಿಗೆ ಚಿಂತಾ |
ಸ್ಪರುಶವುಂಟೇ ಜೀಯ ಯೋಗೋ |
ತ್ಕರುಷದೇಹವ್ಯಥೆಯದೇಕೆಂದಾತ ಬೆಸಗೊಂಡ ||೨೩೧||

ಆಮಧುರವಚನದ ವಿಳಾಸೋ |
ದ್ದಾಮಗಾರುಡಮಂತ್ರವೆಬ್ಬಿಸಿ |
ತಾಮಹಾದುಷ್ಟಾಂಗನಾರಸನಾಹಿದಷ್ಟನನು ||
ರಾಮನೇ ಬಂದಾತ ಜಗದಧಿ |
ರಾಮನೇ ನುಡಿವಾತ ಮಂಗಳ |
ನಾಮನೇ ಎಂದಪ್ಪಿದನು ಮಗನೆಂದು ದಳಪತಿಯ ||೨೩೨||

ಜೀಯ ನಾನು ಸುಮಂತ್ರಕನು ರಘು |
ರಾಯನಭಿಷೇಚನದ ರಾಜ್ಯ |
ಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕಾವುದಭಿಮತ ನಿಮ್ಮ ಚಿತ್ತದಲಿ ||

ರಾಯತನದಭಿಮುಖದ ಕಮಲದ |
ಳಾಯತಾಂಬಕ ಬಂದಿಹನು ಮುನಿ |
ರಾಯನೈತಂದಿಹನು ನೇಮವದೇನು ತನಗೆಂದ ||೨೩೩||

ಮಗನೆ ಬಂದೈ ಮನುಕುಲಾಂಬರ |
ಗಗನಮಣಿ ಬಂದೈ ಮನೋಹರ |
ಸುಗುಣ ಬಂದೈ ಸೂನೃತವ್ರತ ಬಂದೆಯೈ ಎನುತ ||
ಒಗುವ ನಯನೋದಕದಲರೆದಿ |
ಟ್ಟಿಗಳ ನೋಟದಲಪ್ಪಿ ಸತ್ಯದ |
ತಗಹಿನವನೀನಾಥನಾರಘುನಾಥಗಿಂತೆಂದ ||೨೩೪||

ಕಂದ ಕೇಳೆನ್ನಣುಗ ಕೇಳಾ |
ನೊಂದ ನೆನೆದರೆ ದೈವ ತಾ ಬೇ |
ಱೊಂದ ನೆನೆದುದು ದೈವಗತಿಗೀಕ್ಕೈಕೆಯನುಸಾರಿ ||
ಎಂದು ಮೇಲುತ್ತರಕೆ ನಾಲಗೆ |
ಬಂದು ಬಂದೊಳಸರಿದು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ನಿಂದು ಬಳಿಕೀಮಾತನೆಂದನು ಕಲಿಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೩೫||

ಈಸುದಿನಪರಿಯಂತ ವಿಭವದ |
ವಾಸ ಸೊಬಗಿನ ಸೆಜ್ಜೆ ಸುಖದ ಸು |
ದೇಶ ಸುಮ್ಮಾನದ ಸುಧಾಂಬುಧಿ ಸಿರಿಯ ನೆಲೆವೀಡು ||
ಲೇಸಿನಾಗರ ಶುಭದ ಬಹಳಿತ |
ಕೋಶ ಸಂತಸದಿಕ್ಕೆ ಸೊಂಪಿನ |
ವಾಸವಾಗಿರ್ದುದು ನಿವಾಸವಿದೆಂದನಾ ಭೂಪ ||೨೩೬||

ಅಶುಭದಾಡುಂಬೊಲನು ಕುಹಕದ |
ಪಸರ ಚಿಂತೆಯ ಸಂತೆ ದುಃಖದ |
ವಸತಿ ದುಗುಡದ ಬೀಡು ದುಮ್ಮಾನದ ಜನಸ್ಥಾನ ||
ಅಸುಖದಾರವೆ ಭೇದ ಪುದಿದಾ |
ಯಸದ ಜಾಳಿಗೆ ಜವನ ಮನೆ ರ |
ಕ್ಕಸಿಯ ಮಠವಾಯ್ತಿಂದು ಭವನವಿದೆಂದನಾಭೂಪ ||೨೩೭||

ನರಪತಿಗಳೊಳು ಭಾಗ್ಯದಲಿ ಬಾ |
ಹಿರರಲಾ ನಾವಿಂದು ಸುಕೃತದೊ |
ಳರೆಗಲಸಿಗಳು ನಾವಲೇ ಹರಹರ ಮಹಾದೇವಾ ||
ಪರಮಹರುಷದ್ರುಮದ ಬೇರಿಂ |
ಗುರಿಯನುಱೆ ಚಾಚಿದೆವಲಾ ಕಡು |
ದುರಿತಕಾಯರು ನಾವಲೇ ಎಂದನು ಮಹೀಪಾಲ ||೨೩೮||

ಹೇಳಿ ಫಲವೇನೆಲೆ ಸುಮಂತ್ರಕ |
ಮೇಲಱಿಯದೆ ಕೊಟ್ಟೆನೀಭಾ |
ತಾಳಿಗಸುರಾಮರರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ವರವೆರಡ ||
ಬಾಳ ಚಾಚಿದಳಿವಳೆನಗೆ ಗೋ |
ನಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದೆ ಬಂದು ತಂದೀ |
ನಾಲಗೆಗೆ ನರಸುಕ್ಕನಿಕ್ಕಿದಳಿವಳು ತನಗೆಂದ ||೨೩೯||

ಬಟ್ಟೆಗುತ್ತರವಿದ್ಯವಱಿಯದೆ |
ಕೊಟ್ಟರುಂಟೆಲೆ ಮಂತ್ರಿಕೇಳ್ ಮನ |
ಮುಟ್ಟಿ ನುಡಿಯಲಿ ಭಾವಿಸದೆ ಸದ್ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಕೊಟ್ಟವರವೆರಡುಂಟು ಬೇಡದೆ |
ಕೊಟ್ಟರವರಿಂದೀಗ ಹೊದಕುಳಿ |
ಗುಟ್ಟುತಿಹರಿದನಱಿಯೆ ನೀಕೇಳೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೦||

ಬಂದುದೆನಗಪಕೀರ್ತಿ ರಾಜ್ಯವ |
ನೊಂದುವರದಲಿ ಬೇಡಿದೆನು ನಿಜ |
ನಂದನಂಗೊಂದರಲಿ ರಾಮಂಗಡವಿಯೊಡೆತನವ ||
ಇಂದುಮುಖಿಯರ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ ನೊದ |
ಲೊಂದಿಸಿದರೆನಗೀವರವ ನೀಂ |
ಬಂದ ಬಳಿಕನುಮಾನವಾಗಿದೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಯರಿಗೆ ||೨೪೧||

ಮನುಕುಲದ ರಾಯರಲಿ ಹುಸಿ ಸಂ |
ಜನಿಸದೆಂದೊಳಗಱಿಯದೆನ್ನಯ |
ತನುಜಗಧಿರಾಜತ್ವವನು ಬೇಡಿದೆನು ನಿಮ್ಮವರ ||

ಇನಿತು ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆಯಿರ |
ಲನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ ಸಾಕು ರಘುನಂ |
ದನಗೆ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿ ನೀಂ ನೆರಹೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೨||

ಈತನೇನು ದಧೀಚಿ ಶಿಬಿ ಜೀ |
ಮೂತವಾಹನ ಬಲಿ ಕಪೋತಾ |
ಖ್ಯಾತರೊಳಗಗ್ಗಳನೆ ಬೇಡಿದ ವರವನೀಯಲ್ಕೆ ||
ಮಾತದೇಕೆಲೆ ಮಂತ್ರಿ ಸಾಕಿ |
ನ್ನೀತಕವನಿಯ ಬಯಕೆ ರಘು ಸಂ |
ಜಾತಗಭಿಷೇಕವನು ಮಾಡಲಿಕೆಬ್ಬಿಸವನಿಪನ ||೨೪೩||

ದೊಡ್ಡಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೀಕಡು |
ಖಡ್ಡತನವಿರಬೇಕು ರಾಮಂ |
ಗೊಡ್ಡಿದೀಕವಡೊಂದ ತಪ್ಪಿಸ ನೆನೆದ ಮತಿ ಲೇಸು ||
ಬೊಡ್ಡಿದೂದಪಕೀರ್ತಿವಧು ಸಲೆ |
ದೊಡ್ಡಿದರು ರಘುಸಗರರವರೊಳ |
ಗಡ್ಡನಗೆ ಹೊಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗಿಂದು ||೨೪೪||

ಸುತವಿಯೋಗದಲಳಿಯದಿರನೀ |
ಕ್ಷಿತಿಪ ನೀವೆಂದುಗ್ರಪಾತಿ |
ವ್ರತೆಯರೊಳಗಗ್ಗಳರು ನಿಮ್ಮನು ನೆಮ್ಮುಗಪಕೀರ್ತಿ ||
ಕ್ಷಿತಿಯ ಕುಜನರ ಜಿಹ್ವೆ ಕಡುಕೂ ||
ರಿತು ಕದರ್ಥದಿನವನಿಪಾಲ |
ಚ್ಯುತಿಗೆ ಮನವನು ಮಾಡುವುದು ನಿಮಗುಚಿತವಲ್ಲೆಂದ ||೨೪೫||

ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನೀಧರೆ |
ಯರಸುತನದಲಿ ರಾಘವೇಶ್ವರ |
ನಿರಲಿ ಭೂಸುರನಾಗಿ ರಾಜಋಷಿತ್ವದಲಿ ಬಳಿಕ ||
ಇರಲಿ ರಘುಪತಿ ನಿಮಗೆ ಮೆಚ್ಚಿವುದು |
ಧರೆಯ ಸಿರಿ ಮನ್ವಾದಿರಾಯರ |
ತರುಣಿಯರು ನಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗೆಂದ ||೨೪೬||

ಬೇಡಿದೀವರದಿಂದ ನೃಪತಿಯು |
ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವನಪ್ರವಾಸವ |
ಮಾಡುವೆನು ಮಱೆಯೇನು ಮನದನುತಾಪವಿನ್ನೇಕೆ ||
ಖೋಡಿ ನಿಮಗಾಗದವೊಲೀ ನೃಪ |
ನಾಡಿ ಹುಸಿ ಹೊಗದಂತೆ ಕೀರ್ತಿಯ |
ಜೋಡಿಸುವಡಿದು ಸಮಯವೆಂದು ಸುಮಂತ್ರ ಕೈಮುಗಿದ ||೨೪೭||

ಬಿಡು ಸುಮಂತ್ರ ಕುಮಂತ್ರಕೃತ್ಯವ |
ನಡಿಸಬೇಡೆಮ್ಮೊಡನೆ ರಘುಗಳ |
ಮಡದಿಯರು ನಗಲೆಮ್ಮ ನೆಮ್ಮಲಿಯಾದ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ||
ಒಡರಿಸಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ನೆಮ್ಮಯ |
ನುಡಿಗೆ ಹೊಗದಾಂ ಬಲ್ಲೆವೀ ಜಂ |
ಜಡೆಯುತನವನು ಕೆಲಕೆ ಸಾರೆಂದಳು ಸುಮಂತ್ರಕನ ||೨೪೮||

ಇದು ಯಥಾರ್ಥ ಸುಮಂತ್ರ ನೀನಾ |
ಡಿದ ಸುಭಾಷಿತವೆಂದು ನಂಬಿಹು |
ದದಕೆ ಹೊರಸೊಗದಂತೆ ನಡಿಸುವೆವೆಂದು ಮುನಿ ನುಡಿಯೆ ||
ಗದಿಸಬೇಡಿನ್ನಾತನಾಡಿದ |
ತುದಿಯ ಕೊಸರನು ನಿಮ್ಮ ರಾಯನ |
ವದನದಲಿ ನುಡಿ ಹುಟ್ಟಲೆಂದಳು ಕೈಕೆ ಮುನಿಪತಿಗೆ ||೨೪೯||

ಐಸಲೇ ನೀಂ ಬೇಡಿದುದು ತಾ |
ನೇಸು ದೊಡ್ಡಿತು ತಂದೆಯಾಡಿದ |
ಭಾಷೆಗಿದಕೋ ಭಾಷೆಯೆನುತಾಜನನಿಗಾರಾಮ ||
ಲೇಸು ಮಾಡಿದಿರನೃತವೆಮ್ಮವ |
ನೀಶನಲಿ ಹೊಗದಂತೆ ಘಟದಲಿ |
ಕಾಸಿದಿರಿ ಕಲ್ಮಷವನುಗಿದನ್ವಯದ ಭೂಷಣವ ||೨೫೦||

ಭರತನಾಳಲಿ ರಾಜ್ಯವನು ನೀಂ |
ನರಪತಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದದ |
ಪರಮಸೇವಾನಿರತರಾಗಿರಿ ನಿಮ್ಮನುಜ್ಞೆಯಲಿ ||

ಚರಿಸುವೆನು ವನವಾಸವನು ಗೋ |
ಚರಿಸುವೆನು ನೀಂ ನುಡಿದ ವರುಷದ |
ಪರಿಗಣನೆ ಪರಿಯಂತವೆಂದನು ಕೈಕೆಗಾರಾಮ ||೨೫೧||

ಆ ಸತಿಯನುಪಚರಿಸಿ ಪಿತನಾ |
ಯಾಸವನು ಶ್ರುತಿಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿ |
ಳಾಸವಚನಾಳಾಪದಿಂದನುತಾಪವನು ಬಿಡಿಸಿ ||
ಆ ಸಕಲಲೋಕೈಕಲೀಲಾ |
ವಾಸ ತೊರವೆಯ ರಾಯನಾ ವನ |
ವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಡನಮರೇಂದ್ರಾದಿಗಳು ನಲಿಯೆ ||೨೫೨||

ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಭಾಗವತವೂ ಕೂಡ 'ನಿತ್ಯಾತ್ಮಶುಕ' ನೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಕವಿಯಿಂದ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂ|| ಹೊತ್ತ ದುರಿತವ ಪರಿಹರಿಸಲೆಂ |
ದಿತ್ತನಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ಸತ್ಯಭಾಮಾದೇವಿಯನು ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕಂಗೊಲಿದು ||
ಅರಸ ಕೇಳಾದ್ವಾರಕಾಪುರ |
ವರದಲಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ತರಣಿಯನು ಭಜಿಸಿದನು ತತ್ತ್ವದ ಭಾವಭಕುತಿಯಲಿ ||
ಕರುಣಿಸಿದನಾತಂಗೆ ರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ನಿಜಭಕ್ತಂಗೆ ಬಳಿಕಾ |
ಪರಮಗುಣನಿಧಿ ಬಂದನಂದಾದ್ವಾರಕಾಪುರಕೆ ||೨೫೪||

ತರಣಿ ತನಗಿತ್ತಮಲರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ಕೊರಳಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಂ |
ಬುರುಹಮಿತ್ರನ ಭಕುತ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಪುರವರಕೆ ||
ಬರುತಿರಲು ಪುರವಾಸಿಜನ ಕ |
ಣ್ಣಿರದೆ ನೋಡುವೆವೆನುತ ಹರಿತಂ |
ದಿರದೆ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿದರು ಕೃಷ್ಣಂಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ||೨೫೪||

ದೇವ ದೇವರ ಚರಣಕಮಲಯು |
ಗಾವಲೋಕನಕಿಂದಿದೋ ರಾ |
ಜೀವಸಖನಿದೆ ಬಂದನೀಕ್ಷಿಸುವವ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ||
ಸೀವುತಿವೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದಧಿಕಕೃ |
ಪಾವಲೋಕನದಿಂದೆನಲು ರಾ |
ಜೀವನಾಭನು ನೋಡಿ ನಗುತಿಂತೆಂದನವರೊಡನೆ ||೨೫೫||

ಕಂಜಸಖನಲ್ಲಲ್ಲ ಬೆದಱದಿ |
ರಂಜದಿರಿಯಂಜದಿರಿ ಬಱಿದೇ |
ಗುಂಜಿ ಮಾಣಿಕವೆಂಬ ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಮತಿಗೆಟ್ಟು ||
ಅಂಜದಿರಿ ಸತ್ರಾಜಿತನು ವರ |
ಕಂಜಸಖನಿತ್ತಮಳರತ್ನಸು |
ರಂಜಿತನು ಬರುತಿಹನು ಎಂದನು ನಗುತ ಮುರವೈರಿ ||೨೫೬||

ಎನುತಿರಲು ಮಧುವೈರಿ ತನ್ನಯ |
ಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕನು ಮಣಿರಥನು ಸಂ |
ಜನಿಸಿದನು ಧನವಂತನಾದನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲು ||
ದಿನದಿನದಲೆಂಟೆಂಟು ಭಾರದ |
ಕನಕವನು ಮಣಿ ಕೊಡುವುದದಱೊಳು |
ಜನಿಸದಾಧಿವ್ಯಾಧಿದುರ್ಭಿಕ್ಷಾದಿಭಯವೆಂದ ||೨೫೭||

ಒಂದು ದಿನ ತದ್ರತ್ನವನು ಗೋ |
ಎಂದನಾಸತ್ರಾಜಿತನ ಕರೆ |
ದೆಂದನೀವುದು ಯದುನೃಪಾಲಂಗೆಂದೊಡೆಯು ಕೊಡದೆ ||

ಮಂದಮತಿ ಧನಲೋಭದಲಿ ನಿಜ |
ಮಂದಿರದಲೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಮು |
ಕುಂದನಾಜ್ಞೆಯ ವಿಚಾರಿ ಲೆಕ್ಕಿಸದಿರ್ದನುಬ್ಬಿನಲಿ ||೨೫೮||
ಇರಲು ಸತ್ರಾಜಿತನ ತಮ್ಮನು |
ಧರಿಸಿ ಮಣಿಯನು ಹೋದನಡವಿಗೆ |
ತುರಗದಲಿ ಮೃಗಯಾವಿಹಾರವಿನೋದದಿಂದಿರಲು ||
ಕೆರಳಿ ಕೊಂದುದು ಸಿಂಹವಾಕೇ |
ಸರಿಯ ಕೊಂದನು ಜಾಂಬವನು ಬಳಿ |
ಕರಸಕೇಳಾ ಮಣಿಸಹಿತ ಹೊಕ್ಕನು ಮಹಾಬಿಲವ ||೨೫೯||
ಅತ್ತಲಱಸಿದರಾಪ್ರಸೇನನ |
ತೆತ್ತಿಗರು ಸತ್ರಾಜಿತಾದ್ಯರು |
ಸತ್ತ ತಮ್ಮನ ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಶಂಕಿಸಲು ||
ಇತ್ತಲಾ ವಾರ್ತೆಯನು ನಿರ್ಮಳ |
ಮೂರ್ತಿ ಕೇಳಿದ ತನ್ನ ಮೇಲಣ |
ಹೊತ್ತ ವಿಲಗವ ಕಳೆಯ ಲಸುರಾಂತಕನು ಪೊಱಮಟ್ಟ ||೨೬೦||
ಅಱಸಿ ಮುರಹರನಾಪ್ರಸೇನನ |
ಮರಣ ಸಿಂಹದಲಾದುದನು ಕಂ |
ಡಿರದೆ ಬೆಂಬತ್ತಿದನು ಸಿಂಹದ ಹಜ್ಜೆಯನು ಬಿಡದೇ ||
ಉರವಣಿಸಿ ಸಿಂಹವದು ವಿಪಿನಾಂ |
ತರದಲಡೆಗೆಡದಿರಲು ಕಂಡನು |
ಕರಡಿಯುಗುರಿನ ಗಾಯದಲಿ ಬೆಱಗಾದನಸುರಾರಿ ||೨೬೧||
ಸಿಂಹವನು ಕೊಲುವಂತ ಕರಡಿಯು |
ಸಿಂಹವಿಕ್ರಮನೆಂತೆನುತ ನರ |
ಸಿಂಹನೈದಿದನೆದಱ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಹಜ್ಜೆಯನು ನಿಲಿಸಿ ||
ಗಹ್ವರವನಪವಾದಶಿಖಿದಂ |
ದಹ್ಯಮಾನಾಂತರನು ಹೊಕ್ಕನ |
ಸಹ್ಯತಾಪತ್ರಯವಿದೂರನು ಋಕ್ಷಪನ ಬಿಲವ ||೨೬೨||

ನಿಂದನವನ ಸಮೀಪದಲಿ ಗೋ |
ವಿಂದನಾ ರತ್ನಾಭಿಲಾಷೆಗೆ |
ಸಂದು ಸುಳಿಯುತ್ತಿರಲು ಕಂಡಾಧಾತ್ರಿ ಮುರಹರನ ||
ಬಂದನಾರಿವನೆನುತ ಮೊಱೆಯಿಡೆ |
ಲಂದದನು ಕೇಳುತ್ತ ಮಿಗೆ ಹಱಿ |
ತಂದನಾಋಕ್ಷಾಧಿಪತಿಜಾಂಬವನು ಕಡು ಮುಳಿದು ||೨೬೩||

ಅಱಿಯದಾತ್ಮಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬುದ |
ನೆಱೆ ವಿಚಾರವಿಹೀನನಾಗಿಯೆ |
ತಱುಬಿ ಕಾದಿದನಾಯುಧಂಗಳಲಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರದಲಿ ||
ಮುಱಿದು ತರುನಿಕರದಲಿ ಮತ್ತೆಯು |
ಕರದ ಮುಷ್ಟಿಯಲೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರು |
ಒಱೆದು ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಮುರರಿಪು ಋಕ್ಷಪತಿ ಮುಳಿದು ||೨೬೪||

ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧವ ಮಾಡುತಿರಲಂ |
ದಷ್ಟವಿಂಶತಿದಿವಸ ಪರಿಯಂ |
ತಿಷ್ಟಭಕ್ತನ ಕೂಡೆ ಲೀಲೆಯನಾಡುವಂದದಲಿ ||
ನಷ್ಟವಾದುದು ಸತ್ವವಾತನ |
ರಿಷ್ಟವೈರಿಯ ಕರಹತಿಗೆ ನಿ |
ಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರನು ಜಾಂಬವಂತನು ಬೞಲುತಿಂತೆಂದ ||೨೬೫||

ಆರು ನೀನೆಲೆ ವೀರ ಜೀವರ |
ಭೂರಿಸತ್ವಾತ್ಮಕನು ಕೌಸ್ತುಭ |
ಧಾರಿಯೊ ಶಂಕರನೊ ಮೇಣ್ ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವನೋ ||
ಆರು ತನ್ನೊಡನಕಟ ಕಾದುವ |
ವೀರರೀಯುಗದೊಳಗೆ ವಿಸ್ಮಯ |
ಕಾರಿಯಾದೆಯಲಾಯೆನುತ ನೋಡಿದನು ಮನದೊಳಗೆ ||೨೬೬||

ಮತ್ತೆ ಹರಿ ಕರುಣಿಸಲು ಕಂಡನು |
ಚಿತ್ತದಲಿ ರಘುನಾಥನೆಂಬುದ |
ನತ್ಯಧಿಕಭಕ್ತಿಯಲಿ ಮೆಯ್ಯಿಕ್ಕಿದನು ಚರಣದಲಿ ||

ಸತ್ಯಸಂಧನೆ ತನಗೆ ಮೆಱೆವೆಯ |
ನಿತ್ತಿನಿತುದಿನ ಕಾದಿದೆಯೆನು |
ತತ್ತನಾಜಾಂಬವನು ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲ್ಗಳನು ಪಿಡಿದು ||೨೬೭||

ಏಳೆನುತ ನೆಗಹಿದನು ಪರಮಕೃ |
ಪಾಳು ತಕ್ಕೈಸಿದನು ಬಕುತನ |
ಮೌಳಿಯನು ತನ್ನೆರಡುಕರತಳದಿಂದೆ ಮೆಯ್ದಡವಿ ||
ಹೇಳಿದನು ಕಾರ್ಯವನು ತನ್ನಯ |
ಮೇಲೆ ಮಣಿಕೃತದೋಷವನು ಜನ |
ಜಾಲದಾವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನಾಜಾಂಬವಂತಂಗೆ ||೨೬೮||

ಇತ್ತನಾತನು ಬಳಿಕ ತನ್ನಯ |
ಪುತ್ರಿಯನು ಜಾಂಬವತಿಯೆಂಬಳ |
ನತ್ಯಧಿಕಗುಣರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯನು ಮಣಿಸಹಿತ ||
ಮತ್ತೆ ಬಹುವಿಧವಸ್ತುಗಳನೊಲಿ |
ದಿತ್ತು ಪೂಜಿಸಿದನು ಪರಾತ್ಪರ |
ವಸ್ತುವನು ವೇದಾಂತವಿಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯನು ನಲಿದು ||೨೬೯||

ರತ್ನವರವನು ಕೊಂಡು ಕನ್ಯಾ |
ರತ್ನ ಸಹಿತಾನಂದದಲಿ ಗುಣ |
ರತ್ನಮೂರುತಿ ಪುರಕೆ ಬಿಜಯಂಗೆಯ್ಯುತಿರೆ ಕಣ್ದ ||
ಯತ್ನದಲಿ ಪುರವಾಸಿಜನ ನವ |
ರತ್ನಮಯತೊಡಿಗೆಗಳಲೆಸೆಯಲು |
ನೂತ್ನನವನೆಂದಿದಿರುಗೊಣ್ಡರು ವಿತತವಿಭವದಲಿ ||೨೭೦||

ಕರೆದು ಸತ್ರಾಜಿತನನಾಮುರ |
ಹರನು ಸಭೆಯಲಿ ನೆಱೆದ ಪೃಥ್ವೀ |
ಶ್ವರರ ಬಾಂಧವನಿಕರದೊಡ್ಡೋಲಗದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||
ಹರುಷ ಮಿಗಲಂದಾಸ್ಯಮಂತಕ |
ವರಮಹಾರತ್ನವನು ಕೊಟ್ಟನು |
ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕನೆನುತ ಕರುಣಾವನಧಿ ಕಯ್ಮುಗಿದು ||೨೭೧||

ಒಱಿದಿ ಹೇಳಿದೆನಕಟ ಲೋಕ |
ಕ್ಕರುವ ದೈವದ ಮೇಲೆ ದೋಷವ |
ನಱಿಯದಜ್ಞಾನಿಗಳದಾರೆನ್ನಂತೆ ಭುವನದಲಿ ||
ಕೊಱತೆ ಹೊತ್ತುದು ನನ್ನ ಮೇಲೆನು |
ತ್ತೆಱಗಿ ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ ಕ |
ಯ್ಮಱಿಯ ಮೊಗದಲಿ ಕೊಣ್ಡನಾ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಮಣಿಯ ||೨೭೨||

ಸನತ್ಕುಮಾರ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸ ಅಥವಾ ಕುಮಾರಬೊಮ್ಮರಸನೆಂಬ ಜೈನಕವಿಯು ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಜಿನದತ್ತರಾಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಇವನ್ನು ಪೂರ್ವದ ಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸನಂತೆ ಇವನೂ ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನಾದಕಾರಣ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಬೊಮ್ಮರಸನಿಗೆ 'ಕುಮಾರ ಬೊಮ್ಮರಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೫—೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿಯ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕನು ಸನತ್ಕುಮಾರ. ಈ ಅರಸನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಗಧನೃಪಾಲನಾದ ಶ್ರೇಣಿಕನಿಗೆ ಗೌತಮಗಣಧರನು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳು ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ "ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ" ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇದರಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿ.

24. ರಾ ತ್ರಿ ಯ ವ ರ್ಣ ನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

ತೇಜವಡಗಿತು ಲೋಕಬಾಹಿರ |
ರೋಜೆಯಾಯಿತು ಗತಿಯ ಕಾಣೆ ಸ |
ರೋಜಿನಿಯನಿಂದಗಲ್ದೆನೆಂಬರ ಮೊದಲೆ ಬಯಲಾಯ್ತು ||
ಈ ಜಗವ ತಿರುತಿರುಗಿ ನೊಂದೆನು |
ಮಾಜಲೇನಸುದೊಱೆವೆನೆಂದಂ |
ಭೋಜಸಖನಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು ಬಿದ್ದನಬ್ಧಿಯಲಿ ||೨೭೩||

ತೋಱೆ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಪಡುವಲು |
ಪಾಱೆ ಪಕ್ಕಿಗೆ ವಿಹಗಸಂತತಿ |
ಜಾಱೆ ಜಲಜಾತಗಳ ಮೈಸಿರಿ ತಾರೆಗಳ ಬಳಗ ||
ಏಱೆ ಗಗನಾಂಗಣಕೆ ಸೊಂಪುರೆ |
ಬೀಱೆ ಕೈರವವನಕೆ ತಮವನು |
ಕಾಱೆ ದಿಕ್ಕನ್ಯೆಯರು ರವಿಯಪರಾಬ್ಧಿಯಲಿ ಮುೞುಗೆ ||೨೭೪||

ಭೂತಲದೊಳುಳ್ಳಖಿಳಸುಜನ |
ವ್ರಾತ ತಮತಮಗುಚಿತಸುಪ್ತಿಸ |
ಮೇತದಿಂದಿರಲನಿತಕಾಯ್ತು ನಿಶಾಂತ್ಯಯಾಮವದು ||
ಈ ತಮವ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಭವದೀ |
ಯಾತಪದಿ ಧರೆಯನು ಬೆಳಗುವ ಮ |
ಹಾತರಣಿ ಬಾರೆಂದು ಕೋೞಿಗಳೊಲಿದು ಕೂಗಿದುವು ||೨೭೫||

ಹೂಡಿದುವು ಸಿರಿವನೆಯ ಬಾಗಿಲು |
ಕೂಡೆವೆರೆದಳಿಗಣವು ಸೆಱೆಬಿ |
ಟ್ಟಾಡುತಿರ್ದುವು ಲೀಲೆಯಲಿ ಚಕ್ರಗಳು ಸಂತಸದಿ ||
ಕೂಡಿದುವು ತಂಬೆಲರು ತಣ್ಣನೆ |
ತೀಱೆ ರಥವನು ಹೂಡಿ ದಿನಕರ |
ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ ಪಣೆಯ ಚಂದಿರವಟ್ಟೆನಂತೆಸೆದ ||೨೭೬||

ಇರಳುವೆಣ್ಣಿನ ಜವ್ವನಂ ಸಲೆ |
ಕೊರಗಿತಾನಂದಿಸುವ ಕುವಲಿನಿ |
ಶಿರವ ಬಗ್ಗಿಸಿ ತೂಕಡಿಸಿದಳು ಮಲಗಿದಬ್ಜಿನಿಯು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನಗುತಿರೆ |
ಕರದಿ ಪ್ರಾಗಂಗನೆಯ ಮನ್ನಿಸಿ |
ತರುಣಿ ನೆಲಸಿದನುದಯಪರ್ವತಶಿಖರವಿಷ್ಟರದಿ ||೨೭೭||

——

ಸಾಳ್ವಭಾರತ.

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಹನ.

ಈ ಭಾಗವು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಸಾಳ್ವನ ಭಾರತದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಕೊಂಕಣದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ “ ನಗಿರ ” ನಗರಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಳ್ವಮಲ್ಲನರೇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ “ ಪಟ್ಟದ ಕವಿ ” ಎಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಸುಮಾರು ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೀವನ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಭಾರತಗ್ರನ್ಥವು ೧೬ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದ ವಿಷಯಗಳೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಜೈನಮತದ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವಲ್ಲದೆ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನು. ಇದರ ಹೆಸರು “ ರಸರತ್ನಾಕರ ”. ಈತನು ಸಾಳ್ವಸಾಂಗತ್ಯವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಹೇಳುವರು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

25. ಲಾ ಕ್ಷಾ ಗೃ ಹ ದ ಹ ನ .

ಕೇಳೆಲೆ ಶ್ರೇಣಿಕಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ವಿದುರನು ತಿಳಿದನರಗಿನ |
ಶಾಲೆಯೆಂಬುದ ಕಳುಹೆ ಗೂಢದಿ ಕನಕ ಪಾಂಡವರ್ಗೆ ||
ಹೇಳಲಾಲೋಚಿಸಿಯೆ ದೇಶವಿ |
ಶಾಲವನು ಗೂಢದಲಿ ಚರಿಸುವ |
ಬಾಳುವೆಯನವರೊಲಿಯೆ ಕನ್ನವ ಸವೆದನಾ ಕನಕ ||೨೭೮||

ನಿಲ್ಲಿ ನೀವೆನ್ನವರನಾಪೇ |
ಳ್ದಲ್ಲದೆ ಕದಲಬೇಡವೆಂದವ |
ನಲ್ಲಿರದೆ ಪೊರಮಟ್ಟು ತನ್ನುಜ್ಜುಗವ ಚಿಂತಿಸುತ ||
ನಿಲ್ಲದತ್ತೆಡೆಯಾಡುತಿರ್ದ್ದನು |
ಭಿಲ್ಲಿಯೈವರು ಸುತರು ಸಹ ಪಥ |
ದಲ್ಲಿ ಬರೆ ನೆಱೆಕಂಡು ಮನದಲಿ ನಲಿದನಾ ಕನಕಾ ||೨೭೯||

ಎಲೆ ಬಡವೆ ನೀನಾರು ಈ ಮ |
ಕ್ಕಳ ಸಹಿತಲಿತ್ತೆತ್ತ ಪೋದಪೆ |
ಬಲಿಲ್ದಿಯೆನೆ ದೇಸಿಗಿತಿ ತಾನು ನಿಷಧೆಯೆನಿಪೆನಣ್ಣಾ ||
ಪೊಟಿಲೊಳಾವಿರುಳೆಲ್ಲಿಹೆವು ಎನೆ |
ತಳುವದೆನ್ನೊಡವನ್ನಿ ನಿಮ್ಮಯ |
ಒಬಿಲಿಕೆಯ ಕಳೆದೊಂದೆಡೆಯಲಿರಿಸುವೆನು ತಾನೆಂದ ||೨೮೦||

ಎನಲು ಕನಕನ ಹಿಂದೆ ಬರಲರ |
ಮನೆಯಲೊಂದಂತರದಿ ಪಾಂಡವ |
ತನಯರಱಿಯದವೋಲಿರಿಸಿಯಿರುಳರಮನೆಯ ಪೊಕ್ಕ ||
ಏನುತೆ ಕುಂತಿಯು ಸಹಿತ ಪಾಂಡವ |
ರನಿಬರನು ಸವೆದಾಸುರಂಗದೊ |
ಳನುವಿನಿಂ ಪೊಱಮಡಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದನಾಸುರಂಗವನು ||೨೮೧||

ಬಱಿಕಲೀಯಱುವರನು ಆರಮನೆ |
ಯೊಳಗೆ ಕರೆದುಣಲಿಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿ |
ಒಬಿಲಿದಿರಿ ಯಿಲ್ಲಿಯೆ ಒಱಗಿಯೆಂದತಿವಿನಯದಿಂದ ||
ತಳುವದೊಱಗಿಸಿ ದೀವಿಗೆಯು ಕಡು |
ಬಳೆದು ಸುಟ್ಟುದೆನಿಪ್ಪ ಶಂಕೆಯ |
ಬಳಸಿ ಕಡುನಡುವಿರುಳದಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಪೊರಮಟ್ಟ ||೨೮೨||

ಹೊಗೆದು ಹೊತ್ತಿತು ಭುಗಿಭುಗಿಲ್‌ಧಗ |
ಧಗಯೆನುತ ಕೇಸುರಿಯ ನಾಲಗೆ |
ನೆಗೆದುದಚ್ಚರಿಯನೆ ತ್ರಿಪುರವುರಿದಂತೆ ನೆರೆನೆರೆದು ||
ಗಗನವನು ಚುಂಬಿಸಿತು ಇರುಳದು |
ಹಗಲೆನಿಸಿದುದು ಸುತ್ತ ಯೋಜನ |
ದಗಲದಲಿ ಕಡು ಬೆಳಗೆ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಪುರಜನವು ||೨೮೩||

ಕರಿಕುಲದ ಸಿಗಳಗಳ ಕಳೆದರು |
ತುರಗಗಳನತ್ತಿತ್ತಲೊಯ್ದರು |
ಸರಸರನೆ ಗೋವೃಂದವನು ತೆವರಿದರು ತಮತಮಗೆ ||

ಉರಿದರಯ್ಯೋ ಪಾಂಡವರು ನಿಂ |
ದುರಿವ ಕಿಚ್ಚಿನಲೆಂದು ಸರ್ವರು |
ಮಱುಗಿದರು ಗೋಳಿಟ್ಟುದಾಪಾಂಡವಪರಿಗ್ರಹವು ||೨೮೪||

ಕುರುಪತಿಯ ಸೇವಕ ಪುರೋಚನ |
ಹರುಷಬಟ್ಟನು ತಾನು ತನ್ನವ |
ರಿರದೆ ಅರಮನೆಯೂರಸುತ್ತಲು ಬೆಳೆಪನೆಕ ತಿರುಗಿ ||
ಉರಿಯು ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ನಂದಲು |
ಮೊಱೆಯಿಡುತ ಪಾಂಡವರ ಪಳೆಯರು |
ಮುಱುಟಿದಾಱುಂಪೆಣನನೊಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ ದಹಿಸಿದರು ||೨೮೫||

ದೀವಳಿಗೆಯಾಹಬ್ಬದಲಿ ಮಿಗೆ |
ದೀವಿಗೆಯ ಬೆಳಗುವ ವಿಧಾನದಿ |
ನಾವೆ ಸುಟ್ಟವರಸುವ ಕೊಳಬೇಕೆಂದಿಹನ್ನೆವರ ||
ತಾವೆ ವಿಧಿವಶದೊದವಿನಿಂದಾ |
ದೀವಿಗೆಯ ಮನೆಯೊಳುಱೆ ಬೆಂದರು |
ಭೂವರನ ಪುಣ್ಯಾವಲೆ ಎಂದ ಪುರೋಚನನು ಮನದಿ ||೨೮೬||

ಬಱಕಿದೆಲ್ಲವ ಕಂಡು ಪಾಂಡವ |
ರಳಿದರೆಂದು ಪುರೋಚನನು ಥಳ !
ಥಳನೆ ನೇಸಱು ಮೂಡುತಿರಲಾಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯ ||
ತಳುವದಾಗಳೆ ಕೊಟ್ಟು ದೂತನ |
ಕಳುಹಿ ಹಸ್ತಿನಪುರವ ಪೊಕ್ಕನು |
ಘಳಿಲನಾಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೊಡ್ಡೋಲಗವನೆಯ್ದಿದನು ||೨೮೭||

ಚರನು ರಾಯನಿಗಂಗೆ ಯೋಲೆಯ |
ನಿರದೆ ಕೊಡೆ ಮನದೊಳಗೆ ಯೋದಿದ |
ನರಸ ಬಿನ್ನಹವೆಂದು ಪಾಂಡವರಳಿದ ಪೊಕ್ಕಣೆಯ ||
ವಿರಚಿಸಿದನಾಚರನ ಮುಖದಿಂ |
ಮರಳಿ ತದ್ವೃತ್ತಾಂತವನು ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿಸಿದನೆದೆಗೆಡಲು ಕೇಳ್ದವರು ||೨೮೮||

ಸುರನದೀಸುತನಂಧನೃಪತಿ ವಿ |
ದುರ ಗರುಡಿಯಾಚಾರ್ಯಮುಖ್ಯರು |
ಪಿರಿದು ದುಃಖಿತರಾದರಾಕೌರವನು ಹೊಸುಕದ ||
ಕರುಣರಸವನು ಮೆಱೆದು ತಾ ಗೆ !
ಯ್ದುದ್ಧರುತರೋಪಾಯವು ಫಲಿಸಿತೆಂ |
ದುರೆ ಮನದಲುಬ್ಬಿದನು ನರಳಿದರಾ ಬಲಾಕ್ಕವರು ||೨೮೯||

ಅರಗಿನಾಮೂಡದಲಿ ಕೌಂತೇ |
ಯರನು ಕೌರವ ಕೊಂದನೆಂದಾ |
ಕೆಱಿನನೆಲ್ಲವ ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣನು ಖೇದವನು ತಳೆದು ||
ಭರದೆ ಹಸ್ತಿನಪುರಕೆ ದಂಡೆ |
ತ್ತಿರದೆ ನಡೆಯೆನಲು ಹಲಧರನವ |
ಸರವಿದಲ್ಲನುಜಾತ ನೀನೀಕೆಱಿನ ಕೇಳೆಂದ ||೨೯೦||

ಮಱೆವೆವೇ ಪಾಂಡವರು ಮಡಿದುದ |
ಮಱೆವನೆಂತಂತಕನು ಶಕ್ರನು |
ಮಱೆಯನಾಜಿಗೆಯಂಜನೆಯ ಗಂಡನು ಮಡಿದನೋ ಏಂ ||
ಅಱಿಸಿಕೊಂಡವ ಬಾರದಿರನೀ |
ಕೆಱಿನ ನೋಡುವ ಬೇಱೆ ಬೆಱಿಸಿಡು
ಯೋಱೆಯನುಚ್ಚಳಿಲದೇಕೆನುತ ನಿಲಿಸಿದನು ಮುರರಿಪುವ ||೨೯೧||

ಅತ್ತಲಾಪಾಂಡವರು ನದಿನಗ |
ವುತ್ತರಿಸಿ ಪೋಪಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯೋ |
ನ್ಮತ್ತಕಿರ್ಮ್ಮೀರಾಸುರನು ಕಾಮ್ಯಕವಿಪಿನದೊಳಗೆ ||
ಇತ್ತ ಬರದಿರು ತನ್ನ ಬನವೆಂ |
ದೆತ್ತಿಬರೆಯನ್ತಕವದನದಲಿ |
ತುತ್ತಿದನು ಕಲಿಭೀಮನೆಲ್ಲರು ಪೊಕ್ಕರಾಬನವ ||೨೯೨||

ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಈ ಭಾಗವು ತಿರುಮಲೆವೈದ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಉತ್ತರರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವು ವೈಷ್ಣವ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಈತನು ಆಧುನಿಕಕವಿಯೆಂದು ಕಾಣಬರುವುದು. ಈತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೇನು ಸಂಗತಿಯೂ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಂದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣ.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂ|| ಬಲುಹನಱಿಯದೆ ಕೆಣಕಿ ವಾಲಿಯ |
ಕೊಳುಗುಳಕೆ ವೇಲ್ವಾಯ್ದು ಪಿಡಿವಡೆ |
ದಳವೞಿದು ಸಾಮದಲಿ ಕೆಳೆಗೊಂಡನು ದಶಗ್ರೀವ ||

ಕೇಳಿದೈ ಕಾಕುತ್‌ಸ್ಥವಂಶ ನೃ |
ಪಾಲ ಬಲ್ಲಿದರಿಂದ ಬಲ್ಲಿದ |
ರಾಳುತನದಧಟುಳ್ಳವರು ಪಲರುಂಟು ಲೋಕದಲಿ ||
ಬೀಳುಕೊಂಡು ಪುಲಸ್ತ್ಯನೆನು ದಶ |
ಮೌಳಿ ಮನದುಬ್ಬಿನಲಿ ಧರಣೀ |
ಪಾಲರೊಳು ಬಲಯುತರನೊತ್ತರಿಸಿದನು ಕಾಳೆಗಕೆ ||೨೯೩||

ದಿವಿಜರಿಪು ಜಿತಸುರನರೋರಗ |
ಭವನನೈದಿದನೊಮ್ಮೆ ವಾಲಿಯ |
ಭವನವನು ವಿಖ್ಯಾತಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಖ್ಯಪುರವರವ ||೨೯೪||

* * * *

* * * *

* * * *

ಅಲ್ಲಿ ತಾರಾಪಿತನೆನಿಪ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ತಾರಾಖ್ಯನಿರೆ ಸುರ |
ದಲ್ಲಣನು ನುಡಿಸಿದನು ವಾಲಿಯ ಸಚಿವನೆಂದಱಿದು ||

ಎಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಬರಿಸು ರಣದಲಿ |
ಬಲ್ಲಿದನು ಗಡ ನೋಳ್ಪೆನೆನೆ ಕಪಿ |
ಮೆಲ್ಲನಿಂತೆಂದನು ಮುಗುಳ್ನಗೆ ಸೂಸೆ ರಾವಣಗೆ ||೨೯೫||

ಎಲೆ ನಿಶಾಚರ ನಿನ್ನ ಭುಜಬಲ |
ದಳವನಱಿಯದೆ ವಾಲಿಯೊಳು ಕೊಳು |
ಗುಳವ ಬಯಸುವೆಯೋ ಬಯಸುವೆಯೊ ಸಾವನಕಟೆನುತ ||
ಗೆಲವು ಘಟಿಸದು ನಿನಗೆ ದಕ್ಷಿಣ |
ಜಲಧಿಗೈದಿದನಾಪ್ಲವಂಗಮ |
ಕುಲಶಿರೋಮಣಿಯೊಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ಬಾರದಿರನೆಂದ ||೨೯೬||

ಸೈರಿಸಿನ್ನರೆಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನನು |
ಮಾರಿಗಡಬಳವಿಕ್ಕುವನು ಕಪಿ |
ವೀರನೆನೆ ಕಪಿಸಚಿವನನು ಕಡುಮುಳಿದು ಝುಂಕಿಸುತ ||
ದಾರಿದೆಗೆದನು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಣವ |
ತೀರಕತಿವೇಗದಲಿ ರಾಕ್ಷಸ |
ವೀರನೈದಿದನಭ್ರಪಥದೊಳಗಾಮಹಾರ್ಣವವ ||೨೯೭||

ಕಂಡನೈ ಕಪಿಕುಲಕಮಲಮಾ |
ರ್ತಾಂಡನನು ಮಾರ್ತಾಂಡತೇಜೋ |
ಮಂಡಲನನಾಖಂಡಲನ ಸುತನ ದಶಕಂಧರನು ||
ಚಂಡಬಲನಿವನೆಂದೆನುತ ಭೂ |
ಮಂಡಲಕೆ ನಭದಿಂದಿಳಿದು ಕೈ |
ಕೊಂಡನೈ ಪದಶಬ್ದವಾಗದ ಗತಿಚಮತ್ಕೃತಿಯ ||೨೯೮||

ಬೆನ್ನದಲಿ ನಡೆತಂದು ವಾಲಿಯ |
ಬೆನ್ನ ದೆಸೆಯಲಿ ರೂವುದೋಱದೆ |
ತನ್ನಭುಜಬಲದನಿತಱೊಳು ಬಿಗಿದನು ಕಪೀಶ್ವರನ ||
ಉನ್ನತೋನ್ನತಬಾಹುಬಲಸಂ |
ಪನ್ನನಲ್ಲಾ ವಾಲಿ ಬಗೆಯದೆ |
ತನ್ನ ಶೌಚವ್ರತದೊಳಿರ್ದನು ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ ||೨೯೯||

ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದನೊರ್ವೆ ರಜನೀ |
ಚರನನಾಶೌಚಾಂತದಲಿ ಕ |
ಣ್ಣಾರಿಭಯಂಕರನಿಱುಕಿದನು ಬರೆಸೆಳೆದು ಕಕ್ಷದಲಿ ||
ಕರಿ ನರಿಯನೀಕ್ಷಿಸುವವೊಲು ಕೇ |
ಸರಿ ಮೊಲವ ನಿಟ್ಟಿಸುವೊಲಾ ದಶ |
ಶಿರನನೆಣಿಸದೆ ಮಿಂದು ಸಂಧ್ಯಾವಿಧಿಯನೆಸಗಿದನು ||೩೦೦||

ಅಲ್ಲಿ ಜಪವನು ವಿಧಿವಿಧಾನಗ |
ಳಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಬ್ಧಿಗೆ |
ನಿಲ್ಲದೈದಿದನಸುರಪತಿಸಹಿತಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಅಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಸ್ನಾನಜಪಗಳ |
ನೆಲ್ಲವನು ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ಮಾಡಿದನು ಕೌಂಕುಳಿಲೌಂಕಿ ರಕ್ಕಸನ ||೩೦೧||

ನಡೆದನಲ್ಲಿಂ ಮೇಲೆ ಬಡಗಣ |
ಕಡಲಿಗಸುರನ ಪೊತ್ತು ಫಣಿಪನ |
ಪಿಡಿದು ನಡೆವ ಖಗೇಂದ್ರನಂತವನಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಬಿಡುದಲೆಯ ನಿಡುದೋಳುಗಳ ಜೋ |
ಲ್ವೊಡಲ ಸುರರಿಪು ಜವದಿನಡಸುತೆ |
ಪಿಡಿದ ಫಲಿತನವಾಮ್ರಕುಜದಂತಿರ್ದನಭ್ರದಲಿ ||೩೦೨||

ಆ ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನ ಜಪಸಂ |
ಧ್ಯಾಸುಕರ್ಮವನೆಸಗಿ ಕಪಿವರ |
ನೋಸರಿಸದೈದಿದನು ಪೂರ್ವಾಂಬುಧಿಗೆ ರಿಪುಸಹಿತ ||
ಆಸುಪಾರ್ಶ್ವಮಹೋದರಾದ್ಯರು |
ಗಾಸಿಯಾದರು ಕಪಿಪದದ್ರುಮ |
ದಾಸವಿಾರನ ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ ರಣವವನೊಳಿಲ್ಲೆಂದು ||೩೦೩||

ಮಿಂದು ಪೂರ್ವಾಬ್ಧಿಯೊಳು ಸಂಧ್ಯಾ |
ವಂದನಾದಿವಿಧಾನವನು ಮುದ |
ದಿಂದೆಸಗಿ ಕಕ್ಷಾವಲಂಬಿ ಸುರಾರಿ ನೋಡುತಿರೆ ||

ಬಂದನಗಣಿತ ಯೋಜನವ ಕಳೆ |
ದಂದು ದೈತ್ಯನ ಪುತ್ರ ಒಲಿಲಿಕೆ |
ಯಿಂದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೋಪವನದೊಳು ಬಿದ್ದನಳವಳಿದು ||೩೦೪||

ಎಡದ ಕೌಂಕುಳಿ ಬಿಗುಹು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ಸಡಿಲವಾಗಿರೆ ನುಸುಳಿ ರಿಪು ಬೆಂ |
ಗಡಗಿ ಸರಿದಿರೆ ಮುಳಿದು ನೋಡಿದ ಸುರಪತಿಯ ಸೂನು ||
ನುಡಿಸಿದನು ನೀನಾರೆಲವೊ ನಿನ |
ಗೊಡೆಯರಾರೆಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಿನಗು |
ಗ್ಗಡದ ಕೆಲಸವಿದೇನೆನುತ ನಗೆಯುಗೆ ಮುಖಾಬ್ಜದಲಿ ||೩೦೫||

ಆದಶಾಕೃತಿಯನು ಧರಿಸಿದಬು |
ಜೋದರನೆ ತವ ಸಾಹಸಕೆ ಸರಿ |
ಯಾದ ಸುಭಟರು ಜಗದೊಳಿಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರಸತ್ವನಲಾ ||
ಕಾದಿ ಬದುಕುವರುಂಟೆ ನಿನ್ನೊಡ |
ನೈದಿಸೆನ್ನೊಳು ಮಿತ್ರಭಾವವ |
ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ದೇಶಕೋಶವಿಶೇಷದೊಳಗೆಂದ ||೩೦೬||

ಆಗಲದಕೇನೆಂದೆನುತ ಶತ |
ಯೋಗಸುತನರ್ಚಿಸಿ ಕೃಶಾನುವ |
ನಾಗ ನಂಬುಗೆಗೊಳಿಸಿದನು ಕೈಮುಟ್ಟಿ ರಾವಣಗೆ ||
ಪೋಗಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ನಗರಿಗನು |
ರಾಗದಲಿ ರಾವಣನ ಮನ್ನಿಸಿ |
ಯೋಗಭೀರಪರಾಕ್ರಮನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನುಚಿತದಲಿ ||೩೦೭||

ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕು ಮು ದೇ ೦ ದು ರಾ ಮಾ ಯ ಣ. *

27. ಲಂಕಾದಹನ.

ಒದವಿದ ರಣರಾಗದಿ ನಿಂತಯ್ಯನ |
ಪದಕಮಲವನೊಲವಿಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು |
ತ್ರಿದಶಾಧಿಪರಿಪು ಚತುರಂಗಬಲಂ ಬೆರಸತಿರಭಸದಲಿ ||
ಕದನಾವನಿಯೊಳನಿಲಸುತನಂ ಕಂ |
ಡುದಯಿಸೆ ಕೋಪಂ ಕೈವೀಸಿದನು |
ನ್ಮದಭಟಗಜರಥತುರಗಂಗಳನುಕ್ಕೆವದಿಂ ರಕ್ಕಸರ ||೧೦೮||

ಬಿರುದಿನ ರಕ್ಕಸ ನಾಯಕರೆಲ್ಲಂ |
ತರತರದಿಂ ನಿಶಿತಾಯುಧಮಂ ಕೊಂ |
ಡರವರಿಸದೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡದಂ ಕಂಡನಿಲಸುತಂ ನಗುತ ||
ಭರದಿಂ ಪಿಡಿಪಿಡಿದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ |
ನುರವಣೆಯಿಂ ಪೊಯ್ದಂತಕವದನಕು |
ಹರಮಂ ಪುಗಿಸಿದನಾಡುತ್ತಿರೆ ಸುತ್ತಂ ದನುಜಕಬಂಧಂ ||೧೦೯||

ವೀರಭಟರ್ ಸೆಡೆವುದ ಕಂಡೊಮ್ಮೆಯೆ |
ಭೋರೆನೆ ವಾರಿಧಿತರಳತರಂಗಾ |
ಕಾರದೆ ಮಸಗಿ ಮಹೋದ್ಧತರೆನಿಸಿದ ರಕ್ಕಸರಾವುತರು ||
ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ ಬಳಸಲ್ |
ಮಾರುತತನಯಂ ಮಹಿಷಾಸುರನೆನೆ |
ಧೀರಂ ಪೆಗ್ಗೊರ್ಗಿಂಬಿಂ ನುರ್ಗಿಪ್ಪಿನೆಗಂ ಪೊಯ್ದುತವಿಸಿದಂ ||೧೧೦||

ಕಡೆಗಾಲದ ಮುಗಿಲೊಗೆದು ಗಡಣದಿಂ |
ಬಿಡೆ ಸುರಿವಂತಿರಲಂಬಿನ ಮಳೆಯಂ |
ಕಡಗಿ ದನುಜರುಂ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪಾವನಿ ಭಾವಿಸದೆ ||
ತಡೆಯದೆ ರಥದಿಂ ರಥಮಂ ಪೊಯ್ಯು |
ತ್ತೊಡೆಯುಡುಗದೆ ಶಕಟಾಸುರನಂ ಮು |
ಕ್ಕಡಿಮಾಡಿದ ಮಧುರಿಪುವೆನಲೆಸೆದಂ ಬಿಸರುಹಲೋಚನನು ||೧೧೧||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ೧೬ನೆಯ ಪುಟವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಕುಲಗಿರಿಗಳು ನಡೆತಂದವುವೆನೆ ಮ |
ಯ್ಗಲಿ ಜೋದರು ಮಾವಂತರು ನಚ್ಚಿನ |
ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳೆಯ್ತನ್ದೊರ್ಮೆಯೆ ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ ||
ಸಲೆ ನಿಜಹರಿನಾಮವಿದನ್ವರ್ಥಂ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆನೆ ಗಜಘಟೆಯಿಂ |
ದಲಸದೆ ಗಜಘಟೆಯಂ ನೆಱೆ ತವಿಸಿದನೋಡೆ ನಿಶಾಚರರು ||೩೧೨||

ಅನ್ತು ಸೆಡೆಯೆ ದಾನವನಾಯಕರ |
ತ್ಯನ್ತಂ ಕೋಪಾಟೋಪದೆ ಮುಳಿದ ಕೃ |
ತಾನ್ತನ ತೆಱದಿಂದಿಂದಗಿ ಸೆಡೆಯದೆ ಭರದಿಂ ನಡೆತಂದು ||
ಮುನ್ತಿರ್ದನಿಲತನೂಭವನಂ ಕಂ |
ಡಿನ್ತೆಂದಂ ಕಪಿಕೀಟಕ ತೊಲಗು ವಿ |
ಧುನ್ತುದನಿದಿರೊಳಗಿರದೆನೆ ರಾಘವನಾಳಣುವಂ ನಗುತ ||೩೧೩||

ಕುಲಪರಿಭವಮಂ ನೆನೆಯದೆ ದುರ್ಗತಿ |
ಗಳಸದೆ ವಿದ್ಯಾಹಾನಿಯನಱಿಯದೆ |
ಮಲಿನಾಶಯದಿಂ ಪರವಧುವಂ ಖಳನಾ ತೆಱದಿಂ ತಂದ ||
ಪಲಲಾದನ ನಿಮ್ಮಯ್ಯನ ತಲೆಯಂ |
ಸಲೆ ರಾಮಂ ಕೊಂಬುದನಱಿದುಮದೆಂ |
ತೆಲವೊ ವಿಧುಂತುದನೆಂತಪ್ಪುದು ನಿಪ್ಪಸರದಿನನುವಾಗು ||೩೧೪||

ಎನೆ ಮುನಿದಾಗಳೆ ಕೂರಂಬಂ ತೊ |
ಟ್ಟನಿಲಾತ್ಮಜನಂ ದಶಮುಖಸುತನಿಸೆ |
ಹನುಮಂತಂ ತಚ್ಛರವಂ ಗಗನದಿ ಕಡಿಖಂಡಂಗಡಿಯೆ ||
ಕನಲ್ದಂಬಿನ ಬಲ್ಸರಿಯಂ ರಾವಣ |
ತನಯಂ ಸುರಿಯಲ್ ಬಗೆಯದೆ ರಾಘವ |
ನನುಚರನದ ತವಿಸಿದನಾರಿನ್ನರ್ ಬಿಲುವಿದ್ಯೆಯೊಳೆನಲು ||೩೧೫||

ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನಿಭಕುಂಭಸ್ಥಲಮಂ |
ವಿದಳಿಸಿದೆನ್ನೀ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳು |
ತೊಡಳೇ ಹುಲುಗಪಿ ನಿನ್ನಂ ತಾಗಲು ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪುವು ||

ಬೆದಱಿದಿರದಱಿಂ ನಿನ್ನ ನೆಲವೊ ಕೊ |
ಳ್ಳದೆ ಕಟ್ಟುವೆನೀಗಳೆನುತ್ತುರಗಾ |
ಸ್ತ್ರದಿನೆಚ್ಚಂ ನಿಚ್ಚಟಗಲಿಯಿಂದಗಿಯಾರುತ್ತಿರೆ ಸೇನೆ ||೩೧೬||

ಧುರದೊಳ್ ವರುಣಸುತರಿನೊದವಿರ್ದಾ |
ಪರಿಭವಮಂ ಕಾದೆನ್ನಿದಿರೊಳ್ ತ |
ಳ್ತುರಗಾಸ್ತ್ರವ ತುಡು ಮರುಳೇ ನಿನ್ನಂ ಮರುಳೆಂದೆನಲೇಕೆ ||
ಗರುಡಾಸ್ತ್ರದಿನಿದ ಖಂಡಿಸಲೇಕೀ |
ಪರಿಯೊಳೆ ದಶಮುಖನಂ ನೋಡುವೆನೆನು |
ತರವರಿಸದೆ ನಿಂದನಿದಿರೊಳೇಂ ವೀರನೊ ಪವನತನೂಜಂ ||೩೧೭||

ನೆವದೊಳೆ ದಾನವಚಕ್ರೇಶನ ಕಂ |
ಡವಿರಳಮೆನಿಸಿದ ನಯಭಯಮಂ ಬಾಂ |
ಧವತೆಯುಮಂ ಹಿತಮಂ ಪೇೞಲ್ಕಿಂತಾತನ ಬಾಣದೊಳು ||
ಪವನಸುತಂ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡೊಡದಂ |
ಬವರದೆ ಕಟ್ಟಿದೆನೆಂದೇ ತಂದಂ |
ದಿವಿಜಾರಿಸಭೆಗೆ ತಪ್ಪಂತುರಗನ ಮುಂದಕೆ ಗರುಡನನು ||೩೧೮||

ಇವನೇ ವಜ್ರಮುಖನನಿಕ್ಕಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ವನಭಂಗವ ಮಾಡಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ಜಾನಕಿಯುಂಗುರಮಂ ತಲ್ಲಣಿಸದೆ ತಂದವನು ||
ಇವನೇ ಮತ್ಸುತನಕ್ಷನ ಕೊಂದವ |
ನಿವನೆನಗನುವರದೊಳಿದಿರ್ಚಿದನಿಂ |
ತಿವಗಿನ್ನಾವುದು ದಂಡಮೆನುತ ದಶಮುಖ ಕಡುಪಿಂ ಮುಳಿದಂ ||೩೧೯||

ಧಾರಿಣಿಚರರಂ ನೀನೋಲಗಿಸಿದ |
ಕಾರಣಮೇನೆಮ್ಮಯ ಭುಜಪರಿಘದ |
ಪೌರುಷದಳವಂ ತಿಳಿದಿರ್ದುಂ ಮತ್ತೇಕಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆ ||
ಆರೀಪದದೊಳ್ ನಿನ್ನಂ ಕಾವರ್ |
ಮಾರಣಮಂ ರಾವಣನೆಯ್ದಿಸೆ ನಿ |
ಷ್ಕಾರಣ ಕೆಟ್ಟೆ ವಿನಾಶದ ಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿ ಕಿಡುಗುಂ ||೩೨೦||

ಗತಿಹಾನಿಗೆ ಮತಿಹಾನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ |
ತತಿಹಾನಿಗೆ ಪಕ್ಕಾದ ದುರಾತ್ಮಂ |
ಗತಿಬಲತನವೆಲ್ಲಿಯದು ದಶಾನನ ಕೇಡಲ್ಲದೆ ನಿನಗೆ ||
ಹಿತಮನಱಿಯೆಯಸದಾಗ್ರಹಮಂ ಬಿಡು |
ಮೃತಿ ನಿನ್ನೊಳ್ ಸಮನಿಸಿತಕ್ಕಟಯೆನೆ |
ಹತಿಯಿಸುವೆನೆನುತ ಮಸಗಿದನಾಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖದಶಮುಖನು ||೩೨೧||

ಆದ ಕಂಡನಿಲತನೂಭವನೆಂದಂ |
ಬೆದಱಿದೆ ನಿನಗೆ ಹಿತಮನಱಿಪಲ್ ಬಂ |
ದುದನಱಿಯದೆ ಕಡುಗಲಿತನದಿಂದಂ ನುಡಿಯದಿರಡಿಗಡಿಗೆ ||
ಒದವಿದ ರಾಘವದೇವನ ಬೆಸನಿ |
ಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನಂ ಕೊಲಲೊಲ್ಲದೆ ಪೋದಪೆ |
ನದಟಿಂದೆನ್ನಂ ಕಟ್ಟುವರಾರಿಂದಗಿಗಿಂದಗಿಯೆಂಬರ್ ||೩೨೨||

ಎನುತುರಗಾಸ್ತ್ರದ ಬಂಧುಮನೆಲ್ಲಮ |
ನನಿಲಸುತಂ ಬಿಡೆ ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿತುಂ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೂರಸಿಯಂ ಜಡಿಯುತ್ತುಂ ಬಂದು ||
ಮುನಿದೊಮ್ಮೆಯೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡನವರಂ |
ದನುಜೇಂದ್ರಂ ನೋಡುತ್ತಿರೆ ನೆಱೆ ಪಾ |
ವನಿ ಕೊಂದಂ ಪೊಯ್ದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ ಕಾಲಾಂತಕನಂತೆ ||೩೨೩||

ರಸೆಯಿಂದುರಿಲಿಂಗಂ ನೆಗೆದುದೆನಲ್ |
ಮಸಗಿ ವಿಲೋಚನದಿಂ ಕೇಸುರಿ ದ |
ಳ್ಳಿಸೆ ಕೋಪದಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿವೋಗುತ್ತಂ ವಾನರರೂಪಿಂದ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗೆಲ್ಲರನೋಡಿಸುತಂ ಮಸು |
ಳಿಸುತಂ ತನ್ನೊಳ್ ಮಾಱಾಂತವರಂ |
ಪಸಿದ ಕೃತಾಂತನ ಗೆಯ್ತುವ ಕೈಕೊಂಡಭ್ರಕೆ ಲಂಘಿಸಿದಂ ||೩೨೪||

ಮನೆಮನೆದಪ್ಪದೆ ನೆಗೆದುದು ನಿಲ್ಲದೆ |
ತನಿಗಿಚ್ಚಿಂದೆನೆ ಪಾವಕ ವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿಲಸುತಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯು ಕಂಡಾ ದಾನವವಲ್ಲಭನ ||

ಮನಮುಂ ಮೊಗಮುಂ ಮುೞಿಯಲ್ ಪೊಗೆಯಲ್ |
ದನುಜನನಂತಕನೀಕ್ಷಿಸಿದಪನೆಂ |
ದೆನೆ ಕೇಸುರಿವೊಗೆಗಳ್ ಗಂಟಿಕ್ಕಿದ ಪುರ್ವುಗಳೆನೆ ನೆಗೆಯೆ ||೩೨೫||

ಅಸುರನ ಕೇಡಿಂಗೊಗೆದುತ್ಪಾತ |
ಪ್ರಸರಪಿದೆಂದೆನೆ ಧೂಮಸ್ತೋಮಂ |
ಪಸರಿಸಿದುದು ತತ್ಕೇತುವೆನಲ್ ದಿಗ್ದಾಹಮೆನಲ್ ಮೂಡಿ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗಾವರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪೊಗೆಯುರಿ |
ಯಸದಳಮೆನಿಸೆ ನೆಗೆದ ಕಿಡಿಗಳ್ ಭಾ |
ವಿಸೆ ಪಗಲುಲ್ಕಾಪಾತಮನಾಗಿಸೆ ಕಡುಪಿಂ ಸುಡುತಿರ್ದಂ ||೩೨೬||

ಚರಮಸಮಯದೊಳ್ ಮಸಗುತ್ತರುಣಾ |
ರ್ಕರ ಕಿರಣಂ ಬಳಸಿದ ಸುರಗಿರಿಯೆನೆ |
ತರತರದಿಂ ಕೇಸುರಿ ಮಸಗಲ್ ದನುಜೇಶನ ಕರುಮಾಡಂ ||
ಉರಿಯುತ್ತಿರೆ ಬಾಡಬಶಿಖಿಯಿಂದಂ |
ಪರಿವೃತಮಾದ ಸುಧಾಜಲಧಿಯೆನಲ್ |
ಸುರರಿಪುವಿನ ರಾಣಿಯವಾಸಂ ಬೆಂದುದು ಮನದೊಡನಾಗಳ್ ||೩೨೭||

ಬೆಳುಗೊಡೆ ಚಮರೀರುಹ ಸಿಂಹಾಸನ |
ಮಿಳಿರ್ವ ಪತಾಕೆಗಳುಂ ಮಕರವಿತತಿ |
ಬಲಮುೞಿಶಂಖಂ ಭೇರಿಗಳೆಲ್ಲಂ ದನುಜನ ಸಿರಿಯೊಡನೆ ||
ವಿಳಯಮನೆಯ್ದುವುವೆಂಬಿನಮುರಿಸಲ್ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಪವನತನೂಭವ |
ನೞಿದುವು ಸತಿಯಳ ಶೋಕಾನಳನಿಂ ಭೂಪಾಲನ ಸಿರಿಗಳ್ ||೩೨೮||

ಸಿರಿಯುಳ್ಳಂದು ನಿಯೋಗಿಗಳೆಂಬೀ |
ದುರಹಂಕಾರದಿ ಸಲೆ ನುಡಿದಿರಿ ದ |
ಳ್ವರಿ ಬಳಸಲ್ ಬಿೞಿತೋಡಲ್ಬರ್ಕುಮೆ ಪೋಗದಿರೆಂಬವೊಲು ||
ಕರಮಂ ಕುಪ್ಪಸಮಂ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯಂ |
ಸಿರಮಂ ಹಚ್ಚಡಮಂ ಪೊಸಸೀರೆಯ |
ನೆರವರಿಸದೆ ಕಲಿಗಳ್ ಕೇಸುರಿ ಪಿಡಿಯಲ್ ಬಿಟ್ಟೋಡಿದರು ||೩೨೯||

ಭವನದ ಭುವನದ ಶಯನದ ಶಸ್ತ್ರ |
ವ್ಯವಹಾರಂಗಳ ಕೋಪದ ಕೋಶದ |
ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳನುಕ್ರಮದಿಂ ಭಸ್ಮೀಕೃತಮಾಗೆ ||
ಪವನಪ್ರೇರಿತನನಲಂ ಸಾಮೋ |
ದ್ಭವಶಾಲೆಗೆ ಬಂದವಿರಳಮದಜಳ |
ಭವಕಾಸಾರದೊಳವಗಾಹದಿ ಗಜಘಟೆಯಂ ಮಗ್ಗಿಸಿದಂ ||೩೩೦||

ಆಳಾನಂಗಳನೋವದೆ ಕಿಱ್ತು . . |
. . . . . . ಕೆನ್ನಂ ಪಱಿಪಡೆ ಮುಱಿಯುತೆ |
ಕಾಳಗತಿಯಿನಿಭಕೋಟಿಗಳೆತ್ತಂ ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ ||
ಕೋಳಾಹಳಮಾಗಲ್ ಬೀಡಂ ನಿ |
ರ್ಮೂಳಂಮಾಡುತ್ತುಂ ಜಲನಿಧಿಯೊಳು |
ಬೀಱಲು ನೀರಾನೆಗಳೆನಿಸಿದುವೆಣುವಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯನು ||೩೩೧||

ಮಂದುರಮಂ ವಾಹಕರಂ ಜ್ವಲನಂ |
ಬಂದು ಪುಗಲ್ ಮುಂಡಿಗೆಗಳು ಮುಱಿಯೆ ಕ |
ರಂ ದೃಢವೆನಿಸಿದ ಪಾಳಾಸಮನಶ್ರಮದಿಂದಂ ಪಱಿದು ||
ಒಂದಱೊಳೊಂದು ತೊಡರ್ದು ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆಗ |
ಳಂದದೆ ಪರಿದುವು ಪುರವೀಧಿಗಳೊಳ |
ಗಂದೆಬಳಾಬಾಳಕಜಾಳಕಮಂ ಬೆದಱಿಸಿ ಕೆದಱುಸುತ ||೩೩೨||

ನಿಟ್ಟೊಡಲಿನ ನಿಡುಗೋಣಿನ ತಮಗಳ |
ವಟ್ಟೊಟ್ಟೆಗಳೊಟ್ಟಜೆಯಂ ಪಣ್ಣದೆ |
ಕೆಟ್ಟು ಕೆದಱಿ ನಿಟ್ಟೋಟದಿನೋಡಲು ನಿಸ್ಸಾರಂ ಬೀಱಿ ||
ಸುಟ್ಟಂ ಪವನತನೂಭವನಾಗಳ್ |
ಕಟ್ಟಾಸುರಮಾಗಲ್ ಮುನ್ನುಗ್ರಂ |
ಸುಟ್ಟಂ ತ್ರಿಪುರಮನೆನಲಾ ಪುರಮನಲವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂ ||೩೩೩||

ರಣಮಂಡಲದಿಂ ಪೊಱಮಟ್ಟಾ ತೋ |
ರಣಮಂ ಕೊಂಡರಮನೆಯಿಕ್ಕೆಲದಾ |
ಪಣಮಂ ಮಾಲಾಕಾರರ ಕೇರಿಯನರವರಿಸದೆ ಪೊಕ್ಕು ||

ಮಣಿಗಾಱಿರ ಕೇರಿಯುಮಮಂ ಕೊಳುತುಂ |
ಗಣಿಕಾವಾಟದೊಳೋಡುವ ಮುದುಗುಂ |
ಟಣಿಯರ ಕಪ್ಪಿಕ್ಕಿದ ನರೆಮುಡಿವಿಡಿದುದು ಲೇಸೆನೆ ಜನರು ||೩೩೪||

ಪಱಿಯಾಪಂಜಿ ದುಕೂಲ ಸುವರ್ಣಾ |
ವಳಿ ಪಟ್ಟಾವಳಿ ನೇತ್ರಾವಳಿಯುಂ |
ಬಳಪಲ್ಲಂಕಿ ಮಗರಿ ಪೊಸಂ ಕೈದೊಡಕಿಂದಗಿಮೆಚ್ಚು ||
ಬಿಳಿದುಪ್ಪಟಿ ರಾವಣಮೆಚ್ಚುಗಜಾ |
ವಳಿ ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚಿನ ಸೀರೆಯ |
ಮಱಿಗೆಗಳಂ ಬಳ್ವಳನೆ ಬಳಸಿದುದು ದೂಸಿಗರೋಸರಿಸೆ ||೩೩೫||

ಮಳಯಜ ಮೃಗಮದ ಕುಂಕುಮ ಹಿಮಮ |
ಗ್ಗಳ ಕಾಳಾಗರು ಪುನುಗು ದಶಾಂಗಂ |
ಗಳತಕ್ಕೊಲಡಗಿಲ ಬಾವನ್ನದ ಸಾಂದಿನ ಪನ್ನೀರಾ ||
ಬಳಸಿದ ಪರಿಮಳಮಂ ದೆಸೆದೆಸೆಗ |
ಗ್ಗಳವಾಗಿರೆ ಬೀಱುತ್ತುಂ ಗಂದಿಗ |
ರಳಿವಿಗಳಿದ ಕೇರಿಗಳಂ ಕೊಂಡುದವರು ಬಾಯ್ಬಿಡುತೋಡೆ ||೩೩೬||

ತರದಿಂ ಸಚಿವರ ಸಾಮಂತರ ಶಿ |
ಷ್ಟರ ಬಂಧುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟರ ಮಾವಂ |
ತರ ಸಾಹಣೆನಾಯಕರಂಗದ ಕಾಪಿನ ಸಾವಾಸಿಗಳ ||
ಬಿರುದಿನ ಬೀರರ ಲೆಂಕರ ಹಡಪದ |
ವರವಣಿಜರ ಕಾರುಕರ ಪಸಾಯಿತ |
ರುರುತರವೆನಿಸಿದ ಕೇರಿಗಳುರಿದುವು ದಶಮುಖ ನೋಡುತಿರೆ ||೩೩೭||

ಇವರವರೆನ್ನದೆ ಲಂಕಾನಗರದ |
ಹವಣುಗಳಿದ ದನುಜರ್ಕಳಕೇರಿಗ |
ಳವಿರಳಮೆನೆ ಬೇವಾಗಳ್ ಕಿಚ್ಚಿನ ನಾಲಗೆ ಬಹುವಿಧದಿಂ ||
ತವಕದೆ ಭುಗಿಭುಗಿಲೆಂದೇಱುತ್ತುಂ |
ದಿವಿಜೇಂದ್ರಾರಾತಿಯನೀಕ್ಷಿಪ ಮೃ |
ತ್ಯುವ ಲೋಹಿತಲೋಚನದಾಬೆಳಗೆನೆ ದೆಸೆಗವ್ವಳಿಸುತಿರೆ ||೩೩೮||

ನೆಱೆ ಬೇಯುತ್ತಿರೆ ಲಂಕಾನಗರಂ |
ತೊಱೆದಭಿಮಾನಮನೀಕ್ಷಿಸುತಿರ್ದಪ |
ನಱಿಯದ ತೆಱದಿಂ ವಾರುಣವಿದ್ಯೆಯ ನಿಂದಾ ದಶಮುಖನು ||
ಮಱೆದಂ ತನ್ನಯ ಭುಜಬಲದಳವಂ |
ಮೆಱೆದಂ ಪವನಸುತಂ ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯವ |
ನಱಿವರೆ ಕೇಡಡಸಿದ ಕಾಲದೊಳಾರೇನೆಂದರನಿಬರು | ||೩೩೯||
ಎಲೆಲೆಲೆ ಸಾರತ್ತಲ್ ಹೋಹೋ ಹೋ |
ತೊಲತೊಲಗಾ ಬಂದುದೆ ನಿಲು ನಿಲು ನಿಲು |
ನಿಲು ಬುಬುಬುಬುಬುಬು ತೂತೂತೂ ನಡೆ ಹಾಹಾಹಾಯೆನುತ ||
ಸಲೆ ಜಿನಜಿನ ಶಿವಶಿವ ಹರಿಹರಿಯೆಂ |
ದುಲಿದೋಡಿದರುರಿ ಸುತ್ತಂ ಪರ್ವಲು |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಕ್ಕಭಿಮುಖನಾದಂ ಭರದಿಂ ||೩೪೦||
ವಿನಯದಿ ವಿನಮಿತಮಣಿಮಕುಟಂ ಕರ |
ವನರುಹಕುಟ್ಮಳಘಟಿತಲಲಾಟಂ |
ಘನರೋಮಾಂಚಿತಗಾತ್ರಪವಿತ್ರಂ ವಿಕಸಿತಮುಖಕಮಲಂ ||
ಇನಕುಲತಿಲಕನ ರಾಮನ ಪದಯುಗ |
ವನಜಕ್ಕವನತನಾಗಿ ಮುಕುಂದಂ |
ಗನುನಯದಿ ತುಱುಗ್ಗೆಯ್ದು ಸಮುಚಿತಾಸನದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಂ ||೩೪೧||
ಚೂಡಾಮಣಿಯಂ ಸಕಲನೃಪಾಲಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಗೆ ವಿಯಚ್ಚರನಾಯಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಯುಂ ನೀಡಿದನಾರಘುಕುಲರಕ್ಷಾಮಣಿಯಂ ||
ಕೂಡೆ ತನುವಿನೊಳ್ ಪುಳಕಂಗಳ್ ತು |
ಳ್ಕಾಡೆ ಮುದಶ್ರು ನಯನದೆ ತನು ಕುಳಿ |
ರ್ಕೋಡೆ ರಘುಪ್ರವರಂ ನೋಡಿದನವನಿಜೆಯಂ ಕಂಡಂತೆ ||೩೪೨||

ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಭಾರತದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಅನೇಕ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಇತಿಹಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿ.

ಇದರ ಮೂಲಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ 'ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ :—

ವ್ಯಾಸಮುನಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ೧೮ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಜೈಮಿನಿಯು ತಾನೂ ೧೮ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಆ ದೇವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಗುರುವಿನ ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಅವರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಆತನು ರಚಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ೧೪ನೆಯ ಪರ್ವವಾದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವ ಮಾತ್ರ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿಯು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ.

ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಟೀಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವದ ಕಥೆಗೆ 'ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಭಾರದ್ವಾಜ ಗೋತ್ರದವನಾದ ಅಣ್ಣಯ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನು. ಈತನು ಜನಿಸಿದ ಊರು ಅರಸಿಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವಣೂರು (ದೇವಪುರ). ಆ ಊರಿನ ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈತನು ಹೆಬ್ಬಾರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೬೩೦ನೆಯ ವರ್ಷವಾದ ಮನ್ಮಥ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೈಮಿನಿ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಊಹಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿತ್ವವು ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಮಧುರಶಬ್ದ ನಿಬಿಡವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಭಾವಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಾಚಕರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದಕರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಲ್ಲ; ಇದರ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ ಆನಂದಿಸದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಲ್ಲ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯವೂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗವೂ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

ಇನ್ನೊರೆವೆನಾಲಿಸಾದೊಡೆ ಪಾರ್ಥ ಧಾರ್ಮಿಕಂ |
ಮುನ್ನೊರ್ವನುಂಟು ಕೇರಳದೇಶದವನಿಪಂ |
ಸನ್ನುತಗುಣೋದಯಂ ಮೇಧಾವಿಯೆಂಬವಂ ಬಲಯುತಂ ಬಟಿಕವಂಗೆ ||
ತನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯೊಳ್ ಬಹಳ ಭಾಗ್ಯಸಂ |
ಪನ್ನನೆಡದಂಘ್ರಿಗಱುವೆರಳಾಗಿ ದಿವದೊಳು |
ತ್ಪನ್ನನಾದಂ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರದಿಂದರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ ಸುಕುಮಾರನು ||೩೪೩||

ಪುತ್ರೋತ್ಸವಂಮಾಡಿ ಕೆಲವುದಿನಮಿರೆ ನೃಪಂ |
ಶತ್ರುಗಳ್ ಬಂದು ನಿಜನಗರಮಂ ಮುತ್ತಿದೊಡೆ |
ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮದೊಳವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧರಂಗದೊಳ್ ಪೊಯ್ದಾಡಿಮಡಿಯೆ ಕೇಳ್ದು ||
ಚಿತ್ರಭಾನುಪ್ರವೇಶಂಗೈದಳಂದು ಶತ |
ಪತ್ರಲೋಚನೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಬಱಿಕೆಲೆ ಧ |
ರಿತ್ರೀಶ್ವರನ ರಾಜ್ಯಮಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಹಿತರಾಳ್ದರದನೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೪೪||

ಬಱಿಕೊರ್ವ ಧಾತ್ರಿ ಶಿಶುವಂ ಕೊಂಡು ಪೊಱಮಟ್ಟು |
ತೊಟಿಲಿ ಒಟಿಲುತ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದು ಕುಂ |
ತಳನಗರಮಂ ಪೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದಳರ್ಭಕನನತಿಸ್ನೇಹದಿಂದ ||
ಎಳೆಯಂಗೆ ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲದಿರೆ ಮಱುಗುವಳ್ |
ಪೊಟಿಲೊಳಗೆ ತಿರಿದು ಹೊರೆದಟಿಲುವಳ್ ಮುದ್ದಿಸಿ ಪ |
ಸುಳೆಯಭಿನಯಂಗಳ್ಗೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ವಳವಳನುದಿನದೊಳಾರ್ತೆಯಾಗಿ ||೩೪೫||

ಇಡೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿಲ್ಲಾಡಿಸುವರಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಪೊಂ |
ದೊಡಿಗೆಯಿಲ್ಲಿರೆ ನಿಳಯಮಿಲ್ಲ ಬಿಡದೆಱೆವ ನೀರ್ |
ಕುಡಿವಾಲ್ಗಳೆಣ್ಣೆಬೆಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲ ಲಾಲಿಸಿ ನಲಿವ ತಂದೆತಾಯ್ಗಳಿಲ್ಲ ||
ಪೊಡವಿಪತಿ ಕೇರಳಾಧೀಶ್ವರಂ ತನಯನಂ |
ಪಡೆದನಿದಕೀಗೆ ನಿನ್ನಂ ನೋಡುವೆನ್ನ ಕ | [||೩೪೬||
ಣ್ಣೊಡೆಯುದಿರದಕಟೆಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ದಟಿಲ್ದು ಮಱುಗುವಳಾಕೆ ದಿನದಿನದೊಳು

ಮೊಳೆವಲ್ಲೊಗುವ ಜೊಲ್ಲು ದಟ್ಟಡಿ ತೊದಳ್ನುಡಿಯು |
ತೊಳತೊಳಗುತಿಹ ಸೊಬಗು ಮೆಱೆವ ನಗೆಮೊಗದ ಬಗೆ |
ಪೊಳೆವಕಣ್ಮೆಸುಪನುಣ್ಗದಪಿಗೆಣೆಚೆಲ್ವಪಣೆಕುರುಳುಜೋಲ್ವಂಜೆಗಾಲು ||
ಸುಟಿನಾಭಿ ಎಗೆ ಶೋಭಿಪಧರದೆಡೆ ಬಟ್ಟದೊಡೆ |
ನಳಿತೋಳಿಡಿದ ಧೂಳಿ ಸೊಗಯಿಸುವ ವರಶಿಶುವ |
ನಲಿದಾಡಿಸುವ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲೆಂದು ನೆಱೆನೊಂದು ಮರುಗುವಳಜಸ್ರಮವಳು ||೩೪೭||

ಬಾಲಕನ ಲೀಲೆಯಂ ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಲಾಲನೆಗಳಿಲ್ಲೆಂದಟಿಲ್ದು ಮಱುಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಪಾಲಿಸಿದಳಿಂತು ನಡೆನುಡಿಗಳಂ ಕಲಿವನ್ನೆಪರಿಯಂತಮಾಶಿಶುವನು ||

ಮೇಲೆ ರುಜೆ ಬಂದಡಸಿ ವಿಧಿವಶದೊಳಾಧಾತ್ರಿ |
ಕಾಲನರಮನೆಗೈದಿದಳ್ ಬಳಿಕ ಪಸುಳೆಗೆ ನಿ |
ರಾಲಂಬಮಾಗಲಾಪಟ್ಟಣದೊಳೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಕಾರುಣ್ಯಕೀಡಾದನು ||೩೪೮||

ಚೆಲ್ವ ಶಿಶು ಬೀದಿಯೊಳ್ ಬಂದು ದೇಶಿಕನಾಗಿ |
ನಿಲ್ವಿನಂ ಕಂಡಕಂಡಬಲೆಯರ್ ಕರೆಕರೆದು |
ಮೆಲ್ವ ತನಿವಣ್ಣ ಕಜ್ಜಾಯಮಂ ಸಕ್ಕರೆಗಳಂ ಕೊಡುವರೆತ್ತಿಕೊಂಡು ||
ಸೊಲ್ವ ಮಾತುಗಳನಾಲಿಸಿ ಮುದ್ದುಗೈವರವ |
ರೊಲ್ವುದಕಮಜ್ಜನಂಗೆಯ್ಸಿ ಮಡಿಯಂ ಪೊದಿಸಿ ||
ಮೆಲ್ಪಾಸಿನೊಳ್ಮಲಗಿಸುವರಕ್ಕರಿಂದೊಸೆದು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳುಗಳೊಡನೆ ||೩೪೯||

ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳೊಳಗೆ |
ತಿರುಗುತಿಹ ಬಾಲಕನ ರೂಪಮಂ ಕಂಡು ಕರೆ |
ಕರೆದು ಭವನಂಗಳ್ಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಗಣಿಕೆಯರ್ ತಮತಮಗೆ ಮೋಹದಿಂದ ||
ಸರಸಪರಿಮಳಸುಗಂಧಂಗಳಂ ತೀಡಿ ಕ |
ಸ್ತೂರಿಯ ತಿಲಕವನಿಟ್ಟು ಕಮ್ಮಲರ್ಮುಡಿಸಿ ಕ |
ರ್ಪುರವೀಳೆಯಂಗೊಟ್ಟುಮಡಿತೊಡಿಗೆಗಳಿನ್ಕೈದೆ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕಳುಹುತಿಹರು ||೩೫೦||

ಆಡುವೆಳಮಕ್ಕಳೊಡನಾಡುವಂ ಲೀಲೆ ಮಿಗೆ |
ನೋಡುವಚ್ಚರಿಗಳಂ ನೋಡುವಂ ಬಾಲಕರ |
ಕೂಡೆಮನೆಮನೆಗಳೊಳಗಾಡುತಿಹನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಮುದ್ದಮೋಹಿಸುತಿರ್ಪನು ||
ಪಾಡುವರ ನೋಡುವರ ನಾಡೆ ಸಾಧನೆಗಳಂ |
ಮಾಡುವರ ನೆಟ್ಟಿಯಿಂ ಬೇಡುವರ ನೆರವಿಯೊಳ್ |
ಕ್ರೀಡಿಸುವನಾಪುರದ ರೂಢಿಸಿದ ಬೀದಿಯೊಳ್ ಪಸುಳೆ ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ||೩೫೧||

ಕುಂತೀಕುಮಾರ ಕೇಳಾಮಹಾಪಟ್ಟಣದೊ |
ಳಿಂತರ್ಭಕರೊಳಾಡುತಿಹ ಪಸುಳೆಗೈದು ವ |
ರ್ಷಂತುಂಬಿತಾಸಮಯದೊಳ್ಕ್ರಬಲದಿಂಪ್ರವರ್ತಿಪದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ||
ಕುಂತಳೇಂದ್ರನ ಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯೊಳ್ ವಿಪ್ರ |
ಸಂತರ್ಪಣಂಗೈದೊಡಾದ್ವಿಜರ್ ಭೋಜನಾ |
ನಂತರದೊಳೈದೆ ಸತ್ಕೃತರಾಗಿಕುಳ್ಳಿರ್ದು ಪರಸುತಲ್ಲಿರುತಿರ್ದರು ||೩೫೨||

ಅಲ್ಲಿ ಕೆಳೆಯರೊಳಾಡುತಿರ್ದ ಶಿಶುವಂ ಕಂಡ |
ರುಲ್ಲಾಸದಿಂದೆಸೆವ ಭೂಸುರರ್ ಬಾಲಕನ |
ಸಲ್ಲಲಿತರಾಜಲಕ್ಷಣಕೆ ಬೆಱಗಾದರವನಂಗಮಂ ನೋಡಿನೋಡಿ ||
ನಿಲ್ಲದನುರಾಗದಿಂದಾರ ಸುತನೀತರುಣ |
ನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನೆಂದಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಮೆಲ್ಲನೆವಿಚಾರದಿಂ ಕೇಳ್ದೊಡಾವಿಪ್ರರ್ಗೆ ನಗುತಾತನಿಂತೆಂದನು ||೧೫೧||

ಈಪರಿಯೊಳೆನಿತಿಲ್ಲನಾಥರಾಗಿಹ ಬಾಲ |
ರೀಪುರದೊಳೆತ್ತಣವನಾರ ಸುತನೆಂದಱಿಯೆ |
ವೀಪಸುಳೆಯಂ ರಾಜಕಾರ್ಯದೊಳಗಿಹೆವಿದಱ ಚಿಂತೆನಮಗೇತಕೆನಲು ||
ಆಪಾರ್ವರೆಂದಿರ್ದೊಡಂ ಚಾರು ಲಕ್ಷಣದೊ |
ಳೀವೊಬಿಲ್ಲೀಕುಂತಳಾಧೀಶನಾಳ್ವನ |
ಪ್ಪಾವೊಡವಿಗೊಡೆಯನಹನೀತನಂ ನೀನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಪುದೆಂದರು ||೧೫೨||

ಕ್ರೂರನಕ್ರಾಕುಲದೊಳಿಡಿದಿರ್ದ ಪೆರ್ಮಡು ಗ |
ಭೀರನಿರ್ಮಲಜಲದೊಳೆಸೆವಂತೆ ಮನದೊಳ್ ಕ |
ಠೋರತರಭಾವಮಂ ತಳೆದು ಬಹಿರಂಗದೊಳ್ ವಿನಯಮುಳ್ಳಾತನಾಗಿ ||
ಚಾರುಲಕ್ಷಣದ ಶಿಶುವಂ ನೋಡಿ ಧರೆಯಬ್ಬಿಂ |
ದಾರಕರ ನುಡಿಗೊಪ್ಪಿದವ್ರೊಲಿರ್ದು ಬಱಿಕ ಸ |
ತ್ಕಾರದಿಂದಾವಿಪ್ರರಂ ಕಳುಹಿದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ನಿಜಭವನದಿಂದ ||೧೫೩||

ಈಕುಂತಳೇಂದ್ರಂಗೆ ಸುತರಿಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಮೆನ |
ಗೇಕಾಧಿಪತ್ಯಮಾಗಿರ್ದಪುದು ಮುಂದಿವಂ |
ಭೂಕಾಂತನಾದಪಂ ಗಡ ವಿಪ್ರರೆಂದ ನುಡಿ ತಪ್ಪದೆನ್ನಾತ್ಮಜಂಗೆ ||
ಬೇಕಾದ ಸಂಪದಂ ಬಯಲಾಗಿ ಪೋಪುದೆಂ |
ದಾಕುಮತಿ ಬೇಱೊಂದುಪಾಯಮಂ ಚಿಂತಿಸಿ ಭ |
ಯಾಕಾರದೊಡಲ ಚಂಡಾಲರಂ ಕರೆಸಿ ಬೆಸಸಿದನಾರುಮಱಿಯದಂತೆ ||೧೫೪||

ಕಾನನಾಂತರದೊಳೀತರಳನಂ ಕೊಂದು ನೀ |
ವೇನಾದೊಡಂ ಕುಱುಪ ತಂದೆನಗೆ ತೋರ್ಪುದೆಂ |
ದಾನರೇಂದ್ರನಮಂತ್ರಿ ಬೆಸಸಿದೊಡೆ ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾಡುತಿಹ ಶಿಶುವನು ||

ಹೀನದಯದಿಂದ ಪಿಡಿದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದರ್ ಭ |
ಯಾನಕದಲಂದು ಕೊಲೆಗೆಳಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಂ |
ದಾನವೇಶ್ವರನಾಜ್ಞೆಯಿಂ ಕಾಳರಕ್ಕಸರ್ ಬಂದು ಕೈದುಡುಕುವಂತೆ ||೩೫೬||

ಪಾತಕಿಗಳೊಡಲೊಳಿಹ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಯಮ |
ದೂತರೆಳೆತಂದಜಾಮಿಳನಂತೆ ಕಾಕಸಂ |
ಘಾತದೊಳೆಸಿಕ್ಕಿರ್ದ ಕೋಗಿಲೆಯಮರಿಯಂತೆ ನಲುಗಿಕತ್ತಲೆಯೊಳಿರ್ದ ||
ಶೀತಳಮರೀಚಿಲಾಂಛನದಂತೆ ಬಹಳ ಕೋ |
ಪಾತಿಶಯದೊಳಗಿಹ ವಿವೇಕದಂತಾಗ ಪಶು |
ಘಾತಕಿಗಳೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ವ ಬಾಲಕನಿರ್ದನವರೆಡೆಯೊಳಂಜುತಳುತ ||೩೫೭||

ಪೆಗಲೊಳೇರಿಸಿ ಬನಕೆ ಚಂಡಾಲರೊಯ್ಯುತಿರೆ |
ಮಿಗೆ ಬೆದಱಿ ಭಯದಿಂದ ಬಾಲಕಂ ಬಾಯೊಳಾ |
ವಗಮಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರ್ಪ ದಿವ್ಯ ಸಾಲಗ್ರಾಮದುಪಲದತಿಮಹಿಮೆಯಿಂದ ||
ಬಗೆದೋರಲಾಗ ಮುರಹರ ಕೃಷ್ಣ ಕಮಲಾಕ್ಷ |
ಖಗರಾಜಗಮನ ಸಲಹೆಂದು ಚೀರಿದೊಡವನ |
ಮೊಗನೋಡಿಕರುಣದಿಂಕಟುಕರೆದೆಕಱಗಿದುದದೆಂತೊ ಹರಿನಾಮದೇಳ್ಗೆ ||೩೫೮||

ಒಯ್ದು ಪಸುಳೆಯನರಣ್ಯದೊಳಿರಿಸಿ ಮಱುಗಿ ಬಿಸು |
ಸುಯ್ದು ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಬಯ್ದುಶಿಶುವಧೆಗಳುಕಿನಿಂದುನೋಡುತಕಂಡರರ್ಭಕನೆಡದಕಾಲೊಳು ||
ಅಯ್ದುಲ್ಲದೊಂದುಬೆರಳಿರ್ಪುದಂ ಬಱಕದಂ |
ಕೊಯ್ದು ಕುಱುಪಂ ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದಾತಾರನೆಡೆ |
ಗೆಯ್ದಿತೋಱಿದೊಡವನವರ್ಗಳಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಮಹೋತ್ಸವದೊಳಿರುತಿರ್ದನು ||೩೫೯||

ಬಸಿವನೆತ್ತರ ಗಾಯದೆಡದಡಿಯ ವೇದನೆಗೆ |
ಪಸುಳೆ ಹರಿಹರಿಯೆಂದೊಱಲ್ದುಱುತಿರಲ್ ಕಣ್ಣೊ |
ಳೊಸರ್ವಬಾಷ್ಪಂಗಳಂಕಂಡುಮಿಗೆಪಕ್ಕಿಗಳ್ನೊಂದುಕಡುಶೋಕದಿಂದ ||
ಪಸಿವು ನೀರಡಕೆಯಂ ತೊಱೆದಲ್ಲಿ ನಿಂದುಪಚ |
ರಿಸುತಿರ್ದುವಾಶಿಶುವನೆಂದೊಡೆಲೆ ಪಾರ್ಥ ಕೇಳ್ |
ವಸುಮತಿಯೊಳಾರ್ತರಂ ನೋಡಿ ಮಿಗೆ ಮಱುಗದಿಹ ಮಾನವಂ ಪಾಪಿಯಲ್ತೆ ||೩೬೦||

ಗಱಿಗೆದಱಿ ಕೊಡೆವಿಡಿದು ನಿಂದುವು ಬಿಸಿಲ್ಗೆ ನವಿ |
ಲೆಱಕೆಯಂ ಬೀಸಿ ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತಂಚೆ ತುಂ |
ತುರನುದುರ್ಚಿತು ಸಾರಸಂ ಸಲಿಲದೊಳ್ ನೆನೆದು ಪಕ್ಕಂಗಳಂಬಿದಿರ್ಚಿ ||
ಮಱುಗಿ ಮೆಲ್ನುಡಿಯಲುಪಚರಿಸಿದುವು ಗಿಳಿಗಳ |
ಕ್ಕಱೊಳಳಿಗಳರ್ಭಕನ ರೋದನದ ಕೂಡಱುವ |
ಕೆಱೆದೊಳ್ ಮೊರೆದುವಲ್ಲಿ ಕಱುಬರಿದ್ದೂರಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ಳಿತೆನಿಸುವಂತೆ ||೩೬೧||

ನಿಲ್ಲದೆ ನರಳ್ವ ಪಸುಳೆಯ ನಿರ್ಮಲಾಸ್ಯಮಂ |
ಪುಲ್ಲೆಗಳ್ ಕಂಡು ಕಾನನಕೆ ಕಾಮಿಸಿ ತಮ್ಮ |
ನಲ್ಲನೈತರಲುಮ್ಮಳಿಸಿ ವಾಹನವನಱಸಬಂದ ಪೂರ್ಣೇಂದುವೆಂದು ||
ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಳುತಿರ್ದುವೆನೆ |
ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಪೊಱಗೆ ಪೊದ್ದಿ ಬಾಲಕನಂಘ್ರಿ |
ಪಲ್ಲವದ ರುಧಿರಮಂ ಕುಡುನಾಲಗೆಗಳಿಂದ ಸವಿದು ಲೇಪಂಗೈದುವು ||೩೬೨||

ಕೋಗಿಲೆಯ ನಿಡುಸರಂ ಪಾರಿವದ ಕಲ್ಲುಣಿಸು |
ಗೂಗೆಗಳ ಕಣ್ಣೊಳಸು ಬಕನ ಮೌನದ ಬೆಡಗು |
ನಾಗದ ನಿರಾಹಾರಮಳಿಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣಮಿಭದ ಸೀತ್ಕಾರಂಗಳು ||
ಪೋಗಲಡಿಯಿಡಲರಿಯದಾರ್ಕೈವ ಜನವಿಲ್ಲ |
ದಾಗಹನ ಗಹ್ವರದೊಳಱುವ ಶಿಶುವಂ ನೋಡ |
ಲಾಗಿ ಬಂದೆಡೆಗೊಂಡ ದುಃಖಾತಿರೇಕಮೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುತಿರ್ದುದು ||೩೬೩||

ದಿನಪನುಪಟಳದಿಂದ ನೆಲೆಗೆಟ್ಟು ಪಲವು ರೂ |
ಪನೆ ತಾಳ್ದು ವನವಾಸದುರುತಪದ ಸಿದ್ಧಿಯಂ |
ಘನತೆಯಂ ಪಡೆದುಮಿಗೆಪಗೆಯಾದಪಗಲಂ ತೊಲಗಿಪಂಧಕಾರಮೆನಲು ||
ಅನುಪಮದ ಕಾರೊಡಲ ಬೇಡಪಡೆ ಬೇಂಟೆಗೆ ವಿ |
ಪಿನದೊಳೈತರುತಿರ್ದುದಬ್ಬರದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳ |
ನಿನದದಿಂ ಜೀವಿಗಳ ಕೊಲೆಗೆಳಸಿದಂತಕನ ದೂತಸಂಘಾತದಂತೆ ||೩೬೪||

ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಳೆಸೆವ |
ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ ಗಿರಿಗಳ ಪರ್ಬುಗೆಗಳಂತೆ |
ಬಪ್ಪಬಪ್ಪೆಳನಾಯ್ಗಳಂಹಾಸೊಳಾಂತುಬಂದುದುಶಬರಸೇನೆಬೞಿಕ ||

ಸೊಪ್ಪುಸೊಪ್ಪುಗಳ ಮೆಳೆಮೆಳೆಗಳಂ ಸೋವುತ್ತ |
ತಪ್ಪ ತಪ್ಪದೆ ಶರಶರಂಗಳಂ ತೆಗೆದೆಚ್ಚು |
ತೊಪ್ಪತೊಪ್ಪನೆಮೃಗಮೃಗಂಗಳಂಕೆಡಹಿದರ್ಕಾನನದೊಳೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೬೫||

ಇದೆ ಪಂದಿ ಕೆದರಿದ ನೆಲಂ ನೋಡಲಿದೆ ದಂತಿ |
ಕದಡಿದ ಕೊಳಂ ತೋರಲಿದೆ ಪುಲಿಯುಗಿದ ಮೃಗದ |
ಮೆದುಳೆತ್ತಲಿದೆಸಿಂಗಮೆಱಗಿದಾನೆಯತಲೆಯಮುತ್ತುದುರಿನೆತ್ತರೊಡನೆ ||
ಇದೆ ವನಮಹಿಷನುದ್ದಿಕೊಂಡ ಮರದಿಗುಡಿತ್ತ |
ಲಿದಕೊ ಸಾರಂಗಮಿಕ್ಕಡಿಗೈದ ಪಾವಿತ್ತ |
ಲಿದೆ ಪುಲ್ಲೆಗಳ ಪಕ್ಕೆ ಮಱಿಗಳಿಕ್ಕೆಗಳೆಂದು ಪರಿದರ್ ಪುಳಿಂದರಂದು ||೩೬೬||

ನಡೆ ಪಜ್ಜೆವಿಡಿ ಪೋಗು ತಡೆ ನಿಲ್ಲು ಜಡಿ ಬೊಬ್ಬೆ |
ಗೊಡು ಪೊದಱೊಳಡಗು ಕೈಗೆಡದಿರಿಸು ನಿಡುಸರಳ |
ತೊಡು ಕೆಲಕೆ ಸಿಡಿಯದಿರ್ಪೊಡೆ ಸಾರ್ಚು ತುಡುಕುವೊಗಸಡಗು ಮರಕಡರೊಡರ್ಚು||
ಅಡಗಿಪೊಯ್ ಜಡಿ ಕೋಲನಿಡು ಮುಂದುಗಡೆ ನಾಯ |
ಬಿಡು ಕೂಡೆ ಪಡಿತಳಿಸು ಸೆಡೆಯದಿರ್ ಕೆಡಪೆಂಬ |
ನುಡಿಗಳಡಿಗಡಿಗೆ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಂದಡವಿಯೊಳ್ಕಡುಪೊಸತೆನೆ ||೩೬೭||

ಉಬ್ಬಿದುರದೇಱಿದೆಗೆದೊಡಲ ಬಾಗಿದ ಬೆನ್ನ |
ಹಬ್ಬುಗೆಯ ಪಚ್ಚಳದ ಸೆಳೆದ ಬಾಲದ ಕೊನೆಯ |
ಕೊಬ್ಬಿದಕೊರಳ ಸಣ್ಣಜಂಘೆಗಳ ಕೊಂಕುಗುರ ಮಡಿಗಿವಿಯ ಕಿಡಿಗಂಗಳ ||
ಹೆಬ್ಬಲ್ಲ ಬಿಡುವಾಯ ಜೋಲ್ವ ಕೆನ್ನಾಲಗೆಯ |
ಗಬ್ಬಿನಾಯ್ಗಳ ಹಾಸನುಗಿದು ಬಿಡೆ ಪಂದಿಗಳ |
ನಬ್ಬರಿಸಿತುಡುಕಿದುವುಕೇಸರಿಗಡರ್ದು ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಪುಲಿಯಂಕೊಂದುವು ||೩೬೮||

ಬಿಡದೆ ಕುತ್ತುರ್ಗಳಂ ಸೋವಿದರ್ ತೀವಿದರ್ |
ಗಿಡುಗಳ ಪೊದರ್ಗಳಿಂದೆಬ್ಬಿಸಿದುರಬ್ಬಿಸಿದ |
ರೊಡನೊಡನೆಖಗಮೃಗವ್ರಾತಮಂಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ ಕೂಡೆಕೂಡೆ ||
ಸಿಡಿಗುಂಡು ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳಿರುಬೆಯಿಂದಿರುಬೆಯಿಂ |
ದಿಡುವರಣೆ ನೇಣುರಲ್ಗೊಲೆಗಳಿಂ ಬಲೆಗಳಿಂ |
ಜಡಿದಾರ್ದುಬೊಬ್ಬೆಯಬ್ಬರದಿಂದ ಶರದಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ ಕಿರಾತರಂದು ||೩೬೯||

ಪುಲಿಕರಡಿಸಿಂಗಸಾರಂಗಮಱಿಪಂದಿಗಳ್ |
ಮೊಲಹುಲ್ಲೆಕಾಡೆಮ್ಮೆ ಚಮರಿಗಳ್ ಮೊದಲಾದ |
ಪಲವು ಮೃಗಜಾತಿಯಂ ಕ್ರೌಂಚಶಿಖಿತಿತ್ತಿರಿಕಪೋತಾದಿಪಕ್ಷಿಗಳನು ||
ಕೊಲುತಬಹ ಬೇಡರ್ಗೆ ಸಿಕ್ಕದೋಡಿದುದೊಂದೆ |
ರಳೆ ಕುಳಿಂದಕನೆಂಬ ದೊರೆ ಕಂಡು ತನ್ನ ಚಾ |
ಪಲಹಯದೊಳದಱ ಬಱಸಂದನತಿವೇಗದಿಂ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಕೊಲ್ವೆನೆಂದು ||೩೦||

ಆಕುಳಿಂದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ನಿಯೋಗದಿಂ |
ದಾಕಾನನದ ನಾಡ ವಳಿತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು |
ಭೂಕಾಂತನಾಗಿಹಂ ಚಂದನಾವತಿಯೆಂಬ ಪುರದೊಳವನಬ್ಬೆಯಿಂದ ||
ಈ ಕಿರಾತಪ್ರಕರದೊಡನೆ ಪೊಱಮಟ್ಟು ಮೃಗ |
ಯಾಕಾಮನಾಗಿ ಬಂದಿರ್ದವಂ ಸಿಡಿದೋಡು |
ವಾಕುರಂಗದ ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ ತೇಜಿಯ ಜವಂ ಗಾಳಿಯಂ ಮುಂಚಲು ||೩೧||

ಹರಿಣನಂ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಬರಲಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ಹರಿಯನೇ ಜಪಿಸುತಱುತಿಹ ಬಾಲನಂ ಕಂಡು |
ಹರಿಯನಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲಿಸಿ ನೋಡಿ ನಿಜಶಿರವನಲ್ಲಾಡಿತಾಂ ಮೃಗದ ಕೊಲೆಗೆ ||
ಹರಿತಂದ ಪಾಪಮತಿಪುಣ್ಯಮೊದವಿಸಿತು ಸುವಿ |
ಹರಿಸುವೊಡೆ ಶಿವಶಿವಾ ಪೊಸತೆಂದು ಹರುಷದ ಲ |
ಹರಿಯೊಳೋಲಾಡಿದಂ ಕಡವರವನೆಡಹಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಕಡುಬಡವನಂತೆ ||೩೨||

ಇಳಿದು ನಿಜವಾಜಿಯಂ ಸಾರ್ದು ಮೈದಡವಿ ಬರೆ |
ಸೆಳೆದು ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಕಂಬನಿದೊಡೆದು ಕೂಡೆ ಸ |
ಗ್ಗಳೆಯ ನೀರಿಂದ ಕಾಲ್ದುದಿಯೊಳ್ಪಸಿವನೆತ್ತರಂ ತೊಳೆದು ಮೋಹದಿಂದ ||
ಗಳದೊಳುಬ್ಬುವ ಗದ್ಗದಂಗಳಂ ಸೈಪಿಟ್ಟು |
ತಿಳುಪಿ ಲಾಲಿಸಿದಂ ಕುಳಿಂದಕಂ ಸೌಭಾಗ್ಯ |
ನಿಳಯದೆಱಕೆಯವಸುವನೊದವಿದಗ್ಗದಪುಣ್ಯದೊಡಲಸುವನಾಶಿಶುವನು ||೩೩||

ಎಡಬಲದೊಳಿಹ ತನ್ನವರೊಳಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ನುಡಿದನೀಬಾಲಕಂ ತನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ |
ನೊಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಹಂಬಲಿಸದೆ ಮುರಾರಿಯಂ ನೆನೆವನದಱಿಂದಿವಂಗೆ ||

ಒಡೆಯನಚ್ಯುತನಾದಕಾರಣಂ ಮೃತನಾಗ |
ದಡವಿಯೊಳ್ ಜೀವಿಸಿದನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ತನುಜರಂ |
ಕೊಡುವವಂ ಕೃಷ್ಣನೈಸಲೆ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲೀತನೇ ಸುತನೆಂದನು ||೩೭೪||
ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನದಿಂದ ಕಾನನಕೆ ತಾಂ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗದ ಕೂಡ್ಯೈದಿದೊಡೆ ದೊರೆಕೊಂಡಸೀ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗಭಾವದರ್ಭಕಂ ಶಾಪಕೆಳಸಿದೊಡಾಯ್ತು ಪುಣ್ಯಮೆನುತಲ್ಲಿಮಡಿದ ||
ಮೃಗಜಾತಿಗಳನವರವರ್ಗೆ ಪಚ್ಚಿಸಿ ನೆಱೆದ |
ಮೃಗಜೀವಿಗಳನೆಲ್ಲರಂ ಕಳುಹಿ ನಿಜಪುರಕೆ |
ಮೃಗಧರನೊಲಿಸೆವ ಶಿಸುವಂಕೊಂಡು ಪರಿಜನದೊಡನೆ ಬಂದನುತ್ಸವದೊಳು ||೩೭೫||
ಮುಂದೆ ಪರಿತಂದು ಚರರಱಿಪೆ ಸಿಂಗರಿಸಿದರ್ |
ಚಂದನಾವತಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂ ಕುಳಿಂದಕಂ |
ಬಂದು ನಿಜಭವನಮಂ ಪೊಗಲಿದಿರ್ವಂದು ನಲಿದವನ ಸತಿ ಮೇಧಾವಿನಿ ||
ಕಂದನಂ ತೆಗೆದೆತ್ತಿಕೊಳುತ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಸಾ |
ನಂದದಿಂ ಪೊರೆಯೇಱಿದಳ್ ತನ್ನ ಬಂಜೆತನ |
ವಿಂದು ಪೋದುದು ಪುತ್ರವತಿಯಾದೆನೆನ್ನ ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ ಫಲಿಸಿತೆಂದು ||೩೭೬||
ಬೞಿಕ ನಗರದೊಳಾದುದುತ್ಸವಂ ಪಾರ್ವರ್ಗೆ |
ನಿಳಯದ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳನೊಲಿದತ್ತನೊಂ |
ದುೞಿಯದೆ ವಿದಿತಜಾತಕರ್ಮಮಂಮಾಡಿಸಲ್ಬುಧರುತ್ತರೋತ್ತರವನು ||
ತಿಳಿದು ನಿರ್ಮಲಮುಖಾಂಬುಜದಿಂ ಶಶಾಂಕನಂ |
ಕಳಕಳಿಸಿ ನಗುವನದಱಿಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆಂ |
ದಿಳೆಯೊಳೀತಂಗೆ ಪೆಸರಾಗಲೆಂದುಚ್ಚರಿಸಿ ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು ||೩೭೭||
ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಗೆ ಮಣಿದೀಪವಾದಂತೆ ಸಲೆ |
ಬತ್ತಿದ ಸರೋವರಕೆ ನವಜಲವೊದವಿದಂತೆ |
ಬಿತ್ತರದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ನೆಗಳ್ದಂತೆ ಭೂತಳದೊಳು ||
ಮತ್ತೆ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಕುಳಿಂದನ ಬಾಳ್ಕೆ |
ಗುತ್ತಮಕುಮಾರನಾದಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆನೆ |
ಉತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದಚ್ಚರಿಯೆ ಸುರಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರನ ಭಕ್ತರು ||೩೭೮||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

ಪೇಳಿಲೇನಹುದಿನ್ನು ಬಭ್ರುವಾಹನನೊಡನೆ |
ಕಾಳೆಗಂಗೊಡುವೆನಾಂ ಕುಲಕೆ ಮಗನೀನೊರ್ವ |
ಬಾಳುವೆಗೆಡಿಸಬೇಡ ಗಜಪುರಕೆ ಪೋಗಿ ಮುರಹರಧರ್ಮನಂದನರ್ಗೆ ||
ಕಾಳಾದ ರಾಜಕಾರ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನೆಚ್ಚಱಿಸು |
ಕೇಳೆನ್ನ ಮಾತನೆಂದರ್ಜುನಂ ನುಡಿಯಲ್ಕೆ |
ತಾಳದೆ ವೃಷಧ್ವಜಂ ಕೋಪದಿಂ ಪಾರ್ಥಂಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುತಿಂತೆಂದನು ||೩೮೯||

ಒಳ್ಳಿತಿದು ತಾತ ನಿನ್ನಂ ಬಿಟ್ಟು ನಾಂ ಪೋಗ |
ಲುಳ್ಳವನೆ ಗಜನಗರಿಗಕಟ ರಣದೊಳ್ ಜೀವ |
ಗಳ್ಳನಾದೊಡೆ ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ ಬೀಱಿದಿರ್ದಪನೆ ಗಗನಾಗ್ರದಿಂದ ||
ಹೊಳ್ಳಿರ್ದೆಯ ಹೊಱಬಿಗರೊಳೆಂಬುದೀ ನುಡಿಗಳಂ |
ತಳ್ಳಂಕದಿಂದ ನೀನಾಹವದೊಳಿಂತೆಣಿಕೆ |
ಗೊಳ್ಳಲೇಕಿವನ ಬಿಂಕಮನೀಗ ಮುಱಿವೆನೆನ್ನಂ ಕಳುಹಿ ನೋಡೆಂದನು ||೩೯೦||

ಮಂದಿಸಹಿತೀಬಭ್ರುವಾಹನಂ ಬರಲಿ ನಾ |
ನಿಂದು ರಣದೊಳ್ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಗಳ್ಗೆ ಹಬ್ಬಮಂ |
ತಂದಲ್ಲದಿರೆನೆಂದು ವೃಷಕೇತು ಬಲ್ಪಿಂ ಧನಂಜಯಂಗೆಱಗಿ ಬಱಿಕ ||
ಪೊಂದೇರ್ಗಡರ್ದು ನಿಜಚಾಪಮಂ ತುಡುಕಿ ನರ |
ನಂದನನ ಸುಮ್ಮುಖಕೆ ನಡೆತಂದು ನುಡಿದನೆಲೆ |
ಮಂದಮತಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಹಡೆ ನಿಲ್ ಕರ್ಣಜಂ ತಾನೆನುತ ತೆಗೆದೆಚ್ಚನು ||೩೯೧||

ಲೇಸನಾಡಿದೆ ಕರ್ಣಸುತನಾದಡೊಳ್ಳಿತೈ |
ವಾಸಿಯುಳ್ಳವನಪ್ಪೆ ಫಲುಗುಣಂ ಕೊಂದನ |
ಲ್ಲಾಸಮರದೊಳ್ ನಿನ್ನ ತಾತನಂ ತನಗೆ ನೀನಿದಿರಪ್ಪುದುಚಿತಮೆನುತ ||
ಸೂಸಿದಂ ಕಣೆಗಳಂ ಬಭ್ರುವಾಹನನದಂ |
ನೇಸಱಣುಗನ ಸುತಂ ಬಱಿಕೈದು ಪಾರ್ಥಿಯಂ |
ಗಾಸಿಮಾಡಿದನಂಬುಗಳಮಱೆಯೊಳವನೀತನಂ ಮುಸುಕಿದಂ ಶರದೊಳು ||೩೯೨||

ಇಸುವರೆಚ್ಚಂಬುಗಳನೆಡೆಯೊಳಿಕ್ಕಡಿಗೈವ |
ರಿಸುವರೋರೊರ್ವರಂ ಗಾಯಗಾಣಿಸಿ ಕೆರ |
ಳ್ದಿಸುವರಶ್ವಧ್ವಜವರೂಥಸಾರಥಿಗಳಂ ತಱಿದಿಳೆಗುರುಳ್ಚಿ ಕೂಡೆ ||
ಇಸುವರೊರ್ವೊರ್ವರ್ ಮೆಯ್ಮಱಿದು ಜೇತರಿಸಿಕೊ ||
ಣ್ಡಿಸುವರಾಗ್ನೇಯಾದಿ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರನಿಕರದಿಂ |
ದಿಸುವರಿಂತವರವರ ಸರಿಯ ಬಾಣಂಗಳಂ ಕರ್ಣಸುತಪಾರ್ಥಸುತರು ||೩೮೩||

ಅಂದಾದಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಕಾಳೆಗವನವರ |
ನಂದನರ್ ನಿರ್ಣಯಿಸುತಿರ್ದರೆನೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ |
ದಿಂದ ಶರಸಂಧಾನಸತ್ವಸಾಹಸಲಕ್ಷ್ಯಲಳಿಲಾಘವಂಗಳಿಂದ ||
ಮುಂದುವರಿವಗ್ಗಳಿಕೆ ಮುಳಿಸು ಮೂದಲೆ ನೋಡಿ |
ಬಂದಿ ಭಾರಣೆ ಬಿಂಕ ಬೆಸೆ ಚಮತ್ಕಾರಂಗ |
ಳಿಂದ ಸಮನಾಗೆ ಕೈದೋಱಿದಂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಮೇಲೆ ||೩೮೪||

ಬೞಿಕವಿಳದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವೃಷಕೇತು ವೆ |
ಗ್ಗಳಿಸೆ ಬಾಡಬವೈಷ್ಣವದೊಳದಂ ಪರಿಹರಿಸಿ |
ಕೊಳುತರ್ಜುನಾತ್ಮಜಂ ಕೆರಳ್ದವನನೆಚ್ಚೊಡುಚ್ಚಳಿಸಿತಚ್ಚೋಣಿತವನು ||
ತೊಳೆಯಲಿೞಿದುವು ಭೋಗವತಿಯ ಜಲಕಂಬುಗಳ್ |
ಮುಳಿದು ಕರ್ಣಜನಿಸಲ್ಕಾತನಂ ಸುತ್ತಿಸಿತು |
ಸುೞಿಗಾಳಿಯಂದದಿಂ ಕಣೆಗಳರೆಗಳಿಗೆಪರ್ಯಂತಮಾಸಂಗರದೊಳು ||೩೮೫||

ಮತ್ತೆ ಹೊಡಕರಿಸಿ ಪಾರ್ಥನ ಸೂನು ರೋಷಾಗ್ನಿ |
ಪೊತ್ತಿ ಕಿಡಿಗೆದಱೆ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಮಂ ಪೂಡಿ ತೆಗೆ |
ಯುತ್ತೆಲವೊ ಕರ್ಣಸುತ ನೀನೆ ಬಿಲ್ಲಾಳಪ್ಪೆನಾಂ ಪೊಣರ್ದತಿಬಲರೊಳು ||
ಚಿತ್ತಚಂಚಲವಿಲ್ಲದೀಕ್ಷಿಸೆನುತೆಚ್ಚೊಡೆದೆ |
ಗೆತ್ತಿ ಶರಮಂ ಕೂಡೆ ಪಿಡಿದಾಗಸಕ್ಕೆ ಚಿಗಿ |
ದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದು ವೃಷಕೇತುವಂ ತಿರುಗಿಸಿತು ದೆಸೆದೆಸೆಗಳಂ ನಭದೊಳು ||೩೮೬||

ಭಾನುಸುತಸೂನುವಂ ನಭಕೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದು |
ನಾನಾದೆಸೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿತು ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ |
ಏಾನೆಲಕೆ ಕೆಡಹದೆ ಮಹಾಶರಂ ಕೆಳಗೆ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿ ||

ಈನರನುಮಾಬಭ್ರುವಾಹನನು ಮೊಹನ್ನೈದೆ |
ಬಾನೆಡೆಯೊಳಾತನ ಪಿತಾಮಹಂಗಭಿನಮಿಸಿ |
ಕಾನನಸರಿತ್ಸಾಗರಂಗಳೊಳ್ ಬೀಬಿದಿಱೆದಂ ಮಣಿಪುರದಮಹಿಯೊಳು ||೩೮೭||

ಮೊಗವೆತ್ತಿಫಲುಗುಣಂ ನೋಡುತಿರೆ ಕರ್ಣಜಂ |
ಗಗನದಿಂ ಬಿದ್ದಿಳೆಗೆ ಪೊಡೆಚಂಡಿನಂತೆ ಪುಟ |
ನೆಗೆದೆದ್ದು ರೋಷದಿಂ ಘುಡಿಘುಡಿಸಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಂ ಪಚಾರಿಸಿ ಕನಲ್ದು ||
ತೆಗೆದಿಸಲ್ ಬಾಣಂಗಳಶ್ವಸಾರಥಿಪತಾ |
ಕೆಗಳಿಂದಮರ್ದ ರಥಸಹಿತ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ |
ಮಗನಂ ನಭಸ್ಸ್ಥಳಕೆ ಕೊಣ್ಡಡರ್ದುವು ನಾಕಪರಿಯಂತಮಾಕ್ಷಣದೊಳು ||೩೮೮||

ನಭದೊಳತ್ಯುಗ್ರದಿಂ ತಪಿಸುವ ದಿವಾಕರ |
ಪ್ರಭೆಯಿಂದುರಿಯೆ ರಥಂ ಬಿದ್ದನುರ್ವಿಗೆ ಪಾರ್ಥಿ |
ರಭಸದಿಂ ಪೂರ್ವದೊಳಡರ್ದ ಸಂಪಾತಿ ಗರಿಸೀದಿಳೆಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ||
ತ್ರಿಭುವನಕೆ ಪೊಸತಾಗೆ ಕರ್ಣಜಂ ಮತ್ತೆರಿಪು |
ಸುಭಟನಂ ಮೂಱುಬಾಣದೊಳೆಚ್ಚು ದಿವಸವ |
ಲ್ಲಭನ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಗೈದಿಸಿ ಪಚಾರಿಸಿ ಜಱೆದು ಕೂಡೆ ಬೊಬ್ಬಿಱಿದನು ||೩೮೯||

ಬೊಬ್ಬಿಱಿವ ಕರ್ಣಜನ ದನಿಗೇಳ್ದು ರೋಷದಿಂ |
ದಬ್ಬರಿಸಿ ಗಗನದೊಳ್ ತನ್ನ ರಥಮಂ ಬಿಟ್ಟು |
ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟದಂತಿವನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಲ್ಕವಂ ಕನಲ್ದುಕೂಡೆ ||
ಉಬ್ಬಿ ಪುಟನೆಗೆದೆದ್ದು ಸಾಯಕದೊಳೆಚ್ಚವನ |
ನೆಬ್ಬಿಸಿದನಾಗಸಕೆ ಮತ್ತೆ ಬೀಭತ್ಸು ಕಂ |
ಡೊಬ್ಬೆರಳನಲ್ಲಾಡಿ ಪೊಗೞಲ್ಕೆ ವೃಷಕೇತು ಫಲುಗುಣಂಗಿಂತೆಂದನು ||೩೯೦||

ತಾತ ನೋಡೆಂದು ರಣದೊಳ್ ಗಾಲಿ ವಸು |
ಧಾತಳದೊಳಟ್ಟೊಡಾಯುತಮಾಗಿ ನಿಲ್ವಿನಂ |
ಘಾತಿಸದಿರೆಂದು ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಮ್ಮಯ್ಯನಾಡಿದವೊಲಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ||
ಈತನೆನ್ನಸ್ತ್ರದಿಂ ಗಾಸಿಯಾದಪನೆಂದು |
ಮಾತಾಡುವನಿತಱೊಳ್ ಮತ್ತಿವನ ಮೇಲೆ ಬಂ |
ದಾತಬೀೞಲ್ ನೊಂದರಿರ್ವರುಂ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಧುರಕನುವಾದರು ||೩೯೧||

ಮಣಿವರೂಥಾರೂಢರಾಗಿ ಬಳಿಕಿರ್ವರುಂ |
ರಣರಂಗದೊಳ್ ಕಡುಗಿ ಕಾದಿದರ್ ಕಾಯದೊಳ್ |
ಕಣೆಗಳಿಡಿಯಲ್ಕಣ್ಡಮಂ ಕಚ್ಚಿಪಾಱಲರುಣಾಂಬುಗಳ್ಕೋಡಿವರಿಯೆ ||
ಪೊಣರ್ವರಂಬರಕಡರ್ದೊಮ್ಮೆ ಮೇದಿನಿಗಿೞಿದು |
ಪೆಣಗುವರ್ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಭದೊಳಿರ್ದೊರ್ವಂ ಧ |
ರಣಿತಳದೊಳಗೆಯೊರ್ವ ನಾಗಸದೊಳ್ಪೊರನಿರೆ ಸರಿಸಮದೊಳಾಕಲಿಗಳು ||೩೯೨||

ಭೂಪ ಕೇಳಿಂತೈದುದಿನವ್ಮೈದೆ ಕಾದಿದರ್ |
ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ ಬಳಿಕ ಪಾರ್ಥಜಂ |
ಭಾಪುರೇ ವೃಷಕೇತು ನೀನೆ ಪಟುಭಟನಪ್ಪೆಲೋಕದೊಳ್ಸಕೆದೆಯೊಳು ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ಧ್ಯಾನಮಂ ಮಾಡೆನುತ ತೆಗೆದಿಸಲ್ |
ಕೋಪದಿಂದಾಕಣೆಯನಿವನರಿವನಿಶಱೊಳ್ ಪ್ರ |
ತಾಪದಿಂ ಕವಲಂಬನೆಚ್ಚು ಕತ್ತರಿಸಿದಂ ಕರ್ಣಜನ ಕಂಧರವನು ||೩೯೩||

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ರಾಘವಾಙ್ಕ. ಈತನು ಲಿಂಗವಂತ ಮತದವನು. ಈತನು ತುಂಗಭದ್ರಾನದೀತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂತಳದೇಶದ ಹಂಪಾ (ಹಂಪೆ) ಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಇವನು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಚರಿತ್ರವಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಿಂದ ವೀರಶೈವ ಮತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಹರೀಶ್ವರ ಕವಿಯೆಂಬ ಇವನ ಸೋದರ ಮಾವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಆದಕಾರಣ ತನ್ನ ಗುರುವೂ ಮಾವನೂ ಆದ ಹರೀಶ್ವರನ ಮಾತಿನಂತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ರಾಘವಾಙ್ಕನು ಸೋಮನಾಥಶತಾಕ್ಕವ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಓರುಗಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅನದೊರೆಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕಸಂತದ್ವಿಸಂತ ಗ್ರಾಹಿಗಳೆಂಬ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದನು. ವೀರೇಶ್ವರ ಕಥೆ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಸನ್ಮಾನ ಹೊಂದಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಈತನು ಹಾಸನ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಡೆಗಾಲವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಈತನು ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ, ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ವೀರೇಶ್ವರ ಚರಿತೆ, ಶರಭಚಾರಿತ್ರ, ಹರಿಹರ ಮಹತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

(ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಥಲ.)

ಸೂ|| ನುಡಿದನಿತು ರಾಜ್ಯಮಂ ಕೌಶಿಕಂಗಿತ್ತು ತ |
ನ್ನೊಡನೆ ರಥಕಾರ ಸತಿಸುತಮಂತ್ರಿವೆರಸಿ ಜನ |
ದೊಡೆಯ ಕಾಶಿಗೆ ನಡೆವೆಡೆಯೊಳಾದವಸ್ಥೆಯನದಾವಬೇವರು ಕೇಳ್ವರು ||೩೯೪||

ಉಡುಗಣದ ನಡುವಣಿಂದುವ ತೆಗಿಸಿ ರಾಹು ಬಂ |
ದೆಡೆಗೊಂಬ ತೆಱನಾದುದಾರಣ್ಯದೊಳು ಮೃಗದ |
ಗಡಣದಿಂದಿಪ್ಪಹರಿಯಂತೆಗಿಸಿ ನರಿ ಸುಖಾವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಬವೋಲ್ ||
ಕಡಲ ವಾರಿಯೊಳು ಬಿಂಬಿಸುವ ರವಿಯಂ ಮುಗಿ |
ಲ್ಪಡೆ ಮುಸುಗುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿವರಂ |
ಪೊಡವೀಶನಂ ಮುಸುಕಿಕೊಂಡು ಕೌಶಿಕ ರಥವನೇಱಿ ಬರಲಿಂತೊಪ್ಪಿತು ||೩೯೫||

ಧರೆ ಬಿರಿಯಲಳ್ಳಿಱಿವ ಸಂದ ನಿಸ್ಸಾಳದ |
ಬ್ಬರವನಾಲಿಸಿ ಪುರದ ಕೇರಿಗಳನೊಪ್ಪೆ ಸಿಂ |
ಗರಿಸಿಮನೆಮನೆಗಳೊಳುಗುಡಿತೋರಣಂಗಳಂಸರಬಿಗಿದು ಸಂಭ್ರಮದಲಿ ||
ಅರರೆ ಕೋಟಾಕೋಟಿ ಕರಿತುರಗರಥತತಿಯು |
ಪರಿಜನಂಬೆರಸಿ ಮತ್ತಂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಭೂ |
ವರನನಿದಿರ್ಗೊಳಲುನಡೆದರುಶಶಿಯನಿದಿರ್ಗೊಳಲುಹೆಚ್ಚುವಂಬೋಧಿಯಂತೆ ||೩೯೬||

ಮುತ್ತಿದಣುಕುಗಳ ಮುಸುಕಿದ ಹಲವು ಝಲ್ಲರಿಗ |
ಳೊತ್ತಿನೊಳು ತಳಿತ ಬೆಳುಗೊಡೆಗಳಿಡುಕುಱ ನೆಱಲ |
ಕುತ್ತುಱೊಳು ಝಾಡಿಸುವಚಮರಸೀಗುರಿಗಳೊಗ್ಗಿನಕುಱುಹುವಿಡಿದು ||
ಎತ್ತಿದ ಮೊಗಂ ನಿಲುಕಿ ನೋಟ್ಪಿ ಕಂಗಳು ಮುಗಿದು |
ಹೊತ್ತಕೈಯ್ಯವಧಾರು ಜೀಯ ಎಂದೆಂಬ ನುಡಿ |
ವೆತ್ತು ಹತ್ತಿರೆ ಬಂದ ಮುನಿಯ ಮೊಗಮಂ ಕಂಡ ಹೊತ್ತನಿನ್ನೇವೊಗಳ್ವೆನು ||೩೯೭||

ನೆಸುಗುಸಿಯನಪ್ಪಿದಳಿಕುಳದಂತೆ ಕಡುಹಸಿದು |
ಕಸುಗಾಯನಗಿದ ಗಿಳಿಗಳ ಬಳಗದಂತೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸದೆವಿಷಮಂಸವಿದಶಿಶುವಿಸರದಂತೆಕೊರಡಂಕರ್ದುಕಿಚಂಚುನೊಂದು ||
ಕುಸಿದ ಶುಕಪಿಕನಿಕರದಂತಿಂತು ಬೇಸತ್ತು |
ಒಸವಳಿಯುತಂದು ಮಂದಿಗಳೊಳಳಿಸಿದರು ಮಾ |
ಮಸಕದಿಂ ಪುರಜನಂ ಭೂಪನಂ ಹೊಲಗೆಟ್ಟಕಳಿಉತಾಯನಳಿಸುವಂತೆ ||೯೮||

ಹಗಲೊಗೆದ ಚಂದ್ರ ಕಳೆಯಂತೆ ಖರವೈಶಾಖ |
ವೊಗೆದ ಬನದಂತೆ ಬಿಸಿಲೊಳು ಬಿಸುಟ ತಳಿರಂತೆ |
ಮೊಗಕಂದಿ ಮುಸುಕಿಲ್ಲದರುವೆಗಪ್ಪಟವುಟ್ಟುರಾಗವಳಿದೊಪ್ಪುಗೆಟ್ಟು ||
ಮುಗನರಸಿ ಮಂತ್ರಿಸಹಿತವನಿಪಂ ಹಿಂದೆ ದೇ |
ಸಿಗನಂತೆ ಕೌಶಿಕನ ಕಾಹಿನೊಳು ಬರೆ ಹಿಂದೆ |
ಬಗೆಗೆದಳಿಹೊದ್ದಿಹೊಡೆವಟ್ಟುಕಾಣಿಕೆಯಚಿತ್ತೈಸುಭೂಭುಜಯೆಂದರು ||೯೯||

ಎನಗರಸುತನವಿಂದು ಹೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ |
ಮುನಿಗಾದುದಾತನಂ ಕಂಡು ಕಾಣಿಕೆಯನಿ |
ತ್ತನುದಿನಂ ಬೆಸಕೈವುದೆನಲೊಲ್ಲೆನೆನಲು ಬೋಧಿಸಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ||
ಜನವ ಕಾಣಿಸಿ ಕಾಣಿಕೆಯ ಕೊಡಿಸಿ ಹಿಂದುಗೊಂ |
ಡಿನಕುಲಲಲಾಮನೈತಂದು ಪುರಮಂ ಪೊಕ್ಕು |
ಮನೆದೊಳುತ್ಸವದ ಹೆಚ್ಚಗೆಯಳಿದುನಿಂದವಮಂದಿಯನೋಡುತಂನಡೆದನು ||೧೦೦||

ಗೊಂದಣಂ ಮಿಗೆ ಹರಸಲೆಂದಾರತಿಯನೆತ್ತ |
ಲೆಂದು ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲೆಂದಾರ್ತದಿಂ ನೋಡ |
ಲೆಂದು ರೂಪಂ ಮೆಚ್ಚಿಯಲೆಂದು ಸೊಬಗಂಸಾರಲೆಂದು ನವರತ್ನ ವಿಡಿದ ||
ಹೊಂದೊಡಿಗೆಯಂ ತೋಉಲೆಂದು ಜನದಳವಳಿಯ |
ಲೆಂದು ಬೀದಿಯೊಳು ಬಾಗಿಲೊಳು ಭದ್ರಂಗಳೊಳು |
ನಿಂದುಸತಿಯರುಭೂಪನಿರವಕಂಡುರಿಹೊಯ್ದಹೂಗಣಿಗಳಂತಿರ್ದರು ||೧೦೧||

ನೂಕಿ ನಡೆದರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕು ಸಿಂಹಾಸನ |
ಕ್ಕಾಕ ಕೌಶಿಕಂ ಬಂದು ಭೂಭುಜನ ಕಯ್ಯ ಹಿಡಿ |
ದೇಕಕಟಕಲಿಕೊಟ್ಟೆಯಿಾಕರಿಗಳೀಕುದುರೆಯಿಾರಥಗಳೀ ಕುಲಜನ ||

ಈಕೋಶವೀನಗರಿಯೀಕಾಂತೆಯೀಕುವರ |
ನೀಕಾಮಿನೀಜನಂ ಮಱುಗದಂತರಸಾಗ |
ಬೇಕಾದಡೆನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯುಹುದುಲೇಸೆನಲವನಿಪತಿನುಡಿದನು ||೪೦೨||

ಹೆತ್ತತಾಯಂ ಮಾಱಿ ತೊತ್ತಕೊಂಬರೆ ಮೂಗ |
ನಿತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡುವರೆ ಮಾಣಿಕದೊಡವ |
ನೊತ್ತೆಯಿಟ್ಟೊಡೆದಗಾಜಂಹಿಡಿವರೇಕೋಪದಿಂಸತ್ತುಮದುವೆಯುಹರೇ ||
ಕತ್ತುರಿಯನುರುಹಿ ಕುಱಿಗುರುಳಸಿಕ್ಕುವರೆ ನೆಱಿ
ಚಿತ್ತೈಸು ಹೊಲತಿಯರ ಪಿಡಿದು ನಾನೋವದಿ |
ಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆವೆರಸಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಹೆನೇ ಮುನಿನಾಥ ಕೇಳೆಂದನು ||೪೦೩||

ಬಲ್ಲದಿರಬೇಡೆಲೇ ಸೊಲ್ಲನೊಲ್ಲೆಂ ಪೊಲ್ಲ |
ನಿಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲಿನ್ನು ಮೊದಲಾದ ತಪ್ಪುತಾ |
ನಿಲ್ಲೆಂದೊಡಿಲ್ಲಾದೊಡಿನ್ನು ನಿನಗುಳ್ಳ ಪರಿವಾರಮಂ ಚತುರಂಗವ ||
ಸಲ್ಲಲಿತದೇಶಕೋಶವನಂಕಟಂಕವನು |
ಬಲ್ಲ ಕುಳಕರಣ ದುರ್ಗಂ ಮುದ್ರೆಮೊದಲಾದು |
ವೆಲ್ಲವಂಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟುಹೋಗೇಱೆನಲುತರಹೇಳಿದಂಮಂತ್ರಿಗೆ ||೪೦೪||

ಪೊಡವಿಪಂ ಪೇೞೆ ಮಂತ್ರೀಶನತಿವೇಗದಿಂ |
ಹಡಪಾಳರಂ ಕರೆದು ಕರೆ ಸಕಳ ಪರಿವರವ |
ತಡವ ಮಾಡದೆ ತರಿಸು ಕರಿತುರಗರಥಸೀಗುರಿಗುಡಿ ಮೊದಲಾಗೆಲ್ಲವ ||
ಬಿಡದೆ ಮುನಿವರಗೊಪ್ಪುಗೊಡಬೇಹುದೋಲಗದ |
ಮಡದಿಯರ ಭಂಡಾರಿಗಳನು ಮನ್ನಣೆಯವರ |
ನೆಡೆವಿಡದೆಬರಿಸೆನಲುಭೂವರನಸಮ್ಮುಖದೊಳಿರಿಸಿದರದೇವೊಗೆಲ್ವೆನು ||೪೦೫||

ಬಾಡಿದ ಮೊಗಂ ಒಱಿತ ಬಾಯ್ ಸುರಿವ ನಯನಾಂಬು |
ಪಾಡೞಿದ ಮತಿ ನೀಡಿ ಬೆಳೆದ ಸುಯ್ ದುಗುಡವ |
ಬ್ಕಾಡುವಂಗಂಸಿರೋಧಾಗ್ನಿಯಿಂಕುದಿದುಮಱುಗುವಮನಂ ಮಾಸಿದಮುದಂ ||
ಕೂಡೆ ಬಂದಖಿಳಪರಿವಾರಮಂ ಸತಿಯರಂ |
ನಾಡೆ ಚತುರಂಗಬಲಮಂ ಪುರಜನಂಗಳಂ |
ನೋಡಿತೋಱಿಸಿಬೇಱಿಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಡುತಿರ್ದನಾಧೈರ್ಯನಿಧಿಭೂಪನು ||೪೦೬||

ಸಿರಿಮುಡಿಯ ಹಡಪದಾರತಿಯ ಸೀಗುರಿಯ ಚಾ |
ಮರದ ಮರ್ದನದ ಹಂತಿಗಳ ಪಡಿಸಣದ ಸಿಂ |
ಗರದ ಗಂಧದ ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಡಿವಜನಸಮಕಟ್ಟಿನ ||
ಸರಸದ ವಿಳಾಸದ ವಿನೋದದ ವಿಚಾರದಾ |
ಭರಣದೊಡ್ಡಿನ ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರೆನಿಪ |
ತರುಣಿಯರನೊಪ್ಪಿಸಿದನಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗೆ ಸತ್ಯರ ದೇವನು ||೪೦೭||

ಇದು ರತ್ನಭಂಡಾರಮಿದು ಹೇಮಭಂಡಾರ |
ವಿದು ಪಟ್ಟಕರ್ಮಮಿದು ಇದುಬೆಳ್ಳಿಯುಗ್ರಾಣ |
ವಿದುಕಂಚಿನುಗ್ರಾಣಮಿದುಸುನಾಣೆಯುವರ್ಗವಿದುಸರ್ವಶಸ್ತ್ರಸದನ ||
ಇದು ಹಸ್ತಿಸಂದೋಹವಿದು ತುರಗಸಂಧಾನ |
ವಿದು ವರೂಥಪ್ರಕರವಿದು ಪದಾತಿವ್ರಾತ |
ವಿದೆನೋಡಿಕೊಳ್ಳೆನುತ್ತೊಪ್ಪಿಸಿದನಾಮುನಿಗೆ ಭೂನಾಥಕಂದರ್ಪನು ||೪೦೮||

ಹಿರಿಯಬಿರುದಿನ ಮುದ್ರೆಯಿದು ನಗರವಿದು ಪೂರ್ವ |
ದರಮನೆಯಿದಖಿಳಪರಿವಾರವಿದು ಸಿವುಡಿಯಿದು |
ಕರಣವಿದು ಮೇಲುಳ್ಳಸರ್ವಸ್ವವಿದೆ ನೋಡಿಕೊಳ್‌ಮಹಾಪುರುಷಎಂದು ||
ವರಕೌಶಿಕಂಗೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟೆಲ್ಲ ಸಂದುದೇ |
ಪರಿಣಾಮವೇ ಇನ್ನು ಹೋಹೆವೇ ಮುನಿನಾಥ |
ಕರುಣಿಸಿದಿರೇಎಂದುಹೊಱವಟ್ಟುಹೋಹರಸನೊಡನೆದ್ದನಾಮೂರ್ಖನು ||೪೦೯||

ಪೊಱಮಡುವ ಭೂನಾಥನಂ ಕಂಡು ಕಂಗೆಟ್ಟು |
ಮಱುಗಿ ಬಸಿಱಂ ಹೊಸೆದು ಬಸವೞಿದು ಬಿಸುಸುಯ್ದು |
ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟೊರಲಿ ಕೈನೀಡಿ ಕರೆಕರೆದು ಕಂಡುಸೈರಿಸಲಾರದೆ ||
ನೆಱೆ ನಿನ್ನ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದ ಪರಿವಾರಮಂ |
ಮಱೆದೆಯೋ ತೊಱೆದೆಯೋ ಮಾಱಿದೆಯೊ ಹೇೞಿ ನೇ |
ಸಱುಗುಲಜಯೆಂದೆಂದು ಬಿಱುನುಡಿದು ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿತ್ತುಪೌರಜನವು |

ದಂತಿಯಿಂದಿೞಿದು ನಡೆದಱಿಯೆ ಬೞಿಕಾಲ್ಗಳಿಂ |
ದೆಂತಡಿಯನಿಡುವೆ ಹಾಸಿನೊಳು ಪವಡಿಸುವಾತ |
ನೆಂತುಕಲು ನೆಲದೊಳೊಱಗುವೆ ಬೆಳುಗೊಡೆಯ ತಂಪಿನೊಳಗಗಲದಿಪ್ಪಾತನು ||

ಎಂತು ಬಿಱುಬಿಸಿಲನಾನುವೆ ಪುರದೊಳಿಪ್ಪಾತ |
ನೆಂತರಣ್ಯದೊಳಿಪ್ಪೆ ಜನವನಗಲ್ದಱಿಯದವ |
ನೆಂತುಹೇಱೇಕಾಕಿಯಾಗಿಪ್ಪೆಯೆಂದು ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು ಸಮಸ್ತಜನವು ||೪೧೧||

ಹೊಱಗೆ ದಾನವ ಬೇಡಿದವರುಂಟೆ ಕೊಟ್ಟು ಬೇ |
ಸಱದ ಮುಗುದರಸು ದೊರಕಿದನಲೇ ಎಂದು ಕ |
ಟ್ಟುಱೆಗಂದಿ ಪಾಪಿ ನಿಷ್ಕರುಣ ನಿರ್ದಯ ಮೂರ್ಖ ನೀಚ ನೀರಸ ನಿರ್ಗುಣ ||
ನೆಱಕೊಂದೆ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದವೆಂದೊಡಲೊಳ |
ಳ್ಳಱಿಯುತಿಪ್ಪಬಿಲ ಬೇಗೆಯ ಬೆಂಕಿಯುರಿ ನಿನ್ನ |
ನಿಱಿಯದೇ ಹೇೞು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಪಾಪಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಎನುತಿರ್ದರು ||೪೧೨||

ಜಡೆಗಳೆದು ಮಕುಟಮಂ ನಾರುಸೀರೆಯನು ತೊಱೆ |
ದುಡಿಗೆಯಂ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆಯಂ ಕಳೆದು ಮೈ |
ದೊಡಿಗೆಯಂ ಕಂದಮೂಲವನುಬಿಟ್ಟೂಟಮಂದರ್ಭೆಯಂಬಿಟ್ಟಸಿಯನು ||
ಅಡವಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ನಗರಿಯನು ಭಸಿತವ ಬಿಟ್ಟು |
ಬಿಡೆ ಸುಗಂಧಗಳನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವವ ಬಿಟ್ಟು | [||೪೧೩||
ಮಡದಿಯರಬಯಸಿ ಜಗವಱಿಯಲು ವ್ರತಕೆ ಮುಪ್ಪಾಯ್ತೆಮುಪ್ಪಿನೊಳೆಂದರು

ಮಲೆತು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಮಹಾರಿಷಡ್ವರ್ಗಮಂ |
ಗೆಲಲಱಿಯದವನಾವ ಹಗೆಗಳಂ ಗೆಲುವೆ ನಿ |
ನ್ನೊಳಗೆ ಕರಣವ ಸಂತವಿಡಲಱಿಯದವನಾವ ದೇಶವಂ ಸಂತವಿಡುವೆ ||
ಸಲೆ ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಲಱಿಯದನಾವ ದೇಶಮಂ ಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಿದಪೆ ಕಣ್ಕೆಟ್ಟುದೇಮೂರ್ಖ ಪಾಪಿಕೌಶಿಕ ಕೇಳು ಕೇಳೆಂದರು ||೪೧೪||

ಪುರದ ಪುಣ್ಯಂ ಪುರುಷರೂಪಾಗಿ ಹೋಗುತಿದೆ |
ಪರಿಜನದ ಭಾಗ್ಯಮಡವಿಗೆ ನಡೆಯುತಿದೆ ಸಪ್ತ |
ಶರಧಿಪರಿವೃತಧರೆಯ ಸಿರಿಯಸೊಬಗಜ್ಞಾತವಾಸಕಂ ಪೋಗುತ್ತಿದೆ ||
ಎರೆವರಧಿನಾಥರಾನಂದವಿಂದಡಗುತಿದೆ |
ವರಮುನೀಂದ್ರರ ಯಾಗರಕ್ಷೆ ಬಲವೞಿಯುತಿದೆ | [||೪೧೫||
ನಿರುತವೊಂದೊಂದಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಧಿಸಿ ನಿಂದ ಮಂದಿ ನೆಱೆನೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು

ವಸುಧೆ ಬಾಯ್ಬಿಡೆ ದೆಸೆಗಳಸವಸದಿ ಮಱುಗೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸಲಾರದಂಬರಂ ಕಂಬನಿಯನೊಗೆಯೆ ಶೋ |
ಕಿಸುವ ಪರಿಜನದಖಿಲ ಲಾಲಿಸುತ ಪಾಲಿಸುತ ಸರದೋಱಿ ಸಂತವಿಡುತ ||
ಮಸಗಿ ಪುರದಿಂ ಮೀಱಿ ಪೋಗುತಿರೆ ಕಂಡು ಸಂ |
ಧಿಸಿ ಬಪ್ಪ ಕೌಶಿಕನ ಕಂಡು ನಿಂದವನೀಶ |
ನೊಸೆದು ನಿಲಿಸುವ ಭರದೊಳೊಂದೆರಡು ಮಾತನಾಡಿದನದೇವಣ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೧೬||

ಹಿಂದೆ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ದ ಗರ್ವದಿಂ ಹೊಲತಿಯರ |
ತಂದು ಕುಲಮಂ ಕೆಡಿಸಲಾರದಱಿಂ ನಿಮ್ಮ |
ದೊಂದು ನುಡಿಯಂತಪ್ಪಿ ನೆಱೆಜಱೆದುಮಾಱುತ್ತರಂಗೊಟ್ಟುಕೆಟ್ಟುನುಡಿದ ||
ನಿಂದೆಗೆಯ್ದನ್ಯಾಯಿ ಪಾಪಿಚಂಡಾಲನೆ |
ನ್ನಿಂದಧಮರಿಲ್ಲಯ್ಯ ಸರ್ವಾಪರಾಧಿಯಾಂ |
ತಂದೆಕರುಣಂಗೆಡದಿರೆಂದು ಮುನಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೭||

ಮನದೊಳಗೆ ಮಱುಗದಿರಿ ಚಿಂತಿಸದಿರಖಿಲದಿರಿ |
ಮುನಿಯದಿರಿ ನೋಯದಿರಿ ಮತಿಗೆಡದಿರೆರಡನೆಯ |
ಶಿವನೆನಿಪ ಕೌಶಿಕಂ ನಿಮ್ಮೊಡೆಯನಾದನಾತನ ಪಾದಪಂಕೇಜಕೆ ||
ಎನಗೆ ಬೆಸಕೈವಂತೆ ಬೆಸಕೈವುದಂಜುವುದು |
ವಿನಯದಿಂ ನುಡಿವುದೋಲೈಸುತಿಹುದೆಂದು ಪರಿ |
ಜನಕೆ ಕೈಮುಗಿದೆಯ್ದೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಾಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೮||

ಧರೆಗಧಿಪನೆನಿಪ ರವಿಕುಲದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಭೂ |
ವರನ ಮೊದಲನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ ಬಂದುದೀ |
ಪರಿವಾರವೀದೇಶಕೋಶವೀಯಿಂದುತನಕಾವೆರೆದು ಬಡತನವನು ||
ನೆರೆಯಱಿಯದಯ್ಯ ನೀವಿನ್ನಿದಂ ರಕ್ಷಿಪುದು |
ಹೊರೆವುದನಿತಂ ಬೇಡಿ ಪಡೆದ ನಾಂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ |
ಕರುಣಿಸಿದನೆಂದುಕೈಮುಗಿದು ಮುನಿಗಪ್ಪೈಸಿಕೊಟ್ಟನುಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೯||

ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ.

ಈ ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೮೫ ರಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದನು. ಈತನ ಗುರುವು ವಿದ್ಯಾನಗರ (ವಿಜಯನಗರ) ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಮಠದ ಸಿದ್ಧವೀರೇಶಸ್ವಾಮಿ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ವಸಂತವರ್ಣನೆ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ, ವನವರ್ಣನೆ ಇವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಿಕ ಷಟ್ಪದಿ.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಚಳಿಯೊಡ್ಡು ಜಾಱೆ ತಂಗಾಳಿ ತಲೆದೋಱೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕಂಪು ಮೀಱೆ ಭೃಂಗಂ ನಲಿದು ಪಾರೆ ಕೋ |
ಕಿಲೆಯ ದನಿಸಾರೆ ಮದನಂಗೆ ಬಲವೇಱೆ ನದಿಗಳ್ ತಾಱೆ ಮಾಮರಗಳು ||
ತಳಿರುಗಳ ಪೇಱೆ ವಿರಹಿಗಳ ಬಾಯಾಱೆ ಸುಖಿ |
ಗಳ ತಾಪಮಾಱೆ ಮುನಿಗಳ ಮನಂ ಮಿಱೆ ಭೂ |
ವಳಯಕೆ ವಸಂತಾಗಮಂ ಮನೋರಾಗಮಂ ಮಾಡುತ್ತೈತರುತಿರ್ದುದು ||೪೨೦||

ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ ಕೋಕಿಲೆಯಂದು |
ಮೌನವಂ ಬಿಟ್ಟುಲಿಯತೊಡಗಿದುದು ಮಲ್ಲಿಕಾ |
ಮಾನಿನಿಗೆ ಚಂಡಾಳಿಗಳ ಸಂಗಮಾದುದಿನನರಸಿ ಸಿರಿವನೆಯೆನಿಸುವ ||
ಆನಳಿನಿ ಬಂಡಿಗೊಳಗಾದಳುತ್ತಮಜಾತಿ |
ಹೀನವಾಯ್ತಿಳೆಯೊಳಿದು ಮಧುಸಂಗದಿಂದಲೇ |
ನೇನಾಗದಿರದೆಂದು ತೋರ್ಪಂತೆ ಬಂದುದು ವಸಂತಮದನೇನೆಂಬೆನು ||೪೨೧||

ಎಳದಳಿರ ಕೆಂಪು ಪೂಗಳ ಕಂಪು ಕೋಕಿಲಂ |
ಗಳ ಸರದ ನುಣ್ಪು ತೆಂಗಾಳಿಯ ಪದಂಪು ಗಿಳಿ |
ಗಳ ರವದ ಸೊಂಪು ತುಂಬಿಯ ಗಾನದಿಂಪು ನಾನಾಫಲಾವಳಿಯ ಬಿಣ್ಪು ||
ತಿಳಿಗೊಳದ ತಂಪು ವಿರಹಿಯ ಕೈಕದಂಪು ಸುಖಿ |
ಗಳ ಮನದ ಪೆಂಪು ಜನಗಳ ಗುಂಪು ಗುಂಪು ಸಂ |
ಗಳಿಸಿತೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯುಂ ಚೈತ್ರಾಗಮಂ ಬರಲ್ ಪೇಳ್ವುದೇನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೨೨||

ಎಳದಳಿರಮಾಣಿಕದ ಗೊಂಚಲ್ಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿಗಳ ಕುಚ್ಚುಗಳಿನೆಸೆವ ಮಿಡಿ |
ಗಳ ಪಚ್ಚೆವರಲ ಸೂಸಕಗಳಿಂದಪ್ಪಿದೆಳವಳ್ಳಿಗಳ ಬಿಳ್ಮುಗುಳ್ಗಳ ||
ತೊಳಪ ಮುತ್ತಿನ ಗುದಿಗಳಿಂ ಚರಿಪ ಮಱಿದುಂಬಿ |
ಗಳ ನೀಲಮಣಿಮಾಲೆಯಿಂದೆಸೆವ ಮಾಮರಂ |
ಗಳು ವಸಂತಂ ಸ್ಮರನ ಬರವಿಂಗೆ ಕೈಗೈದ ಗೂಡಾರಮೆನಲೆಸೆದುವು ||೪೨೩||

ತೇರೈಸಿ ಬರ್ಪ ತುಂಬಿಗಳ ಮೈಗಪ್ಪು ಮುಂ |
ಗಾರ ಮುಗಿಲವಱ ಝುಂಕಾರವೇ ಮೊೞಗು ವರ |
ನಾರಿಯರ ತೊಳಪ ಕಣ್ ಮಿಂಚು ಮಾರುತಹತಿಯೊಳೊಗುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಯರಲ್ಗಳೇ ||
ತೋರ ಮೞೆವನಿಗಳೊಂದೊಂದುದಿರ್ವ ಬಂದುಗೆಯ |
ಪೂ ರಯ್ಯಮಾದಿಂದ್ರಗೋಪಂಗಳಾಗೆ ಶೃಂ |
ಗಾರಮಾಯ್ತದು ವರ್ಷವೋ ವಸಂತವೊ ತಿಳಿಯಲಱಿದೆನಲು ಬನಬನದೊಳು ||೪೨೪||

---

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

ಉದಯಾಚಲದ ಮೇಲೆ ಕಂಗೊಳಿಪ ರವಿಯಂತೆ |
ಪದಪಿನಿಂ ಕನಕಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭೂ |
ಸುದತಿಯಧಿನಾಯಕಂ ಬಿಜ್ಜಳಂ ರತ್ನಭೂಷಣಕಾಂತಿ ರುಚಿಗಳಂತೆ ||೪೨೪ 6||

ಪೊಳೆವ ಮಕುಟದ ರತ್ನಕಾಂತಿಗಳ್ ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ |
ಗಳೊಳಮರಿ ನಾನಾವಿಚಿತ್ರಚಿತ್ರದ ತೆಱದಿ |
ತೊಳಗೆ ಭೂಷಣಖಚಿತ ಮೌಕ್ತಿಕಮರೀಚಿ ಪಗಲೊಳುಜೊನ್ನಮಂಪ್ರಕಟಿಸೆ ||
ಥಳಥಳಿಸುವಂಗಲತೆಯೊಳು ಪುದಿದ ಸಕಲ ಪರಿ |
ಮಳಕೆಱಗುವಳಿಮಾಲೆ ಮೇಲೆ ಮಂಡಳಿಸಿ ನಿಲೆ |
ಕೆಲಬಲದ ಗದ್ದುಗೆಗಳೊಳು ಮಂಡಲಾಧೀಶರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಭೂಪನ ||೪೨೫||

ಮುಱಿದ ಮೀಸೆಗಳ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳ ಪಣೆಯ ಕ |
ತ್ತುರಿಯ ತಿಲಕದ ಮೈಯಲೊಱೆದ ಗಂಧದ ಕಾಲ |
ಬಿರುದುತೊಡರಿನ ವಾಮಕರದಪೊಂಜರಪಣೆಯಬೆರಳಮಣಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ||

ಕೊರಳ ಹಾರದ ಕರ್ಣಭೂಷಣದ ಝಳಪಿಸುವ |
ಕರವಾಳ ಹೊಳಹುಗಳ ಬಳಿದ ಮುಡಹುಗಳ ಸಂ |
ಗರಧೀರ ರಾಜಸುಕುಮಾರರೊಪ್ಪಿರ್ದರವನೀಪಾಲನಿಕ್ಕೆಲದೊಳು ||೪೨೬||

ಕರೆದು ದಿನವಹಿವರ್ಗಮಾಸಾಂತಿಕಾದಿಗಳ |
ಬರೆದೋದಿ ಸರಿದೋಱು ಭೇದಕರ್ ಬಹುವಿಧದೆ |
ಪರಿಕಿಸಲೊಳಗುಗಾಣದಂತೆ ಛಿದ್ರಿಸಿತೆಗೆವಜಾಣ್ಮೆ ಕಡುನೈಜಮಾಗೆ ||
ಪರಮಲಂಚವೆ ತಮಗೆ ಜೀವನವದೆನಿಸೆ ಚ |
ಚ್ಚರದಿಂದಲೈಶ್ವರ್ಯಮಂ ಪಡೆದು ನೆಱೆ ಬಾಳ್ವ |
ಕರಣಿಕಶಿರೋಮಣಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಾವನಿಪನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೭||

ಶ್ರುತಿಶಬ್ದತರ್ಕವೇದಾಂತಾರ್ಥಕೋವಿದರ್ |
ಸುತಪುರಾಣಾಗಮವಿಚಾರನಿಪುಣರ್ ಸಮು |
ನ್ನತಕನಕಪೀಠದೊಳ್ ಬಳೆದ ಗಡ್ಡದ ರತ್ನಕುಂಡಲಯುಗಂಗಳೆಸೆವ ||
ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಾಂಗ ಮೊದಲಹ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಮಾ |
ಶ್ರಿತಯಜ್ಞಸೂತ್ರ ಕಾಶೀಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಪಂ |
ಡಿತನಿಕರಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದವನಿಪಾಲಕನ ಬಲಗಡೆಯೊಳು ವಿಲಾಸದಿಂದ ||೪೨೮||

ವರದೇಶಕಾಲಶಾರೀರಸೂತ್ರಂಗಳಂ |
ಪರಿವಿಡಿಯೊಳಷ್ಟಮಸ್ಥಾನ ಭೇದಂಗಳಂ |
ಪರಿಕಿಸುತ ಸಕಲರೋಗಂಗಳ ನಿಧಾನಂಗಳಱಿದಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮಾಳ್ಪ ಸದ್ಧರ್ಮದಯೆದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ |
ಪರಮಶಿವಭಕ್ತಿನಿರ್ಮತ್ಸರಂಗಳೊಳೆಸೆವ |
ಉರುತರ ಸುವೈದ್ಯರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಮಹೀಪಾಲನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೯||

ನುಡಿದು ಪೊಗಳಿಸಿಕೊಂಬ ಪದಬಂಧರೀತಿಯಿಂ |
ಬಿಡದೆ ಬಲ್ಲವರ ತಲೆದೂನೆಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಯಂ |
ಕೊಡಲೊಡನೆ ಪೂರಿಸುವ ಘಟಿಕಾಶತವನುಸುರುತಾಕ್ಷಣಂ ಮೆಚ್ಚುಗಳನು ||
ಪಡೆವ ನವರಸರಸಿಕರೆಸೆವ ಕರ್ಣಾಟಕದ |
ಬೆಡಗುಗಳ ಬಲ್ಲ ಸತ್ಕವಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾ |
ಪೊಡವಿಪಾಲಕ ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಲದ ಕಡೆಯ ಮಣಿಮಯದ ಗದ್ದುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ||೪೩೦||

ಬಿರುದರಾಯರ ಗಂಡ ಬೇಡಿದರವರ್ಗೀವ |
ಗುರುದಾನರಾಧೇಯ ಶರನಿಧಿಸಮಾನ ಭಾ |
ಸುರಮಹಾಗಾಂಭೀರ್ಯ ತರುಣೀನಿಕಾಯಲೋಚನಕುಮುದಕುಲಶಶಾಂಕ ||
ಶರಣಾಗತಾನಂದಜೂತವನಚೈತ್ರ ಭೂ |
ವರಶಿಖಾಮಣಿ ಜೀವ ಬೊಮ್ಮಾಯು ನಿನಗೆಂದು |
ಕರವೆತ್ತಿಪೊಗಟ್ಟಿ ಪಾಠಕರ ಕೈವಾರ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದಾನೃಪಸಭೆಯೊಳು ||೪೩೧||

ನಿರುತದಿಂ ಭಗದತ್ತನೆಣೆ ಸುರೇಂದ್ರಂ ಸಾಟಿ |
ಕರಿಕಂದರಾರೋಹಣಕ್ಕಾಹವಕ್ಕೆಂದು |
ಬಿರುದುಕಡೆಯವ ಕಾಲೊಳಿಟ್ಟು ಪೊಗಱಿಸಿಕೊಂಬ ಧುರಧೀರಮಾವತಿಗರು ||
ಪರಿಕಿಪೊಡೆ ತಮಗೆ ರೇವಂತನೇ ಸರಿ ಧನೇ |
ಶ್ವರನೆ ಪಾಸಟಿ ಹಯಾರೋಹಣಕೆ ಸಂಗರಕೆ |
ದೊರೆಯೆ ಮಿಕ್ಕವರೆಂಬ ವೀರರಾವುತರಿರ್ದರವನೀಶನೋಲಗದೊಳು ||೪೩೨||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

ಎತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಿಗಮಂಗಳಿಂ ಪೊಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ಗಾಮಂಗಳಿಂ ಪೆಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಗರಾಳಿಯಿಂ ಶಾಳಿಯಿಂ ದ್ರೋಣಾಮುಖಂಗಳಿಂದಂ ||
ಎತ್ತಲುಂ ಪತ್ತನಸಮಾಜದಿಂ ಭೂಜದಿಂ |
ದೆತ್ತಲುಂ ಖರ್ವಡನಿಕಾಯದಿಂ ಗೇಯದಿಂ |
ದೆತ್ತಂಮಡಂಬದ ಸಘಾಡದಿಂ ಖೇಡದಿಂದಾನಾಡಸಿರಿ ಮೆಱೆದುದು ||೪೩೩||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಗಳಿಂ ಮೆಳೆಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ತಳಗಳಿಂ ಕೊಳಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ರನ್ನದರೆಗಳಿಂ ಕೆಱೆಗಳಿಂ ಪರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದಂ ||
ಅಲ್ಲಗಲ್ಲಿಗೆ ತೋರ್ಪ ಗಿರಿಗಳಿಂ ಕರಿಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ಶುಕಗಳಿಂ ಪಿಕಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಗವಾಸ್ಪದಗಳಿಂ ನದಗಳಿಂದಾದೇಶಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೩೪||

ಕೆಂಜಕುಮುದಂಗಳಿಲ್ಲದ ಸರಂ ಸರದಿಂದ |
ರಂಜಿಸದ ಶುಕಪಿಕಂ ಶುಕಪಿಕಂಗಳಿಗೆ ಫಲ |
ಮಂಜರಿಯನೀಯದಿಹ ಮಾವು ಮಾವುಗಳನಪ್ಪದಬಳ್ಳಿಬಳ್ಳಿಗಳೊಳು ||
ಮಂಜುಳಧ್ವನಿಗೊಡದ ಪಱಮೆಗೆ ಪಱಮೆಗೆ ಸಂತ |
ಸಂ ಜನಿಸದರಲರಲ ನವಪರಿಮಳಂಗಳಿಂ |
ದಂ ಜಡಿಯದೆಳಗಾಳಿಯೆಳಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದಿಹ ಬನವಿಲ್ಲವಾನಾಡೊಳು ||೪೩೫||

ಒಱೆಯದ ರಸಂಗಳಂ ಚಂದ್ರಕಾಂತಂಗಳಂ |
ಮೆಱೆಯದ ಧರಂಗಳಂ ಕಿವಿಗಮೃತಸಾರಮಂ |
ಕಱೆಯದ ಸೊರಂಗಳಂ ದುರ್ನೀತಿದುರ್ಮಾರ್ಗದುಷ್ಕೀರ್ತಿಸಂತತಿಯನು ||
ತೊಱೆಯದ ಜನಂಗಳಂ ಸುರಪುರೋದ್ಯಾನಮಂ |
ಜಱೆಯದ ಬನಂಗಳಂ ಜಾತಿವೈರಂಗಳಂ |
ಮಱೆಯದ ಮೃಗಂಗಳಂ ಕಾಣೆನಾದೇಶದೊಳಗೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೬||

ದೇವಮಾತೃಕನದೀಮಾತೃಕದೊಳಂ ಬೆಳೆವು |
ದಾವ ಚೋದ್ಯಂ ಗಿಳಿ ಕದರ್ುಂಕಿದೊಡೆ ಬಿದ್ದಿನಿದು |
ಮಾವಣ್ಣಾತನಿರಸದ ಕಾಲ್ಗಳಂ ಬೆಳೆವುವಾಗಾಳಿಯಲಿದೋಸರಿಸುವ ||
ತೀವಿದೆಳನೀರ ಕಬ್ಬಿನ ಸಾರದಿಂ ಬೆಳೆವು |
ವಾವಗಂ ಪಾಮರೀಮುಖಶಶಿಗೊಸರ್ವಿಂದು |
ಗ್ರಾವನಿರ್ಮಳಜಲದ ಪೂರದಿಂ ಬೆಳೆಯುತಿಹ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕಣ್ಗೆಸೆದುವು ||೪೩೭||

ಶಾಲಿಗೆಱಗಿದ ಗಿಳಿಗಳಂ ಸೋವ ಪಾಮರೀ |
ಜಾಲದೊಂದುಲಿವುಮಂ ಕೋಕಿಲನಿನಾದಮೆಂ |
ದೇಳಿದಂಗೈದು ತೊಲಗದೆ ನಿಂದ ಕೀರಾಳಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತೇನೆಂಬೆನು ||
ಭೂಲಲನೆಗಾಕಳವೆ ಪ್ರಸವೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಂ |
ಮೇಳಿಸಿದ ಕೆಂಪುಗೂಡಿದ ಪಸುರುವಟ್ಟೆಯ ಎ |
ಶಾಲವಸನದ ಮುಸುಕಿದೆಂಬಿನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೮||

ಪಲವುಕಾಲಂ ಬೆಳೆದಿದೇಂ ಫಲಂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ |
ತಲೆಗೊಯ್ಸಿಕೊಂಬುದೆಂದುಂ ಬಿಡದೆನುತ ನಾಣ್ಚಿ |
ತಲೆವಾಗಿದುವೊ ಪುತ್ರಮೋಹದಿಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ತನ್ನ ನೋವಂ ನೋಡದೆ ||

ಸಲಹಿದೀ ಭೂದೇವಿಗಂ ನಮಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿದು ಬಾಗಿದುವೊ ಪೇಟೆಂಬಿನಂ ಕಿಕ್ಕಿಱಿದ |
ಫಲಭಾರದಿಂ ಕೊರಳ್ವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿರ್ದ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕರಮೆಸೆದುವು ||೪೩೯||

ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಾಣದೊಳಱೆದು |
ಹಿಂಡಿ ರಸಮಂ ತೆಗೆದು ಕಾಸಿಕಾಲ್ದುಳಿಯಲ್ಕೆ |
ಖಂಡಶರ್ಕರೆಯಾದುವೇಗೈದೊಡಂ ಸುಗುಣಮಂ ಬಿಡದ ಸುಜನರಂತೆ ||
ದಿಂಡುರುಳ್ಚಿದೆವಾಳ್ದಗಿದಿರಾದರಂ ಸುಕೋ |
ದಂಡರೂಪಿಂ ಸ್ವಾಮಿಹಿತಕೆಂದು ತಮ್ಮೊಳು |
ದ್ದಂಡತೆಯ ಬಿರುದೆತ್ತಿತೆನೆಸೋಗೆವಸುರಕಬ್ಬಿನಕೊಂಬುಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೦||

ಸುರಿದ ಶಾಲ್ಯನ್ನರಾಶಿಗಳ ಘೃತಪೂರಿತದ |
ಹರವಿಗಳ ಸೂಪಾದಿಶಾಕಸಂತತಿಯ ಪರಿ |
ಪರಿಯಪಚ್ಚಡಿಯುಪ್ಪುಗಾಯ್ಭಕ್ಷ್ಯಪರಮಾನ್ನಬಹುವಿಧದಶೀಖರಣೆಯ ||
ತರತರದ ದಧಿದುಗ್ಧತಕ್ರದಿಂ ಪುದಿದ ಕೊ |
ಪ್ಪರಿಗೆಗಳನುಂಡುಂಡು ಪೋಪ ನಡೆತಪ್ಪ ಪಥಿ |
ಕರ ನೆಱವಿಗಳ ಸತ್ರದಾಲಯಂ ರಂಜಿಸಿದುದಾಪಥದೊಳೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೧||

ಮುಂತೆಸೆದುದಾಗಳಾ ಘನವಿಭವದಿಂ ಮುಕ್ತಿ |
ಕಾಂತೆಯರಮನೆಯಂತೆ ಪುಣ್ಯದಾಲಯದಂತೆ |
ಸಂತತಂ ಶೈವನೇಮದ ಕೋಶಗೃಹದಂತೆ ಧರೆಯ ಮುಖಕಮಲದಂತೆ ||
ತಿಂತಿಣಿಯೊಳೆಸೆವ ಸೌಧಂಗಳ ಮರೀಚಿ ಗಗ |
ನಾಂತಮಂ ಚುಂಬಿಸಲ್ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಮಂ |
ತಾಂ ತಳೆದ ಪಟ್ಟಣಂ ಕಲ್ಯಾಣಮೆಸೆವ ಜಾಣರ ತಾಣಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೪೨||

ಪೊಸತೆಂಗು ಕೌಂಗು ಹೇರಿಳೆ ಕಿತ್ತಿಳೆಗಳು ಶೋ |
ಭಿಸುವಂಜೆ ಕೊಂಜೆ ಪೂವಂಡು ಗಿಳಿವಿಂಡು ರಂ |
ಜಿಸುವ ಕಾದಲರೆಲರ್ ಸವಿಮಾವು ಪೂವು ಬಕುಳಂ ಮುಕುಳವೊಪ್ಪುವಕೊಳಂ ||
ಮಿಸುಪ ನಳಿನಂ ಪುಳಿನಮಂ ತುಂಬಿ ತುಂಬಿ ರಾ |
ಜಿಸುವಶೋಕಂ ಕೋಕಮಾದಾಡಿಮಂ ಹಿಮಂ |
ದೆಸೆಗಂಪು ಸೊಂಪು ಪೆಂಪಿಂದಾಪುರೋಪವನಮೆಸೆದಿರ್ದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೩||

ಸೋರ್ವ ರಸವಣ್ಗಳಂ ತಾಳ್ದ ಚೂತಂ ತುದಿಗೆ |
ಪರ್ವಿದೆಲೆವಳ್ಳಿಯಿಂದೆಸೆವ ಪೂಗಂ ನಾಡೆ |
ಕೊರ್ವಿ ತಿಂತಿಣಿವಣ್ಗಳಾಂತ ಕದಳಂ ಬೀಡೆವಣ್ಬೆರೆದದಾಡಿಮಚಯಂ ||
ಬೀರ್ವೆರಸಿ ತುದಿವರಂ ಕಾತ ಪನಸಂಗಳೆಳ |
ನೀರ್ವೊನಲುಮಂ ಕಱೆವ ತೆಂಗು ಕಿಸುವಣ್ಮಸುಕಿ |
ತೋರ್ವ ನಾರಂಗಜಂಬೀರವಿನಿತುಂ ನಾಡೆ ಸರ್ವಕಾಲಂ ಕುಂದವು ||೪೪೪||

ಸುರವನದೊಲಾಂ ಸುಡಿಸಿ ಕೊಂಡೆನೇ ನಾಡೆ ದಶ |
ಶಿರನ ವನದಂತೆ ಕಪಿಯಿಂ ಭಂಗವಡೆದೆನೇ |
ನಿರುತಮಾಧನದವನದಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ದುಳಿತಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದೆನೇ ||
ಸರಿಯೆ ಲೋಕದ ವನಂ ತನಗೆಂಬ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂ |
ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳಿಂದೆ ಪರಪುಟ್ಟನಿಂದೆ ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಪಾಡಿಸಿ ಪೊಗೞಿಪಂತೆ ಪುರಮಂ ಬಳಸಿದುಪವನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೫||

ನವಿಲ ನಟನೆಯೆ ನರ್ತನಂ ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳ |
ರವಮೆ ಗೀತಂ ಕೋಕಿಲಧ್ವನಿಯೆ ವಾದ್ಯಮೊ |
ಪ್ಪುವ ಮರುತನಿಂಕೆದರ್ವಕುಸುಮಂಗಳೆಸೆವ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಗಳಂದಮಾಗೆ ||
ನವಪಾತ್ರಮಂ ವಸಂತಂ ತಿದ್ದಿ ತಂದಂಗ |
ಭವನ ಮುಂದಾಡಿಸಲ್ ಸವೆದಿರ್ದ ಸಲ್ಲಾಸ್ಯ |
ಭವನದಂತೊಪ್ಪಿರ್ದುದುಪವನಂ ಜನಪದದ ಜನರಿಗಚ್ಚರಿಯೀಯುತ ||೪೪೬||

ಸರಸಿಯೊಳಗಾಡುವರಸಂಚೆಯಿಂ ಕೊಂಚೆಯಿಂ |
ಬಿಱಿವ ಮುಗಳ್ಗೆಱಗುವ ಮದಾಳಿಯಿಂ ಗಾಳಿಯಿಂ |
ವರಫಲವನುಂಬ ಪೊಕ್ಕಳಿಗಳಿಂ ಗಿಳಿಗಳಿಂ ಲತೆವನೆಗಳೋವರಿಯೊಳು ||
ಹರುಷದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಜನಾಳಿಯಿಂ ಕೇಳಿಯಿಂ |
ವೊಱೆವ ನಾನಾಪಕ್ಷಿ ಜಾಳದಿಂ ಮೇಳದಿಂ |
ದರಲ್ವ ಪೂಗಳ ಸೊಗಸುಗುಂಪಿನಿಂ ಪೆಂಪಿನಿಂ ವನವನಂಗಳ್ ಮೆಱೆದುವು ||೪೪೭||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಲತಾಮಂಟಪಂಗಳು ನೋಡ |
ಲಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ತಳಿರ ಚಪ್ಪರಂಗಳು ಬಱಿ |
ಕ್ಕಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಗಳಿಂ ಸಮೆದು ತೋರ್ಪ ಚಾವಡಿ ಮಲಗುಮಾಡಂಗಳು ||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಮೂಡುವೆಟ್ಟು ತಳಿರುಯ್ಯಲೆಗ |
ಳಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರ ಕಾಲ್ಗಳಱಿವಟ್ಟಿಗೆಗ |
ಳೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಿಂತು ಸಾಹಸ್ರಯೋಜನವನ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೮||

ತಳಿರ ಗುಡಿ ತೋರಣದ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದೆಡೆಗೆಡೆಗೆ |
ತೊಳಪ ಮುಕುಳದ ಮಕರತೋರಣಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕುಱುಜು ದೊಡ್ಡ ಮೇರುವೆಗಳಿಂದವಱನೆಲೆನೆಲೆಗಳೊಳು ಕಂಗೊಳಿಸುವ ||
ನಲಿದು ನರ್ತಿಸುವ ಪೂವಲಿಗೆದರ್ವ ಕಲಿತ ಪರಿ |
ಮಳಜಲಂಗಳನೆ ಜೀಕರ್ೞಿವಿಯಿಂದಿಸುವ ಪೂ |
ಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದ ಚೆಲ್ವಾದುದಾಬನಮದೇಂ ವರ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೪೯||

ಸುಭಾಷಿತ.

ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀತಿಬೋಧಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಪದ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾವ್ಯಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತರೂ ಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರಲೂ ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಸುಭಾಷಿತ, ಸುಭಾಷಿತಮುಕ್ತಕ, ಕಾವ್ಯಸಾರ, ಶತಕ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು. ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ " ಸುಭಾಷಿತ " ವೆಂಬುದೂ ಒಂದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಮುಂದೆ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸುಭಾಷಿತ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

ಕಂ || ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆ ಬಾಲ್ಯದೊ |
ಳಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆಗಳನಱಿಪದಿರ್ದೊಡೆ ಕೊಂದಂ ||
ಲಕ್ಕಧನಮಿರಲು ಕೆಡುಗುಂ |
ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ವಿದ್ಯೆ ಪೊರೆಗು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೦||
ಬರೆಯದ ಕೈ ಬಂಧುಗಳಂ |
ಪೊರೆಯದ ಕೈ ಸುತರನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡಾಡದ ಕೈ ||
ಕರೆದು ಬುಧರ್ಗೀಯದ ಕೈ |
ಮರಗೈ ಮರುಳ್ಗೈಗಳಂತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೧||

ಓದದ ಬಾಯಮೃತಾನ್ನವ |
ಮೋದದ ಬಾಯ್ ಸಜ್ಜನರ್ಕಳಂ ಪ್ರಿಯದಿಂದಂ ||
ಆದರಿಸದ ಬಾಯದು ತಾಂ |
ಮೇದಿನಿಯೊಳ್ ಬಿಲದ ಬಾಯೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೨||

ಬರೆವುದು ವಾಚಿಪುದಲಸದೆ |
ಪರಿಚಾರಿಪುದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲನಿಬರೊಳಂ ||
ಸರಸಪ್ರಸಂಗಗೆಯ್ಯಲು |
ಸರಸಿಜಭವರಾಣಿಯೊಲಿಯದೇಂ ಮಾಣ್ದಪಳೇ ||೪೫೩||

ಓದಿನೊಳಲ್ಲದೆಯಿಹಪರ |
ಸಾಧನಸಂಪತ್ತು ಮಾಗದದು ಕಾರಣದಿಂ ||
ಓದುವುದು ಸಕಲಶ್ರುತಮಂ |
ಭೇದಿಸಲಳವಪ್ಪುದಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೪||

ಮ|| ಸ್ರ|| ಇದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ಥಾನಮಾಪಜ್ಜಲಧಿಗಿದು ಮಹಾಯಾನಪಾತ್ರಂ ನಿಯೋಗ,
ಕ್ಕಿದು ಮುಖ್ಯಂ ಕಳ್ದುಕೊಂಬಂಗರಿದು ಹೃದಯಸುಸ್ಥಾಯಿತಾಂ ಸರ್ವಧರ್ಮ ||
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಂ ರಾಜವಶ್ಯಕ್ಕಿದು ಗುರುಪದಮುತ್ತುಂಗಮಾಂಗಲ್ಯಕಾರ್ಯ |
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಸ್ತಂಭವಾದತ್ತಿಳೆಗೆ ಮಿಗಿಲು ವಿದ್ಯಾಧನಂ ಸಾರಮಲ್ತೆ ||೪೫೫||

ಚಂ || ಮುಱಿದು ನರಾಧಿಪಂಗೆ ಕೊಳಬಾರದು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳಿಟ್ಟು ಬೇಯದಿ |
ತ್ತರೆ ಮಗುಳ್ದುತ್ತರೋತ್ತರದೆ ಪೆರ್ಚುವುದಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆ ನೀರೊಳಂ ||
ನೆರೆಯದು ಗಾಳಿಯಿಂ ಕೆಡದು ತಸ್ಕರ ಬಾಧೆಗಸಾಧ್ಯವಿಂತಿದಂ |
ಪಿರಿಯರು ನಿಚ್ಚಮೋದುವುದು ಪೋದಲಿಹಕ್ಕೆ ಪರಕ್ಕೆ ಸಾಧನಂ ||೪೫೬||

ಕಂ || ಕಿಱಿದಾದ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ |
ಮೆಱೆವುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ಬಱಿತೆಯ ನೀರಾದೊಡೆ ತಾಂ |
ಬಱಿನಂ ಪಿಂಗಿಸದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೫೭||

ಪಲವೋದನೋದಿ ಮನಮಂ |
ಪೊಲಗೆಡಿಸಲದೇಕೆ ಕಿಱಿದಱಿಂ ನಿಜತತ್ವದ ||
ನೆಲೆಯುಮನಱಿದೊಡೆ ಸಾಲದೆ |
ಸಲೆ ಬೆಳಗುವ ಗಗನದಗಲಮೇ ರವಿಬಿಂಬಂ ||೪೫೮||

ಸುಭಾಷಿತ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಕಂ || ನೀತಿಗಳು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ |
ಖ್ಯಾತಿಗಳಱಿವುಳ್ಳ ರಸಿಕಬುಧಜನಚಿತ್ತ ||
ಪ್ರೀತಿಗಳು ದುಃಖತಿಮಿರ |
ಜ್ಯೋತಿಗಳೆಂದೆನಿಸುತಿಹವು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೯||

ನೀತಿಯಲಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಮಾತಂ ಪರಹಿತವ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡೆ ಸುಜನ ||
ಪ್ರೀತಿಯನು ಮಾಡಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಯಾತಂಗರಿದುಂಟೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೦||

ಗುರು ದೈವಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ |
ತರುಣಿಗೆ ಪತಿ ದೈವಮುೞಿದ ಮನುಜರ್ಗೆಲ್ಲಂ ||
ಪೊರೆವನೆ ದೈವಂ ಜಗದೊಳ |
ಗರಸಿಂಗಂ ಪ್ರಜೆಯೆ ದೈವಮೆಲೆ ಗುಣರತ್ನಾ ||೪೬೧||

ವಚನದೊಳಿಹಪರಸುಖಮುಂ |
ವಚನದೊಳಂ ದೈವಗತಿಯುಂ ದುರ್ಗತಿಯಕ್ಕುಂ ||
ವಚನದೊಳರಿಮಿತ್ರತೆಯುಂ |
ವಚನಾಮೃತದಿಂದೆ ತುಷ್ಟನೀಶ್ವರನಱಿಯಾ ||೪೬೨||

ನಡೆವೆಡೆಯೊಳ್ ನುಡಿವೆಡೆಯೊಳ್ |
ಕೊಡುವೆಡೆಯೊಳ್ ತನಗೆ ನಿಂದೆ ಪೊರ್ದದ ತೆಱದಿಂ ||
ನಡೆವುದು ನುಡಿವುದು ಕೊಡುವುದು |
ಪಡೆವುದು ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯಂ ವಿದಗ್ಧಲಲಾಮಾ ||೪೬೩||

ಆಡಿದ ಜಾಣ್ನುಡಿಯಂ ಕೊಂ |
ಡಾಡಿ ಕರಂ ಮೆಚ್ಚ ಬಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರೊಳ್ ಮಾ ||
ತಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಪುರುಷಂ |
ಮೂಢರೊಳಾಡುವುದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೪||

ರಾಗರಸ ಮಿಗಲು ಸಭೆ ತಲೆ |
ದೂಗಲು ತಾ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡದನುಡಿಯಿನಿಸೊಂ ||

ದಾಗದಿರೆ ಸೈತು ಮಾಗಿಯು |
ಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೫||

ಚಂ || ಕುಡದನವಿತ್ತಮಸ್ಥಿರನ ಪೆಂಪು ಕೃತಘ್ನನ ಸತ್ಯ ಮೋಹಮಂ |
ಬಿಡದನ ಯೋಗ ಮಂಜುವನ ಧೀರತೆ ಕೊಲ್ವನ ಧರ್ಮವಿಚ್ಛೆಯಿಂ ||
ನಡೆವನ ಕಾರ್ಯ ಲುಬ್ಧಕನ ಮಿತ್ರತೆ ನೀತಿವಿಹೀನನಾಶ್ರಯಂ |
ಬಡವನ ಯೌವನಂ ಕಡೆಗೆ ನಿಷ್ಫಲಮೈ ಸುಜನೈಕಬಾಂಧವಾ ||೪೬೬||

ಕಂ || ಸಾರಗುಣಿಯೊಡನೆ ದುರ್ಗುಣಿ |
ಭೋರನೆ ಸಲೆ ಪೂಜ್ಯನಹನದೆಂತೆನೆ ಮುಡಿಯೊಳ್ ||
ಸೌರಭ್ಯಕುಸುಮಸಂಗದಿ |
ನಾರುಂ ಸಲುವಂತೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೭||
ಎನಿತು ಜನಮಿರ್ದೊಡೇಂ ತ |
ನ್ನನುಮಱಿದವನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ ಶೂನ್ಯಂ ||
ಘನತರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದೊ |
ಡೆನಿತೌಷಧ ಮಿರ್ದೊಡೇನು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೬೮||
ಸಲ್ಲದ ಬವರಮುಮಂ ತನ |
ಗಲ್ಲದ ನಂಟರುಮನಿಚ್ಛೆಯಱಿಯದ ಸತಿಯಂ ||
ಹೊಲ್ಲಹವ ನುಡಿವ ಮನುಜರ |
ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಡುವುದು ವಿವೇಕಚಿಂತಾರತ್ನಾ ||೪೬೯||
ಆಗದರ ಮನವ ಕಂಡೊಡೆ |
ಬೇಗನೆ ತೊಲಗುವುದು ತೊಲಗಿದಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ನಾಗರ ಹೆಡೆನೆಟಿಲಾಸೆಗೆ |
ಪೋಗಿ ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆನೆಂಬ ಕಪ್ಪೆವೊಲಕ್ಕುಂ ||೪೭೦||

ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕವಿಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಸೋಮನಾಥ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನು ಗೋದಾವರಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆಯೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಆರಾಧ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದು, ಲಿಂಗವಂತ ಮತವನ್ನು ತೆನುಗು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡು

ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಜ್ಜುಗಿಸಿ, ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲದೆ, ಈತನು ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಈತನು ಬರೆದ ತೆನುಗುಬಸವಪುರಾಣವೇ ೧೩೬೯ ರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಬಸವಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ದೀಪದಕಲ್ಲಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ ಈತನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ. ಈತನ ಇಷ್ಟ ಲಿಂಗವು ಪುಲಿಗಿರಿನಗರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಈತನು ಕಲ್ಲೆಯ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದನು.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳು ರಾಜನೀತಿ, ಲೋಕೋಕ್ತಿ, ಜನಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವ ನಡೆವಳಿಕೆ ಈ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಗಳಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚು.

---

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತ.

ಕೆಲವಂ ಬಲ್ಲವರಿಂದೆ ಕಲ್ತು ಕೆಲವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂ ಕೇಳುತುಂ |
ಕೆಲವಂ ಮಾಳ್ಪವರಿಂದೆ ಕಂಡು ಕೆಲವಂ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂ ನೋಡುತುಂ ||
ಕೆಲವಂ ಸಜ್ಜನಸಂಗದಿಂದಲರಿಯಲ್ ಸರ್ವಜ್ಞನಪ್ಪಂತೆ ಕೇಳ್ |
ಪಲವುಂ ಪಳ್ಳ ಸಮುದ್ರಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೧||

ಇಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ವೀರನಾಗು ಧರೆಯೊಳ್ ನಾನಾಚಮತ್ಕಾರಮಂ |
ಅಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗು ವಿಭುವಾಗಾರೆಂದೊಡಂ ಕೋಪಮಂ ||
ತೊಱೆಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಯೋಗಿಯಪ್ಪುದರಿಷಡ್ವರ್ಗಂಗಳಂ ಗೆಲ್ವೊಡಂ |
ತೆಱಬಲ್ಲರ್ಪೊಣೆಯಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೨||

ಕೊಡಬೇಕುತ್ತಮನಾದವಂಗೆ ಮಗಳಂ ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ ದಾನಮಂ |
ಬಿಡಬೇಕೈ ಧನಲೋಭಮಂ ಸ್ವಜನದೊಳ್ ದುಷ್ಟಾತ್ಮರೊಳ್ ಗೋಷ್ಠಿಯಂ ||
ಇಡಬೇಕೀಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸಮಂ ವಿಶ್ವಾಸಮಂ ಸ್ವಾಮಿಯ |
ಲ್ಲಿಡಬೇಕಿದುರ್ಗುಣಬೇಕೆಲ್ಮೆ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೩||

ಮಡೆಯಂಗುತ್ತಮವಿದ್ಯೆ ಬಿಟ್ಟ ಕುರುಡಂಗಂ ಮಾರ್ಗಮೇ ಬಿಟ್ಟಕೇಳ್ |
ಬಡವಂಗೆಲ್ಲರ ವೈರ ಬಿಟ್ಟ ಜಡದೇಹಂಗುಜ್ಜುಗಂ ಬಿಟ್ಟ ಮು ||

ಪ್ಪಡಿಸಿಪಾರ್ಥಗೆ ಪೆಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ ರುಣವೇ ಪೆರ್ಚಿಟ್ಟು ಮೂಲೋಕದೊಳ್ |
ಕಡುಲೋಭಂಗಿಡೆ ಬಿಟ್ಟವೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೪||

ಪ್ರಜೆಯಂ ಪಾಲಿಸಬಲ್ಲೊಡಾತನರಸಂ ಕೈಯ್ಯಾಸೆಯಂ ಮಾಡದಂ |
ನಿಜಮಂತ್ರೀಶ್ವರ ತಂದೆತಾಯ ಸಲಹಲ್ಬಲ್ಲಾತನೇ ಧಾರ್ಮಿಕಂ ||
ಭಜಕಂ ದೈವದೆ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ಭಟಂ ನಿರ್ಭೀತ ತಾನಾದವಂ |
ದ್ವಿಜನಾಚಾರತೆಯುಳ್ಳವಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೫||

ಸರಿಯೇ ಸೂರ್ಯಗೆ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಬುಱುಗಳ್ ನಕ್ಷತ್ರವೆಷ್ಟಾದೊಡಂ |
ದೊರೆಯೇನಿಂದುಗೆ ಜೀವರತ್ನಕೆಣೆಯೇ ಮಿಕ್ಕಾದ ಪಾಷಾಣವಾ ||
ವುರಗೇಂದ್ರಂಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿಹುದೆ ಮಿಕ್ಕಾದಾಪಸರ್ಪಾವು ಸ |
ಕ್ಕರೆಗುಪ್ಪಂ ಸರಿಮಾಳ್ಪರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೬||

ಹಿತವಂ ತೋಱುವನಾತ್ಮಬಂಧು ಪೊರೆವಾತಂ ತಂದೆ ಸಾಧ್ವೀಸ್ತ್ರದಾ |
ಸತಿಯೇ ಸರ್ವಕೆ ಸಾಧನಂ ಕಲಿಸಿದಾತಂ ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ ಗುರು ||
ಮತಮಾರ್ಗಂಬಿಡದಾತ ಸುವ್ರತಿ ಮಹಾಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪುಣ್ಯದಂ |
ಸುತನೇ ಸದ್ಗತಿದಾತನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೭||

ಧರೆ ಬೀಜಂಗಳ ನುಂಗೆ ಬೇಲಿ ಹೊಲನೆಲ್ಲಂ ಮೇದೊಡಂ ಗಂಡ ಹೆಂ |
ಡಿರನತ್ಯುಗ್ರದೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಭೂಪಾಲಕಂ ಬಾಧಿಸಲ್ ||
ತರುವೇ ಪಣ್ಗಳ ಮೆಲ್ಲೆ ಮಾತೆ ವಿಷಮಂ ಪೆತ್ತರ್ಭಕಂಗೂಡಿಸಲ್ |
ಹರ ಕೊಲ್ಲಲ್ ಪೆಱ ಕಾವನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೮||

ಚರಿಪಾರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿಗೊಂದುತರು ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ ಫಲಂ ತೀವಿದಾ |
ಮರಗಳ್ ಪುಟ್ಟವೆ ಪುಷ್ಪವೊಂದು ಬಳಲಲ್ ಭೃಂಗಕ್ಕೆ ಪೂವಿಲ್ಲವೇ ||
ದುರುಳಂ ಸತ್ಕವಿಗೊರ್ವಗರ್ಪ್ಪಿ ಪುಸಿಯಂ ತಾಂಪೇಱುಗೊಡ್ಡೇಂ ಲೋಭದಿಂ |
ಧರೆಯೊಳ್ ದಾತರು ಪುಟ್ಟರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೯||

ಉಡುರಾಜಂ ಕಳೆಗುಂದಿ ಪೆರ್ಚದಿಹನೇ ನ್ಯಗ್ರೋಧಬೀಜಂ ಕಿಱಿದಂ |
ಸಿಡಿದುಂ ಪೆರ್ಮರನಾಗದೇ ಎಳಗಱುಂ ಎತ್ತಾಗದೇ ಲೋಕದೊಳ್ ||
ಮಿಡಿ ಪಣ್ಣಾಗದೆ ದೈವದೊಲ್ಮೆಯಿರಲಾ ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೇಱ್ |
ಬಡವಂ ಬಲ್ಲಿದನಾಗನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೦||

ಉಣದಿರ್ಪಾರ್ಥನಮಿರ್ದೊಡೇನು ಸುತನಿರ್ದೇಂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾಗದಾ |
ಪೊಣಗಲ್ಸ್ತ್ರೀರಿಗೆ ಬಾರದಿರ್ದ ಮಳೆ ತಾಂ ಬಂದೇನದಾಪತ್ತಿನೊಳ್ ||
ಮಣಿದುಂ ನೋಡದ ಬಂಧುವೇತಕೆಣಿಸಲ್ ಕಾಲೋಚಿತಕ್ಕೈದಿದಾ |
ತೃಣವೇ ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೧||

ಕವಿಯೇ ಸರ್ವರೊಳುತ್ತಮಂ ಕನಕವೇ ಲೋಹಂಗಳೊಳ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾ |
ಹ್ನವಿಯೇ ತೀರ್ಥದೊಳುನ್ನತಂ ವಸನದೊಳ್ ಶುಭ್ರಾಂಬರಂ ವೆಗ್ಗಳಂ ||
ರವಿಯೆಲ್ಲಾಗ್ರಹಕಂ ವರಂ ರಸಗಳೊಳ್ ಶೃಂಗಾರವೇ ಬಲ್ಮೆ ಕೇಳ್ |
ಶಿವನೇ ದೈವ ಜಗಂಗಳೊಳ್ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೨||
ರವಿಯಾಕಾಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ರಜನಿಗಂ ಚಂದ್ರಂ ಮಹಾಭೂಷಣಂ |
ಕುವರಂ ವಂಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ಸರಸಿಗಂಭೋಜಾಳಿ ತಾಂ ಭೂಷಣಂ ||
ಹವಿಯಜ್ವಾಳಿಗೆ ಭೂಷಣಂ ಸತಿಗೆ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೇ ಭೂಷಣಂ |
ಕವಿಯಾಸ್ಥಾನಕೆ ಭೂಷಣಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೩||
ಅತಿಗಂಭೀರನುದಾರ ಧೀರನುರುಧೀಸಂಪನ್ನ ಸತ್ಯಾತ್ಮನೂ |
ಜಿತ ನಾನಾಲಿಪಿಭಾಷೆಯೊಳ್ ಪರಿಚಿತಂ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಾಡದಾ ||
ವ್ರತಸದ್ಧರ್ಮ ವಿಚಾರಸಾರ ಚತುರೋಪಾಯಂಗಳಂ ಬಲ್ಲನ |
ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯಂ ವರಮಂತ್ರಿಯೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೪||
ಸುರೆಯಂ ಸೇವಿಸುವಾತ ಬಲ್ಲನೆ ಮಹಾಯೋಗೀಂದ್ರರೆಂದೆಂಬುದಂ |
ದೊರೆಯೋಳ್ ತೇಜವನಾಂತವಂ ಬಡವರಂ ತಾಂ ಕಾಣ್ಬನೇ ಕಣ್ಗಳಿಂ ||
ಪಿರಿಯರ್ ಮಾನಿತರೆಂದು ಕಾಣ್ಬನೆ ಮಹಾದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯೆಂತಾದೊಡಂ |
ದುರುಳಂ ಬಲ್ಲನೆ ಬಾಳ್ವರಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೫||
ಪೊಡೆಯೊಳ್ ತುಂಬಿರೆ ಪಂಕಮೇಲೆ ತೊಳೆಯಲ್ ತಾಂ ಶುದ್ಧನೇನಪ್ಪನೇ |
ಕಡುಪಾಪಂ ಬಲಃಮೀಯಲಾತ ಶುಚಿಯೇ ಕಾಕಾಳಿಯೇಂ ಮೀಯವೇ ||
ಗುಡಪಾನಂಗಳೊಳಿರ್ದ ಬೇವಿನ ಫಲಂ ಸ್ವಾದಪ್ಪುದೇ ಲೋಕದೊಳ್ |
ಮಡಿ ತಾಂ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೬||
ಕುಲದೊಳ್ ಕೂಡರು ಕೂಸನೀಯರು ನೃಪರ್ ನಿಷ್ಕಾರಣಂ ದಂಡಿಪರ್ |
ಪೊಲಬಿಲೊಳ್ ಸೇರಲು ಪೋರುಗೈದು ಸತಿ ತಾಂ ಪೋಗಟ್ಟುವಳ್ ಸಾಲಿಗರ್ ||
ಕಲುಗುಂಡಂಗಡ ಪೇಳುವರ್ ತೊಲಗಿರಲ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಂ ಕ್ಷಣಂ |
ನೆಲ ಮುಟ್ಟಲ್ ಮುನಿದಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೭||
ಪುರದುರ್ಗಂಗಳ ಬಲ್ಮೆ ಮಾಡದೆ ಜನಕ್ಷೋಭಂಗಳಂ ನೋಡದೆ |
ಲ್ಲರ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳೆಂದು ನಂಬಿ ಬಹುದಂ ಪೋದಪ್ಪುದಂ ಕಾಣದಾ ||
ತುರದಿಂದುಂಡತಿನಿದ್ರೆಗೆಯ್ದು ಮದನಂಗಾಳಾಗಿಹಂ ಲೋಕದೊಳ್ |
ದೊರೆಯೇ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೮||
ಚಿಗುರೆಂದುಂ ಮೆಲೆ ಬೇವು ಸ್ವಾದುವಹುದೇ ತೇಟ್ ಚಿಕ್ಕದೆಂದಲ್ಕರಿಂ |
ತೆಗೆಯಲ್ ಕಚ್ಚದೆ ಪಾಲನೂಡಿ ಪುಲಿಯಂ ಸಾಕಲ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಸಿಯೇ ||
ಖಗನಂ ಸಾಕುವೆನೆಂದು ಗೂಗೆಮರಿಯಂ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದೋವರೇ |
ಪಗೆಯಂ ಬಾಲಕನೆಂಬರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೯||

ಮುಕುರಂ ಕೈಯೊಳಿರಲ್ಕೆ ನೀರನೆಲುಲೇಕ್ಕೆ ತಾಂ ನೆಗಳ್ದುರ್ದುರ್ವಮೂ |
ಟಕೆ ಗೊಡ್ಡಾಕಳನಾಳ್ವರೇ ಗುಣಯುತರ್ ಪಾಲುಂಡು ಮೇಲುಂಬರೇ ||
ಶುಕನೋದಿಂಗುರೆ ಚೆಲ್ವೆ ಕಾಕರವ ರಂಭಾನೃತ್ಯದಿಂದೊಂಬರೇ |
ಸಖಿರಿಂದುನ್ನತವಸ್ತುವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೯೦||

ನೀತಿ ಸಾರ.

ಇದು ಅನೇಕ ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಈ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ "ನೀತಿಸಾರ" ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿವೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಗ್ರನ್ಥಗಳಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ಚೂಡಾರತ್ನಾ" "ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಂಥ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಕವಿಗಳ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ತೆಗೆದವುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

---

37. ನೀತಿಸಾರ.

ಕಂ || ಗುಣಹೀನಗಧೋಗತಿ ನಿಜ |
ಗುಣಿಗಂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗಮಕ್ಕುಮೆನಲ್ಕಾ ||
ಗುಣಹೀನರ ಸಿರಿಯಿಂದಂ |
ಗುಣಿಗಳ ಬಡತನವೇ ಲೇಸು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೧||
ಕಂಡುದ ನುಡಿಯಲ್ಕಾಗದು |
ಕಂಡರೆ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಕಳೆದು ಪೆಱರವಗುಣಮಂ ||
ಕೊಂಡೆಸಗದವನೆ ಸದ್ಗುಣಿ |
ಕಂಡುಂ ಕಾಣದವೊಲಿರ್ಪೊಡಾತನೆ ಚದುರಂ ||೪೯೨||
ಉಕ್ಕದೆ ಬಿಕ್ಕದೆ ಲಿಪಿಯಂ |
ನಕ್ಕದೆ ತಡವರಿಸದೆಡೆಹದುಡುಗದೆ ಪದವಿ ||
ಟ್ಟಕ್ಕರ ಬಣಿತೆಯೊಳೋದುವು |
ದಕ್ಕರಿಗರ ಮಾರ್ಗವಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೩||
ಎಡಱದೆ ತಡೆಯದೆ ತಲೆಯಂ |
ಕೊಡಹದೆ ಕಡುವೆಹಿಲ ಜಾಡ್ಯವೆನಿಸದೆ ರಸಮಂ ||

ಕೆಡಿಸದೆ ಸರ್ವರ ಚಿತ್ತ |
ಕ್ಕೊಡಬಡಲೋದುವನೆ ಗಮಕಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೪||
ಬಲ್ಲವರಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ |
ಕಲ್ಲೆದೆತನದಿಂದ ತಾವೆ ನುಡಿದುದು ಘನವೆಂ ||
ದೆಲ್ಲರೊಳು ಹೋರುವಂಗಂ |
ಬಲ್ಲಿದರಾರುಂಟು ಧರಗೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೫||
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱಿದೊಡ |
ತ್ಯುನ್ನತಸಲ್ಲಕ್ಷಣಂಗೆ ಮುಳಿಸಾಗದು ಹಾ ||
ಯೆನ್ನದೆ ಮೂಕೊಱೆಯುಂಗಾ |
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱೆ ಏಱಿ ಬೈಗುಂ ಬಡಿಗುಂ ||೪೯೬||

ಚಂ || ಮುಳಿಸಿರೆ ಕಿಚ್ಚದೇಕೆ ದಯೆಯುಳ್ಳೊಡೆ ದಾನಮದೇಕೆ ಸಂತಸಂ |
ಜನಿಯಿಸಲರ್ಥವೇಕೆ ಗುಣಮುಳ್ಳೊಡೆ ಭೂಷಣಮೇಕೆ ಮೋಹಬಂ ||
ಧನಮಿರೆ ಪಾಶಮೇಕೆ ಜಡಭಾವಮಿರಲ್ ಶ್ರುತವೇಕೆ ತತ್ವಭಾ |
ವನೆ ತನಗಾಗೆ ಮಿಕ್ಕಱಿತವೇಕೆ ವಿಚಾರಪರಂಗೆ ಲೋಕದೊಳ್ ||೪೯೭||

ಕಂ || ಅರಿಗಳನೆಱಗಿಪುದೆ ಪದಾ |
ಭರಣಂ ನೀತಿಗಳ ನಱಿದುಕೊಳ್ವುದೆ ಕರ್ಣಾ ||
ಭರಣಂ ಕೊಡುವುದೆ ಹಸ್ತಾ |
ಭರಣಂ ಸ್ಮರಣೆಯದಿರಲು ಸರ್ವಾಭರಣಂ ||೪೯೮||
ತುಚ್ಛಗೆ ನೀಚಗೆ ಧನವತಿ |
ಹೆಚ್ಚಿದೊಡೇನಾತ್ಮಭೋಗಪರಹಿತಕಿಲ್ಲಂ ||
ಬಚ್ಚಲ ನೀರ್ ಕದಡಿದೊಡೇಂ |
ನಿಚ್ಚಳದಿಂ ತಿಳಿದೊಡೇನೊ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೯||
ಕಾಲೋಚಿತವಱಿದಿತ್ತೊಡೆ |
ಮೂಲೋಕವನಿತ್ತ ಸರಿಸಮಾನಮದಕ್ಕುಂ ||
ಮೇಲೆಡೆಯಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ |
ಕೂಲಿಗೆ ಸರಿಯಾಗದಿಹುದೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೦||
ನಿರುಪಮಗುಣಿಯೆನಿಸಿದ ಸ |
ತ್ಪುರುಷನ ರೂಪೆಂತುಟಾದಡಾತನೆ ಯೋಗ್ಯಂ ||

ಪರಿಮಳವನೀವ ಚಂದನ |
ಗೊರಡುಂ ಮುಱಿಡಾದೊಡೇನೊ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೧||

ಕಂ || ಸಾಲದೆ ಸೋಲದೆ ಪೊಡಮ |
ಟ್ಟೋಲೈಸದೆ ನಿಚ್ಚಪಯಣಮಿಲ್ಲದೆ ತಾನಿ ||
ರ್ದಾಲಯದೊಳಿರ್ದು ಬಾಳ್ವುದೆ |
ಭೂಲೋಕಮನಾಳ್ವ ಸುಖದಿನಗ್ಗಳಮಲ್ತೇ ||೫೦೨||

ಭೂಷಣವಾವುದು ಘನಸಂ |
ತೋಷವತಿಸ್ನೇಹವಾವುದಱಿದನೊಳಿಹ ಸಂ||
ಭಾಷಣೆ ಮತಿಯಾವುದು ಪರ |
ದೂಷಣವುಱಿವುದು ವಿವೇಕಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೩||

ಬಡವರ್ ಬಂದರೆ ಬಂಧುಗ |
ಳೊಡನುಡಿಯರ್ ಮುಂದೆ ನಿಂದೊಡಂ ಲಜ್ಜಿಸುವರ್ ||
ಬಡತನವೆ ಶತ್ರು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆ |
ಗಡ ನಂಟಂ ಬೇಱೆ ಬಂಧುಶತ್ರುಗಳುಂಟೇ ||೫೦೪||

ತುದಿಗೆಯ್ದುದುದಂ ಫಲಮಿ |
ಲ್ಲದುದಂ ಪೞಿಗೀಡುಮಾಳ್ಪುದಂ ಪರಸಂತಾ ||
ಪದಮಂ ಪರಗತಿವಿಲಯಾ |
ಸ್ಪದಮಂ ಕಾರ್ಯಮನುದಾರಮತಿ ನೆಗಱ್ದಪನೇ ||೫೦೫||

ಬೇವಿನ ಸಸಿಯಂ ತಂದಿ |
ಟ್ಟಾವಿನ ನೊಱೆವಾಲನೆಱೆದು ಸಲಹಿದೊಡದು ತಾಂ |
ಬೇವಲ್ಲದಮೃತವಾಗದು |
ಗಾವಿಲರೊಡನಾಡಿ ಗುಣವನಱಿಸಿದರುಂಟೇ ||೫೦೬||

ಹಿತರುಂ ಪರಹಿತರುಂ ಪಂ |
ಡಿತರುಮೆನಿಪ್ಪವರ ಮಾತುಮಂ ಕೇಳದ ದು ||
ರ್ಮತಿಯಪ್ಪವಂಗವಶ್ಯಂ |
ಸತತಂ ಕೇಡಾಗದಿಹುದೆ ಸುಗುಣಕರಂಡಾ ||೫೦೭||

ಗುಣವಂತನಾಗಿ ಬಾೞ್ವುದು |
ಹಣವೞಿದಡೆ ಗುಣವನೞಿಯಲಾಗದು ಪುರುಷಂ ||

ಗುಣವೊಂದಕಱಿವರಲ್ಲದೆ |
ಹಣಕಱಿವರೆ ಕಱಿದ ಬಱಿಕ ಚೂಡಾರತ್ನಾ || ||೫೦೮||

ಮನದೊಳಗನ್ಯರಿಗಹಿತವ |
ನೆನೆದರೆ ತಾಂ ಮುನ್ನ ಕೆಡುವ ತನಗಿಜ್ಜೆದ್ದಾ ||
ಮನೆ ಮುನ್ನ ಬೆಂದು ಮಿಕ್ಕಿನ |
ಮನೆಯಂ ಸುಡುವಂತೆ ಕಡೆಗೆ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೯||

ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆಗಳ್ ತಂ ತ |
ಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಂಗಳಪ್ಪುವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾ ||
ಹೊಲ್ಲೆನಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಂ ಸೊಗ |
ಸಿಲ್ಲೆನಿಸಿಯೆಕೊಂಬುವಿಲ್ಲ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೦||

ಬೇಸತ್ತು ನಾಡು ಕೆಟ್ಟೊಡೆ |
ದೇಶವನಾಳ್ವರಸು ಕೆಡುಗುವರಸಿನ ಕತದಿಂ ||
ದೇಶವೆ ಕೆಡುಗುಮದೆಂತೆನೆ |
ತಾಸಿನ ತೊಡೆಯೊಂದು ಬಿರ್ದೊಡೊಂದುಱಿದಪುದೇ ||೫೧೧||

ದೊರೆ ಕೆಡದೆ ರಾಜ್ಯವೞಿಯದೆ |
ಪರಿವಾರಂ ತೊಱೆಯದರ್ಥ ಸವೆಯದೆ ಪಾಪಂ ||
ತಿರುಗದೆ ಭೂಪನ ಚಿತ್ತಂ |
ಕೊಱಗದೆ ನಡೆವವನೆ ಮಂತ್ರಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೨||

ಹೊನ್ನಮ್ಮ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೬೭೨—೧೭೦೪ ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರೆಂಬ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮನೆಂಬವಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ 'ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ' (ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ) ಎಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವಳು. ಮಹಾರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಎಳಂದೂರು ದೇವಮ್ಮನವರಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಊಳಿಗವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯು ಸಿಂಗರಾರ್ಯ, ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ, ಈ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಸ್ತ್ರೀಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕ 'ಹದಿ

ಬದೆಯ ಧರ್ಮ' ವೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಈಕೆಯು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಇದು ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಕಾಣು ವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧಾರಣ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

38. ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ.

೪ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಉತ್ತರಕುತ್ತರವಿತ್ತಿದಿರಾಡದೆ | ಯೊತ್ತಿ ನುಡಿಯದೊತ್ತರಿಸದೆ ||
ಮತ್ತವರಿತ್ತಾಣತಿಯ ಮಸ್ತಕದೊಳು | ಪೊತ್ತು ಪೂಜಿಸುತೆಸಗುವುದು ||೫೧೩||
ಅತ್ತಿತ್ತನೋಡದೆ ಯವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ | ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ ಮರೆತಿರದೆ ||
ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರಾಣತಿಯನಾಲಿವುದೇಕ | ಚಿತ್ತದೊಳೇಕಪತ್ನಿಯರು ||೫೧೪||
ಕೂಗಿ ನುಡಿಯದೆ ಕೊಬ್ಬದೆ ಕೋಪವೆಸಗದೆ | ಮೂಗುವಡದೆ ಮೋಡಿಗೊಳದೆ ||
ಲೋಗರುಚಿತವೆನಲೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆ ಯನು | ವಾಗಿನುಡಿವುದವರೊಡನೆ ||೫೧೫||
ಮುದುಪರಱಿಯರೆಂದು ಮುಂದುಗೆಟ್ಟಾಡದೆ | ಚದುರರಲ್ಲೆಂದು ಜರೆಯದೆ ||
ಇದು ಹಿತವೆಂದವರಿತ್ತುಪದೇಶವ | ನೆದೆಗೊಳಿಸುವುದೆಸಗುವುದು ||೫೧೬||
ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ ಕೋಪಗೊಳದೆ ಕೊಱವರೆಮ್ಮ | ತೆತ್ತಿಗರೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಅತ್ತಿಗೆನಾದಿನಿಯರೊಳಂತರಂಗವ | ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ ಬಾಳುವುದು ||೫೧೭||
ತಂದೆತಾಯನುಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕೈಗೆಡೆಯಾಗಿ | ಬಂದ ಸೊಸೆಯರ ಬಾಧಿಸದೆ ||
ಆಂದಂದಿಗುಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯೂಟವಿಾಹಗ | ಳಿಂದ ಸಂತಸಗೊಳಿಸುವುದು ||೫೧೮||
ಬಳವಳಿಸದೆ ಪಳಿಯದೆ ಭಂಗಪಡಿಸದೆ | ಹಸಗೆಡಿಸದೆ ಹದುಗಿಸದೆ ||
ಬಸಿರೊಳು ಬಂದ ಪೆಣ್ಮಕ್ಕಳ ಮಱುಕವ | ಸೊಸೆಯರೆಡೆಯೊಳೆಸಗುವುದು ||೫೧೯||
ಬಸಿರನಿಟ್ಟಿಸಿ ಯುಣಬಡಿಸುವುದೊಳುಮುಡಿ | ಯೆಸಕವರಿತು ಮಿಸಿಸುವುದು ||
ಬಸೆದು ಸಿಂಗರಿಸುವುದೊಲಿದು ನೋಡುವುದಿಂತು | ಸೊಸೆಯರ ಸೊಗಬಡಿಸುವುದು ||೫೨೦||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿಯಲಱಿಯದ ಪಸುಮಕ್ಕಳ | ಮುದ್ದಿಸಿ ಮುದವೇರುವುದು ||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿವ ಕಾಲದೊಳು ಪೊಯ್ದು ಬೈದು ನ | ಲ್ಬುದ್ಧಿಗಳನೆ ಬೋಧಿಸುವುದು ||೫೨೧||
ಓದುಗಲಿವ ಮಕ್ಕಳಿಗೂಟವಿಾಹವ | ನಾದರದಿಂದನುಗೊಳಿಸಿ ||
ಓದಿಸುವರುಕೊಂಡು ಬೈದೊಡಮವರನು | ಮೂದಲಿಸದೆ ಸಮ್ಮತಿವುದು ||೫೨೨||
ಬಸಿರಿಯ ಬಾಣಂತಿಯ ಬೇನೆವಡೆದರೆ | ಹಸುಮಕ್ಕಳ ಹಯನುಗಳ ||
ಬಸವಳಿಸದೆ ಬಱಲಿಸದೆ ಬಯ್ಯದೆ ಬಗೆ | ಯೊಸೆದುಚಿತದೊಳೋವುವುದು ||೫೨೩||

೫ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ ತಾಯಿ | ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ಪೊರೆದವಳು ||
ಪೆಣ್ಣು ಪೆಣ್ಣೆಂದೇತಕೆ ಬೀಳುಗಳೆವರು | ಕಣ್ಣು ಕಾಣದ ಗಾವಿಲರು ||೫೨೪||
ಕುವರನಾದೊಡೆ ಬಂದ ಗುಣವೇನದರಿಂದೆ | ಕುವರಿಯಾದೊಡೆ ಕುಂದೇನು ||
ಇವರಿರ್ವರ್ಗೊಳೀಳಿಗೆ ಪಡೆದವರಿಂದ | ಸವನಿಪುದಿಹಪರಸೌಖ್ಯ ||೫೨೫||
ಸುಗುಣನಾವನು ಸುಚರಿತ್ರನಾವನು ಕಣ್ಗೆ | ಸೊಗಸುವ ಸೊಬಗನಾರೆಂದು ||
ಬಗೆದು ಭಾವಿಸಿ ಪೆಣ್ಣನೀವುದು ವಂಶದೊ | ಳೊಗೆದೊಳಗುವರನಿಗೊಲಿದು ||೫೨೬||
ಅಲಿಗೆಯ್ಯದವಮತಿಯೆಸಗದ ವೈರವ | ಬಲಿಸದ ಬರಿದೆ ಪಳಿಯದ ||
ಕೊಲೆಬೈಗಳಿಂದೆ ಕೋಟಲೆಗೊಳಿಸದ ಸ | ತ್ಕುಲಕೀವುದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೭||
ಪಣದಾಸೆ ನಂಟುತನದ ಪತ್ತುಗೆ ನೇಹ | ದೆಣಿಕೆಗಳಿಂದೆದೆಗರಗಿ ||
ಗುಣ ಜೌವನಕುಲ ರೂಪುಗುಂದಿದ ನಡೆ | ವೆಣಕೀಯಲಾಗದು ಪೆಣ್ಣ ||೫೨೮||
ಜಡನಿಗೆ ಜಾತಿಹೀನನಿಗೆ ಚಂಚಲನಿಗೆ | ಕೆಡುಮೂರ್ಖನಿಗೆ ಗಾಮ್ಪನಿಗೆ ||
ಬಡತನದೊಳು ಬಲುಬವಣೆಗೊಂಬವನಿಗೆ | ಕೊಡಲಾಗದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೯||
ಮಂದಿವಾಳದೊಳಾತ್ಮನ ಮೇಗಣ ದೂರ | ತಂದ ತನ್ನಣುಗಿಯನೊಡನೆ ||
ಹಿಂದುಮುಂದೆಣಿಸದೆ ಹೀಯಾಳಿಸಿ ಬೈಗೆ | ನಿಂದಿಸಿ ನೀಕರಿಸುವುದು ||೫೩೦||
ಅವಿವೇಕದೊಳು ತನ್ನಾತ್ಮನ ನುಡಿಗೇಳ | ದವಮತಿಗಳನಾಚರಿಪ ||
ಕುವರಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿಪ ತವ | ರವರ್ಗೆಸೆ ಪೆಣ್ಗಾಗದವರು ||೫೩೧||
ಮುಳಿವ ಮೋಡಿಯೊಳಿರ್ಪ ಮೊನೆವಾತಾಡುವ | ಪಳಿವ ಪಲವು ಪಾಪಗಳಿಗೆ ||
ಅಳಿಲುವ ಮನವನಡಗಿಸಿಯಣುಗಿಗಾಗಿ | ಯಳಿಯನಿಗಳುಕಿ ನಡೆವುದು ||೫೩೨||
ಪೆತ್ತ ಪೆಣ್ಮಗಳ ಪರ್ಚಿಸಿ ಮೈಮರೆದು | ನ್ಮತ್ತೆಯಪ್ಪಂತೆ ಮನ್ನಿಸದೆ ||
ಸುತ್ತುಗೆಲಸವ ಕಲಿಸಿ ಗೈಸುವುದೊಡ | ನೊತ್ತಿ ನುಡಿವುದುಚಿತವನು ||೫೩೩||
ಎಂತುನಡೆದೊಡಿನಿಯನಿಗಿಂಬು ದೋರುವು | ದೆಂತುನಡೆದೊಡೇಳ್ಗೆಯಹುದು ||
ಎಂತುನಡೆದೊಡೆಲ್ಲರುಮಿದು ಲೇಸೆಂಬ | ರಂತುಟೆಲ್ಲವ ಕಲಿಸುವುದು ||೫೩೪||

೬ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಎರವೆಳ್ಳನಿತಿಲ್ಲದೊರ್ವರೊಳೊಡ | ವೆರೆದಿರ್ಪ ಸತಿಪತಿಗಳಿಗೆ ||
ದೊರೆಕೊಂಬುದು ಸಂಸಾರಸುಖದಸುಗ್ಗಿ | ಪರಗೊಳಾನಂದ ಪರ್ಬುವುದು ||೫೩೫||
ತೋಟಿಗೊಳುವ ದುಷ್ಟದಂಪತಿಗಳು ಬೂ | ತಾಟಗಳಿಂದನುಗೆಟ್ಟು ||
ಊಟನಿದ್ದೆಗಳೊಂದರೊಳು ಸುಖವಿಲ್ಲದೆ | ಕೋಟಲೆಗೊಂಡು ಕೊರಗುವರು ||೫೩೬||
ದಂಪತಿಗಳ ಪಗೆತನದಿಂದಿರ್ಪ್ಪರ | ಪೆಂಪಿನ ಬೇರು ಪರಿವುದು ||
ಸೊಂಪುಗೆಡುವುದು ಸೊಬಗು ಸಂಸಾರದ | ಜಂಪು ಸಡಿಲಿ ಜಾರುವುದು ||೫೩೭||

ಮನದೊಳು ಮನ ನೆನಹಿನೊಳುನೆನಹು ಮತ್ತೆ | ತನು ತನುವಿನೊಳೊಡವೆರಸಿ ||
ಅನುಗೊಳೆ ಪಾಲು ನೀರುಗಳಂತಿನಿಯನು | ವಿನಿಯಳುಮೇಕವೆನಿಪುದು ||೫೩೮||

೭ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಆರೈದು ತನ್ನಿನಿಯನ ಸಿರಿ ಬಡತನ | ವೀರೀತಿಯೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಬಾರದ ವಸ್ತುವ ಬಯಸಿ ಬಾಧಿಸದೆ ಕೈ | ಸಾರಿದುದಕೆ ಸಮ್ಮತಿಪುದು ||೫೩೯||
ಪಳದಾಗದ ಮುನ್ನ ಬಣ್ಣಗೆಡದ ಮುನ್ನ | ಮೊಳೆದೋರಿ ಮುಗ್ಗದ ಮುನ್ನ ||
ಕಳೆಯಲೞಿಯದಮುನ್ನ ಕಂದಿಕುಂದದಮುನ್ನ | ಬಳಸುವುದಖಿಳವಸ್ತುವನು ||೫೪೦||
ಕೊಳೆತ ಕಂದಿದಯಿಲಿತಿಂದುಳಿಸಿದ ವಿನಾಸ | ಲಳಿದಲ್ಲದವರು ತಂದಿತ್ತ ||
ಪುೞಿತ ಪೊಲ್ಲದ ನೆಲದೊಳು ಪುಟ್ಟಿದ ಶಾಕಂ | ಗಳನು ಕೞಿದುಬಿಸುಡುವುದು ||೫೪೧||
ಸಲೆ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಹಿತ್ತಳೆ ಕಂಚು ತಾಮ್ರದ | ಪಲವಗೆ ಪಾತ್ರಂಗಳನು ||
ಕಿಲುಬಿನಕೞ್ ತೋಱದಂತಾದರದಿಂ | ದಲಸದೆ ತೊಳೆವುದೆಂದೆಂದು ||೫೪೨||
ತೊಂಡುವೆಣ್ಗಳ ನೇಹದೊಡಕಿಗೆ ಸಿಲುಕದೆ | ಲಂಡೆವೆಣ್ಗಳ ಲಾಲಿಸದೆ ||
ಪುಂಡವೆಣ್ಗಳೊಳು ಪೊರ್ದುಗೆ ವಡೆಯದೆ ನ | ಲ್ವೆಂಡಿರೊಡನೆ ಬೆರಸುವುದು ||೫೪೩||

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯು ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನು. ಈತನು ಎಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ದನುಗೂರು ಮಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕವೀರನೆಂಬ ಶಿವಾಚಾರದ ಗುರುವಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಈತನು ಬೀದರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿರಕ್ತ ಮಠಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಲಿಂಗವಂತ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆವನು. ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ, ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯ, ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ—ಇವೇ ಈತನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರವಾದ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕವಿಕರ್ಣರಸಾಯನ, ಭಕ್ತಾಧಿಕ್ಯ, ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದಾನೆ; ಆದಕಾರಣ 'ಉಭಯ ಕವಿತಾವಿಶಾರದ' (ಎರಡು ಭಾಷೆಯ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿವಂತನು) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಈತನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಲ್ಲುವುದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಈತನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಈತನ ರಾಜಶೇಖರವು ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

ಅಲ್ಲಿ ಮಾಮರದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತೆಯಲ್ಲಿ |
ಎಳೆಯಸುಗೆಮರದಲ್ಲಿ ಜಲರುಹಾಕರದಲ್ಲಿ ||
ಸಂಪಗೆಯ ತರುಗಳೊಳ್ ಸೊಂಪಿಡಿದ ಸುರಯಿಯೊಳ್ |
ಪಾದರಿಯ ಬನದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಿಯ ಲತೆಯಲ್ಲಿ ||೫೪೪||

ತಿಳಕಬಕುಳಾದಿತರುನಿವಹದಾರವೆಗಳೊಳ್ |
ದಳಫಳಕುಸುಮವಿಸರ ವಿದಿತವಿಟಪಂಗಳೊಳ್ ||
ಪೂಗೊಯ್ಯಲೆಂದಬಲೆಯರ್ ನೆಱೆದು ಬಗೆದಂದು |
ಬೇಗದಿಂ ಪರಿತಂದು ಪರಿತೋಷದಿಂ ನಿಂದು ||೫೪೫||

ಕಡೆಗಣ್ಣ ಕುಡಿವೆಳಗು ಬಿಡದಡರೆ ನಡೆನೋಡಿ |
ನಿಡುಗೊಂಬನೆಡಗೈಯೊಳಡಸಿ ಪಿಡಿದೊಳ್ಪಾಡಿ ||
ವೆರಸಿ ಸಂತಸಮೊಗೆಯೆ ಬಲಗೈಯ ನಿಮಿರ್ದೆತ್ತಿ |
ಕರಕರಜರುಚಿರರುಚಿ ತಳಿರಲರ್ಗಳಂ ಮುತ್ತಿ ||೫೪೬||

ಮುಸುಕುತಿರೆ ಮುಡಿ ಸಡಿಲೆ ಪೊಸಮುಗುಳ್ಗಳಂ ತಿಱಿದು |
ಮಿಸುಪ ಕಿಸಲಯಚಯಮನೊಸಗೆವಿಗೆ ನೆಱೆಪಱಿದು ||
ನನೆಗೊನೆಯನೆಲರ್ದಲರ ಕೊನರ್ಗಳಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು |
ವನಜದಳದೊಳ್ ಕದಳಿಯೆಲೆಯೆಲೆಗಳೊಳ್ಪೊಯ್ದು ||೫೪೭||

ಕುಳಿರ್ವ ಹಿಮಜಲದೆ ಜಳೆಯಂ ಗೊಟ್ಟುಬೇರಾಯ್ದು |
ನಳಿನದೆಳೆಯೆಳೆಗಳಿಂ ಘಳಿಲನೆ ಸರಂಗೆಯ್ದು ||
ಸುಯ್ಗಂಪು ಮೆಯ್ಗಂಪು ಬಾಯ್ಗಂಪು ಬೆರಸುತಿರೆ |
ಕಯ್ಗಂಪು ಕೆಂದಾವರೆಯ ಸಿರಿಯನೊರಸುತಿರೆ ||೫೪೮||

ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಾರಮಂ ಪಲ್ಲವದ ಪದಕಮಂ |
ಸಲ್ಲಲಿತಮಂಜರಿಯ ಕರ್ಣಾವತಂಸಮಂ |
ಸುರಯಿಯುರೆವಿಱಿದಲರ ಮುಡಿಯ ಮುತ್ತಿನ ಬಲೆಯ |
ಸುರುತರದ ಸರಸಿಜದ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ||೫೪೯||

ನೆಸೆವ ಪೊಸಬಂದುಗೆಯ ಮಿಸುಪ ಮುಗುಳಂದುಗೆಯ |
ನಸುಗೆಯೆರಲುಂಗುರಮನುತ್ಪಳದ ಮುಂಟಿಗೆಯ ||
ನುಜ್ಜಳಿಪ ಗೊಜ್ಜಗೆಯ ಸಜ್ಜುಕದ ಜಳಿಕಿಗೆಯ |
ನಜ್ಜಗೆಯ ಪಜ್ಜಳಿಪ ಬಜ್ಜರದ ಬಾಪುರಿಯ ||೨೧೨೦||

ನಾಂಪರೊಳಲಂಪೆಸೆವ ಸಂಪಗೆಯ ಮೇಖಲೆಯ |
ನಿಂಪಡರ್ದ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಮುಗುಳ ಮೃದುಕಂಠಿಕೆಯ ||
ನೆಸಗಿ ಮಿಕ್ಕಲರ್ಗಳಿಂ ಬಾಸಿಗಗಳಂ ರಚಿಸಿ |
ಹೊಸ ಜವ್ವನೆಯರಲ್ಲಿ ಪೋಗಲುರೆ ಸಡಗರಿಸಿ ||೨೧೨೧||

ತವೆ ಬಹುವಿಚಿತ್ರತರ ಮಾಲಿಕೆಗಳಂ ಸವೆದು |
ಸೂಸುತುಂ ಬೀಸುತುಂ ನಳಿತೋಳನಳಿಜಾಳ ||
ಮೆಳಸಿಬರೆ ಬಳಸಿ ನೆಱೆದಾವರಿಸಿ ಗಾವರಿಸಿ |
ಕರದಿಂದಮರವಿಂದದರಲಿಂದೆ ಭರದಿಂದೆ ||೨೧೨೨||

ಪೊಡೆಯುತುಂ ನಡೆಯುತಂ ಒಳ್ಕುತುಂ ಕುಳ್ಕುತುಂ |
ಕಣ್ಬೆಳಗೆ ತಣ್ಬೆಳಗೆನ್ನೈತಂದು ಸೈತಂದು ||
ಭೂಪತಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಪೂಪುಟ್ಟಿಯಂ ತೆಗೆದು |
ಕರತಲಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರ್ ಹರುಷದಿಂ ನೋಡಿದರ್ ||೨೧೨೩||

ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ ಆಣ್ಡಯ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಜೈನಮತದವನು. ಈತನು ಸುಮಾರು ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವನ್ತನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇಶದವನೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗದು, ಆದಕಾರಣ ಪಂಪ, ನಾಗವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳು ಮಿಶ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕವಿಯನ್ನು ತಕ್ಕುದಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಹಿರಿಯರೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಆಂಡೈಯನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವವನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮದನವಿಜಯ, ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ, ಈ ಹೆಸರು

ಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಮನ್ಮಥನ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಮದನವಿಜಯ' ವೆಂದೂ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಣ ಅಪವಾದವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದ ಗಂಧವಿಲ್ಲದೆಯೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಹೋದಕಾರಣ, 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ' ಎಂದರೆ 'ಕವಿಗಳ ರಕ್ಷಕ' ವೆಂದೂ, ಇದು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಹೃದ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಾರಣ 'ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ' ಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಸರಿ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ನೂದರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದು ಇಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಬಿಳಿಯ ನನೆಯ ಕಣಿಗೆ ನಾಡೆ |
ಪಗೆವರೊಡಲು ಸುಗಿಯೆ ಕೂಡೆ ||
ನೆಲನನೊಂದೆ ಕೊಡೆಯಿನಾಳ್ದು |
ಮಿಸುಪ ಜಸವು ನಿಮಿರೆ ಕೇಳ್ದು ||೨೧೨೧೪||

ಕುಳಿರ್ವ ಪೂಗೊಳಂಗಳಲ್ಲಿ |
ತಳಿರ ಕಾವಣಂಗಳಲ್ಲಿ ||
ಪಳುಕುವೆಸದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ |
ಪರಿವ ತೊಱೆಯ ತಡಿಗಳಲ್ಲಿ ||೨೧೨೧೫||

ತುಂಬಿವಿಂಡಿನಂತೆ ಪಾಡಿ |
ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕೂಡಿ ||
ದೆಸೆಯನಿಚ್ಚೆಯಿಂದೆ ನೋಡಿ |
ಸೊಗಯಿಪಂಚೆಯಂತಿರಾಡಿ ||೨೧೨೧೬||

ಪೊಳೆವ ತಳಿರ ನನೆಯ ಮೊನೆಯ |
ತುಱುಗಿದಲರ ಒಳಸುವೆಲರ ||
ಮಿಳಿರ್ವ ಮಿಡಿಯ ಗಿಳಿಯ ನುಡಿಯ |
ಪರಿವ ಕಾಲ ಕರ್ವುಗೋಲ ||೨೧೨೧೭||

ಜೆಲ್ವನಾಂತು ತೋರ್ಪ ಬನದ |
ನಡುವೆ ತನ್ನದೊಂದು ಬಿನದ ||
ಮಮರೆ ಮಿಱುಪ ಬಟ್ಟದಲೆಯ |
ಸೊಬಗು ರೂಡಿವಡೆದ ನೆಲೆಯ ||೫೫೮||

ಜೆನ್ನೆಯರ್ಕಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ |
ಮುಗುಳ ಸರಮನಡರೆ ಸೂಡಿ ||
ನಲ್ಲಳೊಡನೆ ಕೂರ್ಮೆಯಿಂದೆ |
ಕಾವನೊಡನೆ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂದೆ ||೫೫೯||

ಮಾವಿನಡಿಯೊಳಾಡುತುಂ |
ಪಾಡನೆಯ್ದೆ ಕೇಳುತುಂ ||
ಪೊೞ್ತುನಿಂತು ಕಳೆಯುತುಂ |
ತೊಲಗದಿರ್ದನೆಸೆಯುತುಂ ||೫೬೦||

ಪ್ರಥಮಭಾಗಂ ಸಮಾಪ್ತಂ.

ಪದ್ಯಸಾರದ ಟಿಪ್ಪಣಿ.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರ ವರ್ಣನೆ.

1. ರನ್ನ = ರತ್ನ. ಚೆನ್ನು + ಎಸೆವ = ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ + ಒಪ್ಪುವ. ಮುತ್ತು ವಜ್ರ—ಅರಿಸಮಾಸ; ಮುತ್ತುಬಜ್ಜರ ಎನ್ನಬೇಕು. ತೆನೆ = ಪೌಳಿಗೋಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಭಾಗ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಧಾನ್ಯಗಳ ತೆನೆ, ಹಸುಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಗರ್ಭ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತೃತೀಯಾಂತ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ 5 ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಿ ಚಿತ್ರವಾದ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಅಳವಟ್ಟ = ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಅಂದವಾದ. ಪವಳ = ಹವಳ. ಮಾಣಿಕದ = ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂಬ ರತ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿದ.

3. ಬಂಧುರದ = ಸೊಗಸಾದ. ಚನ್ದ್ರಶಾಲೆ = ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆಯಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಟಡಿ. ಪಙ್ಕ್ತಿ = ಸಾಲು; ದ್ಭ.-ಹಂತಿ.

4. ಮುಗಿಲು = ಮೋಡ; ಅರ್ಥಾಂತರ = ಅಂತರಿಕ್ಷ. ಡೆಂಕಣಿ = ಧ್ವಜ, ಬಾವಟ. ಮಿಗೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಮೆರೆವ = ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಅರ್ಥಾಂತರ-ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ, ಭಾವರೂಪ-ಮೆರೆವಣಿಗೆ ಕರಿತುರಗ ಕಾಲಾಳ್ಗಳು = ಆವ ಸಮಾಸ? ಕರಿ = ಕರವುಳ್ಳುದು, ಆನೆ; ತುರಗ = ಕುದುರೆ.

5. ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ = ಬಲುಸೊಗಸಾದ. ಸಾಕೇತನಗರ = ಅಯೋಧ್ಯಾಪಟ್ಟಣ. ಕ್ಷಿತಿನಾಥ = ನೆಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯ. ದಶರಥ = ಶ್ರೀರಾಮನ ತಂದೆ. ಪೊರೆ = ರಕ್ಷಿಸು.

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

7. ಹಸಿದು—ಭಾವರೂಪ-ಹಸಿವು. ಬಂದವರಿಂಗೆ = ಬಂದವರಿಗೆ. ಅಶನವ = ಆಹಾರವನ್ನು. ಈಯಬೇಕು = ಕೊಡಬೇಕು; ಧಾ—ಈ. ಶಿಶುಗಳು = ಮಕ್ಕಳು. ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆ = ಹಾಲುಬೆಣ್ಣೆ. ನಡಿಸಬೇಕು = ಕೊಡುತ್ತಬರಬೇಕು.

7. ಬೆರಸು = ಕೂಡು ; ಭಾವರೂಪ-ಬೆರಕೆ. ಭಾಷೆಕೊಡು = ಮಾತುಕೊಡು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡು. ನಿಜ = ಸತ್ಯ.

8. ಒಡಲ = ದೇಹವನ್ನು, ಮೈಯನ್ನು. ಪಾತಕವನು = ಪಾಪವನ್ನು. ಉಱೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು, ಪಡೆ.

9. ಕುತ್ಸಿತ = ನಿಂದೆ, ಅಲ್ಪತನ. ಹೆಮ್ಮೆ = ಅಹಂಕಾರ, ಗರ್ವ.

10. ಹಿರಿಯತನ = ಗೌರವ. ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ = ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಹೀಯಾಳಿಸಬೇಡ. ಸಿರಿ = ಸಂಪತ್ತು; ತ್ಸ.-ಶ್ರೀ. ಮೆರೆ-ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಹಿಗ್ಗು, ಬೆರೆ

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದು.

ಚೂಡಕ = ಬೈತಲೆಯ ಮಣಿ.

11. ತರಣಿ + ವಂಶ + ಜ = ಸೂರ್ಯನ + ಕುಲದಲ್ಲಿ + ಹುಟ್ಟಿದ. ತರಣಿ—ಅರ್ಥಾಂತರ-ತೆಪ್ಪ. ವಂಶ—ಅರ್ಥಾಂತರ-ಬಿದಿರು. ದುರುಳ = ಕೆಟ್ಟವನಾದ. ಒಯ್ಯೆ = ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ; ಧಾ.-ಉಯ್. ಲೋಕಮಾತೆಯನು—ಇದು ಸೀತೆಯನು ಎಂಬುದರ ವಿಶೇಷಣ.

12. ಭೂಮಿ + ಜೆಯನು = ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು. ಅರಸಲ್ಕೆ = ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೋಪ = ಹೋಗುವ. ಭರದೊಳಗೆ = ಆತುರದಿಂದ.

13. ಜಲ + ಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಐತಂದು = ಬಂದು ; ಬಲುಗೈಯ = ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ, ಅಥವಾ ಹಲವು ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ದಶಮುಖನ = ಹತ್ತು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ರಾವಣನ. ಪೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ, (ಲಂಕೆ).

14. ಜಲ + ಜ + ಮಿತ್ರ = ಕಮಲಗಳ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸೂರ್ಯ ; ಇದು ಹೇಗೆ ? ಕಡಲ = ಸಮುದ್ರದ; ಪ್ರಕೃತಿ-ಕಡಲು. ಸಾರ್ದ = ಸೇರಿದ; ಧಾ.-ಸಾರ್. ಪೊಳಲನೆಲ್ಲವ = ಪಟ್ಟಣದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ; ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯೆ. ಕಾಣದೆಯೆ = ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರವೂ ಕಾಣದೆ.

15. ಸುಳಿವು—ಧಾ.-ಸುಳಿ. ಮನದಿ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

16. ಚೋರ = ಕಳ್ಳ ; ಹೇಗೆ ಚೋರನಾದನು ? ದಶಕಂಠ = ಹತ್ತು ಕೊರಳುಳ್ಳವನು ; ಯಾರು ? ಪುರವನು = ಪಟ್ಟಣವನ್ನು. ಎಳೆದೊಯ್ದು = ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ; ಇಲ್ಲಿ-ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ. ರಾಘವಂಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ. ಕೈವೊಯ್ದು = ಕೈಯ್ಯನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ.

17. ಕೇರಿ = ಬೀದಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—'ಕೇರು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಈರೈದುಶಿರದವನು = ಎರಡೈದು ತಲೆಯವನು ; ಯಾರು ? ಈಯರ್ಥದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳಾವುವು ಬಂದಿವೆ ? ನಡೆತಂದು = ಬಂದು.

18. ಅಸುರನನುಜ = ರಾಕ್ಷಸನ ತಮ್ಮ, ಕುಂಭಕರ್ಣ. ಸುಯ್ಲು = ಉಸಿರು. ನುಸಿದು = ನುಗ್ಗಿ. ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ = ಹಾರುವ ಎದೆಯಲ್ಲಿ, ಭಯದಿಂದ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ. ದೆಸೆಗೆ = ದಿಕ್ಕಿಗೆ, ದೂರಕ್ಕೆ. ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ = ಧುಮಿಕಿ.

19. ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತ = ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಹೂವುಳ್ಳವನ, ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಇಲ್ಲಿ—ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನ ಭಕ್ತ = ವಿಭೀಷಣನು. ಉಸಿರೆ = ಹೇಳಲು. ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ = ಕಮಲದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ; ಬಿಸ + ಜ = ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಜಾನಕಿ ಜನಕರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ. ಕುಶಲ = ಕ್ಷೇಮ. ವಿಭೀಷಣನ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಸೀತೆಯ ಕ್ಷೇಮವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮನವುಕ್ಕಿ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು.

20. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

21. ಬಾಳುವೆ—ಭಾವರೂಪ ; ಧಾ.—ಬಾಳ್. ಒಳ್ಳಿತ್ತು = ಒಳ್ಳೆಯದು, ಚೆನ್ನಾದುದು. ವಾಲಿಯನುಜ = ವಾಲಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಸುಗ್ರೀವ. ನೆರಪಿ—ಸೇರಿಸಿ ; ಧಾ.-ನೆರೆ ; ಭಾವರೂಪ-ನೆರಪಿ. ಭಟರು = ವೀರರು.

22. ಪಾಳೆಯ = ಸೇನೆಯಿಳಿವ ಸ್ಥಳ ; ಇಲ್ಲಿ-ಸೈನ್ಯ. ಶರನಿಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; (ಶರ =) ನೀರಿನ ನಿಧಿ. ಮೇಳೈಸಿ = ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ. ಇಹುದು = ಇರುವುದು. ನಿಮ್ಮಡಿ—ಇಲ್ಲಿ-'ಅಡಿ' ಶಬ್ದವು ಗೌರವಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ; ಈಗಲೂ 'ನಿಮ್ಮ ಪಾದ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

23. ತಾನೆನುತ = ನಾನು ಎಂದು. ವೊಡೆಮಡು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ವೊಡೆ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಮಡು = ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಕಿಸು ಎಂದರೆ ದಂಡಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡು ; ಧಾ.-ಮಡು, ಸಂಧಾನೇ.

24. ಬಿನ್ನಹ—ತ್ಸ.-ವಿಜ್ಞಾಪನ. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಚೆನ್ನೆ = ಚೆನ್ನುಳ್ಳವಳು, ಸುಂದರಿ. ತಾಳಿ—'ತಾಳು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನರೂಪ.

25. ಕೈಕೊಂಡು = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. ಸುತ್ತಣ = ಸುತ್ತಲಿರುವ.

26. ಹಣಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತ. ಮಿಣಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ = ಹಗೆಗಳು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತರೂ ಸಡ್ಡೆಮಾಡದೆ.

27. ಸೊಕ್ಕಿದ = ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮೈಮರೆತ. ಅಸುರ—ಯಾರು ? ಮಿಕ್ಕು = ಮಿತಿಮೀರಿ; 'ಮಿಗು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಉರಿನೋಡಿ = ಉರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ; ಕ್ರಿಯಾಸಮಾಸ.

28. ಅಕ್ಕರು = ಪ್ರೀತಿ. ಕಿಚ್ಚು = ಬೆಂಕಿ. ಗಕ್ಕನೆ = ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

30. ಸಂತಸವ = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಬೀರಿದನು = ಕೊಟ್ಟನು, ಉಂಟುಮಾಡಿದನು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು.

31. ಸರ್ವ + ಜ್ಞ = ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತವನು. ಕರ್ತನು = ಉಂಟುಮಾಡಿದವನು, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು.

32. ಚಂದನವ = ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು. ಕರಗಿಸಲು = ತೇದರೂ. ಬೆಂದು = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೂ. ಪರಿಮಳವಕ್ಕು = ಸುವಾಸನೆಯಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ. ಸಂದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ; 'ಸಲ್' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ನ್ಯೂ. ಅರಿವು = ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಜ್ಞಾನ. ನೊಂದು = ಶ್ರಮವನ್ನುಪಟ್ಟರೂ. ಸೈರಿಪುದು = ಸೈರಣೆಯುಳ್ಳವರಾಗಬೇಕು, ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; 'ಸೈರಿಪರು' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು.

33. ನೀರಾಟ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಡುವುದು, ಜಲಕ್ರೀಡೆ. ಬಿರುನುಡಿ = ಬಿರುಸಾದ ಮಾತು. ನಿಷ್ಠುರ ; = ಬೆಟ್ಟಿತು + ನುಡಿ; ಬೆಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಬಿರು' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಜು = ಬೆದರು ; ಭಾ. ರೂ.-ಅಂಜಿಕೆ.

34. ಹುತ್ತು = ಗೆದ್ದಲುಹುಳು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಡು. ಸತ್ತಿಗೆ = ಕೊಡೆ ; ಛತ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದದ ತದ್ಭವರೂಪ. ಅರಸು = ದೊರೆ, ರಾಜ.

35. ನೀಡು = ಕೊಡು. ನನ್ನಿ = ದಿಟ, ನಿಜ, ಸತ್ಯ. ಕೈಲಾಸ = ಶಿವಲೋಕ. ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು = ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬರುವುದು ; ಬಿನ್ನಣ ಎಂಬುದು ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ತತ್ಸಮಪದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ.

36. ಉಣ್ಣದ = ತಾನು ಅನುಭವಿಸದ. ಒಡವೆ = ವಸ್ತು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ = ಹಣವಿರುವ ಸ್ಥಳವೇ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಮರಸಿಟ್ಟವನ.

37. ಕೊಟ್ಟದ್ದು = ದಾನಮಾಡಿದುದು. ತನಗೆ = ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ (ಬರುತ್ತದೆ) ; ಹೇಗೆ ? ಅದು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ—ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಅನ್ನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ದಾನ ಕೊಟ್ಟವರು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

38. ಹೊನ್ನಾಗದೆ = ಚಿನ್ನವಾಗದೆ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗದೆ.

39. ಪುಣ್ಯವಮಾಡಿ = ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಿಂದ ಹಣಗಾರನಾಗಿ. ಇರವು = ಸ್ಥಿತಿ; 'ಇರು' ಧಾತುವಿನ ಭಾವರೂಪ. ಉಣ್ಣಿಗೂ = ಉಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ. ಕಷ್ಟ = ನೀಚವಾದುದು; ಪ್ರಯೋಗ–'ಕಷ್ಟಲೋಭಿ', 84ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಆಡಿ = ಮಾತುಕೊಟ್ಟು.

40. ರೂಢಿಯೊಳಗೆ = ಜನಗಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ.

41. ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ = ಪಾಚಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು. ಬಲ್ಲಿದವರು = ಬಲಿಷ್ಠರು, ದೊಡ್ಡವರು. ಸೆಣಸು = ಕಲಹಮಾಡು.

42. ಮನುಜರು = ಮನು + ಜ; ಮನು ಎಂಬುವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಮನುಷ್ಯರು. ಜರೆಯದಿರು = ಹೀಯಾಳಿಸಬೇಡ. ಓಲಗದೊಳು = ರಾಜ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ.

43. ನೂರ್ಕಾಲ = ನೂರು + ಕಾಲ; ಬಹುಕಾಲ. ಗೋರ್ಕಲ್ಲ = ಗೋರಿಕಲ್ಲು. ಮಳೆಗರೆದರೆ = ಮಳೆ + ಕರೆದರೆ, ಹೊಯ್ದರೆ.

44. ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ = ಹಾಲೋಗರ + ಉಂಡಂತೆ. ಸಾಲಿಗ = ಇಲ್ಲಿ–ಸಾಲ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು. ಕಿಬ್ಬದಿ = ಕೆಳಗು + ಬದಿ. ಬದಿ = ಪಕ್ಕ, ಪಾರ್ಶ್ವ.

45. ಬೇಡದಲೆ = ಬೇಡದೆಯೆ. ಈ ರೂಪವು ವ್ಯಾಕರಣಸಮ್ಮತವಾದುದಲ್ಲ: ಆದರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು 40ರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸು.

47. ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೆ = ಡೊಂಕಾದರೂ + ಒಳಗೆ. 47, 48 ಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆ ಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವು ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

48. ದುರ್ಜನರು ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡರೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಕೆಟ್ಟವರಾ ಗಿರುವರು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

49. ಬರೆ = ಮನೆಗೆ ಬರಲು. ಕುಳ್ಳಿರು = ಕುಳಿತುಕೊ. ಸಜ್ಜನಿಕೆ = ಸಜ್ಜನ + ಇಕೆ; ಒಳ್ಳೆಯವನ ಗುಣ. ಸಖ್ಯವ = ಸ್ನೇಹವನ್ನು.

50. ಹುಸಿದೊಡೆ = ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದರೆ. ಒತ್ತಿ = ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಒಡೆದು ಕೊಂಡು.

51. ಅಕ್ಕು = ಆಗುವನು.

52. ಮೆದ್ದಂತೆ = ಸವಿನೋಡಿದಂತೆ; ಧಾ.–ಮೆಲ್ಲು. ಅಜ್ಞಾನಿ = ತಿಳಿಯದವನು.

53. ಹೆಜ್ಜೇನು = ಹೆಜ್ಜೇನಿನ ತುಪ್ಪ. ರೊಚ್ಚು = ಕೆಸರು.

54. ಮಾನಹೀನರು = ಮಾನವಿಲ್ಲದವರು.

55. ನೆಲೆಗಟ್ಟು = ತಳಹದಿ. ಕೂಪ = ಭಾವಿ. ನೇಣುಹರಿದಂತೆ = ಹಗ್ಗ ಕಿತ್ತ ಹಾಗೆ. ಕೋಪಿ = ಕೋಪವುಳ್ಳವನು.

5. ಒಗಟಿಗಳು.

56. ಉಲಿವುದು = ಸದ್ದುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಕುಲ = ಕವಿಗಳ ಗುಂಪು.

57. ಸೊಲ್ಲು = ಮಾತು. ಸೋಜಿಗ = ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಠಾವು = ಸ್ಥಳ.

58. ಮೂಡಿದುದ = ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ; ಧಾ.–ಮೂಡು.

59. ಇರಿದರೆಯು = ತಿವಿದರೂ. ಏರಿಲ್ಲ = ಏರು + ಇಲ್ಲ = ಗಾಯವಿಲ್ಲ. ತಿರಿ ಗೊಳಕೊಂಡ = ಯಾಚಿಸಿ ತಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದ. ಋಣ = ಸಾಲ.

60. ಹುತ್ತಿನಹುಳ = ಹಾವು. ಮುತ್ತೇ = ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನೇ.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

61. ಮದಕರಿ = ಮದಿಸಿದ ಆನೆ. ಕಲಕಿ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೆದಕಿ.

62. ಕಾಲಮೇಘ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮೇಘ. ಶೂಲಪಾಣಿ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶೂಲ ವುಳ್ಳವನು, ಈಶ್ವರ. ಪಣೆ–ದ್ಭ.-ಹಣೆ. ಕಾಳುಮೂಳರು = ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರ ದವರು, ಕೆಟ್ಟವರು.

63. ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚು = ಕಾಡು + ಕಿಚ್ಚು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು. ಸರಿಸ = ಹತ್ತಿರ. ಮರ ಸಿ = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಮೋಸದಿಂದ.

64. ಪುಚ್ಛ = ಬಾಲ ; ಇದು ಚೇಳು. ದಂತ = ಹಲ್ಲು ; ಇದು ಹಾವು. ದೇಹ = ಮೈ ; ಇವರೆ ದುರ್ಜನರು. ಘೋರ = ಭಯಂಕರವಾದ.

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

65. ನರಗೆ = ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ. ಅಮೃತಾನ್ನ = ರುಚಿಯಾದ ಊಟ. ಮಡಿ ವರ್ಗ ಮಡಿಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳು. ಗಾಂಭೀರ್ಯ = ಗೌರವ. ಹಂಬಲಿಸು = ಕೊರತೆ ಪಡು. ಡಂಭ = ಗರ್ವ, ಹೆಮ್ಮೆ.

66. ನಂಬುಗೆ = ನಂಬಿಕೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ಒಡಲು = ಮೈ.

57. ಭೂಷಣ = ಒಡವೆ. ಓಡು = ಮಡಕೆಯ ಹೋಳು. ಹರಿವಾಣ = ತಳಿಗೆ. ಲೋಭಿ = ಜಿಪುಣ, ಜೀನಿಗ. ಬಿಂಕ = ಹೆಮ್ಮೆ, ಗರ್ವ. ಮೋಡಿ = ಹಟ, ಛಲ.

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೊಲೆತನ.

68. ಶೀಲ = ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ. ದಣಿ–ದ್ಭ.–ಧನಿ = ಒಡೆಯ. ಎರಡುಬಗೆವಾತ = ಮೋಸಮಾಡುವವನು.

69. ಲಂಡತನ = ಕೆಟ್ಟತನ.

70. ಇದ್ದಾಗ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವಿದ್ದಾಗ. ದಾನ = ಕೊಡುವುದು. ಮದ್ದು = ಔಷಧ; ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ. ಬದ್ಧವಹ = ಸರಿಯಾಗಿರುವ, ನಿಜವಾದ, ಅಬದ್ಧವಲ್ಲದ. ನಯದ = ನುಣುಪಾದ, ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ, ಒರಟಲ್ಲದ. ಶುಂಠ = ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಬೆಪ್ಪ.

71 ಆಸೆವಾತು = ಆಸೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಆಡಿದ ಮಾತು. ಲೇಸು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ಉಪಕಾರ = ಹಿತ. ಮುನಿದು = ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಂಡು; ಭಾವರೂಪ-ಮುನಿಸು. ಕೆಡಿಪಾತ = ಕೆಡಿಪ (ಕೆಡಿಸುವ) + ಆತ. ಹೀನನು + ಅವ = ಹೀನನವ, ಹೀನನಾದವನು, ಕೆಟ್ಟವನು. ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಲೆಯನು (ಹೊಲೆಯನು ಎಂದರೆ ನೀಚನು) ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಕೆಟ್ಟ ಚಾಳಿಯವನು ಹೊಲೆಯನು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

9. ಮೂರ್ಖರು.

72. ಒಂಟಿಯಲಿ = ಒಂಟಿಯಾಗಿ, ಒಬ್ಬಳೆ, ಜತೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಗಂಟನು = ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು. ಕಡುಮೂರ್ಖ = ಅತಿಮೂರ್ಖ.

73. ಪಡೆದ = ಹೆತ್ತ. ದುಡ್ಡಿನ ಆಸೆಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ವರನಿಗೆ ಕೊಡುವವನು ಮೂರ್ಖನು. ಮರುಗು = ಕೊರಗು. ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ = ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವನು, ಚಪಲಚಿತ್ತ.

74 ಕರೆವಾತ = ಹಾಲ ಕರೆವವನು. ಒತ್ತೆ = ಅಡವು. ಹಲುಬುವವ = ಕಳೆದುಕೊಂಡುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಅಳುವವನು.

75. ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ = ದೇವರ ನಾಮವನ್ನು. ಭಜಿಸು = ಭಜನೆಮಾಡು. ಹೇಮ = ಚಿನ್ನ, ಹೊನ್ನು, ಎಂದರೆ ಹಣ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು. ನೇಮ = ನಿಯಮ. ನಮಿಸದವ = ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದವನು. ತಾಮಸರ = ತಮೋಗುಣವುಳ್ಳವರನ್ನು, ಕೆಟ್ಟವರನ್ನು.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

76. ಆಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧ ಮಾನವಮಿ = ಅಶ್ವಯುಜ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಮಹಾನವಮಿ, ಎಂದರೆ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬ. ಶಾಶ್ವತದಿ = ತಪ್ಪದೆ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ. ಹರಸು = ಆಶೀರ್ವದಿಸು; ಇಲ್ಲಿ-ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು. ಬಾಲಕರು = ಹುಡುಗರು. ಈಶ = ದೇವರು.

77. ಧನ = ಹಣ. ಕನಕ = ಚಿನ್ನ. ವಸ್ತು = ಪದಾರ್ಥ, ದವಸ. ವಾಹನ = ಆನೆ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಕನಕದಂಡಿಗೆ = ಚಿನ್ನದ ಪಾಲಕ್ಕಿ. ಚೌರಿ = ಚಾಮರ. ರಾಜಮನ್ನಣೆ = ರಾಜರಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಬಹುಮಾನ.

78. ಛತ್ರ = ಕೊಡೆ, ಛತ್ರಿ. ತೇಜಿ = ಕುದುರೆ. ಅರ್ಥಿ = ಪ್ರೀತಿ; ಹಳೆಗನ್ನಡ ಅಳ್ತಿ. ಮಾಲಕುಮಿ = ದ್ಭ.-ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಒಲಿಯಲಿ = ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಲಿ. ಪೌತ್ರ = ಮೊಮ್ಮಗ.

79. ಧರೆ = ಭೂಮಿ; ಇಲ್ಲಿ-ಜನರು. ತಣಿಯಲಿ = ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ. ತಿಳಿಗೊಳ = ತಿಳಿನೀರುಳ್ಳ ಕೊಳ. ಉಕ್ಕಿ = ತುಂಬಿತುಳುಕಿ. ತುರು = ಹಸು. ನಳಿನ ಮುಖಿಯರು = ಕಮಲದಹಾಗೆ ಮನೋಹರವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವರು. ಸುಪುತ್ರರ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು. ಇಳೆ = ಭೂಮಿ.

80. ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ = ಆಯುಸ್ಸೂ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಎಂದರೆ ರೋಗರುಜನವಿಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುವಿಕೆ. ಶ್ರೇಯಸ್ಸು = ಮೇಲ್ಮೆ. ಸಂಪತ್ತು = ಐಶ್ವರ್ಯ. ಆಯತದಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಜಗದೊಡೆಯ = ದೇವರು. ಒಲವು = ಪ್ರೀತಿ. ಪ್ರೀಯ—ಇದು 'ಪ್ರಿಯ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯರೂಪ.

81. ಹಜ್ಜಾಡ = ಒಲ್ಲಿ. ಅಯ್ಯಗಳು = ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಸರಸತಿಯ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯು.

82. ಆಳಿಯ......ವರೆ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇಳೋಣವೆಂದರೆ ಇದು ಅಳಿಯನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉಡುಗೊರೆಯಲ್ಲ; ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ ಬಳಿಯ = ಆಳಿನ ಸಂಬಳವಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ, ಇದು ಹಳೆಯ ಸಾಲವಲ್ಲ; (ಆದುದರಿಂದ) ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು = ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದರೆ: ಆಳಿಮನವ ಕೀಳುಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರಿ. ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕೊಡಿ.

83. ಇಂದು = ಈ ದಿವಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಚಂದ್ರ. ಬವಣೆ = ದ್ಭ.-ಭ್ರಮಣ, ಸಂಚಾರ, ಸುತ್ತು. ಉಚಿತ = ಮರ್ಯಾದೆ. ಕಡಬಡ್ಡಿ = ಸಾಲದ ಬಡ್ಡಿ.

84. ಬಿಟ್ಟಿ = ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಾಗಿ ಕೂಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಜನರು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸ. ಬೀಡಾರ = ಇದು ಬಿಡಾರವೆಂದಿರಬಹುದು. ತೆಗೆ = ಹೋಗು.

85. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಗಂಡ = ಶತ್ರುವಾದವನು; ಇಲ್ಲಿ-ಮೆಟ್ಟುವವನು; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಪತಿ, ಅಪಾಯ, ಕೆನ್ನೆ. ಕಲಿಕರ್ಣ = ಕಲಿಯುಗದ

ಕರ್ಣ; ಹಿಂದೆ ಕರ್ಣನು ದಾನಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಯೆಂದು ಭಾರತದ ಕಥೆ.

11. ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

86. ಮೇರುಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ = ತೆಂಕದೆಸೆ. ಅಭಿರಾಮತೆವಡೆದು = ಅಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ. ಕರ್ಣಾಟ ಮಹೀಮಂಡಲ = ಕನ್ನಡದೇಶ. ಗಾಡಿ = ಸೊಬಗು.

87. ವಸುಧಾತಲವಲಯ = ಮಹೀಮಂಡಲ. ಭಾವಿಸೆ = ನೋಡಲು, ವಿಚಾರಿಸಲು. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಬಣ್ಣಿಸುವನು = ವರ್ಣಿಸುವನು.

88. ಗ್ರಾಮ = ಹಳ್ಳಿ. ನಗರ = ಊರು. ಖೇಡ = ಖೇಟ, ಅರೆವಾಸಿ ಊರು. ಖರ್ವಡ = ನಾನೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ದುರ್ಗ = ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೋಟೆ, ಜಲದುರ್ಗ ಗಿರಿದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದುವು. ದ್ರೋಣಾಮುಖ = 400 ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ಸಂದೋಹ = ಗುಂಪು. ಆಡುಂಬೊಲ = ಆಡುವ + ಹೊಲ, ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನ.

89. ಭೂರಮೆ = ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ. ದುಕೂಲ = ನವಿರುಬಟ್ಟೆ. ಕಣ್ಗೊಳಿಪ = ಸೊಗಸಾದ. ಭೂರಿ = ಅನೇಕವಾದ. ಓರಂತೆ = ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ. ಪರಿದು = ಹರಿದು.

90. ಅಮರ್ದು = ಅಮರುವ ಹಾಗೆ, ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಅಮೃತ. ಅಪ್ಪಲು = ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ತೊರೆವೆಣ್ಗಳ್ = ತೊರೆ + ಪೆಣ್ಗಳ್ = ನದಿಗಳೆಂಬ ಹೆಂಗಸರು. ಕರಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಪರಿಕಾಲ್ಗಳ್ = ಹರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳು. ನಾಡ = ದೇಶದ.

91. ಅಲರ್ವುಡಿವೆರಸಿ = ಅಲರು + ಪುಡಿ + ಬೆರಸಿ = ಹೂವಿನ ದೂಳಿ (ಪರಾಗ) ಗಳೊಡನೆ ಬೆರಸಿ. ಪೊನಲಲ್ಲಿ = ಪೊನಲ + ಅಲ್ಲಿ; ಪೊನಲು = ಪ್ರವಾಹ. ಕುಂಕುಮರಸ = ಕೇಸರಿ ಕದಡಿದ ನೀರು. ನೋಳ್ಪರಿಗೆ = ನೋಡುವವರಿಗೆ.

92. ನಂದನ = ಇಂದ್ರನ ತೋಟ. ಆನಂದವನು = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಕುಂದದ = ಕಡಿಮೆಯಾಗದ. ಫಲತತಿ = ಹಣ್ಣುಗಳ ಗೊಂಚಲು. ವನವೃಂದಂ = ತೋಟಗಳ ಸಾಲು.

93. ನಾರಿಕೇಳ = ತೆಂಗು. ಆಮ್ರ = ಮಾವು. ಪನಸ = ಹಲಸು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಖರ್ಜೂರ = ಉತ್ತತ್ತಿ. ಚಂಪಕ = ಸಂಪಗೆ. ಚಂದನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಆರಾಮ = ಕೈತೋಟ, ಉಪವನ. ರಂಜಿಸುತ = ಸೊಗಸಾಗಿ.

ಪಾರಣೆ = ಉಪವಾಸದ ಮರುದಿನದ ಊಟ; ಇಲ್ಲಿ-ಹಬ್ಬ, ಸಂತೋಷ. ಪಾಂಥಜನ = ದಾರಿನಡೆಯುವವರು, ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

94. ದೇವಮಾತೃಕ = ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ನದೀಮಾತೃಕ = ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ಉರ್ವರೆ = ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಪೈರೂ ಬೆಳೆವ ಉತ್ತಮವಾದ ಭೂಮಿ, ದೇವಲೋಕ = ಇಂದ್ರಲೋಕ. ಏಳಿಸು = ಹಾಸ್ಯಮಾಡು. ಭೂವನಿತೆ = ಭೂರಮೆ. ಧಾನ್ಯ = ದವಸ. ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ = ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ತುಂಬಿಯೇ ಇರುವ ಕಣಜ. ಆವಗಂ = ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ.

95. ಅಳಿ = ದುಂಬಿ. ಅಂಬುಜ = ಅಂಬು + ಜ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ. ವಿಲಸಿತ = ಮನೋಹರವಾದ, ಕಾಲೂರ್ಗಳು = ಹಳ್ಳಿಗಳು.

96. ಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರು. ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಂಬು. ಭೋಗಿಗಳು = ಸುಖಿಗಳು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಹಾವುಗಳು ; ಎಲ್ಲವೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸುಖಪ್ರದವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

97. ನಡೆವಕ್ಕಿ = ನಡೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕಿ, ಹಂಸ. ಹಾಗೆಯೇ ನುಡಿವಕ್ಕಿ = ಗಿಳಿ. ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ = ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಕ್ಕರೆ. ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ ಜೋಡಿ ಹಕ್ಕಿ, ಚಕ್ರವಾಕ. ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ = ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಪಡಿಯರ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಹಾರಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಕೋಗಿಲೆ. ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ = ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾರಿವಾಳಹಕ್ಕಿ. ಗರಿಗಣ್ಣಕ್ಕಿ = ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಂತಿರುವ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ನವಿಲು.

98. ಅಲರ್ದ = ಅಲರಿದ. ಉಳ್ಳಲರ್ದ = ಅರ್ಧವಿಕಸಿತವಾದ, ಸ್ವಲ್ಪವೆ ಅರಳಿದ. ಚೆನ್ನೆಯ್ದಿಲು = ಕೆಂದಾವರೆ ಹೂ. ಶಾಲಿವನ = ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ. ನೆಲೆವನೆ = ನೆಲೆಯಾದ ಸ್ಥಾನ.

99. ಅಂಚೆ = ಧ್ಯ.-ಹಂಸ. ಅರಗಿಳಿ = ಅರಸು + ಗಿಳಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಗಿಳಿ. ಪರಮೆ = ಭ್ರಮರ. ಎದೆಗೆಡಿಪುವು = ಎದೆ + ಕೆಡಿಪುವು, ಎದೆಗುಂದಿಸುವುವು, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು. ಪಥಿಕರು = ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

100. ಸೊಬಗನು = ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು. ಎಡೆಬಿಡದೆ = ಬಿಟ್ಟಿರದೆ. ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ = ಕಡೆಯ ಕೋಡಿಗಳಿಂದ. ಬಲ್ಗೆರೆ = ಬಲ್ಲಿತು + ಕೆರೆ = ಬಲವಾದ ಕೆರೆ. ಪೊಡವಿ — ಧ್ಯ.-ಪೃಥಿವಿ, ಭೂಮಿ.

101. ಅಗೆವೊಯ್ವ = ಅಗೆಹಾಕುವ. ಕಳೆಗೀಳ್ವ = ಕಳೆಯನ್ನು ಕೀಳುವ. ಬೆದೆಯ ಬಿರ್ಚುವ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇದ್ದ ಪೈರನ್ನು ಹಕ್ಕಲುಹಕ್ಕಲಾಗಿ ಬಿಡಿ

ಸುವ. ಬಗೆಯರಿದು = ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದು. ಊಡುವ = ಊಟ ಮಾಡಿಸುವ: ಇಲ್ಲಿ–ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ. ಸಸಿಯ = ಪೈರಿನ ; ತ್ಸ.–ಸಸ್ಯ. ನಗೆಮೊಗದ = ನಗುವುಳ್ಳ ಮುಖದ. ಪಾಮರಿಯರ = ಹೊಲವನ್ನು ಕಾವ ಹೆಂಗಸರ.

102. ಮುಡಿ = ತಲೆಯ ಕೂದಲಿನ ಕಟ್ಟು. ಆಚಾರದ ಬಟ್ಟೆ = ನಡವಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮ, ಎಂದರೆ ಜಾತಿಯ ಕಟ್ಟು. ಆಜ್ಞೆ = ಅಪ್ಪಣೆ, ಅರಸನ ಕಟ್ಟು ನಾಡೊಳದ............ಳ್ಳಿಲ್ಲ—ಕಟ್ಟು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವವರೇ ಹೊರತು ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸೆರೆಯಿಡು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

103. ತೋರದುರುಬು = ತೋರತುರುಬು = ದಪ್ಪನಾದ ತುರುಬು. ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ = ತೊಂಡೆಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಬಾಯ ತೆರೆ, ತುಟಿ. ಮುಗುಳ್ನಗೆ = ಅರಳದ ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ನಗೆ ಎಂದರೆ ನಸುನಗೆ. ಮೇರೆಯರಿದ = ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ, ಎಂದರೆ ಮಿತವಾದ, ಹವಣಾದ ಮೆಲ್ಮಾತು = ಮೃದುವಾದ ಮಾತು. ಓರೆವೋಗದ, ಸರಿಯಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಡದ, ತಪ್ಪಿ ಹೋಗದ. ಜಾಣ್ಮೆ = ಜಾಣತನ. ಪೆಣ್ದಿರು = ಹೆಂಗಸರು.

104. ಹಂದೆ = ಹೇಡಿ. ವಿತರಣಗುಣಶೂರರು = ದಾನ ಕೊಡುವ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಲುಗೈಯಾದವರು ಎಂದರೆ ಮಹಾ ದಾನಿಗಳು, ದಾನವೀರರು. ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ = ಸಾರವಾದ ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ. ರಸಿಕರು = ಜಾಣರು, ತಿಳಿದವರು. ದುರ್ವಿಕಾರಿ = ಕುಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವವರು.

105. ಅನೃತ = ಸುಳ್ಳು. ಆಜಿರಂಗ = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ. ಎರೆದುದನು = ಬೇಡಿದುದನ್ನು. ಕೊಡದರು = ಕೊಡದೆ ಇರುವವರು.

12. ಯುದ್ಧ ಸನ್ನಾಹ.

106. ಅಂತು = ಹಾಗೆ. ಸಂತತ.........ಪ್ರಭೆಯಿಂ—ಸಂತತ = ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ. ಸಕಲ = ಸಮಸ್ತವಾದ. ಆಭರಣಗಳ, ಪ್ರಭೆಯಿಂ = ಕಾಂತಿಯಿಂದ. ಅಮರೇಂದ್ರ = ಅಮರ + ಇಂದ್ರ, ದೇವೇಂದ್ರ. ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮ = ವಂಶಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಬಂದ ಪರಾಕ್ರಮ.

107. ತಳರ್ದಂ = ಹೊರಟನು ; ಧಾ.-ತಳರ್. ರಜತಶಿಖರಿ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ, ಕೈಲಾಸ. ಮುಂತೆ = ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ + ಇರೆ = ಮುಂತಿರೆ. ಅನುಪಮನಾಮದ = ಅಸದೃಶವಾದ ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ, ಹೆಸರುಗೊಂಡ, ಅಥವಾ ಅನುಪಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ.

108. ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಉನ್ನತ·........ಧರ—ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು, ಎಂದರೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು. ಇರ್ವಕ್ಕ = ಎರಡು + ಪಕ್ಕ, ಎರಡು ಕಡೆ. ದೋರ್ವಲಗರ್ವಿತಖಚರರ್ = ದೋಃ + ಬಲ + ಗರ್ವಿತ + ಖ + ಚರ ; ತೋಳ ಬಲದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಂಡು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಜಾಂಬವಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರು. 108 ರಿಂದ 113 ರ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾವರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲಾ 113 ರಲ್ಲಿರುವ 'ಬಂದು' ಎಂಬ ನ್ಯೂನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

109. ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಭೇರಿ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳು. ತಪನದ್ಯುತಿ = ಸೂರ್ಯನಬಿಸಿಲು. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಬಿಳಿದು + ಕೊಡೆ. ಭಂಜಿಸೆ = ನಿವಾರಣೆಮಾಡಲು. ಸನ್ನಾಹದ ಪರೆ = ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದ ತಂಬಟೆಗಳು. ಪಲವು = ಹಲವು.

110. ವಿಜಯಪತಾಕೆ = ವಿಜಯಧ್ವಜ. ಗಗನ = ಆಕಾಶ. ಗಜಘಟೆ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ತರಂಗ = ಅಲೆ. ಪಾರದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ನೋಡದೆ, ಸೆರಗಂ = ಅಪಾಯವನ್ನು.

111. ಮಂಗಳಪಾಠಕರ್ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳು. ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ = ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ನಲಿಸುತ್ತಿರಲು. ಕರಕಲಿತಾಯುಧ·.....ದ್ಯುತಿಗಳ್ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಲವಾದ ಕಾಂತಿಗಳು. ಪಿರಿದುಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಬೆಳಗಲು = ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು. ನಿಶಿತ = ಹರಿತವಾದ. ಒದವಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು.

112. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಮಾಣಿಸುತಿರೆ = ಅಡಗಿಸುತ್ತಿರಲು. ಪಗಲಂ = ಹಗಲನ್ನು, ಸೂರ್ಯನನ್ನು. ದ್ವಿಗುಣಿಸು = ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡು, ಎರಡರಷ್ಟುಮಾಡು. ಭೂಷಾ = ಆಭರಣ.

113. ಗಮಕಿ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವವರು. 494 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಸುಭಾಷಿತ = ಜಾಣತನದ ಮಾತು. ಭುವನಂ = ಲೋಕ. ಸೇನಾಮಯ = ದಂಡಿನಿಂದ ತುಂಬಿದುದು. ಅಚಲ = ಪರ್ವತ. ಪರಿಸರ = ಸಮೀಪ.

114. ಪುದಿದ........ಖಚರನು—ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಬ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಖಚರನು. ಸಮುದ್ರನೆಂಬುವನು ಒಬ್ಬ ಖಚರನೆಂದೂ ಅವನನ್ನು ನಳನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಮನಿಗೆ ಭೃತ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಎಡೆಗಟ್ಟಲ್ = ಎಡೆ + ಕಟ್ಟಲ್, ದಾರಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿವಾಸಿಗಳ್ = ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಖಚರನ ಪರಿಜನರು. ತಲೆವಾಗಲ್ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಲು, ಅಧೀನರಾಗಲು, ಓಲಗಿಸಲು.

115. ಬೀಡಂ = ಬೀಡನ್ನು, ಪಾಳೆಯವನ್ನು, ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ = ಜೈನರ ಪುರಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈತನು ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಸಹೋದರನು. ಉರುತರ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ವಿದ್ಯಾ = ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ. ಜನಿತ = ಹುಟ್ಟಿದ. ವಿನೋದರ = ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನು.

116. ಪೆಂಪು = ಹೆಚ್ಚು, ಆಧಿಕ್ಯ ; ಹಿರಿದು ಎಂಬುದರ ಭಾವರೂಪ. ನಡೆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಭುಜಕೆ = ತೋಳಿಗೆ. ಎಡೆಮಾಡು = ಸ್ಥಳಮಾಡು ; ಇಲ್ಲಿ–ವಶಮಾಡು. ಸುಲಲಿತ = ಮನೋಹರವಾದ. ದಿನಕರ = ಸೂರ್ಯನ. ವಂಶ = ಕುಲಕ್ಕೆ. ಲಲಾಮಂ = ತಿಲಕದಂತೆ ಇರುವವನು, ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

118. ಬಿಡುಗು = ಬಿಡುವುದು.

119. ಸಮಕ್ಷದೊಳು = ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ, ಆಸನ = ಪೀಠ, ಮಣೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಮಾಪಾತಕಂ = ಮಹಾ ಪಾಪವು. ನಿಷ್ಕೃತಿ = ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಅಘ = ಪಾಪ.

120. ಅಪಹಾಸ್ಯ = ಅಣಕ. ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ = ಇಲ್ಲಿ–ಒರಟೊರಟಾಗಿ ಎದುರು ಮಾತಾಡುವುದು. ಚಿಟುಕು = ಚಿಟಿಕೆ ಹಾಕುವುದು.

121. ಆಟಮಟ = ಕೃತ್ರಿಮ, ಕುಟಿಲ. ಉಸಿರ್ದವಂ = ಹೇಳಿದವನು ; ಧಾ.– ಉಸಿರ್. ಶಿಶುವಧೆ = ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ದುರ್ಗತಿ = ಕೆಟ್ಟಗತಿ, ನರಕ. ಉತ್ಸಾಹ = ಲವಲವಿಕೆ. ಭಕ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ. ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ = ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೆ, ಮೊನೆ ಮುರಿಯದೆ. ನಿಶ್ಚಳದ = ನಿಶ್ಚಲವಾದ, ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗದೆ ದೃಢವಾಗಿರುವ, ಅಚಂಚಲವಾದ. ನಿಷ್ಠೆ = ನಿಯಮ. ದೃಢ = ನೆಲೆಯಾದ ಮನಸ್ಸು. ಕೆಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು = ಸಾರವುಳ್ಳುದಾಗು. ಕೆಚ್ಚು = ಮರಗಳೊಳಗಡೆ ಇರುವ ಚೇಗಾದ ಭಾಗ.

122. ನಿಯತಮಪ್ಪ = ಗೊತ್ತಾದ. ಆಚಾರ ಸಮಯ = ನಡೆತೆಯ ಕಟ್ಟುಪಾಡು. ಮಾತ್ಸರ್ಯ = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು. ಇಂಬುಗೊಡದೆ = ಆಸರೆ ಕೊಡದೆ. ಇಂಬಾಗಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ.

14. ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

123. ಆಶಿಸು = ಇಚ್ಛಿಸು, ಕೋರು. ದಾಸ = ಭಕ್ತ, ಆಳು. ವಿಧವಿಧ ಪಾಶವ = ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಗ್ಗದಂತಿರುವ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು.

124. ಜೀವಿ = ಜೀವವುಳ್ಳದು, ಪ್ರಾಣಿ. ಘಾಸಿಯಗೈದುದು = ನೋಯಿಸಿ ನಲುಗಿಸಿದುದು. ಕಾಶಿ—ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಲ್ಲಿದೆ ?

125. ತೊತ್ತು = ಸುತ್ತು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಆಳು. ಚಿತ್ರದಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ, ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ.

126. ಅನ್ಯಾಯಿ = ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ದುರುಳ. ಸುಕೃತ = ಪುಣ್ಯ.

127. ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ = ಇತರರು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನಿಗೆ. ಅಪಾಯ = ನೋವು, ಪೀಡೆ, ಬಾಧೆ. ಕಾಯದ ಕಷ್ಟ = ದೇಹಶ್ರಮ, ಮೈಗೆ ಪೆಟ್ಟು.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

128. ದ್ವೇಷಿ = ಇತರರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವನು, ಎಂದರೆ ಹಗೆಯುಳ್ಳವನು. ಮಾನವನು—ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೀಳಾದ ಮನುಷ್ಯರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭವದಿ = ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಘಾಸಿಯಾದೆನು. ಓಸರಿಸಿ = (ತಲೆಯನ್ನು) ಬಾಗಿ. ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ = ದಯೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

129. ಇದ್ದೆಸೆ = ಎರಡು + ದೆಸೆ, ಮಾತೃವರ್ಗ ಪಿತೃವರ್ಗದವರು. ಎನ್ನನಾಲ್ದೆಸೆಯ = ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಒಬ್ಬರೂ) ಹೊದ್ದರು. ಒದ್ದೆನ್ನ = ಒದ್ದು + ಎನ್ನ ; ಒದ್ದು ಎಂಬುದು ತಪ್ಪು ; ಒದೆದು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣ ರೀತ್ಯಾ ಶುದ್ಧ, ಧಾ.–ಒದೆ.

130. ಓತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ. ಧಾ.–ಓ. ಪಾತಕಾಭ್ರ = ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘ. ಜಂಝಾವಾತ = ಮಳೆಯೊಡನೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ. ನನ್ನ ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯಾಗು, ಎಂದರೆ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಲಗಿಸು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

16. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ವನವಾಸ.

131. ತರು + ಚಯ = ಮರಗಳ ಗುಂಪು. ಬಿಡುವ = ತಂಗುವ, ಬೀಡುಬಿಡುವ. ಒಡರಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು. ಅಳಲು = ದುಃಖ. ಅವನಿ + ಜೆ = ಭೂಮಿಜೆ.

132. ತೊಳಪ = ತೊಳಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಪಳುಕು = ಸ್ಫಟಿಕ. ಪಾದಶಿಲೆ = ಕಾಯ್ದಶಿಲೆ ಎಂದಿರಬಹುದು. ನಡೆಯುತ + ಅಂದು + ಅಲಘುತರ + ತಪನ + ತಾಪದೆ—ಅಲಘುತರ = ಲಘುತರವಲ್ಲದ ; ಬಲು = ಹೆಚ್ಚಾದ ; ತಾಪದೆ = ಸೆಕೆಯಿಂದ, ಝಳದಿಂದ. ಲತಾಂಗಿ = ಬಳ್ಳಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳವಳು. ಬಳವಳಿಯ = ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ.

133. ಕೆಂದಳಿರು = ಕೆಂಪಾದ ಚಿಗುರು. ಕೆಂದಳ = ಕೆಂಪಾದ ಅಂಗಾಲು. ಪಡಿಯಿಡು = ಸರಿಹೋಲಿಸು, ಇರಿಸು. ಲಕ್ಷ್ಮೀವರ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು. ಪಸರಿಸುತಿರಲು = ಹರಹುತ್ತಿರಲು.

134. ಮುಖವೆಂಬ, ಶಶಿ = ಚಂದ್ರನ. ಸುಧಾರಸ = ಅಮೃತ ರಸದ. ವಿಸರ = ಸಮೂಹ. ಬಿಂದು = ಹನಿ. ನಸು = ಸ್ವಲ್ಪ. ಅಸದಳಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕೈಮಿೂರಿ. ಅಸಿಯಳು = ತೆಳ್ಳನಾದವಳು, ಕೃಶಾಂಗಿ.

135. ತೃಷೆ = ಬಾಯಾರಿಕೆ. ದೆಸೆಯನರಿಯಂ = ಅವುಗಳಿರುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕೂಡ ಅರಿಯದವನು, ಎಂದರೆ ಹಸಿವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮರೆತು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತಾರಾಮರಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನೂ ನೆಳಲನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ಭಾವ. ಅಸುಗೆದಳಿರು = ಅಸುಗೆ + ತಳಿರು, ಅಶೋಕದ ಚಿಗುರು. ಶಯನೀಯ = ಹಾಸಿಗೆ, ಮಿಸುಪ = ಮಿಸುಗುವ, ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ.

136. ತುಂಗ = ದೊಡ್ಡದಾದ. ಸಾರ್ವರ್ತುಕ = ಎಲ್ಲಾ ಋತುಗಳು ಪುಷ್ಪ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ. ಸರಿತ್ = ನದಿ. ಸರೋವರ = ಕೊಳ. ರಂಗತ್ = ಮನೋಹರವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ. ಕೂಟಂಗಳ = ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ. ಮನಂಗೊಳಿಪ = ಮನೋಹರವಾದ. ಚಿತ್ರಕೂಟವ = ಚಿತ್ರಕೂಟವೆಂಬ ಪರ್ವತವನ್ನು.

137. ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು = ಬಲಗಡೆಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದು, ಎಂದರೆ ಅದರ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ. ಶ್ರೀಗೆ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ. ವಟವಿಟಪಿವ್ರಾಗಕ್ಕೆ = ವಟವೃಕ್ಷಗಳ ತೋಪಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಪಂಚವಟಿಯೆಂಬಲ್ಲಿಗೆ.

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನ.

138. ತಿರುಕ = ತಿರಿ + ಉಕ; ತಿರಿವವನು, ಭಿಕ್ಷುಕ, ಯಾಚಕ. ಹೀಗೆಯೇ ಕುಡುಕ, ಮುರುಕ, ಬಡಿಕ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಧರ್ಮಶಾಲೆ—ಪರಸ್ಥಳದವರೂ ಬಡವರೂ

ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ. ಒರಗು = ಮಲಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸತ್ತುಹೋಗು.

139. ತೊಡರಿಸು = ಸೇರಿಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹಾಕು. ಪಟ್ಟ = ಸಿಂಹಾಸನ, ರಾಜ್ಯ. ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮ = ದೊರೆ, ಪೃಥಿವೀಶ.

140. ಭಟ್ಟನಿ = ರಾಜನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪತ್ನಿ (ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾದ ಪತ್ನಿಗೆ ಮಹಿಷಿ, ದೇವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು). ನಲ್ಲ = ಪತಿ.

141. ಚಾತುರಂಗಬಲ = ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ತೇರು, ಕಾಲಾಳು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಯವುಳ್ಳ ದಳ, ಪೌಜು. ಲೋಲನಾಗಿ = ಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಇನಿತು = ಇಷ್ಟು. ಸುತರು = ಪುತ್ರರು.

142. ಜೀಯ = ಸ್ವಾಮಿ. ಗಾಢವಾಗೆ = ಗಾಢವಾಗಲು, ಸಾಂದ್ರವಾಗಲು ದಟ್ಟವಾಗಲು, ಹೆಚ್ಚಾಗಲು. ಅಖಿಲ = ಎಲ್ಲಾ. ರಾಯ = ತ್ಸ.–ರಾಜ.

143. ಮದ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೊಬ್ಬು. ವನಿತೆ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹೆಂಡತಿ.

144. ಮರುಳಿನಂತೆ = ಹುಚ್ಚನ ಹಾಗೆ. ಭೋಗ = ಸುಖ. ಪರವ = ಪರಲೋಕವನ್ನು.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

145. ಅನುಕೂಲಬಡದೆ = ಒಳಗಾಗದೆ ; ಅನು + ಕೂಲ + ಪಡದೆ ; ಅವಯವಾರ್ಥ–ಕೂಲವನ್ನು = ದಡವನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ = ಮೀರದೆ. ಭಡಾಳಿಸು = ಮಿತಿಮೀರು. ಮುರಿಮೀಸೆ. ವಕ್ರವಾದ ಮೀಸೆ. ಕೀಲಿ–ಕೀಲ ಎಂದರೆ ಜ್ವಾಲೆ, ಉರಿ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಬೆಂಕಿ. ಕಿಡಿಮಸಗು = ಕಿಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಲು. ವಿಲಯದ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ. ಕಾಲಭೈರವ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ರುದ್ರ. ಸುತ್ತಿನ = ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ. ಖೂಳ = ದುಷ್ಟ, ನೀಚ. ದನುಜ = ರಾಕ್ಷಸ ; ದನು + ಜ = ದನು ಎಂಬವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು.

146. ಗಜಬಜ + ಇದು + ಏಕೆ. ಗಜಬಜ = ಕೋಲಾಹಲ, ಕೂಗಾಟ. ಮಾಮಾಸಾಹಸಿಗಳು = ಮಹಾ ಮಹಾ ಸಾಹಸವುಳ್ಳವರು. ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಮಹತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವ 'ಮಹಾ' ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಾ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ; ಪ್ರಯೋಗ = ಮಹಾನವಮಿ = ಮಾನೌಮಿ. ಅಹುದು–ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪ–ಹೌದು. ಬೇಹು = ದೂತ, ಗೂಢಚಾರ. ಅನಲ ಅಗ್ನಿ, ಬೆಂಕಿ. ಉರುಹಿ = ಸುಟ್ಟು. ಬಾಹು = ತೋಳು.

147. ವಧೆ = ಕೊಲೆ. ತೆತ್ತಿಹರೆ = ತೆತ್ತು + ಇಹರೆ, ಕೊಟ್ಟಿರುವರೆ; ಧಾ.-ತೆರು. ಲಂಘಿಸು = ಹಾರು. ಘನಯೋಜನೆ = ದೊಡ್ಡ ಆಲೋಚನೆ.

148. ಸಾಗರ = ಸಮುದ್ರ ; ಸಗರನೆಂಬ ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು ಕಳವುಹೋದ ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗೆದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಗರವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ದಾಂಟು = ದಾಟು. ಮುನ್ನ = ಮುಂಚೆ ; ಇದಕ್ಕೆ 'ಮುಂಚೆ' ಎಂಬ ರೂಪವೂ ಉಂಟು. ವಾನರ = ಕಪಿ. ಪತಾಕಿನಿ—ಪತಾಕ = ಧ್ವಜ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಸೇನೆ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಅಂಬು = ಬಾಣ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ನೀರು. ರಾತ್ರಿಂಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವರು, ರಾಕ್ಷಸರು. ಹಳಚು = ಹೊಡೆ; ಇಲ್ಲಿ–ಸಂಹರಿಸು, ಹಳಗನ್ನಡ–ಪಳಂಚು.

149. ಬಿದ್ದು = ನಿದ್ದೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಮರಣ = ಸಾವು. ಇನಕುಲೇಂದ್ರ = ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಪಾದಪದುಮ = ತಾವರೆಯಂತಿರುವ ಪಾದಗಳು.

150. ಅಸುರ = ರಾಕ್ಷಸ ; ಅ + ಸುರ = ದೇವನಲ್ಲದವನು, ಸುರರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದವನು. ಮೌಳಿ = ತಲೆ. ಕಾಳಪನ್ನಗ = ಕರಿಯಹಾವು, ಕಾಳಿಂಗನಾಗರ ; ಪನ್ನಗ = ಪತ್ + ನ + ಗ = ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯದ ಪ್ರಾಣಿ. ಕಂಠಬದ್ಧ = ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ. ಯಮಪಾಶ = ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕುಣಿಕೆ. ಮಹೀಸುತೆ = ಸೀತೆ ; ಹೇಗೆ ?

151. ವಿಗ್ರಹ = ಯುದ್ಧ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಮೈ, ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ. ಪ್ರತಿಭಟಿಸು = ಎದುರು ನಿಲ್ಲು. ಅಗ್ರಗಣ್ಯ = ಅಗ್ರ + ಗಣ್ಯ, ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸಲ್ಪಡುವವನು, ಮುಂದಾಳು. ಶರಾಗ್ರ = ಶರ + ಅಗ್ರ = ಬಾಣದಮೊನೆ; ಶರ–ಅರ್ಥಾಂತರವೇನು ? ತ್ರಿಭುವನ = ತ್ರಿ + ಭುವನ = ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯ ಪಾತಾಳ ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು. ಕಮಲಭವ = ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಬ್ರಹ್ಮ ; ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳ ತಾವರೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹುಟ್ಟಿದುದಾಗಿ ಪುರಾಣಪ್ರೋಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸಮಗ್ರ = ಸಮೂಹ. ಮರೆ + ವುಗಲು = ಮರೆಬೀಳಲು, ಪರಿಗ್ರಹಿಪನು = ಕೈಕೊಳ್ಳುವವನು.

152. ಮದಾಂಧ = ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ಮುಂಗಾಣದ. ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು = ಮೊದಲಾದ ಶೂರರು. ಗರಿ — ಬಾಣವು ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವ ಗರಿಗಳು. ಸೀಮೆ = ಎಲ್ಲೆ ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶ. ಅಮ್ಮರು —ಹಳಗನ್ನಡ–ಅಣ್ಮರು = ಸಮರ್ಥರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭ್ರಾಮಕರ = ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಳವಳವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವರ. ತೃಣವ

ಡಿದು = ತೃಣ + ಪಿಡಿದು = ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ; ತಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟು.

153. ಸುರಪಜಿತು — ಯಾರು ? ಪೊರೆಯುಗಿದ = ಪರೆಯನ್ನು ಸುಲಿದ. ಉರಗ = ಹಾವು. ಬಲುಹು — ಹಳಗನ್ನಡ-ಬಲ್ಪು = ಶಕ್ತಿ. ಪರ = ಅನ್ಯ, ಶತ್ರು. ಜಿಹ್ವೆ = ನಾಲಗೆ.

154. ಶಮನ = ಯಮ. ಈ ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿವೆ. ಮೃಡ = ಈಶ್ವರ. ಕಡುಗಲಿ — ಕಡಿದು + ಕಲಿ = ಮಹಾಶೂರ.

155. ಗೆಲಿದ — ಹಳಗನ್ನಡ-ಗೆಲ್ದ = ಗೆದ್ದ. ದಿಗುಪಾಲಕರು — ತ್ಸ.-ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ಅಡಿದಾವರೆ — ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದವೇನು ? ಸೇವಕ = ಊಳಿಗದವನು. ಮೃಗರಾಜ = ಸಿಂಹ. ಅಗ್ಗಳಿಕೆ = ಹೆಚ್ಚಿಗೆ. ಜಂಬುಕ = ನರಿ. ಸಾರು = ಹೋಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಡಂಗುರ ಹಾಕು, ಬೇಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಟ್ಟು. ಅಲಘುಮತಿ = ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಹರಿಶರಣ = ಹರಿಯೇ ಶರಣ, ರಕ್ಷಕನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನು ; ಇಲ್ಲಿ-ವಿಭೀಷಣ.

156. ಬಿಡಯ = ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ. ಈಕ್ಷಿಸು = ನೋಡು. ಫಡಫಡ = ಛೆ, ಛೆ. ಕಡುಗ — ತ್ಸ.-ಖಡ್ಗ = ಕತ್ತಿ. ಜಡಿದು = ಜಳಪಿಸಿ. ಗದ್ದುಗೆ = ಸಿಂಹಾಸನ. ತೊಡರು = ಬಿರುದಿನ ಬಳೆ. ಒದ್ದು — ಇದು ‘ ಒದೆದು ’ ಎಂದಿರಬೇಕು. ಕಂಪಿಸು = ನಡುಗು.

157. ಸಚಿವ = ಮಂತ್ರಿ. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಮತ್ಸರ = ಹೊಟ್ಟೆಗಿಚ್ಚು.

158. ಆಹ್ವಯದ = ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ. ಕನಲಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಆಗ್ರಹ = ಕೋಪ.

159. ದುರ್ಗ = ದುರ್ + ಗ ; ಶತ್ರುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೋಟೆಯೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು. ತವ = ನಿನ್ನ ; ಹೀಗೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಷಷ್ಠ್ಯಂತ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಸಗೋತ್ರರು = ಒಂದೇ ಗೋತ್ರದವರು, ದಾಯಾದಿಗಳು. ಬಾಂಧವರು = ನಂಟರು. ಕೋಟಿ = ಅಗ್ರ, ಮೊನೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

160. ಅವನೀಕಾಂತೆ ಎಂದರೇನು ? ಶೃಂಗಾರಸಾರ = ಚೆಲುವಿನ ಸಾರ. ಸದನ = ಮನೆ. ಸುಮಾನ = ಸರಿಯಾದ ರೂಪ, ಸುಮ್ಮಾನ = ಸಂತೋಷ. ನೆಲೆಬೀ

ಡು = ನೆಲೆಯೂದ ಸ್ಥಳ. ಸುದತಿ = ಸೊಗಸಾದ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳವಳು, ಹೆಂಗಸು. ಬನವಸಿ—ಇದಕ್ಕೆ ಬನವಾಸಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು, ಇದು ಶಿಕಾರಿಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

161. ಈವುತಿಹ = ಈ + ಉತೆ + ಇಹ; ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಯುತಿಪ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಾಡಿಮ = ದಾಳಿಂಬ. ನಾರಂಗ = ಮಾದಲ.

162. ಸಾರಣೆ = ಸಾರಿಸುವಿಕೆ. ಕಾರಣೆ = ಗೋಡೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಎಳೆವ ಕಾವಿಯ ಗೆರೆ. ಗಂಧೋದಕ = ಚಂದನದ ನೀರು. ಚಳೆಯ = ಚಿಮುಕಿಸುವುದು. ಸೌರಭ = ವಾಸನೆ. ಪೂವಲಿ—ದ್ಭ.-ಪುಷ್ಪಬಲಿ, ರಂಗವಲಿ. ಸಮನಿಸಿದುದು = ಉಂಟಾಯಿತು.

163. ಕೈವಾರಿಸು = ಹೊಗಳು ; ಭಾವರೂಪ-ಕೈವಾರ. ವಿಗಡ—ತ್ಸ.-ವಿಕಟ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ತತಿ = ಗುಂಪು. ಬೃಂಹಿತ = ಆನೆಯ ಕೂಗು. ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದು = ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

164. ಸಕಲ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನುಡಿದು (= ಹೇಳಿದುದರಿಂದ) ಜಾಣರು ಎಂದನ್ವಯ. ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅನ್ವಯಿಸು. ಅರ್ಥಿಗೆ = ಯಾಚಕನಿಗೆ ; ಅರ್ಥ = ಧನ. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಕಿಕ್ಕಿರಿ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರು.

165. ಬಣ್ಣಿಸು = ವರ್ಣಿಸಲು. ಪ್ರತಾಪ = ತೇಜಸ್ಸು, ಪರಾಕ್ರಮ. ಶೂರತೆ = ಶೌರ್ಯ. ಧಾರಿಣಿ = ಭೂಮಿ. ಅಪ್ರತಿಮ = ಸಾಟಿ ಇಲ್ಲದವನು. ಉದಾರತೆ = ಔದಾರ್ಯ. ನಾರಿ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ-ಹೆಂಡತಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ. ಮಾನಿನಿ—ಹೆಂಗಸು.

166. ದೇವಿ = ರಾಜಪತ್ನಿ. ರಾಜೀವಲೋಚನೆ = ಕಮಲದಂತೆ ಸೊಗಸಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು. ರಚಿತರಂಜನೆ = ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರವುಳ್ಳವಳು. ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ-ಸಕಲಸಂಪತ್ತೂ ಉಳ್ಳವಳು. ದಾನವ = ರಾಕ್ಷಸ. ಮಾನವ = ಮನುಷ್ಯ. ಡಾವಣಿಯ ದನ—ನೆಲದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುವ ಎರಡು ಗೂಟಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದ ಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಸುಗಳಿಗೆ 'ಡಾವಣಿಯ ದನ' ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಾವೆ = ಹೆಂಗಸು, ತ್ಸ. = ಭಾಮಾ.

167. ಗಾತ್ರ = ಮೈ. ವ್ಯಾಮೋಹವೆಂಬ, ನವ = ನೂತನವಾದ ರಸದಿಂದ. ಭರಿತ = ತುಂಬಿರುವ. ಪಾತ್ರೆಯಂತಿರುವವಳನ್ನು, ಬುಧರು = ವಿದ್ವಾಂಸರು.

168. ಸಿಸು—ತ್ಸ.-ಶಿಶು = ಮಗು. ಜನನಿ = ತಾಯಿ. ಜನಕ = ತಂದೆ. ವಸುಮತೀಪತಿ = ಭೂಪತಿ, ರಾಜ. ಆತ್ಮಜೆ = ಮಗಳು. ನವೀನ = ಹೊಸತಾದ. ನಾಮ = ಹೆಸರು.

169. ಉಲಿಯ = ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ತಳತಳಿಸುವ. ಸುಡಾಳ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿ; ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಹಿಂದೆ 'ಸು' ಎಂಬುದನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಒಲೆವ = ತೂಗಾಡುವ. ಬಾಲದೊಡಿಗೆ = ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇಡುವ ಒಡವೆಗಳು.

170. ಬೆಚ್ಚನೀರು = ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಗುವಿನಮೇಲೆ ಚಿಮಿಕಿಸುವ ತಣ್ಣೀರು. ಒಚ್ಚೆರಗು = ಒಂದು + ಸೆರಗು, ಒರ್ + ಸೆರಗು. ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ = ದೀಪದ ಬತ್ತಿ ಕೊನೆಯ ಕರಿಕಿನಿಂದ. ನಿಚ್ಚ = ನಿತ್ಯ. ತೂಪಿರಿದು = ಬಾಯಿತುಂಬ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸದ್ದಾಗುವ ಹಾಗೆ ಊದುತ್ತ ಅಳುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ. ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ = ಆಪ್ತರಾಗಿರುವ; ಈಗ ಇದನ್ನೇ 'ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಗಿರುವ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದಾದಿ = ತ್ಸ.-ಧಾತ್ರಿ.

171. ಮಾರ್ವೊಳೆವ = ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ. ಕೈದುಡಿಕಿ = ಕೈ + ತುಡುಕಿ, ಕೈಯನ್ನು ನೀಡಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಆಲಿಪ = ಕೇಳುವ, ಆಲಿಸುವ.

172. ತನ್ನುವನು = ತನ್ನನ್ನೂ; ಹಳಗನ್ನಡ-ತನ್ನುಮಂ. ತಂಡ = ಗುಂಪು. ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು = ಹೊರಗಡೆಗೆ ಹೊಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆಮಾಡು. ಸೊಮ್ಮ = ಸೊಮ್ಮನ್ನು, ಸಂಪತ್ತನ್ನು.

173. ಸಕಲ ಚೆಲುವು—ಅರಿಸಮಾಸ. ಜಂಗುಳಿ = ಗುಂಪು. ಕಳೆಯೇರು = ಕಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚು, ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ. ವಿವಿಧ = ನಾನಾವಿಧವಾದ. ವಿಲಾಸ = ಬೆಡಗುಗಳ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ = ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ.

174. ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ = ಕಲಿಸಿಕೊಡುವ ಗುರುವಿನ ಹಾಗೆ. ಸರವಿಡಲು = ಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡಲು, ಧ್ವನಿಮಾಡಲು.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

(ನಳರಾಯನ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.)

175. ಕುಂತೀತನಯ = ಕುಂತಿಯ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜ. ಧರ್ಮರಾಜನು ತನ್ನಂತೆ ಯಾರೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು ನಳನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಆತನಿಗೆ ದುಃಖೋಪಶಮನಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ನಿಷಧನೃಪಾಲ = ನಿಷಧರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧೊರೆಯಾದ ನಳ. ಆಶ್ರಯ = ಸ್ಥಳ.

176. ಅಧೈರ್ಯ = ಭಯ. ವಿಧಿ = ದೈವ, ಅದೃಷ್ಟ. ಕಂಬನಿ = ಕಣ್ಬನಿ, ಕಣ್ಣನೀರು. ಬಿಸುಸುಯ್ದು = ಬೆಚ್ಚಗೆ ಉಸಿರುಬಿಟ್ಟನು; ದುಃಖ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಬೆಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ.

177. ಪರರ + ಎಡೆಗೆ + ಇತ್ತು = ಪರರ ವಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು. ಮತಿವಿಕಳ = ತಿಳಿಗೇಡಿ. ಪುರಾ = ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ. ಐಸೆ = ಅಲ್ಲವೆ. ಬಾಹಿರರು = ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರು, ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು.

178. ಆರನೊಲ್ಲದೆ = ಯಾರನ್ನೂ ಒಪ್ಪದೆ. ಪಾತಕನು = ಪಾಪಿಷ್ಠನು.

179. ಪರಿ = ರೀತಿ. ಪ್ರಲಾಪಿಸು = ಗೋಳಿಡು, ಶ್ರೀಪತಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ, ಹರಿ. ಹುತವಹ = ಅಗ್ನಿ.

180. ಹೆಬ್ಬಿದಿರು = ಹಿರಿದು + ಬಿದಿರು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಮೆಳೆ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಪೊದರಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬಿದಿರ ಹಿಂಡಿಲು. ಗದಗದಿಸಿ = ನಡನಡುಗಿ. ಗುಹೆ-ಗವಿ. ಹಾಯ್ದುವು = ನುಗ್ಗಿದುವು. ಸಂಕುಲ = ಗುಂಪು. ಮುದುರಿದುವು-ಇಲ್ಲಿ-ಸತ್ತುಹೋದುವು.

181. ಶಾರ್ದೂಲ = ಹುಲಿ. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು. ಚಿಗಿದು = ನೆಗೆದು. ಗಂಡಭೇರುಂಡ = ಎರಡು ತಲೆಯ ಹಕ್ಕಿ; ಇದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಧ್ವಜಪಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಕೆಡೆದುವು—ಬಿದ್ದುವು.

182. ಬಡಬಾನಲ = ಬಡಬಾ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ; ಇದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಉಕ್ಕದಂತೆ ಕುಡಿದುಬಿಡುವುದಾಗಿ ಪುರಾಣಕಥೆ. ಪಾವಕ = ಅಗ್ನಿ. ಶಿರೋಮಣಿ = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಚೂಡಾರತ್ನ.

183. ಅಸು = ಪ್ರಾಣ. ಷಡಾಗಮಜ್ಞ = ಷಟ್ + ಆಗಮ + ಜ್ಞ = ಆರು ಆಗಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಪಂಡಿತ; ನ್ಯಾಯ, ಸಾಂಖ್ಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಯೋಗ, ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂಬ ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು. ಭೋಗಿ = ಭೋಗ, ಹೆಡೆಉಳ್ಳುದು, ಸರ್ಪ. ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸುಖಿ.

184. ಖಾತಿ = ಕೋಪ. ಕರುಣಿಪುದು = ದಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸುವುದು.

185. ಕಾಲಾಂತರಕೆ = ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ. ಹಾರೈಸು = ನಿರೀಕ್ಷಿಸು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸು.

186. ಉರವಣಿಸಿ = ವೇಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ. ಪರಮತೇಜದ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ. ವಿಕೃತರೂಪ = ವಿಕಾರವಾದ ಆಕಾರ.

187. ಗುಜ್ಜು = ತ್ಸ.-ಕುಬ್ಜ, ಗಿಡ್ಡಾದ.

188. ಮಾರ = ಮನ್ಮಥ, ತೋರಮಾಣಿಕ ಎಂದರೇನು ? ಸಖಿತನ = ಸ್ನೇಹ.

189. ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ = ವಿಷ್ಣು; ಹೇಗೆ ? ಕೃಪೆ = ದಯೆ.

190. ಕಾಕ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು. ಗರಳ = ವಿಷ, ನಂಜು. ಅಹವು = ಆಗುವುವು ; ಹಳಗನ್ನಡ–ಅಪ್ಪುವು.

191. ಅಕ್ಷದಹೃದಯ = ಅಕ್ಷಹೃದಯವೆಂಬ ಗಣಿತವಿದ್ಯೆ. ಅಶ್ವಹೃದಯ = ಕುದುರೆಗಳ ಮನೋಭಾವಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿವ ವಿದ್ಯೆ. ಅನುಗೊಳಿಸು—ಇಲ್ಲಿ–ಹೇಳಿಕೊಡು.

192. ಓಲೈಸು = ಸೇವಿಸು. ಹೀನವೃತ್ತಿ = ಕೀಳುಜೀವನ.

193. ಸತ್ಯವ್ರತ = ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ನಿಯಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಪುಷ್ಕರ = ನಳನ ದಾಯಾದಿ ; ಇವನು ಕಲಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಳನನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು = ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು.

194. ಪ್ರಾಂತ = ಸಮೀಪ. ಉರುತರದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ.

195. ಮಂದಭಾಗ್ಯ = ಭಾಗ್ಯಹೀನ, ಅದೃಷ್ಟಗೇಡಿ. ಮನನೊಂದು = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಗಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

(ಈ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.)

ಸೂಚನೆ: ಯಂತ್ರದ ದಾಯ = ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದ ಪಣ. ನಿರ್ಜರರಾಯ ನಂದನ = ಅರ್ಜುನ ; ಹೇಗೆ ? ನಿರ್ಜರ = ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವರು, ದೇವತೆಗಳು.

196. ಪಾಂಚಾಲಿಯು = ಪಾಂಚಾಲದೇಶದ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯು. ಮನೋರಥಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ = ಮನೋರಥ, ಆಶೆಯೆಂಬ ಗೃಹದಲ್ಲಿ, ಸಾರಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುವ ಬಲಿಷ್ಠರಿರಾ, ನೀವುಗಳು ಎದ್ದು, ಕೋಲುಗಳ = ಬಾಣಗಳನ್ನು. ಕೇವಣಿಪುದು—ಇಲ್ಲಿ–ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಭೇದಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

197. ದ್ವಿಜ = ದ್ವಿ + ಜ = ಎರಡು ಸಾರಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ; ಹೇಗೆ ? ಅರ್ಥಾಂತರ–ಹಲ್ಲು, ಹಕ್ಕಿ. ಅರವಿಂದ = ಕಮಲ. ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ = ಶುದ್ಧವಾದ ಊಟ, ಸವಿಯಾದ ಊಟ. ತುಷ್ಟರು = ತೃಪ್ತರಾದವರು. ವ್ರಾತ = ಗುಂಪು.

198. ವಚನಶೂರರು—ಇಲ್ಲಿ–ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರು. ಪಾರ್ಥಿವನಿಚಯ = ರಾಜರ ಸಮೂಹ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನೂ. ಅಚಲಧನು = ಪರ್ವತದಂತೆ ಅಲುಗಾಡಿಸಲಾಗದ ಧನುಸ್ಸು. ವಿಸ್ಮಯ = ಆಶ್ಚರ್ಯ.

199. ಭರತದಲ್ಲಿ = ಅಭಿನಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ; ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭರತ ಮುನಿಯು ಪ್ರವರ್ತಕನಾದುದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭರತವೆಂದು ಹೆಸರಾಯ್ತು.

200. ತನಿಬೆಲ್ಲ = ಸಿಹಿಯಾದ ಬೆಲ್ಲ. ಮೆದೆ = ರಾಶಿ. ಸೂಪ = ತೊವ್ವೆ. ದಂಶಕ... ಉಪ್ಪಿನಕಾಯೇ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಂಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಧೂರ್ತವಟು ನಿಕರ = ಧೂರ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳ ಸಮೂಹ.

201. ರಸ = ಪಾದರಸ. ಹುದುಗಿದ = ಒಳಗೆ ಅಡಕವಾದ. ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ = ಚಿನ್ನದ ಹಾಗೆ, ಜೀವಭಾವಪ್ರಸರದೊಳಗೆ.........= ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ. ವಿಪ್ರಾಕಾರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷ. ಭೂಪತಿ—ಇಲ್ಲಿ—ಧರ್ಮರಾಜ. ತತ್ಸಭಾ......ಳು = ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಗಳ ನಡುವೆ.

202. ಸಂವರಿಸುತ್ತ = ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ.

203. ಅಂಘವಣೆ = ಆಶೆ. ನಿತಂಬಿನಿ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ—ದ್ರೌಪದಿ. ವೈನತೇಯನ = ವಿನತಾದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ಗರುಡನ ; ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ. ವಿಗಡಿಸಿದ = ವಿಕಟವಾಗಿ ಮಾಡಿದ, ವಶವಾಗದೆ ಕಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಸದರ = ಸುಲಭ, ಸಲಿಗೆ. ಹಾವಡಿಗ = ಹಾವನ್ನು ಆಡಿಸುವವನು.

204. ಬೇಕೇ = ಬೇಕಾದರೆ. ಶ್ರೋತ್ರಿಯ = ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಕಲಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಸ್ತೋಮ = ಗುಂಪು. ಅನ್ವಯ = ಕುಲ. ಭೂದೇವ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಭಗೀರಥಯತ್ನ = ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಾಧಿಸತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಭಗೀರಥನೆಂಬ ರಾಜನು ಪಾತಾಳ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಋಷಿಯ ನೇತ್ರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ಸಗರಪುತ್ರರ ಸದ್ಗತಿಗಾಗಿ ಚಿರಕಾಲ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು ಎಂದು ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆ.

205. ಕಾರುಣ್ಯಾವಲೋಕನ = ದಯೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ದೃಷ್ಟಿ. ಸದ್ಭಾವ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸು. ನಾವು ವಿಜಯರು = ಜಯಶಾಲಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ—ವಿಜಯನೆಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅರ್ಜುನನೇ ಮೊದಲಾದವರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಭಾವನೋಕ್ತಿ = ಉಪಚಾರದ ಮಾತು. ಒದರಿದರು = ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

206. ಭದ್ರಾಕಾರ = ಮಂಗಳಾಕಾರ, ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವವನು. ಅಳುಕುವುದು = ಅಂಜಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

207. ಮಟ್ಟಿ = ಮಣ್ಣು ; ಇಲ್ಲಿ–ನಾಮ. ಕುಶ = ದರ್ಭೆ. ಕರಡಿಗೆ = ತ್ಸ.–ಕರಂಡಕ, ಭರಣಿ. ಕಕ್ಷೆ = ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ಚೀಲ. ಚಾಸರ = ನಡೆಯುವಾಗ ಸದ್ದಾಗುವ. ನಟ್ಟವಿಗ = ಹೊಸಗನ್ನಡ–ನಟ್ಟುವ. ಓಸರಿಸಿ = ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸರಿದು.

208. ನೆಗಹಲ್ಕೆ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೆ. ಸಮಿಧೆ = ಸಮಿತ್ತು. ತಿಲ = ಎಳ್ಳು. ಬಣಗು = ಧೂರ್ತ.

209. ಇಸುವರು = ಹೊಡೆವರು. ತಲೆಗುತ್ತಿ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಾಗಿಸಿಕೊಂಡು. ಉಂಗುಟ = ಕಾಲ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ; ತ್ಸ.–ಅಂಗುಷ್ಠ.

210. ಸಿಬ್ಬರ = ತ್ಸ.–ನಿರ್ಝರ, ಯಥೇಷ್ಟವಾದ. ಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿ = ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ ಸಿಹಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು, ಎಂದರೆ ಅಹಿತವಾಗಿಯೂ ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು. ಗರುವಾಯಿ = ಬೆಡಗು, ಗಾಂಭೀರ್ಯ.

211. ತಿರುವು = ನಾರಿ, ಧನುಸ್ಸಿನ ಹಗ್ಗ. ಕಿವಿವರೆಗೆ = ಕಿವಿಯ ತನಕ. ಉಯ್ದು— ಇಲ್ಲಿ–ಎಳೆದು. ಹದವಿಲ್ಲು = ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಧನುಸ್ಸು, ಹವಣಾದ ಬಿಲ್ಲು. ಮಾಗಧಾದಿಗಳು—ಮಗಧ ದೇಶಾಧಿಪನಾದ ಶಿಶುಪಾಲನೇ ಮೊದಲಾದವರು. ಕೈತೆಗೆದರು = ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆದರು, ಹಿಂದಾದರು. ಹೆಸರು + ಎನಗೆ + ಎಯ್ದಬೇಕು = ಹೆಸರು ಬರಬೇಕು. ಹೊಳಹು = ಛಾಯೆ.

212. ಲಾಗುವೇಗ = ಬಾಣಪ್ರಯೋಗದ ವೇಗ, ಕೈಚಳಕ. ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! = ಶಹಬಾಸು. ಕಾರ್ಮುಕ·········ಸಿದ್ಧ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದದನು. ಕೋ·········ರಿ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರವೈರಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು. ವಂದಿಸಂದೋಹ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳ ಗುಂಪು.

213. ಬೊಬ್ಬಿರಿದು = ಕೂಗಿ. ನಿರ್ದಾಯದಲಿ = ದಾಯತಪ್ಪಿ. ಯುವತಿಜನ = ಪ್ರಾಯದ ಹೆಂಗಸರು. ಬಾಯಮೌನದ = ಮೌನವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳ ಎಂದರೆ ಮಾತಾಡದ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಬೆರಳಮೂಗಿನ,' 'ಬಿಗಿದ ಬೆರಗಿನ,' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

213½. ಮೊಳಗಿದುವು = ಧ್ವನಿಮಾಡಿದುವು. ನಿಸ್ಸಾಳ = ಭೇರಿ. ಹೆಕ್ಕಳ—ಹಳೆಗನ್ನಡ–ಪೆರ್ಚಳ = ಅತಿಶಯ. ಸಾಧುವಾದ = ಸಾಧು ಸಾಧು ಎಂಬ ಮಾತು.

214. ಹೊರೆ = ಸಮೀಪ ; ಪ್ರ–'ನೆರೆಹೊರೆ.' ಒಳತೋಟಿ = ಅಂತಃಕಲಹ. ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಒಂದರೊಡನೆ ಒಂದು ಹೋರಾಡ ತೊಡಗಿದುವು, ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಅಪಾಂಗ = ಕಡೆಗಣ್ಣ ನೋಟ. ಮುಕ್ಕುಳಿಸು = ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಉಗುಳುವುದು ; ಇಲ್ಲಿ ಕುಡಿವುದು.

214½. ಹೊರೆದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ದಂಡೆಯನು = ದಂಡೆಯ ಸರವನ್ನು ನಿಜವರನ = ತನಗೆ ವರನಾದ ಅರ್ಜುನನ.

22. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುದು.

215. ವಸತಿ = ಸ್ಥಲ, ಮಂಟಪ. ಲಾಂಛನ = ಗುರುತು, ಎಂದರೆ ಛತ್ರ ಚಾಮರ ಮುಂತಾದುವು. ಒಸಗೆ = ಮಂಗಳ. ಅವಲಂಬಿಸು = ಆಶ್ರಯಿಸು. ಸುಮಂತ್ರನ = ಸುಮಂತ್ರನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು. ಮುನಿ = ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿ.

216. ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು. ಸತ್ಕರಿಸು = ಆದರಿಸು, ಉಪಚರಿಸು. ವಿಧಾನ = ಕ್ರಮ. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಅರವಿಂದ ಮುಖಿ = ಇಲ್ಲಿ-ಸೀತೆ ಸಂಭವಿಸಿತು = ಉಂಟಾಯಿತು. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ.

217. ಅನಿತರಲಿ = ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ. ಆಗಮಸ್ಥಿತಿಗೆ = ಕೈಗೂಡುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ, ಆಯಸ = ಶ್ರಮ ; ತ್ಸ-ಆಯಾಸ. ಪುರಂದರ = ಇಂದ್ರ.

218. ದುರ್ಘಟ = ಇಲ್ಲಿ-ಕೆಡುಕು. ನಿರ್ದೈವರು = ದೈವ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದವರು. ಬೊಮ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮ. ಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮರ ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ, ಮಂಡಿತ = ಅಲಂಕೃತವಾದ. ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಅಂಘ್ರಿ = ಚರಣಗಳು. ನಖ = ಉಗುರುಗಳೆಂಬ ಸೂರ್ಯನುಳ್ಳವನು ; ಎಂದರೆ, ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮರಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನು.

219. ಅಧಿರಾಜ = ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜ. ಸೂನೃತಚರಿತ = ಸತ್ಯಚರಿತ್ರ. ಸುರಮಹೀರುಹ = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ; ಇದರ ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಸಾದ್ಗುಣ್ಯಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯ = ಸಫಲವಾದ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು ; ಪರೋಪಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ ಸಫಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

220. ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯ = ಸೂರ್ಯ ; ಹೇಗೆ ? ಮುನಿ······ಹಂಸನ—ಋಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ರಾಜಹಂಸದಂತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಮುನಿಗಳ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ರಾಮನನ್ನು. ಒಸಗೆರೆವ = ಒಸಗೆ + ಪರೆ = ಮಂಗಳವಾದ್ಯ. ಭುಲ್ಲೈಸೆ = ಹೆಚ್ಚಲು ; ಇಲ್ಲಿ-ಶಬ್ದಮಾಡಲು. ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕ = ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ. ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜರಿಗೆ ಗಂಗಾದಿ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳ ತೀರ್ಥದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

221. ಧೇನು = ಹಸು. ಝೂಡಿವೆಳಗು = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ದೀಪಗಳ ಬೆಳಕು. ಆರತಿ-ತ್ಸ. ಆರಾತ್ರಿಕ. ಮುಂಡಾಡು = ಮುದ್ದಾಡು. ಕಂಬಿ = ಕೋಲು, ಲಟ್ಟಿ. ಕಂಚುಕಿಜನ = ಕಂಚುಕವನ್ನು (= ಅಂಗಿಯನ್ನು) ಧರಿಸಿರುವವರು, ಆಳುಗಳು.

222. ಅಡರಿದನು = ಹತ್ತಿದನು. ಹೊಂಬೆಸ = ಹೊನ್ + ಬೆಸ = ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ, ರೆಂಜೆಯು = ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊದೆಯಿಸುವ ಜೂಲು. ಲಳಿಯ = ಸೌಂದರ್ಯದ. ಸೊಗಸಿನ. ಭದ್ರಾ = ... ಕಂದರದಿ = ಮಂಗಳಕರವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆನೆಯ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ. ತೂರ್ಯತ್ರಯ = ನೃತ್ತಗೀತವಾದ್ಯ ಎಂಬ ಇವು ಮೂರು ಸೇರಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

223. ಹೆಕ್ಕಳಿಸು = ಹೆಚ್ಚು. ಉಗ್ಗಡಿಸು = ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಹೇಳು. ನಿಳಯ = ಮನೆ.

224. ತಳಿತ—ಹಳಗನ್ನಡದ-ತಳ್ತ, ಎಂದರೆ ಗುಂಪಾಗಿರುವ. ಪಲ್ಲವ = ತೋರಣಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಚಿಗುರುಗಳು. ಪಲ್ಲವವನು = ಕಾಡುಮರಗಳ ಚಿಗುರುಗಳನ್ನೂ ಉಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಸಾಲುಗಳು. ಚಿತ್ರಾಚಲವನು = ವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ. ಆರಾಮೊವಳಿಯ = ಶೃಂಗಾರವನಗಳಲ್ಲಿರುವ. ಶಿಖಿ ...... ವಜ್ರದ = ನವಿಲು ಗಿಳಿ ಕೋಗಿಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ. ಉಲುಹು = ಶಬ್ದವು. ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ = ಕಾಡು ಪಕ್ಷಿಗಳ. ಕಟ್ಟುಲುಹ = ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೂ: ಸೂಚಿಸುತ್ತ, ಅವನಿಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ, ವನ......ಪದವಿಯನು = ವನವೆಂಬ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಹೊಸತಾದ ರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ಮುಂದೆ ರಾಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ವನವಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಾಗೆ ಇದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ.

225. ಕದಡಿದ = ಕಲಕಿದ. ಅಂತಃಕರಣಗಳ = ಹೃದಯವುಳ್ಳ. ಗದಗದಿತಕಂಠ = ಗದ್ಗದ ಧ್ವನಿ. ಚಮೂಪ = ಚಮೂ + ಪ, ಸೇನಾಪತಿ. ನಿಯೋಗಿ = ಅಧಿಕಾರಿ. ಮುರಿವಿನ ಮುದದ = ಮುರಿದುಹೋದ ಸಂತೋಷದ.

226. ದೊದ್ದೆಯ = ಗುಂಪನ್ನು. ತೆವರಿ = ಚದರಿಸಿ. ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ; ಹೇಗೆ? ಭವನ = ಮನೆ.

227. ಗುಜುಗುಜು = ಗುಸುಗುಂಪಲು ಮಾತು, ಶೂನ್ಯೋತ್ಸವ = ಯಾವ ಸಂಭ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದ. ಜಾಡ್ಯ—ಇಲ್ಲಿ-ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಜಾಡ್ಯವೆಂಬುದೆ ಒಂದು, ಜವನಿಕೆ = ತೆರೆ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜಂಜಡ = ಹಿಂಸೆ,

ಕೊಂಡರೆ. ಉತ್ತರವು ಸಂಭವಿಸಲು, ಆವನಿ, ನಮಗೆ, ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ ವ್ಯವಹರಣೆ, ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಎಂದನ್ವಯ.

228. ಮರುಮಾತು. ಉದಿಸದೆ = ಹೊರಡದೆ. ಹದನು = ಸ್ಥಿತಿ, ಏದ್ಯಮಾನ.

229. ವಿತತ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿತ = ಜಾರುತ್ತಿರುವ. ಅಶ್ರುಪ್ರಕರ = ಕಣ್ಣೀರಿನ ಸಮೂಹದಿಂದ. ಪೂರಿತ = ತುಂಬಿ. ನಿಮೀಲಿತ = ಮುಚ್ಚಿರುವ. ನೇತ್ರ = ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ. ನಿರ್ಗತ = ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿಯೂ. ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ = ಮಾತುಹೋಗಿ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿಯೂ, ಶೋಕೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಪರವಶನಾಗಿಯೂ. ಸತಿಯ = ಕೈಕೆಯ. ಕರ್ಕಶ = ಕಠಿನವಾದ. ಕಲುಷ = ಪಾಪಕರವಾದ. ವಾಗಸಿ = ಮಾತೆಂಬ ಕತ್ತಿಯ. ಹತಿ = ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ನಿರೋಧಿತ = ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ. ಹೃದಯ = ಹೃದಯದ. ಬಾಧಾನ್ವಿತನ = ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿಯೂ (ಇದ್ದ ದಶರಥನನ್ನು). ಕಾಣುತ; ರಾಮನು, ಕೈಯಕದಪಿನಲಿ = ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಕೈಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಕುಳಿತಿದ್ದನು).

230. ಒಯ್ಯನೆ = ಮೆಲ್ಲಗೆ. ರಾಜರಾಜಾಧೀಶನು = ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು. ಈಸು = ಇಷ್ಟು. ನಿರೋಧ = ತಡೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ವಾಸವಾದುದು = ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ದೇವರ = ತಮ್ಮ. ಅಂಗದಲ್ಲಿ = ದೇಹದಲ್ಲಿ.

231. ಸಾರ್ವಭೌಮ = ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಎರವು—ಎಂದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತು. ದುಶ್ಚಿತ್ತ = ಕೆಟ್ಟಮನಸ್ಸು. ವಿಷಾದ = ದುಃಖ. ಚಿಂತಾಸ್ಪರ್ಶ = ದುಃಖದ ಸೋಂಕು. ಯೋಗೋತ್ಕರ್ಷದೇಹ = ರಾಜಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನೆ.

232. ಆಮಧುರ......ಗಾರುಡಮಂತ್ರ = ಆ ಸವಿಮಾತೆಂಬ ಸೊಗಸಾದ ವಿಷಾಪಹಾರಕವಾದ ಗರುಡಮಂತ್ರವು. ಆ ಮಹಾ......ದಷ್ಟನನು = ಆ ಮಹತ್ತಾದ ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಲಗೆಯೆಂಬ ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ದಶರಥನನ್ನು.

233. ಅಭಿಷೇಚನದ = ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ. ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕೆ = ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ. ಅಭಿಮತ = ಇಷ್ಟ. ರಾಯತನದ ಅಭಿಮುಖದ ಕಮಲದಳಾಯತಾಂಬಕ = ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರನು. ಮುನಿರಾಯ = ವಸಿಷ್ಠ.

234 ಮನುಕುಲಾಂಬರ ಗಗನಮಣಿ = ಮನುಕುಲವೆಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವವನೆ, ಎಂದರೆ ಮನುವಂಶಶ್ರೇಷ್ಠನೇ. ಸೂನೃತವ್ರತ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಆಡುವುದೆ ವ್ರತವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಒಗುವ = ಸುರಿವ. ನಯನೋದಕ = ಕಣ್ಣೀ

ರು. ಅರೆದಿಟ್ಟಿ = ಅರ್ಧದೃಷ್ಟಿ. ಸತ್ಯದ ತಗಪಿನ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ; ತಗಹು = ಸಂಬಂಧ.

235. ಅಣುಗ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರ, ವತ್ಸಲ; ಅಣುಗು = ಪ್ರೀತಿ. ಮೇಲುತ್ತರಕೆ = ಮೇಲುಮಾತಿಗೆ. ಒಳಸರಿದು = ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಎಂದರೆ ಮಾತ ನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಆಡಲಾರದೆ.

236. ವಿಭವ = ಸಂಪತ್ತು. ಸೊಬಗು = ಸೌಭಾಗ್ಯ. ಸುಧಾಂಬುಧಿ = ಕ್ಷೀರಸಾಗರ. ನೆಲೆವೀಡು = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಲೇಸು = ಶ್ರೇಯಸ್ಸು. ಆಗರ = ಧ್ವ. ಆಕರ, ಗಣಿ. ಬಹಳಿತ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ಕೋಶ = ಬಂಡಾರ. ಸಂತಸ = ಸಂತೋಷ. ಇಕ್ಕೆ = ಸ್ಥಾನ. ಸೊಂಪು = ಆಧಿಕ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಿ. ನಿವಾಸ = ಮನೆ; ಈ ಮನೆಯು ಇದುವರೆಗೂ ಹೀಗೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂದನ್ವಯ.

237. ಆಡುಬೊಲ = ಕ್ರೀಡಾವನ. ಕುಹಕ = ಕೆಟ್ಟ ಆಲೋಚನೆ. ವಿಸರ = ಸಮೂಹ. ವಸತಿ = ಸ್ಥಾನ. ದುಗುಡ = ಚಿಂತೆ, ದುಃಖ. ಬೀಡು ಎಂದರೇನು? ಜನಸ್ಥಾನ = ಮಂಟಪ. ಆರವೆ = ಧ್ವ.—ಆರಾಮ, ತೋಟ. ಪುದಿದ = ತುಂಬಿದ. ಆಯಸದ = ಆಯಾಸದ, ಶ್ರಮದ. ಜಾಳಿಗೆ = ಬಲೆ, ಜೇಲ.

238. ಬಾಹಿರರು = ಹೊರಗಾದವರು. ಅರೆಗಲಸಿಗಳು = ಅರ್ಧಪಾಲುಮಾತ್ರ ಸೇರಿದವರು. ಜೇರಿಂಗೆ + ಉರಿಯನು.

239. ಮೇಲನು + ಅಱಿಯದೆ = ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ. ಘಾತಾಳಿ = ಘಾತಮಾಡುವವಳು, ಕೊಲೆಪಾತಕಳು. ಸಂಗ್ರಾಮ = ಯುದ್ಧ. ಬಾಳು = ಕತ್ತಿ. ಗೋನಾಳಿಗೆ = ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ. ನರಸುಕ್ಕು = ನರಗಳು ಸುಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮದ್ದು.

240. ಹೊದಕುಳಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿಹರು = ಸಂತಾಪಪಡುತ್ತಿರುವರು.

241. ಒಂದಿಸಿದರು = ಕೊಟ್ಟರು.

242. ಒಳಗು = ಅಂತರಂಗ, ಗುಟ್ಟು. ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆ = ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಾಙ್ಮುಖತೆ ಎಂದರೆ ಮೊಗದಿರುಹುವಿಕೆ. ಇನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ = ನನಗೆ ಈಗ ಆದ ಗೌರವವೆ?

243. ದಧೀಚಿ = ಈತನು ವೃತ್ರಾಸುರನ ಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಯುಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿಬಿ—ಈತನು ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕ ಕಪೋತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಗಿಡುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಲಿ ವಾಮನಾಕಾರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟನು. ಜೀಮೂತವಾಹನ—ಈತನು ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಗರುಡನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಕಪೋತ—ಇದು ತನ್ನ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ

ಬೇಡನ ಹಸಿವನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತು.

244. ಖಿಡ್ಡತನ = ದಾರ್ಢ್ಯ, ಖಂಡಿತತನ. ಕವಡು = ಮೋಸ. ಬೊಡ್ಡಿ = ದಾಸಿ, ತೊತ್ತು. ದೂದು = ದೂತಿ, ಹೆಣ್ಣಾಳು. ಅಡ್ಡು = ತಡೆ.

245. ಅಗ್ಗಳರು = ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ನೆಮ್ಮುಗು + ಅಪಕೀರ್ತಿ = ಅಪಕೀರ್ತಿ ಹೊದ್ದುವುದು. ಕೂರಿತು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು. ಕದರ್ಥದಿ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ.

247. ಖೋಡಿ = ಅಪಾಯ.

248. ಪುನರುಕ್ತಿ = ಬೇರೆ ಮಾತು, ಎರಡು ಮಾತು.

249. ಗದಿಸಬೇಡ = ಹೇಳಬೇಡ.

250. ಘಟ......ಭೂಷಣವ = ನಮ್ಮ ವಂಶವೆಂಬ ಒಡವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಮಷ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಶರಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದಿರಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂಚನೆ: ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕ = ಇಲ್ಲಿ-ಕೃಷ್ಣ.

253. ತರಣಿ = ಸೂರ್ಯ. ಅಂಬುರುಹಮಿತ್ರ ಎಂದರೇನು? ಪುರವಾಸಿಜನ ಆಪೂರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರು. ಹರಿತಂದು = ಓಡಿಬಂದು.

255. ಚರಣಕಮಲಯುಗ = ಪಾದಯುಗ್ಮ. ರಾಜೀವಸಖ = ಸೂರ್ಯ. ಸೀವುತಿವೆ—ಇದು 'ಸೀಯುತಿವೆ' ಎಂದಿರಬೇಕು; ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ 'ಸೀವುತಿವೆ' ಎಂದು ಕವಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಈವುತೆ' ಎಂದೂ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. 161 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು.

256. ಕಂಜಸಖ = (ಕಂ + ಜ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ + ಸಖ) ಸೂರ್ಯ. ಗುಂಜೆ.........ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಗುರುಗುಂಜಿಯನ್ನು ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂದು. ಭ್ರಮಿಸುವ ಹುಚ್ಚರಂತೆ.

257. ಮಧುವೈರಿ = ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ವೈರಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ-ಕೃಷ್ಣ. ಆಧಿ = ಮನೋವ್ಯಥೆ. ವ್ಯಾಧಿ = ರೋಗ. ದುರ್ಭಿಕ್ಷ = ಕ್ಷಾಮ.

258. ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಉಬ್ಬು = ಗರ್ವ.

259. ಮೃಗಯಾ......ವಿನೋದ = ಬೇಟೆಯಾಟದ ವಿನೋದ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಜಾಂಬವನು—ರಾಮದೂತನಾದ ಜಾಂಬವಂತನೆಂಬ ಕರಡಿ.

260. ತೆತ್ತಿಗ = ನೆಂಟ. ಶಂಕಿಸಲು = (ರತ್ನದಾಸೆಗಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನೇ ಕೊಂದನೆಂದು) ಸಂದೇಹಪಡಲು. ನಿರ್ಮಳಮೂರ್ತಿ = ಕೃಷ್ಣ. ವಿಲಗ = ಅಪಖ್ಯಾತಿ. ಅಸುರಾಂತಕ = ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಯಮನಂತಿರುವ ಕೃಷ್ಣ.

261. ಸಿಂಹದಲಿ = ಸಿಂಹದಿಂದ. ವಿಪಿನಾಂತರದಲಿ = ಕಾಡಿನ ನಡುವೆ. ಅಡಗೆಡೆದಿರಲು = ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿರಲು.

262. ನರಸಿಂಹ = ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೃಷ್ಣ. ಗಹ್ವರ = ಗವಿ. ಅಪವಾದ....ತರ = ಅಪವಾದವೆಂಬ. ಶಿಖಿ = ಬೆಂಕಿಯಿಂದ. ದಂದಹ್ಯಮಾನ = ಅನವರತವೂ ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ. ಅಂತರನು = ಹೃದಯವುಳ್ಳವನು, ಕೃಷ್ಣನು. ಅಸಹ್ಯ......ವಿದೂರನನು—ಅಸಹ್ಯ = ಸಹಿಸಕೂಡದು; ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಧಿಭೌತಿಕ ಆಧಿದೈವಿಕವೆಂಬ ತಾಪತ್ರಯದಿಂದ. ವಿದೂರನನು = ದೂರವಾದವನನ್ನು. ಋಕ್ಷಪ = ಕರಡಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನಾದ ಜಾಂಬವಂತ.

263. ಧಾತ್ರಿ = ದಾದಿ. ಹರಿತಂದನು—ಎಂದರೇನು?

264. ತರುಬಿ = ತಳ್ಳಿ. ಮೊದಲಿಸು = ಒಬ್ಬರ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಆಡು.

265. ಅಷ್ಟವಿಂಶತಿ = ೨೮. ಇದು–'ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತಿ' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಸತ್ವ = ಬಲ. ಅರಿಷ್ಟವೈರಿಯ = ಕೃಷ್ಣನ. ಕರಹತಿ = ಕೈಯಪೆಟ್ಟು. ನಿಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರ = ಕಿವಿಚಿಹೋದ ಮೈಯುಳ್ಳವನಾಗಿ.

266. ಕೌಸ್ತುಭಧಾರಿ = ವಿಷ್ಣು. ಶಂಕರ = ಈಶ್ವರ. ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವ = ಬ್ರಹ್ಮ; ಹೇಗೆ? ಈ ಯುಗದೊಳಗೆ—ಜಾಂಬವಂತನು ರಾಮಾವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನಾದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

267. ಮೈಯಿಕ್ಕು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಮರವೆ = ಅಜ್ಞಾನ; ಧಾ-ಮರೆ. ಅತ್ತನು = ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದನು.

268. ನೆಗಹಿದನು = ಎತ್ತಿದನು. ತಕ್ಕೈಸಿದನು = ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಬಕುತ = ಭಕ್ತ ಮಣಿಕೃತದೋಷ = ರತ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಪವಾದ. ಜನಜಾಲದಿ + ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನು.

269. ಪರಾಪರವಸ್ತು = ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ವೇದಾಂತ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ರುತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದವನು.

270. ಗುಣರತ್ನ ಮೂರುತಿ = ಸದ್ಗುಣವೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಶರೀರಪ್ರಾಯನಾದವನು. ನೂತ್ನ = ಹೊಸಬ.

272. ಕೊರತೆ = ಕುಂದು, ಅಪವಾದ. ಎರಗಿ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿ. ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ = ನಾಚಿಕೆಯ ಹೊರೆಯಿಂದ. ಕೈಮರೆಯಮೊಗದಲಿ = ಮುಖವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮರಸಿಕೊಂಡು. ತೇಜ = ತೇಜಸ್ಸು, ಐಶ್ವರ್ಯ.

24. ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ.

273. ಲೋಕಬಾಹಿರರ = ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರ (ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳ) ಸರೋಜಿನಿ = ಕಮಲ; ಇಲ್ಲಿ-ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನಿ. ಅಂಬರ = ಆಕಾಶ, ಬಟ್ಟೆ. ಬಯ

ಲಾಯ್ತು = ಹಾಳಾಯ್ತು. ಮಾಜಲು + ಏನು = ಮರಸುವುದು ಯಾತಕ್ಕೆ. ಅಸುದೊರೆವೆನು = ಪ್ರಾಣಬಿಡುವೆನು. ಅಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು = ಪಶ್ಚಿಮಗಿರಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೀದಿಬೀದಿ ತಿರುಗಿ ದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಧುಮಿಕಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

274. ಪಡುವಲು = ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ. ಪಕ್ಕೆ = ಗೂಡು. ವಿಹಗಸಂತತಿ = ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗುಂಪು. ಗಗನಾಂಗಣ = ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಅಂಗಳ. ಉರೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಕೈರವ = ನೆಯ್ದಿಲೆ.

275. ಉಚಿತಸುಪ್ತಿಸಮೇತ = ತಕ್ಕಷ್ಟು ನಿದ್ರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರಲು. ನಿಶಾಂತಯಾಮ = ರಾತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಯಾಮ, ಬೆಳಗಿನ ಜಾಮ. ತಮ = ಕತ್ತಲೆ. ಆತಪ = ಬಿಸಿಲು. ಮಹಾತರಣಿ = ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯ ಭಗವಂತನೆ.

276. ಹೂಡಿದುವು = ಇಲ್ಲಿ–ತೆರೆದುವು. ಸಿರಿವನೆಯ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಮನೆಯಾದ ತಾವರೆಯ; ಕಮಲಗಳು ಅರಳಿದುವು ಎಂದರ್ಥ. ಕೂಡಿವೆರೆದ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಅಳಿಗಣ = ದುಂಬಿಗಳ ಗುಂಪು. ಸೆರೆಬಿಟ್ಟು—ಹಿಂದಿನರಾತ್ರಿ ಮಕರಂದ ಪಾನಮಾಡುವಾಗ ಸಂಕೋಚಿಸಿದ ತಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಅವು ಅರಳಿದುದರಿಂದ ಈಗ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟುವಾಗಿ. ಚಕ್ರಗಳು = ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ. ಚಂದಿರವಟ್ಟನಂತೆ = ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟಿನಂತೆ.

277. ಪ್ರಾಗಂಗನೆ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಉದಯ·······ವಿಷ್ಟರದಿ = ಪೂರ್ವಗಿರಿಯ ಕೊನೆಯೆಂಬ ಪೀಠದಲ್ಲಿ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನು ?

25. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹ ದಹನ.

278. ಶ್ರೇಣಿಕ = ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಲವಕುಶರಿಗೂ, ವೈಶಂಪಾಯನನು ಭಾರತವನ್ನು ಜನಮೇಜಯನಿಗೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗೌತಮ ಗಣಧರನು ಜೈನಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಕ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗೂಢದಿ = ಗುಟ್ಟಾಗಿ. ಕನಕ = ಕನಕನೆಂಬ ಬಡಗಿ. ಬಾಳುವೆ = ಜೀವನ.

279. ಅನ್ನೆವರ = ಆ ದಿನದ ವರೆಗೂ. ಎಡೆಯಾಡು = ಓಡಾಡು, ತಿರುಗಾಡು. ಭಿಲ್ಲಿ = ಬೇಡಿತಿ. ಪಥದಲ್ಲಿ = ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ.

280. ದೇಸಿಗಿತಿ = ಪರದೇಶದವಳು. ಹೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ. ತಳುವದೆ = ತಡಮಾಡದೆ.

281. ಅಂತರದಿ = ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ. ವಿನುತೆ = ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನು. ಸವೆದ = ಸಮೆದ, ಮಾಡಿದ.

282. ದೀವಿಗೆ......ಬಳಸಿ = ದೀಪವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉರಿದು ಅರಮನೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ.

283. ಹೊತ್ತಿತು = ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಕೇಸುರಿ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ಉರಿ, ಕೆಂಪಾದ ಉರಿ ಹೀಗೆಯೇ ಕೇಸಕ್ಕಿ. ತ್ರಿಪುರ—ಹಿಂದೆ ತಾರಕ, ತಾರಕಾಕ್ಷ, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ರಾಕ್ಷಸರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರಲು ಈಶ್ವರನು ವೈಷ್ಣವಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆ ಪುರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟನೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ಕಡುಬೆಳಗೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು.

284. ನಿಗಳ = ಕಾಲಸರಪಣಿ. ಗೋವೃಂದ = ಹಸುಗಳ ಮಂದೆ. ತೆವರಿದರು = ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಇಲ್ಲಿ-ಹಗ್ಗ ಕಳಚಿಬಿಟ್ಟರು. ಪರಿಗ್ರಹ = ಊಳಿಗದ ಜನಗಳು.

285. ಬೆಳಪನಕ = ಬೆಳಗಾಗುವತನಕ. ಪಳೆಯರು = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಜನರು. ಮುರುಟಿದ = ಸುಕ್ಕಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅರುಂಪೆಣನ = ಆರು ಹೆಣಗಳನ್ನೂ. ಒಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ.

286. ದೀವಳಿಗೆಯಾ—ಷಷ್ಠಿಗೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೀರ್ಘಾದೇಶವು ಉಂಟು. ಇಹನ್ನೆವರ = ಇಹ + ಅನ್ನೆವರ, ಇರುವಷ್ಟರೊಳಗೆ.

287. ನೇಸರು = ಸೂರ್ಯ. ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆ = ಶ್ಸ.-ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರಿಕೆ. ಒಡ್ಡೋಲಗ = ಸಭೆ.

288. ರಾಯಸಿಗ = ರಾಜಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆವವನು. ಓಲೆಯ = ಕಾಗದವನ್ನು. ವಕ್ಕಣೆ = ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಮಾಚಾರ. ಎದೆಗೆಡಲು = ಧೈರ್ಯ ಕುಂದುವ ಹಾಗೆ.

289. ಸುರನದೀಸುತ = ಭೀಷ್ಮ ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಅಂಧನೃಪತಿ = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ. ಗರುಡಿಯಾಚಾರ್ಯ = ದ್ರೋಣ ಹೂಸಕ = ಕೃತ್ರಿಮ. ಕರುಣರಸವನು = ದುಃಖವನ್ನು.

290. ಕೌಂತೇಯರನು = ಕುಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು.

291. ಮರೆವನು + ಎಂತು + ಅಂತಕನು. ಯಮನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಮರೆವನು ? ಹಾಗೆಯೇ, ಶಕ್ರನು = ಇಂದ್ರನು. ಅರ್ಜುನನನ್ನೂ ; ಅಂಜನೆಯ ಗಂಡನು = ಅಂಜನಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ವಾಯುದೇವನು ಭೀಮಸೇನನನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಮರೆತಾನು ? ಆಜಿ = ಯುದ್ಧ. ಅವ = ವಾಯುದೇವನು. ಒರೆಯನುರ್ಚಲದೇಕೆ = ಒರೆಯಿಂದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿವುದು ಏಕೆ ? ಬೆರಸಿಡು = ಒಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಡು.

292. ನಗವ = ಪರ್ವತವನ್ನು, ವಿದ್ಯೋನ್ಮತ್ತ = ವಿದ್ಯಾಗರ್ವದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದ. ಎತ್ತಿಬರೆ = ದಂಡೆತ್ತಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲು. ಅಂತಕ ವದನದಲಿ = ಯಮನ ಬಾಯಲ್ಲಿ. ತುತ್ತಿದನು = ತುತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದನು, ಎಂದರೆ ಸಂಹರಿಸಿದನು.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂಚನೆ: ಕೊಳುಗುಳ = ಯುದ್ಧರಂಗ. ಪಿಡಿವಡೆದು = ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದು. ಅಳವಳಿದು = ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ. ಸಾಮದಲಿ = ಸಾಮೋಪಾಯದಿಂದ. ಕೆಳೆಗೊಂಡನು = ಸ್ನೇಹಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

293. ಅದಟು = ಪರಾಕ್ರಮ.

294. ಜಿತಸುರನರೋರಗಭವನ = ದೇವಲೋಕ ಭೂಲೋಕ ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದ.

295. ಆಖ್ಯ = ಹೆಸರುಳ್ಳ. ಸುರದಲ್ಲಣ = ಸುರರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವ ರಾವಣ; ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಸಮಾಸದೋಷವಿಲ್ಲ.

296. ನಿಶಾಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವನು (ರಾಕ್ಷಸ) ಪ್ಲವಂಗ......ಮಣಿ = ಕಪಿಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಲಿ.

297. ಅಡಬಳ = ಮಾಂಸ; ಇಲ್ಲಿ–ಕಬಳ, ಗ್ರಾಸ. ಝುಂಕಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಅರ್ಣವ = ಸಮುದ್ರ. ಅಭ್ರಪಥ = ಮೇಘಮಾರ್ಗ, ಆಕಾಶ.

298. ಮಾರ್ತಾಂಡ = ಸೂರ್ಯ. ಆಖಂಡಲಸುತ = ಇಂದ್ರನಮಗ(ವಾಲಿ)ಪದ.. ಚಮತ್ಕೃತಿಯ = ಸದ್ದಾಗದೆ ಹಜ್ಜೆಯಿಡುವ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ನಡಗೆಯನ್ನು.

299. ಚೆನ್ನದಲಿ = ಸೊಗಸಾಗಿ. ಶೌಚವ್ರತ = ಕಾಲುತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ = ಮಾತನಾಡದೆ.

300. ಕಂಡು + ಅರಿಭಯಂಕರ. ಬರಸೆಳೆದು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು. ಕಕ್ಷದಲಿ = ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ. ನಿಟ್ಟಿಸು = ನೋಡು. ಮಿಂದು = ಸ್ನಾನಮಾಡಿ; ಧಾ–ಮಿಾ.

301. ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ = ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೇರೆ.

302. ಬಡಗಣ = ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ. ಫಣಿಪನ = ಹಾವನ್ನು. ಖಗೇಂದ್ರನಂತೆ = ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡನ ಹಾಗೆ. ಬಿಡುದಲೆಯ = ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಗಲಿರುವ ತಲೆಗಳುಳ್ಳ. ನಿಡುದೋಳುಗಳ = ಉದ್ದವಾದ ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ಜೋಲ್ದೊಡಲ = ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳ. ಸುರರಿಪು = ದೇವವೈರಿಯಾದ ರಾವಣನು. ಅಡಸುತೆ = ಕೈಗೆ ಅಡಕವಾಗುವಂತೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು. ಫಲಿತ..

ಕುಜದಂತೆ = ಹಣ್ಣುಬಿಟ್ಟ ಹೊಸಮಾವಿನ ಮರದಂತೆ ; ಇಲ್ಲಿ-ಯಾವ ಯಾವುದನ್ನು ಯಾವ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ ?

303. ಓಸರಿಸದೆ = ಓರೆಯಾಗದೆ, ಹಿಂದೆಗೆಯದೆ. ಕಪಿ...ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ = ವಾಲಿಯ ಕಾಲೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಿಂದುಂಟಾದ ಗಾಳಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ.

304. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದ, ಅನೇಕವಾದ.

305. ನಸುಳಿ = ಜಾರಿಕೊಂಡು. ಬೆಂಗೆ + ಅಡಗಿ = ಬೆನ್ನುಕಡೆಗೆ ಮರಸಿಕೊಂಡು, ಮುರಿದು = ಹಿಂದಿರುಗಿ. ನಗೆಯುಗೆ = ನಗು ಉಂಟಾಗಲು, ನಸುನಗುತ್ತ.

306. ದಶಾಕೃತಿಯನು = ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ದಶಾವತಾರಗಳನ್ನು. ತವಸಾಹಸಕ್ಕೆ = ನಿನ್ನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ. ಏದಿಸೆನ್ನೊಳುಮಿತ್ರಭಾವವ = ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಳಿಯಿಸು.

307. ಶತಯಾಗಸುತನು = ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ವಾಲಿ. ಕೃಶಾನುವನು = ಅಗ್ನಿಯನ್ನು. ಮನ್ನಿರಿ + ಆ + ಗಭೀರ + ಪರಾಕ್ರಮನು.

27. ಲಂಕಾದಹನ.

308. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪತಿ ರಿಪು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು; ಹೇಗೆ ? ಬೆರಸು = ಸಹಿತ. ಅನಿಲಸುತ = ಹನುಮಂತ ; ಹೇಗೆ ? ಕೈವೀಸು = ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡು. ಉಕ್ಕೆವ = ಆಸಕ್ತಿ, ಉಲ್ಲಾಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಕೃತ್ರಿಮ.

309. ತರತರದಿಂ = ವರಿಸೆಯಾಗಿ. ನಿಶಿತಾಯುಧ = ಹರಿತವಾದ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಅರವರಿಸದೆ = ತಡೆಮಾಡದೆ. ಉರವಣೆ = ಮುಂದಾಗಿ ನುಗ್ಗುವಿಕೆ. ಕುಹರ = ಬಿಲ. ದನುಜಕಬಂಧ = ರಾಕ್ಷಸರ ಅಟ್ಟೆಗಳು, ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮುಂಡಗಳು. ಮಹಾವೀರರ ಮುಂಡಗಳು ತಲೆಹೋದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವುವು.

310. ಸೆಡೆವುದ = ಭಯಪಡುವುದನ್ನು. ಮಸಗಿ = ರೇಗಿ. ರಕ್ಕಸರಾವುತರು = ರಾಕ್ಷಸ ಸವಾರರು. ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ = ತನಗುಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಮಹಿಷಾಸುರಂ = ಚಾಮುಂಡಿಯಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಿಷಾಸುರನ ಹಾಗೆ. ಪೆರ್ಗೊಂಬಿಂ = ದೊಡ್ಡ ರೆಂಬೆಯಿಂದ, ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬಿನಿಂದ. ನುರ್ಗಪ್ಪಿನೆಗಂ = ಜಜ್ಜಿಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ತವಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು ; ಧಾ.-ತವು, ಕ್ಷಯೇ.

311. ಅಂಬಿನ = ಬಾಣದ. ಕಡಗಿ = ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ. ಪಾವನಿ = ಹನುಮಂತ. ಶಕಟಾಸುರ—ಹಿಂದೆ ಕೃಷ್ಣನು ಬಂಡಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶಕಟನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದ ಹಾಗೆ. ಮುಕ್ಕಡಿಮಾಡು = ಮೂರು + ಕಡಿಮಾಡು ಮೂರು ತುಂಡು ಮಾಡಿಹಾಕು.

312. ಕುಲಗಿರಿಗಳು = ಏಳು ಕುಲಪರ್ವತಗಳು. ಜೋದರು = ಕಾಲಾಳುಗಳು. ಮಾವಂತರು = ಮಾವಟಿಗರು. ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳು = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವ ಆನೆಗಳು. ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ = ಮೂರು ಸುತ್ತಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ; ಮೂರು + ಬಳಸು = ಮೂವಳಸು. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಹರಿನಾಮ = ಹರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ; ಹರಿ ಎಂದರೆ ಸಿಂಹಕ್ಕೂ ಕಪಿಗೂ ಸಹ ಹೆಸರು. ಅನ್ವರ್ಥಂ = ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು. ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆ = ಕಪಿಧ್ವಜನಿಗೆ. ಹನುಮಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲಾ ಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಕಪಿಚಿಹ್ನವುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಜನರೆಂದು ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ.

313. ಕೋಪಾಟೋಪ = ಕೋಪದ ರಭಸ. ಇಂದಗಿ = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು. ಕಪಿಕೀಟಕ = ಕಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳುವಂತಿರುವ ನೀಚನೆ. ವಿಧುಂತುದನ = ಚಂದ್ರನನ್ನು ನುಂಗುವ ರಾಹುವಿನ ; ಇಲ್ಲಿ-ಕೀಟಕ, ವಿಧುಂತುದ, ಈ ಪದಗಳ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಅಣುವ = ಧ್ವ.-ಹನುಮಂತ.

314. ಪರಿಭವ = ತಿರಸ್ಕಾರ, ನಿಂದೆ. ಅಲಸದೆ ಸೋಮಾರಿತನಪಡದೆ, ಆತುರಿಸಿ. ಮಲಿನಾಶಯ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ. ಪಲಲಾದ = ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸ. ನಿಪ್ಪಸರದಲ್ಲಿ = ರಭಸದಿಂದ ; ಇಲ್ಲಿ-ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

315. ಕೊರಂಬು = ಕೂರಿತ್ತು + ಅಂಬು, ಮೊನೆಯಾದ ಬಾಣ. ತೊಟ್ಟು = ಸಂಧಾನಮಾಡಿ. ತಚ್ಛರ = ತತ್ + ಶರ, ಆ ಬಾಣ. ಕನಲ್ದು = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಬಲ್ಸರಿ = ಬಲವಾದ ಮಳೆ. ಇನ್ನರ್ = ಇಂಥವರು.

316. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನ + ಇಭಕುಂಭಸ್ಥಳಮಂ = ಇಂದ್ರನ ಐರಾವತದ ಕುಂಭಸ್ಥಳವನ್ನು. ಏದಳಿಸಿದ = ಸೀಳಿದ. ತೊದಳೇ = ಸುಳ್ಳೆ ? ಹುಲುಗಪಿ = ಹುಲ್ಲಿನಂತೆ ಅಲ್ಪನಾದ ಕಪಿಯೆ. ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪವು = ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತಿವೆ. ನಿಚ್ಚಟಗಲಿ = ನಿಶ್ಚಲಪರಾಕ್ರಮಿ. ಆರುತ್ತಿರೆ = ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರಲು.

317. ವರುಣಸುತರಿಗೊದವಿದ —ಇಲ್ಲಿ-ಪೂರ್ವಕಥೆಯೇನು ?

318. ಅವಿರಳವೆನಿಸಿದ = ದಟ್ಟವಾದ. ಬಾಂಧವತೆ = ನಂಟು. ಬವರ = ಯುದ್ಧ.

319. ವಜ್ರಮುಖನ = ವಜ್ರಮುಖನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ. ವನಭಂಗವ = ಅಶೋಕವನ ಭಂಗವನ್ನು. ಜಾನಕಿಯ = ಜಾನಕಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ. ಅನುವರ = ಯುದ್ಧ.

320. ಧಾರಿಣಿಚರರು = ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು. ಜೈನರು ರಾವಣನೆ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಖಚರರೆಂದೂ ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಭೂಚರರೆಂದೂ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಭುಜಪರಿಘ = ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆಯ ಹಾಗಿರುವ ತೋಳು. ಈ ಪದದೊಳ್ = ಈ

ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ. ಕಾವರ್ = ಕಾಪಾಡುವವರು. ಮಾರಣಮಂ = ಮರಣವನ್ನು. ವಿನಾಶಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿಕಿಡುಗುಂ—"ವಿನಾಶಕಾಲೇ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಃ" ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಭಾಷಾಂತರ.

321. ಪಕ್ಕಾದ = ಆಶ್ರಯವಾದ. ಅಸದಾಗ್ರಹ = ದುರಾಗ್ರಹ, ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೃತಿ = ಮರಣ. ಹತಿಯಿಸುವೆನು = ಕೊಲ್ಲುವೆನು. ಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖ = ಹುಬ್ಬು ಗಂಟುಹಾಕಿದ ಮುಖವುಳ್ಳ.

322. ಬೆಸನಿಲ್ಲದೆ = ಆಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಇಂದಗಿಗಿಂದಗಿ—ಧಿಕ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ:—"ಸುರಗಿರರ ಪಾಡಲ್ಲ."

323. ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆ = ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ. ವಿದ್ಯಾಧರ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಯಕ್ಷರು. ಪ್ರಥಮಾ ಬಹುವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದೆ.

324. ರಸೆ = ಭೂಮಿ. ಉರಿಲಿಂಗಂ = ಲಿಂಗಾಕಾರವಾದ ಉರಿ. ವಿಲೋಚನ = ಕಣ್ಣು. ದಳ್ಳಿಸು = ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗು. ಮಸುಳಿಸು = ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿ ಮಾಡು. ಮಾರಾಂತವರಂ = ಎದುರುಬಿದ್ದವರನ್ನು. ಪಸಿದ = ಹಸಿದ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ. ಗೆಯ್ದ = ಕೆಲಸ. ಲಂಘಿಸಿದ = ಹಾರಿದ.

325. ತನಿಗಿಚ್ಚು = ಕ್ರೂರವಾದ ಅಗ್ನಿ. ಪಾವಕವಿದ್ಯೆ = ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ.

326. ಉತ್ಪಾತಪ್ರಸರ = ಕೇಡಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಶಕುನಗಳ ಸಮೂಹ. ಧೂಮಸ್ತೋಮ = ಹೊಗೆಯ ಹೊರಳಿ. ತತ್ಕೇತು = ಧೂಮಕೇತು. ದಿಗ್ದಾಹ = ದಿಕ್ಕುಗಳು ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆವರಿಸು = ವ್ಯಾಪಿಸು. ಅಸದಳ = ಸಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಉಲ್ಕಾಪಾತ = ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಕೆಂಡಗೊಳ್ಳಿ ಬೀಳುವುದು ಇದೊಂದು ಉತ್ಪಾತ.

327. ಚರಮಸಮಯ = ಕಡೆಗಾಲ. ಅರುಣಾರ್ಕ = ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯ. ಸುರಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ.

328. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರ. ಚಮರೀರುಹ = ಚೌರಿ. ವಿಳಿರ್ವ = ಅಲುಗುವ. ಪತಾಕೆ = ಬಾವಟ. ಮಕರ = ಮೊಸಳೆ, ಬಿರುದಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಲೋಹಮಯವಾದ ಮೊಸಳೆ. ಬಲಮುರಿಶಂಖ = ಸುಳಿ ಬಲಗಡೆಗೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಶಂಖ.

329. ಬಿರಿತು = ಬಲವಾಗಿ.

330. ಭುವನದ......—ಈ ಷಷ್ಠಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ 'ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಭುವನದ ಆಗಾರ = ಬಚ್ಚಲುಮನೆ. ಕೋಶದ ಆಗಾರ = ಬಂಡಾರ. ಪ್ರೇರಿತ = ಗಾಳಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಸಾಮೋದ್ಭವಶಾಲೆ = ಆನೆಯ ಶಾಲೆ. ಅವಿರಳ.....ಕಾಸಾರದೊಳ್ = ಸರ್ವದಾ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮದ. ಜಲದಿಂದುಂಟಾದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ. ಅವಗಾಹದಿ = ನೀರುಮುಳುಗಿ. ಗಜಘಟಿಯಂ = ಆನೆಯ ಸಮೂಹವನ್ನು. ಮುಗ್ಗಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು.

331. ಆಲಾನ = ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಕೆನ್ನಂ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಪರಿಪಡೆ = ಮುರಿದುಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆಸನದಿಂದ.

333. ಮಂದುರಾ = ಕುದುರೆಯ ಲಾಯ. ವಾಹಕರು = ಸವಾರರು. ಜ್ವಲನ = ಬೆಂಕಿ. ಮುಂಡಿಗೆ = ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಪಾಳಾಸ = ಮುತ್ತುಗದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೂಟ. ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆ = ಮೃಗತೃಷ್ಣಿಕೆ. ಅಬಳಾಬಾಳಕ ಜಾಳಕ = ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಇವರ ಗುಂಪು.

333. ನಿಟ್ಟೊಡಲು = ನಿಡಿದು + ಒಡಲು, ಉದ್ದವಾದ ಮೈ. ನಿಡುಗೋಣು = ಉದ್ದವಾದ ಕತ್ತು. ಆಳವಟ್ಟ = ವಶವಾದ. ಒಟ್ಟೆ = ದ್ಭ.-ಉಷ್ಟ್ರ, ಒಂಟೆ. ಒಟ್ಟಜೆ = ಗೌರವ. ಪಣ್ಣದೆ = ಮಾಡದೆ. ಕಟ್ಟಾಸುರಮಾಗಲ್ = ಬಹು ಭಯಂಕರವಾಗಲು.

334. ತೋರಣ = ಹೊರಬಾಗಿಲು. ಇಕ್ಕೆಲದ = ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಆಪಣ = ಅಂಗಡಿ, ಹಸರ, ಮಾರ್ಕಟ್ಟು. ಮಾಲಾಕಾರರಕೇರಿ = ಹೂವಾಡಿಗರ ಬೀದಿ. ಮಣಿಗಾರರು = ರತ್ನಪಡಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು. ಗಣಿಕವಾಟ = ಸೂಳೆಗೇರಿ. ಮುದುಗುಂಟಣಿ = ಸೂಳೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಯಿ ಮುದುಕಿ. ನರೆಮುಡಿ = ನರೆತುಹೋದ ಕೂದಲು.

335. ಪಳಿಯ = ವಸ್ತ್ರ. ಇಂದಗಿಮೆಚ್ಚು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು ಒಪ್ಪಿದ ಬಟ್ಟೆ. ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷು ವರ್ತಕರು "ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್‌ಪೆಟ್ಟಿಗೆ," "ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಬಂಡಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಡುವಂತೆ ಹಿಂದೆ ಈ ದೇಶದ ವರ್ತಕರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜರ ಹೆಸರಿನ ಮೇರೆ "ರಾವಣಮೆಚ್ಚು" "ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚು" ಎಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಳ್ವಳನೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ದೂಸಿಗರು = ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು.

336. ಮಲಯಜ = ಚಂದನ. ಮೃಗಮದ = ಕಸ್ತೂರಿ. ಹಿಮ = ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ. ಬಾವನ್ನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಸಾಂದು = ಸಾದು.

337. ಸಾಮಂತರು = ಅಧೀನರಾಜರು. ಸಾಹಣಿನಾಯಕ = ಆನೆಯ ಲಾಯದ ಯಜಮಾನ. ಸಾವಾಸಿ = ಸಹವಾಸಿ. ಹಡಪ = ಎಲೆಯಡಿಕೆಯ ಚೀಲ. ವಣಿಜ = ವರ್ತಕ. ಕಾರುಕ = ಶಿಲ್ಪಿ. ಪಸಾಯಿತ = ಅಲಂಕಾರಮಾಡುವವ.

338. ಹವಣುಗಳೆದ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಮಿಕ್ಕ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ. ಲೋಹಿತ = ಕೆಂಪಾದ. ಅವ್ವಳಿಸುವ = ಆತುರದಿಂದ ಏಳುತ್ತಿರುವ.

339. ವಾರುಣವಿದ್ಯೆ = ಮಳೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ.

340. ಪರ್ವಲು = ಹಬ್ಬಲು.

341. ಕುಟ್ಮಲ = ಮೊಗ್ಗು, ಘಟಿತ = ಸೇರಿದ. ತುಳಿಲ್ಗೆಯ್ = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡು.

342. ಮುದಶ್ರು = ಆನಂದಬಾಷ್ಪ. ಕುಳಿರ್ಕೊಳೆಡೆ = ತಂಪು ಉಂಟಾಗಲು.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

343. ಒರವೆನು = ಹೇಳುವೆನು. ಆಲಿಸು = ಕೇಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ = ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆವವನು, ಸನ್ನುತ......ಯಂ = ಸಜ್ಜನರಿಂದ ನುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳ ಆವಿರ್ಭಾವವುಳ್ಳವನು. ಎಡದಂಘ್ರಿ = ಎಡದ + ಅಂಘ್ರಿ. ಎಡಗಾಲು. ಅರುವೆರಳ್ = ಆರು + ಬೆರಳ್. ದಿವದೊಳು = ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ. ಅರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ = ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ.

344. ಪುತ್ರೋತ್ಸವ = ಜಾತಕರ್ಮ. ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮ = ರಾಜರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧರ್ಮ; ಇಲ್ಲಿ–ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯ. ಚಿತ್ರಭಾನು = ಅಗ್ನಿ ; ಶತಪತ್ರಲೋಚನೆ = ಕಮಲದ ಹಾಗೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು ; ಇಲ್ಲಿ–ರಾಣಿ. ಅಹಿತರು = ಶತ್ರುಗಳು.

345. ತೊಳಲಿ = ಸುತ್ತಿ. ಅರ್ಭಕ = ಶಿಶು. ಎಳೆಯಂಗೆ = ಮಗುವಿಗೆ. ತಿರಿದು = ಯಾಚಕಮಾಡಿ, ಬೇಡಿ. ಪಸುಳೆ = ಮಗು. ಅಭಿನಯ = ಇಲ್ಲಿ–ಮಕ್ಕಳು ಮಾಡುವ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು. ಆರ್ತೆಯಾಗಿ = ದುಃಖದಿಂದ ಬಡವಾಗಿ.

346. ಪೊಂದೊಡಿಗೆ = ಹೊನ್ನ ಒಡವೆ. ನಿಳಯ = ಮನೆ. ಕುಡಿವಾಲ್ = ಕುಡಿವ ಹಾಲು.

347. ಮೊಳೆವಲ್ಲು = ಮೊಳೆವ + ಹಲ್ಲು. ದಟ್ಟಡಿ = ದಟ್ಟೈತ್ತು + ಅಡಿ, ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇಡುವ ಹಜ್ಜೆ. ಮಿಸುಪ = ಮಿಸಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ನುಣ್ಗದಪು = ನುಣ್ಣಿತ್ತು + ಕದಪು, ನಯವಾದ ಕೆನ್ನೆ. ಚೆಲ್ವಪಣೆ = ಚೆಲುವಾದ ಹಣೆ. ಸುಳಿನಾಭಿ = ಸುಳಿಯ ಹಾಗಿರುವ ಹೊಕ್ಕುಳು. ಅಧರ = ತುಟಿ. ಬಟ್ಟದೊಡೆ = ಬಟ್ಟಿತ್ತು + ತೊಡೆ, ದುಂಡುದೊಡೆ. ನಳಿತೋಳು = ಮೃದುವಾದ ತೋಳು. ಇಡಿದ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ. ಅಜಸ್ರಂ = ಸರ್ವದಾ.

348. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಕಾಲನ = ಯಮನ. ನಿರಾಲಂಬ = ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಎಲ್ಲರ್ಗೆ = ಎಲ್ಲರ. ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ = ದಯೆಗೂ. ಈಡಾದನು = ಪಾತ್ರನಾದನು.

349. ದೇಶಿಕನಾಗಿ = ಪರದೇಶಿಯಾಗಿ. ಅಬಲೆಯರು = ಹೆಂಗಸರು. ಮೆಲ್ವ = ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. ತನಿವಣ್ಣ = ಕಳಿತ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು. ಸೊಲ್ವ = ಹೇಳುವ. ಮೇಲ್ವಾಸು = ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು + ಪಾಸು, ಮೆತ್ತಗೆ ಇರುವ ಹಾಸಿಗೆ. ಅಳ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ.

350. ಪರಪುಟ್ಟ = ತ್ಸ.–ಪರಪುಷ್ಟ, ಇತರರ ಲಾಲನಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳೆದವನು. ಗಣಿಕೆಯರ್ = ಸೂಳೆಯರು. ತೀಡಿ = ಇಲ್ಲಿ–ಮೈಗೆ ಸವರಿ. ಕತ್ತುರಿ = ತ್ಸ.–ಕಸ್ತೂರಿ. ಕಮ್ಮಲರ್ = ಕಮ್ಮಿತ್ತು + ಅಲರ್, ವಾಸನೆಯಾದ ಹೂ. ಕಪ್ಪುರ = ತ್ಸ.–ಕರ್ಪೂರ. ವೀಳೆಯ = ಎಲೆಯಡಕೆ. ಮಡಿತೊಡಿಗೆ = ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು.

351. ಅಚ್ಚರಿ = ತ್ಸ.–ಆಶ್ಚರ್ಯ. ನಾಡೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ನೆರವಿ = ಗುಂಪು. ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು = ಆಟವಾಡುವವನು.

352. ವಿಪ್ರಸಂತರ್ಪಣ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನ. ಪರಸುತ = ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡುತ್ತ.

353. ಕೆಳೆಯರು = ಜತೆಗಾರರು. ಉಲ್ಲಾಸ = ಸಂತೋಷ, ಹರ್ಷ. ಭೂಸುರ = ಭೂ + ಸುರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಹೇಗೆ? ಅನುರಾಗ = ಪ್ರೀತಿ. ತರುಣ = ಹುಡುಗ

353b. ಎನಿತಿಲ್ಲ = ಎಷ್ಟಿಲ್ಲ; ಇದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ; ಅನಾದಾರಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಎತ್ತಣವನು = ಎಲ್ಲಿಯವನು. ಪಾರ್ವರು = ಹಾರುವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು.

354. ನಕ್ರಾಕುಲದೊಳು = ಮೊಸಳೆಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ. ಪೆರ್ಮಡು = ಪಿರಿದು + ಮಡು, ದೊಡ್ಡಮಡು. ಗಭೀರ = ಆಳ; ಇಲ್ಲಿರುವ ಉಪಮಾನದ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಬೃಂದಾರಕ = ದೇವತೆ; ಧರೆಯ ಬೃಂದಾರಕ ಎಂದರೇನು ?

355. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯ = ಒಬ್ಬನೇ ರಾಜನಾಗಿರುವಿಕೆ. ಗಡ = ಅಲ್ಲವೆ. ಕುಮತಿ = ಕೆಟ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು,

356. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಕುರುಪ = ಗುರುತನ್ನು. ಪಶುಘಾತಕಿಗಳು = ಜೀವವಧೆ ಮಾಡುವವರು, ಕಟುಕರು. ಹೀನದಯದಿಂದ = ನಿರ್ದಯವಾಗಿ. ಭಯಾನಕದಲಿ = ಭಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ. ಕೊಲೆಗೆಳಸಿ = ಕೊಲಗೆ + ಎಳಸಿ, ಕೊಲೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಪೇಕ್ಷಿಸಿ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ—ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಪುತ್ರನು; ಇವನು ಹರಿಭಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ತಂದೆಯು ಇವನನ್ನು

ಕೊಂದುಬಿಡುವಂತೆ ಕಟುಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ, ಕಟುಕರ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷ್ಣುವು ನರಸಿಂಹಾಕಾರದಿಂದ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದೂ ಪುರಾಣ ಕಥೆ.

357. ಪಾತಕಿಗಳು = ಪಾಪಿಷ್ಠರು. ಅಜಾಮಿಳ = ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ ಆಚಾರಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಯ ಮಗನಿಗೆ ನಾರಾಯಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಈತನು ಪಾಪಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಲು ಆ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಪುಣ್ಯದಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯುಂಟಾದಂತೆಯೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಕಸಂಘಾತ = ಕಾಗೆಗಳ ಗುಂಪು. ಶೀತಳಮರೀಚಿ = ಚಂದ್ರ.

358. ಪೆಗಲು = ಹೆಗಲು. ಚಂಡಾಲರು = ಹೊಲೆಯರು. ಉಪಲ = ಕಲ್ಲು, ಶಿಲೆ. ಬಗೆದೋರಲು = ವಿವೇಕವುಂಟಾಗಲು. ಖಗರಾಜಗಮನ = ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ವಿಷ್ಣು. ಚೀರು = ಮೊರೆಯಿಡು. ಎಳ್ಗಿ = ಏಳಿಗೆ, ಅತಿಶಯ.

359. ಅಯ್ದಲ್ಲದೊಂದು ಬೆರಳು = ಐದಲ್ಲದೆ + ಒಂದು ಬೆರಳು = ಆರು ಬೆರಳು. ದಾತಾರ = ದುಡ್ಡುಕೊಟ್ಟವನು.

360. ಬಸಿವ = ಸುರಿವ. ಎಡದಡಿಯ = ಎಡದ + ಅಡಿಯ, ಎಡಗಾಲಿನ, ವೇದನೆ = ನೋವು. ಒರಲ್ದು—ಇಲ್ಲಿ-ಒರಳಿಕೊಂಡು. ಒಸರ್ವ = ಸ್ರವಿಸುವ. ಬಾಷ್ಪ = ಕಣ್ಣೀರು.

361. ಗರಿಗೆದರಿ = ಗರಿಯನ್ನು ಕೆದರಿಕೊಂಡು, ಎರಕೆ = ರೆಕ್ಕೆ. ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತು = ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಹಾಗೆ ಬೀಸಿತು. ಅಂಚೆ—ದ್ಭ-ಹಂಸ. ಉದಿರ್ಚಿತು = ಉದಿರಿಸಿತು. ತುಂತುರನು = ಸಣ್ಣ ಹನಿಗಳನ್ನು. ಸಾರಸ = ನೀರಹಕ್ಕಿ. ಬಿದಿರ್ಚಿ = ಬಿಚ್ಚಿ. ಕರುಬರು = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವವರು.

362. ಕಾಮಿಸಿ = ಇಚ್ಛಿಸಿ. ನಲ್ಲನು = ಗಂಡನು, ಪ್ರಿಯನು. ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದ ಯಜಮಾನನು. ಪೊರೆಗೆ = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ. ಅಂಘ್ರಿಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರಿನಂತಿರುವ ಕಾಲು. ರುಧಿರ = ರಕ್ತ. ಕಡುನಾಲಗೆ = ಕೊಂಕು + ನಾಲಗೆ, ಬಗ್ಗಿಸಿರುವ ನಾಲಗೆ.

363. ನಿಡುಸರ = ನಿಡಿದು + ಸರ, ದೀರ್ಘವಾದ ಸ್ವರ. ಪಾರಿವ = ಪಾರಿವಾಳ. ಕಲ್ಲುಣಿಸು = ಧ್ವನಿ. ಗೂಗೆ = ಗೂಬೆ. ಕಣ್ಗೊಳಸು = ಕಣ್ಣಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು

ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ. ನಾಗ = ಹಾವು. ನಿರಾಹಾರ = ಊಟವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ. ಆರೈವ = ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ. ಗಹನಗಹ್ವರದೊಳು = ಕಾಡು ಗವಿಯಲ್ಲಿ. ದುಃಖಾತಿರೇಕ = ದುಃಖದ ಆಧಿಕ್ಯ.

364. ದಿನಪ = ಸೂರ್ಯ. ಉಪಟಳ = ಹಿಂಸೆ. ಅಂಧಕಾರ = ಕತ್ತಲೆ. ಅನುಪಮದ = ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ. ಕಾರೊಡಲ್ = ಕರಿದು + ಒಡಲ್. ಬೇಡಪಡೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ, ಬೇಡರ ಗುಂಪು. ಬೇಂಟೆ = ಬೇಟೆ. ವಿಪಿನ = ಕಾಡು. ನಿನದ = ಶಬ್ದ.

365. ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳು = ಒಂದೊಂದು ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿಯೂ. ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ = ಕಪ್ಪಗಿರುವ. ಪರ್ಬುಗೆ = ಹಬ್ಬಿಕೆ. ಹಾಸು = ಹಗ್ಗ; ತ್ಸ.-ಪಾಶ. ಶಬರಸೇನೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ. ಸೋವುತ್ತ = ಅಟ್ಟುತ್ತ. ಎಚ್ಚು = ಹೊಡೆದು; ಧಾ.-ಇಸು.

366. ಪಂದಿ = ಹಂದಿ. ದಂತಿ = ದಂತವುಳ್ಳುದು, ಆನೆ. ಸಿಂಗ = ಸಿಂಹ. ವನಮಹಿಷ = ಕಾಡುಕೋಣ. ಉದ್ದಿಕೊಂಡ = ತಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ. ಮರದಿಗುಡು = ಮರದ ತೊಕ್ಕೆ. ಪಾವಿತ್ತಲಿದೆ = ಪಾವು + ಇತ್ತಲ್ + ಇದೆ. ಪಕ್ಕೆ—ಇಲ್ಲಿ-ಸ್ಥಾನ. ಮರಿ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲೆ. ಇಕ್ಕೆ = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಪುಳಿಂದ = ಬೇಡ.

367. ನಿಡುಸರಳ್ = ನಿಡಿದು + ಸರಳ್. ಪೊಡೆ = ಹೊಡೆ. ಸಾರ್ಚು = ಸೇರಿಸು. ತುಡುಕು = ಕೈಚಾಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊ. ಮೊಗಸು = ಆರಂಭಿಸು. ಅಡಗು = ಅಡಗಿಕೊ. ಅಡರು = ಹತ್ತು. ಪಡಿತಳಿಸು = ಹಿಡಿದುಕೊ.

368. ಉರದ = ಎದೆಯ. ಏರೆದೆಗೆದ = ಏರುವ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದ, ಎಂದರೆ ಮುಂಭಾಗದಪ್ಪನಾಗಿರುವ. ಹಬ್ಬುಗೆಯ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಪಚ್ಚಳ = ಪೃಷ್ಠಭಾಗ. ಜಂಘೆ = ಮೊಳಕಾಲು. ಕೊಂಕುಗುರ್ = ಕೊಂಕಾದ ಉಗುರ್, ಬಗ್ಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಗುರು. ಮಡಿಗಿವಿ = ಮಡಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ. ಕಿಡಿಗಂಗಳ್ = ಕಿಡಿಯಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಹೆಬ್ಬಲ್ಲು = ಪಿರಿದು + ಪಲ್ಲು. ಬಿಡುವಾಯ್ = ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಬಾಯಿ. ಕೆನ್ನಾಲಗೆ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ನಾಲಗೆ, ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ನಾಲಗೆ. ಗಬ್ಬಿನಾಯ್—ಮರಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೇಟೆಯನ್ನು ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಬೇಟೆಯೊಡುವ ನಾಯಿ. ಕೇಸರಿ = ಸಿಂಹ.

369. ಕುತ್ತುಗರ್ಗಳಂ = ಹೊದರುಗಳನ್ನು. ಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ = ಬೀಳಿಸಿದರು. ಸಿಡಿಗುಂಡು = ಹಾರಿಸುವ ಗೋಲಿ. ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳು = ದೂರಕ್ಕೆ ಎಸೆದು ಹೊಡೆವ ದೊಣ್ಣೆಗಳು. ಉರಬೆ = ವೇಗ. ಇರುಬೆ = ಗುಂಪು. ನೇಣು = ಹಗ್ಗ. ಉರಲ್ಗೊಲೆ = ಬಲೆಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ. ಕಿರಾತರು = ಬೇಡರು.

370. ಎರಳೆ = ಹುಲ್ಲೆ. ಚಾಪಲಹಯ = ಚಂಚಲವಾದ ಕುದುರೆ. ಬಳಿಸಂದನು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನು.

371. ಮೃಗಯಾಕಾಮನಾಗಿ = ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಕುರಂಗ = ಹುಲ್ಲೆ. ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ = ಹಿಂದುಗೂಡಲೆ ಹೋದನು. ಜವ = ವೇಗ. ಮುಂಚಲು = ಮೀರಲು.

372. ಹರಿಣ = ಹುಲ್ಲೆ. ಹರಿ = ವಿಷ್ಣು, ಕುದುರೆ. ಹರಿತಂದ = ಬಂದ. ಲಹರಿ = ಪ್ರವಾಹ. ಕಡವರ = ನಿಧಿ. ಎಡಹಿ = ಎಡವಿ.

373, ವಾಜಿ = ಕುದುರೆ. ಸಗ್ಗಳಿಯ = ತೊಗಲಿನ ಚೀಲದ. ಗಳದೊಳು = ಕಂಠದಲ್ಲಿ. ಸೈಪಿಡು = ಸಂತೈಸು, ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸು. ಎರಕೆಯ = ಅಪೇಕ್ಷೆಯ, ಮೋಹದ. ವಸು = ನಿಧಿ. ಅಗ್ಗದ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ತ್ಸ.—ಅರ್ಘ.

374. ಒಡಹುಟ್ಟಿದರು = ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು.

375. ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನ = ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ಷೆ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗ = ಸಾರಂಗ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗಭಾವದ = ಹುಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ. ಪಚ್ಚಿಸಿ = ವಿಭಾಗಮಾಡಿ. ಮೃಗಜೀವಿಗಳು = ಮೃಗಗಳಿಂದ ಜೀವನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು. ಮೃಗಧರ = ಚಂದ್ರ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರ.

376. ಚರರು = ದೂತರು. ಕಂದನಂ = ಮಗನನ್ನು. ಸಾನಂದದಿಂ = ಹರ್ಷದಿಂದ. ಪೊರೆಯೇರಿದಳ್ = ಹಿಗ್ಗಿಹೋದಳು. ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ = ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ವೃಕ್ಷ.

377. ವಿದಿತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ. ಉತ್ತರೋತ್ತರವನು = ಮುಂದಾಗಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು. ಶಶಾಂಕ = ಚಂದ್ರ; ಶಶ = ಮೊಲವೇ, ಅಂಕ = ಗುರುತಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಕಳಕಳಿಸಿ = ಗಹಗಹಿಸಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ನಗುವನು = ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವನು. ಉಚ್ಚರಿಸಿ = ಹೇಳಿ. ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು = ಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

378. ಮಣಿದೀಪ = ರತ್ನದೀಪ. ಬಿತ್ತರದ = ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಸಂತಾನ = ಮಕ್ಕಳು. ಉತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದು = ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುದು. ಸುರಪುರ.... ಭಕ್ತರು—ಜೈಮಿನಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಸುರಪುರದ ಎಂದರೆ ದೇವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೆ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

379. ಗಜಪುರ = ಹಸ್ತಿನಾಪುರ. ಹಾಳಾದ = ಕೆಟ್ಟುಹೋದ. ಎಚ್ಚರಿಸು—ಇಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡು. ವೃಷಧ್ವಜ = ವೃಷಕೇತು, ಕರ್ಣನ ಮಗ.

380. ಒಳ್ಳಿತು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ತಾತ = ತಂದೆ; ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಗಳ್ಳ = ಜೀವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡಡದೆ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನು. ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ = ನನ್ನತಂದೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನು. ಹೊಳ್ಳಿದೆಯ = ಸಾರವಿಲ್ಲದ ಎದೆಯ, ಅಂದರೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ. ಹೊರಬಿಗರೊಳು = ಹೊರಗಣವರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ. ಕಳಂಕ = ಭೀತಿ. ಆಹವ = ಯುದ್ಧ. ಬಿಂಕಮಂ = ಗರ್ವವನ್ನು.

381. ಮಂದಿ—ಇಲ್ಲಿ-ಕಾಲಾಳು. ಧನಂಜಯ = ಅರ್ಜುನ. ಪೊಂದೇರ್ಗೆ = ಚಿನ್ನದ ತೇರಿಗೆ. ಚಾಪ = ಬಿಲ್ಲು. ನರನಂದನ = ಅರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನ. ಆಹಡೆ = ಆದರೆ. ಕರ್ಣಜ = ಕರ್ಣನ ಮಗ ವೃಷಕೇತು.

382. ವಾಸಿ = ಖ್ಯಾತಿ. ಫಲ್ಗುಣ = ಅರ್ಜುನ. ಕಣೆ = ಬಾಣ. ನೇಸರಣುಗನ = ಕರ್ಣನ; ಹೇಗೆ? ಬರಿಕೈದು = ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ. ಬರಿದುಮಾಡಿ. ಪಾರ್ಥಿ = ಬಭ್ರುವಾಹನ.

383. ಎಚ್ಚಂಬು = ಎಚ್ಚ + ಅಂಬು, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಬಾಣ. ವರೂಥ = ತೇರು.

384. ಶರಸಂಧಾನ = ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೂಡುವುದು. ಸತ್ವ = ಶಕ್ತಿ. ಸಾಹಸ—ಅಪಾಯವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಡದೆ ನುಗ್ಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಚ್ಚು. ಲಕ್ಷ್ಯ = ಗುರಿ. ಲಳಿ = ಚಳಕ. ಲಾಘವ = ವೇಗ. ಮುಂದುವರಿವ = ಮುಂದಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವ. ಮೋಡಿ = ಚಲ. ಭಾರಣೆ = ಗೌರವ.

385. ಬಾಡಬ, ವೈಷ್ಣವ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಉಚ್ಚಳಿಸಿ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ತಚ್ಛೋಣಿತ = ಆರಕ್ತ; ಯಾವ ಸಂಧಿ? ಭೋಗವತಿ = ನಾಗಲೋಕ, ಪಾತಾಳ.

386. ಹೊಡಕರಿ = ಉಬ್ಬಿ. ರೋಷಾಗ್ನಿ = ಕೋಪವೆಂಬ ಬೆಂಕಿ. ಬಿಲ್ಲಾಳು = ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶೂರ. ಪೊಣರ್ದ = ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ. ಚಿಗಿದು = ಹಾರಿ.

387. ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ = ಮೂರು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ. ಬಾನೆಡೆ = ಬಾನ್ + ಎಡೆ, ಆಕಾಶಸ್ಥಳ. ಸರಿತ್ = ನದಿ.

388. ಇಳೆಗೆ = ಭೂಮಿಗೆ. ಪೊಡೆಚೆಂಡು = ಪುಟಚಂಡು. ಪಚಾರಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ—ಬಭ್ರುವಾಹನನ ತಾಯಿ, ಅರ್ಜುನನ ಹೆಂಡತಿ. ನಾಕ = ಸ್ವರ್ಗ.

389. ಸಂಪಾತಿ..............ಬೀಳುವಂತೆ—ಹಿಂದೆ ಜಟಾಯು ಸಂಪಾತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಗೃಧ್ರಗಳು ಹಟದಿಂದ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ವರೆಗೂ ಹಾರಿದಂತೆ

ಯೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತಿಯು ಸೂರ್ಯನ ತಾಪದಿಂದ ಗರಿ ಸೀದು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆಯೂ ಪುರಾಣಕಥೆ. ತ್ರಿಭುವನ = ಮೂರುಲೋಕ. ಸುಭಟ = ಒಳ್ಳೆಯ ವೀರ. ದಿವಸವಲ್ಲಭ = ಸೂರ್ಯ.

390. ಮಸ್ತಕ = ತಲೆ. ಸಾಯಕ = ಬಾಣ. ಬೀಭತ್ಸು = ಅರ್ಜುನ. ಒಬ್ಬೆರಳು = ಒಂದು + ಬೆರಳು.

391. ಧುರಕ್ಕೆ = ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ. ಗಾಲಿ.........ನ್ತೊಲು—ಹಿಂದೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ತೇರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಕೊಳ್ಳಲು, ತನ್ನ ತೇರನ್ನು ಎತ್ತುವವರೆಗೂ ಯುದ್ಧಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು.

392. ಅರುಣಾಂಬು = ರಕ್ತ; ಕೋಡಿವರಿ = ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿ. ಪೆಣಗುವರ್ = ಹೆಣಗುವರು.

393. ಐದೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ = ಬಿಲ್ಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣರು. ಕವಲಂಬು = ಕವಲೊಡದಿರುವ ಬಾಣ. ಕಂಧರ = ಕತ್ತು.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

ಸೂಚನೆ:—ಕೌಶಿಕ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ. ರಥಕಾರ = ತೇರು ನಡೆಯಿಸುವವನು. ಜೀವರು = ಜೀವಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು.

395. ಉಡುಗಣ = ನಕ್ಷತ್ರಸಮೂಹ. ನಡುವಣ = ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ. ಎಡೆಗೊಂಬ = ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ. ಮುಗಿಲ್ಪಡೆ = ಮೇಘದ ಪಡೆ. ಮುಸುಗು = ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು.

396. ಅಳ್ಳಿರಿವ = ಶಬ್ದಮಾಡುವ. ಗುಡಿ = ಧ್ವಜಪಟ, ಬಾವಟ. ಸರಬಿಗಿದು = ಸರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ.

397. ಝಲ್ಲರಿ = ಜಾಲರಿ. ತಳಿತ = ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಇಡುಕುರ = ಸಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ. ಝಾಡಿಸುವ = ಬೀಸುವ. ಸೀಗುರಿ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಕುಂಚ. ಅವಧಾರು ಜೀಯ—ಇವು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಗೌರವ ಸೂಚಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗಳು.

398. ನಸುಗುನಿ = ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಉರಿವ ನಸುಗುನ್ನಿ ಎಂಬ ಗಿಡ. ನಿಟ್ಟಿಸದೆ = ನೋಡದೆ. ಸವಿದ = ತಿಂದ. ಕರ್ದುಕಿ = ಕಚ್ಚಿ. ಚಂಚು = ಕೊಕ್ಕು. ಬಸವಳಿಯುತೆ = ಪರವಶವಾಗಿ. ಮಾಮಸಕದಿಂ = ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಪೊಲಗೆಟ್ಟ = ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವಾದ, ಅಗಲಿದ.

399. ಬಿರು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ. ವೈಶಾಖ = ಬೇಸಗೆ. ಅರುವೆಗಪ್ಪಟ = ಹರಕುಬಟ್ಟೆ ಪೊಡೆವಟ್ಟು = ಪೊಡಮಟ್ಟು, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ.

400. ಬೆಸಕೆಯ್ವುದು = ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ನಡೆವುದು.

401. ಗೊಂದಣಂಮಿಗೆ = ಗುಂಪುಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅಥವಾ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದೊಡನೆ. ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲು = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹಾಕಲು. ಆರ್ತದಿಂ = ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಸಾರಲೆಂದು = ಡಂಗೂರ ಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು. ಜನದ ಅಳವರಿಯಲೆಂದು = ಎಷ್ಟು ಜನವಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ. ಉರಿಹೊಯ್ದ = ಬೆಂಕಿ ಸೋಂಕಿದ. ಹೂಗಣಿ = ಪುಷ್ಪವಾಟಿಕೆ.

402. ಕಲಿ = ಶೂರನೇ. ಕಾಮಿನೀಜನಂ = ಹೆಂಗಸರು. ಎನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯ ಹುದು = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಭಂಗಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠನೊಡನೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದನು. ಆ ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

403. ತೊತ್ತ = ಆಳನ್ನು, ದಾಸಿಯನ್ನು. ಇತ್ತು = ಕೊಯ್ದುಕೊಟ್ಟು. ಮಾಣಿಕದೊಡವು = ರತ್ನಾಭರಣ. ಕುರಿಗುರುಳಂ = ಕುರಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನು. ಓವದೆ = ರಕ್ಷಿಸದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುತಲೆವೆರಸಿ = ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನೊಡನೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆ.

404. ಅಂಕ = ಲೆಕ್ಕಗಳು. ಟಂಕ = ಧನ. ಕುಳಕರ್ಣ = ಲೆಕ್ಕಬರೆವವನು, ಗುಮಾಸ್ತೆ. ದುರ್ಗ = ಅಪಾಯ ಬಂದಾಗ ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮುದ್ರೆ = ರಾಜನ ಮುದ್ರೆಯ ಉಂಗುರ. ಬೇರೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟು = ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು.

405 ಹಡಪಾಳರು = ಹಡಪವಳರು ಎಂದರೆ ತಾಂಬೂಲದ ಸಂಚಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವವರು. ಭಂಡಾರಿಗಳನು = ಭಂಡಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು. ಏವೊಗಳ್ವೆನು = ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ, ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

406. ಬರೆತ = ಒಣಗಿಹೋದ, ನಿರ್ದ್ರವವಾದ. ದುಗುಡವ್ವೊಳ್ಕಾಡುವಂಗಂ ದುಃಖದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಶರೀರ. ನಿರೋಧಾಗ್ನಿ = ತಡೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಂತಾಪ.

407. ಸಿರಿಮಡಿಯ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳ. ಮರ್ದನದ = ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಮುಕುವ. ಹಂತಿಗಳ = ಪಂಗ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಊಟಮಾಡುವ. ಪಡಿಸಣದ = ಊಟಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಷವಾದುದನ್ನು ತಿನ್ನುವ. ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ = ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ. ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ

= ಹಲವು ಬಗೆಯ ಊಳಿಗದವರು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠ್ಯಂತದ ಪದಗಳು 'ನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ್' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

408. ನಾಣಯದ ವರ್ಗ = ನಾಣ್ಯಗಳ ರಾಶಿ. ಶಸ್ತ್ರಸದನ = ಆಯುಧಶಾಲೆ. ಹಸ್ತಿ ಸಂದೋಹ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ಪದಾತಿವ್ರಾತ = ಕಾಲಾಳಿನ ಸಮೂಹ. ಕಂದರ್ಪ = ಮನ್ಮಥ.

409. ಸಿವುಡಿ = ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ರುಮಾಲು.

410. ಬಸುರಂ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಕಟ್ಟೊರಲಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡು. ಮಿಡುಕಿತು = ನಡುಗಿತು.

411. ಹಾಸಿಗೆಯೊಳು = ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಪವಡಿಸುವಾತ = ನಿದ್ರೆಮಾಡುವವನು. ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ = ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾಗಿ.

412. ಮುಗುದರಸು = ಮುಗ್ಧನಾದ ಅರಸು, ಏನೂ ಅರಿಯದ ಅರಸು.

413. ಜಡೆಗಳೆದು = ಜಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ. ಮಕುಟ = ಕಿರೀಟ. ಕಂದಮೂಲ = ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು. ಅಸಿ = ಕತ್ತಿ.

414. ಮಲೆತು = ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಔದ್ಧತ್ಯದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ. ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ = ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ ಮೋಹ ಮದ ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಎಂಬ ಆರು ಅಂತಶ್ಶತ್ರುಗಳು. ಕರಣವ = ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು. ಸಂತವಿಡಲರಿಯದವ = ಸಮಾಧಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರದವನು. ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ = ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ. ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ = ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರದಂತಿರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು. ಕಣಕೆಟ್ಟುದೆ = ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಯಿತೇ, ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತೇ?

415. ಅಜ್ಞಾತವಾಸ = ಇದ್ದ ಸ್ಥಳ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ವಾಸಮಾಡುವಿಕೆ. ಎರೆವರ = ಯಾಚಕರ.

416. ಆಸವಸ = ಆತುರ. ಒಗೆಯೆ = ಸುರಿಸಲು.

417. ಮಾರುತ್ತರ = ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ. ಅಧಮರು = ನೀಚರು.

419. ಅನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ. ಅಪ್ಪೈಸಿ = ಒಪ್ಪಿಸಿ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

420. ಒಡ್ಡು = ಗುಂಪು. ಜಾರೆ = ಹೊರಟುಹೋಗಲು. ಕಂಪು = ಪರಿಮಳ. ತಾರೆ = ಬತ್ತಲು. ಪೇರೆ = ಹೇರಿಕೊಳ್ಳಲು. ವಸಂತಾಗಮ = ವಸಂತಋತುವಿನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ. ಮನೋರಾಗ = ಸಂತೋಷ.

421. ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ = ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಎಂದರೆ ಧ್ವನಿ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ. ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾನಿನಿ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಚಂಡಾಳಿ = ಚಂಡ + ಅಳಿ, ಕೊಬ್ಬಿದ ದುಂಬಿ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀ, ಹೊಲತಿ. ನಳಿನಿ = ಕಮಲವೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಬಂಡಿಗೆ = ಮಕರಂದಕ್ಕೆ ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ. ಮಧು = ವಸಂತಋತು ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಮದ್ಯ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುಪಾನದಿಂದ ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ವ್ರತವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ನೀಚರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಬೆಳಿಸುತ್ತಾರೆ; ರಾಜಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ; ಜಾತಿಧರ್ಮವೂ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

422. ಪದಂಪು = ಪದಪು, ಸೌಖ್ಯ. ಬಿಣ್ಪು = ಭಾರ. ಕದಂಪು = ಕೆನ್ನೆ. ಚೈತ್ರಾಗಮ = ವಸಂತಾಗಮ.

423. ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿ = ಚಿನ್ನದ ಕುಸುರಿ, ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗೆಜ್ಜೆ. ಮಿಡಿ = ಹಸರುಗಾಯಿ. ಪಚ್ಚೆವರಲ = ಪಚ್ಚೆಯ ಹರಳಿನ. ಸೂಸಕ = ಗೊಂಚಲು. ಗುದಿ = ಗೊಂಚಲು. ಸ್ಮರನ = ಮನ್ಮಥನ. ಕೈಗೈದ = ಅಲಂಕರಿಸಿದ. ಗೂಡಾರ = ತ್ಸ.-ಗೂಢಾಗಾರ, ಡೇರೆ.

424. ತೇರ್ಕೈಸಿ = ಗುಂಪುಕೂಡಿ. ಅವರ = ಅವುಗಳ; ಇದು ಹಳಗನ್ನಡದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ. ಮೊಳಗು = ಗುಡುಗು. ಮಾರುತಹತಿಯೊಳು = ಗಾಳಿಯಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ತೋರ = ದಪ್ಪನಾದ. ಬಂದುಗೆಯ = ಬಂಧೂಕವೆಂಬ ಗಿಡದ. ರಯ್ಯಮಾದ = ಸೊಗಸಾದ. ಇಂದ್ರಗೋಪ = ಮಳೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಹುಳ.

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

424*b*. ಉದಯಾಚಲ = ಉದಯಪರ್ವತ. ರವಿ = ಸೂರ್ಯ. ಪದಪು = ಪ್ರೀತಿ. ಬಿಜ್ಜಳ—ಈ ರಾಜನು ಕಾಲಚೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ಇವನು ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು ; ಈತನಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಮತೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಬಸವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು.

425. ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ = ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಗೋಡೆಗಳು. ಅಮರಿ = ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ; ಧಾ.-ಅಮರ್. ಖಚಿತ = ಕೆತ್ತಿದ. ಜೊನ್ನ = ಬೆಳದಿಂಗಳು ; ತ್ಸ.-ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ. ಪುದಿದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ಮಂಡಳಿಸಿ = ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು. ಗದ್ದುಗೆ = ಪೀಠ ; ಮಂಡಲಾಧೀಶರು = ಸಾಮಂತರಾಜರು.

426. ತೊಡರಿನ = ಬಿರುದಿನ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳ. ಪೊಂಜರಪಣಿ = ಪೊಲ್ + ಸರಪಣಿ. ಕರವಾಳ = ಕತ್ತಿ. ಮುಡುಹು = ಭುಜಶಿರಸ್ಸು, ಹೆಗಲು.

427. ದಿನವಹಿ = ಆಯಾ ದಿನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಲೆಕ್ಕಗಳ ಕಡಿತ, ರೋಜುವಾರುಲೆಕ್ಕ. ವರ್ಗ = ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಹೆಸರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಹಾಳೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅವರುಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ. ಮಾಸಾಂತಿಕ = ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆವ ಒಟ್ಟು ಲೆಕ್ಕದ ಪಟ್ಟಿ. ಭೇದಕರ್ = ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡುವವರು, ತನಿಖೆ ಮಾಡುವವರು. ಪರಿಕಿಸು = ಪರೀಕ್ಷಿಸು. ಒಳಗುಗಾಣದಂತೆ = ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ. ನೈಜಮಾಗೆ = ಸ್ವಭಾವವಾಗಲು. ಜೆಚ್ಚರ = ಜಾಗರೂಕತೆ. ಕರಿಣಿಕ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆವ ಗುಮಾಸ್ತೆ.

428. ಶ್ರುತಿ = ವೇದ. ಶಬ್ದ = ವ್ಯಾಕರಣ. ಯಜ್ಞಸೂತ್ರ = ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಜನಿವಾರ. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

429. ಶಾರೀರಸೂತ್ರ = ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ನಿಧಾನ = ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣ.

430. ತಲೆದೊನೆಸುವ = ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆತೂಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ. ಸಮಸ್ಯೆ = ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಅರ್ಥತೋರುವಂತೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮಂಜಸವಾಗುವಂತೆ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುವುದು; ಉದಾ.—"ದನವಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು ಬಸದಿಯೊಳ್ ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದರಲ್ಲಿ "ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋಧರ್ಮಃ" ಎಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಜೈನರ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ದನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಜೀವಪಶುವನ್ನು ಕೊಯ್ದರೆಂಬುದು ಅಸಂಭವ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಸ್ಯಾ ಪೂರ್ತಿಮಾಡುವ ಜಾಣನು ಮೊದಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಚಂ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ "ಚಂದನಮಂ······ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂದು ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂತೀ ಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಘಟಿಕಾಶತ = ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆವುದು.

431. ದಾನರಾಧೇಯ = ದಾನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಂತಿರುವವನು; ಕರ್ಣನು. 'ರಾಧೆ' ಎಂಬುವಳಿಂದ ಸಲಹಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಧೇಯನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಬೊಮ್ಮಾಯು = ಬ್ರಹ್ಮನು ಇರುವವರೆಗೂ ಆಯುಸ್ಸು. ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು. ಕೈವಾರ = ಸ್ತೋತ್ರ. ಕಿವಿಗಿಡಿ = ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ.

432. ಭಗದತ್ತ—ಈ ರಾಜನು ಆನೆಯೇರಾಟದಲ್ಲಿ ಬಲು ಜಾಣನೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ಸಾಟಿ=ಸಮಾನ. ಕಂಧರ=ಕತ್ತು; ಕಂ=ತಲೆಯನ್ನು, ಧರ=ಧರಿಸಿರುವುದು. ಬಿರುದುಕಡೆಯ=ಬಿರುದಿನಬಳಿ. ಕಡೆಯ—ದ್ಭ.-ಕಟಕ ರೇವಂತ—ಈತನು ಕುದುರೆಯೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜಾಣನು. ಪಾಸಟಿ=ಸಮಾನ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

433. ಭೂಜ=ವೃಕ್ಷ ; ಹೇಗೆ? ಸಗಾಢ=ಸಮೃದ್ಧವಾದ.

434. ಗವಾಸ್ಪದ=ದನಗಳ ದೊಡ್ಡಿ, ತುರುಹಟ್ಟಿ.

435. ಮಂಜರಿ=ಗೊಂಚಲು. ಮಂಜುಳಧ್ವನಿ=ಮನೋಹರವಾದ ಧ್ವನಿ. ಪರಮೆ=ಭ್ರಮರ, ದುಂಬಿ.

436. ರಸಂಗಳಂ=ನೀರನ್ನು. ಒರೆಯದ=ಸ್ರವಿಸದ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಗಳನ್ನು. ಮರೆಯದ=ತೋರಿಸದೆ ಇರುವ. ಧರಂಗಳಂ=ಪರ್ವತಗಳನ್ನು. ಸೊರ=ತ್ಸ.-ಸ್ವರ.

437. ಆವ ಚೋದ್ಯಂ=ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು. ಕರ್ದುಂಕಿದೊಡೆ=ಕುಟುಕಿದರೆ. ಇನಿದು=ಮಧುರವಾದ. ಕಾಲ್ಗಳು=ಕಾಲುವೆಗಳು. ಪಾಮರಿ=ಹೊಲಗಾವ ಹೆಂಗಸು.

438. ಸೋವ=ಅಟ್ಟುವ. ಏಳಿದಂಗೆಯ್ದು=ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ಕೀರಾಳಿ=ಗಿಳಿಗಳ ಗುಂಪು. ಕಳವೆ=ತ್ಸ.-ಕಲಮಾ, ಭತ್ತದ ಪೈರು. ಪಸುರ್ವಟ್ಟೆ=ಹಸುರುಬಟ್ಟೆ.

439. ಕಿಕ್ಕಿರಿದ=ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದ.

440. ಖಂಡಶರ್ಕರೆ=ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ. ದಿಂಡಿರುಳ್ಚು=ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವಂತೆ ಉರುಳಿಸು. ಅಳ್ಳೆಗೆ=ಆಳಿದವನಿಗೆ, ಧಣಿಗೆ. ಕೋದಂಡ=ಬಿಲ್ಲು. ಉದ್ದಂಡತೆಯ=ಹೆಚ್ಚಾದ. ಸೋಗೆವಸುರ=ಸೋಗೆಯ ಹಸರು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ.

441. ತಕ್ರ=ಮಜ್ಜಿಗೆ. ಸತ್ರದಾಲಯಂ=ಸತ್ರದ ಮನೆ.

442. ಮುಕ್ತಿಕಾಂತೆಯರ ಮನೆಯೆಂತೆ=ಮುಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೆಂಬ ಹಾಗೆ. ಶೈವನೇಮ=ಶಿವನಿಷ್ಠೆ, ಶಿವಸಂಬಂಧವಾದ ನಿಯಮ. ಕೋಶಗೃಹ=ಬಂಡಾರ ಬೊಕ್ಕಸ. ತಿಂತಿಣಿ=ಗುಂಪು. ಸೌಧ=ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ತಾಣ=ಸ್ಥಳ.

443. ಕೌಂಗು=ಅಡಕೆ. ಕೊಂಚೆ=ತಿತ್ತಿರಿಯೆಂಬ ಪಕ್ಷಿ. ಪೂವೆಂಡು=ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಕರಂದ. ಕಾದಲರ್=ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು.

444. ಚೂತ= ಮಾವಿನಮರ. ಪರ್ವಿದ= ಹಬ್ಬಿದ. ಪೂಗ= ಅಡಕೆ. ಕೊರ್ವಿದ = ಕೊಬ್ಬಿ ಬೆಳೆದ. ಕದಳಂ= ಬಾಳೆ. ಬೀಡೆವಣ್= ಬಿರಿತು ಇರುವ ಹಣ್ಣು. ಪನಸ= ಹಲಸು. ಕಿಸುವಣ್= ಕೆಂಪಾದ ಹಣ್ಣು. ತೋರ್ಪ= ತೋರುವ. ನಾರಂಗ= ಹೇರಿಳೆಹಣ್ಣು. ಜಂಬೀರ= ನಿಂಬೆ.

445. ಸುರಿ.........ಕೊಂಡನೆ—ಇಂದ್ರನ ಕಾಂಡವ ವನವು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ದಶಶಿರನ.........ವಡೆದೆನೆ—ರಾವಣನ ಅಶೋಕನವನವು ಹನುಮಂತನಿಂದ ಹಾಳುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಎಂದು ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ. ಧನದ......ಪಕ್ಕಾತೆನೆ—ಕುಬೇರನ ಚೈತ್ರರಥವೆಂಬ ಉದ್ಯಾನವನವು ರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಒಂದು ಜಾತಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು; ಇಲ್ಲಿ-ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ತುಳಿತ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನೀಚರ ಕಾಲ ಒದತಕ್ಕೆ ಈಡಾಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಪುಟ್ಟ= ತ್ಸ.—ಪರಪುಷ್ಟ.

446. ಪಾತ್ರ= ಮೇಳದವರು, ಕುಣಿವವರು. ಅಂಗಭವ= ಮನ್ಮಥ. ಸಲ್ಲಾಸ್ಯಭವನ= ಮೇಳಕಟ್ಟುವ ಮನೆ.

447. ಪೊಕ್ಕುಳಿ= ಕೋಕಿಲ. ಓವರಿ= ಕೋಣೆ.

448. ಮಲಗುಮಾಡ= ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ಮಾಡುವೆಟ್ಟು= ಕೃತಕಾಚಲ, ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ದಿಣ್ಣೆಗಳು.

449. ಕುರುಜು= ಬಿದಿರುಹಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಂಟಪ ಮೇರುವ= ಗೋಪುರದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಂಟಪಗಳು. ಪೂವಲಿಗೆದರುವ= ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಂಗಳಾರ್ಥವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

450. ಅಕ್ಕರ= ಅಕ್ಷರ. ಕೊಂದಂ= ಇಲ್ಲಿ-ಕೇಡುಮಾಡಿದವನು.

452. ಮೋದದ= ಇಲ್ಲಿ-ಸವಿಯದ.

453. ವಾಚಿಪುದು= ಓದುವುದು.

454. ಅಳವಪ್ಪುದು= ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

455. ಆಪಜ್ಜಲಧಿಗೆ= ಆಪತ್ತೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ. ಯಾನಪಾತ್ರ= ತೆಪ್ಪ, ದೋಣಿ. ನಿಯೋಗ= ರಾಜಕಾರ್ಯ. ಗುರುಪದಂ= ಆಚಾರ್ಯಸ್ಥಾನ.

456. ಇದರಲ್ಲಿ ಧನಕ್ಕಿರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಧನಕ್ಕಿರುವ ಗುಣವನ್ನೂ ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಿದೆ. ತಸ್ಕರ= ಕಳ್ಳ.

457. ಬಿಱಿ= ಕ್ಷಾಮ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

459. ದುಃಖತಿಮಿರ ಜ್ಯೋತಿಗಳ್ = ದುಃಖವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಬೆಳಕಿನಂತಿರುವುವು; ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು.

460. ಪರಹಿತವ = ಇತರರಿಗೆ ಹಿತವಾದ. ಮಾತಂ = ಮಾತನ್ನು.

461. ಪೊರೆವನೆ = ಕಾಪಾಡುವನೆ.

462. ವಚನಾಮೃತ = ಅಮೃತದಂತಿರುವ ಮಾತು.

463. ನಿಂದೆ = ದೂಷಣೆ. ಪೊರ್ದದ = ಹೊದ್ದದ.

465. ಸೈತು = ಸುಮ್ಮನೆ. ಮಾಗಿಯಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು = ಮಾಗಿಯಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಹಾಗೆ ಮೌನವಾಗಿರುವುದು.

466. ಕುಡದನ = ದಾನಮಾಡದವನ. ಲುಬಕನ = ಲೋಭಿಯ.

467. ಸಲೆ = ಸೇರಲು.

468. ಅನುವ = ಸ್ವಭಾವವನ್ನು.

469. ಬವರ = ಯುದ್ಧ. ಸಲ್ಲದ = ಅಯೋಗ್ಯವಾದ. ಅಲ್ಲದ = ಆಪತ್ತಿಗಾಗದ. ಹೊಲ್ಲೆಹವ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು.

470. ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆಂ = ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುವೆನು.

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

471. ಪಳ್ಳ = ಹಳ್ಳ.

472. ಇರಿಯಲ್ ಬಲ್ಲೊಡೆ = ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ. ತೆರಬಲ್ಲರ್— ತಾನೇ ತೀರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ, ಹೊಣೆಯಾಗಬೇಕು.

473. ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ = ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ.

474. ಮಡೆಯ = ಬೆಪ್ಪ. ಬೆಟ್ಟ = ಇಲ್ಲಿ-ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಉಜ್ಜುಗ = ಉದ್ಯೋಗ, ಪ್ರಯತ್ನ. ಋಣ = ಸಾಲ. ಇಡೆ = ಅನ್ನವಿಕ್ಕುವುದು.

475. ಕೈಯಾಸೆ = ಲಂಚದಾಸೆ. ನಿರ್ಭೀತ = ಭಯವಿಲ್ಲದವನು.

476. ದೊರೆ = ಸಮಾನ. ಪಾಷಾಣ = ಕಲ್ಲು. ಪಸುರ್ಪಾವು = ಹಸುರುಹಾವು.

477. ಸಾಧ್ವೀತ್ವದ = ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವುಳ್ಳ. ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ = ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು.

478. ಅರ್ಭಕ = ಮಗು. ಊಡಿಸು = ತಿನ್ನಿಸು.

479. ಆರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿ = ಕಾಡುಹಕ್ಕಿ. ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ = ಹಣ್ಣು ಬಿಡದಿರಲು. ಪುಸಿ = ಸುಳ್ಳು. ದಾತರು = ದಾನಮಾಡುವವರು.

480. ಉಡುರಾಜ= ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಾದ ಚಂದ್ರ. ನ್ಯಗ್ರೋಧ= ಆಲದ ಮರ. ಎಳಗರುಂ= ಎಳದು + ಕರು + ಉಂ. ಮಿಡಿ= ಹೀಚುಕಾಯಿ.

481. ಮಣಿದುಂ= ಬಗ್ಗಿಯೂ. ತೃಣವೇ= ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯೇ. ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ = ಪರ್ವತದಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಹಾಯವಲ್ಲವೆ.

482. ಜಾಹ್ನವಿ= ಗಂಗೆ. ವಸನ= ಬಟ್ಟೆ. ವೆಗ್ಗಳ= ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಗ್ರಹ—ಅಂಗಾರಕ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳು.

484. ಉರುಧೀಸಂಪನ್ನ= ಹೆಚ್ಚಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಚತುರೋಪಾಯ= ಸಾಮ ದಾನ ಭೇದ ದಂಡಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳು; ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು 'ಚತುರುಪಾಯ' ಎಂದಾಗಬೇಕು.

485. ಸುರೆ= ಹೆಂಡ.

486. ಪೊಡೆಯೊಳ್= ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ. ಪಂಕ= ಕೆಸರು. ಗುಡಪಾನ= ಬೆಲ್ಲದಪಾನಕ.

487. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನ ನೋಟ, ಐಶ್ವರ್ಯ.

489. ತೇಳ್= ಚೇಳು. ಖಗ= ಪಕ್ಷಿ; ಹೇಗೆ?

490. ಮುಕುರ= ಕನ್ನಡಿ.

37. ನೀತಿಸಾರ.

491. ಅಧೋಗತಿ= ನರಕ.

492. ಕಡೆಗಣಿಸಿ= ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ.

493. ಬಿಕ್ಕು= ತಿಕ್ಕಲು ಮಾತಾಡುವುದು. ನಕ್ಕದೆ= ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಉಚ್ಚರಿಸದೆ. ಬಣಿತೆ= ಮಾತು.

494. ಗಮಕಿ= ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವವನು.

495. ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ= ಕೇಳದೆ. ಕಲ್ಲೆದೆತನದಿಂದ= ಕಠಿನತೆಯಿಂದ.

496. ಮೂಕೊರೆಯ= ಮೂಗುಹರಕ.

497. ಅರಿತ= ಜ್ಞಾನ.

498. ಪದಾಭರಣ= ಕಾಲಿಗೆ ಆಭರಣ.

500. ಎಡೆಯಾಡಿಸಿ= ಸುತ್ತಿಸಿ.

501. ಮುರುಡು= ಓರೆಪೋರೆ, ಮೊರಡಾಗಿರುವುದು.

502. ಸಾಲದೆ= ಸಾಲಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ. ನಿಚ್ಚವಯಣ= ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರಯಾಣ.

505. ಪಳಿಗೆ= ದೂಷಣೆಗೆ. ಈಡುಮಾಳ್ಪುದಂ= ಆಸ್ಪದ ಮಾಡುವುದನ್ನು. ಪರಗತಿವಿಲಯಾಸ್ಪದಮಂ= ಮುಂದಣಗತಿ ಕೆಡಿಸುವಂತಹುದನ್ನು.

506. ಆವು = ಹಸು. ಗಾವಿಲರು = ಏನೂ ಅರಿಯದವರು; ಇಲ್ಲಿ-ಕೆಟ್ಟವರು.
511. ಕತದಿಂ = ಸಲುವಾಗಿ, ಕಾರಣದಿಂದ.

38. ಕಡಿಬಡೆಯ ಧರ್ಮ.

513. ಒತ್ತಿನುಡಿಯದೆ = ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಹೇಳದೆ. ಒತ್ತರಿಸದೆ = ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕದೆ. ಆಣತಿ = ಆಜ್ಞೆ. ಎಸಗುವುದು = ಮಾಡುವುದು.

514. ಅವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ = ಅವಮಾನ ಮಾಡದೆ. ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ = ಮದದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋಗದೆ.

515. ಮೂಗುವಡದೆ = ಮೂಗಿಯ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡದಿರದೆ. ಮೋಡಿ = ಹಟ. ಲೋಗರು = ಜನರು.

516. ಮುದಪರು = ಮುದುಕರು. ಎದೆಗೊಳಿಸುವುದು = ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

517. ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ = ಇಲ್ಲಿ—ತಪ್ಪೆಣಿಸಿ. ಕೂರ್ತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ. ತೆತ್ತಿಗರು = ನಂಟರು. ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ = ಒಂದಿಕೆಮಾಡಿ, ಸೇರಿಸಿ.

518. ಮಿಾಹ = ನೀರು ಎರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.
519. ಹದುಗಿಸದೆ = ಭಯಪಡಿಸದೆ. ಮರುಕ = ಪ್ರೀತಿ.
520. ಮಿಸಿಸುವುದು = ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸುವುದು, ಎರೆವುದು.
521. ಹಸುಮಕ್ಕಳು = ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳು.
522. ಮೂದಲಿಸದೆ = ಮುಯ್ಯಾಡಿ ಹಂಗಿಸದೆ.
523. ಬೇನೆವಡೆದರ = ರೋಗಿಗಳನ್ನು. ಹಯನುಗಳ = ಹಸುಗಳನ್ನು. ಓವುವುದು = ರಕ್ಷಿಸುವುದು.

524. ಬೀಳುಗಳೆವರು = ಹೀಯಾಳಿಸುವರು.
525. ಸವನಿಪುದು = ಉಂಟಾಗುವುದು.
527. ಅಲೆಗೆಯ್ಯದ = ತೊಂದರೆಪಡಿಸದ.

528. ಪತ್ತುಗೆ = ಸಂಬಂಧ. ನೇಹ = ಸ್ನೇಹ. ಜೌವನ = ಪ್ರಾಯ. ನಡೆವೆಣ = ಓಡಾಡುವ ಹೆಣ, ಜೀವಚ್ಛವ.

529. ಗಾಂಪ = ಬೆಪ್ಪ. ಬಲುಬವಣಿಗೊಂಬವ = ಬಲುವಾಗಿ ಪೇಚಾಡುವವನು.
530. ಮಂದಿವಾಳ = ಜನಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು. ನೀಕರಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು.
531. ತವರವರು = ತವರು ಮನೆಯವರು, ಹೆತ್ತ ಮನೆಯವರು.

532. ಮೊನೆವಾತು= ಕ್ರೂರವಾದ ಮಾತು. ಅಳಲುವ= ದುಃಖಪಡುವ.

535. ಎರವು= ಭೇದ.

536. ತೋಟಿ= ಜಗಳ. ಬೂತಾಟ= ಹೊರಗಣ ವೇಷ, ಬೂಟಾಟ.

536. ಪರಿವುದು= ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗುವುದು, ಜಂಪು= ಸೊಂಪು.

540. ಮೊಳಿದೋರಿ= ಮೊಳಕೆ ಮೊರಟು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ.

541. ಅಲ್ಲದವರು= ಆಗದವರು. ಪುಳಿತ= ಹುಳುಬಿದ್ದ.

542. ಅಲಸದೆ= ಪಾಲುಮಾರದೆ.

543. ತೊಣ್ಡುವೆಣ್ಗಳ= ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ತಿರುಗುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ. ನೇಹದೊಡಕು= ಸ್ನೇಹವೆಂಬ ಗೋಜು. ಲಣ್ಡೆವೆಣ್ಗಳ= ನೀಚಸ್ತ್ರೀಯರ. ಪೊರ್ದುಗೆವಡೆಯದೆ= ಹೊದ್ದಿಕೆಯಾಗಿರದೆ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

544. ಜಲರುಹಾಕರ= ಸರಸ್ಸು.

545. ಆರವೆ= ಆರಾಮ, ತೋಟ. ದಳ= ಎಲೆ. ವಿಟಪ= ಮರ.

546. ಕುಡಿವೆಳಗು= ಕುಡಿಯಂತೆ ಬಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿ. ನಿಡುಗೊಂಬು= ಉದ್ದವಾದ ಕೊಂಬೆ. ಅಡಸಿಪಿಡಿದು= ಬಲವಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು. ನಿಮಿರ್ದು= ನೀಡಿ. ಕರಜ= ಉಗುರು ; ಹೇಗೆ?

548. ಕುಳಿರ್ವ= ತಣ್ಣಗಿರುವ. ಚಳಿಯಂಗೊಟ್ಟು= ಚಿಮುಕಿಸಿ. ಸುಯ್ಗಂಪು= ಉಸಿರಿನ ವಾಸನೆ. ಕೈಗೆಂಪು= ಕೆಂಪಗಿರುವ ಕೈಯ್ಯಬಣ್ಣವು. ಒರಸುತಿರೆ= ತೊಡೆದುಬಿಡುತ್ತಿರಲು.

549. ಕರ್ಣಾವತಂಸ= ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪುಷ್ಪಾಭರಣ. ಸುರಯಿ= ಸುರಗಿ. ಕರ್ಣಿಕೆ= ಹೂವಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದಿಂಡು. ಬಂದುಗೆ—ತ್ಸ.-ಬಂಧೂಕ.

550. ಸಜ್ಜುಕ= ಮೊಗ್ಗು. ಗೊಜ್ಜಗೆ= ಸೇವಂತಿಗೆ. ಅಜ್ಜಗೆ= ಇರುವಂತಿಗೆ ; ಧ್ಭ.-ಅರ್ಜಕ. ಪಜ್ಜಳಿಸುವ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಬಜ್ಜರ—ಧ್ಭ.-ವಜ್ರ. ಬಾವುರಿ...ತೋಳ ಬಳೆ.

551. ಅಲಂಪು= ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಖ್ಯ. ಮೇಖಲೆ= ಡಾಬು. ಇಂಪಡರ್ದ= ಮಾಧುರ್ಯವೇರಿದ, ಸವಿಯಾದ. ಹೊಸಜೌವನೆಯರು= ಆಗತಾನೆ ಪ್ರಾಯ ಬರುತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು.

552. ತವೆ= ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಆವರಿಸಿ= ಬಳಸಿಕೊಂಡು. ಗಾವರಿಸಿ= ಕೂಗುತ್ತಾ.

553. ತಣ್ಬೆಳಗು= ತಣ್ಣಗಿರುವ ಬೆಳಕು.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣ .

554. ನನೆ= ಮೊಗ್ಗು. ಕಣೆ= ಬಾಣ. ಸುಗಿಯೆ= ಭಯಪಡಲು. ಒಂದೆಕೊಡೆಯಿನಾಳ್ದು= ಏಕಚ್ಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಆಳಿ.

555. ಕಾವಣ =ಚಪ್ಪರ ; ತ್ಸ-ಕಾಯಮಾನ. ಪಳುಕುವೆಸದ= ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ.

556. ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ= ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿ.

557. ಮಿಳಿರ್ವ= ಅಲುಗುತ್ತಿರುವ. ಕಾಲ= ಕಾಲುವೆಯ. ಕರ್ವುಗೋಲ= ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯ.

558. ಬಿನದ= ದ್ಭ.-ವಿನೋದ. ಬಟ್ಟದಲೆಯ= ಗುಂಡಾದ ತಲೆಯುಳ್ಳ. ರೂಡಿವಡೆದ= ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ.

559. ಸೂಡಿ= ಮುಡಿದುಕೊಂಡು. ಕೂರ್ಮೆ= ಪ್ರೀತಿ. ಕಾವಂ + ಒಡನೆ= ಕಾವನೊಡನೆ ; ಕಾವಂ ಮನ್ಮಥನು.

560. ಪಾಡಂ= ಹಾಡನ್ನು. ಪೊಳ್ತು= ಹೊತ್ತು, ಕಾಲ. ಎಸೆಯುತುಂ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತ.

ಪೀಠಿಕೆ.

ಪದ್ಯಸಾರವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸುವುದು ಆವಶ್ಯಕವೆಂದು ಮೈಸೂರ್ ಟೆಕ್ಸ್ಟಬುಕ್ ಕನ್ನಡ ಸಬ್ ಕಮಿಟಿಯವರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು,

(1) ಮ|| ರಾ|| ಆರ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್, ಎಂ. ಎ.
(2) ,, ಆರ್. ರಘುನಾಥರಾವ್, ಬಿ. ಎ.
(೩) ,, ಎಸ್. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್,
(4) ,, ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪ,
(5) ,, ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ.

ಇವರುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಉಪಸಭೆಯಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದರು.

ಈ ಉಪಸಭೆಯವರು ಹಿಂದಣ ಪದ್ಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಜೈನ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೀರಶೈವ ಕವಿಗಳ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಸೇರಿಸಿ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ಎರಡು ಸಂಪುಟವಾಗಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಗ್ರಂಥ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಾವೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮ|| ರಾ|| ಎಂ. ಬಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯಂಗಾರ್, ಎಂ. ಎ. ಯವರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಾಠಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸಲು ಅರ್ಹವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲುಮೊದಲು ಸುಲಭ ಪಾಠಗಳೂ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಠಿನ ಪಾಠಗಳೂ ಬರುವಂತೆ ಕ್ರಮಪಡಿಸಿ ಪಾಠಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಕವಿಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬರೆದು ಸೇರಿಸಿ ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು.

ತದನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವು ಅವರಿಂದ ಮುದ್ರಿತವಾಯಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಯಥೋಚಿತವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಬರೆದು ಗ್ರಂಥಾಂತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

Mysore,
26th December, 1902.

S. G. NARASIMHACHAR,
Kannada Translator

ವಿಷಯ ಸೂಚಿಕೆ

PADYASARA.

ಪದ್ಯಸಾರ.

ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆ.

ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಊರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಣಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಹೆಂಗಸರು 'ಕೊರವಂಜಿ' ಎಂಬ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಾ ಬರುವುದುಂಟು. ಈ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಯಶಃ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಸ್ತ್ರೀ ವೇಷವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಕಣಿಹೇಳುವ ನೆಪದಿಂದ ಅವಳ ಅನುರಾಗವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಕಥೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. 'ಅರ್ಜುನ ಕೊರವಂಜಿ,' 'ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ' ಮೊದಲಾದುವು ಈ ಜಾತಿಯ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಇಂಥವರೆಂದು ಇನ್ನೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಗ್ರಂಥದ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗದ ರೀತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ಇವರು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆಯು' ಪಾರ್ವತಿಯ ಕೊರವಂಜಿ ಕಥೆಯಿಂದ ತೆಗೆದುದು. ಇದು 'ದ್ವಿಪದಿ'ಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಎರಡೆರಡು ಚರಣವುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.

ದ್ವಿಪದಿಗಳು.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರದ ವರ್ಣನೆ.

ಚಿನ್ನ ರನ್ನದ ಕೋಟೆಕೊತ್ತಳಗಳಿಂದ |
ಚೆನ್ನೆಸೆವ ಮುತ್ತುವಜ್ರದ ತೆನೆಗಳಿಂದ ॥೧॥

ಅಳವಟ್ಟ ಪವಳಗಳ ಬಾಗಿಲುಗಳಿಂದ |
ಥಳಥಳಿಪ ಮಾಣಿಕದ ಪೊಸಕದಗಳಿಂದ ॥೨॥

ಬಂಧುರದ ಚಂದ್ರಶಾಲೆಯ ಪಙ್ತಿಯಿಂದ |
ಚೆಂದದಂಗಡಿಮಳಿಗೆಗಳ ಸಾಲಿನಿಂದ ||೩||
ಮುಗಿಲುಗಳ ಮುಟ್ಟುತಿಹ ಡೆಂಕಣಿಗಳಿಂದ |
ಮಿಗೆ ಮೆಱೆವ ಕರಿತುರಗಕಾಲಾಳ್ಗಳಿಂದ ||೪||
ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಾಕೇತನಗರವನು |
ಕ್ಷಿತಿನಾಥ ದಶರಥನು ಪೊರೆಯುತ್ತಲಿಹನು ||೫||

ದಾಸರ ಪದಗಳು.

ಪುರಂದರದಾಸನ ಕೀರ್ತನೆಗಳು.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಂದರ ದಾಸನೆಂಬಾತನು ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು. ಈತನು ವೈಷ್ಣವ ಮತದವನಾದಕಾರಣ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ 'ದಾಸರ ಪದಗಳು' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈ ವಿಧವಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನಕದಾಸ, ಪುರಂದರದಾಸ, ವರಹ ತಿಮ್ಮಪ್ಪ, ಇವರೇ ಮುಖ್ಯರು. ತಾಳ, ಲಯ, ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಾಡಬಹುದಾದ ಇವರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಲಲಿತವಾಗಿಯೂ, ಭಕ್ತಿಜನಕವಾಗಿಯೂ, ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು. ಪುರಂದರದಾಸನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕೀರ್ತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಳಿಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿ. ಈತನು ಪಂಢರಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಿಜಯನಗರ (ವಿದ್ಯಾನಗರ—ಆನೆಗೊಂದಿ ಸಂಸ್ಥಾನ)ದ ಅರಸಾದ ಅಚ್ಯುತರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ೧೫೬೪ರಲ್ಲಿ ಪರಂಧಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು.

---

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

ಹಸಿದು ಬಂದವರಿಂಗಶನವೀಯಬೇಕು |
ಶಿಶುಗಳಿಗೆ ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆಗಳ ನಡಿಸಬೇಕು ||೧||
ಮೋಸಗಾರರ ಕೂಡೆ ಬೆರಸದಿರಬೇಕು |
ಭಾಷೆಕೊಟ್ಟ ಬಳಿಕ್ಕ ನಿಜವಿರಲುಬೇಕು ||೨||

ಕಳ್ಳತನ ಮಾಡುತ್ತೊಡಲ ಹೊರೆಯಬೇಡ |
ಸುಳ್ಳಾಗಿ ಪಾತಕವನುಱೆ ಗಳಿಸಬೇಡ ||೮||
ಕುಳ್ಳಿರ್ದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಕುತ್ಸಿತವು ಬೇಡ |
ಒಳ್ಳಿಯವ ನಾನೆಂದು ಬಲುಹೆಮ್ಮೆ ಬೇಡ ||೯||
ಪಿರಿಯತನ ಬಂದಾಗ ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ |
ಸಿರಿ ಬಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಲು ಮೆಱೆಯಬೇಡ ||೧೦||

---

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟುದು.

ತರಣಿವಂಶಜರಾಮನರಸಿ ಸೀತೆಯನು |
ದುರುಳ ರಾವಣನೊಯ್ಯೆ ಲೋಕಮಾತೆಯನು ||೧೧||
ರಾಮನಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ಶಿರದೊಳಗೆ |
ಭೂಮಿಜೆಯನಱಿಸಲ್ಕೆ ಪೋಪ ಭರದೊಳಗೆ ||೧೨||
ಜಲಧಿಯನು ದಾಂಟಿ ಹನುಮಂತನೈತಂದು |
ಬಲುಗೈಯ ದಶಮುಖನ ಹೊಳಲಲ್ಲಿ ನಿಂದು ||೧೩||
ಜಲಜಮಿತ್ರನು ಕಡಲ ಸಾರ್ದ ಬಳಿಕೆಂದು |
ಹೊಳಲನೆಲ್ಲವ ಸುಳಿದು ಕಾಣದೆಯೆ ನೊಂದು ||೧೪||
ಸುಳಿವ ಕಾಣೆನು ಸೀತೆ ಯೆಲ್ಲಿಹಳೊ ಎನುತ |
ತಿಳುಹುವವರಾರೆಂದು ಮನದಿ ಚಿಂತಿಸುತ ||೧೫||
ಜೋರ ದಶಕಂಠನಿಹ ಪುರವನೆಳೆದೊಯ್ದು |
ತೋರುವೆನು ರಾಘವಂಗೆನುತ ಕೈವೊಯ್ದು ||೧೬||
ಕೇರಿಕೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸುತ ಬಂದು |
ಈರೈದು ಶಿರದವನ ಮನೆಗೆ ನಡೆತಂದು ||೧೭||
ಅಸುರನನುಜನು ಬಿಡುವ ಸುಯಿಲೊಳಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ |
ನುಸಿದು ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ ದೆಸೆಗೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ||೧೮||

ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತನುಸಿರೆ ಕೈಸಿಕ್ಕಿ |
ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ ಜಾನಕಿಯ ಕುಶಲ ಮನವುಕ್ಕಿ ||೧೯||

ಧರಣಿಸುತೆ ಸೆರೆಯಿದ್ದ ವನದೆಡೆಗೆ ಸೇರಿ |
ಪರಮಹರುಷದಿ ರಾಮಮುದ್ರಿಕೆಯ ತೋರಿ ||೨೦||

ಬಾಳುವೆಯದೊಳ್ಳಿತ್ತು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ |
ವಾಲಿಯನುಜನು ನೆರಪಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಭಟರ ||೨೧||

ವಾಳೆಯುವದೆಲ್ಲವು ಶರನಿಧಿಯ ತಡಿಗೆ |
ಮೇಳೈಸಿ ಬಂದಿಹುದು ಭರದಿ ನಿಮ್ಮೆಡಿಗೆ ||೨೨||

ರಾಯ ಕಳುಹಿದನೆನ್ನ ತಾಯೆ ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ |
ವಾಯುಸುತ ತಾನೆನುತ ಪೊಡೆಮಡುತಲಡಿಗೆ ||೨೩||

ಬಿನ್ನಹವ ಭಕುತಿಯಲಿ ಮಾಡಲದ ಕೇಳಿ |
ಚೆನ್ನೆ ಜಾನಕಿ ಮನದಿ ಹರುಷವನು ತಾಳಿ ||೨೪||

ಚೂಡಕವ ಕೊಡಲು ಕೈಕೊಂಡು ನಡೆತಂದು |
ನೋಡಿ ಸುತ್ತಣ ಬನವ ಮುಱಿಯಬೇಕೆಂದು ||೨೫||

ಹಣುಕುತ್ತ ಮಿಣುಕುತ್ತ ಕೆಣಕಿ ನುಡಿಯುತ್ತ |
ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ ಬನವ ಮುಱಿದು ಕೆಡಹುತ್ತ ||೨೬||

ಸೊಕ್ಕಿದಸುರನ ಕೂಡೆ ಮಿಕ್ಕು ಮಾತಾಡಿ |
ರಕ್ಕಸರು ಹತ್ತಿಸಿದ ಬಾಲದುರಿನೋಡಿ ||೨೭||

ಅಕ್ಕಱಿಲ್ಲದೆ ಪುರಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಕಾಡಿ |
ಗಕ್ಕನಲ್ಲಿಂದ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ ತಾನೋಡಿ ||೨೮||

ಬಂದು ರಘುರಾಮನಿಗೆ ವಂದನೆಯ ಮಾಡಿ |
ತಂದಿದ್ದ ಚೂಡಕವ ಹರುಷದೊಳು ನೀಡಿ ||೨೯||

ಇಂತು ಸೀತೆಯ ಸುದ್ದಿಯನು ತಾನೆ ತಂದು |
ಸಂತಸವ ಬೀಱಿದನು ಸಕಲಜಗಕಂದು ||೩೦||

ಸರ್ವಜ್ಞ ಪದಗಳು.

'ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿವಚನಗಳು' ಅಥವಾ 'ಸರ್ವಜ್ಞಪದಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವುದು. ಇದನ್ನು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿಗೆ 'ಸರ್ವಜ್ಞ' ಎಂದು ಬಿರುದಿನ ಹೆಸರು. ಪುಷ್ಪದತ್ತನೆಂಬುದೇ ಈತನ ನಿಜವಾದ ನಾಮಧೇಯವು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೪೦೦ ರಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯಾದ ಬಸವರಸನೆಂಬ ಶೈವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಾತ್ರಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಪುತ್ರಾರ್ಥಿಯಾದ ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ದೇವರ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು ಧಾರ್ವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮಾಸೂರು' ಎಂಬ ತನ್ನ ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಅಂಬಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರಳಾದ ಮಾಳವ ಹೆಂಗಸು ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಆ ಶಿವಪ್ರಸಾದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಕೆಯು ಗರ್ಭವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಒಂದು ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ಇವನೇ ಪುಷ್ಪದತ್ತ (ಸರ್ವಜ್ಞ). ಈತನ ಪದಗಳು ಸುಮಾರು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಈತನು ಕೆಲವು ಒಗಟೆಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದನ್ನು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈತನು ಮುಂದೆ ಆಗತಕ್ಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವು ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಕಾಲಜ್ಞಾನ ವಚನ'ದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಬರೆದುವು.

ತ್ರಿಪದಿಗಳು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞಮೂರ್ತಿ ವಚನಗಳು.

ಒಬ್ಬನಲ್ಲದೆ ಜಗಕೆ ಇಬ್ಬರುಂಟೆ? ಮತ್ತೆ |
ಒಬ್ಬ ಸರ್ವಜ್ಞ ಕರ್ತನು ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಒಬ್ಬನೆ ದೈವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೧||

ಚಂದನವ ಕರಗಿಸಲು ಚೆಂದು ಪರಿಮಳವಕ್ಕು |
ಸಂದರಿವನರಿದಾ ಸತ್ಪುರುಷರು ತಾವು |
ನೊಂದು ಸೈರಿಪುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೨||

ಆನೆ ಹೋರಾಟದೊಳು ಶ್ವಾನ ಕಂಡಂಜುವುದೆ |
ಹೀನಮನದವರ ಬಿರುನುಡಿಗೆ ತತ್ವದ |
ಜ್ಞಾನಿ ಯಂಜುವನೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೩||

ಹುತ್ತು ಹಾವಿಗೆ ಚೆಂದ ಮುತ್ತು ಕೊರಳಿಗೆ ಚೆಂದ |
ಸತ್ತಿಗೆಯು ಚೆಂದ ಅರಸಿಗೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ |
ಸತ್ಯವೇ ಚೆಂದ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೪||

ಅನ್ನವನು ನೀಡುವುದು ನನ್ನಿಯನೆ ನುಡಿಯುವುದು |
ತನ್ನಂತೆ ಪರರ ಬಗೆದಡೆ ಕೈಲಾಸ |
ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೫||

ಉಣ್ಣದೊಡವೆಯು ಘಳಿಸಿ ಮಣ್ಣೊಳಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು |
ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ ಬಾಯೊಳಗೆ |
ಮಣ್ಣು ಕಾಣಯ್ಯ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೬||

ಕೊಟ್ಟದ್ದು ತನಗೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟದ್ದು ಪರರಿಂಗೆ |
ಕೊಟ್ಟು ನಾ ಕೆಟ್ಟೆನೆನಬೇಡ ಅದು ಮುಂದೆ |
ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೭||

ಆಗ ಬಾ ಯಿಾಗ ಬಾ ಹೋಗಿ ಬಾಯೆನ್ನದೇ |
ಆಗಲೇ ಕರೆದು ಕೊಡುವನಾ ಧರ್ಮ ಹೊ |
ನ್ನಾಗದೇ ಬಿಡದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೮||

ಉಣ್ಣಿ ಕೆಚ್ಚಲೊಳಿರ್ದು ವುಣ್ಣದದು ನೊರೆಹಾಲ |
ಪುಣ್ಯವ ಮಾಡಿಯುಣಲೊಲ್ಲದವನಿರವು |
ಉಣ್ಣಿಗೂ ಕಷ್ಟ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೩೯||

ಆಡದೇ ಮಾಡುವನು ರೂಢಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಆಡಿ ಮಾಡುವನು ಮಧ್ಯಮನಧಮತಾ |
ನಾಡಿ ಮಾಡದವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೦||

ಬಲ್ಲವರು ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ ತಾ ಮೆಟ್ಟುವರೆ |
ಬಲ್ಲಿದವರೊಡನೆ ಸೆಣಸಿದರೆ ಬಾಯೊಳಿಹ |
ಹಲ್ಲು ಹೋದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೧||

ಎದ್ದು ಮಾತಾಡದಿರು ಎದ್ದೆದ್ದು ನಿಲ್ಲದಿರು |
ಇದ್ದ ಮನುಜರ ಜರಿಯದಿರು ಓಲಗದೊ |
ಳಿದ್ದಾಗ ನೀನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೨||

ಮೂರ್ಖಂಗೆ ಬುದ್ಧಿಯನು ನೂರ್ಕಾಲ ಹೇಳಿದರೆ |
ಗೋರ್ಕಲ್ಲಮೇಲೆ ಮಳೆಗಱೆದರಾ ಕಲ್ಲು |
ನೀರ್ಕುಡಿಯಲಹುದೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೩||

ಸಾಲವನು ಕೊಂಬಾಗ ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ |
ಸಾಲಿಗರು ಬಂದು ಎಳೆವಾಗ ಕಿಬ್ಬದಿಯ |
ಕೀಲು ಮುಱಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೪||

ಬೇಡದಲೆ ಕೊಡುವಾತ ರೂಢಿಯೊಳಗುತ್ತಮನು |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡುವವನು ಮಧ್ಯಮ ಕನಿಷ್ಟ ತಾ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡನು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೫||

ಉತ್ತಮರೆಂಬುವರು ಸತ್ಯದಿಂ ಬಾಳುವರು |
ಉತ್ತಮರನೇನೂ ಎನಬೇಡ ಜಗಕೆಲ್ಲ |
ಮುತ್ತಿನಂತವರು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೬||

ಡೊಂಕುಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಡೊಂಕು ಬಾಳೆಯಹಣ್ಣು |
ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೇ ರುಚಿಯುಂಟು ಸಜ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೭||

ಕೆಂಪು ಫಲದೊಳಗೆಲ್ಲ ಕೆಂಪು ಮೆಕ್ಕೆಯಹಣ್ಣು |
ಕೆಂಪುಂಟುವೊಳಗೇ ರುಚಿಯಿಲ್ಲ ದುರ್ಜನರು |
ಇಂತಿರ್ಪರಯ್ಯಾ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೮||

ಬರೆ ಕಂಡು ಕರೆಯದನ ಬರೆ ಕುಳ್ಳಿರೆನ್ನದನ |
ಸರಸಸಜ್ಜನಿಕೆಯಿಲ್ಲದನ ಸಖ್ಯವ |
ಬೆರಸಲೇ ಬೇಡ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೪೯||

ಸತ್ಯರೂ ಹುಸಿದೊಡೇ ಒತ್ತಿಹರಿದಡೆ ಶರಧಿ |
ಉತ್ತಮರು ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ ಲೋಕವಿ |
ನ್ನೆತ್ತ ಸೇರುವುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೦||

ಒಳ್ಳಿದರ ಒಡನಿರ್ದ ಕಳ್ಳ ನೊಳ್ಳಿದನಕ್ಕು |
ಒಳ್ಳಿದ ಕಳ್ಳನೊಡನಾಡೆಯುವ ಶುದ್ಧ |
ಕಳ್ಳನೇ ಅಕ್ಕು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೧||

ಬಲ್ಲವರ ಒಡನಾಟ ಬೆಲ್ಲವನು ಮೆದ್ದಂತೆ |
ಅಲ್ಲದುದನಹುದೆಂಬ ಅಜ್ಞಾನಿಯೊಡನಾಟ |
ಕಲ್ಲ ಹಾಯ್ದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೨||

ಸಜ್ಜನರ ಸಂಗವದು ಹೆಜ್ಜೇನು ಸವಿದಂತೆ |
ದುರ್ಜನರ ಕೂಡೆ ಒಡನಾಟ ಬಜ್ಜಲಿನ |
ಬೊಚ್ಚಿನಂತಿಹುದು ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೩||

ಮಾನಹೀನರ ಸಂಗವೇನುಕೊಟ್ಟರು ಬೇಡ |
ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರ ಸಂಗ ತಾ ಸಕ್ಕರೆ |
ಜೇನ ಸವಿದಂತೆ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೪||

ಕೋಪವೆಂಬುದು ಕೇಳು ಪಾಪದಾ ನೆಲೆಗಟ್ಟು |
ಕೂಪದೊಳು ನೇಣು ಹರಿದಂತೆ ನರಕಕೇ |
ಕೋಪಿ ತಾನಿಳಿವ ಸರ್ವಜ್ಞ ||೫೫||

---

5. ಒಗಟೆಗಳು.

ಕಾಲಿಲ್ಲದಲೆ ಹರಿಗು ; ತೋಳಿಲ್ಲದಲೆ ಹೊಱುಗು |
ನಾಲಗಿಲ್ಲದಲೆ ಯುಲಿವುದು ಕವಿಕುಲದ |
ಮೇಲುಗಳೆ ಪೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಹೊಳೆ) ||೫೬||

ಹಲ್ಲು ನಾಲಗೆಯಿಲ್ಲ ಸೊಲ್ಲು ಸೋಜಿಗನಲ್ಲ |
ಕೊಲ್ಲದೇ ಮೃಗವಾ ಪಿಡಿಯುವುದು ಲೋಕದೊಳ |
ಗೆಲ್ಲಠಾವಿನಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬಲೆ) ||೫೭||

ಅರೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮರ ಮೂಡಿದುದು ಕಂಡೆ |
ಮರದ ಮೇಲೆರಡು ಕೈ ಕಂಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ |
ಇರುವುದಾ ಕಂಡೆ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಗಂಧದ ಕಲ್ಲು) ||೫೮||

ಇಱಿದರೆಯು ಏಱಿಲ್ಲ ಹರಿದರೆಯು ಸೀಳಿಲ್ಲ |
ತಿಱಿಗೂಟಿ ಕೊಂಡ ಋಣವಿಲ್ಲ ಕವಿಗಳ |
ಅಱಿದರಿದ ಹೇಳಿ ಸರ್ವಜ್ಞ (ಬೆಂಕಿ) ||೫೯||

ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಕಣ್ಣು ನೆತ್ತಿಲಾದರು ಬಾಲ |
ಕುತ್ತಿನಾ ಹುಳವ ಹಿಡಿವುದು ಕವಿಜನರ |
ಮುತ್ತೇ ಇದ ಹೇಳು ಸರ್ವಜ್ಞ (ನವಿಲು) ||೬೦||

ಚೌಪದಿಗಳು.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

* ದುರ್ಜನರ ಸಹವಾಸ.

ಕೆಟ್ಟ ಹುಲಿಯನು ಮುಟ್ಟಿ ಹಿಡಿದು ತರಬಹುದು |
ಅಟ್ಟಬಹ ಮದಕರಿಯ ಕಟ್ಟಿ ತರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟ ಸರ್ಪನ ಹುತ್ತ ಕಲಕಿ ಬರಬಹುದು |
ದುಷ್ಟಾತ್ಮರಾದವರ ಬಿಟ್ಟು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೧||

ಚೇಳು ಕುಟುಕಿದ ನೋವ ತಾಳಿಕೊಳಲಹುದು |
ಕಾಲಮೇಘದ ಸಿಡಿಲ ಸೈರಿಸಲು ಬಹುದು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಫಣೆಯ ಕಣ್ಣು ಕೀಲಿಬಹುದು |
ಕಾಳುಮೂಳರ ಸಂಗ ಮಱೆದು ಕಳೆ ಮನವೇ ||೬೨||

ಹಱಿನ ಗರಗಸದಲ್ಲಿ ಶಿರವನಿಡಬಹುದು |
ಬೆರಸಿಬಹ ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚ ತೆರಹರಿಸಬಹುದು |
ಸರಿಸದಲಿ ನಿಂತು ಸಿಂಹವ ಕೆಣಕಬಹುದು |
ಮಱಸಿ ಕೊರಳನು ಕೊಯ್ವ ನರರ ಮಱೆ ಮನವೇ ||೬೩||

ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ವಿಷವು ಪುಚ್ಛದೊಳಗಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದಂತದೊಳಗೆ ವಿಷವಿಹುದು |
ಒಂದು ಜಾತಿಗೆ ದೇಹದೊಳಗೆಲ್ಲ ವಿಷವು |
ಹಿಂದೆಯಾಡುವ ನುಡಿ ಘೋರವಿಷ ಮನವೇ ||೬೪||

---

* (ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ೨ ನೆಯ ಘಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ).

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಅಂಬಲಿಯನುಂಬ ನರಗಮೃತಾನ್ನವೇಕೆ |
ಕಂಬಳಿಯ ಹೊದೆವವಗೆ ಮಡಿವರ್ಗವೇಕೆ |
ಡಂಭವುಳ್ಳಾತನಿಗೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೇಕೆ |
ಹಂಬಲಿಸುವವನ ಜೀವನವು ತಾನೇಕೆ ||೬೫||

ಮೋಸದಲಿ ಕೊಲುವವಗೆ ಧರ್ಮ ತಾನೇಕೆ |
ಭಾಷೆತಪ್ಪುವ ನರಗೆ ನಂಬುಗೆಯದೇಕೆ |
ಕ್ಲೇಶವೊಡಲೊಳಗಿರಲು ಯಾತ್ರೆಗಳದೇಕೆ |
ಆಶೆ ಬಿಡದಿರ್ದವಗೆ ಸನ್ಯಾಸನೇಕೆ ||೬೬||

ಕಾಡಿನಲಿ ತಿರುಗುವಗೆ ಭೂಷಣವದೇಕೆ |
ಓಡಿನೊಳಗುಂಬವಗೆ ಹರಿವಾಣವೇಕೆ |
ಬೇಡಿದರೆ ಕೊಡದ ಲೋಭಿಗೆ ಬಿಂಕವೇಕೆ |
ಬೇಡಿ ತಿನ್ನುವ ನರಗೆ ಮೋಡಿ ತಾನೇಕೆ ||೬೭||

---

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೊಲೆತನ.

ಶೀಲವನು ಕೈಕೊಣ್ಡು ನಡಿಸದವ ಹೊಲೆಯ |
ಹೇಳಿದಾ ಸತ್ಕಥೆಯ ಕೇಳದವ ಹೊಲೆಯ |
ಆಳಾಗಿ ದಣಿಗೆರಡ ಬಗೆವಾತ ಹೊಲೆಯ |
ಕೀಳುಮಾತಾಡುವವ ಬಲುಕೆಟ್ಟ ಹೊಲೆಯ ||೬೮||

ಕೊಣ್ಡ ಸಾಲವ ಹರಿಸದಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಲಣ್ಡತನದಲಿ ನಡೆವ ನರ ಭಂಡಹೊಲೆಯ |
ಉಣ್ಡಮನೆಗೆರಡ ಬಗೆವಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹೆಣ್ಡತಿಗೆ ಹೆದರುವವ ಕಡುಹೇಡಿಹೊಲೆಯ ||೬೯||

ಇದ್ದಾಗ ದಾನವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮದ್ದಿಕ್ಕಿ ಕೊಲ್ಲುವಾತನೆ ಮಾರಿಹೊಲೆಯ |
ಬದ್ಧವಹ ನಯದ ನುಡಿಯಿಲ್ಲದವ ಹೊಲೆಯ |
ಶುದ್ಧ ತಾನೆಂಬಾತನೇ ಶುಣ್ಠಹೊಲೆಯ ||೭೦||

ಆಸೆಮಾತನು ಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವವ ಹೊಲೆಯ |
ಲೇಸನುಪಕಾರವನು ಮಾಡದವ ಹೊಲೆಯ |
ಮೋಸದಲಿ ಮುನಿದು ಕೆಡಿಪಾತನೇ ಹೊಲೆಯ |
ಹುಸಿಯ ಬಗುಳುವ ಹೀನನವ ಹುಚ್ಚುಹೊಲೆಯ ||೭೧||

---

9. ಮೂರ್ಖರು.

ಒಂಟಿಯಲಿ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ನಂಟರಿಗೆ ಸಾಲವನು ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಗಂಟನೊಬ್ಬರ ಕೈಯಲಿಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ತುಂಟನಾದವನು ತಾ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೨||

ಪಡೆದ ಮಗಳನು ಹಣಕೆ ಮಾರುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಮಡದಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯೊಳಿರುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಬಡತನವು ಬಂದಾಗ ಮಱುಗುವವ ಮೂರ್ಖ |
ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೩||

ಸತ್ತಕಱುವಿನ ತಾಯ ಕಱೆವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಒತ್ತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಲ ಕೊಡುವಾತ ಮೂರ್ಖ |
ಹತ್ತೆಂಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಲಬುವವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೆತ್ತತಾಯ್ಬೈವವನು ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೪||

ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ ಬಿಡದೆ ಭಜಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ಹೇಮವನು ಗಳಿಸಿಯುಣದಾತನೇ ಮೂರ್ಖ |
ನೇಮದಲಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮಿಸದವ ಮೂರ್ಖ |
ತಾಮಸರ ಕೊಡುವವ ಕಡುಮೂರ್ಖನಯ್ಯ ||೭೫||

ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯ ಮಠದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಒಳ್ಳೆಯ ಉಡುಪನ್ನೂ ಪಾಜಾಮೆಯನ್ನೂ ಅಂಗಿ ರುಮಾಲುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತಂತಮ್ಮ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಮುಂದುಗಡೆ ಸಾಲುಸಾಲಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಗರ ತಂದೆ

ತಾಯಿಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಚೌಪದಿಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವರಷ್ಟೆ. ಈ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲವಕುಶರ ಕಾಳಗ, ಬಭ್ರುವಾಹನ ಕಾಳಗ ಮುಂತಾದ ಆಟಗಳನ್ನು ಈ ಹುಡುಗರ ಮೂಲಕ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿಸಿ ಆಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಾಡಿಸುವ ಪದಗಳು ಕೆಲವು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಈ ಪದಗಳಿಗೆ "ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದ" ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವು "ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ" ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳುಳ್ಳ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿ ಬರೆವಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

ಅಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧಮಾನವಮಿ ಬರಲೆಂದು ।
ಶಾಶ್ವತದಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥
ಈಶ ನಿಮಗತ್ಯಧಿಕ ಸುಖವ ಕೊಡಲೆಂದು ।
ಲೇಸಾಗಿ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥೨೬॥

ಧನಕನಕವಸ್ತುವಾಹನವಾಗಲೆಂದು ।
ಕನಕದಂಡಿಗೆ ಚೌರಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು ॥
ದಿನದಿನಕೆ ರಾಜಮನ್ನಣೆ ಹೆಚ್ಚಲೆಂದು ।
ಅನುದಿನವು ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥೨೭॥

ಛತ್ರಚಾಮರತೇಜಿ ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು ।
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಮೂಲಕುಮಿ ನಿಮಗೊಲಿಯಲೆಂದು ॥
ಪುತ್ರಪೌತ್ರರು ನಿಮಗೆ ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು ।
ಅರ್ಥಿಯಿಂ ಹರಿಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥೨೮॥

ಮಳೆ ಬಂದು ಬೆಳೆಬೆಳೆದು ಧರೆ ತಣಿಯಲೆಂದು ।
ತಿಳಿಗೊಳಗಳುಕ್ಕಿ ತುಱುಗಳು ಕಱೆಯಲೆಂದು ॥
ನಳಿನಮುಖಿಯರು ಸುಪುತ್ರರ ಪಡೆಯಲೆಂದು ।
ಇಳೆಯೊಳಗೆ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥೨೯॥

ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳು ನಿಮಗಾಗಲೆಂದು ।
ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಸಂಪತ್ತು ಹೆಚ್ಚುತಿರಲೆಂದು ॥
ಆಯತದಿ ಜಗದೊಡೆಯನೊಲವಾಗಲೆಂದು ।
ಪ್ರೀಯದಿಂ ಹರಸಿದೆವು ಬಾಲಕರು ಬಂದು ॥೩೦॥

ಹರಕೆಯನು ಕೇಳಿ ಹರುಷವ ಮಾಡಿ ನಮಗೆ |
ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಹಚ್ಚಡವ ನಮ್ಮಯ್ಯಗಳಿಗೆ ||
ಬೆರಸಿಕೊಡಿ ಕಡಲೆಯನು ಬೆಲ್ಲವನು ನಮಗೆ |
ಸರಸತಿಯ ಕರುಣವುಂಟಾಗಿರಲಿ ನಿಮಗೆ ||೮೧||

ಅಳಿಯನುಡುಗೊಱೆಯಲ್ಲ ಮುನಿದು ಕೇಳುವರೆ |
ಬಳಿಯ ಸಂಬಳವಲ್ಲ ನಿಂತು ಕೇಳುವರೆ ||
ಹಱೆಸಾಲವಲ್ಲ ಹಗಲಿರುಳು ಕಾಡುವರೆ |
ಅಱೆಮನವ ಮಾಡದಿರಿ ಕೀರ್ತಿಗಳಿಸುವರೆ ||೮೨||

ಇಂದುನಾಳೆಗಳೆಂಬ ಸಂದೇಹ ಬೇಡಿ |
ಬಂದ ಬವಣೆಗೆ ಕೊಡುವುದುಚಿತಗಳ ನೀಡಿ ||
ಹಿಂದುಳಿದ ಕಡಬಡ್ಡಿಯಲ್ಲ ನಮಗೀಗ |
ಮುಂದಾಗಿ ಹಚ್ಚಡವ ತರಿಸಿಕೊಡಿ ಬೇಗ ||೮೩||

ಕೊಟ್ಟಿರಿಸಿ ಕೇಳ ಬಂದವರಲ್ಲ ನಾವು |
ಬಿಟ್ಟ ಬೀಡಾರ ತೆಗೆ ಯೆನ್ನದಿರಿ ನೀವು ||
ಕಷ್ಟಲೋಭಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ನಾವು |
ಕೊಟ್ಟು ನಮಗುಡುಗೊಱೆಯ ಕಳುಹಿಕೊಡಿ ನೀವು ||೮೪||

ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯನು ಕೊಣ್ಡಾಡಿ ಫಲವೇನು |
ದೃಢವಿಲ್ಲದವರುಗಳ ಬೇಡಿ ಫಲವೇನು ||
ಜಡದೇಹಿಗಳಿಗೆ ಜಯವೆಂದು ಫಲವೇನು |
ಕೊಡದ ಲೋಭಿಯ ಗಂಡ ಕಲಿಕರ್ಣ ನೀನು ||೮೫||

ಪರದಾರಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತೆ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಂಜುಂಡ ಕವಿಯೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು 'ಪರದಾರ ಸೋದರ ರಾಮನಾಥನ ಚರಿತ' ವನ್ನು ಬರೆದನು. ವಿಜಯನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದ 'ಹೊಸದುರ್ಗ' ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಕಂಪಿಲರಾಯನ ಮಗನಾದ ಕುಮಾರರಾಮನೇ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕ. ಸಚ್ಚರಿತ್ರನಾಗಿಯೂ ಗುಣನಿಧಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಈತನು ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಓರಗಲ್ಲು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನ ಪಡೆ

ಯಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ದೊರೆಯ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನಂಜುಂಡಕವಿಯು ಹೊಂದಿ ಅವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೊಣ್ಡಾಡಿರುವನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ರಾಮನಾಥ ಕಥೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು 'ಸಾಂಗತ್ಯ' ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಹೇಳುವ ಹಾಡುಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಜಾತಿಯವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರ ಎರಡನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

11. ಕರ್ಣಾಟದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

ಆ ಮೇರುಗಿರಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದೊಳಭಿ | ರಾಮತೆವಡೆದೆಸದಿರ್ಪ ||
ಭೂಮಿಗಳೆಡೆಯೊಳೆರ್ಪುದು ಕರ್ಣಾಟವು | ಹೇಮಮಣ್ಡಲ ಗಾಡಿವೆತ್ತು ||೮೬||

ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿವರೆಗಮಿ | ರ್ದಾವಸುಧಾತಳವಳಯ ||
ಭಾವಿಸೆ ಕರ್ಣಾಟಕಜನಪದವದ | ನಾವನೊಲಿದು ಬಣ್ಣಿಸುವನು ||೮೭||

ಗ್ರಾಮ ನಗರ ಖೇಡ ಖರ್ವಡ ದುರ್ಗ ದ್ರೋ | ಣಾಮುಖಸಂದೋಹದಿಂದ ||
ಕಾಮನಾಡುಂಬೊಲದಂತೆ ಕರ್ಣಾಟಕ | ಭೂಮಿ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೮೮||

ಭೂರಮೆಯುಟ್ಟಿಲ್ಲದಿಟ್ಟ ದುಕೂಲದ | ಸೀರೆಗಳಂತೆ ಕಣ್ಗೊಳಿಪ ||
ಭೂರಿನದಿಗಳಾಕರ್ಣಾಟಭೂಮಿಯೊ | ಳೋರಂತೆ ಪರಿದೆಸೆದಿಹುದು ||೮೯||

ಶರಧಿಯನೊಲಿದಮರ್ದಪ್ಪಲಾ ತೊರೆವೆಣ್ಗ | ಳರದೆ ನೀಡಿದ ಕೈಗಳೆನಲು ||
ಕರಮೆಸೆದಿರ್ಪುವು ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾನಾಡ | ಸಿರಿಯನದೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೦||

ಸುರಗಿ ಸಂಪಗೆ ಸುರಹೊನ್ನೆಗಳಲರ್ಪೊಡ | ವೆರಸಿ ನಲವಿನಿಂದ ಪರಿವ ||
ಪರಿಕಾಲ್ಗಳಾಪೊನಲಲ್ಲಿ ಕುಂಕುಮರಸ | ದಿರವಿನಂತಿಹುದು ನೋಳ್ಪರಿಗೆ ||೯೧||

ನಂದನದಂತೆ ನೋಳ್ಪರ ಕಣ್ಗಳಿಗಾ | ನಂದವನಿರದೆ ಪುಟ್ಟಿಸುವ ||
ಕುಂದದ ಫಲತತಿಯಿಂದ ಮೆಱೆವ ವನ | ವೃಂದದಿಂದೆಸೆವುದಾಭೂಮಿ ||೯೨||

ನಾರಿಕೇಳಾಮ್ರಪನಸ ಕದಳೀ ಖ | ರ್ಜೂರ ಚಂಪಕ ಚಂದನಗಳ ||
ಆರಾಮದಿಂದ ರಂಜಿಸುತೀವುದದು ಕಣ್ಗೆ | ಪಾರಣೆಯನು ಪಾಂಥಜನದ ||೯೩||

ದೇವನದೀಮಾತೃಕೋರ್ವರೆಯಿಂದದು | ದೇವಲೋಕವನೇಳಿಸುತ ||
ಭೂವನಿತೆಯ ಧಾನ್ಯದಕ್ಷಯನಿಧಿಯಂ | ತಾವಗಮೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೯೪||

ಅಳಿಯಿಲ್ಲದಂಬುಜವಂಬುಜವಿಲ್ಲದ | ಕೊಳ ಕೊಳನಿಲ್ಲದಾರಾಮ ||
ವಿಳಸಿತಾರಾಮವಿಲ್ಲದ ಕಾಲೂರ್ಗಳಿ | ಲ್ಲಿಳೆಯೊಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ||೯೫||

ಫಲ್ಲವವಿಲ್ಲದ ಮಾವು ಮಾವಿಲ್ಲದ | ವಲ್ಲಿಗೆ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ ||
ಇಲ್ಲದ ವನ ವನವಿಲ್ಲದ ಭೋಗಿಗ | ಳಿಲ್ಲಾ ದೇಶದೆಡೆಯೊಳು ||೯೬||

ನಡೆವಕ್ಕಿ ನುಡಿವಕ್ಕಿ ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ | ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ಕೇಳಿಸುವಾ ||
ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ ಗರಿಗಣ್ಪಕ್ಕಿಗಳಾನೆಲ | ದೆಡೆಯ ಬನದೊಳಿರುತಿಹುದು ||೯೭||

ಅಲರ್ದಂಬುಜದುಳ್ಳಲರ್ದ ಚೆನ್ನೆಯ್ದಿಲ | ಕೊಳಗಳ ಶಾಲಿವನಗಳಾ ||
ನೆಲೆವನೆಯಾಗಿಹುದೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದೊಡಾ | ನೆಲನದನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೯೮||

ನಡೆವಂಚೆ ನುಡಿವರಗಿಳಿ ನಲಿದಾಡುವ | ಬೆಡಗಿನ ನವಿಲು ಕೂಗಿಡುವ ||
ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ ವೊರೆವ ಪರವೆಗಳಿದೆ | ಗೆಡೆಗುವ ಪಥಿಕರನಲ್ಲಿ ||೯೯||

ಕಡಲುಗಳಾ ನಾಡ ಸಿರಿಯ ಸೊಬಗನೆಡೆ | ಬಿಡದ್ಯೈತಂದುವೆಂಬಂತೆ ||
ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ ಮೆಱೆವ ಬಳ್ಳಿಱೆಗಳಾ | ಪೊಡವಿಯೊಳೆಸೆದಿರುತಿಹುದು ||೧೦೦||

ಅಗೆವೊಯ್ಯ್ವ ಕಳೆಗೀಳ್ವ ಬೆದೆಯ ಬಿತ್ತುವ ನೀರ | ಬಗೆಯಱೆದೂಡುವ ಸಸಿಯ ||
ತೆಗೆವ ನಡುವ ನಗೆವೊಗದ ಪಾಮರಿಯರ | ಬಗೆ ಬೆಡಗಾಗಿಹುದಲ್ಲಿ ||೧೦೧||

ಕಟ್ಟೆಂಬ ನುಡಿ ಮುಡಿಯೊಳಗಾಚಾರದ | ಬಟ್ಟೆಯೊಳಾಜ್ಞೆಯೆಡೆಯೊಳು ||
ಪುಟ್ಟಿಹುದಲ್ಲದೆ ನಾಡೊಳದನು ಬಾಯ | ಬಿಟ್ಟು ನುಡಿವರಲ್ಲಿಲ್ಲ ||೧೦೨||

ತೋರಮುಱಂಬು ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ ಮುಗುಳ್ನಗೆ | ಮೋರೆಯಱೆದ ಮೆಲ್ವಾತು ||
ಓರೆವೋಗದ ಜಾಣ್ಮೆ ಮೆಱೆಯಲಲ್ಲಿಯ ಪೆಂಡಿ | ರೋರಂತೆ ಕಣ್ಗೆಸೆದಿಹರು ||೧೦೩||

ವೀರರಲ್ಲದೆ ಹಂದೆಗಳು ವಿತರಣಗುಣ | ಶೂರರಲ್ಲದೆ ಲೋಭಿಗಳು ||
ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ ರಸಿಕರಲ್ಲದೆ ದುರ್ವಿ | ಕಾರಿಗಳಿಲ್ಲಾ ನೆಲದೊಳು ||೧೦೪||

ಆಡುವರಿಲ್ಲ ನೃತವನಾಜಿರಂಗದೊ | ಳೋಡುವರಿಲ್ಲೆಱೆದುದನು ||
ಕೊಡೆ ಕೊಡದರಿಲ್ಲಾ ನಾಡ ಮನುಜರ | ಗಾಡಿಯನೇನ ಬಣ್ಣಿಪೆನು ||೧೦೫||

ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

ಬಹು ಪವಿತ್ರವಾದ ರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿವೆಯಷ್ಟೆ. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಮಹರ್ಷಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವೇ ಮುಖ್ಯಾಧಾರವೆಂದು ಅನೇಕರು ಒಪ್ಪುವರು. ಆದರೆ ಜೈನಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳು ಈ ಮಾತನ್ನು ಅಷ್ಟು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರ ಗ್ರನ್ಥಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ, ತಮಿಳು, ಕನ್ನಡ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನಕವಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಪರಾಮಾಯಣ,

ಕುಮುದೇಂದುರಾಮಾಯಣ ಇವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಮಚರಿತಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮುಂತಾದವರು ಜೈನರೆಂದೂ, ಅವರು ಜಿನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬಹು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಯಶೋವಂತರಾದರೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ' ದಲ್ಲಿ ವೃಷಭಸೇನನೆಂಬವನು ಭರತನಿಗೆ ಮೊದಲು 'ರಾಮಾಯಣದ' ಕಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನೆಂದೂ, ತರುವಾಯ ಅದನ್ನು ಗೌತಮಗಣಧರನು ಮಗಧದೇಶಾಧಿಪತಿಗೆ ಹೇಳಿದನೆಂದೂ ಬರೆದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಗಣಧರಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವಿಶದವಾಗಿದ್ದ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಆಚಾರ್ಯನಾದ ಮಾಘನಂದಿಮುನಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಕುಮುದೇಂದುಕವಿಯು ತಿಳಿದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ತಾನು ರಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ರಾಮಕಥೆಯನ್ನು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಕುಮುದೇಂದುವು ಪದ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದಿರುವನಾದಕಾರಣ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ 'ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನ ರಸಭರಿತವಾದ ಕವಿತ್ವದ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗಾಗಿ 'ಪರವಾದಿ ಗಿರಿವಜ್ರ' (ಶತ್ರುವಾದಿಗಳೆಂಬ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವ ವಜ್ರದಂತೆ ಇರುವವನು), 'ಕವಿರಾಜ ಶಿಖಾಮಣಿ' (ಕವಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆಲ್ಲ ಶಿಖಾಮಣಿಯಂತಿರುವವನು) ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳು ಈತನಿಗೆ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈತನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಷಟ್ಪದಿಕಾವ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ರಗಳೆವೃತ್ತದ ಪದ್ಯಗಳೂ ಕಾಣುವುವು. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಮಂದಾನಿಲರಗಳೆಗೂ, ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿಗೂ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿಗೂ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆಯಾ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ರಗಳೆ.

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆ.

12. ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ.

ಅಂತಾಗಳ್ ರಘುರಾಮಂ ಸಭೆಯಿಂ ।
ಸಂತತಸಕಲಾಭರಣಪ್ರಭೆಯಿಂ ॥
ಅಮರೇಂದ್ರನ ಲೀಲೆಯನೇಳಿಸುತುಂ ।
ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮಮಂ ಪರಿಪಾಲಿಸುತುಂ ॥೧೦೬॥

ತಳರ್ದಂ ರಜತಶಿಖರಿ ತಳರ್ವನ್ತಿರೆ |
ನಳಸುಗ್ರೀವಪ್ರಮುಖರ್ ಮುನ್ತಿರೆ ||
ಮುಂದಿರ್ದನುಪಮನಾಮದ ತೇರಂ |
ಬಂದೇಱಿದನುತ್ಸವದಿಂ ವೀರಂ ||೧೦೭||

ತನ್ನೊಡನೇಱಿ ಬರಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ |
ನುನ್ನತಕೀರ್ತ್ತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ||
ನಿರ್ವ್ವಕ್ಕದೊಳಂಗದಹನುಮರ್ ವರೆ |
ದೋರ್ವ್ವಲಗರ್ವ್ವಿತ ಖಚರರ್ ನೆರೆಸಿರೆ ||೧೦೮||

ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ ರಂಜಿಸೆ |
ತಪನದ್ಯುತಿಯಂ ಬೆಳುಗೊಡೆ ಭಂಜಿಸೆ ||
ಪನ್ನೆರಡುಂ ಶಂಖಧ್ವನಿ ರಾಜಿಸೆ |
ಸನ್ನಾಹದ ಪಱೆ ಪಲವುಂ ಬಾಜಿಸೆ ||೧೦೯||

ವಿಜಯಪತಾಕೆ ಗಗನದೊಳ್ ಮೆಱೆಯಲ್ |
ಗಜಘಟೆ ಸತತಂ ಮದಮಂ ಕಱೆಯಲ್ ||
ಜಲಧಿತರಂಗದ ತೆಱದಿಂ ತುರಗಂ |
ಬಳಸೆ ಭಟರ್ ಬರೆ ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ||೧೧೦||

ಮಂಗಳಪಾಠಕರೊಲಿದುಲಿಯುತ್ತಿರೆ |
ಸಂಗೀತಂ ಕಿವಿಯೊಳ್ ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ ||
ಕರಕಲಿತಾಯುಧತೀವ್ರದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಪಿರಿದುಂ ಬೆಳಗಲು ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳ್ ||೧೧೧||

ತುರಗಂಗಳ್ ಧೂಳಿಯನೊದವಿಸುತಿರೆ |
ಕರಿಮದಧಾರೆಗಳದ ಮೂಣಿಸುತಿರೆ ||
ಪಗಲಂ ದ್ವಿಗುಣಿಸೆ ಭೂಷಾದ್ಯುತಿಗಳ್ |
ಮುಗಿಲಂ ಮುಟ್ಟೆ ಧ್ವಜಸಂತತಿಗಳ್ ||೧೧೨||

ಕವಿಗಮಕಿಗಳ ಸುಭಾಷಿತಮೆಸೆದಿರೆ |
ಭುವನಂ ಸೇನಾಮಯಮೆನಿಸುತ್ತಿರೆ ||
ಬಂದು ಸುವೇಲಾಚಲಪರಿಸರದೊಳ್ |
ಸಂದ ಸುವೇಲಾನಾಮದ ಪುರದೊಳ್ ||೧೧೩||

ಪುದಿದ ದಿಶಾಬ್ಧಿಖಚರನೆಡೆಗಟ್ಟಲ್ |
ಮದಯುತನಳನಂತವನಂ ಕಟ್ಟಲ್ ||
ಭೃತ್ಯಂ ರಾಮಂಗಂಬುಧಿಯಾಗಲ್ |
ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಿವಾಸಿಗಳುಱೆ ತಲೆವಾಗಲ್ ||೧೧೪||

ಬಿಡಿಸಿ ಪುರದ ಪರಿಸರದೊಳ್ ಬೀಡಂ |
ತಡೆಯದೆ ವರಜಯಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬೀಡಂ ||
ಬರಿಸೆ ಪ್ರಭಾಮಂಡಲಮೊದಲಾದರ |
ಸುರುತರ ವಿದ್ಯಾಜನಿತವಿನೋದರ ||೧೧೫||

ಜಲಧಿಯ ಪೆಂಪಂ ನಡೆ ನೋಡುತ್ತುಂ |
ನೆಲನಂ ನಿಜಭುಜಕೆಡೆಮಾಡುತ್ತುಂ ||
ನಲವಿಂದಿರ್ದಂ ದಶರಥರಾಮಂ |
ಸುಲಲಿತದಿನಕರವಂಶಲಲಾಮಂ ||೧೧೬||

ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆ.

ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೆರೆಪದ್ಮರಸನೆಂಬ ಕವಿಯು ದೀಕ್ಷಾಬೋಧೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈತನು ಹೊಯಿಸಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ನರಸಿಂಹದೇವನೆಂಬ ದೊರೆಗೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ಈತನು ಲಿಂಗವಂತರಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶೈವಾಗಮವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ರಗಳೆಯ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಬರೆದಿದೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೆಗೆದಿರುವ ವಿವಿಧನೀತಿಗಳು "ಲಲಿತ ರಗಳೆ" ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿವೆ. ಇದೇ ವೃತ್ತಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರಂಥದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು.

'ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆ' ಯ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಬ್ಬಿಗರಕಾವ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ಮುನ್ನ ನೀ ಚರಿಸುವನ್ಯಾಯಮಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ಇನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಸಂಪನ್ನನಾಗಿರಬೇಕು ||
ದುಸ್ಸಂಗ ದುರ್ವಾಕ್ಯ ದುಶ್ಚರಿತ್ರಂಗಳಂ |
ದುಶ್ಶೀಲ ದುರ್ಬೋಧೆ ದುರ್ವ್ಯಸನ ಗುಣಗಳಂ ||೧೧೭||

ಬಿಡಬೇಕು ಬಿಡದಿರಲು ಬಿಡುಗವನ ಬುಧಸಂಗ |
ತೊಡರುಗು ಮಹಾದ್ರೋಹ ಕಡುಪಾತಕರ ಸಂಗ ||
ಅನ್ಯವಧುವನ್ಯಧನದಾಸೆಯುಂ ಬಿಡಬೇಕು |
ತನ್ನ ಸತಿ ತನ್ನ ಧನದುನ್ನತಿಯೊಳಿರಬೇಕು ||೧೧೮||

ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು ಬಹುಭೀತಿಯಿರಬೇಕು |
ಗುರುವಿಗಿದಿರಾಸನದೊಳಿರಲಂಜುತಿರಬೇಕು ||
ಇರದಿರಲು ಮಾಪಾತಕಂ ದೊರೆಕುಗಾತಂಗೆ |
ಪರಿಹರಿಸೆ ನಿಷ್ಕೃತಿಯದಿಲ್ಲವಘರೂಪಂಗೆ ||೧೧೯||

ಗುರುವಿನೊಳಗಪಹಾಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರಂಗಳಂ |
ಬೆರಳ ಚಿಟುಕಂ ಚರಣದೊಳ್ ವಿಕಾರಂಗಳಂ ||
ಮಾಡಲಾಗದು ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಸಮಕ್ಷದೊಳು |
ಮಾಡಲೊಡನುನ್ನತಿಕೆಯುಳಿದಿಹುದು ನೀತಿಯೊಳು ||೧೨೦||

ಹುಸಿಯುಟಮಟಂಗಳಂ ಗುರುವಿನೊಳಗುಸಿರ್ದವಂ |
ಶಿಶುವಧೆಯ ಮಾಳ್ಪವನ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಪೋಪವಂ ||
ಉತ್ಸಾಹ ಗುರುಭಕ್ತಿಯುಚ್ಚಳಿಯದಿರಬೇಕು |
ನಿಚ್ಚಳದ ನಿಷ್ಠೆ ದೃಢ ಕೆಚ್ಚುಗೊಂಡಿರಬೇಕು ||೧೨೧||

ನಿಯತಮಪ್ಪಾಚಾರಸಮಯ ತಾನಿರಬೇಕು |
ನಯದ ವಾಕ್ಯಂ ಕರುಣೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಿರಬೇಕು ||
ದಂಭ ಮಾತ್ಸರ್ಯಗಳಿಗಿಂಬುಗೊಡದಿರಬೇಕು |
ಇಂಬಾಗಿ ಗುರುವಿನೊಳು ನಂಬುಗೆಯನಿಡಬೇಕು ||೧೨೨||

ಷಟ್ಪದಿಗಳು.

ಶರಷಟ್ಪದಿ.

14. ಸಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು. (ದಾಸರ ಪದ.*)

ಈಶನ ಕರುಣೆಯ |
ನಾಶಿಸು ವಿನಯದಿ |
ದಾಸನ ಹಾಗೆಯೆ ನೀ ಮನವೇ ||
ಕ್ಲೇಶದ ವಿಧವಿಧ |
ಪಾಶವ ಹರಿದು ವಿ |
ಲಾಸದಿ ಸತ್ಯವ ತಿಳಿ ಮನವೇ ||೧೨೪||
ಮೋಸದಿ ಜೀವಿಯ |
ಘಾಸಿಯ ಗೈದುದು |
ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದರೆ ಹೋದೀತೇ ||
ಭಾಷೆಯ ಕೊಟ್ಟು ನಿ |
ರಾಶೆಯ ಪಡಿಸಲು |
ಮೋಸವ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||೧೨೫||
ಸತ್ಯದ ಧರ್ಮವ |
ನಿತ್ಯವು ಬೋಧಿಸೆ |
ತೊತ್ತಿನ ಮನಸಿಗೆ ಸೊಗಸೀತೇ ||
ತತ್ತ್ವದ ಸಾರವ |
ಚಿತ್ರದಿ ಪೇಳಲು |
ಕತ್ತೆಯ ಮನಸಿಗೆ ತಿಳಿದೀತೇ ||೧೨೬||
ನ್ಯಾಯವ ಬಿಟ್ಟ |
ನ್ಯಾಯವ ಪೇಳುವ |
ನಾಯಿಗೆ ನರಕವು ತಪ್ಪೀತೇ ||
ತಾಯನು ನಿಂದಿಸಿ |
ನೋಯಿಸುತಿರುವ |
ನ್ಯಾಯಿಗೆ ಸುಕೃತವು ದೊರಕೀತೇ ||೧೨೭||

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಬಾಯಿಯ ಕೊಬ್ಬಿಂ |
ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ |
ಗಾಯವು ತಾಗದೆ ಬಿಟ್ಟೀತೇ ||
ಮಾಯದ ಮನದೊಳ |
ಪಾಯುವ ಗೈವಗೆ |
ಕಾಯದ ಕಷ್ಟವು ತಪ್ಪೀತೆ ||೧೪೨||

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.

ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ 'ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು' ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ' ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನೇ ಬೇರೆ, ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಾದ ಷಡಕ್ಷರಿಯೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಲ್ಲದ ಇವನನ್ನು 'ವೃದ್ಧಪರಾಶರ' ಎಂಬಂತೆ 'ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. ಈತನ ಗ್ರನ್ಥದ ಒಕ್ಕಣೆಯನ್ನೂ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಈತನು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುವುದು ; ಮತ್ತು ಕವಿತ್ವವೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದೆ. ಕುಸುಮ ಭೋಗ ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಈ ಕವಿಯ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಈ ಕವಿಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರೂ ಇವನ ಚರಿತ್ರವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

ದ್ವೇಷಿಮಾನವನು ನಾ |
ಭಾಷೆ ತಪ್ಪಿದವ ಸ |
ರ್ವೇಶನೊಳು ಸಲುಗೆ ನನಗೆಂತಪ್ಪುದು ||
ಘಾಸಿಯಾದೆನು ಭವದಿ |
ಯೋಸರಿಸಿ ಬೀಳ್ವನೆ |
ನ್ನೀಶನಂಘ್ರಿಗೆ ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ ||೧೪೩||

ಉದ್ಧರಿಸುವರ ಕಾಣೆ |
ನಿದ್ದೆಸೆಯು ಕೆಡಿಸಿದೆನು |
ಹೊದ್ದರಿನ್ನೆನ್ನ ನಾಲ್ದೆಸೆಯ ನಾನು ||
ಬಿದ್ದೆ ನಿನ್ನಯ ಪಾದ |
ಕುದ್ಧರಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸೈ |
ಯೊದ್ದೆನ್ನ ನೀ ನೂಕಿ ಬಿಡಬೇಡವೈ ||೧೨೯||

ನೀತಿಯುಳಿಯದೆ ನಾನು |
ಪಾತಕದ ನಡೆಯಲ್ಲಿ |
ಭೂತಳದೊಳಂ ನಡೆದೆ ಗತಿಯಾವುದು ||
ಓತು ಕರುಣಿಸಿ ನೆನ್ನ |
ಪಾತಕಾಭ್ರಕೆ ಝಂಝಾ |
ವಾತವಾಗಿದ್ದೆನ್ನ ರಕ್ಷಿಸಯ್ಯ ||೧೩೦||

---

* ಕುಮುದೇಂದು ರಾಮಾಯಣ.

16. ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿದುದು.

ನಡೆದು ಕೆಲವೆಡೆಯೊಳಂ |
ತಡೆದು ತಡೆದಲ್ಲಲ್ಲಿ |
ಯೆಡೆಯೆಡೆಯ ತರುಚಯಂಗಳ ತೋಱುತ ||
ಅಡಿಗಡಿಗೆ ನಮಗಿನ್ನು |
ಬಿಡುವ ತಾವಾವುದೆಂ |
ದೊಡರಿಸಿದಳಳಲನವನಿಜೆ ರಾಮಗೆ ||೧೩೧||

ತೊಳಪ ಪಳುಕಿನ ಪಾದ |
ಶಿಲೆಯೊಳಗೆನಡೆಯುತಂ |
ದಲಘುತರತಪನತಾಪದೆ ಬಳಲುವ ||
ಸುಲಲಿತಲತಾಂಗಿ ಕೋ |
ಮಲೆ ಸೀತೆ ರಾಘವನ |
ಬಳಿವಳಿಯ ನೆಳಲಂತೆ ಬರುತಿರ್ದ್ದಳು ||೧೩೨||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೧೫ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಕೆಲಕೆಲವೆಡೆಯೊಳು ಕೆ |
ನ್ದಳಿರನೊಲವಿಂದೆ ಕೆಂ |
ದಳಕೆ ಪಡಿಯಿಡುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರಂ ||
ಲಲಿತತರಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿನಲಿದು ಪಸರಿಸುತಿ |
ರಲು ಸೀತೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆದಳು ||೧೩೩||

ಎಸೆವ ಮುಖಶಶಿಸುಧಾ |
ರಸವಿಸರಮೆಂಬಂತೆ |
ಪಸರಿಸುವ ಬೆಮರ ಬಿಂದುಗಳ ತಳೆದು ||
ನಸುಬಾಡಿದಂಗಲತೆ |
ಯಸದಳಂ ಸೊಗಸೆ ತ |
ನ್ನಸಿಯಳಂ ನೋಡುತುಂ ರಾಮ ನಡೆದಂ ||೧೩೪||

ಹಸಿವು ಬಳಲಿಕೆ ತೃಷೆಯ |
ದೆಸೆಯನಱಿಯಂ ನೀರ |
ದೆಸೆಯುಮಂ ನೆೞಲ ದೆಸೆಯಂ ನೋಡುತ ||
ಅಸುಗೆದಳಿರಿಂದ ವಿರ |
ಚಿಸುತ ಶಯನೀಯಮಂ |
ಮಿಸುಪ ಭಕ್ತಿಯೊಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಡೆದನು ||೧೩೫||

ತುಂಗಸಾರ್ವರ್ತುಕವ |
ನಂಗಳ ಲತಾಮಂಟಪ |
ಪಂಗಳ ಸರಿತ್ಸರೋವರಕೋಟಿಯ ||
ರಂಗದ್ವಿಶಾಲಕೂ |
ಟಂಗಳ ವಿಲಾಸದೆ ಮ |
ನಂಗೊಳಿಪ ಚಿತ್ರಕೂಟವ ಕಂಡರು || ||೧೩೬||

ಆ ಗಿರಿಯ ಶೋಭೆಯಂ |
ರಾಗದಿಂ ನೋಡುತುಂ |
ಬೇಗದಿಂ ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು ಬಂದು ||

ಶ್ರೀಗೆ ನೆಲೆಯೆನಿಸಿ ಚೆಲು |
ವಾಗಿರ್ದ ವಟವಿಟಪಿ |
ಪೂಗಕ್ಕೆ ಬಂದರಂತಾಮೂವರು ||೧೩೭||

ಭೋಗಷಟ್ಪದಿ.

ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ವಚನ.*

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನವು.

ತಿರುಕನೊರ್ವನೂರ ಮುಂದೆ |
ಮುಱುಕು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ |
ಯೊಱಗಿರುತ್ತಲೊಂದು ಕನಸ ಕಂಡನೆಂತೆನೆ ||
ಪುರದ ರಾಜ ಸತ್ತನವಗೆ |
ವರಕುಮಾರರಿಲ್ಲದಿರಲು |
ಕರಿಯಕೈಗೆ ಕುಸುಮಮಾಲೆಯಿತ್ತು ಪುರದೊಳು ||೧೩೮||
ಬಿಡಲು ಯಾರ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸಲ್ಕೆಯವರ ಪಟ್ಟ |
ದೊಡೆಯರನ್ನು ಮಾಳ್ಪೆವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲಿಗೆ ||
ಒಡನೆ ತನ್ನ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ |
ತೊಡರಿಸುವುದ ಕಂಡು ತಿರುಕ |
ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮನೆಂದು ಮನದಿ ಹಿಗ್ಗುತಿರ್ದನು ||೧೩೯||
ಪಟ್ಟಗಟ್ಟಲವಗೆ ನೃಪರು |
ಕೊಟ್ಟರಖಿಳಕನ್ಯೆಯರನು |
ನೆಟ್ಟನವನು ರಾಜ್ಯವಾಳ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ||
ಭಟ್ಟಿನಿಗಳ ಕೂಡಿ ನಲ್ಲ |
ನಿಷ್ಟಸುಖದೊಳಿರಲಿಕವಗೆ |
ಹುಟ್ಟಿ ಹೆಣ್ಣುಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾದುವಾಗಲೇ ||೧೪೦||

---

*ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ೨೧ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಿರಿ.

ಓಲಗದಲಿರುತ್ತ ಕೊಡೆಯ |
ಮೇಲೆ ಮಕ್ಕಳಾಡುತಿರಲು |
ಲೀಲೆಯಿಂದ ಚಾತುರಂಗಬಲವ ನೋಡುತ ||
ಲೋಲನಾಗಿ ನುಡಿದನಿನಿತು |
ಕೇಳು ಮಂತ್ರಿ ಸುತರುಗಳಿಗೆ |
ಬಾಲೆಯರನು ನೋಡಿ ಮದುವೆಮಾಡಬೇಕೆಲ್ಲೈ ||೧೪೧||

ನೋಡಿ ಬನ್ನಿರೆನಲು ಜೀಯ |
ನೋಡಿ ಬಂದೆವೆನಲು ಬೇಗ |
ಮಾಡು ಮದುವೆಮಂಟಪದೊಳು ಸಕಲಕಾರ್ಯವ ||
ಗಾಡವಾಗಿ ಸಂಭ್ರಮಗಳು |
ಮಾಡುತಿದ್ದ ಮದುವೆಗಳನು |
ಕೊಡಿದಖಿಳರಾಯರುಗಳು ಮೆಚ್ಚುವಂದದಿ ||೧೪೨||

ಧನದ ಮದವ ರಾಜ್ಯಮದವ |
ವನಿತೆಸುತರ ನೋಡಿ ತಿರುಕ |
ಧನಿಕನಾಗಿ ಕಾಣುತಿದ್ದ ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ||
ಅನಿತು ನೃಪರ ದಂಡು ಬಂದು |
ಮನೆಯಮುತ್ತಿದಂತೆಯಾಗೆ |
ಕನಸುಕಾಣುತೆದ್ದು ಹೆದರಿ ಕಣ್ಣ ತೆಱೆದನು ||೧೪೩||

ಮೆಱೆಯುತಿದ್ದ ಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲ |
ಹಱಿದು ಹೋಯಿತೆನುತ ತಿರುಕ |
ಮರಳಿ ನಾಚಿ ಪೋಗುತಿದ್ದ ಮರುಳನಂತೆಯೆ ||
ಧರೆಯ ಭೋಗವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ |
ಪರವ ಮಱೆತು ಕೆಡಲು ಬೇಡ |
ಧರೆಯ ಭೋಗ ಕನಸಿನಂತೆ ಕೇಳು ಮಾನವಾ ||೧೪೪||

———

ರಾಮಾಭ್ಯುದಯಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ.

(ಆನಂದ ರಾಮಾಯಣ).

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದವರು ಅನೇಕರುಂಟು. ಜೈನಮತಾವಲಂಬಿಯಾದ ಪಂಪಮಹಾಕವಿಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ರಾಮ ಚರಿತಕ್ಕೆ 'ಪಂಪ ರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ತೊರವೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಆ ಊರಿನ ನೃಸಿಂಹದೇವರ ಭಕ್ತನಾದ 'ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಯು 'ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ'ವನ್ನು ರಚಿಸಿರುವನು. ಈಚೆಗೆ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೮ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಿಮ್ಮಾರ್ಯನೆಂಬ ಮರುದೂರು ಹೆಬ್ಬಾರು ಪಂಗಡದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯು 'ರಾಮಾಭ್ಯುದಯ ಕಥಾ ಕುಸುಮಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತವನ್ನು ಬರೆದಿರುವನು. ಈ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ 'ಆನನ್ದ ರಾಮಾಯಣ ಎಂದೂ ಹೆಸರು. ಈ ಕವಿಯು ಬೆಂಗಳೂರು ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಆನೆಕಲ್ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾದಲಿ (ಸಹದೇವಪುರ) ಗ್ರಾಮದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಗೆ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ಆತನು ಆ ಊರಿನ ನಿವಾಸಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈತನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟೇಶಪ್ಪ. ಈ ಮನೆತನದವರು ಬೆಂಗಳೂರು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಆಗರದ ಗುಡಿಯ ಅರ್ಚಕರು; ದೇವರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು. ತಿಮ್ಮಾರ್ಯಕವಿಯು ೧೫ ವರ್ಷದ ಬಾಲಕನಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಸರಸ್ವತಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಕವಿತ್ವಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಕ್ರಮವಾದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಗುರುಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದವನಲ್ಲವಾದರೂ, ಈತನು ಭಗವತ್ಕೃಪೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶುಚಿಯಾದ ಅಂತಃಕರಣವುಳ್ಳವನಾಗಿ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ತಿಮ್ಮರಾಯಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಭಜಿಸಲು, ಈತನಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಆವೇಶಬಂದಂತೆ ಒಂದು ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯು ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪದ್ಯಗಳು ಈತನ ವದನಾರವಿಂದದ ಗೆಸೆಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಇವನ ಸಂಬಂಧಿಯೊಬ್ಬನು ಕೂಡಲೆ ಬರೆದು ಗುರುತುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಭಾಮಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

ಕೇಳುತವರ ದುರುಕ್ತಿಗಳಿಗನು |
ಕೊಲಬಡದೆ ಮಹೋಗ್ರಕೋಪ ಭ |
ಡಾಳಿಸಲು ಮುರಿಮೀಸೆ ಕುಣಿಕುಣಿದಾಡೆ ಕಣ್ಗಳಲಿ ||
ಕೀಲಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಮಸಗೆ ಎಲಯದ |
ಕಾಲಭೈರವನಂತೆ ಸುತ್ತಿನ |
ಖೂಳದನುಜರಿಗಾವಿಭೀಷಣದೇವನಿಂತೆಂದ ||೧೪೫||

ಹೋಹೊ ಗಜಬಜಿದೇಕೆ ಮಾಮಾ |
ಸಾಹಸಿಗಳಹುದಹುದು ಬಲ್ಲೆವು |
ಬೇಹುಕಪಿ ತಾನೊಂದು ಬಂದೀಪುರವನನಲಂಗೆ ||
ಆಹುತಿಯನಿತ್ತುರುಹಿ ದನುಜಸ |
ಮೂಹಗಳ ಕೊಲುವಾಗ ನಿಮ್ಮಯ |
ಬಾಹುಬಲವೇನಾಯ್ತು ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲ ನಿಮಗೆಂದ ||೧೪೬||

ಮನುಜರಾದೊಡೆ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ |
ಗೆನುತ ಬಹರೇ ಕಾಡಕಪಿಗಳು |
ಜನಪರಾಜ್ಞಾಪಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕೆ ತನುವ ತೆತ್ತುವರೆ ||
ವನನಿಧಿಯ ಲಂಘಿಸುವ ಸಾಹಸ |
ಹನುಮಗೆಲ್ಲಿಯದೆಂಬ ಘನಯೋ |
ಚನೆಯ ತಿಳಿಯದ ದುರುಳರಾಟಕೆ ಸಿಲುಕಬೇಡೆಂದ ||೧೪೭||

ತರಣಿವಂಶಜ ಕೋಪದಲಿ ಸಾ |
ಗರವ ದಾಂಟದ ಮುನ್ನ ಘನವಾ |
ನರಪತಾಕಿನಿ ಮುಸುಕಿ ಲಂಕೆಯ ಕೊಳ್ಳದಿಹಮುನ್ನ ||
ಕೆರಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಂಬು ರಾತ್ರಿಂ |
ಚರರ ಹಳಚದ ಮುನ್ನ ಸೀತಾ |
ತರುಣಿಯನು ರಘುನಾಥಗೊಪ್ಪಿಸಿ ಬದುಕಬಹುದೆಂದ ||೧೪೮||

ಬಿದ್ದು ಮರಣದ ಕನಸು ಕಣ್ಡವ |
ರೆದ್ದು ಕುಳಿತಂದದಲಿ ವ್ಯರ್ಥದ |
ಸುದ್ದಿಗಳನುಳಿದಿನಕುಲೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದುಮಗಳ ||
ಹೊದ್ದಿ ಸೀತೆಯನೊಪ್ಪಿಸಿಯೆ ನಾ |
ವಿದ್ದ ಸಕಲರ್ವೆರಸಿ ಸುಖದಲಿ |
ಬಿದ್ದು ಬದುಕುವುದುಚಿತ ನಿನ್ನೊಳು ತಿಳಿದು ನೋಡೆಂದ ||೧೪೯||

ಪೇಳಲೇನಸುರೇಂದ್ರ ನಿನ್ನಯ |
ಮೌಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ಸಿಡಿಲು ಹಸ್ತದ |
ಕಾಳಪನ್ನಗ ಕಂಠಬದ್ಧಮಹೋಗ್ರಯಮಪಾಶ ||
ಬಾಲಕಿಯು ರೂಪದಲಿ ಬಂದಿಹ |
ಕಾಲಮೃತ್ಯುಕಣಾ ಮಹೀಸುತೆ |
ಧೂಳಿಗೆಯ್ಯದೆ ಬಿಡಳು ರಾಕ್ಷಸಕುಲವ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೦||

ವಿಗ್ರಹಕೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ರಘುವೀ |
ರಾಗ್ರಗಣ್ಯನು ನಿಂದೊಡವನ ಶ |
ರಾಗ್ರದಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಿದಿರಹರಾರು ತ್ರಿಭುವನದಿ ||
ಉಗ್ರಕಮಲಭವಾದಿದೇವ ಸ |
ಮಗ್ರಮಂ ಮಱೆವುಗಲು ಬಿಡದು ಪ |
ರಿಗ್ರಹಿಪನಿನ್ನಾವನುಂಟಸುರೇಂದ್ರ ಕೇಳೆಂದ ||೧೫೧||

ಈ ಮದಾಂಧಸುರೇಂದ್ರಜಿತು ಮ |
ತ್ತೀಮಹೋದರನೀಸುಪಾರ್ಶ್ವಕ |
ನೀಮನುಜರಿಪುವೀಪ್ರಹಸ್ತ ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು ||
ರಾಮನಂಬಿನ ಗಱಿಯ ಗಾಳಿಯ |
ಸೀಮೆಯೊಳಗಿರಲಮ್ಮರಿದು ನಿಜ |
ಭ್ರಾಮಕರ ನುಡಿ ಕೇಳಿ ಕೆಡಬೇಡೆಂದ ತೃಣವಿಡಿದು ||೧೫೨||

ಸುರಪಜಿತು ಕೇಳ್ದಾಗ ಪೊರೆಯುಗಿ |
ದುರಗನಂತುರಿದೆದ್ದು ನರವಾ |
ನರರ ಬಲುಹಂ ಪೊಗೞ್ ನಮ್ಮನು ಜಱೆದ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ||

ಕಿಱಿಯ ತಂದೆಯೆನುತ್ತ ತಾಳಿದೊ |
ಡೞಿಯೆ ಪರನಾದೊಡೆಯು ಜಿಹ್ವೆಯ |
ಕೊಱೆವೆ ನೀಪರಿಹಾಸ್ಯವಚನವ ನುಡಿಯಬೇಡೆಂದ ||೧೫೩||

ಪಿಡಿದೆನಿಂದ್ರನ ತೊಡೆದೆನನಲನ |
ಬಡಿದೆ ಶಮನನ ಜಡಿದೆ ನಿರುತಿಯ |
ಕಡಿದೆ ವರುಣಮರುತ್ಕುಬೇರೇಶಾನಮುಖ್ಯರನು ||
ಮೃಡನ ವರಗಳ ಪಡೆದ ಕಡುಗಲಿ |
ಯೊಡನೆ ಕೋಡಗಪಡೆಯ ಮನುಜರ |
ಸಡಗರವ ನೀನೆಂತು ಪೊಗೞ್ದೆಯೆನುತ ಗರ್ಜಿಸಿದ ||೧೫೪||

ಕುಲವಿನಾಶಕ ಕೇಳೆಲವೊ ನೀ |
ಗೆಲಿದ ದಿಗುಪಾಲಕರು ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನಡಿದಾವರೆಯ ಸೇವಕರೆಂಬುದಱಿಯೆಯಲಾ ||
ಸುಲಭವೇ ಮೃಗರಾಜನೊಡನ |
ಗ್ಗಳಿಕೆ ಬಡಜಂಬುಕಕೆ ಸಾರೆಂ |
ದಲಘುಮತಿ ಹರಿಶರಣ ನುಡಿದನು ದನುಜವಲ್ಲಭಗೆ ||೧೫೫||

ಘುಡಿಘುಡಿಸುತಸುರೇಂದ್ರನನುಜನ |
ಬಿಡೆಯದಿಂದೀಕ್ಷಿಸದೆ ಎಲವೋ |
ಕಡುಗಲಿಗನೇ ರಾಮನವನೇ ನನ್ನ ಕೊಲುವವನು ||
ಫಡಫಡೆನುತಾರ್ಭಟಿಸಿ ಕಡುಗವ |
ಜಡಿದು ಗದ್ದುಗೆಯಿಳಿದು ಪಾದದ |
ತೊಡರು ಝಣರೆನಲೊದೆದು ಕೆಡಹಿದನವನಿ ಕಂಪಿಸಲು ||೧೫೬||

ಅನಿತಱೊಳ್ದಶಮುಖನು ನಿಜಸಚಿ |
ವನಿಗುಸುರಿದನು ತನ್ನ ದೇಹದಿ |
ಜನಿಸಿದತಿರುಜೆ ತನ್ನನೇ ಕೊಲುವಂತೆ ಮತ್ಸರವ ||
ನೆನೆದನೀತನ ಮೊಗವ ನೋಡುವು |
ದನುಚಿತವು ಪೊಱಮಡಿಸು ಶೀಘ್ರದೊ |
ಳೆನಲು ಕರವಿಡಿದೆತ್ತಿ ನಗರದೊಳಿರದೆ ಪೋಗೆಂದ ||೧೫೭||

ದನುಜವಲ್ಲಭನಡಿಗಳಿಗೆ ವಂ |
ದನೆಯ ರಚಿಸಿ ವಿಭೀಷಣನು ಮೇ |
ಣನಲಹರಸಂಪಾತಿನೀಳಾಹ್ವಯದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ||
ಘನಮನೋವ್ಯಥೆಯುಕ್ಕುತಿರಲಾ |
ಸನವನೀಕ್ಷಿಸಿಯೆಬ್ಬಿಸಿಡೆ ಮಿಗೆ |
ಕನಲಿ ಗದೆಯಂ ಜಡಿವುತಿದಿರಲಿ ನುಡಿದನಾಗ್ರಹದಿ ||೧೫೮||

ಎಲೆ ದುರಾತ್ಮಕ ನಿನ್ನ ದುರ್ಗವ |
ಬಳಸಿ ಕಪಿಬಲ ಮುತ್ತಿ ತಮ್ಮ |
ಗ್ಗಳಿಕೆಯಲಿ ತವ ಪುತ್ರ ಮಿತ್ರ ಸಗೋತ್ರ ಬಾಂಧವರ ||
ಲಲನೆಯರನೆಳವಾಗ ರಘುಕುಲ |
ತಿಲಕನಂಬಿನ ಕೋಟಿ ನಿನ್ನಯ |
ತಲೆಗಳಂ ತಱಿವಾಗ ನೆನೆಯೆಂದೆನುತ ತಿರುಗಿದನು ||೧೫೯||

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

ಭಾಮಿನಿಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಚಾಮರಸನೆಂಬ ಲಿಂಗವನ್ತ ಕವಿಯು ರಚಿಸಿದನು. ಈ ಕವಿಯು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದಲ್ಲಿ ೧೪೫೧—೧೪೬೫ ರ ವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರೌಢರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಾಮರಸಕವಿಯು ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದನು. ಆ ದೊರೆಯು ತಾನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದ ಲಿಂಗವಂತರ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಲು ವಿಂಧ್ಯಪರ್ವತದಿಂದ ಸುಮಾರು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೂ ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾತನಾಡ ತಕ್ಕ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯ ದೇಶಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ರಚಿತವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡಿದನು. ಆದಕಾರಣ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾಗಿದ್ದ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಯು ಪಿಡುಪರ್ತಿಸೋಮಯ್ಯನ ಮೂಲಕ ತೆನುಗುಭಾಷೆಗೂ, ಶಿವಪ್ರಕಾಶದೇಶಿಕನೆಂಬ ಅರವುಕವಿಯ ಮೂಲಕ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಗೂ ಭಾಷಾನ್ತರ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನೆಂಬ ಶಿವಭಕ್ತನೇ ಕಥಾನಾಯಕನು. ಈತನಿಗೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು, ಪ್ರಭುದೇವ, ಗುಹೇಶ್ವರಲಿಂಗ ಈ ಹೆಸರುಗಳೂ ಉಂಟು. ನಿರಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಸುಜ್ಞಾನಿ ಇವರೇ ಇವನಿಗೆ ತಾಯಿತಂದೆಗಳು. ಶಿವನ ಗಣನಾಥನೇ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಭುಲಿಂಗನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ

ನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಇವನ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಭಾವವನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ತನ್ನ ತಾಮಸಗುಣವನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶೋಧಿಸುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲಾಗಿ, ಆ ಗುಣವು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬೆಳವಾಡದೇಶವೆಂದು (ಈಗಿನ ಶಿವಮೊಗಾ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಅನೇಕ ಭಾಗ) ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಸೀಮೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬನವಾಸಿಪುರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಮಕಾರಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಅವನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಮೋಹಿನೀ ದೇವಿ ಇವರಿಗೆ ಮಗಳಾಗಿ, 'ಮಾಯೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿತು. ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಈ 'ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ'ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿ.

ಅದಱೊಳವನೀಕಾಂತೆಗೊಪ್ಪುವ |
ವದನವೋ ಶೃಂಗಾರಸಾರದ |
ಸದನವೋ ಸೊಬಗಿನ ಸುಮಾನದ ಸುಖದ ನೆಲೆವೀಡೋ ||
ಸುದತಿರತ್ನಗಳೊಗೆವ ಚೆಲುವಂ |
ಬುಧಿಯೊ ಪೇಱೆನೆ ಸಕಲಸಂರಂ |
ಭದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಿಹುದಲ್ಲಿ ಬನವಸೆಯೆಂಬ ಪಟ್ಟಣವು ||೧೬೦||

ಆವಕಾಲದಲಾದಡೆಯು ಫಲ |
ವೀವುತಿಹ ಪಲತೆಱದ ನೇಱಿಲು |
ಮಾವು ದಾಡಿಮ ತೆಂಗು ನಾರಂಗಾದಿ ತರುಲತೆಯು ||
ತೀವಿ ಚರಿಸುವ ಶುಕಪಿಕಭ್ರಮ |
ರಾವಳಿಯ ನಾನಾವಿಧದ ಶೋ |
ಭಾವಹವೆ ತಾನಾದುದಾಬನವಸೆಯುಲುದ್ಯಾನ ||೧೬೧||

ಕೇರಿ ಕೇರಿಯು ತಳಿರಿಡಿದ ಗುಡಿ |
ತೋರಣಂಗಳ ಪರಿಮಳಿಸುತಿಹ |
ಸಾರಣೆಯು ಕಾರಣೆಯು ಗಂಧೋದಕದ ಚಳಯುಗಳ ||
ಸೌರಭದ ಪೂವಲಿಗಳಲಿ ಶೃಂ |
ಗಾರಿಸಿದ ಬೀದಿಗಳ ಸೊಬಗಿನ |
ಸಾರದಲಿ ಸಮನಿಸಿದುದತಿಸಂರಂಭ ಬನವಸೆಯ ||೧೬೨||

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಗಮ ಪುರಾಣವ |
ನೋದುವ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಖಳರೊಳು |
ಕಾದಿ ಗೆಲಿದತಿಬಳರ ಕೈವಾರಿಸುವ ದನಿಯಿಂದ ||
ಬೀದಿಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗಡವಿ |
ರೋಧಮದಗಜತತಿಯ ಬೃಂಹಿತ |
ನಾದದಲಿ ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದಾಗಳಾಪುರವು ||೧೬೩||

ನುಡಿದು ಜಾಣರು ಸಕಲಬುದ್ಧಿಯ |
ನಡೆದು ಜಾಣರು ನಿಖಿಲರೀತಿಯ |
ಕೊಡಲು ಜಾಣರು ಕುಂದದಂತಿರಲರ್ಥಿಗರ್ಥವನು ||
ಪೊಡವಿಗಿದು ಪೊಸತೆಂಬ ಜನಪದ |
ವಿಡಿದು ಕಿಕ್ಕಿಱಿದಿರುವ ಬನವಸೆ |
ಗೊಡೆಯನಾಗಿರುತಿರ್ದನೈ ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೪||

ಆರು ಬಣ್ಣಿಸಬಲ್ಲರಾ ಮಮ |
ಕಾರನೃಪನ ಮಹಾಪ್ರತಾಪದ |
ಶೂರತೆಯ ಸಾಹಸವ ನಾನಾಸಕಲಗುಣಗಣವ ||
ಧಾರಿಣಿಯಲಪ್ರತಿಮನಾಗಿಯು |
ದಾರತೆಯಲಿರುತಿರ್ಪನಾತಗೆ |
ನಾರಿಯಾಗಿಹಳೊಬ್ಬಮಾನಿನಿ ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೬೫||

ಭಾವಿಸಲು ಮಮಕಾರವೋಹಿನಿ |
ದೇವಿಯರ ಬಸಿಱಿನಲಿ ವರರಾ |
ಜೀವಲೋಚನೆ ರಚಿತರಂಜನೆ ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ ||
ದೇವದಾನವಮಾನವರುಗಳ |
ಡಾವಣಿಯ ದನವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ |
ಭಾವೆ ಮಾಯಾದೇವಿ ಜನಿಸಿದಳಖಿಲವಿಭವದಲಿ ||೧೬೬||

ಹಲವುಕಾಲಕೆ ಹರಸಿ ಹೆತ್ತರು |
ಲಲಿತಗಾತ್ರೆಯ ವಿಮಲನೇತ್ರೆಯ |
ವಿಲಸಿತವ್ಯಾಮೋಹನವರಸಭರಿತಪಾತ್ರೆಯನು ||

ಬಳಿಕ ಬುಧರಿಗೆ ಸಕಲರಿಗೆ ಹೊಂ |
ಗಳನು ಭೂಷಣವಸ್ತ್ರ ರತ್ನವ |
ನೊಲಿದು ದಾನವ ಮಾಡಿದನು ಮಮಕಾರಭೂಪಾಲ ||೧೬೭||

ಸಿಸುವ ನೋಡಿದ ಕಣ್ಗೆ ಮಾಯವೆ |
ಮುಸುಕುವುದು ಮನವೆಂಚ್ಚುವುದು ಮೋ |
ಹಿಸುವುದೀಪರಿ ಜನನಿಜನಕಾದ್ಯರುಗಳೆಲ್ಲರಿಗೆ ||
ವಸುಮತೀಪತಿ ಬಳಿಕಲತಿಸಂ |
ತಸದೊಳಾತ್ಮಜೆಗಖಿಳವಿಭವದಿ |
ಪೆಸರನಿಟ್ಟನು ಮಾಯೆಯೆಂಬ ನವೀನನಾಮವನು ||೧೬೮||

ಉಲಿವ ಗೆಜ್ಜೆಯ ಕಾಲ ಕಡಗದ |
ಘಲಿಘಲಿಸುವಂದುಗೆಯ ರತುನದ |
ಲುಲಿಯ ಸೂತ್ರದ ಝಣಝಣತ್ಕಾರಿಸುವ ಕಂಕಣದ ||
ಹುಲಿಯುಗುರ ಬಂದಿಯ ಸುಡಾಳದ |
ಲೊಲೆವ ಮಾಗಾಯಿಗಳ ಹೊಳೆವರ |
ಳೆಲೆಯ ಮಿಸುಗುವ ಬಾಲದೊಡಿಗೆಯ ಮಾಯೆಗಿಕ್ಕಿದರು ||೧೬೯||

ಬೆಚ್ಚನೀರೆಱೆಏಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಿಲೊ |
ಳೊಚ್ಚೆಜಿಗುದುಗುಲದಲಿ ತನುವನು |
ಮುಚ್ಚಿ ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ ಬೊಟ್ಟಿಟ್ಟೊಲವಿನಲಿ ಹರಸಿ ||
ನಿಚ್ಚದಲಿ ತೂಪಿಱಿದು ತೂಗುವ |
ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ ದಾದಿಯರ್ಗಳ |
ಮೆಚ್ಚನೀಯುತ ಹೆಚ್ಚುತಿರ್ದಳು ಮೋಹಿನೀದೇವಿ ||೧೭೦||

ಹಲಗೆಮಾಣಿಕದೊಟ್ಟಿಲಲಿ ಮ |
ಗ್ಗುಲಲಿ ಮಲಗಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ ಮಾ |
ರ್ಪೊಳೆವ ತನ್ನನೆ ಕಂಡು ನಲಿಯುತ ನಗುತ ಕೈದುಡುಕಿ ||
ಸೆಳೆದು ತೆಗೆದರೆ ಬಾರದಿರಲಾ |
ನೆಲನನೊದೆಯುತ ಕಾಲ ಗೆಜ್ಜೆಯ |
ಗಲುಕನಾಲಿಪ ಮಾಯೆ ಮೆಱೆದಳು ಬಾಲಲೀಲೆಯಲಿ ||೧೭೧||

ಒಮ್ಮೆ ಮಮಕಾರಾವನೀಪನ |
ನೊಮ್ಮೆ ಮೋಹಿನಿದೇವಿಯನು ಮ |
ತ್ತೊಮ್ಮೆ ತನ್ನುವನಾಡಿಸುವ ಕೆಳದಿಯರ ತಂಡವನು ||
ಹೆಮ್ಮೆಗೊಳಿಸುತ ಸುಖಮುಖವ ಹೊಱ |
ಹೊಮ್ಮಿಸುತ ನೆಱೆ ಬಾಲಲೀಲೆಯ |
ಸೊಮ್ಮ ಸೂಱೆಯ ಕೊಡುತಲಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ಮೋಹಿನಿಗೆ ||೧೭೨||

ಬೀಱುತಿರ್ದಳು ಮುದ್ದುತನವನು |
ಹೇಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಚೆಲುವನು |
ತೋಱುತಿರ್ದಳು ಜಗದ ಜಂಗುಳಿಗಾಡುವಂದವನು ||
ಸಾಱುತಿರ್ದಳು ಸಕಲಸೊಬಗನು |
ಮೀಱುತಿರ್ದಳು ದಿನದಿನಕೆ ಕಳೆ |
ಯೇಱುತಿರ್ದಳು ಮಾಯೆ ವಿವಿಧವಿಲಾಸವೃತ್ತಿಯಲಿ ||೧೭೩||

ಹಿಡಿಹಿಡಿದುಕೊಂಡಟ್ಟಿಯಲಿ ಚೆಂ |
ಬಿಡದೆ ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ |
ಜಡಿದು ಝುಂಕಿಸಿ ಮುದ್ದುತನ ಮಿಗೆ ಮಾಯೆ ತನ್ನಂತೆ ||
ನಡೆಯ ಕಲಿಸಿದಳಂಚೆವಿಂಡಿಗೆ |
ನುಡಿಯ ಕಲಿಸಿದಳರಗಿಳಿಗೆ ಸರ |
ವಿಡಲು ಕಲಿಸಿದಳಾಕೆ ತನ್ನರಮನೆಯ ಕೋಗಿಲೆಗೆ ||೧೭೪||

ನಳಚರಿತ್ರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಳಮಹಾರಾಜನ ಪುಣ್ಯಚರಿತ್ರವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಗಳೂ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯು ಮಹಾಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಕನಕದಾಸನು ನಳಚರಿತ್ರವನ್ನು ಷಟ್ಪದೀ ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕವಿಯು ಬೇಡರ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಈತನು ರಚಿಸಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಗ್ರನ್ಥಗಳಾದ ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ ಎಂಬ ಕೃಷ್ಣಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನಳಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ಆದಿಕೇಶವ ಅಥವಾ ಚನ್ನಿಗರಾಯದೇವರನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುವಕಾರಣ ಈತನು ವೈಷ್ಣವದಾಸನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಆವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಈತನು ವಾಸವಾ

ಗಿದ್ದ ಊರು ಕಾಗಿನೆಲೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಮೋಹನತರಂಗಿಣೀಗ್ರನ್ಥವು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ; ಮುಂದೆ ಪದ್ಯಗಳು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ನಳಚರಿತ್ರೆಯು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತನಾಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಒಂದು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಸಾರವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

ಸೂಚನೆ || ಇಂದುವದನೆಯನಗಲಿ ತಾ ಮನ |
ನೊಂದು ಕರ್ಕೋಟಕನ ದೆಸೆಯಿಂ |
ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ನಳನೃಪತಿ ಋತುಪರ್ಣನಗರಿಯನು ||

ಕೇಳು ಕುಂತೀತನಯ ನಿಷಧನೃ |
ಪಾಲನಿತ್ತಲು ಮಱೆದು ಮಲಗಿದ |
ಬಾಲೆಯನು ಬಿಟ್ಟಡವಿಯಲಿ ಪೋಱನುಟ್ಟನಾಶ್ರಯವ ||
ಕಾಲವಾತನ ಕೀಳುಮಾಡಿತು |
ಶೂಲಪಾಣಿಯೆ ಬಲ್ಲ ನಳಭೂ |
ಪಾಲಕನ ವಿಧಿಯೇನನೆಂಬೆನು ಬಂದನಡವಿಯಲಿ ||೧೭೫||

ವನಿತೆ ಮಲಗಿಹಳೋ ಅಧೈರ್ಯದಿ |
ನೆನೆವಳೋ ದೈವವನು ಮನದಲಿ |
ಕನಸ ಕಂಡೇಳುವಳೊ ಕಾಣದೆ ಹಲವ ಹಂಬಲಿಸಿ ||
ಕನಲಿ ವಿಧಿಯನು ಬಯ್ವಳೋ ಕಂ |
ಬನಿಯ ಸುರಿವಳೊ ಶೋಕದಲಿ ನಿಜ |
ತನುವ ಬಿಡುವಳೊ ಕಾಂತೆಯೆಂತಿಹಳೆನುತ ಬಿಸುಸುಯ್ದು ||೧೭೬||

ಸುತರ ಪರರೆಡೆಗಿತ್ತು ನಂಬಿದ |
ಸತಿಯ ತಂದಡವಿಯಲಿ ಮಲಗಿಸಿ |
ಮತಿವಿಕಳನಾದೆನು ಪುರಾಕೃತಕರ್ಮಫಲವೈಸೆ ||
ಕ್ಷಿತಿಯೊಳಾರುಣ್ಟೆನ್ನವೊಲು ನಿಜ |
ಸತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದ ಬಾಹಿರರು ಎಂ |
ದತಿಶಯದ ಶೋಕದಲಿ ನಡೆದನು ಶಿವಾಶಿವಾಯೆನುತ ||೧೭೭||

ಲೋಕದೊಳಗಗ್ಗಳೆಯ ಮಹಿಪರ |
ನೇಕರವರೊಳಗಾರನೊಲ್ಲದೆ |
ನೂಕಿ ತನ್ನನೆ ಒಲಿದು ಕೈಕೊಂಡಳು ಸರೋಜಮುಖಿ ||
ಆಕೆಯುಗಲಿದ ಪಾತಕನು ತಾ |
ನೇಕೆ ಧರೆಯೊಳು ಶಿವಶಿವಾಯೆಂ |
ದಾಕಮಲಲೋಚನೆಗೆ ಮಱುಗಿದನರಸ ಕೇಳೆಂದ ||೧೭೮||

ಈಪರಿಯೊಳತಿಶೋಕದಿಂದ ಪ್ರ |
ಲಾಪಿಸುತಲಾನೃಪತಿ ಹೆಚ್ಚಿದ |
ತಾಪದಲಿ ಕಡುನೊಂದು ಬಳಲಿದ ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ನೆನೆಯುತ್ತ ಹೃದಯದ |
ತಾಪದೊಳು ಬರುತಿರಲು ಮುಂದೆ ಸ |
ಮೀಪದೊಳು ಹುತವಹನ ಮಹಿಮೆಯ ಕಣ್ಡನವನೀಶ ||೧೭೯||

ಬಿದಿರಮೆಳೆ ಧಗಧಗಿಸೆ ಘನಹೆ |
ಬ್ಬಿದಿರು ಛಟಛಟಯೆನಲು ವುರಿಯೊಳು |
ಕದಳಿಗಳು ಸಿಮಿಸಿಮಿಸೆ ತರುಗಳನುರುಹಿ ಮೆಳೆಗಳೊಳು ||
ಗದಗದಿಸೆ ಗುಹೆಗಳಲಿ ಮೃಗತತಿ |
ಬೆದಱಿ ಹಾಯ್ದುವು ಪಕ್ಷಿಸಂಕುಲ |
ಮುದುರಿದುವು ಗರಿಸಹಿತ ಬೆಂದಾ ವನದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||೧೮೦||

ತೆಗೆದು ಹಾಯ್ದುವು ಸಿಂಹಶಾರ್ದೂ |
ಲಗಳು ಕರಿಗಳ ಹಿಂಡು ನಾನಾ |
ಮೃಗಗಳಗಣಿತ ಬೆಂದು ಬಿದ್ದುವು ನಿಮಿಷಮಾತ್ರದಲಿ ||
ಚಿಗಿದು ಹಾಯ್ದುಱಿ ಗಂಡಭೇರುಂ |
ಡಗಳು ಮೊದಲಾದಖಿಳಮೃಗಪ |
ಕ್ಷಿಗಳು ಕೆಡೆದುವು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳಗವನೀಶ ಕೇಳೆಂದ ||೧೮೧||

ಪ್ರಳಯದಿನದಲಿ ಸುಳಿವ ಬಡಬಾ |
ನಲನ ಪರಿಯಿಂ ವನವ ಸುಡುತಲಿ |
ಸುಳಿಸುಳಿಯುತಾಹಾರಗೊಳುತಿರಲಲ್ಲಿ ದನಿಯಾಯ್ತು ||

ಸಿಲುಕಿದೆನು ಪಾವಕನೊಳೆನ್ನನು |
ವೊಲಿದು ಹಾ ನೃಪಕುಲಶಿರೋಮಣಿ |
ಕಳೆದು ಬಿಡಿಸೈ ಸುಕೃತ ನಿನಗಹುದೆಂದುದಾ ನಿನದ ||೧೮೨||

ಆಗಲಾದನಿಗೇಳಿ ನೃಪತಿ ಸ |
ರಾಗದಿಂದಲೆ ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು |
ಕೂಗಿದವರಾರೆನುತ ಬರುತಿರೆ ಕಂಡನುರಗಪತಿ ||
ಹೋಗುತಿದೆಯೆನ್ನಸುವು ಸಲಹು ಷ |
ಡಾಗಮಜ್ಞ ನೃಪಾಲ ಎನಲಾ |
ಭೋಗಿಯನು ಕಂಡರಸ ನೀನಾರೆಂದು ಬೆಸಗೊಂಡ ||೧೮೩||

ಉರಗಪತಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಾ |
ನರಸ ಕೇಳೈ ಬನದೊಳಿರುತಿರೆ |
ಪರಮಋಷಿ ಬಂದೆನ್ನ ತಾಗಿದನಂದು ಖಾತಿಯಲಿ ||
ಕರೆದು ಕೊಟ್ಟನು ಶಾಪವನು ಸಂ |
ಚರಿಸದಂತಿರೆಯೆನಗೆಯಿದು ಪರಿ |
ಹರವದೆಂದಿಗೆ ಮುನಿಪ ಕರುಣಿಪುದೆಂದೊಡಿಂತೆಂದ ||೧೮೪||

ಇರಲಿರಲು ಕಾಲಾಂತರಕೆ ಭೂ |
ವರನು ನಳನೃಪನಿಲ್ಲಿಗೆಯ್ದುವ |
ಧರಣಿಪನ ಕರಕಮಲ ಸೋಂಕಲು ಶಾಪವಿದು ಬಳಿಕ ||
ಪರಿಹರಿಪುದೆನೆ ಮುನಿಯ ವಚನದಿ |
ಬರವ ಹಾರೈಸಿದೆನು ಬಂದೈ |
ಕರುಣದಿಂದಗ್ನಿಯನು ಪರಿಹರಿಸೆಂದನುರಗಪತಿ ||೧೮೫||

ಕರುಣದಲಿ ನೃಪ ಭೀತಿಗೊಳ್ಳದೆ |
ಯುರಗಪತಿಯನು ತೆಗೆಯುತನಲನ |
ವುರಿಯ ತಪ್ಪಿಸಿ ತಂದು ಸರಸಿಯ ತಡಿಯೊಳುಪಚರಿಸೆ ||
ಕರವಿಡಿದು ಧರಣಿಪನ ಕಚ್ಚಿದೊ |
ಡುರವಣಿಸಿ ವಿಷವೇಱೆ ನೃಪತಿಯ |
ಪರಮತೇಜದ ದೇಹ ಕೆಟ್ಟಿತು ವಿಕೃತರೂಪಾಗಿ ||೧೮೬||

ಅಡ್ಡವೋರೆಯ ಗಂಟುಮೂಗಿನ |
ಜಡ್ಡುದೇಹದ ಗುಜ್ಜುಗೊರಲಿನ |
ದೊಡ್ಡ ಕೈಕಾಲುಗಳ ವುದುರಿದ ರೋಮಮೀಸೆಗಳ ||
ದೊಡ್ಡ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗೂನುಬೆನ್ನಿನ |
ಗಿಡ್ಡರೂಪಿನ ಹಱಿಕುಗಡ್ಡದ |
ಹೆಡ್ಡನಾದ ಕುರೂಪಿತನದಲಿ ನೃಪತಿ ವಿಷದಿಂದ ||೧೮೭||

ಮಾರನಾಕಾರದ ನೃಪಾಲಕ |
ಕ್ರೂರರೂಪಾದನು ಪುರಾಕೃತ |
ಮೀಱಲಾರಳವೆಂದು ನುಡಿದನು ತನ್ನ ಮನದೊಳಗೆ ||
ತೋರಮಾಣಿಕವೆಂದು ಪಿಡಿದರೆ |
ಭೂರಿಕೆಂಡವಿದಾಯ್ತು ಹರಹರ |
ಕ್ರೂರಜಂತುಗಳೊಡನೆ ಸಖಿತನ ಫಲಿಸಿತೆನಗೆಂದ ||೧೮೮||

ಮುನ್ನಮಾಡಿದ ಕರ್ಮಫಲವಿದು |
ಬೆನ್ನಬಿಡುವುದೆ ಯುರಗಪತಿ ಕೇ |
ಳಿನ್ನು ನೋಯಲದೇಕೆ ತಾನೇ ಪಾಪಿಯಾದೆನೆಲಾ ||
ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜನ ಕೃಪೆ ತನ |
ಗಿನ್ನು ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ಲೋಕದೊ |
ಳಿನ್ನು ಸೈರಿಸಲಾರವಶವೆಂದೆನುತ ಮಱುಗಿದನು ||೧೮೯||

ಏಕೆ ನೃಪತಿ ವೃಥಾ ಮನೋವ್ಯಥೆ |
ಕಾಕು ಬಳಲಲು ಬೇಡ ನೀನವಿ |
ವೇಕಿಯೇ ಸಾಕಿನ್ನು ನಿನಗುಪಕಾರವಂಜದಿರು ||
ಲೋಕ ನಿನ್ನನು ಕಾಣದಂತಿರ |
ಬೇಕೆನುತಲೇ ಸೂಸಿದೆ ಗರಳವ |
ನೇಕವುಪಕಾರಂಗಳಹವಿದಱಿಂದ ನಿನಗೆಂದ ||೧೯೦||

ಜನಪ ಕೇಳೈ ಧರೆಗೆ ಋತುಪ |
ರ್ಣನು ಮಹಾರಾಜೇಂದ್ರಗುಣನಿಧಿ |
ಯಿನಕುಲಾಂಬುಧಿಚಂದ್ರನಾತನ ಪುರವಯೋಧ್ಯೆಯದು ||

ನಿನಗೆ ಬಹುದಕ್ಷದ ಹೃದಯವಾ |
ತನಲಿ ನೀನವಗಶ್ವಹೃದಯವ |
ನನುಗೊಳಿಸು ಸಾಕಿನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ ಹೋಗೆಂದ ||೧೯೧||

ಪೊಡವಿಪನನೋಲೈಸು ತುರಗವ |
ಪಿಡಿದು ಬಾಹುಕನೆಂಬ ನಾಮದಿ |
ನಡಿಸು ರಥವನು ಹೀನವೃತ್ತಿಯದಲ್ಲ ನಿನಗಿನ್ನು ||
ಬಿಡದು ಮುನ್ನಿನ ರೂಪು ಬೇಕಾ |
ದೊಡೆ ನೆನೆವುದಾಪಕ್ಷಿಗಳ ಹ |
ಚ್ಚಡವನೀವುವು ಧರಿಸಲಡಗುವುದೀ ಕುರೂಪಿತನ ||೧೯೨||

ಪರಮಸತ್ಯವ್ರತನೆ ಕೇಳ್ ಪು |
ಷ್ಕರನ ಗೆಲಿದುನ್ನತದ ರಾಜ್ಯದ |
ಸಿರಿಸಹಿತ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಳುವೆ ನಿನ್ನ ಸತಿಸಹಿತ || ೩೧.
ವರವನಿತ್ತೆನು ನಿನಗೆಯೆಂದುಪ |
ಚರಿಸಿ ಕರ್ಕೋಟಕನು ನಳನೃಪ |
ಗಱುಹುತಾಕ್ಷಣ ಮಾಯವಾದನು ರಾಯ ಕೇಳೆಂದ ||೧೯೩||

ಹರಿವ ನದಿಗಳ ವನತಟಾಕವ |
ವರಕುಸುಮ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಬನಗಳ |
ಪುರದ ಪ್ರಾಂತದೊಳೆಸೆವ ಕೆಂದಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳನು ||
ಉರುತರದ ಮಂಟಪಗಳಿಂದುಱೆ |
ಮೆಱೆವ ರಾಜ್ಯವ ಕಳೆದು ಮುಂದಕೆ |
ಬರುತಯೋಧ್ಯಾಪುರವ ಕಂಡನು ನೃಪತಿಕೇಳೆಂದ ||೧೯೪||

ಬಂದು ಹೊಕ್ಕನು ಪುರವ ಮೆಱೆವತಿ |
ಚೆಂದವನು ನೆಱೆ ನೋಡಿ ಮನದೊಳ |
ಗೆಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದನು ಋತುಪರ್ಣನ ಮಹಾಸಿರಿಯ ||
ತಂದುದೇ ವಿಧಿ ತನ್ನನಿಲ್ಲಿಗೆ |
ಮಂದಭಾಗ್ಯನು ತಾನೆನುತ ಮನ |
ನೊಂದು ನೆನೆದನು ವರಪುರಾಧಿಪ ಚನ್ನಕೇಶವನ ||೧೯೫||

ಕನ್ನಡ ಭಾರತ.

ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮೊದಲು ಬರೆದು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತಂದವರು ಜೈನರಷ್ಟೆ. ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ ಲಿಂಗವಂತ ಕವಿಗಳೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕವಿಗಳೂ ಅನೇಕವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯಾದ ನಾರಣಪ್ಪನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಈತನು ಮೊದಲಿನ ಹತ್ತು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವನು. ಈತನಿಗೆ ಧಾರ್ವಾಡ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ ಕೋಡಿವಾಳ ಗ್ರಾಮದ ಗೌಡಿಕೆ ಇದ್ದಿತು. ಈತನ ಕುಲದೈವವು ಅದೇ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣಸ್ವಾಮಿ. ೧೫೦೮—೧೫೩೦ ರ ವರೆಗೂ ವಿಜಯನಗರದ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನೆಂಬ ದೊರೆಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥವು ಬರೆದಹಾಗೆ ತೋರುವುದು. ನವರಸಾಲಂಕಾರಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡ ವಾಗ್ಝರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರೂ ಕೊಂಡಾಡುವರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಗಳ ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಗ್ರನ್ಥವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿಯು ತನ್ನ ರಚನೆಯ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು "ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ" ನೆಂದು ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಶ್ರೀ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಸಮಹರ್ಷಿಗೆ ಈತನು ಎರಡನೆಯವನಂತೆ ಗ್ರನ್ಥರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವ ಕಾರಣ ಈತನಿಗೂ ಆ ಬಿರುದು ಬಂದಿರಬಹುದು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

ರಾಯಸಭೆ ನಗಲೈದಿ ಯಂತ್ರದ |
ದಾಯವನು ನೆರೆ ಗೆಲಿದು ನಿರ್ಜರ |
ರಾಯನಂದನ ಕಾದಿ ಗೆಲಿದನು ಸಕಲರಿಪುನೃಪರ ||
ಕೇಳು ಜನಮೇಜಯಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ಪಾಂಚಾಲಿಯ ಮನೋರಥ |
ಶಾಲೆಯುಲಿ ಸಾರಿದರೆಲೈ ಸಭೆಯಲಿ ಮಹೀಸುರರ ||

ಏಳಿ ಭುಜಬಲವುಳ್ಳವರು ವಿ |
ಪ್ರಾಳಿಯಲಿ ಬಿಲುವಿಡಿದು ಯಂತ್ರದಿ |
ಕೋಲುಗಳ ಕೇವಣಿಪುದೆಂದರು ಹೊಯ್ದು ಡಂಗುರವ ||೧೯೬||

ಎಂದು ಸಾರಿದ ದನಿಯನಾದ್ವಿಜ |
ವೃಂದವಾಲಿಸಿ ನಮಗಿದೇಕರ |
ವೆಂದವದನೆಯು ತೊಡಕು ತೆಗೆ ನಾವಾರು ಧನುವಾರು ||
ಬಂದ ದಕ್ಷಿಣೆ ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ |
ದಿಂದ ತುಷ್ಟರು ನಾವು ನಮಗಿದ |
ಱಿಂದ ಬಹ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ಬರಲೆಂದುದು ಬುಧವ್ರಾತ ||೧೯೭||

ವಚನಶೂರರು ನಾವು ಪಾರ್ಥಿವ |
ನಿಚಯವೇ ಭುಜಶೂರರನಿಬರ |
ನಚಲಧನು ಭಂಗಿಸಿತು ನಮಗೀವಿದ್ಯೆ ವೈದಿಕವೇ ||
ಉಚಿತವಲ್ಲಿದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಸ |
ರಚನೆಯನು ನೋಡುವೊಡೆ ಪಂಡಿತ |
ನಿಚಯವಿದಿರಲಿ ನಿಲಲಿ ತೋಱುವೆವಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವ ||೧೯೮||

ಭರತದಲಿ ವೈದ್ಯದಲಿ ಕಾವ್ಯಸು |
ವಿರಚಿತಾಲಂಕಾರದಲಿ ಗಜ |
ತುರಗಲಕ್ಷಣದಲಿ ಸಮಾಹಿತಮಂತ್ರತಂತ್ರದಲಿ ||
ಸರಸಕವಿತಾರಚನೆಯಲಿ ವಿ |
ಸ್ತರದುಪನ್ಯಾಸದಲಿ ಭೂಪತಿ |
ಕರೆಸಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದರು ದ್ವಿಜರು ತಮತಮಗೆ ||೧೯೯||

ಅಲ್ಲದಿರ್ದರೆ ಸೋದಿಸಿದ ತನಿ |
ಬೆಲ್ಲವಿಕ್ಕಿದ ಹೂರಿಗೆಯ ಮೆದೆ |
ಯಲ್ಲಿ ಪರಡಿಯ ಸೇವಿಗೆಯ ಪರಿಪರಿಯ ಪಾಯಸದ ||
ವುಲ್ಲಿಗೆಯ ತತ್ಸವಿಯ ಮಂಡಿಗೆ |
ಯಲ್ಲಿ ನವಘೃತಸೂಪದಂಶಕ |
ದಲ್ಲಿ ನೋಡಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೦||

ರಸದ ಹೊರಲೇಪದಲಿ ಹುದುಗಿದ |
ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ ಜೀವಭಾವ |
ಪ್ರಸರದೊಳಗವಲಂಬಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಂದದಲಿ ||
ಎಸೆವ ವಿಪ್ರಾಕಾರದಲಿ ರಂ |
ಜಿಸುವ ಭೂಪತಿ ತತ್ಸಭಾಸ |
ದ್ವಿಸರಮಧ್ಯದೊಳಿರ್ದು ಕೇಳಿದನೀ ಮಹಾಧ್ವನಿಯ ||೨೦೧||

ನೋಡಿದನು ತಮ್ಮನನು ಸನ್ನೆಯ |
ಮಾಡಿದೊಡೆ ಕೈಕೊಂಡನವನಿಪ |
ಗೂಡಿ ಕುಂತಿಗೆ ಭೀಮಸೇನಂಗೆಱಗಿ ಮನದೊಳಗೆ ||
ಕೂಡೆ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಖಿಲವಿಪ್ರರ |
ನೋಡಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ದೋತ್ರ ದರ್ಭೆಯ |
ಗೂಡ ಸಂವರಿಸುತ್ತ ಸಭೆಯಿಂದೆದ್ದನಾ ಪಾರ್ಥ ||೨೦೨||

ಏನು ಸಿದ್ಧಿಯುಪಾಧ್ಯರೆದ್ದಿರಿ |
ದೇನು ಧನುವಿಂಗಲ್ಲಲೇ ತಾ |
ನೇನು ಮನದಂಘವಣೆ ಬಯಸಿದಿರೇ ನುಶಾಮಿನಿಯ ||
ವೈನತೇಯನ ವಿಗಡಿಸಿದ ವಿಷ |
ವೇನು ಸದರವೊ ಹಾವಡಿಗರಿಗಿ |
ದೇನು ನಿಮ್ಮುತ್ಸಾಹವೆಂದುದು ಧೂರ್ತವಟುನಿಕರ ||೨೦೩||

ಮದುವೆ ಬೇಕೇ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಸ್ತೋ |
ಮದಲಿ ಕನ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಾವೆಂ |
ಬುದು ನಿಜಾನ್ವಯವಿದ್ಯೆಯಲಿ ಕೊಡುವುದು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ||
ಮದುವೆಯಹುದಿದು ಸೌಖ್ಯಪುಣ್ಯಾ |
ಸ್ಪದವು ಭೂದೇವರಿಗೆ ನೀಂ ನೆನೆ |
ದುದು ಭಗೀರಥಯತ್ನವೆಂದುದು ಭೂಸುರವ್ರಾತ ||೨೦೪||

ನೀವು ಸೈರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಕಾರು |
ಣ್ಯಾವಲೋಕನಮುಂಟಲೇ ಸ |
ದ್ಭಾವದಲಿ ನೀಂ ರಚಿಸಿದಾಶೀರ್ವಾದಶಕ್ತಿಯಲಿ ||

ನಾವು ವಿಜಯರು ಚಾಪಯಂತ್ರವಿ |
ದಾವ ಘನವೆಂದರ್ಜುನನ ಸಂ |
ಭಾವನೋಕ್ತಿಗೆ ಸಿಲ್ಲದವರೊದಱಿದರು ತಮತಮಗೆ ||೨೦೫||

ಕೆಲರು ಹೋಗದಿರೆಂದು ಜಱೆದರು |
ಕೆಲರು ತಾನೇ ಬಲ್ಲನೆಂದರು |
ಕೆಲರು ನುಡಿದರು ವಿಪ್ರಸಭೆಗಪಹಾಸ್ಯವಹುದೆಂದು ||
ಕೆಲರು ತಪ್ಪೇನೆಂದು ಕಳೆದರು |
ಕೆಲನೆರು ಭದ್ರಾಕಾರನೀತಂ |
ಗಳುಕುವುದು ಧನು ಭಾಗ್ಯಮುಖನೆಂದುದು ಬುಧಸ್ತೋಮ ||೨೦೬||

ತೊಟ್ಟ ಹೊಸ ಯಜ್ಞೋಪವೀತದ |
ಮುಟ್ಟಿ ನೊಸಲಲಿ ಕುಶಿಯ ಕರಡಿಗೆ |
ಕಟ್ಟಿಯಿರುಕಿದ ಕಕ್ಷೆ ಬೆರಳಲಿ ಮುಱಿದ ದರ್ಭೆಗಳ ||
ಉಟ್ಟ ಬಾಸರ ಬಳಲಗಜ್ಜೆಯ |
ಅಟ್ಟಹಾಸದ ಜನದ ನಗೆಗಳ |
ನಟ್ಟವಿಗನೋಸರಿಸಿ ಸಭೆಯಲಿ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದ ||೨೦೭||

ಧನು ತನಗೆ ನೆಗಹಲ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣಾ |
ಜಿನವೊ ಸಾಲಗ್ರಾಮದೇವರೊ |
ವಿನುತ ತುಳಸಿಯೊ ಕುಶವೊ ದರ್ಭೆಯೊ ಸಮಿಧೆಗಳ ಹೊರೆಯೊ ||
ನೆನೆದ ತಿಲವೋ ಮೇಣದಾವಾ |
ಸನದ ಕೊಳವಿಯೊ ಬಣಗುವಿಪ್ರನ |
ನೆನಹ ನೋಡಿನೆ ಘನವಲಾ ದ್ರೌಪತಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ ||೨೦೮||

ಇತ್ತನೋಡಾ ತಾಯೆ ಹಾರುವ |
ರತ್ತ ಗಡ್ಡದುಪಾಧ್ಯರನು ತಾ |
ವೆತ್ತುವರು ಗಡ ಧನುವನಿಸುವರು ಗಡ ತಿಮಿಂಗಿಲನ ||
ಹೊತ್ತುಗಳೆವೊಡೆ ಲೇಸು ಬಳಿಕಿ |
ನ್ನುತ್ತಮರಲಾ ವಿಪ್ರರೆನೆ ತಲೆ |
ಗುತ್ತಿ ನಾಚಿದಳುಂಗುಟದೊಳಾಕುತ ಮಹೀತಳವ ||೨೦೯||

ಅವನಿಪತಿ ಕೇಳಿತ್ತಲೀ ಪಾ |
ರ್ಥಿವರ ಪರಿಹಾಸವನು ಕಾಂತಾ |
ನಿವಹದಲಿ ನಿಬ್ಬರದ ನುಡಿಗಳ ನಾಮಹೀಸುರರ ||
ವಿವಿಧಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿವಿನ್ಯಾ |
ಸವನು ಕೇಳುತ ಮುಗುಳುನಗೆಯಲಿ |
ನವಮದದ್ವಿಪಗತಿಯ ಗರುವಾಯಿಯಲಿ ನಡೆತಂದ ||೨೧೦||

ಹೊಯ್ದು ತಿರುವನು ಸೆಳೆದು ಕಿವಿವರೆ |
ಗೊಯ್ದುನಿದು ಹದವಿಲ್ಲಲಾ ಬಲು |
ಹಾಯ್ದುದಕಟಾ ಬಱಿದೆ ಹೆದರಿತು ಮಾಗಧಾದಿಗಳು ||
ಕಯ್ಗೆದರಿದಱೊಳಗೆ ಹೆಸರೆನ |
ಗೆಯ್ದುಬೇಕೆಂದೈಸಲೇ ಎನು |
ತಯ್ದುಬಾಣವ ಕೊಂಡು ಯಂತ್ರದ ಹೊಳವ ನೀಕ್ಷಿಸಿದ ||೨೧೧||

ತೂಗಿ ಕಿವಿವರೆಗುಗಿದು ಯಂತ್ರವ |
ತಾಗಿಸಿದನಂಬಿನಲಿ ಪಾರ್ಥನ |
ಲಾಗುವೇಗವನಾರು ಬಲ್ಲಿರು ಯಂತ್ರಭೇದದಲಿ ||
ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! ಕಾರ್ಮುಕ |
ಯೋಗಸಿದ್ಧನೆ ! ಮಝರೆ ! ಕೋದಂ |
ಡಾಗಮತ್ರಿಪುರಾರಿಯೆಂದುದು ವಂದಿಸಂದೋಹ ||೨೧೨||

ಆಯೆನುತ ಬೊಬ್ಬಿರಿದು ವಿಪ್ರನಿ |
ಕಾಯ ಕುಣಿದುದು ಕಮಲಮುಖಿ ನಿ |
ರ್ದಾಯದಲಿ ಸೇರಿದಳು ಹಾರುವಗೆನುತ ಹರ್ಷದಲಿ ||
ಆಯುವತಿಜನಜಲಧಿ ಮಸಗಿತು |
ಬಾಯ ಮೌನದ ಬೆರಳ ಮೂಗಿನ |
ರಾಯರಿದ್ದರು ಬಿಗಿದ ಬೆಱಗಿನ ಹೊತ್ತ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೧೩||

ಮೊಳಗಿದವು ನಿಸ್ಸಾಳಶತತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳದ ಪೆರ್ಚಿನೊಳಲ್ಲಿ ದಿವಿಜಾ |
ವಳಿಯ ದುಂದುಭಿರವದಲುಬ್ಬಿದ ಸಾಧುವಾದಗಳು ||

* * * * * *

ನಳಿನಮುಖಿ ದಂಡಿಗೆಯೊಳೈತಂ |
ದಿಳಿದಳೀತನ ಹೊರೆಯೊಳಗಳೆ |
ಕಳಕಳದೊಳೊಳತೋಟಿ ಮಸಗಿತು ಹರುಷಲಜ್ಜೆಯಲಿ ||
ಲಲಿತಮಧುರಾಪಾಂಗದಲಿ ಮು |
ಕ್ಕುಳಿಸಿ ತಣಿಯವು ಕಂಗಳುಬ್ಬಿದ |
ಪುಳಕಜಲದಲಿ ಮುಳುಗಿಮೂಡಿತು ಮೈ ನಿತಂಬಿನಿಯ ||೨೧೪||
ತರುಣಿ ನಿಜತನುಪರಿಮಳದೊಳುಱೆ |
ಹೊರೆದ ಹೂವಿನ ದಂಡೆಯನು ನಿಜ |
ವರನ ಕೊರಳಲಿ ಹಾಯ್ಕಿದಳು ಜಯವೆನೆ ಸುರಸ್ತೋಮ ||

* * * * * *

ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ.

ಬೊಂಬಾಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವ ಸೋಲಾಪುರ್ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನ "ತೊರವೆ" ಎಂಬ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕವಿಯೊಬ್ಬನು ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೪೦ ರಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದನು. ಆ ತೊರವೆಯಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಕುಲದೈವವಾದ ನರಸಿಂಹದೇವರ ಅಙ್ಕಿತದಲ್ಲಿ ಈತನ ತನ್ನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದನಾದುದರಿಂದ ಈ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ "ತೊರವೆ ರಾಮಾಯಣ" ಎಂದು ಹೆಸರು ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ "ಕುಮಾರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದಿದೆ. ಇದರ ಶೈಲಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಗ್ರನ್ಥವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಕಥೆಯು ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

22. ಶ್ರೀರಾಮನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವಿಕೆ.

ಕುಶನೆ ಕೇಳ್ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ |
ವಸತಿ ಶೃಂಗಾರಿಸಿತು ನೆಱೆದುವು |
ಹೊಸಪರಿಯ ನೃಪಲಾಂಛನಾದಿಸಮಸ್ತವಸ್ತುಚಯ ||

ಒಸಗೆ ತತ್ಪುರವರವನವಲಂ |
ಬಿಸಿತು ನಿಮಿಷದಲಾಸುಮಂತ್ರನ |
ದಶರಥನ ಬಳಿಗಟ್ಟಿ ರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಮುನಿ ಬಂದ ||೨೧೫||

ಬಂದ ಮುನಿಪನ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ |
ದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದನೆಲ್ಲೈ ರಘು |
ನಂದನನು ವಿಧಿವಿಹಿತಗುರುಪೂಜಾವಿಧಾನದಲಿ ||
ಎಂದನಾಮುನಿಪತಿಗೆ ಕಂಡನಿ |
ದೊಂದು ಕನಸನು ಕಾನನದೊಳರ |
ವಿಂದಮುಖಿಸಹಿತೆಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿತು ಪರಿಭ್ರಮಣ ||೨೧೬||

ಕಂದೆಱೆದೆನನಿತಱಲಿ ಮನಕಿದು |
ಚೆಂದವಾಗಿರದೇನು ನೀವೇ |
ನೆಂದು ಕಂಡಿರಿ ರಾಜ್ಯಸಂಪದವಾಗವಮ್ಮಸ್ಥಿತಿಗೆ ||
ಮುಂದೆನಲು ಮುನಿನಾಥ ಮಗುಳಿಂ |
ತೆಂದನಾಯುಸ ತೋಱಿ ಬಱಿಕ ಪು |
ರಂದರನ ವೈಭವದ ಸರಿಸಿರಿಯಹುದು ನಿನಗೆಂದ ||೨೧೭||

ನಿಮ್ಮ ಕರುಣ ಕಟಾಕ್ಷ ರಕ್ಷಣೆ |
ಯೆಮ್ಮ ಮೇಲಿರಲಾವದುರ್ಘಟ |
ವೆಮ್ಮ ಮಾಡುವದೇನು ನಾಂ ನಿರ್ದೈವರೇ ಎನುತ ||
ಬೊಮ್ಮ ಕೋಟಿಕಿರೀಟಮಂಡಿತ |
ನಿರ್ಮಳಾಂಘ್ರಿನಖಪ್ರಭಾಕರ |
ನುಮ್ಮ ಹದೊಳರಗಿದನು ನರರವೊಲಾ ಮುನೀಂದ್ರಂಗೆ ||೨೧೮||

ಅರಸನಾಗಧಿರಾಜನಾಗು |
ರ್ವರೆಗೆ ಪತಿಯಾಗಖಿಳಸೂನೃತ |
ಚರಿತನಾಗರಿವಿಜಯನಾಗು ಸಮಸ್ತಸುಜನರಿಗೆ ||
ಸುರಮಹೀರುಹನಾಗು ಲಕ್ಷ್ಮೀ |
ವರನವೊಲು ಸಾದ್ಗುಣ್ಯಸಕಲೈ |
ಶ್ವರಿಯಯುತನಾಗೆಂದು ಮುನಿ ಹರಸಿದನು ಹರುಷದಲಿ ||೨೧೯||

ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯಕುಲದ ಮುನಿ ಮಾ |
ನಸಸರೋವರರಾಜಹಂಸನ |
ನೊಸೆದು ಮಂಗಳಮಜ್ಜನವ ಮಾಡಿಸಿದನಾಮುನಿಪ ||
ಒಸಗೆವೆಱಿ ಭುಲ್ಲೈಸೆ ನೂತನ |
ವಸನದಿವ್ಯವಿಭೂಷಣಂಗಳೊ |
ಳೆಸೆದನೈ ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕದ ರಾಜತೇಜದಲಿ ||೨೨೦||

ಮಾಡಿದನು ಮನದಣಿಯೆ ದಕ್ಷಿಣೆ |
ಗೂಡಿ ಕನ್ಯಾಧೇನುದಾನವ |
ನಾಡಲೇನದನವನಿಯುಮರರ ಸಿರಿಯ ಸಡಗರವ ||
ಝಾಡಿವೆಳಗಿನಲಾರತಿಗಳೆಡೆ |
ಯಾಡಿದುವು ಕಳಕಳಿಕೆ ಮಿಗೆ ಮುಂ |
ಡಾಡಿದುವು ಕಂಬಿಗಳು ಕಂಚುಕಿಜನದ ಕೈಗಳಲಿ ||೨೨೧||

ಕ್ಷಿತಿಯ ವಿಬುಧರ ವಿಮಳಮಂತ್ರಾ |
ಕ್ಷತೆಯ ಕೈಕೊಳುತಡರಿದನು ನಿಜ |
ಸತಿಸಹಿತ ಹೊಂಗದ್ದುಗೆಯ ಹೊಂಬೆಸೆದ ಱಿಂಜೆಯದ ||
ರತುನ ಲಹರಿಯಲಳಿಯ ಭದ್ರಾ |
ಯತಮತಂಗಜಕಂಧರದಿ ಮುನಿ |
ಪತಿಯನುಜ್ಞೆಯಲಖಿಳತೂರ್ಯತ್ರಯದ ರಭಸದಲಿ ||೨೨೨||

ಬಳಸಿದುದು ನರಪಾಲತತಿ ಹೆ |
ಕ್ಕಳಿಸಿದುದು ಚತುರಂಗಬಲವೆಡ |
ಬಲದಲುಗ್ಗಡಿಸಿದರು ಕೈವಾರಿಗಳು ಬಿರುದುಗಳ ||
ನಿಳೆಯ ನಿಳಯದ ನಳಿನಮುಖಿಯರ |
ಹೊಳೆವ ರತ್ನಾವಳಿಯ ದೀಪಾ |
ವಳಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಬಂದನು ರಾಜಬೀದಿಯಲಿ ||೨೨೩||

ತಳಿತಪಲ್ಲವ ಪಲ್ಲವವನು |
ಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು ಚಿತ್ರಾ |
ಚಲವನಾರಾಮಾವಳಿಯ ಶಿಖಿಶುಕಪಿಕವ್ರಜದ ||

ಉಲುಹು ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ ಕ |
ಟ್ಟುಲುಹ ಸೂಚಿಸುತಿರ್ದುದೈ ವನ |
ವಿಳಸದಭಿನವರಾಜಪದವಿಯನವನಿಜಾಪತಿಗೆ ||೨೨೪||

ಕದಡಿದಂತಃಕರಣಗಳ ಗದ |
ಗದಿತಕಂಠದ ಕಂಬನಿಯಲಿ |
ದ್ದುದು ಸಮಸ್ತಜಮೂಪಸಚಿವನಿಯೋಗಬಂಧುಜನ ||
ಇದಿರುವಂದು ಸುಮಂತ್ರನಿಳಿಗಿಳು |
ಹಿದನು ಮದಕರಿಯಿಂದ ಮುಱಿವಿನ |
ಮುದದ ಹೊಳೆವಶ್ರುಗಳ ಸಂತಾಪದಲಿ ರಘುಪತಿಯು ||೨೨೫||

ತೆವರಿದೊದ್ದೆಯ ಹೊಗಿಸಬೇಡುಳಿ |
ದವರನೆಂದೊಳಹೊಗುತ ನೇಮವ |
ನವಸರದ ಸೇವಕರಿಗಿತ್ತು ವಸಿಷ್ಠ ಮುನಿಸಹಿತ ||
ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ ಕೈಗೊ |
ಟ್ಟವನಿಪನ ಬಳಿಗಾಗಿ ಕೈಕೆಯ |
ಭವನದತ್ತಲು ತಿರುಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ದುಗುಡದಲಿ ||೨೨೬||

ಯುವತಿಯರ ಗುಜುಗುಜಿನ ಶೂನ್ಯೋ |
ತ್ಸವದ ನೃಪಮಂದಿರವ ಜಾಡ್ಯದ |
ಜವನಿಕೆಯ ಜಂಜಡವ ಕಾಣುತ ನುಡಿದನಿಂತೆಂದು ||
ಅವನಿ ನಮಗೆಯಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ |
ವ್ಯವಹರಣೆ ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಸಂ |
ಭವಿಸಲುತ್ತರವೆಂದನಾರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೨೭||

ಹೃದಯ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಕಂಗಳ |
ಹೊದಿಸಿದುವು ನಯನಾಂಬು ಮಱಿಮಾ |
ತುದಿಸದೊಯ್ಯನೆ ಬಾಗಿದನು ಮಂತ್ರೀಶ ಮಸ್ತಕವ ||
ಬೆದಱಿದನು ರಘುಪತಿ ಸುಮಂತ್ರನ |
ವದನಚೇಷ್ಟೆಯ ಕಂಡು ತಂದೆಯ |
ಹದನದೇನೆಂದರಸನಿದ್ದೆಡೆಗಾಗಿ ನಡೆತಂದ ||೨೨೮||

ವಿತತಗಳಿತಾಶ್ರುಪ್ರಕರವೂ |
ರಿತನಿಮೀಲಿತನೇತ್ರನಿರ್ಗತ |
ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ ಶೋಕೋದ್ರೇಕಪರವಶನ ||
ಸತಿಯ ಕರ್ಕಶಕಲುಷವಾಗಸಿ |
ಹತಿನಿರೋಧಿತಹೃದಯಬಾಧಾ |
ನ್ವಿತನ ಕಾಣುತ ಕೈಯ ಕದಪಿನಲಿರ್ದನಾಮ ||೨೭||

ಆ ಸಮಯದಲಿ ಮನಮರುಗಿ ಮಂ |
ತ್ರೀಶನೊಯ್ಯನೆ ರಾಜರಾಜಾ |
ಧೀಶನನು ನುಡಿಸಿದನು ಮಧುರವಚೋವಿಳಾಸದಲಿ ||
ಈಸುನಿರ್ಬಂಧದ ನಿರೋಧ |
ಕ್ಲೇಶವಾರಿಂದೇನುಕಾರಣ |
ವಾಸವಾದುದು ದೇವರಂಗದಲೆಂದನಾಮಂತ್ರಿ ||೨೮||

ತರಣಿವಂಶದ ಸಾರ್ವಭೌಮರಿ |
ಗೆರವಲಾ ದುಶ್ಚಿತ್ತ ಮನುಕುಲ |
ದರಸುಗಳಿಗೆ ವಿಷಾದವದು ತಾನಪ್ರಸಿದ್ಧವಲೆ ||
ಅರಿವಿಜಯವೀರರಿಗೆ ಚಿಂತಾ |
ಸ್ಪರುಶವುಂಟೇ ಜೀಯ ಯೋಗೋ |
ತ್ಕರುಷದೇಹವ್ಯಥೆಯದೇಕೆಂದಾತ ಬೆಸಗೊಂಡ ||೨೯||

ಆಮಧುರವಚನದ ವಿಳಾಸೋ |
ದ್ದಾಮಗಾರುಡಮಂತ್ರವೆಬ್ಬಿಸಿ |
ತಾಮಹಾದುಸ್ವಾಂಗನಾರಸನಾಹಿದಷ್ಟನನು ||
ರಾಮನೇ ಬಂದಾತ ಜಗದಭಿ |
ರಾಮನೇ ನುಡಿವಾತ ಮಂಗಳ |
ನಾಮನೇ ಎಂದಪ್ಪಿದನು ಮಗನೆಂದು ದಳಪತಿಯ ||೩೦||

ಜೀಯ ನಾನು ಸುಮಂತ್ರಕನು ರಘು |
ರಾಯನಭಿಷೇಚನದ ರಾಜ್ಯ |
ಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕಾವುದಭಿಮತ ನಿಮ್ಮ ಚಿತ್ತದಲಿ ||

ರಾಯತನದಭಿಮುಖದ ಕಮಲದ |
ಳಾಯತಾಂಬಕ ಬಂದಿಹನು ಮುನಿ |
ರಾಯನೈತಂದಿಹನು ನೇಮವದೇನು ತನಗೆಂದ ||೨೩೩||

ಮಗನೆ ಬಂದೈ ಮನುಕುಲಾಂಬರ |
ಗಗನಮಣಿ ಬಂದೈ ಮನೋಹರ |
ಸುಗುಣ ಬಂದೈ ಸೂನೃತವ್ರತ ಬಂದೆಯೈ ಎನುತ ||
ಒಗುವ ನಯನೋದಕದಲರೆದಿ |
ಟ್ಟಗಳ ನೋಟದಲಪ್ಪಿ ಸತ್ಯದ |
ತಗಹಿನವನೀನಾಥನಾರಘುನಾಥಗಿಂತೆಂದ ||೨೩೪||

ಕಂದ ಕೇಳೆನ್ನಣುಗ ಕೇಳಾ |
ನೊಂದ ನೆನೆದರೆ ದೈವ ತಾ ಬೇ |
ಱೊಂದ ನೆನೆದುದು ದೈವಗತಿಗೀಕ್ಕೈಕೆಯನುಸಾರಿ ||
ಎಂದು ಮೇಲುತ್ತರಕೆ ನಾಲಗೆ |
ಬಂದು ಬಂದೊಳಸರಿದು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ನಿಂದು ಬಳಿಕೀಮಾತನೆಂದನು ಕಲಿಸುಮಂತ್ರಂಗೆ ||೨೩೫||

ಈಸುದಿನಪರಿಯಂತ ವಿಭವದ |
ವಾಸ ಸೊಬಗಿನ ಸೆಜ್ಜೆ ಸುಖದ ಸು |
ದೇಶ ಸುಮ್ಮಾನದ ಸುಧಾಂಬುಧಿ ಸಿರಿಯ ನೆಲೆವೀಡು ||
ಲೇಸಿನಾಗರ ಶುಭದ ಬಹಳಿತ |
ಕೋಶ ಸಂತಸದಿಕ್ಕೆ ಸೊಂಪಿನ |
ವಾಸವಾಗಿರ್ದುದು ನಿವಾಸವಿದೆಂದನಾ ಭೂಪ ||೨೩೬||

ಅಶುಭದಾಡುಂಬೊಲನು ಕುಹಕದ |
ಪಸರ ಚಿಂತೆಯ ಸಂತೆ ದುಃಖದ |
ವಸತಿ ದುಗುಡದ ಬೀಡು ದುಮ್ಮಾನದ ಜನಸ್ಥಾನ ||
ಅಸುಖದಾರವೆ ಭೇದ ಪುದಿದಾ |
ಯಸದ ಜಾಳಿಗೆ ಜವನ ಮನೆ ರ |
ಕ್ಕಸಿಯ ಮಠವಾಯ್ತಿಂದು ಭವನವಿದೆಂದನಾಭೂಪ ||೨೩೭||

ನರಪತಿಗಳೊಳು ಭಾಗ್ಯದಲಿ ಬಾ |
ಹಿರರಲಾ ನಾವಿಂದು ಸುಕೃತದೊ |
ಳರೆಗಲಸಿಗಳು ನಾವಲೇ ಹರಹರ ಮಹಾದೇವಾ ||
ಪರಮಹರುಷದ್ರುಮದ ಬೇರಿಂ |
ಗುರಿಯನುಱೆ ಚಾಚಿದೆವಲಾ ಕಡು |
ದುರಿತಕಾಯರು ನಾವಲೇ ಎಂದನು ಮಹೀಪಾಲ ||೨೩೮||

ಹೇಳಿ ಫಲವೇನೆಲೆ ಸುಮಂತ್ರಕ |
ಮೇಲನಱಿಯದೆ ಕೊಟ್ಟನೀಘಾ |
ತಾಳಿಗಸುರಾಮರರ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ವರವೆರಡ ||
ಬಾಳ ಚಾಚಿದಳಿವಳೆನಗೆ ಗೋ |
ನಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದೆ ಬಂದು ತಂದೀ |
ನಾಲಗೆಗೆ ನರಸುಕ್ಕನಿಕ್ಕಿದಳಿವಳು ತನಗೆಂದ ||೨೩೯||

ಬಟ್ಟೆಗುತ್ತರವಿದ್ಯವಱಿಯದೆ |
ಕೊಟ್ಟರುಂಟೆಲೆ ಮಂತ್ರಿಕೇಳ್ ಮನ |
ಮುಟ್ಟಿ ನುಡಿಯಲಿ ಭಾವಿಸದೆ ಸದ್ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಕೊಟ್ಟವರವೆರಡುಂಟು ಬೇಡದೆ |
ಕೊಟ್ಟರವರಿಂದೀಗ ಹೊದಕುಳಿ |
ಗುಟ್ಟುತಿಪರಿದನಱಿಯೆ ನೀಕೇಳೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೦||

ಬಂದುದೆನಗಪಕೀರ್ತಿ ರಾಜ್ಯವ |
ನೊಂದುವರದಲಿ ಬೇಡಿದೆನು ನಿಜ |
ನಂದನಂಗೊಂದರಲಿ ರಾಮಂಗಡವಿಯೊಡೆತನವ ||
ಇಂದುಮುಖಿಯರ ಸಾಕ್ಷಿಯಲಿ ನೊದ |
ಲೊಂದಿಸಿದರೆನಗೀವರವ ನೀಂ |
ಬಂದ ಬಳಿಕನುಮಾನವಾಗಿದೆ ನಿಮ್ಮ ರಾಯರಿಗೆ ||೨೪೧||

ಮನುಕುಲದ ರಾಯರಲಿ ಹುಸಿ ಸಂ |
ಜನಿಸದೆಂದೊಳಗಱಿಯದೆನ್ನಯ |
ತನುಜಗಧಿರಾಜತ್ವವನು ಬೇಡಿದೆನು ನಿಮ್ಮವರ ||

ಇನಿತು ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆಯಿರ |
ಲನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ ಸಾಕು ರಘುನಂ |
ದನಗೆ ಪಟ್ಟವ ಕಟ್ಟಿ ನೀಂ ನೆರಹೆಂದಳಾ ಕೈಕೆ ||೨೪೨||

ಈತನೇನು ದಧೀಚಿ ಶಿಬಿ ಜೀ |
ಮೂತವಾಹನ ಬಲಿ ಕಪೋತಾ |
ಖ್ಯಾತರೊಳಗಗ್ಗಳನೆ ಬೇಡಿದ ವರವನೀಯಲ್ಕೆ ||
ಮಾತದೇಕೆಲೆ ಮಂತ್ರಿ ಸಾಕಿ |
ನ್ನೀತಕವನಿಯ ಬಯಕೆ ರಘು ಸಂ |
ಜಾತಗಭಿಷೇಕವನು ಮಾಡಲಿಕೆಬ್ಬಿಸವನಿಪನ ||೨೪೩||

ದೊಡ್ಡಿತೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೀಕಡು |
ಖಡ್ಡತನವಿರಬೇಕು ರಾಮಂ |
ಗೊಡ್ಡಿದೀಕವಡೊಂದ ತಪ್ಪಿಸ ನೆನೆದ ಮತಿ ಲೇಸು ||
ಬೊಡ್ಡಿದೂದಪಕೀರ್ತಿವಧು ಸಲೆ |
ದೊಡ್ಡಿದರು ರಘುಸಗರರವರೊಳ |
ಗಡ್ಡನಗೆ ಹೊಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗಿಂದು ||೨೪೪||

ಸುತವಿಯೋಗದಲಳಿಯದಿರನೀ |
ಕ್ಷಿತಿಪ ನೀವೆಂದುಗ್ರಪಾತಿ |
ವ್ರತೆಯರೊಳಗಗ್ಗಳರು ನಿಮ್ಮನು ನೆಮ್ಮುಗಪಕೀರ್ತಿ ||
ಕ್ಷಿತಿಯ ಕುಜನರ ಜಿಹ್ವೆ ಕಡುಕೂ ||
ರಿತು ಕದರ್ಥದಿನವನಿಪಾಲ |
ಚ್ಯುತಿಗೆ ಮನವನು ಮಾಡುವುದು ನಿಮಗುಚಿತವಲ್ಲೆಂದ ||೨೪೫||

ಇರಲಿ ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನೀಧರೆ |
ಯರಸುತನದಲಿ ರಾಘವೇಶ್ವರ |
ನಿರಲಿ ಭೂಸುರನಾಗಿ ರಾಜಋಷಿತ್ವದಲಿ ಬಳಿಕ ||
ಇರಲಿ ರಘುಪತಿ ನಿಮಗೆ ಮೆಚ್ಚಿವುದು |
ಧರೆಯ ಸಿರಿ ಮನ್ವಾದಿರಾಯರ |
ತರುಣಿಯರು ನಗದಂತೆ ಮಾಡುವುದುಚಿತ ನಿಮಗೆಂದ ||೨೪೬||

ಬೇಡಿದೀವರದಿಂದ ನೃಪತಿಯ |
ಕೂಡಿಕೊಂಡು ವನಪ್ರವಾಸವ |
ಮಾಡುವೆನು ಮಱಿಯೇನು ಮನದನುತಾಪವಿನ್ನೇಕೆ ||
ಖೋಡಿ ನಿಮಗಾಗದವೊಲೀ ನೃಪ |
ನಾಡಿ ಹುಸಿ ಹೊಗದಂತೆ ಕೀರ್ತಿಯ |
ಜೋಡಿಸುವಡಿದು ಸಮಯವೆಂದು ಸುಮಂತ್ರ ಕೈಮುಗಿದ ||೨೪೭||

ಬಿಡು ಸುಮಂತ್ರ ಕುಮಂತ್ರಕೃತ್ಯವ |
ನಡಿಸಬೇಡೆಮ್ಮೊಡನೆ ರಘುಗಳ |
ಮಡದಿಯರು ನಗಲೆಮ್ಮ ನೆಮ್ಮಲಿಯಾದ ದುಷ್ಕೀರ್ತಿ ||
ಒಡರಿಸಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ನೆಮ್ಮಯ |
ನುಡಿಗೆ ಹೊಗದಾಂ ಬಲ್ಲೆವೀ ಜಂ |
ಜಡೆಯುತನವನು ಕೆಲಕೆ ಸಾರೆಂದಳು ಸುಮಂತ್ರಕನ ||೨೪೮||

ಇದು ಯಥಾರ್ಥ ಸುಮಂತ್ರ ನೀನಾ |
ಡಿದ ಸುಭಾಷಿತವೆಂದು ನಂಬಿಹು |
ದದಕೆ ಹೊರಸೊಗದಂತೆ ನಡಿಸುವೆವೆಂದು ಮುನಿ ನುಡಿಯೆ ||
ಗದಿಸಬೇಡಿನ್ನಾತನಾಡಿದ |
ತುದಿಯ ಕೊಸರನು ನಿಮ್ಮ ರಾಯನ |
ವದನದಲಿ ನುಡಿ ಹುಟ್ಟಲೆಂದಳು ಕೈಕೆ ಮುನಿಪತಿಗೆ ||೨೪೯||

ಏಸಲೇ ನೀಂ ಬೇಡಿದುದು ತಾ |
ನೇಸು ದೊಡ್ಡಿತು ತಂದೆಯಾಡಿದ |
ಭಾಷೆಗಿದಕೋ ಭಾಷೆಯೆನುತಾಜನನಿಗಾರಾಮ ||
ಲೇಸು ಮಾಡಿದಿರನೃತವೆಮ್ಮವ |
ನೀಶನಲಿ ಹೊಗದಂತೆ ಘಟದಲಿ |
ಕಾಸಿದಿರಿ ಕಲ್ಮಷವನುಗಿದನ್ವಯಗ ಭೂಷಣವ ||೨೫೦||

ಭರತನಾಳಲಿ ರಾಜ್ಯವನು ನೀಂ |
ನರಪತಿಯ ಚರಣಾರವಿಂದದ |
ಪರಮಸೇವಾನಿರತರಾಗಿರಿ ನಿಮ್ಮನುಜ್ಞೆಯಲಿ ||

ಚರಿಸುವೆನು ವನವಾಸವನು ಗೋ |
ಚರಿಸುವೆನು ನೀಂ ನುಡಿದ ವರುಷದ |
ಪರಿಗಣನೆ ಪರಿಯಂತವೆಂದನು ಕೈಕೆಗಾರಾಮ ||೨೫೧||

ಆ ಸತಿಯನುಪಚರಿಸಿ ಪಿತನಾ |
ಯಾಸವನು ಶ್ರುತಿಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವಿ |
ಳಾಸವಚನಾಳಾಪದಿಂದನುತಾಪವನು ಬಿಡಿಸಿ ||
ಆ ಸಕಲಲೋಕೈಕಲೀಲಾ |
ವಾಸ ತೊರವೆಯ ರಾಯನಾ ವನ |
ವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಡನಮರೇಂದ್ರಾದಿಗಳು ನಲಿಯೆ ||೨೫೨||

ಕನ್ನಡ ಭಾಗವತ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀ ಭಾಗವತವೂ ಕೂಡ 'ನಿತ್ಯಾತ್ಮಶುಕ' ನೆಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳ ಕವಿಯಿಂದ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯ ರೂಪವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೫೦ ರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ರಚಿತವಾದಂತೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ಚಾಟುವಿಟ್ಠಲನಾಥ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂ|| ಹೊತ್ತ ದುರಿತವ ಪರಿಹರಿಸಲೆಂ |
ದಿತ್ತನಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ಸತ್ಯಭಾಮಾದೇವಿಯನು ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕಂಗೊಲಿದು ||
ಅರಸ ಕೇಳಾದ್ವಾರಕಾಪುರ |
ವರದಲಾಸತ್ರಾಜಿತಾಖ್ಯನು |
ತರಣಿಯನು ಭಜಿಸಿದನು ತತ್ತ್ವದ ಭಾವಭಕುತಿಯಲಿ ||
ಕರುಣಿಸಿದನಾತಂಗೆ ರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ನಿಜಭಕ್ತಂಗೆ ಬಳಿಕಾ |
ಪರಮಗುಣನಿಧಿ ಬಂದನಂದಾದ್ವಾರಕಾಪುರಕೆ ||೨೫೪||

ತರಣಿ ತನಗಿತ್ತಮಲರತ್ನವ |
ನಿರದೆ ಕೊರಳಲಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಂ |
ಬುರುಹಮಿತ್ರನ ಭಕುತ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಪುರವರಕೆ ||
ಬರುತಿರಲು ಪುರವಾಸಿಜನ ಕ |
ಣ್ಣಿರದೆ ನೋಡುವವೆನುತ ಹರಿತಂ |
ದಿರದೆ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿದರು ಕೃಷ್ಣಂಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ||೨೫೪||

ದೇವ ದೇವರ ಚರಣಕಮಲಯು |
ಗಾವಲೋಕನಕಿಂದಿದೋ ರಾ |
ಜೀವಸಖನಿದೆ ಬಂದನೀಕ್ಷಿಸುವವ ದೃಷ್ಟಿಗಳು ||
ನೀವುತಿವೆ ರಕ್ಷಿಸುವುದಧಿಕಕೃ |
ಪಾವಲೋಕನದಿಂದೆನಲು ರಾ |
ಜೀವನಾಭನು ನೋಡಿ ನಗುತಿಂತೆಂದನವರೊಡನೆ ||೨೫೫||

ಕಂಜಸಖನಲ್ಲಲ್ಲ ಬೆದಱದಿ |
ರಂಜದಿರಿಯಂಜದಿರಿ ಬಱಿದೇ |
ಗುಂಜಿ ಮಾಣಿಕವೆಂಬ ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಮತಿಗೆಟ್ಟು ||
ಅಂಜದಿರಿ ಸತ್ರಾಜಿತನು ವರ |
ಕಂಜಸಖನಿತ್ತಮಳರತ್ನನು |
ರಂಜಿತನು ಬರುತಿಹನು ಎಂದನು ನಗುತ ಮುರವೈರಿ ||೨೫೬||

ಎನುತಿರಲು ಮಧುವೈರಿ ತನ್ನಯ |
ಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕನು ಮಣಿರಥನು ಸಂ |
ಜನಿಸಿದನು ಧನವಂತನಾದನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರಲು ||
ದಿನದಿನದಲೆಂಟೆಂಟು ಭಾರದ |
ಕನಕವನು ಮಣಿ ಕೊಡುವುದದಱೊಳು |
ಜನಿಸದಾಧಿವ್ಯಾಧಿದುರ್ಭಿಕ್ಷಾದಿಭಯವೆಂದ ||೨೫೭||

ಒಂದು ದಿನ ತದ್ರತ್ನವನು ಗೋ |
ವಿಂದನಾಸತ್ರಾಜಿತನ ಕರೆ |
ದೆಂದನೀವುದು ಯದುನೃಪಾಲಂಗೆಂದೊಡೆಯು ಕೊಡದೆ ||

ಮಂದಮತಿ ಧನಲೋಭದಲಿ ನಿಜ |
ಮಂದಿರದಲೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತ ಮು |
ಕುಂದನಾಜ್ಞೆಯ ವಿಚಾರಿ ಲೆಕ್ಕಿಸದಿರ್ದನುಬ್ಬಿನಲಿ ||೨೫೮||

ಇರಲು ಸತ್ರಾಜಿತನ ತಮ್ಮನು |
ಧರಿಸಿ ಮಣಿಯನು ಹೋದನಡುವಿಗೆ |
ತುರಗದಲಿ ಮೃಗಯಾವಿಹಾರವಿನೋದದಿಂದಿರಲು ||
ಕೆರಳಿ ಕೊಂದುದು ಸಿಂಹವಾಕೇ |
ಸರಿಯ ಕೊಂದನು ಜಾಂಬವನು ಬಳಿ |
ಕರಸಕೇಳಾ ಮಣಿಸಹಿತ ಹೊಕ್ಕನು ಮಹಾಬಿಲವ ||೨೫೯||

ಅತ್ತಲಱಿಸಿದರಾಪ್ರಸೇನನ |
ತೆತ್ತಿಗರು ಸತ್ರಾಜಿತಾದ್ಯರು |
ಸತ್ತ ತಮ್ಮನ ಕಂಡು ಕೃಷ್ಣನ ಮೇಲೆ ಶಂಕಿಸಲು ||
ಇತ್ತಲಾ ವಾರ್ತೆಯನು ನಿರ್ಮಳ |
ಮೂರ್ತಿ ಕೇಳಿದ ತನ್ನ ಮೇಲಣ |
ಹೊತ್ತ ವಿಲಗವ ಕಳೆಯ ಲಸುರಾಂತಕನು ಪೊಱಮಟ್ಟ ||೨೬೦||

ಅಱಿಸಿ ಮುರಹರನಾಪ್ರಸೇನನ |
ಮರಣ ಸಿಂಹದಲಾದುದನು ಕಂ |
ಡಿರದೆ ಬೆಂಬತ್ತಿದನು ಸಿಂಹದ ಹಜ್ಜೆಯನು ಬಿಡದೇ ||
ಉರವಣಿಸಿ ಸಿಂಹವದು ಏಪಿನಾಂ |
ತರದಲಡೆಗೆಡದಿರಲು ಕಂಡೆನು |
ಕರಡಿಯುಗುರಿನ ಗಾಯದಲಿ ಬೆಱಗಾದನಸುರಾರಿ ||೨೬೧||

ಸಿಂಹವನು ಕೊಲುವಂತ ಕರಡಿಯು |
ಸಿಂಹವಿಕ್ರಮನೆಂತೆನುತ ನರ |
ಸಿಂಹನೈದಿದನೆದಱ ಹಜ್ಜೆಗೆ ಹಜ್ಜೆಯನು ಸಿಲಿಸಿ ||
ಗಹ್ವರವನಪವಾದಶಿಖಿದಂ |
ದಹ್ಯಮಾನಾಂತರನು ಹೊಕ್ಕನ |
ಸಹ್ಯತಾಪತ್ರಯವಿದೂರನು ಋಕ್ಷಪನ ಬಿಲವ ||೨೬೨||

ನಿಂದನವನ ಸಮೀಪದಲಿ ಗೋ |
ವಿಂದನಾ ರತ್ನಾಭಿಲಾಷೆಗೆ |
ಸಂದು ಸುಳಿಯುತ್ತಿರಲು ಕಂಡಾಧಾತ್ರಿ ಮುರಹರನ ||
ಬಂದನಾರಿವನೆನುತ ಮೊಱೆಯಿಡೆ |
ಲಂದದನು ಕೇಳುತ್ತ ಮಿಗೆ ಹಱಿ |
ತಂದನಾಋಕ್ಷಾಧಿಪತಿಜಾಂಬವನು ಕಡು ಮುಳಿದು ||೨೬೩||

ಅಱಿಯದಾತ್ಮಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬುದ |
ನೆಱೆ ವಿಚಾರವಿಹೀನನಾಗಿಯೆ |
ತಱುಬಿ ಕಾದಿದನಾಯುಧಂಗಳಲಸ್ತ್ರಶಸ್ತ್ರದಲಿ ||
ಮುಱಿದು ತರುನಿಕರದಲಿ ಮತ್ತೆಯು |
ಕರದ ಮುಷ್ಟಿಯಲೊಬ್ಬರೊಬ್ಬರು |
ಒಱೆದು ಮೂದಲಿಸುತ್ತ ಮುರರಿಪು ಋಕ್ಷಪತಿ ಮುಳಿದು ||೨೬೪||

ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧವ ಮಾಡುತಿರಲಂ |
ದಷ್ಟವಿಂಶತಿದಿವಸ ಪರಿಯಂ |
ತಿಷ್ಟಭಕ್ತನ ಕೂಡೆ ಲೀಲೆಯನಾಡುವಂದದಲಿ ||
ನಷ್ಟವಾದುದು ಸತ್ವವಾತನ |
ರಿಷ್ಟವೈರಿಯ ಕರಹತಿಗೆ ನಿ |
ಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರನು ಜಾಂಬವಂತನು ಬಱಲುತಿಂತೆಂದ ||೨೬೫||

ಆರು ಸೀನೆಲೆ ವೀರ ಜೀವರ |
ಭೂರಿಸತ್ವಾತ್ಮಕನು ಕೌಸ್ತುಭ |
ಧಾರಿಯೊ ಶಂಕರನೊ ಮೇಣ್ ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವನೋ ||
ಆರು ತನ್ನೊಡನಕಟ ಕಾದುವ |
ವೀರರೀಯುಗದೊಳಗೆ ವಿಸ್ಮಯ |
ಕಾರಿಯಾದೆಯಲಾಯೆನುತ ನೋಡಿದನು ಮನದೊಳಗೆ ||೨೬೬||

ಮತ್ತೆ ಹರಿ ಕರುಣಿಸಲು ಕಂಡನು |
ಚಿತ್ತದಲಿ ರಘುನಾಥನೆಂಬುದ |
ನತ್ಯಧಿಕಭಕ್ತಿಯಲಿ ಮೆಯ್ಯಿಕ್ಕಿದನು ಚರಣದಲಿ ||

ಸತ್ಯಸಂಧನೆ ತನಗೆ ಮೆಱೆವೆಯ |
ನಿತ್ತಿನಿತುದಿನ ಕಾದಿದೆಯೆನು |
ತತ್ತನಾಜಾಂಬವನು ಕೃಷ್ಣನ ಕಾಲ್ಗಳನು ಪಿಡಿದು ||೨೬೭||

ಏಳೆನುತ ನೆಗಹಿದನು ಪರಮಕೃ |
ಪಾಳು ತಕ್ಕೈಸಿದನು ಬಕುತನ |
ಮೌಳಿಯನು ತನ್ನೆರಡುಕರತಳದಿಂದೆ ಮೆಯ್ದಡವಿ ||
ಹೇಳಿದನು ಕಾರ್ಯವನು ತನ್ನಯ |
ಮೇಲೆ ಮಣಿಕೃತದೋಷವನು ಜನ |
ಜಾಲದಾವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನಾಜಾಂಬವಂತಂಗೆ ||೨೬೮||

ಇತ್ತನಾತನು ಬಳಿಕ ತನ್ನಯ |
ಪುತ್ರಿಯನು ಜಾಂಬವತಿಯೆಂಬಳ |
ನತ್ಯಧಿಕಗುಣರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯನು ಮಣಿಸಹಿತ ||
ಮತ್ತೆ ಬಹುವಿಧವಸ್ತುಗಳನೊಲಿ |
ದಿತ್ತು ಪೂಜಿಸಿದನು ಪರಾತ್ಪರ |
ವಸ್ತುವನು ವೇದಾಂತವಿಶ್ರುತಕೀರ್ತಿಯನು ನಲಿದು ||೨೬೯||

ರತ್ನವರವನು ಕೊಂಡು ಕನ್ಯಾ |
ರತ್ನ ಸಹಿತಾನಂದದಲಿ ಗುಣ |
ರತ್ನಮೂರುತಿ ಪುರಕೆ ಬಿಜಯಂಗೆಯ್ಯುತಿರೆ ಕಣ್ದು ||
ಯತ್ನದಲಿ ಪುರವಾಸಿಜನ ನವ |
ರತ್ನಮಯತೊಡಿಗೆಗಳಲೆಸೆಯಲು |
ನೂತ್ನನವನೆಂದಿದಿರುಗೊಣ್ಡರು ವಿತತವಿಭವದಲಿ ||೨೭೦||

ಕರೆದು ಸತ್ರಾಜಿತನನಾಮುರ |
ಹರನು ಸಭೆಯಲಿ ನೆಱೆದ ಪೃಥ್ವೀ |
ಶ್ವರರ ಬಾಂಧವನಿಕರದೊಡ್ಡೋಲಗದ ಮಧ್ಯದಲಿ ||
ಹರುಷ ಮಿಗಲಂದಾಸ್ಯಮಂತಕ |
ವರಮಹಾರತ್ನವನು ಕೊಟ್ಟನು |
ಪರಮಧಾರ್ಮಿಕನೆನುತ ಕರುಣಾವನಧಿ ಕಯ್ಮುಗಿದು ||೨೭೧||

ಒಱಿದೆ ಹೇಳಿದೆನಕಟ ಲೋಕ |
ಕ್ಕರುವ ದೈವದ ಮೇಲೆ ದೋಷವ |
ನಱಿಯದಜ್ಞಾನಿಗಳದಾರೆನ್ನಂತೆ ಭುವನದಲಿ ||
ಕೊಱತೆ ಹೊತ್ತುದು ನನ್ನ ಮೇಲೆನು |
ತ್ತೆಱಗಿ ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ ಕ |
ಯ್ಮಱಿಯ ಮೊಗದಲಿ ಕೊಣ್ಡನಾ ಸತ್ರಾಜಿತನು ಮಣಿಯ ||೨೭೨||

ಸನತ್ಕುಮಾರ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸ ಅಥವಾ ಕುಮಾರಬೊಮ್ಮರಸನೆಂಬ ಜೈನಕವಿಯು ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಜಿನದತ್ತರಾಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶಾನುಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಇವನ್ನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಕವಿಬೊಮ್ಮರಸನಂತೆ ಇವನೂ ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವನಾದಕಾರಣ ಈ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಬೊಮ್ಮರಸನಿಗೆ 'ಕುಮಾರ ಬೊಮ್ಮರಸ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೫—೧೬ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಪಾರ್ಶ್ವಜಿನೇಂದ್ರಚಂದ್ರನ ಶಿಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈ ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿಯ ಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ ಕಥಾನಾಯಕನು ಸನತ್ಕುಮಾರ. ಈ ಅರಸನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೊಂಡಾಡಿದೆ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಮಗಧನೃಪಾಲನಾದ ಶ್ರೇಣಿಕನಿಗೆ ಗೌತಮಗಣಧರನು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳು ಸಂಧಿಗಳಿವೆ. ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ "ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ" ಯ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಇದರಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಸನತ್ಕುಮಾರಷಟ್ಪದಿ.

24. ರಾ ತ್ರಿ ಯ ವ ರ್ಣ ನೆ.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

ತೇಜವಡಗಿತು ಲೋಕಬಾಹಿರ |
ರೋಜೆಯಾಯಿತು ಗತಿಯ ಕಾಣೆ ಸ |
ರೋಜಿನಿಯನಿಂದಗಲ್ದೆನೆಂಬರ ಮೊದಲೆ ಬಯಲಾಯ್ತು ||
ಈ ಜಗವ ತಿರುತಿರುಗಿ ನೊಂದೆನು |
ಮಾಜಲೇನಸುದೊಱೆವೆನೆಂದಂ |
ಭೋಜಸಖನಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು ಬಿದ್ದನಬ್ಧಿಯಲಿ ||೨೭೩||

ತೋಱೆ ಸಂಧ್ಯಾರಾಗ ಪಡುವಲು |
ಪಾಱೆ ಪಕ್ಕಿಗೆ ವಿಹಗಸಂತತಿ |
ಜಾಱೆ ಜಲಜಾತಗಳ ಮೈಸಿರಿ ತಾರೆಗಳ ಬಳಗ ||
ಏಱೆ ಗಗನಾಂಗಣಕೆ ಸೊಂಪುರೆ |
ಬೀಱೆ ಕೈರವವನಕೆ ತಮವನು |
ಕಾಱೆ ದಿಕ್ಕನ್ಯೆಯರು ರವಿಯಪರಾಬ್ಧಿಯಲಿ ಮುೞುಗೆ ||೨೭೪||

ಭೂತಲದೊಳುಳ್ಳಖಿಳಸುಜನ |
ವ್ರಾತ ತಮತಮಗುಚಿತಸುಪ್ತಿಸ |
ಮೇತದಿಂದಿರಲನಿತಕಾಯ್ತು ನಿಶಾನ್ತಯಾಮವದು ||
ಈ ತಮವ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಭವದೀ |
ಯಾತಪದಿ ಧರೆಯನು ಬೆಳಗುವ ಮ |
ಹಾತರಣಿ ಬಾರೆಂದು ಕೋೞಿಗಳೊಲಿದು ಕೂಗಿದುವು ||೨೭೫||

ಹೂಡಿದುವು ಸಿರಿವನೆಯ ಬಾಗಿಲು |
ಕೂಡೆವೆರೆದಳಿಗಣವು ಸೆಱೆಬಿ |
ಟ್ಟಾಡುತಿರ್ದುವು ಲೀಲೆಯಲಿ ಚಕ್ರಗಳು ಸಂತಸದಿ ||
ಕೂಡಿದುವು ತಂಬೆಲರು ತಣ್ಣನೆ |
ತೀಡೆ ರಥವನು ಹೂಡಿ ದಿನಕರ |
ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ ಪಣೆಯ ಚಂದಿರವಟ್ಟಿನಂತೆಸೆದ ||೨೭೬||

ಇರುಳುವೆಣ್ಣಿನ ಜವ್ವನಂ ಸಲೆ |
ಕೊರಗಿತಾನಂದಿಸುವ ಕುವಲಿನಿ |
ಶಿರವ ಬಗ್ಗಿಸಿ ತೂಕಡಿಸಿದಳು ಮಲಗಿದಬ್ಜಿನಿಯು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮೊಗವೆತ್ತಿ ನಗುತಿರೆ |
ಕರದಿ ಪ್ರಾಗಂಗನೆಯ ಮನ್ನಿಸಿ |
ತರುಣಿ ನೆಲಸಿದನುದಯಪರ್ವತಶಿಖರವಿಷ್ಟರದಿ ||೨೭೭||

——

ಸಾಳ್ವಭಾರತ.

ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹದಹನ.

ಈ ಭಾಗವು ಜೈನಕವಿಯಾದ ಸಾಳ್ವನ ಭಾರತದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಕೊಂಕಣದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ " ನಗಿರ " ನಗರಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಳ್ವಮಲ್ಲನರೇಂದ್ರನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ " ಪಟ್ಟದ ಕವಿ " ಎಂದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಸುಮಾರು ೧೬ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೀವನ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವಂತೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ಭಾಮಿನೀಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ಭಾರತಗ್ರನ್ಥವು ೧೬ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ವ್ಯಾಸರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮಹಾಭಾರತದ ವಿಷಯಗಳೇ ಬಹಳವಾಗಿ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಜೈನಮತದ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಆದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥವಲ್ಲದೆ ಸಾಳ್ವಕವಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವನು. ಇದರ ಹೆಸರು " ರಸರತ್ನಾಕರ ". ಈತನು ಸಾಳ್ವಸಾಂಗತ್ಯವೆಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಹೇಳುವರು.

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ.

25. ಲಾ ಕ್ಷಾ ಗೃ ಹ ದ ಹ ನ.

ಕೇಳೆಲೆ ಶ್ರೇಣಿಕಧರಿತ್ರೀ |
ಪಾಲ ವಿದುರನು ತಿಳಿದನರಗಿನ |
ಶಾಲೆಯೆಂಬುದ ಕಳುಹೆ ಗೂಢದಿ ಕನಕ ಪಾಂಡವರ್ಗೆ ||
ಹೇಳಲಾಲೋಚಿಸಿಯೆ ದೇಶವಿ |
ಶಾಲವನು ಗೂಢದಲಿ ಚರಿಸುವ |
ಬಾಳುವೆಯನವರೊಲಿಯೆ ಕನ್ನವ ಸವೆದನಾಕನಕ ||೧೨೮||

ನಿಲ್ಲಿ ನೀವೆನ್ನೆವರನಾಪೇ |
ಳ್ದಲ್ಲದೆ ಕದಲಬೇಡವೆಂದವ |
ನಲ್ಲಿರದೆ ಪೊರಮಟ್ಟು ತನ್ನುಬ್ಬುಗವ ಚಿಂತಿಸುತ ||
ನಿಲ್ಲದತ್ತೆಡೆಯಾಡುತಿರ್ದ್ದನು |
ಭಿಲ್ಲಿಯೈವರು ಸುತರು ಸಹ ಪಥ |
ದಲ್ಲಿ ಬರೆ ನೆಱೆಕಂಡು ಮನದಲಿ ನಲಿದನಾಕನಕಾ ||೧೨೯||

ಎಲೆ ಬಡವೆ ನೀನಾರು ಈ ಮ |
ಕ್ಕಳ ಸಹಿತಲಿತ್ತೆತ್ತ ಪೋದಪೆ |
ಒಬಿಲ್ದೆಯೆನೆ ದೇಸಿಗಿತಿ ತಾನು ನಿಷಧೆಯೆನಿಪೆನಣ್ಣಾ ||
ಪೊಟಿಲೊಳಾವಿರುಳೆಲ್ಲಿಹೆವು ಎನೆ |
ತಳುವದೆನ್ನೊಡವನ್ನಿ ನಿಮ್ಮಯ |
ಒಬಿಲಿಕೆಯ ಕಳೆದೊಂದೆಡೆಯಲಿರಿಸುವೆನು ತಾನೆಂದ ||೨೮೦||

ಎನಲು ಕನಕನ ಹಿಂದೆ ಬರಲರ |
ಮನೆಯಲೊಂದಂತರದಿ ಪಾಂಡವ |
ತನಯರಱಿಯದವೋಲಿರಿಸಿಯಿರುಳರಮನೆಯ ಪೊಕ್ಕು ||
ಏನುತೆ ಕುಂತಿಯು ಸಹಿತ ಪಾಂಡವ |
ರನಿಬರನು ಸವೆದಾಸುರಂಗದೊ |
ಳನುವಿನಿಂ ಪೊಱಮಡಿಸಿ ಮುಚ್ಚಿದನಾಸುರಂಗವನು ||೨೮೧||

ಬಱಿಕಲೀಯಱುವರನು ಅರಮನೆ |
ಯೊಳಗೆ ಕರೆದುಣಲಿಟ್ಟು ಮನ್ನಿಸಿ |
ಒಬಿಲಿದಿರಿ ಯಿಲ್ಲಿಯೆ ಒಱಗಿಯೆಂದತಿವಿನಯದಿಂದ ||
ತಳುವದೊಱಗಿಸಿ ದೀವಿಗೆಯು ಕಡು |
ಬೆಳೆದು ಸುಟ್ಟುದೆನಿಪ್ಪ ಶಂಕೆಯ |
ಬಳಸಿ ಕಡುನಡುವಿರುಳದಕೆ ಕಿಚ್ಚಿಕ್ಕಿ ಪೊರಮಟ್ಟ ||೨೮೨||

ಹೊಗೆದು ಹೊತ್ತಿತು ಭುಗಿಭುಗಿಲ್‌ಧಗ |
ಧಗಯೆನುತ ಕೇಸುರಿಯ ನಾಲಗೆ |
ನೆಗೆದುದಚ್ಚರಿಯನೆ ತ್ರಿಪುರವುರಿದಂತೆ ನೆರೆನೆರೆದು ||
ಗಗನವನು ಚುಂಬಿಸಿತು ಇರುಳದು |
ಹಗಲೆನಿಸಿದುದು ಸುತ್ತ ಯೋಜನ |
ದಗಲದಲಿ ಕಡು ಬೆಳಗೆ ಕಳವಳಿಸಿದುದು ಪುರಜನವು ||೨೮೩||

ಕರಿಕುಲದ ಸಿಗಳಗಳ ಕಳೆದರು |
ತುರಗಗಳನತ್ತಿತ್ತಲೊಯ್ದರು |
ಸರಸರನೆ ಗೋವೃಂದವನು ತೆವರಿದರು ತಮತಮಗೆ ||

ಉರಿದರಯ್ಯೋ ಪಾಂಡವರು ನಿಂ |
ದುರಿವ ಕಿಚ್ಚಿನಲೆಂದು ಸರ್ವರು |
ಮಱುಗಿದರು ಗೋಳಿಟ್ಟುದಾಪಾಂಡವಪರಿಗ್ರಹವು ||೨೮೪||

ಕುರುಪತಿಯ ಸೇವಕ ಪುರೋಚನ |
ಹರುಷಬಟ್ಟನು ತಾನು ತನ್ನವ |
ರಿರದೆ ಅರಮನೆಯೂರಸುತ್ತಲು ಬೆಳಿಪನಕ ತಿರುಗಿ ||
ಉರಿಯು ತನ್ನೊಳು ತಾನೆ ನಂದಲು |
ಮೊಱೆಯಿಡುತ ಪಾಂಡವರ ಪಳಿಯರು |
ಮುಱುಟಿದಾಱುಂಪೆಣನನೊಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ ದಹಿಸಿದರು ||೨೮೫||

ದೀವಳಿಗೆಯಾಹಬ್ಬದಲಿ ಮಿಗೆ |
ದೀವಿಗೆಯ ಬೆಳಗುವ ವಿಧಾನದಿ |
ನಾವೆ ಸುಟ್ಟವರಸುವ ಕೊಳಬೇಕೆಂದಿಹನ್ನೆವರ ||
ತಾವೆ ವಿಧಿವಶದೊದವಿನಿಂದಾ |
ದೀವಿಗೆಯ ಮನೆಯೊಳುಱೆ ಬೆಂದರು |
ಭೂವರನ ಪುಣ್ಯವಲೆ ಎಂದ ಪುರೋಚನನು ಮನದಿ ||೨೮೬||

ಬಱೆಕಿದೆಲ್ಲವ ಕಂಡು ಪಾಂಡವ |
ರೞಿದರೆಂದು ಪುರೋಚನನು ಥಳ !
ಥಳನೆ ನೇಸಱು ಮೂಡುತಿರಲಾಬಿನ್ನವತ್ತಳೆಯ ||
ತಳುವದಾಗಳೆ ಕೊಟ್ಟು ದೂತನ |
ಕಳುಹಿ ಹಸ್ತಿನಪುರವ ಪೊಕ್ಕನು |
ಘಳಿಲನಾಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನೊಡ್ಡೋಲಗವನೆಯ್ದಿದನು ||೨೮೭||

ಚರನು ರಾಯಸಿಗಂಗೆ ಯೋಲೆಯ |
ನಿರವೆ ಕೊಡೆ ಮನದೊಳಗೆ ಯೋದಿದ |
ನರಸ ಬಿನ್ನಹವೆಂದು ಪಾಂಡವರೞಿದ ಪೊಕ್ಕಣೆಯ ||
ವಿರಚಿಸಿದನಾಚರನ ಮುಖದಿಂ |
ಮರಳಿ ತದ್ವೃತ್ತಾಂತವನು ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಬಿನ್ನಹಮಾಡಿಸಿದನೆದೆಗೆಡಲು ಕೇಳ್ದವರು ||೨೮೮||

ಸುರನದೀಸುತನಂಧನೃಪತಿ ವಿ |
ದುರ ಗರುಡಿಯೊಚಾರ್ಯಮುಖ್ಯರು |
ಪಿರಿದು ದುಃಖಿತರಾದರಾಕೌರವನು ಹೂಸುಕದ ||
ಕರುಣರಸವನು ಮೆಱೆದು ತಾ ಗೆ !
ಯ್ದುದ್ರುತರೋಪಾಯವು ಫಲಿಸಿತೆಂ |
ದುರೆ ಮನದಲುಬ್ಬಿದನು ನರಳಿದರಾ ಬಱಿಕ್ಕವರು ||೨೮೯||

ಅರಗಿನಾಮಾಡದಲಿ ಕೌಂತೇ |
ಯರನು ಕೌರವ ಕೊಂದನೆಂದಾ |
ಶೆಱಿನನೆಲ್ಲವ ಕೇಳಿ ಕೃಷ್ಣನು ಖೇದವನು ತಳೆದು ||
ಭರದೆ ಹಸ್ತಿನಪುರಕೆ ದಂಡೆ |
ತ್ತಿರದೆ ನಡೆಯೆನಲು ಹಲಧರನವ |
ಸರವಿದಲ್ಲನುಜಾತ ನೀನೀಶೆಱಿನ ಕೇಳೆಂದ ||೨೯೦||

ಮಱಿವೆವೇ ಪಾಂಡವರು ಮಡಿದುದ |
ಮಱಿವನೆಂತಂತಕನು ಶಕ್ರನು |
ಮಱಿಯನಾಜಿಗೆಯಂಜನೆಯ ಗಂಡನು ಮಡಿದನೋ ಏಂ ||
ಅಱಿಸಿಕೊಂಡವ ಬಾರದಿರನೀ |
ಶೆಱಿನ ನೋಡುವ ಬೇಱಿ ಬೆಱಿಸಿಡು
ಯೋಱಿಯನುಚ್ಚ್ರ್ಚಲದೇಕೆನುತ ನಿಲಿಸಿದನು ಮುರರಿಪುವ ||೨೯೧||

ಅತ್ತಲಾಪಾಂಡವರು ನದಿನಗ |
ವುತ್ತರಿಸಿ ಪೋಪಲ್ಲಿ ಏಡ್ಯೋ |
ನ್ಮತ್ತಕಿರ್ಮ್ಮೀರಾಸುರನು ಕಾಮ್ಯಕವಿಪಿನದೊಳಗೆ ||
ಇತ್ತ ಬರದಿರು ತನ್ನ ಬನವೆಂ |
ದೆತ್ತಿಬರೆಯನ್ತಕವದನದಲಿ |
ತುತ್ತಿದನು ಕಲಿಭೀಮನೆಲ್ಲರು ಪೊಕ್ಕರಾಬನವ ||೨೯೨||

ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಈ ಭಾಗವು ತಿರುಮಲೆವೈದ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಉತ್ತರರಾಮಾಯಣದಿಂದ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವು ವೈಷ್ಣವ ಕವಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಇವನ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲನೆ ಮಾಡಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಈತನು ಆಧುನಿಕಕವಿಯೆಂದು ಕಾಣಬರುವುದು. ಈತನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಇನ್ನೇನು ಸಂಗತಿಯೂ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಂದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣ.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂ|| ಬಲುಹನರಿಯದೆ ಕೆಣಕಿ ವಾಲಿಯ |
ಕೊಳುಗುಳಕೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದು ಪಿಡಿವಡೆ |
ದಳವಳಿದು ಸಾವುದಲಿ ಕೆಳೆಗೊಂಡನು ದಶಗ್ರೀವ ||

ಕೇಳಿದೈ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವಂಶ ನೃ |
ಪಾಲ ಬಲ್ಲಿದರಿಂದ ಬಲ್ಲಿದ |
ರಾಳುತನದಧಟುಳ್ಳವರು ಪಲರುಂಟು ಲೋಕದಲಿ ||
ಬೀಳುಕೊಂಡು ಪುಲಸ್ತ್ಯನನು ದಶ |
ಮೌಳಿ ಮನದುಬ್ಬಿನಲಿ ಧರಣೀ |
ಪಾಲರೊಳು ಬಲಯುತರನೊತ್ತರಿಸಿದನು ಕಾಳೆಗಕೆ ||೨೯೩||

ದಿವಿಜರಿಪು ಜಿತಸುರನರೋರಗ |
ಭವನನೈದಿದನೊಮ್ಮೆ ವಾಲಿಯ |
ಭವನವನು ವಿಖ್ಯಾತಕಿಷ್ಕಿಂಧಾಖ್ಯಪುರವರವ ||೨೯೪||

* * * *
* * * *
* * * *

ಅಲ್ಲಿ ತಾರಾಪಿತನೆನಿಪ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ತಾರಾಖ್ಯನಿರೆ ಸುರ |
ದಲ್ಲಣನು ನುಡಿಸಿದನು ವಾಲಿಯ ಸಚಿವನೆಂದರಿದು ||

ಎಲ್ಲಿ ವಾಲಿಯ ಬರಿಸು ರಣದಲಿ |
ಬಲ್ಲಿದನು ಗಡ ನೋಳ್ಪೆನೆನೆ ಕಪಿ |
ಮೆಲ್ಲನಿಂತೆಂದನು ಮುಗುಳ್ನಗೆ ಸೂಸೆ ರಾವಣಗೆ ||೨೯೫||

ಎಲೆ ನಿಶಾಚರ ನಿನ್ನ ಭುಜಬಲ |
ದಳವನಱಿಯದೆ ವಾಲಿಯೊಳು ಕೊಳು |
ಗುಳವ ಬಯಸುವೆಯೋ ಬಯಸುವೆಯೊ ಸಾವನಕಟೆನುತ ||
ಗೆಲವು ಘಟಿಸದು ನಿನಗೆ ದಕ್ಷಿಣ |
ಜಲಧಿಗೈದಿದನಾಪ್ಲವಂಗಮ |
ಕುಲಶಿರೋಮಣಿಯೊಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ಬಾರದಿರನೆಂದ ||೨೯೬||

ಸ್ವೈರಸಿನ್ನರೆಗಳಿಗೆ ನಿನ್ನನು |
ಮೂರಿಗಡಬಳವಿಕ್ಕುವನು ಕಪಿ |
ವೀರನೆನೆ ಕಪಿಸಚಿವನನು ಕಡುಮುಳಿದು ಝುಂಕಿಸುತ ||
ದಾರಿದೆಗೆದನು ದಕ್ಷಿಣಾರ್ಣವ |
ತೀರಕತಿವೇಗದಲಿ ರಾಕ್ಷಸ |
ವೀರನೈದಿದನಭ್ರಪಥದೊಳಗಾಮಹಾರ್ಣವವ ||೨೯೭||

ಕಂಡನೈ ಕಪಿಕುಲಕಮಲಮಾ |
ರ್ತಾಂಡನನು ಮಾರ್ತಾಂಡತೇಜೋ |
ಮಂಡಲನನಾಖಂಡಲನ ಸುತನ ದಶಕಂಧರನು ||
ಚಂಡಬಲನಿವನೆಂದೆನುತ ಭೂ |
ಮಂಡಲಕೆ ನಭದಿಂದಿಳಿದು ಕೈ |
ಕೊಂಡನೈ ಪದಶಬ್ದವಾಗದ ಗತಿಚಮತ್ಕೃತಿಯ ||೨೯೮||

ಬೆನ್ನದಲಿ ನಡೆತಂದು ವಾಲಿಯ |
ಬೆನ್ನ ದೆಸೆಯಲಿ ರೂವುದೋಱದೆ |
ತನ್ನಭುಜಬಲದನಿತಱೊಳು ಬಿಗಿದನು ಕಪೀಶ್ವರನ ||
ಉನ್ನತೋನ್ನತಬಾಹುಬಲಸಂ |
ಪನ್ನನಲ್ಲಾ ವಾಲಿ ಬಗೆಯದೆ |
ತನ್ನ ಶೌಚವ್ರತದೊಳಿರ್ದನು ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ ||೨೯೯||

ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದನೊರ್ವ ರಜನೀ |
ಚರನನಾಶೌಚಾಂತದಲಿ ಕ |
ಣ್ಣಾರಿಭಯಂಕರನಿಱುಕಿದನು ಬರೆಸೆಳೆದು ಕಕ್ಷದಲಿ ||
ಕರಿ ನರಿಯನೀಕ್ಷಿಸುವವೊಲು ಕೇ |
ಸರಿ ಮೊಲವ ನಿಟ್ಟಿಸುವವೊಲಾ ದಶ |
ಶಿರನನೆಣಿಸದೆ ಮಿಂದು ಸಂಧ್ಯಾವಿಧಿಯನೆಸಗಿದನು ||೩೦೦||

ಅಲ್ಲಿ ಜಪವನು ವಿಧಿವಿಧಾನಗ |
ಳಲ್ಲಿ ವಿರಚಿಸಿ ಪಶ್ಚಿಮಾಬ್ಧಿಗೆ |
ನಿಲ್ಲದೈದಿದನಸುರಪತಿಸಹಿತಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಅಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾಸ್ನಾನಜಪಗಳ |
ನೆಲ್ಲವನು ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ ಕಪಿ |
ವಲ್ಲಭನು ಮಾಡಿದನು ಕೌಂಕುಳಿಳೌಂಕಿ ರಕ್ಕಸನ ||೩೦೧||

ನಡೆದನಲ್ಲಿಂ ಮೇಲೆ ಬಡಗಣ |
ಕಡಲಿಗಸುರನ ವೊತ್ತು ಫಣಿಪನ |
ಪಿಡಿದು ನಡೆವ ಖಗೇಂದ್ರನಂತವನಭ್ರಮಾರ್ಗದಲಿ ||
ಬಿಡುದಲೆಯ ನಿಡುದೋಳುಗಳ ಜೋ |
ಲ್ದೊಡಲ ಸುರರಿಪು ಜವದಿನಡಸುತೆ |
ಪಿಡಿದ ಫಲಿತನವಾಮ್ರಕುಜದಂತಿರ್ದನಭ್ರದಲಿ ||೩೦೨||

ಆ ಸಮುದ್ರಸ್ನಾನ ಜಪಸಂ |
ಧ್ಯಾಸುಕರ್ಮವನೆಸಗಿ ಕಪಿವರ |
ನೋಸರಿಸದೈದಿದನು ಪೂರ್ವಾಂಬುಧಿಗೆ ರಿಪುಸಹಿತ ||
ಆಸುಪಾರ್ಶ್ವಮಹೋದರಾದ್ಯರು |
ಗಾಸಿಯಾದರು ಕಪಿಪದದ್ರುಮ |
ದಾಸವಿಾರನ ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ ರಣವವನೊಳಿಲ್ಲೆಂದು ||೩೦೩||

ಮಿಂದು ಪೂರ್ವಾಬ್ಧಿಯೊಳು ಸಂಧ್ಯಾ |
ವಂದನಾದಿವಿಧಾನವನು ಮುದ |
ದಿಂದೆಸಗಿ ಕಕ್ಷಾವಲಂಬಿ ಸುರಾರಿ ನೋಡುತಿರೆ ||

ಬಂದನಗಣಿತ ಯೋಜನವ ಕಳೆ |
ದಂದು ದೈತ್ಯನ ಪುತ್ರ ಒಲಿಲಿಕೆ |
ಯಿಂದ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೋಪವನದೊಳು ಬಿದ್ದನಳವಳಿದು ||೩೦೪||

ಎಡದ ಕೌಂಕುಳಿ ಬಿಗುಹು ಮೆಲ್ಲನೆ |
ಸಡಿಲವಾಗಿರೆ ನುಸುಳಿ ರಿಪು ಬೆಂ |
ಗಡಗಿ ಸರಿದಿರೆ ಮುಱಿದು ನೋಡಿದ ಸುರಪತಿಯ ಸೂನು ||
ನುಡಿಸಿದನು ನೀನಾರೆಲವೊ ನಿನ |
ಗೊಡೆಯರಾರೆಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಿನಗು |
ಗ್ಗಡದ ಕೆಲಸವಿದೇನೆನುತ ನಗೆಯುಗೆ ಮುಖಾಬ್ಜದಲಿ ||೩೦೫||

ಆದಶಾಕೃತಿಯನು ಧರಿಸಿದಬು |
ಜೋದರನೆ ತವ ಸಾಹಸಕೆ ಸರಿ |
ಯಾದ ಸುಭಟರು ಜಗದೊಳಿಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರಸತ್ವನಲಾ ||
ಕಾದಿ ಬದುಕುವರುಂಟೆ ನಿನ್ನೊಡ |
ನೈದಿಸೆನ್ನೊಳು ಮಿತ್ರಭಾವವ |
ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ದೇಶಕೋಶವಿಶೇಷದೊಳಗೆಂದ ||೩೦೬||

ಆಗಲದಕೇನೆಂದೆನುತ ಶತ |
ಯಾಗಸುತನರ್ಚಿಸಿ ಕೃಶಾನುವ |
ನಾಗ ನಂಬುಗೆಗೊಳಿಸಿದನು ಕೈಮುಟ್ಟಿ ರಾವಣಗೆ ||
ಪೋಗಿ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ನಗರಿಗನು |
ರಾಗದಲಿ ರಾವಣನ ಮನ್ನಿಸಿ |
ಯಾಗಭೀರಪರಾಕ್ರಮನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟನುಚಿತದಲಿ ||೩೦೭||

ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಷಟ್ಪದಿ.

ಕುಮುದೇಂದುರಾಮಾಯಣ.*

27. ಲಂಕಾದಹನ.

ಒದವಿದ ರಣರಾಗದಿ ನಿಂತಯ್ಯನ |
ಪದಕಮಲವನೊಲವಿಂ ಬೀಳ್ಕೊಂಡು |
ತ್ರಿದಶಾಧಿಪರಿಪು ಚತುರಂಗಬಲಂ ಬೆರಸತಿರಭಸದಲಿ ||
ಕದನಾವನಿಯೊಳನಿಲಸುತನಂ ಕಂ |
ಡುದಯಿಸೆ ಕೋಪಂ ಕೈವೀಸಿದನು |
ನ್ಮದಭಟಗಜರಥತುರಗಂಗಳನುಕ್ಕೆವದಿಂ ರಕ್ಕಸರ ||೩೦೮||

ಬಿರುದಿನ ರಕ್ಕಸ ನಾಯಕರೆಲ್ಲಂ |
ತರತರದಿಂ ನಿಶಿತಾಯುಧಮಂ ಕೊಂ |
ಡರವರಿಸದೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡದಂ ಕಂಡನಿಲಸುತಂ ನಗುತ ||
ಭರದಿಂ ಪಿಡಿಪಿಡಿದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ |
ನುರವಣೆಯಿಂ ಪೊಯ್ದಂತಕವದನಕು |
ಹರವಂ ಪುಗಿಸಿದನಾಡುತ್ತಿರೆ ಸುತ್ತಂ ದನುಜಕಬಂಧಂ ||೩೦೯||

ವೀರಭಟರ್ ಸೆಡೆವುದ ಕಂಡೊಮ್ಮೆಯೆ |
ಭೋರೆನೆ ವಾರಿಧಿತರಳತರಂಗಾ |
ಕಾರದೆ ಮಸಗಿ ಮಹೋದ್ಧತರೆನಿಸಿದ ರಕ್ಕಸರಾವುತರು ||
ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ ಬಳಸಲ್ |
ಮಾರುತತನಯಂ ಮಹಿಷಾಸುರನೆನೆ |
ಧೀರಂ ಪೆರ್ಗ್ಗೊಂಬಿಂ ನುರ್ಗಪ್ಪಿನೆಗಂ ಪೊಯ್ದುತವಿಸಿದಂ ||೩೧೦||

ಕಡೆಗಾಲದ ಮುಗಿಲೊಗೆದು ಗಡಣದಿಂ |
ಬಿಡೆ ಸುರಿವಂತಿರಲಂಬಿನ ಮೞೆಯಂ |
ಕಡುಗಿ ದನುಜರುಂ ಧಿಕ್ಕರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪಾವನಿ ಭಾವಿಸದೆ ||
ತಡೆಯದೆ ರಥದಿಂ ರಥಮಂ ಪೊಯ್ದು |
ತ್ತೆಡೆಯುಡುಗದೆ ಶಕಟಾಸುರನಂ ಮು |
ಕ್ಕಡಿಮಾಡಿದ ಮಧುರಿಪುವೆನಲೆಸೆದಂ ಬಿಸರುಹಲೋಚನನು ||೩೧೧||

---

* ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ೧೬ನೆಯ ಪುಟವನ್ನು ನೋಡಿರಿ.

ಕುಲಗಿರಿಗಳು ನಡೆತಂದವುವೆನೆ ಮ |
ಯ್ಗಲಿ ಜೋದರು ಮಾವಂತರು ನಚ್ಚಿನ |
ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳೆಯ್ತನ್ದೊರ್ಕ್ಮಿಯೆ ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ ||
ಸಲೆ ನಿಜಹರಿನಾಮವಿದನ್ವರ್ಥಂ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆನೆ ಗಜಘಟೆಯಿಂ |
ದಲಸದೆ ಗಜಘಟೆಯಂ ನೆಱೆ ತವಿಸಿದನೋಡೆ ನಿಶಾಚರರು ||೩೧೨||

ಅನ್ತು ಸೆಡೆಯೆ ದಾನವನಾಯಕರ |
ತ್ಯನ್ತಂ ಕೋಪಾಟೋಪದೆ ಮುಳಿದ ಕೃ |
ತಾನ್ತನ ತೆಱದಿಂದಿಂದಗಿ ಸೆಡೆಯದೆ ಭರದಿಂ ನಡೆತಂದು ||
ಮುನ್ತಿರ್ದನಿಲತನೂಭವನಂ ಕಂ |
ಡಿನ್ತೆಂದಂ ಕಪಿಕೀಟಕ ತೊಲಗು ಎ |
ಧುನ್ತುದನಿದಿರೊಳಗಿರದೆನೆ ರಾಘವನಾಳಣುವಂ ನಗುತ ||೩೧೩||

ಕುಲಪರಿಭವಮಂ ನೆನೆಯದೆ ದುರ್ಗತಿ |
ಗಳಸದೆ ವಿದ್ಯಾಹಾನಿಯನಱಿಯದೆ |
ಮಲಿನಾಶಯದಿಂ ಪರವಧುವಂ ಖಳನಾ ತೆಱದಿಂ ತಂದ ||
ಪಲಲಾದನ ನಿಮ್ಮಯ್ಯನ ತಲೆಯಂ |
ಸಲೆ ರಾಮಂ ಕೊಂಬುದನಱಿದುಮದೆಂ |
ತೆಲವೊ ವಿಧುಂತುದನೆಂತಪ್ಪುದು ನಿಪ್ಪಸರದಿನನುವಾಗು ||೩೧೪||

ಎನೆ ಮುನಿದಾಗಳೆ ಕೂರಂಬಂ ತೊ |
ಟ್ಟನಿಲಾತ್ಮಜನಂ ದಶಮುಖಸುತನಿಸೆ |
ಹನುಮಂತಂ ತಚ್ಛರವಂ ಗಗನದಿ ಕಡಿಖಂಡಂಗಡಿಯೆ ||
ಕನಲ್ದಂಬಿನ ಬಲ್ಸರಿಯಂ ರಾವಣ |
ತನಯಂ ಸುರಿಯಲ್ ಬಗೆಯದೆ ರಾಘವ |
ನನುಜರನದ ತವಿಸಿದನಾರಿನ್ನರ್ ಬಿಲುವಿದ್ಯೆಯೊಳೆನಲು ||೩೧೫||

ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನಿಭಕುಂಭಸ್ಥಲಮಂ |
ವಿದಳಿಸಿದೆನ್ನೀ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಂಗಳು |
ತೊಡಲೇ ಹುಲುಗಪಿ ನಿನ್ನಂ ತಾಗಲು ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪುವು ||

ಬೆದಱಿದಿರದಱಿಂ ನಿನ್ನ ನೆಲವೊ ಕೊ |
ಳ್ಳದೆ ಕಟ್ಟುವೆನೀಗಳೆನುತ್ತುರಗಾ |
ಸ್ತ್ರದಿನೆಚ್ಚಂ ನಿಚ್ಚಟಗಲಿಯಿಂದಗಿಯಾರುತ್ತಿರೆ ಸೇನೆ ||೩೧೬||

ಧುರದೊಳ್ ವರುಣಸುತರಿನೊದವಿದಾ |
ಪರಿಭವಮಂ ಕಾದೆನ್ನಿದಿರೊಳ್ ತ |
ಳ್ತುರಗಾಸ್ತ್ರವ ತುಡು ಮರುಳೇ ನಿನ್ನಂ ಮರುಳೆಂದೆನಲೇಕೆ ||
ಗರುಡಾಸ್ತ್ರದಿನಿದ ಖಂಡಿಸಲೇಕೀ |
ಪರಿಯೊಳೆ ದಶಮುಖನಂ ನೋಡುವೆನೆನು |
ತರವರಿಸದೆ ನಿಂದನಿದಿರೊಳೇಂ ವೀರನೊ ಪವನತನೂಜಂ ||೩೧೭||

ನೆವದೊಳೆ ದಾನವಚಕ್ರೇಶನ ಕಂ |
ಡವಿರಳಮೆನಿಸಿದ ನಯಭಯಮಂ ಬಾಂ |
ಧವತೆಯುಮಂ ಹಿತಮಂ ಪೇೞಲ್ಕಿಂತಾತನ ಬಾಣದೊಳು ||
ಪವನಸುತಂ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡೊಡದಂ |
ಬವರದೆ ಕಟ್ಟಿದೆನೆಂದೇ ತಂದಂ |
ದಿವಿಜಾರಿಸಭೆಗೆ ತಪ್ಪಂತುರಗನ ಮುಂದಕೆ ಗರುಡನನು ||೩೧೮||

ಇವನೇ ವಜ್ರಮುಖನನಿಕ್ಕಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ವನಭಂಗವ ಮಾಡಿದನಿಂ |
ತಿವನೇ ಜಾನಕಿಯುಂಗುರಮಂ ತಲ್ಲಣಿಸದೆ ತಂದವನು ||
ಇವನೇ ಮತ್ಸುತನಕ್ಷನ ಕೊಂದವ |
ನಿವನೆನಗನುವರದೊಳೆದಿರ್ಚಿದನಿಂ |
ತಿವಗಿನ್ನಾವುದು ದಂಡಮೆನುತ ದಶಮುಖ ಕಡುಪಿಂ ಮುಳಿದಂ ||೩೧೯||

ಧಾರಿಣಿಚರರಂ ನೀನೋಲಗಿಸಿದ |
ಕಾರಣಮೇನೆಮ್ಮಯ ಭುಜಪರಿಘದ |
ಪೌರುಷದಳವಂ ತಿಳಿದಿರ್ದುಂ ಮತ್ತೇಕಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆ ||
ಆರೀಪದದೊಳ್ ನಿನ್ನಂ ಕಾವರ್ |
ಮಾರಣಮಂ ರಾವಣನೆಯ್ದಿಸೆ ನಿ |
ಷ್ಕಾರಣ ಕೆಟ್ಟೆ ವಿನಾಶದ ಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿ ಕಿಡುಗುಂ ||೩೨೦||

ಗತಿಹಾನಿಗೆ ಮತಿಹಾನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾ |
ತತಿಹಾನಿಗೆ ಪಕ್ಕಾದ ದುರಾತ್ಮಂ |
ಗತಿಬಲತನವೆಲ್ಲಿಯದು ದಶಾನನ ಕೇಡಲ್ಲದೆ ನಿನಗೆ ||
ಹಿತಮನಱಿಯೆಯಸದಾಗ್ರಹಮಂ ಬಿಡು |
ಮೃತಿ ನಿನ್ನೊಳ್ ಸಮನಿಸಿತಕ್ಕಟಯೆನೆ |
ಹತಿಯಿಸುವೆನೆನುತ ಮಸಗಿದನಾಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖದಶಮುಖನು ||೩೨೧||

ಆದ ಕಂಡನಿಲತನೂಭವನೆಂದಂ |
ಬೆದಱಿದೆ ನಿನಗೆ ಹಿತಮನಱಿಪಲ್ ಬಂ |
ದುದನಱಿಯದೆ ಕಡುಗಲಿತನದಿಂದಂ ನುಡಿಯುದಿರಡಿಗಡಿಗೆ ||
ಒದವಿದ ರಾಘವದೇವನ ಬೆಸನಿ |
ಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನಂ ಕೊಲಲೊಲ್ಲದೆ ಪೋದಪೆ |
ನದಟೆಂದೆನ್ನಂ ಕಟ್ಟುವರಾರಿಂದಗಿಗಿಂದಗಿಯೆಂಬರ್ ||೩೨೨||

ಎನುತುರಗಾಸ್ತ್ರದ ಬಂಧುಮನೆಲ್ಲಮ |
ನನಿಲಸುತಂ ಬಿಡೆ ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿತುಂ ವಿದ್ಯಾಧರ ಕೂರಸಿಯಂ ಜಡಿಯುತ್ತುಂ ಬಂದು ||
ಮುನಿದೊಮ್ಮೆಯೆ ಮೇಲ್ವಾಯ್ದೊಡನವರಂ |
ದನುಜೇಂದ್ರಂ ನೋಡುತ್ತಿರೆ ನೆಱೆ ಪಾ |
ವನಿ ಕೊಂದಂ ಪೊಯ್ದೊರ್ವರಿನೊರ್ವರ ಕಾಲಾಂತಕನಂತೆ ||೩೨೩||

ರಸೆಯಿಂದುರಿಲಿಂಗಂ ನೆಗೆದುದೆನಲ್ |
ಮಸಗಿ ವಿಲೋಚನದಿಂ ಕೇಸುರಿ ದ |
ಳ್ಳಿಸೆ ಕೋಪದಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿವೋಗುತ್ತಂ ವಾನರರೂಪಿಂದ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗೆಲ್ಲರನೋಡಿಸುತಂ ಮುಸು |
ಳಿಸುತಂ ತನ್ನೊಳ್ ಮಾಱಾಂತವರಂ |
ಪಸಿದ ಕೃತಾಂತನ ಗೆಯ್ತವ ಕೈಕೊಂಡಭ್ರಕೆ ಲಂಘಿಸಿದಂ ||೩೨೪||

ಮನೆಮನೆದಪ್ಪದೆ ನೆಗೆದುದು ನಿಲ್ಲದೆ |
ತನಿಗಿಚ್ಚೆಂದೆನೆ ಪಾವಕ ವಿದ್ಯೆಯಿ |
ನನಿಲಸುತಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯು ಕಂಡಾ ದಾನವವಲ್ಲಭನ ||

ಮನಮುಂ ಮೊಗಮುಂ ಮುಱಿಯಲ್ ಪೊಗೆಯಲ್ |
ದನುಜನನಂತಕನೀಕ್ಷಿಸಿದಪನೆಂ |
ದೆನೆ ಕೇಸುರಿವೊಗೆಗಳ್ ಗಂಟಿಕ್ಕಿದ ಪುರ್ವುಗಳೆನೆ ನೆಗೆಯೆ ||೩೨೫||

ಅಸುರನ ಕೇಡಿಂಗೊಗೆದುತ್ಪಾತ |
ಪ್ರಸರಪಿದೆಂದೆನೆ ಧೂಮಸ್ತೋಮಂ |
ಪಸರಿಸಿದುದು ತತ್ಕೇತುವೆನಲ್ ದಿಗ್ದಾಹಮೆನಲ್ ಮೂಡಿ ||
ದೆಸೆದೆಸೆಗಾವರಿಸುತ್ತಿರೆ ಪೊಗೆಯುರಿ |
ಯುಸದಳಮೆಸಿಸೆ ನೆಗೆದ ಕಿಡಿಗಳ್ ಭಾ |
ಏಸೆ ಪಗಲುಲ್ಕಾಪಾತಮನಾಗಿಸೆ ಕಡುಪಿಂ ಸುಡುತಿರ್ದಂ ||೩೨೬||

ಚರಮಸಮಯದೊಳ್ ಮಸಗುತ್ತರುಣಾ |
ರ್ಕರ ಕಿರಣಂ ಬಳಸಿದ ಸುರಗಿರಿಯೆನೆ |
ತರತರದಿಂ ಕೇಸುರಿ ಮಸಗಲ್ ದನುಜೇಶನ ಕರುಮಾಡಂ ||
ಉರಿಯುತ್ತಿರೆ ಬಾಡಬಶಿಖಿಯಿಂದಂ |
ಪರಿವೃತಮಾದ ಸುಧಾಜಲಧಿಯೆನಲ್ |
ಸುರರಿಪುವಿನ ರಾಣಿಯವಾಸಂ ಬೆಂದುದು ಮನದೊಡನಾಗಳ್ ||೩೨೭||

ಬೆಳುಗೊಡೆ ಚಮರೀರುಹ ಸಿಂಹಾಸನ |
ಮಿಳಿರ್ವ ಪತಾಕೆಗಳುಂ ಮಕರವಿತತಿ |
ಬಲಮುಱಿಶಂಖಂ ಭೇರಿಗಳೆಲ್ಲಂ ದನುಜನ ಸಿರಿಯೊಡನೆ ||
ಏಳೆಯುಮನೆಯ್ದುವುವೆಂಬಿನಮುರಿಸಲ್ |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಪವನತನೂಭವ |
ನಱಿದುವು ಸತಿಯಳ ಶೋಕಾನಳನಿಂ ಭೂಪಾಲನ ಸಿರಿಗಳ್ ||೩೨೮||

ಸಿರಿಯುಳ್ಳಂದು ನಿಯೋಗಿಗಳೆಂಬೀ |
ದುರಹಂಕಾರದಿ ಸಲೆ ನುಡಿದಿರಿ ದ |
ಳ್ಳುರಿ ಬಳಸಲ್ ಬಿಱಿತೋಡಲ್ಬರ್ಕುಮೆ ಪೋಗದಿರೆಂಬವೊಲು ||
ಕರಮಂ ಕುಪ್ಪಸಮಂ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯಂ |
ಸಿರಮಂ ಹಚ್ಚಡಮಂ ಪೊಸಸೀರೆಯ |
ನೆರವರಿಸದೆ ಕಲಿಗಳ್ ಕೇಸುರಿ ಪಿಡಿಯಲ್ ಬಿಟ್ಟೋಡಿದರು ||೩೨೯||

ಭವನದ ಭುವನದ ಶಯನದ ಶಸ್ತ್ರ |
ವ್ಯವಹಾರಂಗಳ ಕೋಪದ ಕೋಶದ |
ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳನುಕ್ರಮದಿಂ ಭಸ್ಮೀಕೃತಮಾಗೆ ||
ಪವನಪ್ರೇರಿತನನಲಂ ಸಾಮೋ |
ದ್ಭವಶಾಲೆಗೆ ಬಂದವಿರಳಮದಜಳ |
ಭವಕಾಸಾರದೊಳವಗಾಹದಿ ಗಜಘಟೆಯಂ ಮುಗ್ಗಿಸಿದಂ ||೩೩೦||

ಆಳಾನಂಗಳನೋವದೆ ಕಿೞ್ತು . . |
. . . . . . ಕೆನ್ನಂ ಪಱಿಪಡೆ ಮುಱಿಯುತೆ |
ಕಾಳಗತಿಯಿನಿಭಕೋಟಿಗಳೆತ್ತಂ ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ ||
ಕೋಳಾಹಳಮಾಗಲ್ ಬೀಡಂ ನಿ |
ರ್ಮೂಳಂಮಾಡುತ್ತುಂ ಜಲನಿಧಿಯೊಳು |
ಬೀೞಲು ನೀರಾನೆಗಳೆನಿಸಿದುವೆಣುವಂ ಸುಡೆ ಲಂಕೆಯನು ||೩೩೧||

ಮಂದುರಮಂ ವಾಹಕರಂ ಜ್ವಲನಂ |
ಬಂದು ಪುಗಲ್ ಮುಂದಿಗೆಗಳು ಮುಱಿಯೆ ಕ |
ರಂ ದೃಢವೆನಿಸಿದ ಪಾಳಾಸಮನಶ್ರಮದಿಂದಂ ಪಱಿದು ||
ಒಂದಱೊಳೊಂದು ತೊಡರ್ದು ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆಗ |
ಳಂದದೆ ಪರಿದುವು ಪುರವೀಧಿಗಳೊಳ |
ಗಂದಬಳಾಬಾಳಕಜಾಳಕಮಂ ಬೆದಱಿಸಿ ಕೆದಱುಸುತ ||೩೩೨||

ನಿಟ್ಟೊಡಲಿನ ನಿಡುಗೋಣಿನ ತಮಗಳ |
ವಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗಳೊಟ್ಟಜೆಯಂ ಪಣ್ಣದೆ |
ಕೆಟ್ಟು ಕೆದಱಿ ನಿಟ್ಟೋಟದಿನೋಡಲು ನಿಸ್ಸಾರಂ ಬೀಱಿ ||
ಸುಟ್ಟಂ ಪವನತನೂಭವನಾಗಳ್ |
ಕಟ್ಟಾಸುರಮಾಗಲ್ ಮುನ್ನುಗ್ರಂ |
ಸುಟ್ಟಂ ತ್ರಿಪುರಮನೆನಲಾ ಪುರಮನಲವಿದ್ಯಾಬಲದಿಂ ||೩೩೩||

ರಣಮಂಡಲದಿಂ ಪೊಱಮಟ್ಟಾ ತೋ |
ರಣಮಂ ಕೊಂಡರಮನೆಯಿಕ್ಕೆಲದಾ |
ಪಣಮಂ ಮಾಲಾಕಾರರ ಕೇರಿಯನರವರಿಸದೆ ಪೊಕ್ಕು ||

ಮಣಿಗಾಱರ ಕೇರಿಯುಮಂ ಕೊಳುತುಂ |
ಗಣಿಕಾವಾಟದೊಳೋಡುವ ಮುದುಗುಂ |
ಟಣಿಯರ ಕಪ್ಪಿಕ್ಕಿದ ನರೆಮುಡಿವಿಡಿದುದು ಲೇಸೆನೆ ಜನರು ||೩೩೪||

ಪಱಿಯಾಪಂಜೆ ದುಕೂಲ ಸುವರ್ಣಾ |
ವಳಿ ಪಟ್ಟಾವಳಿ ನೇತ್ರಾವಳಿಯುಂ |
ಬಳಪಲ್ಲಂಕಿ ಮಗರಿ ಪೂಸಂ ಕೈದೊಡಕಿಂದಗಿಮೆಚ್ಚು ||
ಬಿಳಿದುಪ್ಪಟಿ ರಾವಣಮೆಚ್ಚುಗಜಾ |
ವಳಿ ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚಿನ ಸೀರೆಯ |
ಮಱಿಗೆಗಳಂ ಬಳ್ವಳನೆ ಬಳಸಿದುದು ದೂಸಿಗರೋಸರಿಸೆ ||೩೩೫||

ಮಳಯಜ ಮೃಗಮದ ಕುಂಕುಮ ಹಿಮಮ |
ಗ್ಗಳ ಕಾಳಾಗರು ಪುನುಗು ದಶಾಂಗಂ |
ಗಳತಕ್ಕೋಲದಗಿಲ ಬಾವನ್ನದ ಸಾಂದಿನ ಪನ್ನೀರಾ ||
ಬಳಸಿದ ಪರಿಮಳಮಂ ದೆಸೆದೆಸೆಗ |
ಗ್ಗಳವಾಗಿರೆ ಬೀಱುತ್ತುಂ ಗಂದಿಗ |
ರಳವಿಗಳಿದ ಕೇರಿಗಳಂ ಕೊಂಡುದವರು ಬಾಯ್ಬಿಡುತೋಡೆ ||೩೩೬||

ತರದಿಂ ಸಚಿವರ ಸಾಮಂತರ ಶಿ |
ಷ್ಟರ ಬಂಧುಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟರ ಮಾವಂ |
ತರ ಸಾಹಣಿನಾಯಕರಂಗದ ಕಾಪಿನ ಸಾವಾಸಿಗಳ ||
ಬಿರುದಿನ ಬೀರರ ಲೆಂಕರ ಹಡಪದ |
ವರವಣಿಜರ ಕಾರುಕರ ಪಸಾಯಿತ |
ರುರುತರವೆನಿಸಿದ ಕೇರಿಗಳುರಿದುವು ದಶಮುಖ ನೋಡುತಿರೆ ||೩೩೭||

ಇವರವರೆನ್ನದೆ ಲಂಕಾನಗರದ |
ಹವಣುಗಳಿದ ದನುಜರ್ಕ್ಕಳಕೇರಿಗ |
ಳವಿರಳಮೆನೆ ಬೇವಾಗಳ್ ಕಿಚ್ಚಿನ ನಾಲಗೆ ಬಹುವಿಧದಿಂ ||
ತವಕದೆ ಭುಗಿಭುಗಿಲೆಂದೇಱುತ್ತುಂ |
ದಿವಿಜೇಂದ್ರಾರಾತಿಯನೀಕ್ಷಿಪ ಮೃ |
ತ್ಯುವ ಲೋಹಿತಲೋಚನದಾಬೆಳಗೆನೆ ದೆಸೆಗವ್ವಳಿಸುತಿರೆ ||೩೩೮||

ನೆಱೆ ಬೇಯುತ್ತಿರೆ ಲಂಕಾನಗರಂ |
ತೊಱೆದಭಿಮಾನಮನೀಕ್ಷಿಸುತಿರ್ದಪ |
ನಱಿಯದ ತೆಱದಿಂ ವಾರುಣವಿದ್ಯೆಯ ನಿಂದಾ ದಶಮುಖನು ||
ಮಱೆದಂ ತನ್ನಯ ಭುಜಬಲದಳವಂ |
ಮೆಱೆದಂ ಪವನಸುತಂ ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯವ |
ನಱಿವರೆ ಕೇಡಡಸಿದ ಕಾಲದೊಳಾರೇನೆಂದರನಿಬರು | ||೩೩೯||
ಎಲೆಲೆಲೆ ಸಾರತ್ತಲ್ ಹೋಹೋ ಹೋ |
ತೊಲತೊಲಗಾ ಬಂದುದೆ ನಿಲು ನಿಲು ನಿಲು |
ನಿಲು ಬುಬುಬುಬುಬುಬು ತೂತೂತೂ ನಡೆ ಹಾಹಾಹಾಯೆನುತ ||
ಸಲೆ ಜಿನಜಿನ ಶಿವಶಿವ ಹರಿಹರಿಯೆಂ |
ದುಲಿದೋಡಿದರುರಿ ಸುತ್ತಂ ಪರ್ವಲು |
ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಕ್ಕಭಿಮುಖನಾದಂ ಭರದಿಂ ||೩೪೦||
ವಿನಯದಿ ವಿನಮಿತಮಣಿಮಕುಟಂ ಕರ |
ವನರುಹಕುಟ್ಮಳಘಟಿತಲಲಾಟಂ |
ಘನರೋಮಾಂಚಿತಗಾತ್ರಪವಿತ್ರಂ ವಿಕಸಿತಮುಖಕಮಲಂ ||
ಇನಕುಲತಿಲಕನ ರಾಮನ ಪದಯುಗ |
ವನಜಕ್ಕವನತನಾಗಿ ಮುಕುಂದಂ |
ಗನುನಯದಿ ತುಱುಗ್ಲೆಯ್ದು ಸಮುಚಿತಾಸನದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿರ್ದಂ ||೩೪೧||
ಚೂಡಾಮಣಿಯಂ ಸಕಲನೃಪಾಲಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಗೆ ವಿಯಚ್ಚರನಾಯಕ |
ಚೂಡಾಮಣಿಯುಂ ನೀಡಿದನಾರಘುಕುಲರಕ್ಷಾಮಣಿಯುಂ ||
ಕೂಡೆ ತನುವಿನೊಳ್ ಪುಳಕಂಗಳ್ ತು |
ಳ್ಕಾಡೆ ಮುದಶ್ರು ನಯನದೆ ತನು ಕುಳಿ |
ರ್ಕೊಡೆ ರಘುಪ್ರವರಂ ನೋಡಿದನವನಿಜೆಯಂ ಕಂಡಂತೆ ||೩೪೨||

ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾಭಾರತದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ ಅನೇಕ ನೀತಿಬೋಧಕವಾಗಿಯೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಇತಿಹಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ರಚಿಸಿದ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿ.

ಇದರ ಮೂಲಗ್ರನ್ಥಕ್ಕೆ 'ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ' ಎಂದು ಹೆಸರು ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ :—

ವ್ಯಾಸಮುನಿಯು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತ ಕಥೆಯನ್ನು ೧೮ ಪರ್ವಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಕೂಡಲೆ ಅವರ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಜೈಮಿನಿಯು ತಾನೂ ೧೮ ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಆ ದೇವಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಗುರುವಿನ ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಅವರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಆತನು ರಚಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ೧೪ನೆಯ ಪರ್ವವಾದ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವ ಮಾತ್ರ ಬಲು ಚೆನ್ನಾಗಿಯು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿಯು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ.

ಈ ಕಥಾಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಟೀಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಶ್ವಮೇಧಪರ್ವದ ಕಥೆಗೆ 'ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಭಾರದ್ವಾಜ ಗೋತ್ರದವನಾದ ಅಣ್ಣಯ್ಯನೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನು. ಈತನು ಜನಿಸಿದ ಊರು ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ದೇವಣೂರು (ದೇವಪುರ). ಆ ಊರಿನ ಸ್ಥಳಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಈತನು ಹೆಬ್ಬಾರು ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೬೪೦ನೆಯ ವರ್ಷವಾದ ಮನ್ಮಥ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಈತನು ಜೈಮಿನಿ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದನೆಂದು ಊಹಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿತ್ವವು ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಮಧುರಶಬ್ದ ನಿಬಿಡವಾಗಿಯೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಭಾವಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ವಾಚಕರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದಕರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಲ್ಲ; ಇದರ ರಸಾಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ ಆನಂದಿಸದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಲ್ಲ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯವೂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳೆಗವೂ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

ಇನ್ನೊರೆವೆನಾಲಿಸಾದೊಡೆ ಪಾರ್ಥ ಧಾರ್ಮಿಕಂ |
ಮುನ್ನೊರ್ವನುಂಟು ಕೇರಳದೇಶದವನಿಪಂ |
ಸನ್ನುತಗುಣೋದಯಂ ಮೇಧಾವಿಯೆಂಬವಂ ಬಲಯುತಂ ಬಳಿಕವಂಗೆ ||
ತನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯೊಳ್ ಬಹಳ ಭಾಗ್ಯಸಂ |
ಪನ್ನನೆಡದಂಘ್ರಿಗಱುವೆರಳಾಗಿ ದಿವದೊಳು |
ತ್ಪನ್ನನಾದಂ ಮೂಲನಕ್ಷತ್ರದಿಂದರಿಷ್ಟಾಂಶದೊಳ್ ಸುಕುಮಾರನು ||೩೪೩||

ಪುತ್ರೋತ್ಸವಂಮಾಡಿ ಕೆಲವುದಿನಮಿರೆ ನೃಪಂ |
ಶತ್ರುಗಳ್ ಬಂದು ನಿಜನಗರಮಂ ಮುತ್ತಿದೊಡೆ |
ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮದೊಳವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧರಂಗದೊಳ್ ಪೊಯ್ದಾಡಿಮಡಿಯೆ ಕೇಳ್ದು ||
ಚಿತ್ರಭಾನುಪ್ರವೇಶಂಗೈದಳಂದು ಶತ |
ಪತ್ರಲೋಚನೆ ಪತಿವ್ರತೆಯಾಗಿ ಬಱಿಕೆಲೆ ಧ |
ರಿತ್ರೀಶ್ವರನ ರಾಜ್ಯಮಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಹಿತರಾಳ್ದರದನೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೪೪||

ಬಱಿಕೊರ್ವ ಧಾತ್ರಿ ಶಿಶುವಂ ಕೊಂಡು ಪೊಱಮಟ್ಟು |
ತೊಟಿಲಿ ಒಟಿಲುತ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೈತಂದು ಕುಂ |
ತಳನಗರಮಂ ಪೊಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದಳರ್ಭಕನನತಿಸ್ನೇಹದಿಂದ ||
ಎಳೆಯಂಗೆ ಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲದಿರೆ ಮಱುಗುವಳ್ |
ಪೊಟಿಲೊಳಗೆ ತಿರಿದು ಹೊರೆದಟಿಲುವಳ್ ಮುದ್ದಿಸಿ ಪ |
ಸುಳೆಯಭಿನಯಂಗಳ್ಗೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ವಳವಳನುದಿನದೊಳಾರ್ತೆಯಾಗಿ ||೩೪೫||

ಇಡೆ ತೊಟ್ಟಿಲಿಲ್ಲಾಡಿಸುವರಿಲ್ಲ ನಿನಗೆ ಪೊಂ |
ದೊಡಿಗೆಯಿಲ್ಲಿರೆ ನಿಳಯವಿಲ್ಲ ಬಿಡದೆಱೆವ ನೀರ್ |
ಕುಡಿವಾಲ್ಗಳೆಣ್ಣೆಬೆಣ್ಣೆಗಳಿಲ್ಲ ಲಾಲಿಸಿ ನಲಿವ ತಂದೆತಾಯ್ಗಳಿಲ್ಲ ||
ಪೊಡವಿಪತಿ ಕೇರಳಾಧೀಶ್ವರಂ ತನಯನಂ |
ಪಡೆದನಿದಕೀಗ ನಿನ್ನಂ ನೋಡುವೆನ್ನ ಕ | [||೩೪೬||
ಣ್ಣೊಡೆಯದಿರದಕಟೆಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ದಟಿಲ್ದು ಮಱುಗುವಳಾಕೆ ದಿನದಿನದೊಳು

ಮೊಳೆವಲ್ಲೊಗುವ ಜೊಲ್ಲು ದಟ್ಟಡಿ ತೊದಳ್ನುಡಿಯು |
ತೊಳತೊಳಗುತಿಹ ಸೊಬಗು ಮೆಱೆವ ನಗೆಮೊಗದ ಬಗೆ |
ಪೊಳೆವಕಣ್ಮೆಸುಪನುಣ್ಗದಪಿಗೆಣೆಚೆಲ್ವಪಣೆಕುರುಳುಜೋಲ್ವಂಬೆಗಾಲು ||
ಸುೞಿನಾಭಿ ಎಗೆ ಶೋಭಿಪಧರದೆಡೆ ಬಟ್ಟದೊಡೆ |
ನಳಿತೋಳಿಡಿದ ಧೂಳಿ ಸೊಗಯಿಸುವ ವರಶಿಶುವ |
ನಲಿದಾಡಿಸುವ ರೂಢಿಯಿಲ್ಲೆಂದು ನೆಱೆನೊಂದು ಮರುಗುವಳಜಸ್ರಮವಳು ||೩೪೭||

ಬಾಲಕನ ಲೀಲೆಯಂ ಕಂಡು ಹಿಗ್ಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಲಾಲನೆಗಳಿಲ್ಲೆಂದಟಿಲ್ದು ಮಱುಗುವಳೊಮ್ಮೆ |
ಪಾಲಿಸಿದಳಿಂತು ನಡೆನುಡಿಗಳಂ ಕಲಿವಲ್ಲಿಪರಿಯಂತಮಾಶಿಶುವನು ||

ಮೇಲೆ ರುಜೆ ಬಂದಡಸಿ ವಿಧಿವಶದೊಳಾಧಾತ್ರಿ |
ಕಾಲನರಮನೆಗೈದಿದಳ್ ಬಱಿಕ ಪಸುಳೆಗೆ ನಿ |
ರಾಲಂಬಮಾಗಲಾಪಟ್ಟಣದೊಳೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಕಾರುಣ್ಯಕೀಡಾದನು ||೧೪೮||

ಚೆಲ್ವ ಶಿಶು ಬೀದಿಯೊಳ್ ಬಂದು ದೇಶಿಕನಾಗಿ |
ನಿಲ್ವಿನಂ ಕಂಡಕಂಡಬಲೆಯರ್ ಕರೆಕರೆದು |
ಮೆಲ್ವ ತನಿವಣ್ಣ ಕಜ್ಜಾಯಮಂ ಸಕ್ಕರೆಗಳಂ ಕೊಡುವರೆತ್ತಿಕೊಂಡು ||
ಸೊಲ್ವ ಮಾತುಗಳನಾಲಿಸಿ ಮುದ್ದುಗೈವರವ |
ರೊಲ್ವುದಕಮಜ್ಜನಂಗೆಯ್ಸಿ ಮಡಿಯಂ ಪೊದಿಸಿ ||
ಮೆಲ್ವಾಸಿನೊಳ್ಮಲಗಿಸುವರರ್ತ್ತಿಯಿಂದೊಸೆದು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳುಗಳೊಡನೆ ||೧೪೯||

ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ಪಟ್ಟಣದ ಬೀದಿಗಳೊಳಗೆ |
ತಿರುಗುತಿಹ ಬಾಲಕನ ರೂಪಮಂ ಕಂಡು ಕರೆ |
ಕರೆದು ಭವನಂಗಳ್ಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಗಣಿಕೆಯರ್ ತಮತಮಗೆ ಮೋಹದಿಂದ ||
ಸರಸಪರಿಮಳಸುಗಂಧಂಗಳಂ ತೀಡಿ ಕ |
ಸ್ತೂರಿಯ ತಿಲಕವನಿಟ್ಟು ಕಮ್ಮಲರ್ಮುಡಿಸಿ ಕ |
ರ್ಪೂರವೀಳೆಯಂಗೊಟ್ಟುಮಡಿತೊಡಿಗೆಗಳನ್ನೈದೆ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಕಳುಹುತಿಹರು ||೧೫೦||

ಆಡುವೆಳಮಕ್ಕಳೊಡನಾಡುವಂ ಲೀಲೆ ಮಿಗೆ |
ನೋಡುವಚ್ಚರಿಗಳಂ ನೋಡುವಂ ಬಾಲಕರ |
ಕೂಡೆಮನೆಮನೆಗಳೊಳಗಾಡುತಿಹನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ಮುದ್ದಮೋಹಿಸುತಿರ್ಪನು ||
ಪಾಡುವರ ನೋಡುವರ ನಾಡೆ ಸಾಧನೆಗಳಂ |
ಮಾಡುವರ ನರ್ತ್ತಿಯಿಂ ಬೇಡುವರ ನೆರವಿಯೊಳ್ |
ಕ್ರೀಡಿಸುವನಾಪುರದ ರೂಢಿಸಿದ ಬೀದಿಯೊಳ್ ಪಸುಳೆ ಪರಪುಟ್ಟನಾಗಿ ||೧೫೧||

ಕುಂತೀಕುಮಾರ ಕೇಳಾಮಹಾಪಟ್ಟಣದೊ |
ಳಿಂತರ್ಭಕರೊಳಾಡುತಿಹ ಪಸುಳೆಗೈದು ವ |
ರ್ಷಂತುಂಬಿತಾಸಮಯದೊಳ್ಪ್ರಬಲದಿಂಪ್ರವರ್ತಿಪದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯೆಂಬ ||
ಕುಂತಳೇಂದ್ರನ ಮಂತ್ರಿ ತನ್ನ ಮನೆಯೊಳ್ ವಿಪ್ರ |
ಸಂತರ್ಪಣಂಗೈದೊಡಾದ್ವಿಜರ್ ಭೋಜನಾ |
ನಂತರದೊಳೈದೆ ಸತ್ಕೃತರಾಗಿಕುಳ್ಳಿರ್ದು ಪರಸುತಲ್ಲಿರುತಿರ್ದರು ||೧೫೨||

ಅಲ್ಲಿ ಕೆಳೆಯರೊಳಾಡುತಿರ್ದ ಶಿಶುವಂ ಕಂಡ |
ರುಲ್ಲಾಸದಿಂದೆಸೆವ ಭೂಸುರರ್ ಬಾಲಕನ |
ಸಲ್ಲಲಿತರಾಜಲಕ್ಷಣಕೆ ಬೆಱಗಾದರವನಂಗಮಂ ನೋಡಿನೋಡಿ ||
ನಿಲ್ಲದನುರಾಗದಿಂದಾರ ಸುತನೀತರುಣ |
ನೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದನೆಂದಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಮೆಲ್ಲನೆವಿಚಾರದಿಂ ಕೇಳ್ದೊಡಾವಿಪ್ರರ್ಗೆ ನಗುತಾತನಿಂತೆಂದನು ||೩೫೨||

ಈಪರಿಯೊಳೆನಿತಿಲ್ಲನಾಥರಾಗಿಹ ಬಾಲ |
ರೀಪುರದೊಳೆತ್ತಣವನಾರ ಸುತನೆಂದಱಿಯೆ |
ವೀಪಸುಳೆಯಂ ರಾಜಕಾರ್ಯದೊಳಗಿಹೆವಿದಱ ಚಿಂತೆನಮಗೇತಕೆನಲು ||
ಆಪಾರ್ವರೆಂದಿರ್ದೊಡಂ ಚಾರು ಲಕ್ಷಣದೊ |
ಳೀಪೊಬಿಲ್ಗೀಕುಂತಳಾಧೀಶನಾಳ್ವನ |
ಪ್ಪಾಮೊಡವಿಗೊಡೆಯನಹನೀತನಂ ನೀನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಪುದೆಂದರು ||೩೫೩||

ಕ್ರೂರನಕ್ರಾಕುಲದೊಳಿಡಿದಿರ್ದ ಪೆರ್ಮಡು ಗ |
ಭೀರನಿರ್ಮಲಜಲದೊಳೆಸೆವಂತೆ ಮನದೊಳ್ ಕ |
ಠೋರತರಭಾವಮಂ ತಳೆದು ಬಹಿರಂಗದೊಳ್ ವಿನಯಮುಳ್ಳಾತನಾಗಿ ||
ಚಾರುಲಕ್ಷಣದ ಶಿಶುವಂ ನೋಡಿ ಧರೆಯುಬ್ಬಂ |
ದಾರಕರ ನುಡಿಗೊಪ್ಪಿದವ್ಪೊಲಿರ್ದು ಬಱಿಕ ಸ |
ತ್ಕಾರದಿಂದಾವಿಪ್ರರಂ ಕಳುಹಿದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿ ನಿಜಭವನದಿಂದ ||೩೫೪||

ಈಕುಂತಳೇಂದ್ರಂಗೆ ಸುತರಿಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಮೆನ |
ಗೇಕಾಧಿಪತ್ಯಮಾಗಿರ್ದಪುದು ಮುಂದಿವಂ |
ಭೂಕಾಂತನಾದಪಂ ಗಡ ವಿಪ್ರರೆಂದ ನುಡಿ ತಪ್ಪದೆನ್ನಾತ್ಮಜಂಗೆ ||
ಬೇಕಾದ ಸಂಪದಂ ಬಯಲಾಗಿ ಪೋಪುದೆಂ |
ದಾಕುಮತಿ ಬೇಱೊಂದುಪಾಯಮಂ ಚಿಂತಿಸಿ ಭ |
ಯಾಕಾರದೊಡಲ ಚಂಡಾಲರಂ ಕರೆಸಿ ಬೆಸಸಿದನಾರುಮಱಿಯದಂತೆ ||೩೫೫||

ಕಾನನಾಂತರದೊಳೀತರಳನಂ ಕೊಂದು ನೀ |
ವೇನಾದೊಡಂ ಕುಱುಪ ತಂದೆನಗೆ ತೋರ್ಪುದೆಂ |
ದಾನರೇಂದ್ರನಮಂತ್ರಿ ಬೆಸಸಿದೊಡೆ ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾಡುತಿಹ ಶಿಶುವನು ||

ಹೀನದಯದಿಂದ ಪಿಡಿದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದರ್ ಭ |
ಯಾನಕದಲಂದು ಕೊಲೆಗೆಳಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನಂ |
ದಾನವೇಶ್ವರನಾಜ್ಞೆಯಿಂ ಕಾಳರಕ್ಕಸರ್ ಬಂದು ಕೈದುಡುಕುವಂತೆ ||೩೫೬||

ಪಾತಕಿಗಳೊಡಲೊಳಿಹ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಯಮ |
ದೂತರೆಳೆತಂದಜಾಮಿಳನಂತೆ ಕಾಕಸಂ |
ಘಾತದೊಳೆಸಿಕ್ಕಿರ್ದ ಕೋಗಿಲೆಯಮರಿಯಂತೆ ನಲುಗಿಕತ್ತಲೆಯೊಳಿರ್ದ ||
ಶೀತಳಮರೀಚಿಲಾಂಛನದಂತೆ ಬಹಳ ಕೋ |
ಪಾತಿಶಯದೊಳಗಿಹ ವಿವೇಕದಂತಾಗ ಪಶು |
ಘಾತಕಿಗಳೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ವ ಬಾಲಕನಿರ್ದನವರೆಡೆಯೊಳಂಜುತಳುತ ||೩೫೭||

ಪೆಗಲೊಳೇರಿಸಿ ಬನಕೆ ಚಂಡಾಲರೊಯ್ಯುತಿರೆ |
ಮಿಗೆ ಬೆದಱಿ ಭಯದಿಂದ ಬಾಲಕಂ ಬಾಯೊಳಾ |
ವಗಮಿರಿಸಿಕೊಂಡಿರ್ಪ ದಿವ್ಯ ಸಾಲಗ್ರಾಮದುಪಲದತಿಮಹಿಮೆಯಿಂದ ||
ಬಗೆದೋರಲಾಗ ಮುರಹರ ಕೃಷ್ಣ ಕಮಲಾಕ್ಷ |
ಖಗರಾಜಗಮನ ಸಲಹೆಂದು ಚೀರಿದೊಡವನ |
ಮೊಗನೋಡಿಕರುಣದಿಂಕಟುಕರೆದೆಕಱಗಿದುದದೆಂತೊ ಹರಿನಾಮದೇಳ್ಗೆ ||೩೫೮||

ಒಯ್ದು ಪಸುಳೆಯನರಣ್ಯದೊಳಿರಿಸಿ ಮಱುಗಿ ಬಿಸು |
ಸುಯ್ದು ಪಶುಘಾತಕಿಗಳಾ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯಂ |
ಬಯ್ದುಶಿಶುವಧೆಗಳುಕಿನಿಂದುನೋಡುತಕಂಡರರ್ಭಕನೆಡದಕಾಲೊಳು ||
ಅಯ್ದಲ್ಲದೊಂದುಬೆರಳಿರ್ಪುದಂ ಬಳಿಕದಂ |
ಕೊಯ್ದು ಕುಱಿಪಂ ಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದಾತಾರನೆಡೆ |
ಗೆಯ್ದಿ ತೋಱಿದೊಡವನವರ್ಗಳಂ ಮನ್ನಿಸಿ ಮಹೋತ್ಸವದೊಳಿರುತಿರ್ದನು ||೩೫೯||

ಬಸಿವನೆತ್ತರ ಗಾಯದೆಡದಡಿಯ ವೇದನೆಗೆ |
ಪಸುಳೆ ಹರಿಹರಿಯೆಂದೊಱಲ್ದಳುತಿರಲ್ ಕಣ್ಣೊ |
ಳೊಸರ್ವಬಾಷ್ಪಂಗಳಂಕಂಡುಮಿಗೆಪಕ್ಕಿಗಳ್ನೊಂದುಕಡುಶೋಕದಿಂದ ||
ಪಸಿವು ನೀರಡಕೆಯಂ ತೊಱೆದಲ್ಲಿ ನಿಂದುಪಚ |
ರಿಸುತಿರ್ದುವಾಶಿಶುವನೆಂದೊಡೆಲೆ ಪಾರ್ಥ ಕೇಳ್ |
ವಸುಮತಿಯೊಳಾರ್ತರಂ ನೋಡಿ ಮಿಗೆ ಮಱುಗದಿಹ ಮಾನವಂ ಪಾಪಿಯಲ್ತೆ ||೩೬೦||

ಗಱಿಗೆದಱಿ ಕೊಡೆವಿಡಿದು ನಿಂದುವು ಬಿಸಿಲ್ಗೆ ನವಿ |
ಲೆಱಕೆಯಂ ಬೀಸಿ ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತಂಜೆ ತುಂ |
ತುರನುದುರ್ಚಿತು ಸಾರಸಂ ಸಲಿಲದೊಳ್ ನೆನೆದು ಪಕ್ಕಂಗಳಂಬಿದಿರ್ಚಿ ||
ಮಱುಗಿ ಮೆಲ್ನುಡಿಯಲುಪಚರಿಸಿದುವು ಗಿಳಿಗಳ |
ಕ್ಕಱೊಳಳಿಗಳರ್ಭಕನ ರೋದನದ ಕೂಡಱುವ |
ತೆಱದೊಳ್ ಮೊರೆದುವಲ್ಲಿ ಕಱುಬರಿದ್ದೂರಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ಳಿತೆನಿಸುವಂತೆ ||೩೬೧||

ನಿಲ್ಲದೆ ನರಳ್ವ ಪಸುಳೆಯ ನಿರ್ಮಲಾಸ್ಯಮಂ |
ಪುಲ್ಲೆಗಳ್ ಕಂಡು ಕಾನನಕೆ ಕಾಮಿಸಿ ತಮ್ಮ |
ನೆಲ್ಲನೈತರಲುಮ್ಮಳಿಸಿ ವಾಹನವನಱಸಬಂದ ಪೂರ್ಣೇಂದುವೆಂದು ||
ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಳುತಿರ್ದುವೆನೆ |
ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ಪೊಱಗೆ ಪೊದ್ದಿ ಬಾಲಕನಂಘ್ರಿ |
ಪಲ್ಲವದ ರುಧಿರವಂ ಕುಡುನಾಲಗೆಗಳಿಂದ ಸವಿದು ಲೇಪಂಗೈದುವು ||೩೬೨||

ಕೋಗಿಲೆಯ ನಿಡುಸರಂ ಪಾರಿವದ ಕಲ್ಲುಣಿಸು |
ಗೂಗೆಗಳ ಕಣ್ದೊಳಸು ಬಕನ ಮೌನದ ಬೆಡಗು |
ನಾಗದ ನಿರಾಹಾರಮಳಿಗಳ ಪರಿಭ್ರಮಣಮಿಭದ ಸೀತ್ಕಾರಂಗಳು ||
ಪೋಗಲಡಿಯಿಡಲರಿಯದಾರ್ತೈವ ಜನವಿಲ್ಲ |
ದಾಗಹನ ಗಹ್ವರದೊಳಱುವ ಶಿಶುವಂ ನೋಡ |
ಲಾಗಿ ಬಂದೆಡೆಗೊಂಡ ದುಃಖಾತಿರೇಕಮೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುತಿರ್ದುದು ||೩೬೩||

ದಿನಪನುಪಟಳದಿಂದ ನೆಲೆಗೆಟ್ಟು ಪಲವು ರೂ |
ಪನೆ ತಾಳ್ದು ವನವಾಸದುರುತಪದ ಸಿದ್ಧಿಯಂ |
ಘನತೆಯಂ ಪಡೆದುಮಿಗೆಪಗೆಯಾದಪಗಲಂ ತೊಲಗಿಪಂಧಕಾರಮೆನಲು ||
ಅನುಪಮದ ಕಾರೊಡಲ ಬೇಡಪಡೆ ಬೇಂಟೆಗೆ ವಿ |
ಪಿನದೊಳೈತರುತಿರ್ದುದಬ್ಬರದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳ |
ನಿನದದಿಂ ಜೀವಿಗಳ ಕೊಲೆಗೆಳಸಿದಂತಕನ ದೂತಸಂಘಾತದಂತೆ ||೩೬೪||

ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಳೆಸೆವ |
ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ ಗಿರಿಗಳ ಪರ್ಬುಗೆಗಳಂತೆ |
ಬಪ್ಪಬಪ್ಪೆಳನಾಯ್ಗಳಂಹಾಸೊಳಾಂತುಬಂದುದುಶಬರಸೇನೆಬಱಿಕ ||

ಸೊಪ್ಪುಸೊಪ್ಪುಗಳ ಮೆಳೆಮೆಳೆಗಳಂ ಸೋವುತ್ತ |
ತಪ್ಪ ತಪ್ಪದೆ ಶರಶರಂಗಳಂ ತೆಗೆದೆಚ್ಚು |
ತೊಪ್ಪತೊಪ್ಪನೆಮೃಗಮೃಗಂಗಳಂಕೆಡಹಿದರ್ಕಾನನದೊಳೇವೇಳ್ವೆನು ||೩೬೫||

ಇದೆ ಪಂದಿ ಕೆದರಿದ ನೆಲಂ ನೋಡಲಿದೆ ದಂತಿ |
ಕದಡಿದ ಕೊಳಂ ತೋರಲಿದೆ ಪುಲಿಯುಗಿದ ಮೃಗದ |
ಮೆದುಳೆತ್ತಲಿದೆಸಿಂಗಮೆಱಗಿದಾನೆಯತಲೆಯಮುತ್ತುದುರಿನೆತ್ತರೊಡನೆ ||
ಇದೆ ವನಮಹಿಷನುದ್ದಿಕೊಂಡ ಮರದಿಗುಡಿತ್ತ |
ಲಿದಕೊ ಸಾರಂಗಮಿಕ್ಕಡಿಗೈದ ಪಾವಿತ್ತ |
ಲಿದೆ ಪುಲ್ಲೆಗಳ ಪಕ್ಕೆ ಮಱಿಗಳಿಕ್ಕೆಗಳೆಂದು ಪರಿದರ್ ಪುಳಿಂದರಂದು ||೩೬೬||

ನಡೆ ಪಜ್ಜೆವಿಡಿ ಪೋಗು ತಡೆ ನಿಲ್ಲು ಜಡಿ ಬೊಬ್ಬೆ |
ಗೊಡು ಪೊದಱೊಳಡಗು ಕೈಗೆಡದಿರಿಸು ನಿಡುಸರಳ |
ತೊಡು ಕೆಲಕೆ ಸಿಡಿಯದಿರ್ಪೊಡೆ ಸಾರ್ಚು ತುಡುಕುವೊಗಸಡಗು ಮರಕಡರೊಡರ್ಚು||
ಅಡಗಿಪೊಯ್ ಜಡಿ ಕೋಲನಿಡು ಮುಂದುಗಡೆ ನಾಯ |
ಬಿಡು ಕೂಡೆ ಪಡಿತಳಿಸು ಸೆಡೆಯದಿರ್ ಕೆಡಪೆಂಬ |
ನುಡಿಗಳಡಿಗಡಿಗೆ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದೆಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಂದಡವಿಯೊಳ್ಕಡುಪೊಸತೆನೆ ||೩೬೭||

ಉಬ್ಬಿದುರದೇಱಿದೆಗೆದೊಡಲ ಬಾಗಿದ ಬೆನ್ನ |
ಹಬ್ಬುಗೆಯ ಪಚ್ಚಳದ ಸೆಳೆದ ಬಾಲದ ಕೊನೆಯ |
ಕೊಬ್ಬಿದಕೊರಳ ಸಣ್ಣಜಂಘೆಗಳ ಕೊಂಕುಗುರ ಮಡಿಗಿವಿಯ ಕಿಡಿಗಂಗಳ ||
ಹೆಬ್ಬಲ್ಲ ಬಿಡುವಾಯ ಜೋಲ್ವ ಕೆನ್ನಾಲಗೆಯ |
ಗಬ್ಬಿನಾಯ್ಗಳ ಹಾಸನುಗಿದು ಬಿಡೆ ಪಂದಿಗಳ |
ನಬ್ಬರಿಸಿತುಡುಕಿದುವುಕೇಸರಿಗಡರ್ದು ಮೇಲ್ವಾಯ್ದುಪುಲಿಯಂಕೊಂದುವು ||೩೬೮||

ಬಿಡದೆ ಕುತ್ತುರ್ಗಳಂ ಸೋವಿದರ್ ತೀವಿದರ್ |
ಗಿಡುಗಳ ಪೊದರ್ಗಳಿಂದೆಬ್ಬಿಸಿದುರಬ್ಬಿಸಿದ |
ರೊಡನೊಡನೆಖಗಮೃಗವ್ರಾತಮಂಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ ಕೂಡೆಕೂಡೆ ||
ಸಿಡಿಗುಂಡು ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳಿರುಬೆಯಿಂದಿರುಬೆಯಿಂ |
ದಿಡುವರಣೆ ನೇಣುರಲ್ಗೊಲೆಗಳಿಂ ಬಲೆಗಳಿಂ |
ಜಡಿದಾರ್ದುಬೊಬ್ಬೆಯಬ್ಬರದಿಂದ ಶರದಿಂದ ಕಾಡೊಳ್ ಕಿರಾತರಂದು ||೩೬೯||

ಪುಲಿಕರಡಿಸಿಂಗಸಾರಂಗಮಱಿಪಂದಿಗಳ್ |
ಮೊಲಹುಲ್ಲೆಕಾಡೆಮ್ಮೆಚಮರಿಗಳ್ ಮೊದಲಾದ |
ಪಲವು ಮೃಗಜಾತಿಯಂಕ್ರೌಂಚಶಿಖಿತಿತ್ತಿರಿಕಪೋತಾದಿಪಕ್ಷಿಗಳನು ||
ಕೊಲುತಬಹ ಬೇಡರ್ಗೆ ಸಿಕ್ಕದೋಡಿದುದೊಂದೆ |
ರಳೆ ಕುಳಿಂದಕನೆಂಬ ದೊರೆ ಕಂಡು ತನ್ನ ಚಾ |
ಪಲಹಯದೊಳದಱ ಬಱಸಂದನತಿವೇಗದಿಂ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಕೊಲ್ವೆನೆಂದು ||೩೭೦||

ಆಕುಳಿಂದಂ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯ ನಿಯೋಗದಿಂ |
ದಾಕಾನನದ ನಾಡ ವಳಿತಮಂ ಕೈಕೊಂಡು |
ಭೂಕಾಂತನಾಗಿಹಂ ಚಂದನಾವತಿಯೆಂಬ ಪುರದೊಳವನೞ್ತಿಯಿಂದ ||
ಈ ಕಿರಾತಪ್ರಕರದೊಡನೆ ಪೊಱಮಟ್ಟು ಮೃಗ |
ಯಾಕಾಮನಾಗಿ ಬಂದಿರ್ದವಂ ಸಿಡಿದೋಡು |
ವಾಕುರಂಗದ ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ ತೇಜಿಯ ಜವಂ ಗಾಳಿಯಂ ಮುಂಚಲು ||೩೭೧||

ಹರಿಣನಂ ಬೆಂಬತ್ತಿ ಬರಲಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ಹರಿಯನೇ ಜಪಿಸುತಬುತಿಹ ಬಾಲನಂ ಕಂಡು |
ಹರಿಯನಲ್ಲಿಯೆ ನಿಲಿಸಿ ನೋಡಿ ನಿಜಶಿರವನಲ್ಲಾಡಿತಾಂ ಮೃಗದ ಕೊಲೆಗೆ ||
ಹರಿತಂದ ಪಾಪಮತಿಪುಣ್ಯಮೊದವಿಸಿತು ಸುವಿ |
ಹರಿಸುವೊಡೆ ಶಿವಶಿವಾ ಪೊಸತೆಂದು ಹರುಷದ ಲ |
ಹರಿಯೊಳೋಲಾಡಿದಂ ಕಡವರವನೆಡಹಿ ಸಂಧಿಸಿದ ಕಡುಬಡವನಂತೆ ||೩೭೨||

ಇಳಿದು ನಿಜವಾಜಿಯಂ ಸಾರ್ದು ಮೈದಡವಿ ಬರೆ |
ಸೆಳೆದು ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಕಂಬನಿದೊಡೆದು ಕೊಡೆ ಸ |
ಗ್ಗಳೆಯ ನೀರಿಂದ ಕಾಲ್ದುದಿಯೊಳ್ಪಸಿವನೆತ್ತರಂ ತೊಳೆದು ಮೋಹದಿಂದ ||
ಗಳದೊಳುಬ್ಬುವ ಗದ್ಗದಂಗಳಂ ನೈಪಿಟ್ಟು |
ತಿಳುಪಿ ಲಾಲಿಸಿದಂ ಕುಳಿಂದಕಂ ಸೌಭಾಗ್ಯ |
ನಿಳಯದೆೞಕೆಯವಸುವನೊದವಿದಗ್ಗದಪುಣ್ಯದೊಡಲಸುವನಾಶಿಶುವನು ||೩೭೩||

ಎಡಬಲದೊಳಿಹ ತನ್ನವರೊಳಾಕುಳಿಂದಕಂ |
ನುಡಿದನೀಬಾಲಕಂ ತನ್ನ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳ |
ನೊಡಹುಟ್ಟಿದವರ ಹಂಬಲಿಸದೆ ಮುರಾರಿಯಂ ನೆನೆವನದಱಿಂದಿವಂಗೆ ||

ಒಡೆಯನಚ್ಯುತನಾದಕಾರಣಂ ಮೃತನಾಗ |
ದಡವಿಯೊಳ್ ಜೀವಿಸಿದನೆಲ್ಲರ್ಗೆ ತನುಜರಂ |
ಕೊಡುವವಂ ಕೃಷ್ಣನೈಸಲೆ ತನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲೀತನೇ ಸುತನೆಂದನು ||೩೭೪||
ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನದಿಂದ ಕಾನನಕೆ ತಾಂ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗದ ಕೂಡ್ಯೈದಿದೊಡೆ ದೊರೆಕೊಂಡನೀ ಕೃಷ್ಣ |
ಮೃಗಭಾವದರ್ಭಕಂ ಥಾಪಕೆಳಸಿದೊಡಾಯ್ತು ಪುಣ್ಯಮೆನುತಲ್ಲಿಮಡಿದ ||
ಮೃಗಜಾತಿಗಳನವರವರ್ಗೆ ಪಚ್ಚಿಸಿ ನೆಱೆದ |
ಮೃಗಜೀವಿಗಳನೆಲ್ಲರಂ ಕಳುಹಿ ನಿಜಪುರಕೆ |
ಮೃಗಧರನೊಲಿಸೆವ ಶಿಸುವಂಕೊಂಡು ಪರಿಜನದೊಡನೆ ಬಂದನುತ್ಸವದೊಳು ||೩೭೫||
ಮುಂದೆ ಪರಿತಂದು ಚರರಱಿಪೆ ಸಿಂಗರಿಸಿದರ್ |
ಚಂದನಾವತಿಯ ಸಂಭ್ರಮದಿಂ ಕುಳಿಂದಕಂ |
ಬಂದು ನಿಜಭವನಮಂ ಪೊಗಲಿದಿರ್ವಂದು ನಲಿದವನ ಸತಿ ಮೇಧಾವಿನಿ ||
ಕಂದನಂ ತೆಗೆದೆತ್ತಿಕೊಳುತ ಬಿಗಿಯಪ್ಪಿ ಸಾ |
ನಂದದಿಂ ಪೊರೆಯೇಱಿದಳ್ ತನ್ನ ಬಂಜೆತನ |
ವಿಂದು ಪೋದುದು ಪುತ್ರವತಿಯಾದೆನೆನ್ನ ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ ಫಲಿಸಿತೆಂದು ||೩೭೬||
ಬೞಿಕ ನಗರದೊಳಾದುದುತ್ಸವಂ ಪಾರ್ವರ್ಗೆ |
ನಿಳಯದ ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳನೊಲಿದತ್ತನೊಂ |
ದುೞಿಯದೆ ವಿದಿತಜಾತಕರ್ಮಮಂಮಾಡಿಸಲ್ಬುಧರುತ್ತರೋತ್ತರವನು ||
ತಿಳಿದು ನಿರ್ಮಲಮುಖಾಂಬುಜದಿಂ ಶಶಾಂಕನಂ |
ಕಳಕಳಿಸಿ ನಗುವನದಱಿಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆಂ |
ದಿಳೆಯೊಳೀತಂಗೆ ಪೆಸರಾಗಲೆಂದುಚ್ಚರಿಸಿ ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು ||೩೭೭||
ಕತ್ತಲೆಯ ಮನೆಗೆ ಮಣಿದೀಪವಾದಂತೆ ಸಲೆ |
ಬತ್ತಿದ ಸರೋವರಕೆ ನವಜಲವೊದವಿದಂತೆ |
ಬಿತ್ತರದ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ದೇವತಾಸ್ತುತಿ ನೆಗಲ್ದಂತೆ ಭೂತಳದೊಳು ||
ಮತ್ತೆ ಸಂತಾನವಿಲ್ಲದ ಕುಳಿಂದನ ಬಾಳ್ಕೆ |
ಗುತ್ತಮಕುಮಾರನಾದಂ ಚಂದ್ರಹಾಸನೆನೆ |
ಲುತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದಚ್ಚರಿಯೆ ಸುರಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀವರನ ಭಕ್ತರು ||೩೭೮||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

ಪೇಳಿಲೇನಹುದಿನ್ನು ಬಭ್ರುವಾಹನನೊಡನೆ |
ಕಾಳೆಗಂಗೊಡುವೆನಾಂ ಕುಲಕೆ ಮಗನೀನೊರ್ವ |
ಬಾಳುವೆಗೆಡಿಸಬೇಡ ಗಜಪುರಕೆ ಪೋಗಿ ಮುರಹರಧರ್ಮನಂದನರ್ಗೆ ||
ಕಾಳಾದ ರಾಜಕಾರ್ಯಸ್ಥಿತಿಯನೆಚ್ಚರಿಸು |
ಕೇಳೆನ್ನ ಮಾತನೆಂದರ್ಜುನಂ ನುಡಿಯಲ್ಕೆ |
ತಾಳದೆ ವೃಷಧ್ವಜಂ ಕೋಪದಿಂ ಪಾರ್ಥಂಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುತಿಂತೆಂದನು ||೩೮೯||

ಒಳ್ಳಿತಿದು ತಾತ ನಿನ್ನಂ ಬಿಟ್ಟು ನಾಂ ಪೋಗ |
ಲುಳ್ಳವನೆ ಗಜನಗರಿಗಕಟ ರಣದೊಳ್ ಜೀವ |
ಗಳ್ಳನಾದೊಡೆ ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ ಬೀಳಿದಿರ್ದಪನೆ ಗಗನಾಗ್ರದಿಂದ ||
ಹೊಳ್ಳಿರ್ದೆಯ ಹೊಱಬಿಗರೊಳೆಂಬುದೀ ನುಡಿಗಳಂ |
ತಳ್ಳಂಕದಿಂದ ನೀನಾಹವದೊಳಿಂತೆಣಿಕೆ |
ಗೊಳ್ಳಲೇಕಿವನ ಬಿಂಕಮನೀಗ ಮುಱಿವೆನೆನ್ನಂ ಕಳುಹಿ ನೋಡೆಂದನು ||೩೯೦||

ಮಂದಿಸಹಿತೀಬಭ್ರುವಾಹನಂ ಬರಲಿ ನಾ |
ನಿಂದು ರಣದೊಳ್ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಗಳ್ಗೆ ಹಬ್ಬಮಂ |
ತಂದಲ್ಲದಿರೆನೆಂದು ವೃಷಕೇತು ಬಲ್ಪಿಂ ಧನಂಜಯಂಗೆಱಗಿ ಬಱಿಕ ||
ಪೊಂದೇರ್ಗಡರ್ದು ನಿಜಚಾಪಮಂ ತುಡುಕಿ ನರ |
ನಂದನನ ಸುಮ್ಮುಖಕೆ ನಡೆತಂದು ನುಡಿದನೆಲೆ |
ಮಂದಮತಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಹಡೆ ನಿಲ್ ಕರ್ಣಜಂ ತಾನೆನುತ ತೆಗೆದೆಚ್ಚನು ||೩೯೧||

ಲೇಸನಾಡಿದೆ ಕರ್ಣಸುತನಾದಡೊಳ್ಳಿತೈ |
ವಾಸಿಯುಳ್ಳವನಪ್ಪೆ ಫಲುಗುಣಂ ಕೊಂದನ |
ಲ್ಲಾ ಸಮರದೊಳ್ ನಿನ್ನ ತಾತನಂ ತನಗೆ ನೀನಿದಿರಪ್ಪುದುಚಿತಮೆನುತ ||
ಸೂಸಿದಂ ಕಣೆಗಳಂ ಬಭ್ರುವಾಹನನದಂ |
ನೇಸಱಣುಗನ ಸುತಂ ಬಱಿಕೈದು ಪಾರ್ಥಿಯಂ |
ಗಾಸಿಮಾಡಿದನಂಬುಗಳಮಱೆಯೊಳವನೀತನಂ ಮುಸುಕಿದಂ ಶರದೊಳು ||೩೯೨||

ಇಸುವರೆಚ್ಚಂಬುಗಳನೆಡೆಯೊಳಿಕ್ಕಡಿಗೈವ |
ರಿಸುವರೋರೊರ್ವರಂ ಗಾಯಗಾಣಿಸಿ ಕೆರ |
ೞ್ದಿಸುವರಶ್ವಧ್ವಜವರೂಥಸಾರಥಿಗಳಂ ತಱಿದಿಳೆಗುರುಳ್ಚಿ ಕೂಡೆ ||
ಇಸುವರೊರ್ಮೊರ್ಮೆ ಮೆಯ್ಮಱಿದು ಚೇತರಿಸಿಕೊ ||
ಣ್ಡಿಸುವರಾಗ್ನೇಯಾದಿ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರನಿಕರದಿಂ |
ದಿಸುವರಿಂತವರವರ ಸರಿಯ ಬಾಣಂಗಳಂ ಕರ್ಣಸುತಪಾರ್ಥಸುತರು ||೩೮೩||

ಅಂದಾದಕರ್ಣಾರ್ಜುನರ ಕಾಳೆಗವನವರ |
ನಂದನರ್ ನಿರ್ಣಯಿಸುತಿರ್ದರೆನೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ |
ದಿಂದ ಶರಸಂಧಾನಸತ್ವಸಾಹಸಲಕ್ಷ್ಯಲಳಿಲಾಘವಂಗಳಿಂದ ||
ಮುಂದುವರಿವಗ್ಗಳಿಕೆ ಮುಳಿಸು ಮೂದಲೆ ನೋಡಿ |
ಬಂದಿ ಭಾರಣೆ ಬಿಂಕ ಬೆಸೆ ಚಮತ್ಕಾರಂಗ |
ಳಿಂದ ಸಮನಾಗೆ ಕೈದೋಱಿದಂ ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನನ ಮೇಲೆ ||೩೮೪||

ಬಱಿಕಬಿಳದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವೃಷಕೇತು ವೆ |
ಗ್ಗಳಿಸೆ ಬಾಡಬವೈಷ್ಣವದೊಳದಂ ಪರಿಹರಿಸಿ |
ಕೊಳುತರ್ಜುನಾತ್ಮಜಂ ಕೆರಳ್ದವನನೆಚ್ಚೊಡುಚ್ಚಳಿಸಿತಚ್ಛೋಣಿತವನು ||
ತೊಳೆಯಲಿಟೆದುವು ಭೋಗವತಿಯ ಜಲಕಂಬುಗಳ್ |
ಮುಳಿದು ಕರ್ಣಜನಿಸಲ್ಕಾತನಂ ಸುತ್ತಿಸಿತು |
ಸುಱಿಗಾಳಿಯಂದದಿಂ ಕಣೆಗಳರೆಗಳಿಗೆಪರ್ಯಂತಮಾಸಂಗರದೊಳು ||೩೮೫||

ಮತ್ತೆ ಹೊಡಕರಿಸಿ ಪಾರ್ಥನ ಸೂನು ರೋಷಾಗ್ನಿ |
ಪೊತ್ತಿ ಕಿಡಿಗೆದಱಿ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಮಂ ಪೂಡಿ ತೆಗೆ |
ಯುತ್ತೆಲವೊ ಕರ್ಣಸುತ ನೀನೆ ಬಿಲ್ಲಾಳಪ್ಪೆನಾಂಪೊಣರ್ದತಿಬಲರೊಳು ||
ಚಿತ್ತಚಂಚಲವಿಲ್ಲದೀಕ್ಷಿಸೆನುತೆಚ್ಚೊಡೆದೆ |
ಗೆತ್ತಿ ಶರಮಂ ಕೂಡೆ ಪಿಡಿದಾಗಸಕ್ಕೆ ಚಿಗಿ |
ದೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದು ವೃಷಕೇತುವಂ ತಿರುಗಿಸಿತು ದೆಸೆದೆಸೆಗಳಂ ನಭದೊಳು ||೩೮೬||

ಭಾನುಸುತಸೂನುವಂ ನಭಕೆತ್ತಿಕೊಂಡೊಯ್ದು |
ನಾನಾದೆಸೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿತು ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ |
ಏನೆಲಕೆ ಕೆಡಹದೆ ಮಹಾಶರಂ ಕೆಳಗೆ ಬಿಲ್ವಿಡಿದು ಸನ್ನದ್ಧರಾಗೆ ||

ಈನರನುಮಾಬಭ್ರುವಾಹನನು ಮೊಕ್ಕೈದೆ ।
ಬಾನೆಡೆಯೊಳಾತನ ಪಿತಾಮಹಂಗಭಿನಮಿಸಿ ।
ಕಾನನಸರಿತ್ಸಾಗರಂಗಳೊಳ್ ಬೀಳಿದಿಳಿದಂ ಮಣಿಪುರದಮಹಿಯೊಳು ॥೩೮೭॥

ಮೊಗವೆತ್ತಿ ಫಲುಗುಣಂ ನೋಡುತಿರೆ ಕರ್ಣಜಂ ।
ಗಗನದಿಂ ಬಿದ್ದಿಳೆಗೆ ಪೊಡೆಚಂಡಿನಂತೆ ಪುಟ ।
ನೆಗೆದೆದ್ದು ರೋಷದಿಂ ಘುಡಿಘುಡಿಸಿ ಪಾರ್ಥಸುತನಂ ಪಚಾರಿಸಿ ಕನಲ್ದು ॥
ತೆಗೆದಿಸಲ್ ಬಾಣಂಗಳಶ್ವಸಾರಥಿಪತಾ ।
ಕೆಗಳಿಂದಮರ್ದ ರಥಸಹಿತ ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯ ।
ಮಗನಂ ನಭಸ್ಸ್ಥಳಕೆ ಕೊಣ್ಡಡರ್ದುವು ನಾಕಪರಿಯಂತಮಾಕ್ಷಣದೊಳು ॥೩೮೮॥

ನಭದೊಳತ್ಯುಗ್ರದಿಂ ತಪಿಸುವ ದಿವಾಕರ ।
ಪ್ರಭೆಯಿಂದುರಿಯೆ ರಥಂ ಬಿದ್ದನುರ್ವಿಗೆ ಪಾರ್ಥ ।
ರಭಸದಿಂ ಪೂರ್ವದೊಳಡರ್ದ ಸಂಪಾತಿ ಗರಿಸೀದಿಳೆಗೆ ಬೀಳುವಂತೆ ॥
ತ್ರಿಭುವನಕೆ ಪೊಸತಾಗೆ ಕರ್ಣಜಂ ಮತ್ತೆರಿಪು ।
ಸುಭಟನಂ ಮೂಱುಬಾಣದೊಳೆಚ್ಚು ದಿವಸವ ।
ಲ್ಲಭನ ಮಂಡಲದಲ್ಲಿಗೈದಿಸಿ ಪಚಾರಿಸಿ ಜಱೆದು ಕೂಡೆ ಬೊಬ್ಬಿಱಿದನು ॥೩೮೯॥

ಬೊಬ್ಬಿಱಿವ ಕರ್ಣಜನ ದನಿಗೇಳ್ದು ರೋಷದಿಂ ।
ದಬ್ಬರಿಸಿ ಗಗನದೊಳ್ ತನ್ನ ರಥಮಂ ಬಿಟ್ಟು ।
ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟದಂತಿವನ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಲ್ಕವಂ ಕನಲ್ದುಕೂಡೆ ॥
ಉಬ್ಬಿ ಪುಟನೆಗೆದೆದ್ದು ಸಾಯಕದೊಳೆಚ್ಚವನ ।
ನೆಬ್ಬಿಸಿದನಾಗಸಕೆ ಮತ್ತೆ ಬೀಭತ್ಸು ಕಂ ।
ಡೊಬ್ಬೆರಳನಲ್ಲಾಡಿ ಪೊಗಳಿಲ್ಕೆ ವೃಷಕೇತು ಫಲುಗುಣಂಗಿಂತೆಂದನು ॥೩೯೦॥

ತಾತ ನೋಡೆಂದು ರಣದೊಳ್ ಗಾಲಿ ವಸು ।
ಧಾತಳದೊಳಿರ್ದುಡಾಯುತಮಾಗಿ ನಿಲ್ವನಂ ।
ಘಾತಿಸದಿರೆಂದು ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಮ್ಮಯ್ಯನಾಡಿದವೊಲಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ॥
ಈತನೆನ್ನಸ್ತ್ರದಿಂ ಗಾಸಿಯಾದಪನೆಂದು ।
ಮಾತಾಡುವನಿತಱೊಳ್ ಮತ್ತಿವನ ಮೇಲೆ ಬಂ ।
ದಾತಬೀಳಲಿಲ್ ನೊಂದರಿರ್ವರುಂ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಧುರಕನುವಾದರು ॥೩೯೧॥

ಮಣಿವರೂಥಾರೂಢರಾಗಿ ಬೞಿಕಿರ್ವರುಂ |
ರಣರಂಗದೊಳ್ ಕಡುಗಿ ಕಾದಿದರ್ ಕಾಯದೊಳ್ |
ಕಣೆಗಳಿಡಿಯಲ್ಕಣ್ಡಮಂ ಕಚ್ಚಿಪಾಱಿಲರುಣಾಂಬುಗಳ್ಕೋಡಿವರಿಯೆ ||
ಪೊಣರ್ವರಂಬರಕಡರ್ದೊಮ್ಮೆ ಮೇದಿನಿಗಿೞಿದು |
ಪೆಣಗುವರ್ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಭದೊಳಿರ್ದೊರ್ವಂ ಧ |
ರಣಿತಳದೊಳಗೆಯೊರ್ವ ನಾಗಸದೊಳ್ವೊರನಿರೆ ಸರಿಸಮದೊಳಾಕಲಿಗಳು ||೩೯೨||

ಭೂಪ ಕೇಳಿಂತೈದುದಿನಮೈದೆ ಕಾದಿದರ್ |
ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ ಬೞಿಕ ಪಾರ್ಥಜಂ |
ಭಾಪುರೇ ವೃಷಕೇತು ನೀನೆ ಪಟುಭಟನಪ್ಪೆಲೋಕದೊಳ್ಸಾಕೆದೆಯೊಳು ||
ಶ್ರೀಪತಿಯ ಧ್ಯಾನಮಂ ಮಾಡೆನುತ ತೆಗೆದಿಸಲ್ |
ಕೋಪದಿಂದಾಕಣೆಯನಿವನರಿವನಿಶಱೊಳ್ ಪ್ರ |
ತಾಪದಿಂ ಕವಲಂಬನೆಚ್ಚು ಕತ್ತರಿಸಿದಂ ಕರ್ಣಜನ ಕಂಧರವನು ||೩೯೩||

ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ರಾಘವಾಙ್ಕ. ಈತನು ಲಿಂಗವಂತ ಮತದವನು. ಈತನು ತುಂಗಭದ್ರಾನದೀತೀರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂತಳದೇಶದ ಹಂಪಾ (ಹಂಪೆ) ಪುರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಇವನು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಚರಿತ್ರವಾದ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದನು. ಇದರಿಂದ ವೀರಶೈವ ಮತಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಹರೀಶ್ವರ ಕವಿಯೆಂಬ ಇವನ ಸೋದರ ಮಾವನಿಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಆದಕಾರಣ ತನ್ನ ಗುರುವೂ ಮಾವನೂ ಆದ ಹರೀಶ್ವರನ ಮಾತಿನಂತೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ರಾಘವಾಙ್ಕನು ಸೋಮನಾಥಸತ್ಕಾವ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಬಳಿಕ ಓರುಗಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆನದೊರೆಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಏಕಸಂತದ್ವಿಸಂತ ಗ್ರಾಹಿಗಳೆಂಬ ಪಂಡಿತರೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದನು. ವೀರೇಶ್ವರ ಕಥೆ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಸನ್ಮಾನ ಹೊಂದಿದನು. ಕೊನೆಗೆ ಈತನು ಹಾಸನ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಬೇಲೂರಿನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಡೆಗಾಲವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಈತನು ಸಿದ್ಧರಾಮಪುರಾಣ, ಸೋಮನಾಥ ಚರಿತೆ, ವೀರೇಶ್ವರ ಚರಿತೆ, ಶರಭಚಾರಿತ್ರ, ಹರಿಹರ ಮಹತ್ತ್ವ ಎಂಬ ಶೈವಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

(ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸ್ಥಲ.)

ಸೂ|| ನುಡಿದನಿತು ರಾಜ್ಯಮಂ ಕೌಶಿಕಂಗಿತ್ತು ತ |
ನ್ನೊಡನೆ ರಥಕಾರ ಸತಿಸುತಮಂತ್ರಿವೆರಸಿ ಜನ |
ದೊಡೆಯ ಕಾಶಿಗೆ ನಡೆವೆಡೆಯೊಳಾದವಸ್ಥೆಯನದಾವಬೇವರು ಕೇಳ್ವರು ||೩೯೪||

ಉಡುಗಣದ ನಡುವಣಿಂದುವ ತೆಗಿಸಿ ರಾಹು ಬಂ |
ದೆಡೆಗೊಂಬ ತೆಱನಾದುದಾರಣ್ಯದೊಳು ಮೃಗದ |
ಗಡಣದಿಂದಿಪ್ಪಹರಿಯಂತೆಗಿಸಿ ನರಿ ಸುಖಾವಾಸವನು ಕೈಕೊಂಬವೋಲ್ ||
ಕಡಲ ವಾರಿಯೊಳು ಬಿಂಬಿಸುವ ರವಿಯಂ ಮುಗಿ |
ಲ್ವಡೆ ಮುಸುಗುವಂತೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿವರಂ |
ಪೊಡವೀಶನಂ ಮುಸುಕಿಕೊಂಡು ಕೌಶಿಕ ರಥವನೇಱಿ ಬರಲಿಂತೊಪ್ಪಿತು ||೩೯೫||

ಧರೆ ಬಿರಿಯಲಳ್ಳಿಱಿವ ಸಂದ ನಿಸ್ಸಾಳದ |
ಬ್ಬರವನಾಲಿಸಿ ಪುರದ ಕೇರಿಗಳನೊಪ್ಪೆ ಸಿಂ |
ಗರಿಸಿಮನೆಮನೆಗಳೊಳುಗುಡಿತೋರಣಂಗಳಂಸರಬಿಗಿದು ಸಂಭ್ರಮದಲಿ ||
ಅರರೆ ಕೋಟಾಕೋಟಿ ಕರಿತುರಗರಥತತಿಯು |
ಪರಿಜನಂಬೆರಸಿ ಮತ್ತಂ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಭೂ |
ವರನನಿದಿರ್ಗೊಳಲುನಡೆದರುಶಶಿಯನಿದಿರ್ಗೊಳಲುಹೆಚ್ಚುವಂಬೋಧಿಯಂತೆ ||೩೯೬||

ಮುತ್ತಿದಣುಕುಗಳ ಮುಸುಕಿದ ಹಲವು ಝಲ್ಲರಿಗ |
ಳೊತ್ತಿನೊಳು ತಳಿತ ಬೆಳುಗೊಡೆಗಳಿಡುಕುಱ ನೆಱಿಲ |
ಕುತ್ತುಱೊಳು ಝಾಡಿಸುವಚಮರಸೀಗುರಿಗಳೊಗ್ಗಿನಕುಱುಹುವಿಡಿದು ||
ಎತ್ತಿದ ಮೊಗಂ ನಿಲುಕಿ ನೋಟ್ಪಿ ಕಂಗಳು ಮುಗಿದು |
ಹೊತ್ತಕೈಯ್ಯವಧಾರು ಜೀಯ ಎಂದೆಂಬ ನುಡಿ |
ವೆತ್ತು ಹತ್ತಿರೆ ಬಂದ ಮುನಿಯ ಮೊಗಮಂ ಕಂಡ ಹೊತ್ತನಿನ್ನೇವೊಗಳ್ವೆನು ||೩೯೭||

ನೆಸುಗುಸಿಯನಪ್ಪಿದಳಿಕುಳದಂತೆ ಕಡುಹಸಿದು |
ಕಸುಗಾಯನಗಿದ ಗಿಳಿಗಳ ಬಳಗದಂತೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸದೆವಿಷಮಂಸವಿದಶಿಶುವಿಸರದಂತೆಕೊರಡಂಕರ್ದುಕಿಡಂಜುನೊಂದು ||
ಕುಸಿದ ಶುಕಪಿಕನಿಕರದಂತಿಂತು ಬೇಸತ್ತು |
ಒಸವಳಿಯುತಂದು ಮಂದಿಗಳೊಳಳಿಸಿದರು ಮಾ |
ಮಸಕದಿಂ ಪುರಜನಂ ಭೂಪನಂ ಹೊಲಗೆಟ್ಟಕಳಿುತಾಯನಳಿಸುವಂತೆ ||೬೯೮||

ಹಗಲೊಗೆದ ಚಂದ್ರ ಕಳೆಯಂತೆ ಖರವೈಶಾಖ |
ವೊಗೆದ ಬನದಂತೆ ಬಿಸಿಲೊಳು ಬಿಸುಟ ತಳಿರಂತೆ |
ಮೊಗಕಂದಿ ಮುಸುಕಿಲ್ಲದರುವೆಗಪ್ಪಟವುಟ್ಟುರಾಗವಳಿದೊಪ್ಪುಗೆಟ್ಟು ||
ಮಗನರಸಿ ಮಂತ್ರಿಸಹಿತವನಿಪಂ ಹಿಂದೆ ದೇ |
ಸಿಗನಂತೆ ಕೌಶಿಕನ ಕಾಹಿನೊಳು ಬರೆ ಹಿಂದೆ |
ಬಗೆಗೆದಳಿಹೊದ್ದಿಹೊಡೆವಟ್ಟುಕಾಣಿಕೆಯಚಿತ್ತೈಸುಭೂಭುಜಯೆಂದರು ||೬೯೯||

ಎನಗರಸುತನವಿಂದು ಹೋಗಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ |
ಮುನಿಗಾದುದಾತನಂ ಕಂಡು ಕಾಣಿಕೆಯನಿ |
ತ್ತನುದಿನಂ ಬೆಸಕೈವುದೆನಲೊಲ್ಲೆನೆಲು ಬೋಧಿಸಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ||
ಜನವ ಕಾಣಿಸಿ ಕಾಣಿಕೆಯ ಕೊಡಿಸಿ ಹಿಂದುಗೊಂ |
ಡಿನಕುಲಲಲಾಮನೈತಂದು ಪುರಮಂ ಪೊಕ್ಕು |
ಮನೆದೊಳುತ್ಸವದ ಹೆಚ್ಚುಗೆಯಳಿದುನಿಂದಮಂದಿಯನೋಡುತಂನಡೆದನು ||೭೦೦||

ಗೊಂದಣಂ ಮಿಗೆ ಹರಸಲೆಂದಾರತಿಯನೆತ್ತ |
ಲೆಂದು ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲೆಂದಾರ್ತದಿಂ ನೋಡ |
ಲೆಂದು ರೂಪಂ ಮೆಚ್ಚಿಯಲೆಂದು ಸೊಬಗಂಸಾರಲೆಂದು ನವರತ್ನ ಏಡಿದ ||
ಹೊಂದೊಡಿಗೆಯಂ ತೋಱಲೆಂದು ಜನದಳವಳಿಯ |
ಲೆಂದು ಬೀದಿಯೊಳು ಬಾಗಿಲೊಳು ಭದ್ರಂಗಳೊಳು |
ನಿಂದುಸತಿಯರುಭೂಪನಿರವಕಂಡುರಿಹೊಯ್ದಹೂಗಣಿಗಳಂತಿರ್ದರು ||೭೦೧||

ನೂಕಿ ನಡೆದರಮನೆಯ ಹೊಕ್ಕು ಸಿಂಹಾಸನ |
ಕ್ಕಾ ಕೌಶಿಕಂ ಬಂದು ಭೂಭುಜನ ಕಯ್ಯ ಹಿಡಿ |
ದೇಕಕಟಕಲಿಕೊಟ್ಟೆಯಿಾಕರಿಗಳೀಕುದುರೆಯಿಾರಥಗಳೀ ಕುಲಜನ ||

ಈಕೋಶವೀನಗರಿಯೀಕಾಂತೆಯೀಕುವರ |
ನೀಕಾಮಿನೀಜನಂ ಮಱುಗದಂತರಸಾಗ |
ಬೇಕಾದಡೆನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯಹುದುಲೇಸೆನಲವನಿಪತಿನುಡಿದನು ||೪೦೨||

ಹೆತ್ತತಾಯಂ ಮಾಱಿ ತೊತ್ತಕೊಂಬರೆ ಮೂಗ |
ನಿತ್ತು ಕನ್ನಡಿಯ ನೋಡುವರೆ ಮಾಣಿಕದೊಡವ |
ನೊತ್ತೆಯಿಟ್ಟೊಡೆದಗಾಜಂಪಿಡಿವರೇಕೋಪದಿಂಸತ್ತುಮದುವೆಯಹರೇ ||
ಕತ್ತುರಿಯನುರುಹಿ ಕುಱುಗುರುಳನಿಕ್ಕುವರೆ ನೆಱೆ
ಚಿತ್ತೈಸು ಹೊಲತಿಯರ ಪಿಡಿದು ನಾನೋವದಿ |
ಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆವೆರಸಿ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಹೆನೇ ಮುನಿನಾಥ ಕೇಳೆಂದನು ||೪೦೩||

ಒಲ್ಲದಿರಬೇಡೆಲೇ ಸೊಲ್ಲನೊಲ್ಲೆಂ ಪೊಲ್ಲ |
ನಿಲ್ಲಿಂದ ಮೇಲಿನ್ನು ಮೊದಲಾದ ತಪ್ಪುತಾ |
ನಿಲ್ಲೆಂದೊಡಿಲ್ಲಾದೊಡಿನ್ನು ನಿನಗುಳ್ಳ ಪರಿವಾರಮಂ ಚತುರಂಗವ ||
ಸಲ್ಲಲಿತದೇಶಕೋಶವನಂಕಟಂಕವನು |
ಬಲ್ಲ ಕುಳಕರಣ ದುರ್ಗಂ ಮುದ್ರೆಮೊದಲಾದು |
ವೆಲ್ಲವಂಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟುಹೋಗೇೞೆನಲುತರಹೇಳಿದಂಮಂತ್ರಿಗೆ ||೪೦೪||

ಪೊಡವಿಪಂ ಪೇೞೆ ಮಂತ್ರೀಶನತಿವೇಗದಿಂ |
ಹಡಪಾಳರಂ ಕರೆದು ಕರೆ ಸಕಳ ಪರಿವರವ |
ತಡವ ಮಾಡದೆ ತರಿಸು ಕರಿತುರಗರಥಸೀಗುರಿಗುಡಿ ಮೊದಲಾಗೆಲ್ಲವ ||
ಬಿಡದೆ ಮುನಿವರಗೊಪ್ಪುಗೊಡಬೇಹುದೋಲಗದ |
ಮಡದಿಯರ ಭಂಡಾರಿಗಳನು ಮನ್ನಣೆಯವರ |
ನೆಡೆವಿಡದೆಬರಿಸೆನಲುಭೂವರನಸಮ್ಮುಖದೊಳಿರಿಸಿದರದೇವೊಗೆಚ್ಚೆನು ||೪೦೫||

ಬಾಡಿದ ಮೊಗಂ ಒಱಿತ ಬಾಯ್ ಸುರಿವ ನಯನಾಂಬು |
ಪಾಡೞಿದ ಮತಿ ನೀಡಿ ಬೆಳೆದ ಸುಯ್ ದುಗುಡವ |
ಟ್ಟಾಕಡುವಂಗಂನಿರೋಧಾಗ್ನಿಯಿಂಕುದಿದುಮಱುಗುವಮನಂ ಮಾಸಿದಮುದಂ ||
ಕೂಡೆ ಬಂದಖಿಳಪರಿವಾರಮಂ ಸತಿಯರಂ |
ನಾಡೆ ಚತುರಂಗಬಲಮಂ ಪುರಜನಂಗಳಂ |
ನೋಡಿತೋಱಿಸಿಬೇಱಿಬೇಱೊಪ್ಪುಗೊಡುತಿರ್ದನಾಧೈರ್ಯನಿಧಿಭೂಪನು ||೪೦೬||

ಸಿರಿಮಡಿಯ ಹಡೆಪದಾರತಿಯ ಸೀಗುರಿಯ ಚಾ |
ಮರದ ಮರ್ದನದ ಹಂತಿಗಳ ಪಡಿಸಣದ ಸಿಂ |
ಗರದ ಗಂಧದ ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ ಕನ್ನಡಿಯ ಹಿಡಿವಜನಸಮುಕಟ್ಟಿನ ||
ಸರಸದ ವಿಳಾಸದ ವಿನೋದದ ವಿಚಾರದಾ |
ಭರಣದೊಡ್ಡಿನ ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರೆನಿಪ |
ತರುಣಿಯರನೊಪ್ಪಿಸಿದನಂದು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿಗೆ ಸತ್ಯರ ದೇವನು ||೪೦೭||

ಇದು ರತ್ನಭಂಡಾರವಿದು ಹೇಮಭಂಡಾರ |
ವಿದು ಪಟ್ಟಕರ್ಮವಿದು ಇದುಬೆಳ್ಳಿಯುಗ್ರಾಣ |
ವಿದುಕಂಚಿನುಗ್ರಾಣವಿದುಸುನಾಣೆಯುವರ್ಗವಿದುಸರ್ವಶಸ್ತ್ರಸದನ ||
ಇದು ಹಸ್ತಿಸಂದೋಹವಿದು ತುರಗಸಂಧಾನ |
ವಿದು ವರೂಥಪ್ರಕರವಿದು ಪದಾತಿವ್ರಾತ |
ವಿದೆನೋಡಿಕೊಳ್ಳೆನುತೊಪ್ಪಿಸಿದನಾಮುನಿಗೆ ಭೂನಾಥಕಂದರ್ಪನು ||೪೦೮||

ಹಿರಿಯಬಿರುದಿನ ಮುದ್ರೆಯಿದು ನಗರವಿದು ಪೂರ್ವ |
ದರಮನೆಯಿದಖಿಳಪರಿವಾರವಿದು ಸಿವುಡಿಯಿದು |
ಕರಣವಿದು ಮೇಲುಳ್ಳಸರ್ವಸ್ವವಿದೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಮಹಾಪುರುಷಎಂದು ||
ವರಕೌಶಿಕಂಗೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟೆಲ್ಲ ಸಂದುದೇ |
ಪರಿಣಾಮವೇ ಇನ್ನು ಹೋಹೆವೇ ಮುನಿನಾಥ |
ಕರುಣಿಸಿದಿರೇಎಂದುಹೊಱವಟ್ಟುಹೋಹರಸನೊಡನೆದ್ದನಾಮೂರ್ಖನು ||೪೦೯||

ಪೊಱಮಡುವ ಭೂನಾಥನಂ ಕಂಡು ಕಂಗೆಟ್ಟು |
ಮಱುಗಿ ಬಸಿಱಂ ಹೊಸೆದು ಬಸವೞಿದು ಬಿಸುಸುಯ್ದು |
ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟೊರಲಿ ಕೈನೀಡಿ ಕರೆಕರೆದು ಕಂಡುಸೈರಿಸಲಾರದೆ ||
ನೆಱೆ ನಿನ್ನ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದ ಪರಿವಾರಮಂ |
ಮಱೆದೆಯೋ ತೊಱೆದೆಯೋ ಮಾಱಿದೆಯೊ ಹೇೞಿ ನೇ |
ಸಱುಗುಲಜಯೆಂದೆಂದು ಬಿಱುನುಡಿದು ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿತ್ತುಪೌರಜನವು |

ದಂತಿಯಿಂದಿೞಿದು ನಡೆದಱಿಯೆ ಬಱಿಕಾಲ್ಗಳಿಂ |
ದೆಂತಡಿಯನಿಡುವೆ ಹಾಸಿನೊಳು ಪವಡಿಸುವಾತ |
ನೆಂತುಕಲು ನೆಲದೊಳೊಱಗುವೆ ಬೆಳುಗೊಡೆಯ ತಂಪಿನೊಳಗಗಲದಿಪ್ಪಾತನು ||

ಎಂತು ಬಿಱುಬಿಸಿಲನಾನುವೆ ಪುರದೊಳಿಪ್ಪಾತ |
ನೆಂತರಣ್ಯದೊಳಿಪ್ಪೆ ಜನವನಗಲ್ದಱಿಯದವ |
ನೆಂತುಹೇೞೇಕಾಕಿಯಾಗಿಪ್ಪೆಯೆಂದು ಮೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು ಸಮಸ್ತಜನವು ||೪೧೧||

ಹೊಱಗೆ ದಾನವ ಬೇಡಿದವರುಂಟೆ ಕೊಟ್ಟು ಬೇ |
ಸಱದ ಮುಗುದರಸು ದೊರಕಿದನಲೇ ಎಂದು ಕ |
ಟ್ಟುೞೆಗಂದಿ ಪಾಪಿ ನಿಷ್ಕರುಣ ನಿರ್ದಯ ಮೂರ್ಖ ನೀಚ ನೀರಸ ನಿರ್ಗುಣ ||
ನೆಱೆಕೊಂದೆ ನಂಬಿ ನಚ್ಚಿರ್ದವೆಂದೊಡಲೊಳ |
ಳ್ಳುಱಿಯುತಿಪ್ಪಟಿಲ ಬೇಗೆಯ ಬೆಂಕಿಯುರಿ ನಿನ್ನ |
ನಿಱಿಯದೇ ಹೇೞು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಪಾಪಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಎನುತಿರ್ದರು ||೪೧೨||

ಜಡೆಗಳೆದು ಮಕುಟಮಂ ನಾರುಸೀರೆಯನು ತೊಱೆ |
ದುಡಿಗೆಯಂ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆಯಂ ಕಳೆದು ಮೈ |
ದೊಡಿಗೆಯಂ ಕಂದಮೂಲವನುಬಿಟ್ಟೂಟವಂದರ್ಭೆಯಂಬಿಟ್ಟಸಿಯನು ||
ಅಡವಿಯಂ ಬಿಟ್ಟು ನಗರಿಯನು ಭಸಿತವ ಬಿಟ್ಟು |
ಬಿಡೆ ಸುಗಂಧಗಳನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವವ ಬಿಟ್ಟು | [||೪೧೩||
ಮಡದಿಯರಬಯಸಿ ಜಗವಱಿಯಲು ವ್ರತಕೆ ಮುಪ್ಪಾಯ್ತೆಮುಪ್ಪಿನೊಳೆಂದರು

ಮಲೆತು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವ ಮಹಾರಿಷಡ್ವರ್ಗಮಂ |
ಗೆಲಲಱಿಯದವನಾವ ಹಗೆಗಳಂ ಗೆಲುವೆ ನಿ |
ನ್ನೊಳಗೆ ಕರಣವ ಸಂತವಿಡಲಱಿಯದವನಾವ ದೇಶವಂ ಸಂತವಿಡುವೆ ||
ಸಲೆ ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಲಱಿಯದನಾವ ದೇಶಮಂ ಕೋಶಮಂ |
ಬಳಸಿದಪೆ ಕಣ್ಕೆಟ್ಟುದೇಮೂರ್ಖ ಪಾಪಿಕೌಶಿಕ ಕೇಳು ಕೇಳೆಂದರು ||೪೧೪||

ಪುರದ ಪುಣ್ಯಂ ಪುರುಷರೂಪಾಗಿ ಹೋಗುತಿದೆ |
ಪರಿಜನದ ಭಾಗ್ಯಮಡವಿಗೆ ನಡೆಯುತಿದೆ ಸಪ್ತ |
ಶರಧಿಪರಿವೃತಧರೆಯ ಸಿರಿಯಸೊಬಗಜ್ಞಾತವಾಸಕಂ ಪೋಗುತ್ತಿದೆ ||
ಎರೆವರಧಿನಾಥರಾನಂದವಿಂದಡಗುತಿದೆ |
ವರಮುನೀಂದ್ರರ ಯಾಗರಕ್ಷೆ ಬಲವೞಿಯುತಿದೆ | [||೪೧೫||
ನಿರುತವೊಂದೊಂದಾಗಿ ಬಂದು ಸಂಧಿಸಿ ನಿಂದ ಮಂದಿ ನೆಱೆನೊಱೆಯಿಟ್ಟುದು

ವಸುಧೆ ಬಾಯ್ವಿಡೆ ದೆಸೆಗಳಸವಸದಿ ಮಱುಗೆ ನಿ |
ಟ್ಟಿಸಲಾರದಂಬರಂ ಕಂಬನಿಯನೊಗೆಯೆ ಶೋ |
ಕಿಸುವ ಪರಿಜನದಖಿಲ ಲಾಲಿಸುತ ಪಾಲಿಸುತ ಸರದೋಱಿ ಸಂತವಿಡುತ ||

ಮಸಗಿ ಪುರದಿಂ ಮೀಱಿ ಪೋಗುತಿರೆ ಕಂಡು ಸಂ |
ಧಿಸಿ ಬಪ್ಪ ಕೌಶಿಕನ ಕಂಡು ನಿಂದವನೀಶ |
ನೊಸೆದು ನಿಲಿಸುವ ಭರದೊಳೊಂದೆರಡು ಮಾತನಾಡಿದನದೇವಣ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೧೬||

ಹಿಂದೆ ರಾಜ್ಯಂಗೆಯ್ದು ಗರ್ವದಿಂ ಹೊಲತಿಯರ |
ತಂದು ಕುಲಮಂ ಕೆಡಿಸಲಾರದಱಿಂ ನಿಮ್ಮ |
ದೊಂದು ನುಡಿಯಂತಪ್ಪಿ ನೆಱೆಜಱೆದುಮಾಱುತ್ತರಂಗೊಟ್ಟುಕೆಟ್ಟುನುಡಿದ ||
ನಿಂದೆಗೆಯ್ದನ್ಯಾಯಿ ಪಾಪಿಚಂಡಾಲನೆ |
ನ್ನಿಂದಧಮರಿಲ್ಲಯ್ಯ ಸರ್ವಾಪರಾಧಿಯಾಂ |
ತಂದೆಕರುಣಂಗೆಡದಿರೆಂದು ಮುನಿಯಂ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೭||

ಮನದೊಳಗೆ ಮಱುಗದಿರಿ ಚಿಂತಿಸದಿರಖಿಲದಿರಿ |
ಮುನಿಯದಿರಿ ನೋಯದಿರಿ ಮತಿಗೆಡದಿರೆರಡನೆಯ |
ಶಿವನೆನಿಪ ಕೌಶಿಕಂ ನಿಮ್ಮೊಡೆಯನಾದನಾತನ ಪಾದಪಂಕೇಜಕೆ ||
ಎನಗೆ ಬೆಸಕೈವಂತೆ ಬೆಸಕೈವುದಂಜುವುದು |
ವಿನಯದಿಂ ನುಡಿವುದೋಲೈಸುತಿಹುದೆಂದು ಪರಿ |
ಜನಕೆ ಕೈಮುಗಿದೆಯ್ದೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಂ ಧೈರ್ಯದಿಂದಾಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೮||

ಧರೆಗಧಿಪನೆನಿಪ ರವಿಕುಲದ ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ಭೂ |
ವರನ ಮೊದಲನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ ಬಂದುದೀ |
ಪರಿವಾರವೀದೇಶಕೋಶವೀಯಿಂದುತನಕಾವೆರೆದು ಬಡತನವನು ||
ನೆರೆಯಱಿಯದಯ್ಯ ನೀವಿನ್ನಿದಂ ರಕ್ಷಿಪುದು |
ಹೊರೆವುದನಿತಂ ಬೇಡಿ ಪಡೆದ ನಾಂ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ |
ಕರುಣಿಸಿದನೆಂದುಕೈಮುಗಿದು ಮುನಿಗಪ್ಪೈಸಿಕೊಟ್ಟನುಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ||೪೧೯||

ಚೆನ್ನಬಸವಪುರಾಣ.

ಈ ಷಟ್ಪದೀಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪಂಡಿತ. ಈತನು ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೫೮೪ ರಲ್ಲಿ ಈ ಪುರಾಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದನು. ಈತನ ಗುರುವು ವಿದ್ಯಾನಗರ (ವಿಜಯನಗರ) ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಮಠದ ಸಿದ್ಧವೀರೇಶಸ್ವಾಮಿ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ವಸಂತವರ್ಣನೆ, ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ, ವನವರ್ಣನೆ ಇವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ವಾರ್ಧಿಕ ಷಟ್ಪದಿ.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಚಳಿಯೊಡ್ಡು ಜಾಱೆ ತಂಗಾಳಿ ತಲೆದೋಱೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕಂಪು ಮೀಱೆ ಭೃಂಗಂ ನಲಿದು ಪಾರೆ ಕೋ |
ಕಿಲೆಯ ದನಿಸಾರೆ ಮದನಂಗೆ ಬಲವೇಱೆ ನದಿಗಳ್ ತಾಱೆ ಮಾಮರಗಳು ||
ತಳಿರುಗಳ ಪೇಱೆ ವಿರಹಿಗಳ ಬಾಯಾಱೆ ಸುಖಿ |
ಗಳ ತಾಪಮಾಱೆ ಮುನಿಗಳ ಮನಂ ಮೀಱೆ ಭೂ |
ವಳಯಕೆ ವಸಂತಾಗಮಂ ಮನೋರಾಗಮಂ ಮಾಡುತ್ತೈತರುತಿರ್ದುದು ||೪೨೦||

ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ ಕೋಕಿಲೆಯಂದು |
ಮೌನವಂ ಬಿಟ್ಟುಲಿಯತೊಡಗಿದುದು ಮಲ್ಲಿಕಾ |
ಮಾನಿನಿಗೆ ಚಂಡಾಳಿಗಳ ಸಂಗಮಾದುದಿನನರಸಿ ಸಿರಿವನೆಯೆನಿಸುವ ||
ಆನಳಿನಿ ಬಂಡಿಗೊಳಗಾದಳುತ್ತಮಜಾತಿ |
ಹೀನವಾಯ್ತಿಳೆಯೊಳಿದು ಮಧುಸಂಗದಿಂದಲೇ |
ನೇಣಾಗದಿರದೆಂದು ತೋರ್ಪಂತೆ ಬಂದುದು ವಸಂತಮದನೇನೆಂಬೆನು ||೪೨೧||

ಎಳದಳಿರ ಕೆಂಪು ಪೂಗಳ ಕಂಪು ಕೋಕಿಲಂ |
ಗಳ ಸರದ ನುಣ್ಪು ತೆಂಗಾಳಿಯ ಪದಂಪು ಗಿಳಿ |
ಗಳ ರವದ ಸೊಂಪು ತುಂಬಿಯ ಗಾನದಿಂಪು ನಾನಾಫಳಾವಳಿಯ ಬಿಣ್ಪು ||
ತಿಳಿಗೊಳದ ತಂಪು ವಿರಹಿಯ ಕೈಕದಂಪು ಸುಖಿ |
ಗಳ ಮನದ ಪೆಂಪು ಜನಗಳ ಗುಂಪು ಗುಂಪು ಸಂ |
ಗಳಿಸಿತೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯುಂ ಚೈತ್ರಾಗಮಂ ಬರಲ್ ಪೇೞ್ವುದೇನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೨೨||

ಎಳದಳಿರಮಾಣಿಕದ ಗೊಂಚಲ್ಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿಗಳ ಕುಚ್ಚುಗಳಿನೆಸೆವ ಮಿಡಿ |
ಗಳ ಪಚ್ಚೆವರಲ ಸೂಸಕಗಳಿಂದಪ್ಪಿದೆಳವಳ್ಳಿಗಳ ಬಿರ್ಮುಗುಳ್ಗಳ ||
ತೊಳಪ ಮುತ್ತಿನ ಗುದಿಗಳಿಂ ಚರಿಪ ಮಱಿದುಂಬಿ |
ಗಳ ನೀಲಮಣಿಮಾಲೆಯಿಂದೆಸೆವ ಮಾಮರಂ |
ಗಳು ವಸಂತಂ ಸ್ಮರನ ಬರವಿಂಗೆ ಕೈಗೈದ ಗೂಡಾರಮೆನಲೆಸೆದುವು ||೪೨೩||

ತೀರ್ಥೈಸಿ ಬರ್ಪ ತುಂಬಿಗಳ ಮೈಗಪ್ಪು ಮುಂ |
ಗಾರ ಮುಗಿಲವಱಿ ಝುಂಕಾರವೇ ಮೊೞಗು ವರ |
ನಾರಿಯರ ತೊಳಪ ಕಣ್ ಮಿಂಚು ಮಾರುತಹತಿಯೊಳೊಗುವ ಮಲ್ಲಿಗೆಯರಲ್ಗಳೇ ||
ತೋರ ಮೞೆವನಿಗಳೊಂದೊಂದುದಿರ್ವ ಬಂದುಗೆಯ |
ಪೂ ರಯ್ಯಮಾದಿಂದ್ರಗೋಪಂಗಳಾಗೆ ಶೃಂ |
ಗಾರಮಾಯ್ತುದು ವರ್ಷವೋ ವಸಂತವೊ ತಿಳಿಯಲಱಿದೆನಲು ಬನಬನದೊಳು ||೪೨೪||

---

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

ಉದಯಾಚಲದ ಮೇಲೆ ಕೆಂಗೋಳಿಪ ರವಿಯಂತೆ |
ಪದಪಿನಿಂ ಕನಕಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಭೂ |
ಸುದತಿಯಧಿನಾಯಕಂ ಬಿಜ್ಜಳಂ ರತ್ನಭೂಷಣಕಾಂತಿ ರುಚಿಗಳಂತೆ ||೪೨೪ b||

ಪೊಳೆವ ಮಕುಟದ ರತ್ನಕಾಂತಿಗಳ್ ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ |
ಗಳೊಳಮರಿ ನಾನಾವಿಚಿತ್ರಚಿತ್ರದ ತೆಱದಿ |
ತೊಳಗೆ ಭೂಷಣಖಚಿತ ಮೌಕ್ತಿಕಮರೀಚಿ ಪಗಲೊಳುಜೊನ್ನಮಂಪ್ರಕಟಿಸೆ ||
ಥಳಥಳಿಸುವಂಗಲತೆಯೊಳು ಪುದಿದ ಸಕಲ ಪರಿ |
ಮಳಕೆಱಗುವಳಿಮಾಲೆ ಮೇಲೆ ಮಂಡಳಿಸಿ ನಿಲೆ |
ಕೆಲಬಲದ ಗದ್ದುಗೆಗಳೊಳು ಮಂಡಲಾಧೀಶರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಭೂಪನ ||೪೨೫||

ಮುಱಿದ ಮೀಸೆಗಳ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳ ಪಣೆಯ ಕ |
ತ್ತುರಿಯ ತಿಲಕದ ಮೈಯುಲೊಱೆದ ಗಂಧದ ಕಾಲ |
ಬಿರುದುತೊಡರಿನ ವಾಮಕರದಪೊಂಜರಪಣಿಯಬೆರಳಮಣಿಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ||

ಕೊರಳ ಹಾರದ ಕರ್ಣಭೂಷಣದ ಝಳಪಿಸುವ |
ಕರವಾಳ ಹೊಳಹುಗಳ ಬಳೆದ ಮುಡಹುಗಳ ಸಂ |
ಗರಧೀರ ರಾಜಸುಕುಮಾರರೊಪ್ಪಿರ್ದರವನೀಪಾಲನಿಕ್ಕೆಲದೊಳು ||೪೨೬||

ಕರೆದು ದಿನವಹಿವರ್ಗಮೊಸಾಂತಿಕಾದಿಗಳ |
ಬರೆದೋದಿ ಸರಿದೋಱು ಭೇದಕರ್ ಬಹುವಿಧದೆ |
ಪರಿಕಿಸಲೊಳಗುಗಾಣದಂತೆ ಛಿದ್ರಿಸಿತೆಗೆವಜಾಣ್ಮೆ ಕಡುನೈಜಮಾಗೆ ||
ಪರಮಲಂಜವೆ ತಮಗೆ ಜೀವನವದೆನಿಸೆ ಜ |
ಜ್ಜರದಿಂದಲೈಶ್ವರ್ಯಮಂ ಪಡೆದು ನೆಱೆ ಬಾಳ್ವ |
ಕರಣಿಕಶಿರೋಮಣಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಾವನಿಪನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೭||

ಶ್ರುತಿಶಬ್ದತರ್ಕವೇದಾಂತಾರ್ಥಕೋವಿದರ್ |
ಸುತಪುರಾಣಾಗಮವಿಚಾರನಿಪುಣರ್ ಸಮು |
ನ್ನತಕನಕಪೀಠದೊಳ್ ಬಳೆದ ಗಡ್ಡದ ರತ್ನಕುಂಡಲಯುಗಂಗಳೆಸೆವ ||
ಶ್ರುತಿಪುರಾಣಾಂಗ ಮೊದಲಹ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಮಾ |
ಶ್ರಿತಯಜ್ಞಸೂತ್ರ ಕಾಶೀಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಪಂ |
ಡಿತನಿಕರಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದವನಿಪಾಲಕನ ಬಲಗಡೆಯೊಳು ವಿಲಾಸದಿಂದ ||೪೨೮||

ವರದೇಶಕಾಲಶಾರೀರಸೂತ್ರಂಗಳಂ |
ಪರಿವಿಡಿಯೊಳಷ್ಟಮಸ್ಥಾನ ಭೇದಂಗಳಂ |
ಪರಿಕಿಸುತ ಸಕಲರೋಗಂಗಳ ನಿಧಾನಂಗಳಱಿದಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನು ||
ಹರುಷದಿಂ ಮಾಳ್ಪ ಸದ್ಧರ್ಮದಯೆದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ |
ಪರಮಶಿವಭಕ್ತಿನಿರ್ಮತ್ಸರಂಗಳೊಳೆಸೆವ |
ಉರುತರ ಸುವೈದ್ಯರೊಪ್ಪಿರ್ದರಾಬಿಜ್ಜಳಮಹೀಪಾಲನೋಲಗದೊಳು ||೪೨೯||

ನುಡಿದು ಪೊಗಳಿಸಿಕೊಂಬ ಪದಬಂಧರೀತಿಯಿಂ |
ಬಿಡದೆ ಬಲ್ಲವರ ತಲೆದೂಗಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಯಂ |
ಕೊಡಲೊಡನೆ ಪೂರಿಸುವ ಘಟಿಕಾಶತವನುಸುರುತಾಕ್ಷಣಂ ಮೆಚ್ಚುಗಳನು ||
ಪಡೆವ ನವರಸರಸಿಕರೆಸೆವ ಕರ್ಣಾಟಕದ |
ಬೆಡಗುಗಳ ಬಲ್ಲ ಸತ್ಕವಿಗಳೊಪ್ಪಿರ್ದರಾ |
ಪೊಡವಿಪಾಲಕ ಬಿಜ್ಜಳನ ಬಲದ ಕಡೆಯ ಮಣಿಮಯದ ಗದ್ದುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ||೪೩೦||

ಬಿರುದರಾಯರ ಗಂಡ ಬೇಡಿದರವರ್ಗೀವ |
ಗುರುದಾನರಾಧೇಯು ಶರನಿಧಿಸಮಾನ ಭಾ |
ಸುರಮಹಾಗಾಂಭೀರ್ಯ ತರುಣೀನಿಕಾಯಲೋಚನಕುಮುದಕುಲಶಶಾಂಕ ||
ಶರಣಾಗತಾನಂದಜಾತವನಜೈತ್ರ ಭೂ |
ವರಶಿಖಾಮಣಿ ಜೀವ ಬೊಮ್ಮಾಯು ನಿನಗೆಂದು |
ಕರವೆತ್ತಿಪೊಗಳ್ವ ಪಾಠಕರ ಕೈವಾರ ಕಿವಿಗಿಡಿದುದಾನೃಪಸಭೆಯೊಳು ||೪೩೧||

ನಿರುತದಿಂ ಭಗದತ್ತನೆಣೆ ಸುರೇಂದ್ರಂ ಸಾಟಿ |
ಕರಿಕಂದರಾರೋಹಣಕ್ಕಾಹವಕ್ಕೆಂದು |
ಬಿರುದುಕಡೆಯವ ಕಾಲೊಳಿಟ್ಟು ಪೊಗಳಿಸಿಕೊಂಬ ಧುರಧೀರಮಾವತಿಗರು ||
ಪರಿಕಿಪೊಡೆ ತಮಗೆ ರೇವಂತನೇ ಸರಿ ಧನೇ |
ಶ್ವರನೆ ಪಾಸಟಿ ಹಯಾರೋಹಣಕೆ ಸಂಗರಕೆ |
ದೊರೆಯೆ ಮಿಕ್ಕವರೆಂಬ ವೀರರಾವುತರಿರ್ದರವನೀಶನೋಲಗದೊಳು ||೪೩೨||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

ಎತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಿಗಮಂಗಳಿಂ ಪೊಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ಗಾಮಂಗಳಿಂ ಪೆಂಗಳಿಂ |
ದೆತ್ತನೋಡಿದೊಡೆ ನಗರಾಳಿಯಿಂ ಶಾಳಿಯಿಂ ದ್ರೋಣಾಮುಖಂಗಳಿಂದಂ ||
ಎತ್ತಲುಂ ಪತ್ತನಸಮಾಜದಿಂ ಭೂಜದಿಂ |
ದೆತ್ತಲುಂ ಖರ್ವಡನಿಕಾಯದಿಂ ಗೇಯದಿಂ |
ದೆತ್ತಂಮಡಂಬದ ಸಘಾಡದಿಂ ಖೇಡದಿಂದಾನಾಡಸಿರಿ ಮೆಱೆದುದು ||೪೩೩||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಗಳಿಂ ಮೆಟೆಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ತಳಗಳಿಂ ಕೊಳಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ರನ್ನದರೆಗಳಿಂ ಕೆಱೆಗಳಿಂ ಪರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳಿಂದಂ ||
ಅಲ್ಲಗಲ್ಲಿಗೆ ತೋರ್ಪ ಗಿರಿಗಳಿಂ ಕರಿಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ನೆಱೆದ ಶುಕಗಳಿಂ ಪಿಕಗಳಿಂ |
ದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಗವಾಸ್ಪದಗಳಿಂ ನದಗಳಿಂದಾದೇಶಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೩೪||

ಕಂಜಕುಮುದಂಗಳಿಲ್ಲದ ಸರಂ ಸರದಿಂದ |
ರಂಜಿಸದ ಶುಕಪಿಕಂ ಶುಕಪಿಕಂಗಳಿಗೆ ಫಲ |
ಮಂಜರಿಯನೀಯದಿಹ ಮಾವು ಮಾವುಗಳನಪ್ಪದಬಳ್ಳಿಬಳ್ಳಿಗಳೊಳು ||
ಮಂಜುಳಧ್ವನಿಗೊಡದ ಪಱಿಮೆಗೆ ಪಱಿಮೆಗೆ ಸಂತ |
ಸಂ ಜನಿಸದರಲರಲ ನವಪರಿಮಳಂಗಳಿಂ |
ದಂ ಜಡಿಯದೆಳಗಾಳಿಯೆಳಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದಿಹ ಬನವಿಲ್ಲವಾನಾಡೊಳು ||೪೩೫||

ಒಱೆಯದ ರಸಂಗಳಂ ಚಂದ್ರಕಾಂತಂಗಳಂ |
ಮೆಱೆಯದ ಧರಂಗಳಂ ಕಿವಿಗಮೃತಸಾರಮಂ |
ಕಱೆಯದ ಸೊರಂಗಳಂ ದುರ್ನೀತಿದುರ್ಮಾರ್ಗದುಷ್ಕೀರ್ತಿಸಂತತಿಯನು ||
ತೊಱೆಯದ ಜನಂಗಳಂ ಸುರಪುರೋದ್ಯಾನಮಂ |
ಜಱೆಯದ ಬನಂಗಳಂ ಜಾತಿವೈರಂಗಳಂ |
ಮಱೆಯದ ಮೃಗಂಗಳಂ ಕಾಣೆನಾದೇಶದೊಳಗೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೬||

ದೇವಮಾತೃಕನದೀಮಾತೃಕದೊಳಂ ಬೆಳೆವು |
ದಾವ ಚೋದ್ಯಂ ಗಿಳಿ ಕರ್ದುಂಕಿದೊಡೆ ಬಿದ್ದನಿದು |
ಮಾವಣ್ಣತನಿರಸದ ಕಾಲ್ಗಳಂ ಬೆಳೆವುವಾಗಾಳಿಯಲಿದೋಸರಿಸುವ ||
ತೀವಿದೆಳನೀರ ಕಬ್ಬಿನ ಸಾರದಿಂ ಬೆಳೆವು |
ವಾವಗಂ ಪಾಮರೀಮುಖಶಶಿಗೊಸರ್ವಿಂದು |
ಗ್ರಾವನಿರ್ಮಳಜಲದ ಪೂರದಿಂ ಬೆಳೆಯುತಿಹ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕಣ್ಗೆಸೆದುವು ||೪೩೭||

ಶಾಲಿಗೆಱಗಿದ ಗಿಳಿಗಳಂ ಸೋವ ಪಾಮರೀ |
ಜಾಲದೊಂದುಲಿಪುಮಂ ಕೋಕಿಲನಿನಾದಮೆಂ |
ದೇಳಿದಂಗೈದು ತೊಲಗದೆ ನಿಂದ ಕೀರಾಳಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತೇನೆಂಬೆನು ||
ಭೂಲಲನೆಗಾಕಳವೆ ಪ್ರಸವೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸಂ |
ಮೇಳಿಸಿದ ಕೆಂಪುಗೂಡಿದ ಪಸುರುವಟ್ಟೆಯ ವಿ |
ಶಾಲವಸನದ ಮುಸುಕಿದೆಂಬಿನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನಚ್ಚರಿಯನು ||೪೩೮||

ಪಲವುಕಾಲಂ ಬೆಳೆದಿದೇಂ ಫಲಂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ |
ತಲೆಗೊಯ್ಸಿಕೊಂಬುದೆಂದುಂ ಬಿಡದೆನುತ ನಾಣ್ಚಿ |
ತಲೆವಾಗಿದುವೊ ಪುತ್ರಮೋಹದಿಂ ಪ್ರತಿದಿನಂ ತನ್ನ ನೋವಂ ನೋಡದೆ ||

ಸಲಹಿದೀ ಭೂದೇವಿಗೆಂ ನಮಿಸಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂ |
ನಲಿದು ಬಾಗಿದುವೊ ಪೇೞೆಂಬಿನಂ ಕಿಕ್ಕಿಱಿದ |
ಫಲಭಾರದಿಂ ಕೊರಳ್ವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿರ್ದ ಶಾಲಿಗಳ್ ಕರಮೆಸೆದುವು ||೪೩೯||

ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಗಾಣದೊಳಱೆದು |
ಹಿಂಡಿ ರಸಮಂ ತೆಗೆದು ಕಾಸಿಕಾಲ್ದುಳಿಯಲ್ಕೆ |
ಖಂಡಶರ್ಕರೆಯಾದುವೇಗ್ಯೈದೊಡಂ ಸುಗುಣಮಂ ಬಿಡದ ಸುಜನರಂತೆ ||
ದಿಂಡುರುಳ್ಚಿದೆವಾಳ್ದಗಿದಿರಾದರಂ ಸುಕೋ |
ದಂಡರೂಪಿಂ ಸ್ವಾಮಿಹಿತಕೆಂದು ತಮ್ಮೊಳು |
ದ್ದಂಡತೆಯ ಬಿರುದೆತ್ತಿತೆನೆಸೋಗೆವಸುರಕಬ್ಬಿನಕೊಂಬುಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೦||

ಸುರಿದ ಶಾಲ್ಯನ್ನರಾಶಿಗಳ ಘೃತಪೂರಿತದ |
ಹರವಿಗಳ ಸೂಪಾದಿಶಾಕಸಂತತಿಯ ಪರಿ |
ಪರಿಯಪಚ್ಚಡಿಯುಪ್ಪುಗಾಯ್ಭಕ್ಷ್ಯಪರಮಾನ್ನಬಹುವಿಧದಶೀಖರಣೆಯ ||
ತರತರದ ದಧಿದುಗ್ಧತಕ್ರದಿಂ ಪುದಿದ ಕೊ |
ಪ್ಪರಿಗೆಗಳನುಂಡುಂಡು ಪೋಪ ನಡೆತಪ್ಪ ಪಥಿ |
ಕರ ನೆಱವಿಗಳ ಸತ್ರದಾಲಯಂ ರಂಜಿಸಿದುದಾಪಥದೊಳೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೧||

ಮುಂತೆಸೆದುದಾಗಳಾ ಘನವಿಭವದಿಂ ಮುಕ್ತಿ |
ಕಾಂತೆಯರಮನೆಯಂತೆ ಪುಣ್ಯದಾಲಯದಂತೆ |
ಸಂತತಂ ಶೈವನೇಮದ ಕೋಶಗೃಹದಂತೆ ಧರೆಯ ಮುಖಕಮಲದಂತೆ ||
ತಿಂತಿಣಿಯೊಳೆಸೆವ ಸೌಧಂಗಳ ಮರೀಚಿ ಗಗ |
ನಾಂತಮಂ ಚುಂಬಿಸಲ್ ಸಕಲ ಸೌಭಾಗ್ಯಮಂ |
ತಾಂ ತಳೆದ ಪಟ್ಟಣಂ ಕಲ್ಯಾಣಮೆಸೆವ ಜಾಣರ ತಾಣಮೊಪ್ಪಿರ್ದುದು ||೪೪೨||

ಪೊಸತೆಂಗು ಕೌಂಗು ಹೇರಿಳೆ ಕಿತ್ತಿಳೆಗಳು ಶೋ |
ಭಿಸುವಂಜೆ ಕೊಂಜೆ ಪೂವಂಡು ಗಿಳಿವಿಂಡು ರಂ |
ಜಿಸುವ ಕಾದಲರೆಲರ್ ಸವಿಮಾವು ಪೂವು ಬಕುಳಂ ಮುಕುಳವೊಪ್ಪುವಕೊಳಂ ||
ಮಿಸುಪ ನಳಿನಂ ಪುಳಿನಮಂ ತುಂಬಿ ತುಂಬಿ ರಾ |
ಜಿಸುವಶೋಕಂ ಕೋಕಮಾದಾಡಿಮಂ ಹಿಮಂ |
ದೆಸೆಗಂಪು ಸೊಂಪು ಪೆಂಪಿಂದಾಪುರೋಪವನಮೆಸೆದಿರ್ದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೩||

ಸೋರ್ವ ರಸವಣ್ಗಳಂ ತಾಳ್ದ ಚೂತಂ ತುದಿಗೆ |
ಪರ್ವಿದೆಲೆವಳ್ಳಿಯಿಂದೆಸೆವ ಪೂಗಂ ನಾಡೆ |
ಕೊರ್ವಿ ತಿಂತಿಣಿವಣ್ಗಳಾಂತ ಕದಳಂ ಬೀಡೆವಣ್ಬೆರೆದದಾಡಿಮಚಯಂ ||
ಬೇರ್ವೆರಸಿ ತುದಿವರಂ ಕಾತ ಪನಸಂಗಳೆಳ |
ನೀರ್ವೊನಲುಮಂ ಕಱೆವ ತೆಂಗು ಕಿಸುವಣ್ಮಸುಕಿ |
ತೋರ್ವ ನಾರಂಗಜಂಬೀರವಿನಿತುಂ ನಾಡೆ ಸರ್ವಕಾಲಂ ಕುಂದವು ||೪೪೪||

ಸುರವನದೊಲಾಂ ಸುಡಿಸಿ ಕೊಂಡೆನೇ ನಾಡೆ ದಶ |
ಶಿರನ ವನದಂತೆ ಕಪಿಯಿಂ ಭಂಗವಡೆದೆನೇ |
ನಿರುತಮಾಧನದವನದಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾದೆನೇ ||
ಸರಿಯೆ ಲೋಕದ ವನಂ ತನಗೆಂಬ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂ |
ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳಿಂದೆ ಪರಪುಟ್ಟನಿಂದೆ ಬಿ |
ತ್ತರಿಸಿ ಪಾಡಿಸಿ ಪೊಗೞಿಪಂತೆ ಪುರಮಂ ಬಳಸಿದುಪವನಂ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದು ||೪೪೫||

ನವಿಲ ನಟನೆಯೆ ನರ್ತನಂ ಮೊಱೆವ ತುಂಬಿಗಳ |
ರವಮೆ ಗೀತಂ ಕೋಕಿಲಧ್ವನಿಯೆ ವಾದ್ಯಮೊ |
ಪ್ಪುವ ಮರುತನಿಂಕೆದರ್ವಕುಸುಮಂಗಳೆಸೆವ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಗಳಂದಮಾಗೆ ||
ನವಪಾತ್ರಮಂ ವಸಂತಂ ತಿದ್ದಿ ತಂದಂಗ |
ಭವನ ಮುಂದಾಡಿಸಲ್ ಸವೆದಿರ್ದ ಸಲ್ಲಾಸ್ಯ |
ಭವನದಂತೊಪ್ಪಿರ್ದುದುಪವನಂ ಜನಪದದ ಜನರಿಗಚ್ಚರಿಯಿೞಾಯುತ ||೪೪೬||

ಸರಸಿಯೊಳಗಾಡುವರಸಂಚೆಯಿಂ ಕೊಂಚೆಯಿಂ |
ಬಿಱಿವ ಮುಗುಳ್ಗೆಱಗುವ ಮದಾಳಿಯಿಂ ಗಾಳಿಯಿಂ |
ವರಫಲವನುಂಬ ಪೊಕ್ಕುಳಿಗಳಿಂ ಗಿಳಿಗಳಿಂ ಲತೆವನೆಗಳೋವರಿಯೊಳು ||
ಹರುಷದಿಂದೊಪ್ಪುವ ಜನಾಳಿಯಿಂ ಕೇಳಿಯಿಂ |
ಮೊಱೆವ ನಾನಾಪಕ್ಷಿ ಜಾಳದಿಂ ಮೇಳದಿಂ |
ದರಲ್ವ ಪೂಗಳ ಸೊಗಸುಗುಂಪಿನಿಂ ಪೆಂಪಿನಿಂ ವನವನಂಗಳ್ ಮೆಱೆದುವು ||೪೪೭||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಲತಾಮಂಟಪಂಗಳು ನೋಡ |
ಲಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ತಳಿರ ಚಪ್ಪರಂಗಳು ಬೞಿ |
ಕ್ಕಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಪೂಗಳಿಂ ಸಮೆದು ತೋರ್ಪ ಚಾವಡಿ ಮಲಗುಮಾಡಂಗಳು ||

ಅಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಮೂಡುವೆಟ್ಟು ತಳಿರುಯ್ಯಲೆಗ |
ಳಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರ ಕಾಲ್ಗಳಱಿವಟ್ಟಗೆಗ |
ಳಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಿಂತು ಸಾಹಸ್ರಯೋಜನವನ ಕಣ್ಗೆಸೆದುದೇನೆಂಬೆನು ||೪೪೮||

ತಳಿರ ಗುಡಿ ತೋರಣದ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದೆಡೆಗೆಡೆಗೆ |
ತೊಳಪ ಮುಕುಳದ ಮಕರತೋರಣಗಳಿಂದೆ ಪೂ |
ಗಳ ಕುಱುಜು ದೊಡ್ಡ ಮೇರುವೆಗಳಿಂದವಱನೆಲೆನೆಲೆಗಳೊಳು ಕಂಗೊಳಿಸುವ ||
ನಲಿದು ನರ್ತಿಸುವ ಪೂವಲಿಗೆದರ್ವ ಕಲಿತ ಪರಿ |
ಮಳಜಲಂಗಳನೆ ಜೀರ್ಕೊಳವಿಯಿಂದಿಸುವ ಪೂ |
ಗಳ ಬೊಂಬೆಗಳ ಸಾಲ್ಗಳಿಂದ ಚೆಲ್ವಾದುದಾಬನಮದೇಂ ವರ್ಣಿಸುವೆನು ||೪೪೯||

ಸುಭಾಷಿತ.

ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪುರಾತನ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ಲೋಕಕ್ಕೆ ನೀತಿಬೋಧಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇರತಕ್ಕ ಪದ್ಯಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾದ ಕಾವ್ಯಪರಿಚಯವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ ಪಂಡಿತರೂ ಕವಿಗಳೂ ತಮ್ಮ ಅನುಕೂಲ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರಲೂ ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಸುಭಾಷಿತ, ಸುಭಾಷಿತಮುಕ್ತಕ, ಕಾವ್ಯಸಾರ, ಶತಕ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವರು. ಇಂಥ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ "ಸುಭಾಷಿತ" ವೆಂಬುದೂ ಒಂದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ಮುಂದೆ ಮಾದಿರಿಗಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

ಸುಭಾಷಿತ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

ಕಂ || ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಂದೆ ಬಾಲ್ಯದೊ |
ಳಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆಗಳನಱಿಪದಿರ್ದೊಡೆ ಕೊಂದಂ ||
ಲಕ್ಕಧನಮಿರಲು ಕೆಡುಗುಂ |
ಚಿಕ್ಕಂದಿನ ವಿದ್ಯೆ ಪೊರೆಗು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೦||
ಬರೆಯದ ಕೈ ಬಂಧುಗಳಂ |
ಪೊರೆಯದ ಕೈ ಸುತರನೆತ್ತಿ ಕೊಂಡಾಡದ ಕೈ ||
ಕರೆದು ಬುಧರ್ಗೀಯದ ಕೈ |
ಮರಗೈ ಮರುಳ್ಗೈಗಳಂತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೧||

ಓದದ ಬಾಯಮೃತಾನ್ನವ |
ನೋದದ ಬಾಯ್ ಸಜ್ಜನರ್ಕಳಂ ಪ್ರಿಯದಿಂದಂ ||
ಆದರಿಸದ ಬಾಯದು ತಾಂ |
ಮೇದಿನಿಯೊಳ್ ಬಿಲದ ಬಾಯೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೨||

ಬರೆವುದು ವಾಚಿಪುದಲಸದೆ |
ಪರಿಚಾರಿಪುದಲ್ಲಿಗಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲನಿಬರೊಳಂ ||
ಸರಸಪ್ರಸಂಗಗೆಯ್ಯಲು |
ಸರಸಿಜಭವರಾಣಿಯೊಲಿಯದೇಂ ಮಾಣ್ದಪಳೇ ||೪೫೩||

ಓದಿನೊಳಲ್ಲದೆಯಿಹಪರ |
ಸಾಧನಸಂಪತ್ತು ಮಾಗದದು ಕಾರಣದಿಂ ||
ಓದುವುದು ಸಕಲಶ್ರುತಮಂ |
ಭೇದಿಸಲಳವಪ್ಪುದಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೪||

ಮ|| ಸ್ರ|| ಇದು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ಥಾನಮಾಪಜ್ಜಲಧಿಗಿದು ಮಹಾಯಾನಪಾತ್ರಂ ನಿಯೋಗ |
ಕ್ಕಿದು ಮುಖ್ಯಂ ಕಳ್ದುಕೊಂಬಂಗರಿದು ಹೃದಯಸುಸ್ಥಾಯಿತಾಂ ಸರ್ವಧರ್ಮ ||
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಂ ರಾಜವಶ್ಯಕ್ಕಿದು ಗುರುಪದಮುತ್ತುಂಗಮಾಂಗಲ್ಯಕಾರ್ಯ |
ಕ್ಕಿದುಮೂಲಸ್ತಂಭವಾದತ್ತಿಳೆಗೆ ಮಿಗಿಲು ವಿದ್ಯಾಧನಂ ಸಾರಮಲ್ತೆ ||೪೫೫||

ಚಂ || ಮುಱಿದು ನರಾಧಿಪಂಗೆ ಕೊಳಬಾರದು ಕಿಚ್ಚಿನೊಳೆಯ್ದೆ ಬೇಯದಿ |
ತ್ತರೆ ಮಗುಳ್ದುತ್ತರೋತ್ತರದೆ ಪೆರ್ಚುವುದಕ್ಕರ ವಿದ್ಯೆ ನೀರೊಳಂ ||
ನೆರೆಯದು ಗಾಳಿಯಿಂ ಕೆಡದು ತಸ್ಕರ ಬಾಧೆಗಸಾಧ್ಯವಿಂತಿದಂ |
ಪಿರಿಯರು ನಿಚ್ಚಮೋದುವುದು ಪೋದಲಿಹಕ್ಕೆ ಪರಕ್ಕೆ ಸಾಧನಂ ||೪೫೬||

ಕಂ || ಕಿಱಿದಾದ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಲಿ |
ಮೆಱೆವುದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಗುಣಗಳಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ಬಱಿತೆಯ ನೀರಾದೊಡೆ ತಾಂ |
ಬಱಿನಂ ಪಿಂಗಿಸದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೫೭||

ಪಲವೋದನೋದಿ ಮನಮಂ |
ಪೊಲಗೆಡಿಸಲದೇಕೆ ಕಿಱಿದಱಿಂ ನಿಜತತ್ವದ ||
ನೆಲೆಯುಮನಱಿದೊಡೆ ಸಾಲದೆ |
ಸಲೆ ಬೆಳಗುವ ಗಗನದಗಲಮೇ ರವಿಬಿಂಬಂ ||೪೫೮||

ಸುಭಾಷಿತ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

ಕಂ || ನೀತಿಗಳು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ |
ಖ್ಯಾತಿಗಳಱಿವುಳ್ಳ ರಸಿಕಬುಧಜನಚಿತ್ತ ||
ಪ್ರೀತಿಗಳು ದುಃಖತಿಮಿರ |
ಜ್ಯೋತಿಗಳೆಂದೆನಿಸುತಿಹವು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೫೯||

ನೀತಿಯಲಿ ನಡೆಯಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಮಾತಂ ಪರಹಿತವ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡೆ ಸುಜನ ||
ಪ್ರೀತಿಯನು ಮಾಡಬಲ್ಲೊಡೆ |
ಯಾತಂಗರಿದುಂಟೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೦||

ಗುರು ದೈವಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ |
ತರುಣಿಗೆ ಪತಿ ದೈವಮುೞಿದ ಮನುಜರ್ಗೆಲ್ಲಂ ||
ಪೊರೆವನೆ ದೈವಂ ಜಗದೊಳ |
ಗರಸಿಂಗಂ ಪ್ರಜೆಯೆ ದೈವಮೆಲೆ ಗುಣರತ್ನಾ ||೪೬೧||

ವಚನದೊಳಿಹಪರಸುಖಮುಂ |
ವಚನದೊಳಂ ದೈವಗತಿಯುಂ ದುರ್ಗತಿಯಕ್ಕುಂ ||
ವಚನದೊಳರಿಮಿತ್ರತೆಯುಂ |
ವಚನಾಮೃತದಿಂದೆ ತುಷ್ಟನೀಶ್ವರನಱಿಯಾ ||೪೬೨||

ನಡೆವೆಡೆಯೊಳ್ ನುಡಿವೆಡೆಯೊಳ್ |
ಕೊಡುವೆಡೆಯೊಳ್ ತನಗೆ ನಿಂದೆ ಪೊರ್ದದ ತೆಱದಿಂ ||
ನಡೆವುದು ನುಡಿವುದು ಕೊಡುವುದು |
ಪಡೆವುದು ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯಂ ವಿದಗ್ಧಲಲಾಮಾ ||೪೬೩||

ಆಡಿದ ಜಾಣ್ನುಡಿಯಂ ಕೊಂ |
ಡಾಡಿ ಕರಂ ಮೆಚ್ಚ ಬಲ್ಲ ಸಜ್ಜನರೊಳ್ ಮಾ ||
ತಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಪುರುಷಂ |
ಮೂಢರೊಳಾಡುವುದೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೪||

ರಾಗರಸ ಮಿಗಲು ಸಭೆ ತಲೆ |
ದೂಗಲು ತಾ ನುಡಿಯಬಲ್ಲೊಡದನುಡಿಯಿನಿಸೊಂ ||

ದಾಗದಿರೆ ಸ್ವೈತು ಮಾಗಿಯೆ |
ಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೫||

ಚಂ || ಕಡದನವಿತ್ತವಸ್ಥಿರನ ಪೆಂಪು ಕೃತಘ್ನನ ಸತ್ಯ ಮೋಹಮಂ |
ಬಿಡದನ ಯೋಗ ವಂಚುವನ ಧೀರತೆ ಕೊಲ್ವನ ಧರ್ಮವಿಚ್ಛೆಯಿಂ ||
ನಡೆವನ ಕಾರ್ಯ ಲುಬ್ಧಕನ ಮಿತ್ರತೆ ನೀತಿವಿಹೀನನಾಶ್ರಯಂ |
ಬಡವನ ಯೌವನಂ ಕಡೆಗೆ ನಿಷ್ಫಲವೈ ಸುಜನೈಕಬಾಂಧವಾ ||೪೬೬||

ಕಂ || ಸಾರಗುಣಿಯೊಡನೆ ದುರ್ಗುಣಿ |
ಭೋರನೆ ಸಲೆ ಪೂಜ್ಯನಹನದೆಂತೆನೆ ಮುಡಿಯೊಳ್ ||
ಸೌರಭ್ಯಕುಸುಮಸಂಗದಿ |
ನಾರುಂ ಸಲುವಂತೆ ಸುಗುಣರತ್ನಕರಂಡಾ ||೪೬೭||
ಎನಿತು ಜನವಿರ್ದೊಡೇಂ ತ |
ನ್ನನುವಱಿದವನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ ಶೂನ್ಯಂ ||
ಘನತರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದೊ |
ಡೆನಿತೌಷಧ ವಿರ್ದೊಡೇನು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೬೮||
ಸಲ್ಲದ ಬವರಮುಮಂ ತನ |
ಗಲ್ಲದ ನಂಟರುಮನಿಚ್ಛೆಯಱಿಯದ ಸತಿಯಂ ||
ಹೊಲ್ಲಹವ ನುಡಿವ ಮನುಜರ |
ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಡುವುದು ವಿವೇಕಚಿಂತಾರತ್ನಾ ||೪೬೯||
ಆಗದರ ಮನವ ಕಂಡೊಡೆ |
ಬೇಗನೆ ತೊಲಗುವುದು ತೊಲಗಿದಿರ್ದೊಡೆ ಮತ್ತಾ ||
ನಾಗರ ಹೆಡೆನೆಟಿಲಾಸೆಗೆ |
ಪೋಗಿ ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆನೆಂಬ ಕಪ್ಪೆವೊಲಕ್ಕುಂ ||೪೭೦||

ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಕವಿಗೆ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಅಥವಾ ಸೋಮನಾಥ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಸುಮಾರು ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನು ಗೋದಾವರಿ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಪಾಲ್ಕುರಿಕೆಯೆಂಬ ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಈತನು ಆರಾಧ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿದ್ದು, ಲಿಂಗವಂತ ಮತವನ್ನು ತೆನುಗು ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡು

ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಜ್ಜುಗಿಸಿ, ಬಸವ ಪುರಾಣವನ್ನು ತೆನುಗು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲದೆ, ಈತನು ಗಣಸಹಸ್ರನಾಮವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶೈವಗ್ರನ್ಥವನ್ನೂ ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡನು. ಈತನು ಬರೆದ ತೆನುಗುಬಸವಪುರಾಣವೇ ೧೩೬೯ ರಲ್ಲಿ ಭೀಮಕವಿಯಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಬಸವಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಶಿವಶರಣರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ದೀಪದಕಲ್ಲಿಯ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಕೂಡ ಈತನು ಬರೆದಿರುವಂತೆ ಕಿಂವದಂತಿ ಇದೆ. ಈತನ ಇಷ್ಟಲಿಂಗವು ಪುಲಿಗಿರಿನಗರದಲ್ಲಿರುವುದು. ಈತನು ಕಲ್ಲೆಯ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲವಾದನು.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮಾದರಿಗಾಗಿ ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಈ ಶತಕದ ಪದ್ಯಗಳು ರಾಜನೀತಿ, ಲೋಕೋಕ್ತಿ, ಜನಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿರುವ ನಡೆವಳಿಕೆ ಈ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಾಮಾನ್ಯ ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ ಜನಗಳಿಗೆ ಅಭಿರುಚಿ ಹೆಚ್ಚು.

---

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತ.

ಕೆಲವಂ ಬಲ್ಲವರಿಂದೆ ಕಲ್ತು ಕೆಲವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಂ ಕೇಳುತುಂ |
ಕೆಲವಂ ಮಾಳ್ಪವರಿಂದೆ ಕಂಡು ಕೆಲವಂ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂ ನೋಡುತುಂ ||
ಕೆಲವಂ ಸಜ್ಜನಸಂಗದಿಂದಲರಿಯಲ್ ಸರ್ವಜ್ಞನಪ್ಪಂತೆ ಕೇಳ್ |
ಪಲವುಂ ಪಳ್ಳ ಸಮುದ್ರಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೧||

ಇಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ವೀರನಾಗು ಧರೆಯೊಳ್ ನಾನಾಚಮತ್ಕಾರಮಂ |
ಅಱಿಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಮಂತ್ರಿಯಾಗು ವಿಭುವಾಗಾರೆಂದೊಡಂ ಕೋಪಮಂ ||
ತೊಱೆಯಲ್ಬಲ್ಲೊಡೆ ಯೋಗಿಯಪ್ಪುದರಿಷಡ್ವರ್ಗಂಗಳಂ ಗೆಲ್ದೊಡಂ |
ತೆಱಬಲ್ಲಪೋರ್ಣೆಯಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೨||

ಕೊಡಬೇಕುತ್ತಮನಾದವಂಗೆ ಮಗಳಂ ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ ದಾನಮಂ |
ಬಿಡಬೇಕ್ಕೈ ಧನಲೋಭಮಂ ಸ್ವಜನದೊಳ್ ದುಷ್ಟಾತ್ಮರೊಳ್ ಗೋಷ್ಠಿಯಂ ||
ಇಡಬೇಕೀಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿರಸಮಂ ವಿಶ್ವಾಸಮಂ ಸ್ವಾಮಿಯ |
ಲ್ಲಿಡಬೇಕಿದುರ್ಗುಣಬೇಕೆಲ್ಕೆ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೩||

ಮಡೆಯಂಗುತ್ತಮವಿದ್ಯೆ ಬಿಟ್ಟ ಕುರುಡಂಗಂ ಮಾರ್ಗವೇ ಬಿಟ್ಟಕೇಳ್ |
ಬಡವಂಗೆಲ್ಲರ ವೈರ ಬಿಟ್ಟ ಜಡದೇಹಂಗುಜ್ಜುಗಂ ಬಿಟ್ಟ ಮು ||

ಪ್ಪಡಿಸಿಪಾರ್ಥಗೆ ಪೆಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟ ರುಣವೇ ಪೆರ್ಚಿಟ್ಟ ಮೂಲೋಕದೊಳ್ |
ಕಡುಲೋಭಂಗಿಡೆ ಬಿಟ್ಟವೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೪||

ಪ್ರಜೆಯಂ ಪಾಲಿಸಬಲ್ಲೊಡಾತನರಸಂ ಕೈಯ್ಯಾಸೆಯಂ ಮಾಡದಂ |
ನಿಜಮಂತ್ರೀಶ್ವರ ತಂದೆತಾಯ ಸಲಹಲ್ಬಲ್ಲಾತನೇ ಧಾರ್ಮಿಕಂ ||
ಭಜಕಂ ದೈವದೆ ಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ಭಟಂ ನಿರ್ಭೀತ ತಾನಾದವಂ |
ದ್ವಿಜನಾಚಾರತೆಯುಳ್ಳವಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೫||

ಸರಿಯೇ ಸೂರ್ಯಗೆ ಕೋಟಿ ಮಿಂಚುಬುಱುಂಗಳ್ ನಕ್ಷತ್ರವೆಷ್ಟಾದೊಡಂ |
ದೊರೆಯೇ ಇಂದುಗೆ ಜೀವರತ್ನಕೆಣೆಯೇ ಮಿಕ್ಕಾದ ಪಾಷಾಣವಾ ||
ಉರಗೇಂದ್ರಂಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿಹುದೆ ಮಿಕ್ಕಾದಾಪಸರ್ಪಾವು ಸ |
ಕ್ಕರೆಗುಪ್ಪಂ ಸರಿಮಾಳ್ಪರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೬||

ಹಿತವಂ ತೋಱುವನಾತ್ಮಬಂಧು ಪೊರೆವಾತಂ ತಂದೆ ಸಾಧ್ವೀ ಸ್ತ್ರೀದಾ |
ಸತಿಯೇ ಸರ್ವಕೆ ಸಾಧನಂ ಕಲಿಸಿದಾತಂ ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ ಗುರು ||
ಮತಮಾರ್ಗಂಬಿಡದಾತ ಸುವ್ರತಿ ಮಹಾಸದ್ವಿದ್ಯೆಯೇ ಪುಣ್ಯದಂ |
ಸುತನೇ ಸದ್ಗತಿದಾತನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೭||

ಧರೆ ಬೀಜಂಗಳ ನುಂಗೆ ಬೇಲಿ ಹೊಲನೆಲ್ಲಂ ಮೇದೊಡಂ ಗಂಡ ಹೆಂ |
ಡಿರನತ್ಯುಗ್ರದೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಲ್ ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಭೂಪಾಲಕಂ ಬಾಧಿಸಲ್ ||
ತರುವೇ ಪಣ್ಗಳ ಮೆಲ್ಲೆ ಮಾತೆ ವಿಷಮಂ ಪೆತ್ತರ್ಭಕಂಗೂಡಿಸಲ್ |
ಹರ ಕೊಲ್ಲಲ್ ಪೆಱ ಕಾವನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೮||

ಚರಿಪಾರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿಗೊಂದುತರು ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ ಫಲಂ ತೀವಿದಾ |
ಮರಗಳ್ ಪುಟ್ಟವೆ ಪುಷ್ಪವೊಂದು ಬಳಲಲ್ ಭೃಂಗಕ್ಕೆ ಪೂವಿಲ್ಲವೇ ||
ದುರುಳಂ ಸತ್ಕವಿಗೊರ್ವಗರ್ಪ್ಪೆ ಪುಸಿಯಂ ತಾಂಪೇೞ್ದೊಡೇಂ ಲೋಭದಿಂ |
ಧರೆಯೊಳ್ ದಾತರು ಪುಟ್ಟರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೭೯||

ಉಡುರಾಜಂ ಕಳೆಗುಂದಿ ಪೆರ್ಚಿದಿಹನೇ ನ್ಯಗ್ರೋಧಬೀಜಂ ಕಿಲಂ |
ಸಿಡಿದುಂ ಪೆರ್ಮರನಾಗದೇ ಎಳಗಱುಂ ಎತ್ತಾಗದೇ ಲೋಕದೊಳ್ ||
ಮಿಡಿ ಪಣ್ಣಾಗದೆ ದೈವದೊಲ್ಮೆಯಿರಲಾ ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಪೇೞ್ |
ಬಡವಂ ಬಲ್ಲಿದನಾಗನೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೦||

ಉಣದಿರ್ಪಾಧನಮಿರ್ದೊಡೇನು ಸುತನಿರ್ದೇಂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾಗದಾ |
ಪೊಣಗಲ್ಪ್ಪೆಂಗೆ ಬಾರದಿರ್ದ ಮಱೆ ತಾಂ ಬಂದೇನದಾಪತ್ತಿನೊಳ್ ||
ಮಣಿದುಂ ನೋಡದ ಬಂಧುವೇತಕೆಣಿಸಲ್ ಕಾಲೋಚಿತಕ್ಕೈದಿದಾ |
ತೃಣವೇ ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೧||

ಕವಿಯೇ ಸರ್ವರೊಳುತ್ತಮಂ ಕನಕವೇ ಲೋಹಂಗಳೊಳ್ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಜಾ |
ಹ್ನವಿಯೇ ತೀರ್ಥದೊಳುನ್ನತಂ ವಸನದೊಳ್ ಶುಭ್ರಾಂಬರಂ ವೆಗ್ಗಳಂ ||
ರವಿಯೆಲ್ಲಾಗ್ರಹಕಂ ವರಂ ರಸಗಳೊಳ್ ಶೃಂಗಾರವೇ ಬಲ್ಮೆ ಕೇಳ್ |
ಶಿವನೇ ದೈವ ಜಗಂಗಳೊಳ್ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೨||
ರವಿಯಾಕಾಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ರಜನಿಗಂ ಚಂದ್ರಂ ಮಹಾಭೂಷಣಂ |
ಕುವರಂ ವಂಶಕೆ ಭೂಷಣಂ ಸರಸಿಗಂಭೋಜಾಳಿ ತಾಂ ಭೂಷಣಂ ||
ಹವಿಯಜ್ವಾಳಿಗೆ ಭೂಷಣಂ ಸತಿಗೆ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವೇ ಭೂಷಣಂ |
ಕವಿಯಾಸ್ಥಾನಕೆ ಭೂಷಣಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೩||
ಅತಿಗಂಭೀರನುದಾರ ಧೀರನುರುಧೀಸಂಪನ್ನ ಸತ್ಯಾತ್ಮನೂ |
ಜಿತ ನಾನಾಲಿಪಿಭಾಷೆಯೊಳ್ ಪರಿಚಿತಂ ಲಂಚಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಾಡದಾ ||
ವ್ರತಸದ್ಧರ್ಮ ವಿಚಾರಸಾರ ಚತುರೋಪಾಯಂಗಳಂ ಬಲ್ಲನ |
ಪ್ರತಿಕಾರ್ಯಂ ವರಮಂತ್ರಿಯೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೪||
ಸುರೆಯಂ ಸೇವಿಸುವಾತ ಬಲ್ಲನೆ ಮಹಾಯೋಗೀಂದ್ರರೆಂದೆಂಬುದಂ |
ದೊರೆಯೋಳ್ ತೇಜವನಾಂತವಂ ಬಡವರಂ ತಾಂ ಕಾಣ್ಬನೇ ಕಣ್ಗಳಿಂ ||
ಪಿರಿಯರ್ ಮಾನಿತರೆಂದು ಕಾಣ್ಬನೆ ಮಹಾದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯೆಂತಾದೊಡಂ |
ದುರುಳಂ ಬಲ್ಲನೆ ಬಾಳ್ವರಂ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೫||
ಪೊಡೆಯೊಳ್ ತುಂಬಿರೆ ಪಂಕಮೇಲೆ ತೊಳೆಯಲ್ ತಾಂ ಶುದ್ಧನೇನಪ್ಪನೇ |
ಕಡುಪಾಪಂ ಬಲ್ಃವಿಾಯಲಾತ ಶುಚಿಯೇ ಕಾಕಾಳಿಯೇಂ ವಿಾಯವೇ ||
ಗುಡಪಾನಂಗಳೊಳಿರ್ದ ಬೇವಿನ ಫಲಂ ಸ್ವಾದಪ್ಪುದೇ ಲೋಕದೊಳ್ |
ಮಡಿ ತಾಂ ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತಮೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೬||
ಕುಲದೊಳ್ ಕೂಡರು ಕೂಸನೀಯರು ನೃಪರ್ ನಿಷ್ಕಾರಣಂ ದಂಡಿಪರ್ |
ಪೊಲಿಲೊಳ್ ಸೇರಲು ಪೋರುಗೈದು ಸತಿ ತಾಂ ಪೋಗಟ್ಟುವಳ್ ಸಾಲಿಗರ್ ||
ಕಲುಗುಂಡಂಗಡ ಪೇಳುವರ್ ತೊಲಗಿರಲ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಂ ಕ್ಷಣಂ |
ನೆಲ ಮುಟ್ಟಲ್ ಮುನಿದಪ್ಪುದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೭||
ಪುರದುರ್ಗಂಗಳ ಬಲ್ಮೆ ಮಾಡದೆ ಜನಕ್ಷೋಭಂಗಳಂ ನೋಡದೆ |
ಲ್ಲರ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳೆಂದು ನಂಬಿ ಬಹುದಂ ಪೋದಪ್ಪುದಂ ಕಾಣದಾ ||
ತುರದಿಂದುಂಡತಿನಿದ್ರೆಗೆಯ್ವ ಮದನಂಗಾಳಾಗಿಹಂ ಲೋಕದೊಳ್ |
ದೊರೆಯೇ ಸೊಕ್ಕಿದ ಕೋಣನೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೮||
ಚಿಗುರೆಂದುಂ ಮೆಲೆ ಬೇವು ಸ್ವಾದುವಹುದೇ ತೇಲ್ ಚಿಕ್ಕದೆಂದಲ್ಕಿರಿಂ |
ತೆಗೆಯಲ್ ಕಚ್ಚದೆ ಪಾಲನೂಡಿ ಪುಲಿಯಂ ಸಾಕಲ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಸಿಯೇ ||
ಖಗನಂ ಸಾಕುವೆನೆಂದು ಗೂಗೆಮರಿಯಂ ಸಂಪ್ರೀತಿಯಿಂದೋವರೇ |
ಪಗೆಯಂ ಬಾಲಕನೆಂಬರೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೮೯||

ಮುಕುರಂ ಕೈಯೊಳಿರಲ್ಕೆ ನೀರನೆಲುಲೇಕ್ಕೆ ತಾಂ ನೆಗಳ್ದುರ್ದವೂ |
ಟಕೆ ಗೊಡ್ಡಾ ಕೆಳನಾಳ್ವರೇ ಗುಣಯುತರ್ ಪಾಲುಂಡು ಮೇಲುಂಬರೇ ||
ಶುಕನೋದಿಂಗುರೆ ಚೆಲ್ವೆ ಕಾಕೆರವ ರಂಭಾನೃತ್ಯದಿಂಡೊಂಬರೇ |
ಸಖರಿಂದುನ್ನತವಸ್ತುವೇ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರ ||೪೯೦||

ನೀತಿ ಸಾರ.

ಇದು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಶೇಖರಮಾಡಿ ಅಚ್ಚು ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ಈ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ "ನೀತಿಸಾರ" ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿವೆ. ಅನೇಕ ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿರುವ ಚಿಲ್ಲರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಮಾಡಿದೆ. ಕೆಲಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ಚೂಡಾರತ್ನಾ" "ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ" ಎಂಬ ಅಂಕಿತಗಳು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಇವು ಅಂಥ ಬಿರುದುಗಳುಳ್ಳ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತೆಗೆದವುಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

---

37. ನೀತಿಸಾರ.

ಕಂ || ಗುಣಹೀನಗಧೋಗತಿ ನಿಜ |
ಗುಣಿಗಂ ಸ್ವರ್ಗಾದಿಭೋಗಮಕ್ಕುಮೆನಲ್ಕಾ ||
ಗುಣಹೀನರ ಸಿರಿಯಿಂದಂ |
ಗುಣಿಗಳ ಬಡತನವೇ ಲೇಸು ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೧೯೧||
ಕಂಡುದ ನುಡಿಯಲ್ಕಾಗದು |
ಕಂಡರೆ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಕಳೆದು ಪೆಱರವಗುಣಮಂ ||
ಕೊಂಡೆಸಗದವನೆ ಸದ್ಗುಣಿ |
ಕಂಡುಂ ಕಾಣದವೊಲಿರ್ಪೊಡಾತನೆ ಚದುರಂ ||೪೯೨||
ಉಕ್ಕದೆ ಬಿಕ್ಕದೆ ಲಿಪಿಯುಂ |
ನಕ್ಕದೆ ತಡವರಿಸದೆಡೆಹದುಡುಗದೆ ಪದವಿ ||
ಟ್ಟಕ್ಕರ ಬಣಿತೆಯೊಳೋದುವು |
ದಕ್ಕರಿಗರ ಮಾರ್ಗವಲ್ತೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೩||
ಎಡಱದೆ ತಡೆಯದೆ ತಲೆಯಂ |
ಕೊಡಹದೆ ಕಡುವಹಿಲ ಜಾಡ್ಯವೆನಿಸದೆ ರಸಮಂ ||

ಕೆಡಿಸದೆ ಸರ್ವರ ಚಿತ್ತ |
ಕ್ಕೊಡಬಡಲೋದುವನೆ ಗಮಕಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೪||
ಬಲ್ಲವರಂ ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ |
ಕಲ್ಲಿದೆತನದಿಂದ ತಾವೆ ನುಡಿದುದು ಘನಮೇಂ ||
ದೆಲ್ಲರೊಳು ಹೋರುವಂಗಂ |
ಬಲ್ಲಿದರಾರುಂಟು ಧರೆಗೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೫||
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱಿದೊಡ |
ತ್ಯುನ್ನತಸಲ್ಲಕ್ಷಣಂಗೆ ಮುಳಿಸಾಗದು ಹಾ ||
ಯೆನ್ನದೆ ಮೂಕೊಱೆಯಂಗಾ |
ಕನ್ನಡಿಯಂ ತೋಱೆ ಮಾಱಿ ಬೈಗುಂ ಬಡಿಗುಂ ||೪೯೬||

ಚಂ || ಮುಳಿಸಿರೆ ಕಿಚ್ಚದೇಕೆ ದಯೆಯುಳ್ಳೊಡೆ ದಾನಮದೇಕೆ ಸಂತಸಂ |
ಜನಿಯಿಸಲರ್ಘಮೇಕೆ ಗುಣಮುಳ್ಳೊಡೆ ಭೂಷಣಮೇಕೆ ಮೋಹಬಂ ||
ಧನಮಿರೆ ಪಾಶಮೇಕೆ ಜಡಭಾವಮಿರಲ್ ಶ್ರುತಮೇಕೆ ತತ್ವಭಾ |
ವನೆ ತನಗಾಗೆ ಮಿಕ್ಕಱಿತಮೇಕೆ ವಿಚಾರಪರಂಗೆ ಲೋಕದೊಳ್ ||೪೯೭||

ಕಂ || ಅರಿಗಳನೆಱಗಿಪುದೆ ಪದಾ |
ಭರಣಂ ನೀತಿಗಳ ನಱಿದುಕೊಳ್ವುದೆ ಕರ್ಣಾ ||
ಭರಣಂ ಕೊಡುವುದೆ ಹಸ್ತಾ |
ಭರಣಂ ಸ್ಮರಣೆಯದಿರಲು ಸರ್ವಾಭರಣಂ ||೪೯೮||
ತುಚ್ಛಗೆ ನೀಚಗೆ ಧನಮತಿ |
ಹೆಚ್ಚಿದೊಡೇನಾತ್ಮಭೋಗಪರಹಿತಕಿಲ್ಲಂ ||
ಬಚ್ಚಲ ನೀರ್ ಕದಡಿದೊಡೇಂ |
ನಿಚ್ಚಳದಿಂ ತಿಳಿದೊಡೇನೊ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೪೯೯||
ಕಾಲೋಚಿತವಱಿದಿತ್ತೊಡೆ |
ಮೂಲೋಕವನಿತ್ತ ಸರಿಸಮಾನಮದಕ್ಕುಂ ||
ಮೇಲೆಡೆಯಾಡಿಸಿ ಕೊಟ್ಟೊಡೆ |
ಕೂಲಿಗೆ ಸರಿಯಾಗದಿಹುದೆ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೦||
ನಿರುಪಮಗುಣಿಯೆನಿಸಿದ ಸ |
ತ್ಪುರುಷನ ರೂಪೆಂತುಟಾದಡಾತನೆ ಯೋಗ್ಯಂ ||

ಪರಿಮಳವನೀವ ಚಂದನ |
ಗೊರಡುಂ ಮುಱಿಡಾದೊಡೇನೊ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೧||

ಕಂ || ಸಾಲದೆ ಸೋಲದೆ ಪೊಡಮ |
ಟ್ಟೋಲೈಸದೆ ನಿಚ್ಚಪಯಣಮಿಲ್ಲದೆ ತಾನಿ ||
ರ್ದಾಲಯದೊಳಿರ್ದು ಬಾಳ್ವುದೆ |
ಭೂಲೋಕಮನಾಳ್ವ ಸುಖದಿನಗ್ಗಳಮಲ್ತೇ ||೫೦೨||

ಭೂಷಣವಾವುದು ಘನಸಂ |
ತೋಷವತಿಸ್ನೇಹವಾವುದಱಿದನೊಳಿಹ ಸಂ||
ಭಾಷಣೆ ಮತಿಯಾವುದು ಪರ |
ದೂಷಣವುೞಿವುದು ವಿವೇಕಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೦೩||

ಬಡವರ್ ಬಂದರೆ ಬಂಧುಗ |
ಳೊಡನುಡಿಯರ್ ಮುಂದೆ ನಿಂದೊಡಂ ಲಜ್ಜಿಸುವರ್ ||
ಬಡತನವೆ ಶತ್ರು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆ |
ಗಡ ನಂಟಂ ಬೇಱೆ ಬಂಧುಶತ್ರುಗಳುಂಟೇ ||೫೦೪||

ತುದಿಗೆಯ್ದುದುದಂ ಫಲಮಿ |
ಲ್ಲದುದಂ ಪೞಗೀಡುಮಾಳ್ಪುದಂ ಪರಸಂತಾ ||
ಪದಮಂ ಪರಗತಿವಿಲಯಾ |
ಸ್ಪದಮಂ ಕಾರ್ಯಮನುದಾರಮತಿ ನೆಗೞ್ಪನೇ ||೫೦೫||

ಬೇವಿನ ಸಸಿಯಂ ತಂದಿ |
ಟ್ಟಾವಿನ ನೊಱೆವಾಲನೆಱೆದು ಸಲಹಿದೊಡದು ತಾಂ |
ಬೇವಲ್ಲದಮೃತವಾಗದು |
ಗಾವಿಲರೊಡನಾಡಿ ಗುಣವನಱಸಿದರುಂಟೇ ||೫೦೬||

ಹಿತರುಂ ಪರಹಿತರುಂ ಪಂ |
ಡಿತರುಮೆನಿಪ್ಪವರ ಮಾತುಮಂ ಕೇಳದ ದು ||
ರ್ಮತಿಯಪ್ಪವಂಗವಶ್ಯಂ |
ಸತತಂ ಕೇಡಾಗದಿಹುದೆ ಸುಗುಣಕರಂಡಾ ||೫೦೭||

ಗುಣವಂತನಾಗಿ ಬಾೞ್ವುದು |
ಹಣವೞಿದಡೆ ಗುಣವನೞಿಯಲಾಗದು ಪುರುಷಂ ||

ಗುಣವೊಂದಕಱಿವರಲ್ಲದೆ |
ಹಣಕಱಿವರೆ ಕಱಿದ ಬಱಿಕ ಚೂಡಾರತ್ನಾ || ||೫೦೮||

ಮನದೊಳಗನ್ಯರಿಗಹಿತವ |
ನೆನೆದರೆ ತಾಂ ಮುನ್ನ ಕೆಡುವ ತನಗಿಜ್ಜೆದ್ದಾ ||
ಮನೆ ಮುನ್ನ ಬೆಂದು ಮಿಕ್ಕಿನ |
ಮನೆಯಂ ಸುಡುವಂತೆ ಕಡೆಗೆ ಸುಜನೋತ್ತಂಸಾ ||೫೦೯||

ಎಲ್ಲಾ ಕಲೆಗಳ್ ತಂ ತ |
ಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಂಗಳಪ್ಪುವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾ ||
ಹೊಲ್ಲೆನಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಂ ಸೊಗ |
ಸಿಲ್ಲೆನಿಸಿಯೆಕೊಂಬುವಿಲ್ಲ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೦||

ಬೇಸತ್ತು ನಾಡು ಕೆಟ್ಟೊಡೆ |
ದೇಶವನಾಳ್ವರಸು ಕೆಡುಗುಮರಸಿನ ಕತದಿಂ ||
ದೇಶಮೆ ಕೆಡುಗುಮದೆಂತೆನೆ |
ತ್ರಾಸಿನ ತೊಡೆಯೊಂದು ಬಿರ್ದೊಡೊಂದುಱಿದಪುದೇ ||೫೧೧||

ದೊರೆ ಕೆಡದೆ ರಾಜ್ಯವಱಿಯದೆ |
ಪರಿವಾರಂ ತೊಱೆಯದರ್ಥ ಸವೆಯದೆ ಪಾಪಂ ||
ತಿರುಗದೆ ಭೂಪನ ಚಿತ್ತಂ |
ಕೊಱಗದೆ ನಡೆವವನೆ ಮಂತ್ರಿ ಚೂಡಾರತ್ನಾ ||೫೧೨||

ಹೊನ್ನಮ್ಮ.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕೆ ೧೬೭೨—೧೭೦೪ ರ ವರೆಗೂ ಆಳಿದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಚಿಕ್ಕದೇವರಾಜ ಒಡೆಯರೆಂಬ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊನ್ನಮ್ಮನೆಂಬವಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ 'ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ' (ಪತಿವ್ರತಾಧರ್ಮ) ಎಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಬರೆದು ಹೆಸರುಗೊಂಡಿರುವಳು. ಮಹಾರಾಜನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯಾದ ಎಳಂದೂರು ದೇವಮ್ಮನವರಲ್ಲಿ ಈಕೆಯು ಊಳಿಗವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯು ಸಿಂಗರಾರ್ಯ, ಚಿಕ್ಕುಪಾಧ್ಯಾಯ, ಈ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಕವಿತ್ವವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದಳು. ಸ್ತ್ರೀಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕ 'ಹದಿ

ಬದೆಯ ಧರ್ಮ' ವೆಂಬ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ಈಕೆಯು ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾಳೆ. ಇದು ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಾಧಾರಣ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಾಂಗತ್ಯ.

38. ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ.

೪ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಉತ್ತರಕುತ್ತರವಿತ್ತಿದಿರಾಡದೆ | ಯೊತ್ತಿ ನುಡಿಯದೊತ್ತರಿಸದೆ ||
ಮತ್ತವರಿತ್ತಾಣತಿಯ ಮಸ್ತಕದೊಳು | ಪೊತ್ತು ಪೂಜಿಸುತೆಸಗುವುದು ||೫೧೩||
ಅತ್ತಿತ್ತನೋಡದೆ ಯವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ | ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ ಮರೆತಿರದೆ ||
ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರಾಣತಿಯನಾಲಿಪುದೇಕ | ಚಿತ್ತದೊಳೇಕಪತ್ನಿಯರು ||೫೧೪||
ಕೂಗಿ ನುಡಿಯದೆ ಕೊಬ್ಬದೆ ಕೋಪವೆಸಗದೆ | ಮೂಗುವಡದೆ ಮೋಡಿಗೊಳದೆ ||
ಲೋಗರುಚಿತವೆನಲೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆ ಯನು | ವಾಗಿನುಡಿವುದವರೊಡನೆ ||೫೧೫||
ಮುದುಪರಱಿಯರೆಂದು ಮುಂದುಗೆಟ್ಟಾಡದೆ | ಚದುರರಲ್ಲೆಂದು ಜರೆಯದೆ ||
ಇದು ಹಿತವೆಂದವರಿತ್ತುಪದೇಶವ | ನೆದೆಗೊಳಿಸುವುದೆಸಗುವುದು ||೫೧೬||
ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ ಕೋಪಗೊಳದೆ ಕೂರ್ಪವರೆಮ್ಮ | ತೆತ್ತಿಗರೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಅತ್ತಿಗೆನಾದಿನಿಯರೊಳಂತರಂಗವ | ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ ಬಾಳುವುದು ||೫೧೭||
ತಂದೆತಾಯನುಬಿಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಕೈಗೆಡೆಯಾಗಿ | ಬಂದ ಸೊಸೆಯರ ಬಾಧಿಸದೆ ||
ಅಂದಂದಿಗುಡಿಗೆ ತೊಡಿಗೆಯೂಟವೀಹಗ | ಳಿಂದ ಸಂತಸಗೊಳಿಸುವುದು ||೫೧೮||
ಬಳವಳಿಸದೆ ಪಳಿಯದೆ ಭಂಗಪಡಿಸದೆ | ಹಸಗೆಡಿಸದೆ ಹದುಗಿಸದೆ ||
ಬಸಿರೊಳು ಬಂದ ಪೆಣ್ಮಕ್ಕಳ ಮಱುಕವ | ಸೊಸೆಯರೆದೆಯೊಳೆಸಗುವುದು ||೫೧೯||
ಬಸಿರನಿಟ್ಟಸಿ ಯುಣಬಡಿಸುವುದೊಳುಮುಡಿ | ಯೆಸಕವರಿತು ಮಿಸಿಸುವುದು ||
ಬಸೆದು ಸಿಂಗರಿಸುವುದೊಲಿದು ನೋಡುವುದಿಂತು | ಸೊಸೆಯರ ಸೊಗಬಡಿಸುವುದು ||೫೨೦||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿಯಲಱಿಯದ ಪಸುಮಕ್ಕಳ | ಮುದ್ದಿಸಿ ಮುದವೇರುವುದು ||
ಬುದ್ಧಿಗಲಿವ ಕಾಲದೊಳು ಪೊಯ್ದು ಬೈದು ನ | ಲ್ಬುದ್ಧಿಗಳನೆ ಬೋಧಿಸುವುದು ||೫೨೧||
ಓದುಗಲಿವ ಮಕ್ಕಳಿಗೂಟವೀಹವ | ನಾದರದಿಂದನುಗೊಳಿಸಿ ||
ಓದಿಸುವರುಕೊಂಡು ಬೈದೊಡವುವರನು | ಮೂದಲಿಸದೆ ಸಮ್ಮತಿಪುದು ||೫೨೨||
ಬಸಿರಿಯ ಬಾಣಂತಿಯ ಬೇನೆವಡೆದರೆ | ಹಸುಮಕ್ಕಳ ಹಯನುಗಳ ||
ಬಸವಳಿಸದೆ ಬಱಲಿಸದೆ ಬಯ್ಯದೆ ಬಗೆ | ಯೊಸೆದುಚಿತದೊಳೋವುವುದು ||೫೨೩||

೫ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ತಮ್ಮನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ ತಾಯಿ | ಪೆಣ್ಣಲ್ಲವೆ ಪೊರೆದವಳು ||
ಪೆಣ್ಣು ಪೆಣ್ಣೆಂದೇತಕೆ ಬೀೞುಗಳೆವರು | ಕಣ್ಣುಕಾಣದ ಗಾವಿಲರು ||೫೨೪||
ಕುವರನಾದೊಡೆ ಬಂದ ಗುಣವೇನದಱಿಂದೆ | ಕುವರಿಯಾದೊಡೆ ಕುನ್ದೇನು ||
ಇವರಿರ್ವರೊಳೀಳಿಗೆ ವಡೆದವರಿಂದ | ಸವನಿಪುದಿಹಪರಸೌಖ್ಯ ||೫೨೫||
ಸುಗುಣನಾವನು ಸುಚರಿತ್ರನಾವನು ಕೆಗ್ಗ | ಸೊಗಸುವ ಸೊಬಗನಾರೆಂದು ||
ಬಗೆದು ಭಾವಿಸಿ ಪೆಣ್ಣನೀವುದು ವಂಶದೊ | ಳೊಗೆದೊಳುಗುವರನಿಗೊಲಿದು ||೫೨೬||
ಅಲಿಗೆಯ್ಯದವಮತಿಯೆಸಗದ ವೈರವ | ಬಲಿಸದ ಬರಿದೆ ಪಳಿಯದ ||
ಕೊಲೆಬೈಗಳಿಂದೆ ಕೋಟಲೆಗೊಳಿಸದ ಸ | ತ್ಕುಲಕೀವುದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೭||
ಪಣದಾಸೆ ನಂಟುತನದ ಪತ್ತುಗೆ ನೇಹ | ದೆಣಿಕೆಗಳಿಂದೆದೆಗರಗಿ ||
ಗುಣ ಜೌವನಕುಲ ರೂಪುಗುಂದಿದ ನಡೆ | ವೆಣಕೀಯಲಾಗದು ಪೆಣ್ಣ ||೫೨೮||
ಜಡನಿಗೆ ಜಾತಿಹೀನನಿಗೆ ಚಂಚಲನಿಗೆ | ಕೆಡುಮೂರ್ಖನಿಗೆ ಗಾಮ್ಪನಿಗೆ ||
ಬಡತನದೊಳು ಬಲುಬವಣೆಗೊಂಬವನಿಗೆ | ಕೊಡಲಾಗದು ಕುವರಿಯನು ||೫೨೯||
ಮಂದಿವಾಳದೊಳಾಣ್ಮನ ಮೇಗಣ ದೂರ | ತಂದೆ ತನ್ನಣುಗಿಯನೊಡನೆ ||
ಹಿಂದುಮುಂದೆಣಿಸದೆ ಹೀಯಾಳಿಸಿ ಬಿಗೆ | ನಿಂದಿಸಿ ನೀಕರಿಸುವುದು ||೫೩೦||
ಅವಿವೇಕದೊಳು ತನ್ನಾಣ್ಮನ ನುಡಿಗೇಳ | ದವಮತಿಗಳನಾಚರಿಪ ||
ಕುವರಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಬ್ಬಿಪ ತವ | ರವರ್ಸೆ ಪೆಣ್ಗಗದವರು ||೫೩೧||
ಮುಳಿವ ಮೋಡಿಯೊಳಿರ್ಪ ಮೊನೆವಾತಾಡುವ | ಪಳಿವ ಪಲವು ಪಾಪಗಳಿಗೆ ||
ಅೞಲುವ ಮನವನಡಗಿಸಿಯಣುಗಿಗಾಗಿ | ಯಳಿಯನಿಗಳುಕಿ ನಡೆವುದು ||೫೩೨||
ಪೆತ್ತ ಪೆಣ್ಮಗಳ ಪರ್ಚಿಸಿ ಮೈಮಱೆದು | ನ್ಮತ್ತೆಯಪ್ಪಂತೆ ಮನ್ನಿಸದೆ ||
ಸುತ್ತುಗೆಲಸವ ಕಲಿಸಿ ಗೈಸುವುದೊಡ | ನೊತ್ತಿ ನುಡಿವುದುಚಿತವನು ||೫೩೩||
ಎಂತುನಡೆದೊಡಿನಿಯನಿಗಿಂಬು ದೋಱುವು | ದೆಂತುನಡೆದೊಡೇಳ್ಗೆಯಹುದು ||
ಎಂತುನಡೆದೊಡೆಲ್ಲರುಮಿದು ಲೇಸೆಂಬ | ರಂತುಟೆಲ್ಲವ ಕಲಿಸುವುದು ||೫೩೪||

೬ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಎರವೆಳ್ಳನಿತಿಲ್ಲದೊರ್ವರೊಳೊಡ | ವೆರೆದಿರ್ಪ ಸತಿಪತಿಗಳಿಗೆ ||
ದೊರೆಕೊಂಬುದು ಸಂಸಾರಸುಖದಸುಗ್ಗಿ | ಪರಗೊಳಾನಂದ ಪರ್ಬುವುದು ||೫೩೫||
ತೋಟಿಗೊಳುವ ದುಷ್ಟದಂಪತಿಗಳು ಬೂ | ತಾಟಗಳಿಂದನುಗೆಟ್ಟು ||
ಊಟನಿದ್ದೆಗಳೊಂದಱೊಳು ಸುಖವಿಲ್ಲದೆ | ಕೋಟಲೆಗೊಂಡು ಕೊಗುವರು ||೫೩೬||
ದಂಪತಿಗಳ ಪಗೆತನದಿಂದಿರ್ಪ್ಪರ | ಪೆಂಪಿನ ಬೇರು ಪರಿವುದು ||
ಸೊಂಪುಗೆಡುವುದು ಸೊಬಗು ಸಂಸಾರದ | ಜಂಪು ಸಡಿಲಿ ಜಾರುವುದು ||೫೩೭||

ಮನದೊಳು ಮನ ನೆನಹಿನೊಳುನೆನಹು ಮತ್ತೆ | ತನು ತನುವಿನೊಳೊಡವೆರಸಿ ||
ಅನುಗೊಳಿ ಪಾಲು ನೀರುಗಳಂತಿನಿಯನು | ಮಿನಿಯಳುಮೇಕವೆನಿಪುದು ||೫೩೮||

೭ ನೆಯ ಸಂಧಿ.

ಆರೈದು ತನ್ನಿನಿಯನ ಸಿರಿ ಬಡತನ | ಮೀರೀತಿಯೆಂದೆದೆಗೊಳಿಸಿ ||
ಬಾರದ ವಸ್ತುವ ಬಯಸಿ ಬಾಧಿಸದೆ ಕೈ | ಸಾರಿದುದಕೆ ಸಮ್ಮತಿಪುದು ||೫೩೯||
ಪಳದಾಗದ ಮುನ್ನ ಬಣ್ಣಗೆಡದ ಮುನ್ನ | ಮೊಳೆದೋರಿ ಮುಗ್ಗದ ಮುನ್ನ ||
ಕಳೆಯಲುಱಿಯದಮುನ್ನ ಕಂದಿಕುಂದದಮುನ್ನ | ಬಳಸುವುದಖಿಳವಸ್ತುವನು ||೫೪೦||
ಕೊಳೆತ ಕಂದಿದಯಿಲಿತಿಂದುಳಿಸಿದ ಮಾಸ | ಲಳಿದಲ್ಲದವರು ತಂದಿತ್ತ ||
ಪುಱಿತ ಪೊಲ್ಲದ ನೆಲದೊಳು ಪುಟ್ಟಿದ ಶಾಕಂ | ಗಳನು ಕಱಿದುಬಿಸುಡುವುದು ||೫೪೧||
ಸಲೆ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಹಿತ್ತಳೆ ಕಂಚು ತಾಮ್ರದ | ಪಲವಗೆ ಪಾತ್ರಂಗಳನು ||
ಕಿಲುಬಿನಕಱ ತೋಱದಂತಾದರದಿಂ | ದಲಸದೆ ತೊಳೆವುದೆಂದೆಂದು ||೫೪೨||
ತೊಂಡುವೆಣ್ಗಳ ನೇಹದೊಡಕಿಗೆ ಸಿಲುಕದೆ | ಲಂಡೆವೆಣ್ಗಳ ಲಾಲಿಸದೆ ||
ಪುಂಡವೆಣ್ಗಳೊಳು ಪೊರ್ದುಗೆ ನಡೆಯದೆ ನ | ಲ್ವೆಂಡಿರೊಡನೆ ಬೆರಸುವುದು ||೫೪೩||

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

ಕನ್ನಡ ಜೈಮಿನಿಯಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿಯು ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನು. ಈತನು ಎಳಂದೂರಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ದನುಗೂರು ಮಠಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಚಿಕ್ಕವೀರನೆಂಬ ಶಿವಾಚಾರದ ಗುರುವಿಗೆ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಈತನು ಬೀದರದಲ್ಲಿದ್ದ ವಿರಕ್ತ ಮಠಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಲಿಂಗವಂತ ದೊರೆಗಳ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ರಾಜಶೇಖರವಿಲಾಸ, ವೃಷಭೇಂದ್ರವಿಜಯ, ಶಬರಶಂಕರವಿಲಾಸ—ಇವೇ ಈತನ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇವು ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರವಾದ ಚಂಪೂ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಈತನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ ಕವಿಕರ್ಣರಸಾಯನ, ಭಕ್ತಾಧಿಕ್ಯ, ಶಿವಾಧಿಕ್ಯ ಎಂಬ ಮೂರು ಗ್ರನ್ಥಗಳನ್ನು ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದಾನೆ; ಆದಕಾರಣ 'ಉಭಯ ಕವಿತಾವಿಶಾರದ' (ಎರಡು ಭಾಷೆಯ ಕವಿತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಬುದ್ಧಿವಂತನು) ಎಂಬ ಬಿರುದು ಈತನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಲ್ಲುವುದು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಈತನ ಕನ್ನಡ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಈತನ ರಾಜಶೇಖರವು ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವರು. ಈತನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಭಾಗವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ.

ರಾಜಶೇಖರ ವಿಲಾಸ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

ಅಲ್ಲಿ ಮಾಮರದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಕಾಲತೆಯಲ್ಲಿ |
ಎಳೆಯಸುಗೆಮರದಲ್ಲಿ ಜಲರುಹಾಕರದಲ್ಲಿ ||
ಸಂಪಗೆಯ ತರುಗಳೊಳ್ ಸೊಂಪಿಡಿದ ಸುರಯಿಯೊಳ್ |
ಪಾದರಿಯ ಬನದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಿಯ ಲತೆಯಲ್ಲಿ ||೫೪೪||

ತಿಳಕಬಕುಳಾದಿತರುನಿವಹದಾರವೆಗಳೊಳ್ |
ದಳಫಳಕುಸುಮವಿಸರ ವಿದಿತವಿಟಪಂಗಳೊಳ್ ||
ಪೂಗೊಯ್ಯಲೆಂದಬಲೆಯರ್ ನೆಱೆದು ಬಗೆದಂದು |
ಬೇಗದಿಂ ಪರಿತಂದು ಪರಿತೋಷದಿಂ ನಿಂದು ||೫೪೫||

ಕಡೆಗಣ್ಣ ಕುಡಿವೆಳಗು ಬಿಡದಡರೆ ನಡೆನೋಡಿ |
ನಿಡುಗೊಂಬನೆಡಗೈಯೊಳಡಸಿ ಪಿಡಿದೊಳ್ಗಾಡಿ ||
ವೆರಸಿ ಸಂತಸಮೊಗೆಯೆ ಬಲಗೈಯ ನಿಮಿರ್ದೆತ್ತಿ |
ಕರಕರಜರುಚಿರರುಚಿ ತಳಿರಲರ್ಗಳಂ ಮುತ್ತಿ ||೫೪೬||

ಮುಸುಕುತಿರೆ ಮುಡಿ ಸಡಿಲೆ ಪೊಸಮುಗುಳ್ಗಳಂ ತಿಱಿದು |
ಮಿಸುಪ ಕಿಸಲಯಚಯಮನೊಸಗೆಮಿಗೆ ನೆಱೆಪಱಿದು ||
ನನೆಗೊನೆಯನಲರ್ದಲರ ಕೊನರ್ಗಳಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು |
ವನಜದಳದೊಳ್ ಕದಳಿಯೆಲೆಯೆಲೆಗಳೊಳ್ಪೊಯ್ದು ||೫೪೭||

ಕುಳಿರ್ವ ಹಿಮಜಲದೆ ಜಳೆಯಂ ಗೊಟ್ಟುಬೇರಾಯ್ದು |
ನಳಿನದೆಳೆಯೆಳೆಗಳಿಂ ಫಳಿಲನೆ ಸರಂಗೆಯ್ದು ||
ಸುಯ್ಗಂಪು ಮೆಯ್ಗಂಪು ಬಾಯ್ಗಂಪು ಬೆರಸುತಿರೆ |
ಕೆಯ್ಗಂಪು ಕೆಂದಾವರೆಯ ಸಿರಿಯನೊರಸುತಿರೆ ||೫೪೮||

ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಾರಮಂ ಪಲ್ಲವದ ಪದಕಮಂ |
ಸಲ್ಲಲಿತಮಂಜರಿಯ ಕರ್ಣಾವತಂಸಮಂ |
ಸುರಯಿಯುರೆವಿಱಿದಲರ ಮುಡಿಯ ಮುತ್ತಿನ ಬಲೆಯ |
ನುರುತರದ ಸರಸಿಜದ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಮುದ್ರಿಕೆಯ ||೫೪೯||

ನೆಸೆವ ಪೊಸಬಂದುಗೆಯ ಮಿಸುಪ ಮುಗುಳಂದುಗೆಯ |
ನಸುಗೆಯರಲುಂಗುರಮನುತ್ಪಳದ ಮಂಟಿಗೆಯ ||
ನುಜ್ಜಳಿಪ ಗೊಜ್ಜಗೆಯ ಸಜ್ಜುಕದ ಜಳಿಕಿಗೆಯ |
ನಜ್ಜಗೆಯ ಪಜ್ಜಳಿಪ ಬಜ್ಜರದ ಬಾಪುರಿಯ ||೫೫೧೦||

ನಾಂಪರೊಳಲಂಪೆಸೆವ ಸಂಪಗೆಯ ಮೇಖಲೆಯ |
ನಿಂಪಡರ್ದ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಮುಗುಳ ಮೃದುಕಂಠಿಕೆಯ ||
ನೆಸಗಿ ಮಿಕ್ಕಲರ್ಗಳಿಂ ಬಾಸಿಗಗಳಂ ರಚಿಸಿ |
ಹೊಸ ಜವ್ವನೆಯರಲ್ಲಿ ಪೋಗಲುರೆ ಸಡಗರಿಸಿ ||೫೫೧೧||

ತವೆ ಬಹುವಿಚಿತ್ರತರ ಮಾಲಿಕೆಗಳಂ ಸವೆದು |
ಸೂಸುತುಂ ಬೀಸುತುಂ ನಳಿತೋಳನಳಿಜಾಳ ||
ಮೆಳಸಿಬರೆ ಬಳಸಿ ನೆಱೆದಾವರಿಸಿ ಗಾವರಿಸಿ |
ಕರದಿಂದಮರವಿಂದದರಲಿಂದೆ ಭರದಿಂದೆ ||೫೫೧೨||

ಪೊಡೆಯುತುಂ ನಡೆಯುತಂ ಒಳ್ಕುತುಂ ಕುಳ್ಕುತುಂ |
ಕಣ್ಬೆಳಗೆ ತಣ್ಬೆಳಗನ್ನೈತಂದು ಸೈತಂದು ||
ಭೂಪತಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಪೂಪುಟ್ಟಿಯಂ ತೆಗೆದು |
ಕರತಲಕ್ಕೆ ನೀಡಿದರ್ ಹರುಷದಿಂ ನೋಡಿದರ್ ||೫೫೧೩||

ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ.

ಈ ಗ್ರನ್ಥಕರ್ತೃವಿಗೆ ಆಣ್ಡಯ್ಯನೆಂದು ಹೆಸರು. ಈತನು ಜೈನಮತದವನು. ಈತನು ಸುಮಾರು ೧೩ ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವನ್ತನಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂದೂ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಗ್ರನ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೇಶದವನೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಸಂಸ್ಕೃತದ 'ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗದು, ಆದಕಾರಣ ಪಂಪ, ನಾಗವರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳು ಮಿಶ್ರಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಅಪವಾದವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕವಿಯನ್ನು ತಕ್ಕುದಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ಗ್ರನ್ಥವನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಹಿರಿಯರೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡ ಮೇರೆಗೆ ಈ ಆಂಡೈಯನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವವನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮದನವಿಜಯ, ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ, ಈ ಹೆಸರು

ಗಳಿಂದಲೂ ಕರೆವುದುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಥಾನಾಯಕನಾದ ಮನ್ಮಥನ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು 'ಮದನವಿಜಯ'ವೆಂದೂ, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಮೇಲಣ ಅಪವಾದವು ರಸಭರಿತವಾಗಿಯೂ ಕಿವಿಗಿಂಪಾಗಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದದ ಗಂಧವಿಲ್ಲದೆಯೂ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಈ ಗ್ರನ್ಥದಿಂದ ಹೋದಕಾರಣ, 'ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ' ಎಂದರೆ 'ಕವಿಗಳ ರಕ್ಷಕ'ವೆಂದೂ, ಇದು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಬಹು ರಮ್ಯವಾಗಿಯೂ ಹೃದ್ಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಕಾರಣ 'ಸೊಬಗಿನ ಸುಗ್ಗಿ'ಯೆಂದೂ ಕರೆಯುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಸರಿ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳು ನೂದರಿಗಾಗಿ ಇದರಿಂದ ತೆಗೆದು ಇಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿದೆ.

ಉತ್ಸಾಹರಗಳೆ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

ಬಿಳಿಯ ನನೆಯ ಕಣೆಗೆ ನಾಡೆ |
ಪಗೆವರೊಡಲು ಸುಗಿಯೆ ಕೂಡೆ ||
ನೆಲನನೊಂದೆ ಕೊಡೆಯಿನಾಳ್ದ |
ಮಿಸುಪ ಜಸವು ನಿಮಿರೆ ಕೇಳ್ದ ||೩೩೪||

ಕುಳಿರ್ವ ಪೂಗೊಳಂಗಳಲ್ಲಿ |
ತಳಿರ ಕಾವಣಂಗಳಲ್ಲಿ ||
ಪಳುಕುವೆಸದ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ |
ಪರಿವ ತೊಱೆಯ ತಡಿಗಳಲ್ಲಿ ||೩೩೫||

ತುಂಬಿವಿಂಡಿನಂತೆ ಪಾಡಿ |
ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿಯಂತೆ ಕೂಡಿ ||
ದೆಸೆಯನಿಚ್ಚೆಯಿಂದೆ ನೋಡಿ |
ಸೊಗಯಿಪಂಚೆಯಂತಿರಾಡಿ ||೩೩೬||

ಪೊಳೆವ ತಳಿರ ನನೆಯ ಮೊನೆಯ |
ಕುಱುಗಿದಲರ ಒಳಸುವೆಲರ ||
ಮಿಳಿರ್ವ ಮಿಡಿಯ ಗಿಳಿಯ ನುಡಿಯ |
ಪರಿವ ಕಾಲ ಕರ್ವುಗೋಲ ||೩೩೭||

ಜೆಲ್ವನಾಂತು ತೋರ್ಪ ಬನದ |
ನಡುವೆ ತನ್ನದೊಂದು ಬಿನದ ||
ಮಮರೆ ಮಿಱುಪ ಬಟ್ಟದಲೆಯ |
ಸೊಬಗು ರೂಡಿವಡೆದ ನೆಲೆಯ ||೫೫೮||

ಜೆನ್ನೆಯರ್ಕಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ |
ಮುಗುಳ ಸರಮನಡರೆ ಸೂಡಿ ||
ನಲ್ಲಳೊಡನೆ ಕೂರ್ಮೆಯಿಂದೆ |
ಕಾವನೊಡನೆ ಪೆರ್ಮೆಯಿಂದೆ ||೫೫೯||

ಮಾವಿನಡಿಯೊಳಾಡುತುಂ |
ಪಾಡನೆಯ್ದೆ ಕೇಳುತುಂ ||
ಪೊೞ್ತನಿಂತು ಕಳೆಯುತುಂ |
ತೊಲಗದಿರ್ದನೆಸೆಯುತುಂ ||೫೬೦||

ಪ್ರಥಮಭಾಗಂ ಸಮಾಪ್ತಂ.

ಪದ್ಯಸಾರದ ಟಿಪ್ಪಣಿ.

1. ಅಯೋಧ್ಯಾಪುರ ವರ್ಣನೆ.

1. ರನ್ನ = ರತ್ನ. ಚೆನ್ನು + ಎಸೆವ = ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ + ಒಪ್ಪುವ. ಮುತ್ತು ವಜ್ರ—ಅರಿಸಮಾಸ ; ಮುತ್ತುಬಜ್ಜರ ಎನ್ನಬೇಕು. ತೆನೆ = ಪೌಳಿಗೋಡೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿರುವ ಭಾಗ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಧಾನ್ಯಗಳ ತೆನೆ, ಹಸುಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಗರ್ಭ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತೃತೀಯಾಂತ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ 5 ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಿ ಚಿತ್ರವಾದ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಅಳವಟ್ಟ = ಅಳತೆಗೆ ಸರಿಯಾದ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ, ಅಂದವಾದ. ಪವಳ = ಹವಳ. ಮಾಣಿಕದ = ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂಬ ರತ್ನದಿಂದ ಕೂಡಿದ.

3. ಬಂಧುರದ = ಸೊಗಸಾದ. ಚನ್ದ್ರಶಾಲೆ = ಮೇಲುಮಾಳಿಗೆಯಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದ ಕೊಟಡಿ. ಪಙ್ಕ್ತಿ = ಸಾಲು ; ದ್ಭ.–ಹಂತಿ.

4. ಮುಗಿಲು = ಮೋಡ ; ಅರ್ಥಾಂತರ = ಅಂತರಿಕ್ಷ. ಡೆಂಕಣಿ = ಧ್ವಜ, ಬಾವಟ. ಮಿಗೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಮೆರೆವ = ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಅರ್ಥಾಂತರ–ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗುವ, ಭಾವರೂಪ–ಮೆರೆವಣಿಗೆ ಕರಿತುರಗ ಕಾಲಾಳ್ಗಳು = ಆವ ಸಮಾಸ ? ಕರಿ = ಕರವುಳ್ಳುದು, ಆನೆ ; ತುರಗ = ಕುದುರೆ.

5. ಅತಿಚಿತ್ರವಾದ = ಬಲುಸೊಗಸಾದ. ಸಾಕೇತನಗರ = ಅಯೋಧ್ಯಾಪಟ್ಟಣ. ಕ್ಷಿತಿನಾಥ = ನೆಲಕ್ಕೆ ಒಡೆಯ. ದಶರಥ = ಶ್ರೀರಾಮನ ತಂದೆ. ಪೊರೆ = ರಕ್ಷಿಸು.

2. ಮಾಡತಕ್ಕ ಕೆಲಸಗಳು.

7. ಹಸಿದು—ಭಾವರೂಪ-ಹಸಿವು. ಬಂದವರಿಂಗೆ = ಬಂದವರಿಗೆ. ಅಶನವ = ಆಹಾರವನ್ನು. ಈಯಬೇಕು = ಕೊಡಬೇಕು ; ಧಾ–ಈ. ಶಿಶುಗಳು = ಮಕ್ಕಳು. ಪಾಲ್ಬೆಣ್ಣೆ = ಹಾಲುಬೆಣ್ಣೆ. ನಡಿಸಬೇಕು = ಕೊಡುತ್ತಬರಬೇಕು.

7. ಬೆರಸು = ಕೂಡು ; ಭಾವರೂಪ-ಬೆರಕೆ. ಭಾಷೆಕೊಡು = ಮಾತುಕೊಡು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡು. ನಿಜ = ಸತ್ಯ.

8. ಒಡಲ = ದೇಹವನ್ನು, ಮೈಯನ್ನು. ಪಾತಕವನು = ಪಾಪವನ್ನು. ಉ ಱೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು, ಪಡೆ.

9. ಕುತ್ಸಿತ = ನಿಂದೆ, ಅಲ್ಪತನ. ಹೆಮ್ಮೆ = ಅಹಂಕಾರ, ಗರ್ವ.

10. ಹಿರಿಯತನ = ಗೌರವ. ಧಿಕ್ಕರಿಸಬೇಡ = ಒಬ್ಬರನ್ನೂ ಹೀಯೊಳಿಸಬೇಡ. ಸಿರಿ = ಸಂಪತ್ತು; ತ್ಸ.-ಶ್ರೀ. ಮೆರೆ-ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಹಿಗ್ಗು, ಬೆರೆ

3. ಹನುಮಂತನು ಚೂಡಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದು.

ಚೂಡಕ = ಬೈತಲೆಯ ಮಣಿ.

11. ತರಣಿ + ವಂಶ + ಜ = ಸೂರ್ಯನ + ಕುಲದಲ್ಲಿ + ಹುಟ್ಟಿದ. ತರಣಿ—ಅ ರ್ಥಾಂತರ-ತೆಪ್ಪ. ವಂಶ—ಅರ್ಥಾಂತರ-ಬಿದಿರು. ದುರುಳ = ಕೆಟ್ಟವನಾದ. ಒಯ್ಯೆ = ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ; ಧಾ.-ಉಯ್. ಲೋಕಮಾತೆ ಯನು—ಇದು ಸೀತೆಯನು ಎಂಬುದರ ವಿಶೇಷಣ.

12. ಭೂಮಿ + ಜೆಯನು = ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು. ಅರಸಲ್ಕೆ = ಹು ಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪೋಪ = ಹೋಗುವ. ಭರದೊಳಗೆ = ಆತುರದಿಂದ.

13. ಜಲ + ಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಐತಂದು = ಬಂದು ; ಬಲುಗೈಯ = ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ, ಅಥವಾ ಹಲವು ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ದಶ ಮುಖನ = ಹತ್ತು ಮುಖಗಳುಳ್ಳ ರಾವಣನ. ಹೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ, (ಲಂಕೆ).

14. ಜಲ + ಜ + ಮಿತ್ರ = ಕಮಲಗಳ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಸೂರ್ಯ ; ಇದು ಹೇಗೆ ? ಕಡಲ = ಸಮುದ್ರದ; ಪ್ರಕೃತಿ-ಕಡಲು. ಸಾರ್ದ = ಸೇರಿದ; ಧಾ.-ಸಾರ್. ಹೊಳಲನೆಲ್ಲವ = ಪಟ್ಟಣದ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ; ಸಪ್ತಮ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿ ತೀಯೆ. ಕಾಣದೆಯೆ = ಸ್ವಲ್ಪಮಾತ್ರವೂ ಕಾಣದೆ.

15. ಸುಳಿವು — ಧಾ.-ಸುಳಿ. ಮನದಿ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ.

16. ಚೋರ = ಕಳ್ಳ ; ಹೇಗೆ ಚೋರನಾದನು ? ದಶಕಂಠ = ಹತ್ತು ಕೊರಳುಳ್ಳ ವನು ; ಯಾರು ? ಪುರವನು = ಪಟ್ಟಣವನ್ನು. ಎಳೆದೊಯ್ದು = ಎಳೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ; ಇಲ್ಲಿ-ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ. ರಾಘವಂಗೆ = ರಾಮ ನಿಗೆ. ಕೈವೊಯ್ದು = ಕೈಯ್ಯನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ.

17. ಕೇರಿ = ಬೀದಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—'ಕೇರು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಈರೈದುಶಿರದವನು = ಎರಡೈದು ತಲೆಯವನು ; ಯಾರು ? ಈಯರ್ಥದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳಾವುವು ಬಂದಿವೆ ? ನಡೆತಂದು = ಬಂದು.

18. ಅಸುರನನುಜ = ರಾಕ್ಷಸನ ತಮ್ಮ, ಕುಂಭಕರ್ಣ. ಸುಯ್ಲು = ಉಸಿರು. ನುಸಿದು = ನುಗ್ಗಿ. ಹಾರೆದೆಯಲ್ಲಿ = ಹಾರುವ ಎದೆಯಲ್ಲಿ, ಭಯದಿಂದ ಗುಂಡಿಗೆ ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ. ದೆಸೆಗೆ = ದಿಕ್ಕಿಗೆ, ದೂರಕ್ಕೆ. ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿ = ಧುಮಿಕಿ.

19. ಕುಸುಮನಾಭನ ಭಕ್ತ = ಹೊಕ್ಕುಳಲ್ಲಿ ಹೂವುಳ್ಳವನ, ವಿಷ್ಣುವಿನ, ಇಲ್ಲಿ —ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನ ಭಕ್ತ = ವಿಭೀಷಣನು. ಉಸಿರೆ = ಹೇಳಲು. ಬಿಸಜಾಕ್ಷಿ = ಕಮಲದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ; ಬಿಸ + ಜ = ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಜಾನಕಿ ಜನಕರಾಯನ ಮಗಳಾದ ಸೀತೆ. ಕುಶಲ = ಕ್ಷೇಮ. ವಿಭೀಷಣನ ಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಸೀತೆಯ ಕ್ಷೇಮವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಮನವುಕ್ಕಿ = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು.

20. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

21. ಬಾಳುವೆ—ಭಾವರೂಪ ; ಧಾ.—ಬಾಳ್. ಒಳ್ಳಿತ್ತು = ಒಳ್ಳೆಯದು, ಚೆನ್ನಾದುದು. ವಾಲಿಯನುಜ = ವಾಲಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಸುಗ್ರೀವ. ನೆರಪಿ— ಸೇರಿಸಿ ; ಧಾ.–ನೆರೆ ; ಭಾವರೂಪ–ನೆರವಿ. ಭಟರು = ವೀರರು.

22. ಪಾಳೆಯ = ಸೇನೆಯಿಳಿವ ಸ್ಥಳ ; ಇಲ್ಲಿ–ಸೈನ್ಯ. ಶರನಿಧಿ = ಸಮುದ್ರ ; (ಶರ =) ನೀರಿನ ನಿಧಿ. ಮೇಳೈಸಿ = ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ. ಇಹುದು = ಇರುವುದು. ನಿಮ್ಮಡಿ—ಇಲ್ಲಿ–'ಅಡಿ' ಶಬ್ದವು ಗೌರವಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ; ಈಗಲೂ 'ನಿಮ್ಮ ಪಾದ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು.

23. ತಾನೆನುತ = ನಾನು ಎಂದು. ಪೊಡೆಮಡು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಪೊಡೆ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಮಡು = ನೆಲಕ್ಕೆ ತಾಕಿಸು ಎಂದರೆ ದಂಡಪ್ರಣಾಮ ಮಾಡು ; ಧಾ.–ಮಡು, ಸಂಧಾನೇ.

24. ಬಿನ್ನಹ—ತ್ಸ.–ವಿಜ್ಞಾಪನ. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಚೆನ್ನೆ = ಚೆನ್ನುಳ್ಳವಳು, ಸುಂದರಿ. ತಾಳಿ—'ತಾಳು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನರೂಪ.

25. ಕೈಕೊಂಡು = ತೆಗೆದುಕೊಂಡು. ಸುತ್ತಣ = ಸುತ್ತಲಿರುವ.

26. ಹಣುಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತ. ಮಿಣುಕುತ್ತ = ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ. ಎಣಿಕೆಗೊಳ್ಳದೆ = ಹಗೆಗಳು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತರೂ ಸಡ್ಡೆಮಾಡದೆ.

27. ಸೊಕ್ಕಿದ = ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಮೈಮರೆತ. ಅಸುರ—ಯಾರು ? ಮಿಕ್ಕು = ಮಿತಿಮೀರಿ; 'ಮಿಗು' ಧಾತುವಿನ ಭೂತನ್ಯೂನ. ಉರಿನೋಡಿ = ಉರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ; ಕ್ರಿಯಾಸಮಾಸ.

28. ಅಕ್ಕರು = ಪ್ರೀತಿ. ಕಿಚ್ಚು = ಬೆಂಕಿ. ಗಕ್ಕನೆ = ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

30. ಸಂತಸವ = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಬೀರಿದನು = ಕೊಟ್ಟನು, ಉಂಟುಮಾಡಿದನು.

4. ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು.

31. ಸರ್ವ + ಜ್ಞ = ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರಿತವನು. ಕರ್ತನು = ಉಂಟುಮಾಡಿದವನು, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನು.

32. ಚಂದನವ = ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು. ಕರಗಿಸಲು = ತೇದರೂ. ಬೆಂದು = ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೂ. ಪರಿಮಳವಕ್ಕು = ಸುವಾಸನೆಯಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ. ಸಂದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ; 'ಸಲ್' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಭೂ. ನ್ಯೂ. ಅರಿವು = ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಜ್ಞಾನ. ನೊಂದು = ಶ್ರಮವನ್ನುಪಟ್ಟರೂ. ಸೈರಿಪುದು = ಸೈರಣೆಯುಳ್ಳವರಾಗಬೇಕು, ತಾಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; 'ಸೈರಿಪರು' ಎಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು.

33. ನೀರಾಟ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಡುವುದು, ಜಲಕ್ರೀಡೆ. ಬಿರುನುಡಿ = ಬಿರುಸಾದ ಮಾತು. ನಿಷ್ಠುರ ; = ಬೆಟ್ಟಿತು + ನುಡಿ; ಬೆಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಬಿರು' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಜು = ಬೆದರು ; ಭಾ. ರೂ.-ಅಂಜಿಕೆ.

34. ಹುತ್ತು = ಗೆದ್ದಲುಹುಳು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಡು. ಸತ್ತಿಗೆ = ಕೊಡೆ ; ಛತ್ರಿಕಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದದ ತದ್ಭವರೂಪ. ಅರಸು = ದೊರೆ, ರಾಜ.

35. ನೀಡು = ಕೊಡು. ನನ್ನಿ = ದಿಟ, ನಿಜ, ಸತ್ಯ. ಕೈಲಾಸ = ಶಿವಲೋಕ. ಬಿನ್ನಣವಕ್ಕು = ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಬರುವುದು ; ಬಿನ್ನಣ ಎಂಬುದು ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ತತ್ಸಮಪದದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ.

36. ಉಣ್ಣದ = ತಾನು ಅನುಭವಿಸದ. ಒಡವೆ = ವಸ್ತು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೆಲವ ಸಾರಿಸಿದನ = ಹಣವಿರುವ ಸ್ಥಳವೇ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಮರೆಸಿಟ್ಟವನ.

37. ಕೊಟ್ಟದ್ದು = ದಾನಮಾಡಿದುದು. ತನಗೆ = ತನ್ನ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ (ಬರುತ್ತದೆ) ; ಹೇಗೆ ? ಅದು ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದಾ ಬುತ್ತಿ—ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಅನ್ನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ದಾನ ಕೊಟ್ಟವರು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು.

38. ಹೊನ್ನಾಗದೆ = ಚಿನ್ನವಾಗದೆ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗದೆ.

39. ಪುಣ್ಯವಮಾಡಿ = ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯದಿಂದ ಹಣಗಾರನಾಗಿ. ಇರವು = ಸ್ಥಿತಿ; 'ಇರು' ಧಾತುವಿನ ಭಾವರೂಪ. ಉಣ್ಣಗೂ = ಉಣ್ಣಗಿಂತಲೂ. ಕಷ್ಟ = ನೀಚವಾದುದು; ಪ್ರಯೋಗ–'ಕಷ್ಟಲೋಭಿ', 84ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಆಡಿ = ಮಾತುಕೊಟ್ಟು.

40. ರೂಢಿಯೊಳಗೆ = ಜನಗಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ.

41. ಹಾವಸೆಯ ಕಲ್ಲ = ಪಾಚಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು. ಬಲ್ಲಿದವರು = ಬಲಿಷ್ಠರು, ದೊಡ್ಡವರು. ಸೆಣಸು = ಕಲಹಮಾಡು.

42. ಮನುಜರು = ಮನು + ಜ; ಮನು ಎಂಬುವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಮನುಷ್ಯರು. ಜರೆಯದಿರು = ಹೀಯಾಳಿಸಬೇಡ. ಓಲಗದೊಳು = ರಾಜ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ.

43. ನೂರ್ಕಾಲ = ನೂರು + ಕಾಲ; ಬಹುಕಾಲ. ಗೋರ್ಕಲ್ಲ = ಗೋರಿಕಲ್ಲು. ಮಳೆಗರೆದರೆ = ಮಳೆ + ಕರೆದರೆ, ಹೊಯ್ದರೆ.

44. ಹಾಲೋಗರುಂಡಂತೆ = ಹಾಲೋಗರ + ಉಂಡಂತೆ. ಸಾಲಿಗ = ಇಲ್ಲಿ–ಸಾಲ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು. ಕಿಬ್ಬದಿ = ಕೆಳಗು + ಬದಿ. ಬದಿ = ಪಕ್ಕ, ಪಾರ್ಶ್ವ.

45. ಬೇಡದಲೆ = ಬೇಡದೆಯೆ. ಈ ರೂಪವು ವ್ಯಾಕರಣಸಮ್ಮತವಾದುದಲ್ಲ: ಆದರೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು 40ರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸು.

47. ಡೊಂಕಾದರೊಳಗೆ = ಡೊಂಕಾದರೂ + ಒಳಗೆ. 47, 48 ಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವು ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೂ ಸಜ್ಜನರು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

48. ದುರ್ಜನರು ಹೊರಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡರೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಕೆಟ್ಟವರಾಗಿರುವರು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

49. ಬರೆ = ಮನೆಗೆ ಬರಲು. ಕುಳ್ಳಿರು = ಕುಳಿತುಕೊ. ಸಜ್ಜನಿಕೆ = ಸಜ್ಜನ + ಇಕೆ; ಒಳ್ಳೆಯವನ ಗುಣ. ಸಖ್ಯವ = ಸ್ನೇಹವನ್ನು.

50. ಹುಸಿದೊಡೆ = ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿದರೆ. ಒತ್ತಿ = ದಡವನ್ನು ಮೀರಿ ಒಡೆದುಕೊಂಡು.

51. ಆಕ್ಕು = ಆಗುವನು.

52. ಮೆದ್ದಂತೆ = ಸವಿನೋಡಿದಂತೆ; ಧಾ.–ಮೆಲ್ಲು. ಅಜ್ಞಾನಿ = ತಿಳಿಯದವನು.

53. ಹೆಜ್ಜೇನು = ಹೆಜ್ಜೇನಿನ ತುಪ್ಪ. ರೊಚ್ಚು = ಕೆಸರು.

54. ಮಾನಹೀನರು = ಮಾನವಿಲ್ಲದವರು.

55. ನೆಲೆಗಟ್ಟು = ತಳಹದಿ. ಕೂಪ = ಭಾವಿ. ನೇಣುಹರಿದಂತೆ = ಹಗ್ಗ ಕಿತ್ತ ಹಾಗೆ. ಕೋಪಿ = ಕೋಪವುಳ್ಳವನು.

5. ಒಗಟೆಗಳು.

56. ಉಲಿವುದು = ಸದ್ದುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಕುಲ = ಕವಿಗಳ ಗುಂಪು.

57. ಸೊಲ್ಲು = ಮಾತು. ಸೋಜಿಗ = ಆಶ್ಚರ್ಯ. ತಾವು = ಸ್ಥಳ.

58. ಮೂಡಿದುದ = ಹುಟ್ಟಿದುದನ್ನು ; ಧಾ.-ಮೂಡು.

59. ಇರಿದರೆಯು = ತಿವಿದರೂ. ಏರಿಲ್ಲ = ಏರು + ಇಲ್ಲ = ಗಾಯವಿಲ್ಲ. ತಿರಿಗೊಳಕೊಂಡ = ಯಾಚಿಸಿ ತಂದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದ. ಋಣ = ಸಾಲ.

60. ಹುತ್ತಿನಹುಳ = ಹಾವು. ಮುತ್ತೇ = ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದವನೇ.

6. ದಾಸರ ಪದಗಳು.

61. ಮದಕರಿ = ಮದಿಸಿದ ಆನೆ. ಕಲಕಿ = ಇಲ್ಲಿ-ಕೆದಕಿ.

62. ಕಾಲಮೇಘ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ಮೇಘ. ಶೂಲಪಾಣಿ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶೂಲವುಳ್ಳವನು, ಈಶ್ವರ. ಪಣೆ-ಧ್ಭ.-ಹಣೆ. ಕಾಳುಮೂಳರು = ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು, ಕೆಟ್ಟವರು.

63. ಕಾಳ್ಕಿಚ್ಚು = ಕಾಡು + ಕಿಚ್ಚು, ಕಾಡುಗಿಚ್ಚು. ಸರಿಸ = ಹತ್ತಿರ. ಮರಸಿ = ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಮೋಸದಿಂದ.

64. ಪುಚ್ಛ = ಬಾಲ ; ಇದು ಚೇಳು. ದಂತ = ಹಲ್ಲು ; ಇದು ಹಾವು. ದೇಹ = ಮೈ ; ಇವರೆ ದುರ್ಜನರು. ಘೋರ = ಭಯಂಕರವಾದ.

7. ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

65. ನರಗೆ = ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ. ಅಮೃತಾನ್ನ = ರುಚಿಯಾದ ಊಟ. ಮಡಿ ವರ್ಗ ಮಡಿಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆಗಳು. ಗಾಂಭೀರ್ಯ = ಗೌರವ. ಹಂಬಲಿಸು = ಕೊರತೆಪಡು. ಡಂಭ = ಗರ್ವ, ಹೆಮ್ಮೆ.

66. ನಂಬುಗೆ = ನಂಬಿಕೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ಒಡಲು = ಮೈ.

57. ಭೂಷಣ = ಒಡವೆ. ಓಡು = ಮಡಕೆಯ ಹೋಳು. ಹರಿವಾಣ = ತಳಿಗೆ. ಲೋಭಿ = ಜಿಪುಣ, ಜೀನಿಗ. ಬಿಂಕ = ಹೆಮ್ಮೆ, ಗರ್ವ. ಮೋಡಿ = ಹಟ, ಚಲ.

8. ದುರ್ನೀತಿಯೇ ಹೊಲೆತನ.

68. ಶೀಲ = ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ. ದಣಿ-ಧ್ಭ.-ಧನಿ = ಒಡೆಯ. ಎರಡುಬಗೆವಾತ = ಮೋಸಮಾಡುವವನು.

69. ಲಂಡತನ = ಕೆಟ್ಟತನ.

70. ಇದ್ದಾಗ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಣವಿದ್ದಾಗ. ದಾನ = ಕೊಡುವುದು. ಮದ್ದು = ಔಷಧ; ಇಲ್ಲಿ ವಿಷ. ಬದ್ಧವಹ = ಸರಿಯಾಗಿರುವ, ನಿಜವಾದ, ಅಬದ್ಧವಲ್ಲದ. ನಯದ = ನುಣುಪಾದ, ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ, ಒರಟಲ್ಲದ. ಶುಂಠ = ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಬೆಪ್ಪ.

71 ಆಸೆವಾತು = ಆಸೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ಆಡಿದ ಮಾತು. ಲೇಸು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ಉಪಕಾರ = ಹಿತ. ಮುನಿದು = ಕೋಪಮಾಡಿಕೊಂಡು; ಭಾವರೂಪ–ಮುನಿಸು. ಕೆಡಿಪಾತ = ಕೆಡಿಪ (ಕೆಡಿಸುವ) + ಆತ. ಹೀನನು + ಅವ = ಹೀನನವ, ಹೀನನಾದವನು, ಕೆಟ್ಟವನು. ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಲೆಯನು (ಹೊಲೆಯನು ಎಂದರೆ ನೀಚನು) ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಕೆಟ್ಟ ಚಾಳಿಯವನು ಹೊಲೆಯನು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು.

9. ಮೂರ್ಖರು.

72. ಒಂಟಿಯಲಿ = ಒಂಟಿಯಾಗಿ, ಒಬ್ಬಳೆ, ಜತೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಗಂಟನು = ಹಣದ ಗಂಟನ್ನು. ಕಡುಮೂರ್ಖ = ಅತಿಮೂರ್ಖ.

73. ಪಡೆದ = ಹೆತ್ತ. ದುಡ್ಡಿನ ಆಸೆಗೆ ಮಗಳನ್ನು ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ವರನಿಗೆ ಕೊಡುವವನು ಮೂರ್ಖನು. ಮರುಗು = ಕೊರಗು. ದೃಢಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದವ = ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದವನು, ಚಪಲಚಿತ್ತ.

74 ಕರೆವಾತ = ಹಾಲ ಕರೆವವನು. ಒತ್ತೆ = ಅಡುವು. ಹಲುಬುವವ = ಕಳೆದುಕೊಂಡುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಅಳುವವನು.

75. ಸ್ವಾಮಿನಾಮವ = ದೇವರ ನಾಮವನ್ನು. ಭಜಿಸು = ಭಜನೆಮಾಡು. ಹೇಮ = ಚಿನ್ನ, ಹೊನ್ನು, ಎಂದರೆ ಹಣ. ಗಳಿಸು = ಸಂಪಾದಿಸು. ನೇಮ = ನಿಯಮ. ನಮಿಸದವ = ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದವನು. ತಾಮಸರ = ತಮೋಗುಣವುಳ್ಳವರನ್ನು, ಕೆಟ್ಟವರನ್ನು.

10. ಮಹಾನವಮಿಯ ಪದಗಳು.

76. ಆಶ್ವಯುಜಶುದ್ಧ ಮಾನವಮಿ = ಅಶ್ವಯುಜ ಮಾಸದ ಶುಕ್ಲಪಕ್ಷದ ಮಹಾನವಮಿ, ಎಂದರೆ ನವರಾತ್ರಿಯ ಹಬ್ಬ. ಶಾಶ್ವತದಿ = ತಪ್ಪದೆ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ. ಹರಸು = ಆಶೀರ್ವದಿಸು; ಇಲ್ಲಿ–ಹರಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳು. ಬಾಲಕರು = ಹುಡುಗರು. ಈಶ = ದೇವರು.

77. ಧನ = ಹಣ. ಕನಕ = ಚಿನ್ನ. ವಸ್ತು = ಪದಾರ್ಥ, ದವಸ. ವಾಹನ = ಆನೆ ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಕನಕದಂಡಿಗೆ = ಚಿನ್ನದ ಪಾಲಕ್ಕಿ. ಚಾರಿ = ಚಾಮರ. ರಾಜಮನ್ನಣೆ = ರಾಜರಿಂದ ಆಗಬಹುದಾದ ಬಹುಮಾನ.

78. ಛತ್ರ = ಕೊಡೆ, ಛತ್ರಿ. ತೇಜಿ = ಕುದುರೆ. ಅರ್ಥಿ = ಪ್ರೀತಿ; ಹಳೆಗನ್ನಡ ಅಕ್ತಿ. ಮಾಲಕುಮಿ = ದ್ಭ.-ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಒಲಿಯಲಿ = ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಲಿ. ಪೌತ್ರ = ಮಮ್ಮಗ.

79. ಧರೆ = ಭೂಮಿ; ಇಲ್ಲಿ-ಜನರು. ತಣಿಯಲಿ = ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ. ತಿಳಿಗೊಳ = ತಿಳಿನೀರುಳ್ಳ ಕೊಳ. ಉಕ್ಕಿ = ತುಂಬಿತುಳುಕಿ. ತುರು = ಹಸು. ನಳಿನ ಮುಖಿಯರು = ಕಮಲದಹಾಗೆ ಮನೋಹರವಾದ ಮುಖವುಳ್ಳವರು. ಸುಪುತ್ರರ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು. ಇಳೆ = ಭೂಮಿ.

80. ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ = ಆಯುಸ್ಸೂ ಆರೋಗ್ಯವೂ ಎಂದರೆ ರೋಗರುಜನವಿಲ್ಲದೆ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುವಿಕೆ. ಶ್ರೇಯಸ್ಸು = ಮೇಲ್ಮೆ. ಸಂಪತ್ತು = ಐಶ್ವರ್ಯ. ಆಯತದಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಜಗದೊಡೆಯ = ದೇವರು. ಒಲವು = ಪ್ರೀತಿ. ಪ್ರೀಯ—ಇದು 'ಪ್ರಿಯ' ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯರೂಪ.

81. ಹಜ್ಜಾಡ = ಒಲ್ಲಿ. ಅಯ್ಯಗಳು = ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಸರಸತಿಯ = ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯ.

82. ಅಳಿಯ......ವರೆ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೇಳೋಣವೆಂದರೆ ಇದು ಅಳಿಯನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಉಡುಗೊರೆಯಲ್ಲ; ನಿಂತುಕೊಂಡು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ ಬಳಿಯ = ಆಳಿನ ಸಂಬಳವಲ್ಲ; ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದರೆ, ಇದು ಹಳೆಯ ಸಾಲವಲ್ಲ; (ಆದುದರಿಂದ) ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು = ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದರೆ: ಅಳಿಮನವ ಕೀಳುಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರಿ. ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕೊಡಿ.

83. ಇಂದು = ಈ ದಿವಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಚಂದ್ರ. ಬವಣೆ = ದ್ಭ.-ಭ್ರಮಣ, ಸಂಚಾರ, ಸುತ್ತು. ಉಚಿತ = ಮರ್ಯಾದೆ. ಕಡಬಡ್ಡಿ = ಸಾಲದ ಬಡ್ಡಿ.

84. ಬಿಟ್ಟಿ = ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಗಾಗಿ ಕೂಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಜನರು ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸ. ಬೀಡಾರ = ಇದು ಬಿಡಾರವೆಂದಿರಬಹುದು. ತೆಗೆ = ಹೋಗು.

85. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಗಂಡ = ಶತ್ರುವಾದವನು; ಇಲ್ಲಿ-ಮೆಟ್ಟುವವನು; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಪತಿ, ಅಪಾಯ, ಕೆನ್ನೆ. ಕಲಿಕರ್ಣ = ಕಲಿಯುಗದ

ಕರ್ಣ; ಹಿಂದೆ ಕರ್ಣನು ದಾನಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಯೆಂದು ಭಾರತದ ಕಥೆ.

11. ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶ ವರ್ಣನೆ.

86. ಮೇರುಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ. ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ = ತೆಂಕದೆಸೆ. ಅಭಿರಾಮತೆವಡೆದು = ಅಂದವನ್ನು ಹೊಂದಿ. ಕರ್ಣಾಟ ಮಹೀಮಂಡಲ = ಕನ್ನಡದೇಶ. ಗಾಡಿ = ಸೊಬಗು.

87. ವಸುಧಾತಲವಲಯ = ಮಹೀಮಂಡಲ. ಭಾವಿಸೆ = ನೋಡಲು, ವಿಚಾರಿಸಲು. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಬಣ್ಣಿಸುವನು = ವರ್ಣಿಸುವನು.

88. ಗ್ರಾಮ = ಹಳ್ಳಿ. ನಗರ = ಊರು. ಖೇಡ = ಖೇಟ, ಅರೆವಾಸಿ ಊರು. ಖರ್ವಡ = ನಾನೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ದುರ್ಗ = ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೋಟೆ, ಜಲದುರ್ಗ ಗಿರಿದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದುವು. ದ್ರೋಣಾಮುಖ = 400 ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಊರು. ಸಂದೋಹ = ಗುಂಪು. ಆಡುಂಬೊಲ = ಆಡುವ + ಹೊಲ, ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನ.

89. ಭೂರಮೆ = ಭೂಮಿ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀ. ದುಕೂಲ = ನವಿರುಬಟ್ಟೆ. ಕಣ್ಗೊಳಿಪ = ಸೊಗಸಾದ. ಭೂರಿ = ಅನೇಕವಾದ. ಓರಂತೆ = ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ. ಪರಿದು = ಹರಿದು.

90. ಅಮರ್ದು = ಅಮರುವ ಹಾಗೆ, ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಾಗೆ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಅಮೃತ. ಅಪ್ಪಲು = ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು. ತೊರೆವೆಣ್ಗಳ್ = ತೊರೆ + ಪೆಣ್ಗಳ್ = ನದಿಗಳೆಂಬ ಹೆಂಗಸರು. ಕರಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಪರಿಕಾಲ್ಗಳ್ = ಹರಿವ ಕಾಲುವೆಗಳು. ನಾಡ = ದೇಶದ.

91. ಅಲರ್ವುಡಿವೆರಸಿ = ಅಲರು + ಪುಡಿ + ಬೆರಸಿ = ಹೂವಿನ ದೂಳಿ (ಪರಾಗ) ಗಳೊಡನೆ ಬೆರಸಿ. ಪೊನಲಲ್ಲಿ = ಪೊನಲ + ಅಲ್ಲಿ; ಪೊನಲು = ಪ್ರವಾಹ. ಕುಂಕುಮರಸ = ಕೇಸರಿ ಕದಡಿದ ನೀರು. ನೋಳ್ಪರಿಗೆ = ನೋಡುವವರಿಗೆ.

92. ನಂದನ = ಇಂದ್ರನ ತೋಟ. ಆನಂದವನು = ಸಂತೋಷವನ್ನು. ಕುಂದದ = ಕಡಿಮೆಯಾಗದ. ಫಲತತಿ = ಹಣ್ಣುಗಳ ಗೊಂಚಲು. ವನವೃಂದಂ = ತೋಟಗಳ ಸಾಲು.

93. ನಾರಿಕೇಳ = ತೆಂಗು. ಆಮ್ರ = ಮಾವು. ಪನಸ = ಹಲಸು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಖರ್ಜೂರ = ಉತ್ತುತ್ತಿ. ಚಂಪಕ = ಸಂಪಗೆ. ಚಂದನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಆರಾಮ = ಕೈತೋಟ, ಉಪವನ. ರಂಜಿಸುತ = ಸೊಗಸಾಗಿ.

ಪಾರಣೆ = ಉಪವಾಸದ ಮರುದಿನದ ಊಟ; ಇಲ್ಲಿ–ಹಬ್ಬ, ಸಂತೋಷ. ಪಾಂಥಜನ = ದಾರಿನಡೆಯುವವರು, ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

94. ದೇವಮಾತೃಕ = ಮಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ನದೀಮಾತೃಕ = ಹೊಳೆಯ ನೀರಿನಿಂದ ಪೈರಾಗುವ ನೆಲ. ಉರ್ವರೆ = ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಪೈರೂ ಬೆಳೆವ ಉತ್ತಮವಾದ ಭೂಮಿ, ದೇವಲೋಕ = ಇಂದ್ರಲೋಕ. ಏಳಿಸು = ಹಾಸ್ಯಮಾಡು. ಭೂವನಿತೆ = ಭೂರಮೆ. ಧಾನ್ಯ = ದವಸ. ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ = ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ತುಂಬಿಯೇ ಇರುವ ಕಣಜ. ಆವಗಂ = ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ.

95. ಅಳಿ = ದುಂಬಿ. ಅಂಬುಜ = ಅಂಬು + ಜ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ. ವಿಲಸಿತ = ಮನೋಹರವಾದ, ಕಾಲೂರ್ಗಳು = ಹಳ್ಳಿಗಳು.

96. ಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರು. ಮಲ್ಲಿಕಾಲತಿಕೆ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಹಂಬು. ಭೋಗಿಗಳು = ಸುಖಿಗಳು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಹಾವುಗಳು ; ಎಲ್ಲವೂ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸುಖಪ್ರದವಾಗಿದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

97. ನಡೆವಕ್ಕಿ = ನಡೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹಕ್ಕಿ, ಹಂಸ. ಹಾಗೆಯೇ ನುಡಿವಕ್ಕಿ = ಗಿಳಿ. ಪೊಳೆವಕ್ಕಿ = ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೊಕ್ಕರೆ. ಪೊಣರ್ವಕ್ಕಿ ಜೋಡಿ ಹಕ್ಕಿ, ಚಕ್ರವಾಕ. ಪಡಿಯರವಕ್ಕಿ = ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಪಡಿಯರ ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಹಾರಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಕೋಗಿಲೆ. ಗೆಡೆವಕ್ಕಿ = ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾರಿವಾಳಹಕ್ಕಿ. ಗರಿಗಣ್ವಕ್ಕಿ = ಗರಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳಂತಿರುವ ಚಿತ್ರವುಳ್ಳ ನವಿಲು.

98. ಅಲರ್ದ = ಅಲರಿದ. ಉಳ್ಳಲರ್ದ = ಅರ್ಧವಿಕಸಿತವಾದ, ಸ್ವಲ್ಪವೆ ಅರಳಿದ. ಚೆನ್ನೈದಿಲು = ಕೆಂದಾವರೆ ಹೂ. ಶಾಲಿವನ = ಬತ್ತದ ಗದ್ದೆ. ನೆಲೆವನೆ = ನೆಲೆಯಾದ ಸ್ಥಾನ.

99. ಅಂಚೆ = ದ್ಭ.–ಹಂಸ. ಅರಗಿಳಿ = ಅರಸು + ಗಿಳಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಜಾತಿಯ ಗಿಳಿ. ಪರಮೆ = ಭ್ರಮರ. ಎದೆಗೆಡಿಪುವು = ಎದೆ + ಕೆಡಿಪುವು, ಎದೆಗುಂದಿಸುವುವು, ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು. ಪಥಿಕರು = ಮಾರ್ಗಸ್ಥರು.

100. ಸೊಬಗನು = ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು. ಎಡೆಬಿಡದೆ = ಬಿಟ್ಟಿರದೆ. ಕಡೆಗೋಡಿಗಳಿಂದ = ಕಡೆಯ ಕೋಡಿಗಳಿಂದ. ಬಲ್ಗೆರೆ = ಬಲ್ಲಿತು + ಕೆರೆ = ಬಲವಾದ ಕೆರೆ. ಪೊಡವಿ — ದ್ಭ.–ಪೃಥಿವಿ, ಭೂಮಿ.

101. ಅಗೆವೊಯ್ವ = ಅಗೆಹಾಕುವ. ಕಳೆಗೀಳ್ವ = ಕಳೆಯನ್ನು ಕೀಳುವ. ಬೆದೆಯ ಬಿರ್ಚುವ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇದ್ದ ಪೈರನ್ನು ಹಕ್ಕಲುಹಕ್ಕಲಾಗಿ ಬಿಡಿ

ಸುವ. ಬಗೆಯರಿದು = ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದು. ಊಡುವ = ಊಟ ಮಾಡಿಸುವ: ಇಲ್ಲಿ–ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ. ಸಸಿಯ = ಪೈರಿನ; ತ್ಸ.–ಸಸ್ಯ. ನಗೆಮೊಗದ = ನಗುವುಳ್ಳ ಮುಖದ. ಪಾಮರಿಯರ = ಹೊಲವನ್ನು ಕಾವ ಹೆಂಗಸರ.

102. ಮುಡಿ = ತಲೆಯ ಕೂದಲಿನ ಕಟ್ಟು. ಆಚಾರದ ಬಟ್ಟೆ = ನಡವಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮ, ಎಂದರೆ ಜಾತಿಯ ಕಟ್ಟು. ಆಜ್ಞೆ = ಅಪ್ಪಣೆ, ಅರಸನ ಕಟ್ಟು ನಾಡೊಳದ............ಲ್ಲಿಲ್ಲ—ಕಟ್ಟು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವವರೇ ಹೊರತು ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸೆರೆಯಿಡು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜನಗಳು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂದರೆ ಆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯವು ನೆಲೆಗೊಂಡಿದ್ದಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥ.

103. ತೋರದುರುಬು = ತೋರತುರುಬು = ದಪ್ಪನಾದ ತುರುಬು. ತೊಂಡೆವಾಯ್ದೆರೆ = ತೊಂಡಿಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಬಾಯ ತೆರೆ, ತುಟಿ. ಮುಗುಳ್ನಗೆ = ಅರಳದ ಮೊಗ್ಗಿನಂತಿರುವ ನಗೆ ಎಂದರೆ ನಸುನಗೆ. ಮೇರೆಯರಿದ = ಎಲ್ಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ, ಎಂದರೆ ಮಿತವಾದ, ಹವಣಾದ ಮೆಲ್ವಾತು = ಮೃದುವಾದ ಮಾತು. ಓರೆವೋಗದ, ಸರಿಯಾದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಡದ, ತಪ್ಪಿ ಹೋಗದ. ಜಾಣ್ಮೆ = ಜಾಣತನ. ಪೆಣ್ದಿರು = ಹೆಂಗಸರು.

104. ಹಂದೆ = ಹೇಡಿ. ವಿತರಣಗುಣಶೂರರು = ದಾನ ಕೊಡುವ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಲುಗೈಯಾದವರು ಎಂದರೆ ಮಹಾ ದಾನಿಗಳು, ದಾನವೀರರು. ಸಾರಗುಣಗ್ರಾಹಿ = ಸಾರವಾದ ಎಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ. ರಸಿಕರು = ಜಾಣರು, ತಿಳಿದವರು. ದುರ್ವಿಕಾರಿ = ಕುಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವವರು.

105. ಅನೃತ = ಸುಳ್ಳು. ಆಜಿರಂಗ = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ. ಎರೆದುದನು = ಬೇಡಿದುದನ್ನು. ಕೊಡದರು = ಕೊಡದೆ ಇರುವವರು.

12. ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹ.

106. ಅಂತು = ಹಾಗೆ. ಸಂತತ.........ಪ್ರಭೆಯಿಂ—ಸಂತತ = ಸರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ. ಸಕಲ = ಸಮಸ್ತವಾದ. ಆಭರಣಗಳ, ಪ್ರಭೆಯಿಂ = ಕಾಂತಿಯಿಂದ. ಅಮರೇಂದ್ರ = ಅಮರ + ಇಂದ್ರ, ದೇವೇಂದ್ರ. ಕ್ರಮವಿಕ್ರಮ = ವಂಶಾನುಕ್ರಮದಿಂದ ಬಂದ ಪರಾಕ್ರಮ.

107. ತಳರ್ದಂ = ಹೊರಟನು ; ಧಾ.-ತಳರ್. ರಜತಶಿಖರಿ = ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬೆಟ್ಟ, ಕೈಲಾಸ. ಮುಂತೆ = ಮುಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ + ಇರೆ = ಮುಂತಿರೆ. ಅನುಪಮನಾಮದ = ಅಸದೃಶವಾದ ಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ, ಹೆಸರುಗೊಂಡ, ಅಥವಾ ಅನುಪಮ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ.

108. ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ = ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಉನ್ನತ·········ಧರ—ಹೆಚ್ಚಾದ ಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು, ಎಂದರೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದ ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು. ಇರ್ವಕ್ಕ = ಎರಡು + ಪಕ್ಕ, ಎರಡು ಕಡೆ. ದೋರ್ವಲಗರ್ವಿತಖಚರರ್ = ದೋಃ + ಬಲ + ಗರ್ವಿತ + ಖ + ಚರ ; ತೋಳ ಬಲದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಗೊಂಡು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಜಾಂಬವಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರು. 108 ರಿಂದ 113 ರ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಭಾವರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲಾ 113 ರಲ್ಲಿರುವ ‘ ಬಂದು ’ ಎಂಬ ನ್ಯೂನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

109. ಅಪರಿಮಿತಾನಕವಾದ್ಯಂ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಭೇರಿ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳು. ತಪನದ್ಯುತಿ = ಸೂರ್ಯನಬಿಸಿಲು. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಬಿಳಿದು + ಕೊಡೆ. ಭಂಜಿಸೆ = ನಿವಾರಣೆಮಾಡಲು. ಸನ್ನಾಹದ ಪರೆ = ಯುದ್ಧಸನ್ನಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಡೆದ ತಂಬಟೆಗಳು. ಪಲವು = ಹಲವು.

110. ವಿಜಯಪತಾಕೆ = ವಿಜಯಧ್ವಜ. ಗಗನ = ಆಕಾಶ. ಗಜಘಟೆ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ತರಂಗ = ಅಲೆ. ಪಾರದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ, ನೋಡದೆ, ಸೆರಗಂ = ಅಪಾಯವನ್ನು.

111. ಮಂಗಳಪಾಠಕರ್ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳು. ನಲಿಯುತ್ತಿರೆ = ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ನಲಿಸುತ್ತಿರಲು. ಕರಕಲಿತಾಯುಧ······ದ್ಯುತಿಗಳ್ = ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಕತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಲವಾದ ಕಾಂತಿಗಳು. ಪಿರಿದುಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಬೆಳಗಲು = ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು. ನಿಶಿತ = ಹರಿತವಾದ. ಒದವಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು.

112. ಅದ = ಅದನ್ನು. ಮಾಣಿಸುತಿರೆ = ಅಡಗಿಸುತ್ತಿರಲು. ಪಗಲಂ = ಹಗಲನ್ನು, ಸೂರ್ಯನನ್ನು. ದ್ವಿಗುಣಿಸು = ಇಮ್ಮಡಿ ಮಾಡು, ಎರಡರಷ್ಟುಮಾಡು. ಭೂಷಾ = ಆಭರಣ.

113. ಗಮಕಿ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವವರು. 494 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು. ಸುಭಾಷಿತ = ಜಾಣತನದ ಮಾತು. ಭುವನಂ = ಲೋಕ. ಸೇನಾಮಯ = ದಂಡಿನಿಂದ ತುಂಬಿದುದು. ಅಚಲ = ಪರ್ವತ. ಪರಿಸರ = ಸಮೀಪ.

114. ಪುದಿದ........ಖಚರನು—ದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಬ್ಧಿಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಖಚರನು. ಸಮುದ್ರನೆಂಬುವನು ಒಬ್ಬ ಖಚರನೆಂದೂ ಅವನನ್ನು ನಳನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಮನಿಗೆ ಭೃತ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಎಡೆಗಟ್ಟಲ್ = ಎಡೆ + ಕಟ್ಟಲ್, ದಾರಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲು ಪ್ರತ್ಯಧಿವಾಸಿಗಳ್ = ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಖಚರನ ಪರಿಜನರು. ತಲೆವಾಗಲ್ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಲು, ಅಧೀನರಾಗಲು, ಓಲಗಿಸಲು.

115. ಬೀಡಂ = ಬೀಡನ್ನು, ಪಾಳೆಯವನ್ನು, ಪ್ರಭಾಮಂಡಲ = ಜೈನರ ಪುರಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈತನು ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಸಹೋದರನು. ಉರುತರ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ವಿದ್ಯಾ = ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ. ಜನಿತ = ಹುಟ್ಟಿದ. ವಿನೋದರ = ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನು.

116. ಪೆಂಪು = ಹೆಚ್ಚು, ಆಧಿಕ್ಯ ; ಹಿರಿದು ಎಂಬುದರ ಭಾವರೂಪ. ನಡೆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಭುಜಕೆ = ತೋಳಿಗೆ. ಎಡೆಮಾಡು = ಸ್ಥಳಮಾಡು ; ಇಲ್ಲಿ—ವಶಮಾಡು. ಸುಲಲಿತ = ಮನೋಹರವಾದ. ದಿನಕರ = ಸೂರ್ಯನ. ವಂಶ = ಕುಲಕ್ಕೆ. ಲಲಾಮಂ = ತಿಲಕದಂತೆ ಇರುವವನು, ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು.

13. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

118. ಬಿಡುಗು = ಬಿಡುವುದು.

119. ಸಮಕ್ಷದೊಳು = ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ, ಆಸನ = ಪೀಠ, ಮಣೆ ಮೊದಲಾದುವು. ಮಾಪಾತಕಂ = ಮಹಾ ಪಾಪವು. ನಿಷ್ಕೃತಿ = ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ. ಅಘ = ಪಾಪ.

120. ಅಪಹಾಸ್ಯ = ಅಣಕ. ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ = ಇಲ್ಲಿ—ಒರಟೊರಟಾಗಿ ಎದುರು ಮಾತಾಡುವುದು. ಚಿಟುಕು = ಚಿಟಿಕೆ ಹಾಕುವುದು.

121. ಆಟಮಟ = ಕೃತ್ರಿಮ, ಕುಟಿಲ. ಉಸಿರ್ದವಂ = ಹೇಳಿದವನು ; ಧಾ.—ಉಸಿರ್. ಶಿಶುವಧೆ = ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು. ದುರ್ಗತಿ = ಕೆಟ್ಟಗತಿ, ನರಕ. ಉತ್ಸಾಹ = ಲವಲವಿಕೆ. ಭಕ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ. ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ = ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೆ, ಮೊನೆ ಮುರಿಯದೆ. ನಿಚ್ಚಳದ = ನಿಶ್ಚಲವಾದ, ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗದೆ ದೃಢವಾಗಿರುವ, ಅಚಂಚಲವಾದ. ನಿಷ್ಠೆ = ನಿಯಮ. ದೃಢ = ನೆಲೆಯಾದ ಮನಸ್ಸು. ಕೆಚ್ಚುಗೊಳ್ಳು = ಸಾರವುಳ್ಳುದಾಗು. ಕೆಚ್ಚು = ಮರಗಳೊಳಗಡೆ ಇರುವ ಚೇಗಾದ ಭಾಗ.

122. ನಿಯತಮಪ್ಪ = ಗೊತ್ತಾದ. ಆಚಾರ ಸಮಯ = ನಡೆತೆಯ ಕಟ್ಟುಪಾಡು. ಮಾತ್ಸರ್ಯ = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು. ಇಂಬುಗೊಡದೆ = ಆಸರೆ ಕೊಡದೆ. ಇಂಬಾಗಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ.

14. ಸೆಲ್ಲದ ಕಾರ್ಯಗಳು.

123. ಆಶಿಸು = ಇಚ್ಛಿಸು, ಕೋರು. ದಾಸ = ಭಕ್ತ, ಆಳು. ವಿಧವಿಧ ಪಾಶವ = ಹಲವು ಬಗೆಯ ಹಗ್ಗದಂತಿರುವ ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು.

124. ಜೀವಿ = ಜೀವವುಳ್ಳುದು, ಪ್ರಾಣಿ. ಘಾಸಿಯಗೈದುದು = ನೋಯಿಸಿ ನಲುಗಿಸಿದುದು. ಕಾಶಿ—ಈ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರವೆಲ್ಲಿದೆ ?

125. ತೊತ್ತು = ಸುತ್ತು ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಆಳು. ಚಿತ್ರದಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ, ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ.

126. ಅನ್ಯಾಯಿ = ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮಾಡುವವನು, ದುರುಳ. ಸುಕೃತ = ಪುಣ್ಯ.

127. ನೋಯಲು ನುಡಿವಗೆ = ಇತರರು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಠೋರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವನಿಗೆ. ಅಪಾಯ = ನೋವು, ಪೀಡೆ, ಬಾಧೆ. ಕಾಯದ ಕಷ್ಟ = ದೇಹಶ್ರಮ, ಮೈಗೆ ಪೆಟ್ಟು.

15. ಪಾಪಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ.

128. ದ್ವೇಷಿ = ಇತರರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಳ್ಳವನು, ಎಂದರೆ ಹಗೆಯುಳ್ಳವನು. ಮಾನವನು—ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೀಳಾದ ಮನುಷ್ಯರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಭವದಿ = ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ, ಘಾಸಿಯಾದೆನು. ಓಸರಿಸಿ = (ತಲೆಯನ್ನು) ಬಾಗಿ. ಕರುಣ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ = ದಯೆಯನ್ನು ಯಾಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು.

129. ಇದ್ದೆಸೆ = ಎರಡು + ದೆಸೆ, ಮಾತೃವರ್ಗ ಪಿತೃವರ್ಗದವರು. ಎನ್ನನಾಲ್ದೆಸೆಯ = ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಒಬ್ಬರೂ) ಹೊದ್ದರು. ಒದ್ದೆನ್ನ = ಒದ್ದು + ಎನ್ನ ; ಒದ್ದು ಎಂಬುದು ತಪ್ಪು ; ಒದೆದು ಎಂದರೆ ವ್ಯಾಕರಣ ರೀತ್ಯಾ ಶುದ್ಧ, ಧಾ.-ಒದೆ.

130. ಓತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ. ಧಾ.-ಓ. ಪಾತಕಾಭ್ರ = ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘ. ಜಂಝಾವಾತ = ಮಳೆಯೊಡನೆ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿ. ನನ್ನ ಪಾಪವೆಂಬ ಮೇಘಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯಾಗು, ಎಂದರೆ ಪಾಪವನ್ನು ತೊಲಗಿಸು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

16. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ವನವಾಸ.

131. ತರು + ಚಯ = ಮರಗಳ ಗುಂಪು. ಬಿಡುವ = ತಂಗುವ, ಬೀಡುಬಿಡುವ. ಒಡರಿಸು = ಉಂಟುಮಾಡು. ಅಳಲು = ದುಃಖ. ಅವನಿ + ಜೆ = ಭೂಮಿಜೆ.

132. ತೊಳಪ = ತೊಳಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಪಳುಕು = ಸ್ಫಟಿಕ. ಪಾದಶಿಲೆ = ಕಾಯ್ದಶಿಲೆ ಎಂದಿರಬಹುದು. ನಡೆಯುತ + ಅಂದು + ಅಲಘುತರ + ತಪನ + ತಾಪದೆ—ಅಲಘುತರ = ಲಘುತರವಲ್ಲದ ; ಬಲು = ಹೆಚ್ಚಾದ ; ತಾಪದೆ = ಸೆಕೆಯಿಂದ, ಝಳದಿಂದ. ಲತಾಂಗಿ = ಬಳ್ಳಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳವಳು. ಬಳವಳಿಯ = ಎಡೆಬಿಡದೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ.

133. ಕೆನ್ದಳಿರು = ಕೆಂಪಾದ ಚಿಗುರು. ಕೆಂದಳ = ಕೆಂಪಾದ ಅಂಗಾಲು. ಪಡಿಯಿಡು = ಸರಿಹೋಲಿಸು, ಇರಿಸು. ಲಕ್ಷ್ಮೀವರ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಪತಿಯಾದವನು. ಪಸರಿಸುತಿರಲು = ಹರಹುತ್ತಿರಲು.

134. ಮುಖವೆಂಬ, ಶಶಿ = ಚಂದ್ರನ. ಸುಧಾರಸ = ಅಮೃತ ರಸದ. ವಿಸರ = ಸಮೂಹ. ಬಿಂದು = ಹನಿ. ನಸು = ಸ್ವಲ್ಪ. ಅಸದಳಂ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕೈಮೀರಿ. ಅಸಿಯಳು = ತೆಳ್ಳನಾದವಳು, ಕೃಶಾಂಗಿ.

135. ತೃಷೆ = ಬಾಯಾರಿಕೆ. ದೆಸೆಯನರಿಯಂ = ಅವುಗಳಿರುವ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಕೂಡ ಅರಿಯದವನು, ಎಂದರೆ ಹಸಿವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮರೆತು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತಾರಾಮರಿಗಾಗಿ ನೀರನ್ನೂ ನೆಳಲನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದನು ಎಂದು ಭಾವ. ಅಸುಗೆದಳಿರು = ಅಸುಗೆ + ತಳಿರು, ಅಶೋಕದ ಚಿಗುರು, ಶಯನೀಯ = ಹಾಸಿಗೆ, ಮಿಸುಪ = ಮಿಸುಗುವ, ಉಕ್ಕುತ್ತಿರುವ.

136. ತುಂಗ = ದೊಡ್ಡದಾದ. ಸಾರ್ವರ್ತುಕ = ಎಲ್ಲಾ ಋತುಗಳ ಪುಷ್ಪ ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ. ಸರಿತ್ = ನದಿ. ಸರೋವರ = ಕೊಳ. ರಂಗತ್ = ಮನೋಹರವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ. ಕೂಟಂಗಳ = ಪರ್ವತ ಶಿಖರಗಳ. ಮನಂಗೊಳಿಪ = ಮನೋಹರವಾದ. ಚಿತ್ರಕೂಟವ = ಚಿತ್ರಕೂಟವೆಂಬ ಪರ್ವತವನ್ನು.

137. ಬಲಕಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದು = ಬಲಗಡೆಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆದು, ಎಂದರೆ ಅದರ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ. ಶ್ರೀಗೆ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ, ಸಂಪತ್ತಿಗೆ. ವಟವಿಟಪಿವೂಗಕ್ಕೆ = ವಟವೃಕ್ಷಗಳ ತೋಪಿಗೆ, ಎಂದರೆ ಪಂಚವಟಿಯೆಂಬಲ್ಲಿಗೆ.

17. ತಿರುಕನ ಸ್ವಪ್ನ.

138. ತಿರುಕ = ತಿರಿ + ಉಕ; ತಿರಿವವನು, ಭಿಕ್ಷುಕ, ಯಾಚಕ. ಹೀಗೆಯೇ ಕುಡುಕ, ಮುರುಕ, ಬಡಿಕ, ಇತ್ಯಾದಿ. ಧರ್ಮಶಾಲೆ—ಪರಸ್ಥಳದವರೂ ಬಡವರೂ

ಇಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿದ ಮನೆ. ಒರಗು = ಮಲಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸತ್ತುಹೋಗು.

139. ತೊಡರಿಸು = ಸೇರಿಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹಾಕು. ಪಟ್ಟ = ಸಿಂಹಾಸನ, ರಾಜ್ಯ. ಪೊಡವಿಯಾಣ್ಮ = ದೊರೆ, ಪೃಥಿವೀಶ.

140. ಭಟ್ಟಿನಿ = ರಾಜನ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪತ್ನಿ (ಪಟ್ಟಾಭಿಷಿಕ್ತಳಾದ ಪತ್ನಿಗೆ ಮಹಿಷಿ, ದೇವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು). ನಲ್ಲ = ಪತಿ.

141. ಚಾತುರಂಗಬಲ = ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ತೇರು, ಕಾಲಾಳು ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಯವುಳ್ಳ ದಳ, ಪೌಜು. ಲೋಲನಾಗಿ = ಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಇನಿತು = ಇಷ್ಟು. ಸುತರು = ಪುತ್ರರು.

142. ಜೀಯ = ಸ್ವಾಮಿ. ಗಾಢವಾಗೆ = ಗಾಢವಾಗಲು, ಸಾಂದ್ರವಾಗಲು ದಟ್ಟವಾಗಲು, ಹೆಚ್ಚಾಗಲು. ಅಖಿಲ = ಎಲ್ಲಾ. ರಾಯ = ತ್ಸ.-ರಾಜ.

143. ಮದ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೊಬ್ಬು. ವನಿತೆ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ–ಹೆಂಡತಿ.

144. ಮರುಳಿನಂತೆ = ಹುಚ್ಚನ ಹಾಗೆ. ಭೋಗ = ಸುಖ. ಪರವ = ಪರಲೋಕವನ್ನು.

18. ವಿಭೀಷಣ ರಾವಣಾದಿ ಸಂವಾದ.

145. ಅನುಕೂಲಬಡದೆ = ಒಳಗಾಗದೆ; ಅನು + ಕೂಲ + ಪಡದೆ ; ಅವಯವಾರ್ಥ–ಕೂಲವನ್ನು = ದಡವನ್ನು, ಅನುಸರಿಸಿ = ಮೀರದೆ. ಭಡಾಳಿಸು = ಮಿತಿಮೀರು. ಮುರಿಮೀಸೆ. ವಕ್ರವಾದ ಮೀಸೆ. ಕೀಲಿ–ಕೀಲ ಎಂದರೆ ಜ್ವಾಲೆ, ಉರಿ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಬೆಂಕಿ. ಕಿಡಿಮಸಗು = ಕಿಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಲು. ವಿಲಯದ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ. ಕಾಲಭೈರವ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದ ರುದ್ರ. ಸುತ್ತಿನ = ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ. ಖೂಳ = ದುಷ್ಟ, ನೀಚ. ದನುಜ = ರಾಕ್ಷಸ; ದನು + ಜ = ದನು ಎಂಬವಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು.

146. ಗಜಬಜ + ಇದು + ಏಕೆ. ಗಜಬಜ = ಕೋಲಾಹಲ, ಕೂಗಾಟ. ಮಾಮಾಸಾಹಸಿಗಳು = ಮಹಾ ಮಹಾ ಸಾಹಸವುಳ್ಳವರು. ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಮಹತ್' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುವ 'ಮಹಾ' ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಾ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ; ಪ್ರಯೋಗ = ಮಹಾನವಮಿ = ಮಾನೌಮಿ. ಅಹುದು–ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪ–ಹೌದು. ಬೇಹು = ದೂತ, ಗೂಢಚಾರ. ಅನಲ ಅಗ್ನಿ, ಬೆಂಕಿ. ಉರುಹಿ = ಸುಟ್ಟು. ಬಾಹು = ತೋಳು.

147. ವಧೆ = ಕೊಲೆ. ತೆತ್ತಿಹರೆ = ತೆತ್ತು + ಇಹರೆ, ಕೊಟ್ಟಿರುವರೆ; ಧಾ.–ತೆರು. ಲಂಘಿಸು = ಹಾರು. ಘನಯೋಜನೆ = ದೊಡ್ಡ ಆಲೋಚನೆ.

148. ಸಾಗರ = ಸಮುದ್ರ ; ಸಗರನೆಂಬ ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು ಕಳವುಹೋದ ಯಜ್ಞದ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗೆದ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವಾದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಗರವೆಂಬ ಹೆಸರುಂಟಾಯಿತೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ದಾಂಟು = ದಾಟು. ಮುನ್ನ = ಮುಂಚೆ ; ಇದಕ್ಕೆ 'ಮುಂಚೆ' ಎಂಬ ರೂಪವೂ ಉಂಟು. ವಾನರ = ಕಪಿ. ಪತಾಕಿನಿ— ಪತಾಕ = ಧ್ವಜ, ಅದನ್ನು ಉಳ್ಳದು = ಸೇನೆ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಅಂಬು = ಬಾಣ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ನೀರು. ರಾತ್ರಿಂಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವರು, ರಾಕ್ಷಸರು. ಹಳಚು = ಹೊಡೆ; ಇಲ್ಲಿ–ಸಂಹರಿಸು, ಹಳಗನ್ನಡ–ಪಳಂಚು.

149. ಬಿದ್ದು = ನಿದ್ದೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು. ಮರಣ = ಸಾವು. ಇನಕುಲೇಂದ್ರ = ಸೂರ್ಯವಂಶದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಪಾದಪದುಮ = ತಾವರೆಯಂತಿರುವ ಪಾದಗಳು.

150. ಅಸುರ = ರಾಕ್ಷಸ ; ಅ + ಸುರ = ದೇವನಲ್ಲದವನು, ಸುರರಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾದವನು. ಮೌಳಿ = ತಲೆ. ಕಾಳಪನ್ನಗ = ಕರಿಯಹಾವು, ಕಾಳಿಂಗನಾಗರ ; ಪನ್ನಗ = ಪತ್ + ನ + ಗ = ಕಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯದ ಪ್ರಾಣಿ. ಕಂಠಬದ್ಧ = ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ. ಯಮಪಾಶ = ಮೃತ್ಯುವಿನ ಕುಣಿಕೆ. ಮಹೀಸುತೆ = ಸೀತೆ ; ಹೇಗೆ ?

151. ವಿಗ್ರಹ = ಯುದ್ಧ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಮೈ, ದೇವತಾಮೂರ್ತಿ. ಪ್ರತಿಭಟಿಸು = ಎದುರು ನಿಲ್ಲು. ಅಗ್ರಗಣ್ಯ = ಅಗ್ರ + ಗಣ್ಯ, ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಿಸಲ್ಪಡುವವನು, ಮುಂದಾಳು. ಶರಾಗ್ರ = ಶರ + ಅಗ್ರ = ಬಾಣದಮೊನೆ; ಶರ–ಅರ್ಥಾಂತರವೇನು ? ತ್ರಿಭುವನ = ತ್ರಿ + ಭುವನ = ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯ ಪಾತಾಳ ಎಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು. ಕಮಲಭವ = ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು, ಬ್ರಹ್ಮ ; ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೊಕ್ಕುಳ ತಾವರೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಹುಟ್ಟಿದುದಾಗಿ ಪುರಾಣಪ್ರೋಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಸಮಗ್ರ = ಸಮೂಹ. ಮರೆ + ಪುಗಲು = ಮರೆಬೀಳಲು, ಪರಿಗ್ರಹಿಪನು = ಕೈಕೊಳ್ಳುವವನು.

152. ಮದಾಂಧ = ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ಮುಂಗಾಣದ. ಪ್ರಮುಖನಾಯಕರು = ಮೊದಲಾದ ಶೂರರು. ಗರಿ — ಬಾಣವು ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರ ಪಕ್ಕಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿರುವ ಗರಿಗಳು. ಸೀಮೆ = ಎಲ್ಲೆ ; ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇಶ. ಅಮ್ಮರು —ಹಳೆಗನ್ನಡ–ಅಣ್ಮರು = ಸಮರ್ಥರಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭ್ರಾಮಕರ = ಬುದ್ಧಿಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಕಳವಳವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವವರ. ತೃಣವಿ

ಡಿದು = ತೃಣ + ಪಿಡಿದು = ಹುಲ್ಲನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ; ತಾನು ಹೇಳುವ ಮಾತು ನಿಶ್ಚಯವೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹುಲ್ಲು ಅಥವಾ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿಯುಂಟು.

153. ಸುರಪಜಿತು — ಯಾರು ? ಪೊರೆಯುಗಿದ = ಪರೆಯನ್ನು ಸುಲಿದ. ಉರಗ = ಹಾವು. ಬಲುಹು — ಹಳಗನ್ನಡ-ಬಲ್ಪು = ಶಕ್ತಿ. ಪರ = ಅನ್ಯ, ಶತ್ರು. ಜಿಹ್ವೆ = ನಾಲಗೆ.

154. ಶಮನ = ಯಮ. ಈ ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟದಿಕ್ಪಾಲಕರ ಹೆಸರುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿವೆ. ಮೃಡ = ಈಶ್ವರ. ಕಡುಗಲಿ — ಕಡಿದು + ಕಲಿ = ಮಹಾಶೂರ.

155. ಗೆಲಿದ — ಹಳಗನ್ನಡ-ಗೆಲ್ದ = ಗೆದ್ದ. ದಿಗುಪಾಲಕರು — ತ್ಸ.-ದಿಕ್ಪಾಲಕರು ಅಡಿದಾವರೆ — ಇದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದವೇನು ? ಸೇವಕ = ಊಳಿಗದವನು. ಮೃಗರಾಜ = ಸಿಂಹ. ಅಗ್ಗಳಿಕೆ = ಹೆಚ್ಚಿಗೆ. ಜಂಬುಕ = ನರಿ. ಸಾರು = ಹೋಗು ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಡಂಗುರ ಹಾಕು, ಬೇಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಕಟ್ಟು. ಅಲಘುಮತಿ = ದೊಡ್ಡ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಹರಿಶರಣ = ಹರಿಯೇ ಶರಣ, ರಕ್ಷಕನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳವನು ; ಇಲ್ಲಿ-ವಿಭೀಷಣ.

156. ಬಿಡಯ = ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ. ಈಕ್ಷಿಸು = ನೋಡು. ಫಡಫಡ = ಛೆ, ಛೆ. ಕಡುಗ — ತ್ಸ.-ಖಡ್ಗ = ಕತ್ತಿ. ಜಡಿದು = ಜಳಪಿಸಿ. ಗದ್ದುಗೆ = ಸಿಂಹಾಸನ. ತೊಡರು = ಬಿರುದಿನ ಬಳೆ. ಒದ್ದು — ಇದು 'ಒದೆದು' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಕಂಪಿಸು = ನಡುಗು.

157. ಸಚಿವ = ಮಂತ್ರಿ. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಮತ್ಸರ = ಹೊಟ್ಟೆಗಿಚ್ಚು.

158. ಆಹ್ವಯದ = ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳ. ಕನಲಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಆಗ್ರಹ = ಕೋಪ.

159. ದುರ್ಗ = ದುರ್ + ಗ ; ಶತ್ರುಗಳು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೋಟೆಯೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು. ತವ = ನಿನ್ನ ; ಹೀಗೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸರ್ವನಾಮಗಳ ಷಷ್ಠ್ಯಂತ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದುಂಟು. ಸಗೋತ್ರರು = ಒಂದೇ ಗೋತ್ರದವರು, ದಾಯಾದಿಗಳು. ಬಾಂಧವರು = ನಂಟರು. ಕೋಟಿ = ಅಗ್ರ, ಮೊನೆ.

19. ಮಾಯಾದೇವಿಯ ಬಾಲ್ಯವರ್ಣನೆ.

160. ಅವನೀಕಾಂತೆ ಎಂದರೇನು ? ಶೃಂಗಾರಸಾರ = ಚೆಲುವಿನ ಸಾರ. ಸದನ = ಮನೆ. ಸುಮಾನ = ಸರಿಯಾದ ರೂಪ, ಸುಮ್ಮಾನ = ಸಂತೋಷ. ನೆಲೆಬೀ

ಡು = ನೆಲೆಯಾದ ಸ್ಥಳ. ಸುದತಿ = ಸೊಗಸಾದ ಹಲ್ಲುಗಳುಳ್ಳವಳು, ಹೆಂಗಸು. ಬನವಸಿ—ಇದಕ್ಕೆ ಬನವಾಸಿ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಂಟು, ಇದು ಶಿಕಾರಿಪುರಕ್ಕೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದೆ.

161. ಈವುತಿಹ = ಈ + ಉತೆ + ಇಹ; ಇದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಯುತಿಪ ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದಾಡಿಮ = ದಾಳಿಂಬ. ನಾರಂಗ = ಮಾದಲ.

162. ಸಾರಣೆ = ಸಾರಿಸುವಿಕೆ. ಕಾರಣೆ = ಗೋಡೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಎಳೆವ ಕಾವಿಯು ಗೆರೆ. ಗಂಧೋದಕ = ಚಂದನದ ನೀರು. ಚಳೆಯ = ಚಿಮುಕಿಸುವುದು. ಸೌರಭ = ವಾಸನೆ. ಪೂವಲಿ—ದ್ಭ.-ಪುಷ್ಪಬಲಿ, ರಂಗವಲಿ. ಸಮನಿಸಿದುದು = ಉಂಟಾಯಿತು.

163. ಕೈವಾರಿಸು = ಹೊಗಳು ; ಭಾವರೂಪ-ಕೈವಾರ. ವಿಗಡ—ತ್ಸ.-ವಿಕಟ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ತತಿ = ಗುಂಪು. ಬೃಂಹಿತ = ಆನೆಯ ಕೂಗು. ಕಳಕಳತೆವೆತ್ತಿಹುದು = ಕೋಲಾಹಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು.

164. ಸಕಲ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನುಡಿದು (= ಹೇಳಿದುದರಿಂದ) ಜಾಣರು ಎಂದನ್ವಯ. ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅನ್ವಯಿಸು. ಅರ್ಥಿಗೆ = ಯಾಚಕನಿಗೆ ; ಅರ್ಥ = ಧನ. ಜನಪದ = ದೇಶ. ಕಿಕ್ಕಿರಿ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರು.

165. ಬಣ್ಣಿಸು = ವರ್ಣಿಸಲು. ಪ್ರತಾಪ = ತೇಜಸ್ಸು, ಪರಾಕ್ರಮ. ಶೂರತೆ = ಶೌರ್ಯ. ಧಾರಿಣಿ = ಭೂಮಿ. ಅಪ್ರತಿಮ = ಸಾಟಿ ಇಲ್ಲದವನು. ಉದಾರತೆ = ಔದಾರ್ಯ. ನಾರಿ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ-ಹೆಂಡತಿ ; ಅರ್ಥಾಂತರ—ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ. ಮಾನಿನಿ—ಹೆಂಗಸು.

166. ದೇವಿ = ರಾಜಪತ್ನಿ. ರಾಜೀವಲೋಚನೆ = ಕಮಲದಂತೆ ಸೊಗಸಾದ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು. ರಚಿತರಂಜನೆ = ಮಾಡಿದ ಅಲಂಕಾರವುಳ್ಳವಳು. ಸಕಲಸಂಪನ್ನೆ-ಸಕಲಸಂಪತ್ತೂ ಉಳ್ಳವಳು. ದಾನವ = ರಾಕ್ಷಸ. ಮಾನವ = ಮನುಷ್ಯ. ಡಾವಣಿಯ ದನ—ನೆಲದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟಿರುವ ಎರಡು ಗೂಟಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದ ಹಗ್ಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಹಸುಗಳಿಗೆ 'ಡಾವಣಿಯ ದನ' ವೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಾವೆ = ಹೆಂಗಸು, ತ್ಸ. = ಭಾಮಾ.

167. ಗಾತ್ರ = ಮೈ. ವ್ಯಾಮೋಹವೆಂಬ, ನವ = ನೂತನವಾದ ರಸದಿಂದ. ಭರಿತ = ತುಂಬಿರುವ. ಪಾತ್ರೆಯಂತಿರುವವಳನ್ನು, ಬುಧರು = ವಿದ್ವಾಂಸರು.

168. ಸಿಸು—ತ್ಸ.-ಶಿಶು = ಮಗು. ಜನನಿ = ತಾಯಿ. ಜನಕ = ತಂದೆ. ವಸುಮತೀಪತಿ = ಭೂಪತಿ, ರಾಜ. ಆತ್ಮಜೆ = ಮಗಳು. ನವೀನ = ಹೊಸತಾದ. ನಾಮ = ಹೆಸರು.

169. ಲುಲಿಯ = ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳ, ತಳತಳಿಸುವ. ಸುಡಾಳ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿ; ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಗಳ ಹಿಂದೆ 'ಸು' ಎಂಬುದನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು ಅಪೂರ್ವ. ಒಲೆವ = ತೂಗಾಡುವ. ಬಾಲದೊಡಿಗೆ = ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇಡುವ ಒಡವೆಗಳು.

170. ಬೆಚ್ಚನೀರು = ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೆ ಮಗುವಿನಮೇಲೆ ಚಿಮಿಕಿಸುವ ತಣ್ಣೀರು. ಒಚ್ಚೆರಗು = ಒಂದು + ಸೆರಗು, ಒರ್ + ಸೆರಗು. ಸೊಡರಕ್ಕಿಯಲಿ = ದೀಪದ ಬತ್ತಿ ಕೊನೆಯ ಕರಿಕಿನಿಂದ. ನಿಚ್ಚ = ನಿತ್ಯ. ತೂಪಿರಿದು = ಬಾಯಿತುಂಬ ಗಾಳಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಸದ್ದಾಗುವ ಹಾಗೆ ಊದುತ್ತ ಅಳುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ. ನಚ್ಚುಮಚ್ಚಿನ = ಆಪ್ತರಾಗಿರುವ; ಈಗ ಇದನ್ನೇ 'ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾಗಿರುವ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದಾದಿ = ತ್ಸ.-ಧಾತ್ರಿ.

171. ಮಾರ್ವೊಳೆವ = ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವ. ಕೈದುಡಿಕಿ = ಕೈ + ತುಡುಕಿ, ಕೈಯನ್ನು ನೀಡಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ. ಆಲಿಪ = ಕೇಳುವ, ಆಲಿಸುವ.

172. ತನ್ನುವನು = ತನ್ನನ್ನೂ; ಹಳಗನ್ನಡ-ತನ್ನುಮಂ. ತಂಡ = ಗುಂಪು. ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸು = ಹೊರಗಡೆಗೆ ಹೊಮ್ಮಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆಮಾಡು. ಸೊಮ್ಮ = ಸೊಮ್ಮನ್ನು, ಸಂಪತ್ತನ್ನು.

173. ಸಕಲ ಚೆಲುವು—ಅರಿಸಮಾಸ. ಜಂಗುಳಿ = ಗುಂಪು. ಕಳೆಯೇರು = ಕಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚು, ಹೆಚ್ಚಾದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆ. ವಿವಿಧ = ನಾನಾವಿಧವಾದ. ವಿಲಾಸ = ಬೆಡಗುಗಳ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ = ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ.

174. ಶಿಕ್ಷಾಚಾರ್ಯತನದಲಿ = ಕಲಿಸಿಕೊಡುವ ಗುರುವಿನ ಹಾಗೆ. ಸರವಿಡಲು = ಸ್ವರವನ್ನು ಮಾಡಲು, ಧ್ವನಿಮಾಡಲು.

20. ನಳರಾಯನೂ ಕರ್ಕೋಟಕನೂ.

(ನಳರಾಯನ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ.)

175. ಕುಂತೀತನಯ = ಕುಂತಿಯ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜ. ಧರ್ಮರಾಜನು ತನ್ನಂತೆ ಯಾರೂ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು ನಳನ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಆತನಿಗೆ ದುಃಖೋಪಶಮನಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ನಿಷಧನೃಪಾಲ = ನಿಷಧರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಧೊರೆಯಾದ ನಳ. ಆಶ್ರಯ = ಸ್ಥಳ.

176. ಅಧೈರ್ಯ = ಭಯ. ವಿಧಿ = ದೈವ, ಅದೃಷ್ಟ. ಕಂಬನಿ = ಕಣ್ಬನಿ, ಕಣ್ಣನೀರು. ಬಿಸುಸುಯ್ದು = ಬೆಚ್ಚಗೆ ಉಸಿರುಬಿಟ್ಟನು; ದುಃಖ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಬೆಚ್ಚಗಾಗುತ್ತದೆ.

177. ಪರರ + ಎಡೆಗೆ + ಇತ್ತು = ಪರರ ವಶದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು. ಮತಿವಿಕಳ = ತಿಳಿಗೇಡಿ. ಪುರಾ = ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ. ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ. ಐಸೆ = ಅಲ್ಲವೆ. ಬಾಹಿರರು = ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರು, ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು.

178. ಆರನೊಲ್ಲದೆ = ಯಾರನ್ನೂ ಒಪ್ಪದೆ. ಪಾತಕನು = ಪಾಪಿಷ್ಠನು.

179. ಪರಿ = ರೀತಿ. ಪ್ರಲಾಪಿಸು = ಗೋಳಿಡು, ಶ್ರೀಪತಿ = ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ, ಹರಿ. ಹುತವಹ = ಅಗ್ನಿ.

180. ಹೆಬ್ಬಿದಿರು = ಹಿರಿದು + ಬಿದಿರು. ಕದಳಿ = ಬಾಳೆ. ಮೆಳೆ = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಪೊದರಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಬಿದಿರ ಹಿಂಡಿಲು. ಗದಗದಿಸಿ = ನಡನಡುಗಿ. ಗುಹೆ-ಗವಿ. ಹಾಯ್ದುವು = ನುಗ್ಗಿದುವು. ಸಂಕುಲ = ಗುಂಪು. ಮುದುರಿದುವು-ಇಲ್ಲಿ-ಸತ್ತುಹೋದುವು.

181. ಶಾರ್ದೂಲ = ಹುಲಿ. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು. ಚಿಗಿದು = ನೆಗೆದು. ಗಂಡಭೇರುಂಡ = ಎರಡು ತಲೆಯ ಹಕ್ಕಿ; ಇದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರವರ ಧ್ವಜಪಟದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಕೆಡೆದುವು—ಬಿದ್ದುವು.

182. ಬಡಬಾನಲ = ಬಡಬಾ ಎಂಬ ಕುದುರೆಯ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ; ಇದು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರದ ನೀರು ಉಕ್ಕದಂತೆ ಕುಡಿದುಬಿಡುವುದಾಗಿ ಪುರಾಣಕಥೆ. ಪಾವಕ = ಅಗ್ನಿ. ಶಿರೋಮಣಿ = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಚೂಡಾರತ್ನ.

183. ಅಸು = ಪ್ರಾಣ. ಷಡಾಗಮಜ್ಞ = ಷಟ್ + ಆಗಮ + ಜ್ಞ = ಆರು ಆಗಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, ಪಂಡಿತ; ನ್ಯಾಯ, ಸಾಂಖ್ಯ, ವೈಶೇಷಿಕ, ಯೋಗ, ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂಬ ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು. ಭೋಗಿ = ಭೋಗ, ಹೆಡೆಉಳ್ಳುದು, ಸರ್ಪ. ಅರ್ಥಾಂತರ—ಸುಖಿ.

184. ಖಾತಿ = ಕೋಪ. ಕರುಣಿಪುದು = ದಯೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸುವುದು.

185. ಕಾಲಾಂತರಕೆ = ಕೆಲವು ಕಾಲಕ್ಕೆ. ಹಾರೈಸು = ನಿರೀಕ್ಷಿಸು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸು.

186. ಉರವಣಿಸಿ = ವೇಗವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿ. ಪರಮತೇಜದ = ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ. ವಿಕೃತರೂಪ = ವಿಕಾರವಾದ ಆಕಾರ.

187. ಗುಜ್ಜು = ತ್ಸ.-ಕುಬ್ಜ, ಗಿಡ್ಡಾದ.

188. ಮಾರ = ಮನ್ಮಥ, ತೋರಮಾಣಿಕ ಎಂದರೇನು? ಸಖತನ = ಸ್ನೇಹ.

189. ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ = ವಿಷ್ಣು; ಹೇಗೆ? ಕೃಪೆ = ದಯೆ.

190. ಕಾಕ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು. ಗರಳ = ವಿಷ, ನಂಜು. ಅಹವು = ಆಗುವುವು ; ಹಳಗನ್ನಡ–ಅಪ್ಪುವು.

191. ಅಕ್ಷದಹೃದಯ = ಅಕ್ಷಹೃದಯವೆಂಬ ಗಣಿತವಿದ್ಯೆ. ಅಶ್ವಹೃದಯ = ಕುದುರೆಗಳ ಮನೋಭಾವಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿವ ವಿದ್ಯೆ. ಅನುಗೊಳಿಸು—ಇಲ್ಲಿ–ಹೇಳಿಕೊಡು.

192. ಓಲೈಸು = ಸೇವಿಸು. ಹೀನವೃತ್ತಿ = ಕೀಳುಜೀವನ.

193. ಸತ್ಯವ್ರತ = ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ನಿಯಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಪುಷ್ಕರ = ನಳನ ದಾಯಾದಿ ; ಇವನು ಕಲಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಳನನ್ನು ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು = ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು.

194. ಪ್ರಾಂತ = ಸಮೀಪ. ಉರುತರದ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ.

195. ಮಂದಭಾಗ್ಯ = ಭಾಗ್ಯಹೀನ, ಅದೃಷ್ಟಗೇಡಿ. ಮನನೊಂದು = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಗಿ.

21. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ.

(ಈ ಕಥೆಯು ಕಥಾಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ.)

ಸೂಚನೆ: ಯಂತ್ರದ ದಾಯ = ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದ ಪಣ. ನಿರ್ಜರರಾಯ ನಂದನ = ಅರ್ಜುನ ; ಹೇಗೆ ? ನಿರ್ಜರ = ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವರು, ದೇವತೆಗಳು.

196. ಪಾಂಚಾಲಿಯು = ಪಾಂಚಾಲದೇಶದ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯು. ಮನೋರಥಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ = ಮನೋರಥ, ಆಶೆಯೆಂಬ ಗೃಹದಲ್ಲಿ, ಸಾರಿದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ವರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿರುವ ಬಲಿಷ್ಠರಿರಾ, ನೀವುಗಳು ಎದ್ದು, ಕೋಲುಗಳ = ಬಾಣಗಳನ್ನು. ಕೇವಣಿಪುದು—ಇಲ್ಲಿ–ಮತ್ಸ್ಯಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಣವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಭೇದಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

197. ದ್ವಿಜ = ದ್ವಿ + ಜ = ಎರಡು ಸಾರಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ; ಹೇಗೆ ? ಅರ್ಥಾಂತರ–ಹಲ್ಲು, ಹಕ್ಕಿ. ಅರವಿಂದ = ಕಮಲ. ಮೃಷ್ಟಭೋಜನ = ಶುದ್ಧವಾದ ಊಟ, ಸವಿಯಾದ ಊಟ. ತುಷ್ಟರು = ತೃಪ್ತರಾದವರು. ವ್ರಾತ = ಗುಂಪು.

198. ವಚನಶೂರರು—ಇಲ್ಲಿ–ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರು. ಪಾರ್ಥಿವನಿಚಯ = ರಾಜರ ಸಮೂಹ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನೂ. ಅಚಲಧನು = ಪರ್ವತದಂತೆ ಅಲುಗಾಡಿಸಲಾಗದ ಧನುಸ್ಸು. ವಿಸ್ಮಯ = ಆಶ್ಚರ್ಯ.

199. ಭರತದಲ್ಲಿ = ಅಭಿನಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ; ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಭರತ ಮುನಿಯು ಪ್ರವರ್ತಕನಾದುದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಭರತವೆಂದು ಹೆಸರಾಯ್ತು.

200. ತನಿಬೆಲ್ಲ = ಸಿಹಿಯಾದ ಬೆಲ್ಲ. ಮೆದೆ = ರಾಶಿ. ಸೂಪ = ತೊವ್ವೆ. ದಂಶಕ... ಉಪ್ಪಿನಕಾಯೀ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಂಜನ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಧೂರ್ತವಟು ನಿಕರ = ಧೂರ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳ ಸಮೂಹ.

201. ರಸ = ಪಾದರಸ. ಹುದುಗಿದ = ಒಳಗೆ ಅಡಕವಾದ. ಮಿಸುನಿಯಂತಿರೆ = ಚಿನ್ನದ ಹಾಗೆ, ಜೀವಭಾವಪ್ರಸರದೊಳಗೆ.........= ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ. ವಿಪ್ರಾಕಾರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷ. ಭೂಪತಿ—ಇಲ್ಲಿ—ಧರ್ಮರಾಜ. ತತ್ಸಭಾ......ಳು = ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜನಗಳ ನಡುವೆ.

202. ಸಂವರಿಸುತ್ತ = ಅಣಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ.

203. ಅಂಘವಣೆ = ಆಶೆ. ನಿತಂಬಿನಿ = ಹೆಂಗಸು ; ಇಲ್ಲಿ—ದ್ರೌಪದಿ. ವೈನತೇಯನ = ವಿನತಾದೇವಿಯ ಮಗನಾದ ಗರುಡನ ; ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ. ವಿಗಡಿಸಿದ = ವಿಕಟವಾಗಿ ಮಾಡಿದ, ವಶವಾಗದೆ ಕಷ್ಟಪಡಿಸಿದ. ಸದರ = ಸುಲಭ, ಸಲಿಗೆ. ಹಾವಡಿಗ = ಹಾವನ್ನು ಆಡಿಸುವವನು.

204. ಬೇಕೇ = ಬೇಕಾದರೆ. ಶ್ರೋತ್ರಿಯ = ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದವನ್ನು ಕಲಿತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಸ್ತೋಮ = ಗುಂಪು. ಅನ್ವಯ = ಕುಲ. ಭೂದೇವ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಭಗೀರಥಯತ್ನ = ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ಸಾಧಿಸತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಭಗೀರಥನೆಂಬ ರಾಜನು ಪಾತಾಳ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಋಷಿಯ ನೇತ್ರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದ ಸಗರಪುತ್ರರ ಸದ್ಗತಿಗಾಗಿ ಚಿರಕಾಲ ಶ್ರಮಪಟ್ಟು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಬರಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು ಎಂದು ರಾಮಾಯಣ ಕಥೆ.

205. ಕಾರುಣ್ಯಾವಲೋಕನ = ದಯೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ದೃಷ್ಟಿ. ಸದ್ಭಾವ = ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸು. ನಾವು ವಿಜಯರು = ಜಯಶಾಲಿಗಳು. ಇದರಲ್ಲಿ—ವಿಜಯನೆಂದು ಬೇರೆ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅರ್ಜುನನೇ ಮೊದಲಾದವರು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಸಂಭಾವನೋಕ್ತಿ = ಉಪಚಾರದ ಮಾತು. ಒದರಿದರು = ಹೇಳಿಕೊಂಡರು.

206. ಭದ್ರಾಕಾರ = ಮಂಗಳಾಕಾರ, ಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವವನು. ಅಳುಕುವುದು = ಅಂಜಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

207. ಮಟ್ಟಿ = ಮಣ್ಣು ; ಇಲ್ಲಿ-ನಾಮ. ಕುಶ = ದರ್ಭೆ. ಕರಡಿಗೆ = ತ್ಸ.-ಕರಂಡಕ, ಭರಣಿ. ಕಕ್ಷೆ = ಕೃಷ್ಣಾಜಿನದ ಚೀಲ. ಬಾಸರ = ನಡೆಯುವಾಗ ಸದ್ದಾಗುವ. ನಟ್ಟವಿಗ = ಹೊಸಗನ್ನಡ-ನಟ್ಟುವ. ಓಸರಿಸಿ = ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸರಿದು.

208. ನೆಗಹಲ್ಕೆ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತುವುದಕ್ಕೆ. ಸಮಿಧೆ = ಸಮಿತ್ತು. ತಿಲ = ಎಳ್ಳು. ಬಣಗು = ಧೂರ್ತ.

209. ಇಸುವರು = ಹೊಡೆವರು. ತಲೆಗುತ್ತಿ = ತಲೆಯನ್ನು ಬಾಗಿಸಿಕೊಂಡು. ಉಂಗುಟ = ಕಾಲ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ; ತ್ಸ.-ಅಂಗುಷ್ಠ.

210. ಸಿಬ್ಬರ = ತ್ಸ.-ನಿರ್ಭರ, ಯಥೇಷ್ಟವಾದ. ಕಟುಮಧುರೋಕ್ತಿ = ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ ಸಿಹಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು, ಎಂದರೆ ಅಹಿತವಾಗಿಯೂ ಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಾತು. ಗರುವಾಯಿ = ಬೆಡಗು, ಗಾಂಭೀರ್ಯ.

211. ತಿರುವು = ನಾರಿ, ಧನುಸ್ಸಿನ ಹಗ್ಗ. ಕಿವಿವರೆಗೆ = ಕಿವಿಯ ತನಕ. ಉಯ್ದು—ಇಲ್ಲಿ-ಎಳೆದು. ಹದವಿಲ್ಲು = ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಧನುಸ್ಸು, ಹವಣಾದ ಬಿಲ್ಲು. ಮಾಗಧಾದಿಗಳು—ಮಗಧ ದೇಶಾಧಿಪನಾದ ಶಿಶುಪಾಲನೇ ಮೊದಲಾದವರು. ಕೈತೆಗೆದರು = ಕೈಯನ್ನು ತೆಗೆದರು, ಹಿಂದಾದರು. ಹೆಸರು + ಎಸಗೆ + ಎಯ್ದಬೇಕು = ಹೆಸರು ಬರಬೇಕು. ಹೊಳಹು = ಛಾಯೆ.

212. ಲಾಗುವೇಗ = ಬಾಣಪ್ರಯೋಗದ ವೇಗ, ಕೈಚಳಕ. ಜಾಗು ! ಧಣು ! ಪೂತು ! = ಶಹಬಾಸು. ಕಾರ್ಮುಕ·········ಸಿದ್ಧ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾದದನು. ಕೋ·········ರಿ = ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರವೈರಿಯಾದ ಮಹೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವನು. ವಂದಿಸಂದೋಹ = ಹೊಗಳುಭಟ್ಟುಗಳ ಗುಂಪು.

213. ಬೊಬ್ಬಿರಿದು = ಕೂಗಿ. ನಿರ್ದಾಯದಲಿ = ದಾಯತಪ್ಪಿ. ಯುವತಿಜನ = ಪ್ರಾಯದ ಹೆಂಗಸರು. ಬಾಯಮೌನದ = ಮೌನವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳ ಎಂದರೆ ಮಾತಾಡದ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಬೆರಳಮೂಗಿನ,' 'ಬಿಗಿದ ಬೆರಗಿನ,' ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

213½. ಮೊಳಗಿದುವು = ಧ್ವನಿಮಾಡಿದುವು. ನಿಸ್ಸಾಳ = ಭೇರಿ. ಹೆಕ್ಕಳ—ಹಳೆಗನ್ನಡ-ಪೆರ್ಚಳ = ಅತಿಶಯ. ಸಾಧುವಾದ = ಸಾಧು ಸಾಧು ಎಂಬ ಮಾತು.

214. ಹೊರೆ = ಸಮೀಪ ; ಪ್ರ-'ನೆರೆಹೊರೆ.' ಒಳತೋಟಿ = ಅಂತಃಕಲಹ. ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಒಂದರೊಡನೆ ಒಂದು ಹೋರಾಡ ತೊಡಗಿದುವು, ಎಂದರೆ ಸಂತೋಷವೂ ನಾಚಿಕೆಯೂ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು.

ಅಪಾಂಗ = ಕಡೆಗಣ್ಣ ನೋಟ. ಮುಕ್ಕುಳಿಸು = ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ಉಗುಳುವುದು ; ಇಲ್ಲಿ ಕುಡಿವುದು.

214½. ಪೊರೆದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ದಂಡೆಯನು = ದಂಡೆಯ ಸರವನ್ನು ನಿಜವರನ = ತನಗೆ ವರನಾದ ಅರ್ಜುನನ.

22. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುದು.

215. ವಸತಿ = ಸ್ಥಲ, ಮಂಟಪ. ಲಾಂಛನ = ಗುರುತು, ಎಂದರೆ ಛತ್ರ ಚಾಮರ ಮುಂತಾದುವು. ಒಸಗೆ = ಮಂಗಳ. ಅವಲಂಬಿಸು = ಆಶ್ರಯಿಸು. ಸುಮಂತ್ರನ = ಸುಮಂತ್ರನೆಂಬ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನು. ಮುನಿ = ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿ.

216. ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು. ಸತ್ಕರಿಸು = ಆದರಿಸು, ಉಪಚರಿಸು. ವಿಧಾನ = ಕ್ರಮ. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಅರವಿಂದಮುಖಿ = ಇಲ್ಲಿ–ಸೀತೆ ಸಂಭವಿಸಿತು = ಉಂಟಾಯಿತು. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ.

217. ಅನಿತರಲಿ = ಅಷ್ಟರೊಳಗೆ. ಆಗಮಸ್ಥಿತಿಗೆ = ಕೈಗೂಡುವ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ, ಆಯಸ = ಶ್ರಮ ; ತ್ಸ-ಆಯಾಸ. ಪುರಂದರ = ಇಂದ್ರ.

218. ದುರ್ಘಟ = ಇಲ್ಲಿ–ಕೇಡುಕು. ನಿರ್ದೈವರು = ದೈವ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದವರು. ಬೊಮ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮ. ಕೋಟಿ ಬ್ರಹ್ಮರ ಕಿರೀಟಗಳಿಂದ, ಮಂಡಿತ = ಅಲಂಕೃತವಾದ. ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಅಂಘ್ರಿ = ಚರಣಗಳು. ನಖ = ಉಗುರುಗಳೆಂಬ ಸೂರ್ಯನುಳ್ಳವನು ; ಎಂದರೆ, ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮರಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವಾದ ರಾಮನು.

219. ಅಧಿರಾಜ = ರಾಜರಿಗೆ ರಾಜ. ಸೂನೃತಚರಿತ = ಸತ್ಯಚರಿತ್ರ. ಸುರಮಹೀರುಹ = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ; ಇದರ ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು ? ಸಾದ್ಗುಣ್ಯಸಕಲೈಶ್ವರ್ಯ = ಸಫಲವಾದ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನು ; ಪರೋಪಕಾರದಿಂದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗ್ಯವನ್ನೂ ಸಫಲವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು.

220. ಬಿಸರುಹಪ್ರಿಯ = ಸೂರ್ಯ ; ಹೇಗೆ ? ಮುನಿ······ಹಂಸನ—ಋಷಿಗಳ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ರಾಜಹಂಸದಂತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಮುನಿಗಳ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ರಾಮನನ್ನು. ಒಸಗೆರೆವ = ಒಸಗೆ + ಪರೆ = ಮಂಗಳವಾದ್ಯ. ಭುಲ್ಲೈಸೆ = ಹೆಚ್ಚಲು ; ಇಲ್ಲಿ–ಶಬ್ದಮಾಡಲು. ಮೂರ್ಧಾಭಿಷೇಕ = ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ. ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜರಿಗೆ ಗಂಗಾದಿ ಪುಣ್ಯನದಿಗಳ ತೀರ್ಥದಿಂದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

221. ಧೇನು = ಹಸು. ಝೂಡಿವೆಳಗು = ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ದೀಪಗಳ ಬೆಳಕು. ಆರತಿ–ತ್ಸ. ಆರಾತ್ರಿಕ. ಮುಂಡಾಡು = ಮುದ್ದಾಡು. ಕಂಬಿ = ಕೋಲು, ಲಟ್ಟ. ಕಂಚುಕಿಜನ = ಕಂಚುಕವನ್ನು (= ಅಂಗಿಯನ್ನು) ಧರಿಸಿರುವವರು, ಆಳುಗಳು.

222. ಅಡರಿದನು = ಹತ್ತಿದನು. ಹೊಂಬೆಸ = ಹೊನ್ + ಬೆಸ = ಚಿನ್ನದ ಕೆಲಸ, ರೆಂಜೆಯ = ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊದೆಯಿಸುವ ಜೂಲು. ಲಳಿಯ = ಸೌಂದರ್ಯದ. ಸೊಗಸಿನ. ಭದ್ರಾ = ... ಕಂದರದಿ = ಮಂಗಳಕರವಾಗಿಯೂ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಆನೆಯ ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ. ತೂರ್ಯತ್ರಯ = ನೃತ್ತಗೀತವಾದ್ಯ ಎಂಬ ಇವು ಮೂರು ಸೇರಿ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

223. ಹೆಕ್ಕಳಿಸು = ಹೆಚ್ಚು. ಉಗ್ಗಡಿಸು = ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಹೇಳು. ನಿಳಯ = ಮನೆ.

224. ತಳಿತ—ಹಳಗನ್ನಡದ–ತಳ್ತ, ಎಂದರೆ ಗುಂಪಾಗಿರುವ. ಪಲ್ಲವ = ತೋರಣಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದ ಚಿಗುರುಗಳು. ಪಲ್ಲವವನು = ಕಾಡುಮರಗಳ ಚಿಗುರುಗಳನ್ನೂ ಉಜ್ಜ್ವಳಿಪ ಹರ್ಮ್ಯಾಳಿಗಳು = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ ಸಾಲುಗಳು. ಚಿತ್ರಾಚಲವನು = ವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ ಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ. ಆರಾಮಾವಳಿಯ = ಶೃಂಗಾರವನಗಳಲ್ಲಿರುವ. ಶಿಖಿ ...... ವಜ್ರದ = ನವಿಲು ಗಿಳಿ ಕೋಗಿಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ. ಉಲುಹು = ಶಬ್ದವು. ವಿಪಿನವಿಹಂಗಮದ = ಕಾಡುಪಕ್ಷಿಗಳ. ಕಟ್ಟುಲುಹ = ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಬ್ದವನ್ನೂ: ಸೂಚಿಸುತ್ತ, ಅವನಿಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ, ವನ......ಪದವಿಯನು = ವನವೆಂಬ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಹೊಸತಾದ ರಾಜಪದವಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು; ಮುಂದೆ ರಾಮನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ವನವಾಸವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಹಾಗೆ ಇದ್ದುವು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ.

225. ಕದಡಿದ = ಕಲಕಿದ. ಅಂತಃಕರಣಗಳ = ಹೃದಯವುಳ್ಳ. ಗದಗದಿತಕಂಠ = ಗದ್ಗದ ಧ್ವನಿ. ಚಮೂಪ = ಚಮೂ + ಪ, ಸೇನಾಪತಿ. ನಿಯೋಗಿ = ಅಧಿಕಾರಿ. ಮುರಿವಿನ ಮುದದ = ಮುರಿದುಹೋದ ಸಂತೋಷದ.

226. ದೊದ್ದೆಯ = ಗುಂಪನ್ನು. ತೆವರಿ = ಚದರಿಸಿ. ಅವನಿತನುಜಾಪತಿಗೆ = ರಾಮನಿಗೆ; ಹೇಗೆ? ಭವನ = ಮನೆ.

227. ಗುಜುಗುಜು = ಗುಸುಗುಂಪಲು ಮಾತು, ಶೂನ್ಯೋತ್ಸವ = ಯಾವ ಸಂಭ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದ. ಜಾಡ್ಯ—ಇಲ್ಲಿ-ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ; ಜಾಡ್ಯವೆಂಬುದೆ ಒಂದು, ಜವನಿಕೆ = ತೆರೆ. ಇದರಿಂದ ಉಂಟಾದ ಜಂಜಡ = ಹಿಂಸೆ,

ಕೊಂಡರೆ. ಉತ್ತರವು ಸಂಭವಿಸಲು, ಆವನಿ, ನಮಗೆ, ಅಸಾಧ್ಯವೆಂಬೀ ವ್ಯವಹರಣೆ, ಗೋಚರಿಸುತಿದೆ ಎಂದನ್ವಯ.

228. ಮರುಮಾತು. ಉದಿಸದೆ = ಹೊರಡದೆ. ಹದನು = ಸ್ಥಿತಿ, ಏದ್ಯಮಾನ.

229. ವಿತತ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಗಳಿತ = ಜಾರುತ್ತಿರುವ. ಅಶ್ರುಪ್ರಕರ = ಕಣ್ಣೀರಿನ ಸಮೂಹದಿಂದ. ಪೂರಿತ = ತುಂಬಿ. ನಿಮೀಲಿತ = ಮುಚ್ಚಿರುವ. ನೇತ್ರ = ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ. ನಿರ್ಗತ = ಸ್ತಬ್ಧನಾಗಿಯೂ. ಗತವಚೋವಿಹ್ವಲನ = ಮಾತುಹೋಗಿ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿಯೂ, ಶೋಕೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಪರವಶನಾಗಿಯೂ. ಸತಿಯ = ಕೈಕೆಯ. ಕರ್ಕಶ = ಕಠಿನವಾದ. ಕಲುಷ = ಪಾಪಕರವಾದ. ವಾಗಸಿ = ಮಾತೆಂಬ ಕತ್ತಿಯ. ಹತಿ = ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ನಿರೋಧಿತ = ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ. ಹೃದಯ = ಹೃದಯದ. ಬಾಧಾನ್ವಿತನ = ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದವನಾಗಿಯೂ (ಇದ್ದ ದಶರಥನನ್ನು). ಕಾಣುತ; ರಾಮನು, ಕೈಯಕದಪಿನಲಿ = ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಕೆನ್ನೆಯನ್ನು ಕೈಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು (ಕುಳಿತಿದ್ದನು).

230. ಒಯ್ಯನೆ = ಮೆಲ್ಲಗೆ. ರಾಜರಾಜಾಧೀಶನು = ದಶರಥ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು. ಈಸು = ಇಷ್ಟು. ನಿರೋಧ = ತಡೆ. ಕ್ಲೇಶ = ದುಃಖ. ವಾಸವಾದುದು = ನೆಲೆಗೊಂಡಿತು. ದೇವರ = ತಮ್ಮ. ಅಂಗದಲ್ಲಿ = ದೇಹದಲ್ಲಿ.

231. ಸಾರ್ವಭೌಮ = ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಎರವು—ಎಂದರೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರತಕ್ಕ ವಸ್ತು. ದುಶ್ಚಿತ್ತ = ಕೆಟ್ಟಮನಸ್ಸು. ವಿಷಾದ = ದುಃಖ. ಚಿಂತಾಸ್ಪರ್ಶ = ದುಃಖದ ಸೋಂಕು. ಯೋಗೋತ್ಕರ್ಷದೇಹ = ರಾಜಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ದೇಹವುಳ್ಳವನೆ.

232. ಆಮಧುರ......ಗಾರುಡಮಂತ್ರ = ಆ ಸವಿಮಾತೆಂಬ ಸೊಗಸಾದ ವಿಷಾಪಹಾರಕವಾದ ಗರುಡಮಂತ್ರವು. ಆ ಮಹಾ......ದಷ್ಟನನು = ಆ ಮಹತ್ತಾದ ದುಷ್ಟಸ್ತ್ರೀಯ ನಾಲಗೆಯೆಂಬ ಸರ್ಪದಿಂದ ಕಚ್ಚಲ್ಪಟ್ಟ ದಶರಥನನ್ನು.

233. ಅಭಿಷೇಚನದ = ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ. ರಾಜ್ಯಶ್ರೀಯ ಪರಿಣಯಕೆ = ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ. ಅಭಿಮತ = ಇಷ್ಟ. ರಾಯತನದ ಅಭಿಮುಖದ ಕಮಲದಳಾಯತಾಂಬಕ = ರಾಜತ್ವವನ್ನು ಇದಿರುನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಎಂದರೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರುವ ರಾಮಚಂದ್ರನು. ಮುನಿರಾಯ = ವಸಿಷ್ಠ.

234 ಮನುಕುಲಾಂಬರ ಗಗನಮಣಿ = ಮನುಕುಲವೆಂಬ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವವನೆ, ಎಂದರೆ ಮನುವಂಶಶ್ರೇಷ್ಠನೇ. ಸೂನೃತವ್ರತ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಆಡುವುದೆ ವ್ರತವಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಒಗುವ = ಸುರಿವ. ನಯನೋದಕ = ಕಣ್ಣೀ

ರು. ಅರೆದಿಟ್ಟಿ = ಅರ್ಧದೃಷ್ಟಿ. ಸತ್ಯದ ತಗಹಿನ = ಸತ್ಯವನ್ನು ಬಿಡದೆ; ತಗಹು = ಸಂಬಂಧ.

235. ಅಣುಗ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರ, ವತ್ಸಲ; ಅಣುಗು = ಪ್ರೀತಿ. ಮೇಲುತ್ತರಕೆ = ಮೇಲುಮಾತಿಗೆ. ಒಳಸರಿದು = ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು, ಎಂದರೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂದು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಆಡಲಾರದೆ.

236. ವಿಭವ = ಸಂಪತ್ತು. ಸೊಬಗು = ಸೌಭಾಗ್ಯ. ಸುಧಾಂಬುಧಿ = ಕ್ಷೀರಸಾಗರ. ನೆಲೆವೀಡು = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಲೇಸು = ಶ್ರೇಯಸ್ಸು. ಆಗರ = ಧ್ವ. ಆಕರ, ಗಣಿ. ಬಹಳಿತ = ಹೆಚ್ಚಾದ. ಕೋಶ = ಬಂಡಾರ. ಸಂತಸ = ಸಂತೋಷ. ಇಕ್ಕೆ = ಸ್ಥಾನ. ಸೊಂಪು = ಆಧಿಕ್ಯ, ಸಮೃದ್ಧಿ. ನಿವಾಸ = ಮನೆ; ಈ ಮನೆಯು ಇದುವರೆಗೂ ಹೀಗೆ ಇದ್ದಿತು ಎಂದನ್ವಯ.

237. ಆಡುಬೊಲ = ಕ್ರೀಡಾವನ. ಕುಹಕ = ಕೆಟ್ಟ ಆಲೋಚನೆ. ಏಸರ = ಸಮೂಹ. ವಸತಿ = ಸ್ಥಾನ. ದುಗುಡ = ಚಿಂತೆ, ದುಃಖ. ಬೀಡು ಎಂದರೇನು? ಜನಸ್ಥಾನ = ಮಂಟಪ. ಆರವೆ = ಧ್ವ.—ಆರಾಮ, ತೋಟ. ಪುದಿದ = ತುಂಬಿದ. ಆಯಸದ = ಆಯಾಸದ, ಶ್ರಮದ. ಜಾಳಿಗೆ = ಬಲೆ, ಚೀಲ.

238. ಬಾಹಿರರು = ಹೊರಗಾದವರು. ಅರೆಗಲಸಿಗಳು = ಅರ್ಧಪಾಲುಮಾತ್ರ ಸೇರಿದವರು. ಬೇರಿಂಗೆ + ಉರಿಯನು.

239. ಮೇಲನು + ಅಱಿಯದೆ = ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ. ಘಾತಾಳಿ = ಘಾತಮಾಡುವವಳು, ಕೊಲೆಪಾತಕಳು. ಸಂಗ್ರಾಮ = ಯುದ್ಧ. ಬಾಳು = ಕತ್ತಿ. ಗೋನಾಳಿಗೆ = ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ. ನರಸುಕ್ಕು = ನರಗಳು ಸುಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಮದ್ದು.

240. ಹೊದಕುಳಿಗುಟ್ಟುತ್ತಿಹರು = ಸಂತಾಪಪಡುತ್ತಿರುವರು.

241. ಒಂದಿಸಿದರು = ಕೊಟ್ಟರು.

242. ಒಳಗು = ಅಂತರಂಗ, ಗುಟ್ಟು. ಸತ್ಯಕೆ ಮರಳದಲೆ = ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಾಙ್ಮುಖತೆ ಎಂದರೆ ಮೊಗದಿರುಹುವಿಕೆ. ಇನಿತು ದೊಡ್ಡಿತೆ = ನನಗೆ ಈಗ ಆದ ಗೌರವವೆ?

243. ದಧೀಚಿ = ಈತನು ವೃತ್ರಾಸುರನ ಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಆಯುಧವಾಗುವಂತೆ ತನ್ನ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿಬಿ—ಈತನು ತನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕ ಕಪೋತವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಗಿಡುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಬಲಿ ವಾಮನಾಕಾರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಬೇಡಿದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನಕೊಟ್ಟನು. ಜೀಮೂತವಾಹನ—ಈತನು ಶಂಖಚೂಡನೆಂಬ ನಾಗನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಗರುಡನಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಕಪೋತ—ಇದು ತನ್ನ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ

ಬೇಡನ ಹಸಿವನ್ನು ಇಂಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿತು.

244. ಖಿಡ್ಡತನ = ದಾರ್ಢ್ಯ, ಖಂಡಿತತನ. ಕವಡು = ಮೋಸ. ಬೊಡ್ಡಿ = ದಾಸಿ, ತೊತ್ತು. ದೂದು = ದೂತಿ, ಹೆಣ್ಣಾಳು. ಅಡ್ಡು = ತಡೆ.

245. ಅಗ್ಗಳರು = ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ನೆಮ್ಮುಗು + ಅಪಕೀರ್ತಿ = ಅಪಕೀರ್ತಿ ಹೊದ್ದುವುದು. ಕೂರಿತು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು. ಕದರ್ಥದಿ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ.

247. ಖೋಡಿ = ಅಪಾಯ.

248. ಪುನರುಕ್ತಿ = ಬೇರೆ ಮಾತು, ಎರಡು ಮಾತು.

249. ಗದಿಸಬೇಡ = ಹೇಳಬೇಡ.

250. ಘಟ......ಭೂಷಣವ = ನಮ್ಮ ವಂಶವೆಂಬ ಒಡವೆಯನ್ನು ಕಲ್ಮಷ ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂಬ ಶರಾವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಸಿದಿರಿ.

23. ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ.

ಸೂಚನೆ: ನಿತ್ಯಾತ್ಮಕ = ಇಲ್ಲಿ—ಕೃಷ್ಣ.

253. ತರಣಿ = ಸೂರ್ಯ. ಅಂಬುರುಹಮಿತ್ರ ಎಂದರೇನು? ಪುರವಾಸಿಜನ ಆಪೂರಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಜನರು. ಹರಿತಂದು = ಓಡಿಬಂದು.

255. ಚರಣಕಮಲಯುಗ = ಪಾದಯುಗ್ಮ. ರಾಜೀವಸಖ = ಸೂರ್ಯ. ಸೀವುತಿವೆ—ಇದು 'ಸೀಯುತಿವೆ' ಎಂದಿರಬೇಕು; ಪ್ರಾಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ 'ಸೀವುತಿವೆ' ಎಂದು ಕವಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ 'ಈವುತೆ' ಎಂದೂ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. 161 ನೆಯ ಪದ್ಯವನ್ನು ನೋಡು.

256. ಕಂಜಸಖ = (ಕಂ + ಜ = ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾವರೆ + ಸಖ) ಸೂರ್ಯ. ಗುಂಜೆ.........ಮರುಳುಗಳಂತೆ ಗುರುಗುಂಜಿಯನ್ನು ಮಾಣಿಕ್ಯವೆಂದು. ಭ್ರಮಿಸುವ ಹುಚ್ಚರಂತೆ.

257. ಮಧುವೈರಿ = ಮಧುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ವೈರಿಯಾದ ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ—ಕೃಷ್ಣ. ಆಧಿ = ಮನೋವ್ಯಥೆ. ವ್ಯಾಧಿ = ರೋಗ. ದುರ್ಭಿಕ್ಷ = ಕ್ಷಾಮ.

258. ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ = ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಉಬ್ಬು = ಗರ್ವ.

259. ಮೃಗಯಾ......ವಿನೋದ = ಬೇಟೆಯಾಟದ ವಿನೋದ. ಕೆರಳಿ = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಜಾಂಬವನು—ರಾಮದೂತನಾದ ಜಾಂಬವಂತನೆಂಬ ಕರಡಿ.

260. ತೆತ್ತಿಗ = ನೆಂಟ. ಶಂಕಿಸಲು = (ರತ್ನದಾಸೆಗಾಗಿ ಕೃಷ್ಣನೇ ಕೊಂದನೆಂದು) ಸಂದೇಹಪಡಲು. ನಿರ್ಮಳಮೂರ್ತಿ = ಕೃಷ್ಣ. ವಿಲಗ = ಅಪಖ್ಯಾತಿ. ಅಸುರಾಂತಕ = ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಯಮನಂತಿರುವ ಕೃಷ್ಣ.

261. ಸಿಂಹದಲಿ = ಸಿಂಹದಿಂದ. ವಿಪಿನಾಂತರದಲಿ = ಕಾಡಿನ ನಡುವೆ. ಅಡಗೆಡೆದಿರಲು = ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿರಲು.

262. ನರಸಿಂಹ = ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಕೃಷ್ಣ. ಗಹ್ವರ = ಗವಿ. ಅಪವಾದ. . . . ತರ = ಅಪವಾದವೆಂಬ. ಶಿಖಿ = ಬೆಂಕಿಯಿಂದ. ದಂದಹ್ಯಮಾನ = ಅನವರತವೂ ಸುಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ. ಅಂತರನು = ಹೃದಯವುಳ್ಳವನು, ಕೃಷ್ಣನು. ಅಸಹ್ಯ. . . . . ವಿದೂರನನು—ಅಸಹ್ಯ = ಸಹಿಸಕೂಡದು; ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಆಧಿಭೌತಿಕ ಆಧಿದೈವಿಕವೆಂಬ ತಾಪತ್ರಯದಿಂದ. ವಿದೂರನನು = ದೂರವಾದವನನ್ನು. ಋಕ್ಷಪ = ಕರಡಿಗಳಿಗೆ ರಾಜನಾದ ಜಾಂಬವಂತ.

263. ಧಾತ್ರಿ = ದಾದಿ. ಹರಿತಂದನು—ಎಂದರೇನು?

264. ತರುಬಿ = ತಳ್ಳಿ. ಮೂದಲಿಸು = ಒಬ್ಬರ ದೋಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕಿ ಆಡು.

265. ಅಷ್ಟವಿಂಶತಿ = ೨೮. ಇದು-'ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತಿ' ಎಂದಿರಬೇಕು. ಸತ್ವ = ಬಲ. ಅರಿಷ್ಟವೈರಿಯ = ಕೃಷ್ಣನ. ಕರಹತಿ = ಕೈಯಪೆಟ್ಟು. ನಿಷ್ಪಿಷ್ಟಗಾತ್ರ = ಕಿವಿಚಿಹೋದ ಮೈಯುಳ್ಳವನಾಗಿ.

266. ಕೌಸ್ತುಭಧಾರಿ = ವಿಷ್ಣು. ಶಂಕರ = ಈಶ್ವರ. ಸರಸೀರುಹೋದ್ಭವ = ಬ್ರಹ್ಮ; ಹೇಗೆ? ಈ ಯುಗದೊಳಗೆ—ಜಾಂಬವಂತನು ರಾಮಾವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದವನಾದುದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

267. ಮೈಯಿಕ್ಕು = ನಮಸ್ಕರಿಸು. ಮರವೆ = ಅಜ್ಞಾನ; ಧಾ-ಮರೆ. ಅತ್ತನು = ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದನು.

268. ನೆಗಹಿದನು = ಎತ್ತಿದನು. ತಕ್ಕೈಸಿದನು = ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಬಕುತ = ಭಕ್ತ ಮಣಿಕೃತದೋಷ = ರತ್ನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಅಪವಾದ. ಜನಜಾಲದಿ + ಆವಿರ್ಭವಿಸಿದುದನು.

269. ಪರಾಪರವಸ್ತು = ವಿಷ್ಣು; ಇಲ್ಲಿ-ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ. ವೇದಾಂತ = ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ರುತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾದವನು.

270. ಗುಣರತ್ನ ಮೂರುತಿ = ಸದ್ಗುಣವೆಂಬ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಶರೀರಪ್ರಾಯನಾದವನು. ನೂತ್ನ = ಹೊಸಬ.

272. ಕೊರತೆ = ಕುಂದು, ಅಪವಾದ. ಎರಗಿ = ನಮಸ್ಕರಿಸಿ. ಲಜ್ಜಾಭಾರದಲಿ = ನಾಚಿಕೆಯ ಹೊರೆಯಿಂದ. ಕೈಮರೆಯಮೊಗದಲಿ = ಮುಖವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮರಸಿಕೊಂಡು. ತೇಜ = ತೇಜಸ್ಸು, ಐಶ್ವರ್ಯ.

24. ರಾತ್ರಿಯ ವರ್ಣನೆ.

273. ಲೋಕಬಾಹಿರರ = ಈ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಗಾದವರ (ನಕ್ಷತ್ರಾದಿಗಳ) ಸರೋಜಿನಿ = ಕಮಲ; ಇಲ್ಲಿ-ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನಿ. ಅಂಬರ = ಆಕಾಶ, ಬಟ್ಟೆ. ಬಯ

ಲಾಯ್ತು = ಹಾಳಾಯ್ತು. ಮಾಜಲು + ಏನು = ಮರಸುವುದು ಯಾತಕ್ಕೆ. ಅಸುದೊರೆವೆನು = ಪ್ರಾಣಬಿಡುವೆನು. ಅಪರಾದ್ರಿಯಡರ್ದನು = ಪಶ್ಚಿಮಗಿರಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿದನು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನು ತನ್ನ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೀದಿಬೀದಿ ತಿರುಗಿ ದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ನೀರಿಗೆ ಧುಮಿಕಿ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನೆಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

274. ಪಡುವಲು = ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ. ಪಕ್ಕೆ = ಗೂಡು. ವಿಹಗಸಂತತಿ = ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗುಂಪು. ಗಗನಾಂಗಣ = ಅಂತರಿಕ್ಷವೆಂಬ ಅಂಗಳ. ಉರೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ಕೈರವ = ನೆಯ್ದಿಲೆ.

275. ಉಚಿತಸುಪ್ತಿಸಮೇತ = ತಕ್ಕಷ್ಟು ನಿದ್ರೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರಲು. ನಿಶಾಂತಯಾಮ = ರಾತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಯಾಮ, ಬೆಳಗಿನ ಜಾಮ. ತಮ = ಕತ್ತಲೆ. ಆತಪ = ಬಿಸಿಲು. ಮಹಾತರಣಿ = ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಸೂರ್ಯ ಭಗವಂತನೆ.

276. ಹೂಡಿದುವು = ಇಳ್ಳಿ—ತೆರೆದುವು. ಸಿರಿವನೆಯ = ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಮನೆಯಾದ ತಾವರೆಯ; ಕಮಲಗಳು ಅರಳಿದುವು ಎಂದರ್ಥ. ಕೂಡಿವೆರೆದ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಅಳಿಗಣ = ದುಂಬಿಗಳ ಗುಂಪು. ಸೆರೆಬಿಟ್ಟು—ಹಿಂದಿನರಾತ್ರಿ ಮಕರಂದ ಪಾನಮಾಡುವಾಗ ಸಂಕೋಚಿಸಿದ ತಾವರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದು ಅವು ಅರಳಿದುದರಿಂದ ಈಗ ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಲ್ಪಟ್ಟುವಾಗಿ. ಚಕ್ರಗಳು = ಚಕ್ರವಾಕ ಪಕ್ಷಿಗಳು. ಮೂಡವೆಣ್ಣಿನ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸಿನ. ಚಂದಿರವಟ್ಟನಂತೆ = ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟಿನಂತೆ.

277. ಪ್ರಾಗಂಗನೆ = ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಉದಯ·······ವಿಷ್ಟರದಿ = ಪೂರ್ವಗಿರಿಯ ಕೊನೆಯೆಂಬ ಪೀಠದಲ್ಲಿ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇನು ?

25. ಲಾಕ್ಷಾಗೃಹ ದಹನ.

278. ಶ್ರೇಣಿಕ = ವಾಲ್ಮೀಕಿಯು ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಲವಕುಶರಿಗೂ, ವೈಶಂಪಾಯನನು ಭಾರತವನ್ನು ಜನಮೇಜಯನಿಗೂ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗೌತಮ ಗಣಧರನು ಜೈನಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೇಣಿಕ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗೂಢದಿ = ಗುಟ್ಟಾಗಿ. ಕನಕ = ಕನಕನೆಂಬ ಬಡಗಿ. ಬಾಳುವೆ = ಜೀವನ.

279. ಅನ್ನೆವರ = ಆ ದಿನದ ವರೆಗೂ. ಎಡೆಯಾಡು = ಓಡಾಡು, ತಿರುಗಾಡು. ಭಿಲ್ಲಿ = ಬೇಡಿತಿ. ಪಥದಲ್ಲಿ = ಅದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ.

280. ದೇಸಿಗಿತಿ = ಪರದೇಶದವಳು. ಹೊಳಲು = ಪಟ್ಟಣ. ತಳುವದೆ = ತಡಮಾಡದೆ.

281. ಅಂತರದಿ = ಅಂತಸ್ತಿನಲ್ಲಿ. ವಿನುತೆ = ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ. ಅನಿಬರನು = ಎಲ್ಲರನ್ನು. ಸವೆದ = ಸನೆದ, ಮಾಡಿದ.

282. ದೀವಿಗೆ……ಬಳಸಿ = ದೀಪವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉರಿದು ಅರಮನೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡಿತು ಎಂಬ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ.

283. ಹೊತ್ತಿತು = ಹತ್ತಿಕೊಂಡಿತು. ಕೇಸುರಿ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ಉರಿ, ಕೆಂಪಾದ ಉರಿ ಹೀಗೆಯೇ ಕೇಸಕ್ಕಿ. ತ್ರಿಪುರ—ಹಿಂದೆ ತಾರಕ, ತಾರಕಾಕ್ಷ, ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿ ಎಂಬ ಮೂವರು ರಾಕ್ಷಸರು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರಲು ಈಶ್ವರನು ವೈಷ್ಣವಾಸ್ತ್ರಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಆ ಪುರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟನೆಂದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ. ಕಡು ಬೆಳಗೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲು.

284. ನಿಗಳ = ಕಾಲಸರಪಣಿ. ಗೋವೃಂದ = ಹಸುಗಳ ಮಂದೆ. ತೆವರಿದರು = ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಇಲ್ಲಿ-ಹಗ್ಗ ಕಳಚಿಬಿಟ್ಟರು. ಪರಿಗ್ರಹ = ಊಳಿಗದ ಜನಗಳು.

285. ಬೆಳಪನಕ = ಬೆಳಗಾಗುವತನಕ. ಪಳೆಯರು = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಜನರು. ಮುರುಟಿದ = ಸುಕ್ಕಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಅರುಂಪೆಣನ = ಆರು ಹೆಣಗಳನ್ನೂ. ಒಬ್ಬುಳಿಮಾಡಿ = ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ.

286. ದೀವಳಿಗೆಯಾ—ಷಷ್ಠಿಗೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ದೀರ್ಘಾದೇಶವು ಉಂಟು. ಇಹನ್ನೆವರ = ಇಹ + ಅನ್ನೆವರ, ಇರುವಷ್ಟರೊಳಗೆ.

287. ನೇಸರು = ಸೂರ್ಯ. ಬಿನ್ನವತ್ತಳೆ = ಸ್ತ್ರ.-ವಿಜ್ಞಾಪನ ಪತ್ರಿಕೆ. ಒಡ್ಡೋಲಗ = ಸಭೆ.

288. ರಾಯಸಿಗ = ರಾಜಶಾಸನವನ್ನು ಬರೆವವನು. ಓಲೆಯ = ಕಾಗದವನ್ನು. ವಕ್ಕಣೆ = ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಮಾಚಾರ. ಎದೆಗೆಡಲು = ಧೈರ್ಯ ಕುಂದುವ ಹಾಗೆ.

289. ಸುರನದೀಸುತ = ಭೀಷ್ಮ; ಅವಯವಾರ್ಥವೇನು? ಅಂಧನೃಪತಿ = ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ. ಗರುಡಿಯಾಚಾರ್ಯ = ದ್ರೋಣ ಹುಸಕ = ಕೃತ್ರಿಮ. ಕರುಣರಸವನು = ದುಃಖವನ್ನು.

290. ಕೌಂತೇಯರನು = ಕುಂತಿಯ ಮಕ್ಕಳಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು.

291. ಮರೆವನು + ಎಂತು + ಅಂತಕನು. ಯಮನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಧರ್ಮರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಮರೆವನು? ಹಾಗೆಯೇ, ಶಕ್ರನು = ಇಂದ್ರನು. ಅರ್ಜುನನನ್ನೂ; ಅಂಜನೆಯ ಗಂಡನು = ಅಂಜನಾದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ವಾಯುದೇವನು ಭೀಮಸೇನನನ್ನೂ ಹೇಗೆ ಮರೆತಾನು? ಆಜಿ = ಯುದ್ಧ. ಅವ = ವಾಯುದೇವನು. ಒರೆಯನುರ್ಚಲದೇಕೆ = ಒರೆಯಿಂದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಹಿರಿವುದು ಏಕೆ? ಬೆರಸಿಡು = ಒಳಗೆ ಸೇರಿಸಿಡು.

292. ನಗವ = ಪರ್ವತವನ್ನು, ವಿದ್ಯೋನ್ಮತ್ತ = ವಿದ್ಯಾಗರ್ವದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದ. ಎತ್ತಿಬರೆ = ದಂಡೆತ್ತಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಲು. ಅಂತಕ ವದನದಲಿ = ಯಮನ ಬಾಯಲ್ಲಿ. ತುತ್ತಿದನು = ತುತ್ತಾಗಿ ಮಾಡಿದನು, ಎಂದರೆ ಸಂಹರಿಸಿದನು.

26. ವಾಲಿರಾವಣರ ಸಂಗ್ರಾಮ.

ಸೂಚನೆ: ಕೊಳುಗುಳ = ಯುದ್ಧರಂಗ. ಪಿಡಿವಡೆದು = ಸಿಕ್ಕುಬಿದ್ದು. ಅಳವಳಿದು = ಶಕ್ತಿಗುಂದಿ. ಸಾಮದಲಿ = ಸಾಮೋಪಾಯದಿಂದ. ಕೆಳೆಗೊಂಡನು = ಸ್ನೇಹಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

293. ಅದಟು = ಪರಾಕ್ರಮ.

294. ಜಿತಸುರನರೋರಗಭವನ = ದೇವಲೋಕ ಭೂಲೋಕ ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಿದ.

295. ಆಖ್ಯ = ಹೆಸರುಳ್ಳ. ಸುರದಲ್ಲಣ = ಸುರರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವ ರಾವಣ; ಬಿರುದುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಸಮಾಸದೋಷವಿಲ್ಲ.

296. ನಿಶಾಚರ = ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿವವನು (ರಾಕ್ಷಸ) ಪ್ಲವಂಗ......ಮಣಿ = ಕಪಿಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಲಿ.

297. ಅಡಬಳ = ಮಾಂಸ; ಇಲ್ಲಿ–ಕಬಳ, ಗ್ರಾಸ. ಝುಂಕಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಅರ್ಣವ = ಸಮುದ್ರ. ಅಭ್ರಪಥ = ಮೇಘಮಾರ್ಗ, ಆಕಾಶ.

298. ಮಾರ್ತಾಂಡ = ಸೂರ್ಯ. ಆಖಂಡಲಸುತ = ಇಂದ್ರನಮಗ(ವಾಲಿ)ಪದ.. ಚಮತ್ಕೃತಿಯ = ಸದ್ದಾಗದೆ ಹಜ್ಜೆಯಿಡುವ ಚಮತ್ಕಾರವಾದ ನಡಗೆಯನ್ನು.

299. ಚೆನ್ನದಲಿ = ಸೊಗಸಾಗಿ. ಶೌಚವ್ರತ = ಕಾಲುತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೌನಮುದ್ರೆಯಲಿ = ಮಾತನಾಡದೆ.

300. ಕಂಡು + ಅರಿಭಯಂಕರ. ಬರಸೆಳೆದು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು. ಕಕ್ಷದಲಿ = ಕೌಂಕುಳಲ್ಲಿ. ನಿಟ್ಟಿಸು = ನೋಡು. ಮಿಂದು = ಸ್ನಾನಮಾಡಿ; ಧಾ–ಮೀ.

301. ವಿಧ್ಯುಕ್ತದಲಿ = ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಮೇರೆ.

302. ಬಡಗಣ = ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ. ಫಣಿಪನ = ಹಾವನ್ನು. ಖಗೇಂದ್ರನಂತೆ = ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡನ ಹಾಗೆ. ಬಿಡುದಲೆಯ = ಒಂದರಿಂದ ಒಂದಗಲಿರುವ ತಲೆಗಳುಳ್ಳ. ನಿಡುದೋಳುಗಳ = ಉದ್ದವಾದ ಕೈಗಳುಳ್ಳ. ಜೋಲ್ದೊಡಲ = ನೇತಾಡುತ್ತಿರುವ ಮೈಯುಳ್ಳ. ಸುರರಿಪು = ದೇವವೈರಿಯಾದ ರಾವಣನು. ಅಡಸುತೆ = ಕೈಗೆ ಅಡಕವಾಗುವಂತೆ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು. ಫಲಿತ..

ಕುಜದಂತೆ = ಹಣ್ಣುಬಿಟ್ಟ ಹೊಸಮಾವಿನ ಮರದಂತೆ ; ಇಲ್ಲಿ-ಯಾವ ಯಾವುದನ್ನು ಯಾವ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ ?

303. ಓಸರಿಸದೆ = ಓರೆಯಾಗದೆ, ಹಿಂದೆಗೆಯದೆ. ಕಪಿ...ಪೊಯ್ಲಿನಲಿ = ವಾಲಿಯ ಕಾಲೆಂಬ ವೃಕ್ಷದಿಂದುಂಟಾದ ಗಾಳಿಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ.

304. ಅಗಣಿತ = ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದ, ಅನೇಕವಾದ.

305. ನಸುಳಿ = ಜಾರಿಕೊಂಡು. ಬೆಂಗೆ + ಅಡಗಿ = ಬೆನ್ನುಕಡೆಗೆ ಮರಸಿಕೊಂಡು, ಮುರಿದು = ಹಿಂದಿರುಗಿ. ನಗೆಯುಗೆ = ನಗು ಉಂಟಾಗಲು, ನಸುನಗುತ್ತ.

306. ದಶಾಕೃತಿಯನು = ಮತ್ಸ್ಯ ಕೂರ್ಮಾದಿ ದಶಾವತಾರಗಳನ್ನು. ತವಸಾಹಸಕ್ಕೆ = ನಿನ್ನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ. ಐದಿಸೆನ್ನೊಳುಮಿತ್ರಭಾವವ = ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಳಿಯಿಸು.

307. ಶತಯಾಗಸುತನು = ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ವಾಲಿ. ಕೃಶಾನುವನು = ಅಗ್ನಿಯನ್ನು. ಮನ್ನಿರಿ + ಅ + ಗಭೀರ + ಪರಾಕ್ರಮನು.

27. ಲಂಕಾದಹನ.

308. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪತಿ ರಿಪು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು; ಹೇಗೆ ? ಬೆರಸು = ಸಹಿತ. ಅನಿಲಸುತ = ಹನುಮಂತ ; ಹೇಗೆ ? ಕೈವೀಸು = ಯುದ್ಧಮಾಡಲು ಅಪ್ಪಣೆಮಾಡು. ಉಕ್ಕೆವ = ಆಸಕ್ತಿ, ಉಲ್ಲಾಸ; ಅರ್ಥಾಂತರ-ಕೃತ್ರಿಮ.

309. ತರತರದಿಂ = ವರಿಸೆಯಾಗಿ. ನಿಶಿತಾಯುಧ = ಹರಿತವಾದ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಅರವರಿಸದೆ = ತಡೆಮಾಡದೆ. ಉರವಣೆ = ಮುಂದಾಗಿ ನುಗ್ಗುವಿಕೆ. ಕುಹರ = ಬಿಲ. ದನುಜಕಬಂಧ = ರಾಕ್ಷಸರ ಅಟ್ಟೆಗಳು, ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮುಂಡಗಳು. ಮಹಾವೀರರ ಮುಂಡಗಳು ತಲೆಹೋದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವುವು.

310. ಸೆಡೆವುದ = ಭಯಪಡುವುದನ್ನು. ಮಸಗಿ = ರೇಗಿ. ರಕ್ಕಸರಾವುತರು = ರಾಕ್ಷಸ ಸವಾರರು. ಪಾರದೆ ಸೆರಗಂ ಬೆರಗಂ = ತನಗುಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಅಪಾಯವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ. ಮಹಿಷಾಸುರಂ = ಚಾಮುಂಡಿಯಿಂದ ಸಂಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಹಿಷಾಸುರನ ಹಾಗೆ. ಪೆರ್ಗೊಂಬಿಂ = ದೊಡ್ಡ ರೆಂಬೆಯಿಂದ, ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬಿನಿಂದ. ನುರ್ಗಪ್ಪಿನೆಗಂ = ಜಜ್ಜಿಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ತವಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು ; ಧಾ.-ತವು, ಕ್ಷಯೇ.

311. ಅಂಬಿನ = ಬಾಣದ. ಕಡಗಿ = ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ. ಪಾವನಿ = ಹನುಮಂತ. ಶಕಟಾಸುರ—ಹಿಂದೆ ಕೃಷ್ಣನು ಬಂಡಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಶಕಟನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕೊಂದ ಹಾಗೆ. ಮುಕ್ಕಡಿಮಾಡು = ಮೂರು + ಕಡಿಮಾಡು ಮೂರು ತುಂಡು ಮಾಡಿಹಾಕು.

312. ಕುಲಗಿರಿಗಳು = ಏಳು ಕುಲಪರ್ವತಗಳು. ಜೋದರು = ಕಾಲಾಳುಗಳು. ಮಾವಂತರು = ಮಾವಟಿಗರು. ಕೊಲೆಗಡಿಗಾನೆಗಳು = ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವ ಆನೆಗಳು. ಮೂವಳಸಿಂ ಮುತ್ತೆ = ಮೂರು ಸುತ್ತಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ; ಮೂರು + ಬಳಸು = ಮೂವಳಸು. ನಿಜ = ತನ್ನ. ಹರಿನಾಮ = ಹರಿಯೆಂಬ ಹೆಸರು ; ಹರಿ ಎಂದರೆ ಸಿಂಹಕ್ಕೂ ಕಪಿಗೂ ಸಹ ಹೆಸರು. ಅನ್ವರ್ಥಂ = ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾದುದು. ಬಲಿಮುಖಚಿಹ್ನಂಗೆ = ಕಪಿಧ್ವಜನಿಗೆ. ಹನುಮಂತನೇ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲಾ ಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಕಪಿಚಿಹ್ನವುಳ್ಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಜನರೆಂದು ಜೈನರು ನಂಬುತ್ತಾರೆ.

313. ಕೋಪಾಟೋಪ = ಕೋಪದ ರಭಸ. ಇಂದಗಿ = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು. ಕಪಿಕೀಟಕ = ಕಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಹುಳುವಂತಿರುವ ನೀಚನೆ. ವಿಧುಂತುದನ = ಚಂದ್ರನನ್ನು ನುಂಗುವ ರಾಹುವಿನ ; ಇಲ್ಲಿ-ಕೀಟಕ, ವಿಧುಂತುದ, ಈ ಪದಗಳ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಅಣುವ = ಧ್ವ.-ಹನುಮಂತ.

314. ಪರಿಭವ = ತಿರಸ್ಕಾರ, ನಿಂದೆ. ಅಲಸದೆ ಸೋಮಾರಿತನಪಡದೆ, ಆತುರಿಸಿ. ಮಲಿನಾಶಯ = ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳ. ಪಲಲಾದ = ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸ. ನಿಪ್ಪಸರದಲ್ಲಿ = ರಭಸದಿಂದ ; ಇಲ್ಲಿ-ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿ, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ.

315. ಕೊರಂಬು = ಕೂರಿತ್ತು + ಅಂಬು, ಮೊನೆಯಾದ ಬಾಣ. ತೊಟ್ಟು = ಸಂಧಾನಮಾಡಿ. ತಚ್ಛರ = ತತ್ + ಶರ, ಆ ಬಾಣ. ಕನಲ್ದು = ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು. ಬಲ್ಸರಿ = ಬಲವಾದ ಮಳೆ. ಇನ್ನರ್ = ಇಂಥವರು.

316. ತ್ರಿದಶಾಧಿಪನ + ಇಭಕುಂಭಸ್ಥಳಮಂ = ಇಂದ್ರನ ಐರಾವತದ ಕುಂಭಸ್ಥಳವನ್ನು. ಎದಳಿಸಿದ = ಸೀಳಿದ. ತೊದಳೇ = ಸುಳ್ಳೆ ? ಹುಲುಗಪಿ = ಹುಲ್ಲಿನಂತೆ ಅಲ್ಪನಾದ ಕಪಿಯೆ. ನಾಣ್ಚುತ್ತಿರ್ದಪವು = ನಾಚಿಕೆಪಡುತ್ತಿವೆ. ನಿಚ್ಚಟಗಲಿ = ನಿಶ್ಚಲಪರಾಕ್ರಮಿ. ಆರುತ್ತಿರೆ = ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರಲು.

317. ವರುಣಸುತರಿಗೊದವಿದ—ಇಲ್ಲಿ-ಪೂರ್ವಕಥೆಯೇನು ?

318. ಅವಿರಳವೆನಿಸಿದ = ದಟ್ಟವಾದ. ಬಾಂಧವತೆ = ನಂಟು. ಬವರ = ಯುದ್ಧ.

319. ವಜ್ರಮುಖನ = ವಜ್ರಮುಖನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ. ವನಭಂಗವ = ಅಶೋಕವನಭಂಗವನ್ನು. ಜಾನಕಿಯ = ಜಾನಕಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ. ಅನುವರ = ಯುದ್ಧ.

320. ಧಾರಿಣೀಚರರು = ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು. ಜೈನರು ರಾವಣನೆ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಖಚರರೆಂದೂ ರಾಮಾದಿಗಳನ್ನು ಭೂಚರರೆಂದೂ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಭುಜಪರಿಘ = ಲಾಳಮುಂಡಿಗೆಯ ಹಾಗಿರುವ ತೋಳು. ಈ ಪದದೊಳ್ = ಈ

ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ. ಕಾವರ್ = ಕಾಪಾಡುವವರು. ಮಾರಣಮಂ = ಮರಣವನ್ನು. ವಿನಾಶಕಾಲದೊಳಾರ್ಗಂ ಮತಿಕಿಡುಗುಂ—"ವಿನಾಶಕಾಲೇ ವಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಃ" ಎಂಬ ಗಾದೆಯ ಭಾಷಾಂತರ.

321. ಪಕ್ಕಾದ = ಆಶ್ರಯವಾದ. ಅಸದಾಗ್ರಹ = ದುರಾಗ್ರಹ, ಕೆಟ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೃತಿ = ಮರಣ. ಹತಿಯಿಸುವೆನು = ಕೊಲ್ಲುವೆನು. ಭ್ರೂಕುಟಿಮುಖ = ಹುಬ್ಬು ಗಂಟುಹಾಕಿದ ಮುಖವುಳ್ಳ.

322. ಬೆಸನಿಲ್ಲದೆ = ಆಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಇಂದಗಿಗಿಂದಗಿ—ಧಿಕ್ಕಾರವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣ ಪದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದುಂಟು. ಉದಾ:—"ಸುರಗಿರರ ಪಾಡಲ್ಲ."

323. ತತ್ಪ್ರತಿವಿದ್ಯೆ = ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ. ವಿದ್ಯಾಧರ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಯಕ್ಷರು. ಪ್ರಥಮಾ ಬಹುವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದೆ.

324. ರಸೆ = ಭೂಮಿ. ಉರಿಲಿಂಗಂ = ಲಿಂಗಾಕಾರವಾದ ಉರಿ. ವಿಲೋಚನ = ಕಣ್ಣು. ದಳ್ಳಿಸು = ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗು. ಮಸುಳಿಸು = ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿ ಮಾಡು. ಮಾರಾಂತವರಂ = ಎದುರುಬಿದ್ದವರನ್ನು. ಪಸಿದ = ಹಸಿದ, ಹಸಿವಿನಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ. ಗೆಯ್ದ = ಕೆಲಸ. ಲಂಘಿಸಿದ = ಹಾರಿದ.

325. ತನಿಗಿಚ್ಚು = ಕ್ರೂರವಾದ ಅಗ್ನಿ. ಪಾವಕವಿದ್ಯೆ = ಅಗ್ನಿವಿದ್ಯೆ.

326. ಉತ್ಪಾತಪ್ರಸರ = ಕೇಡಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಶಕುನಗಳ ಸಮೂಹ. ಧೂಮಸ್ತೋಮ = ಹೊಗೆಯ ಹೊರಳಿ. ತತ್ಕೇತು = ಧೂಮಕೇತು. ದಿಗ್ದಾಹ = ದಿಕ್ಕುಗಳು ಹೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಆವರಿಸು = ವ್ಯಾಪಿಸು. ಅಸದಳ = ಸಹಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಉಲ್ಕಾಪಾತ = ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಕೆಂಡಗೊಳ್ಳಿ ಬೀಳುವುದು ಇದೊಂದು ಉತ್ಪಾತ.

327. ಚರಮಸಮಯ = ಕಡೆಗಾಲ. ಅರುಣಾರ್ಕ = ಕೆಂಪಾದ ಸೂರ್ಯ. ಸುರಗಿರಿ = ಮೇರುಪರ್ವತ.

328. ಬೆಳುಗೊಡೆ = ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರ. ಚಮರೀರುಹ = ಚೌರಿ. ವಿಳಿರ್ವ = ಅಲುಗುವ. ಪತಾಕೆ = ಬಾವುಟ. ಮಕರ = ಮೊಸಳೆ, ಬಿರುದಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಲೋಹಮಯವಾದ ಮೊಸಳೆ. ಬಲಮುರಿಶಂಖ = ಸುಳಿ ಬಲಗಡೆಗೆ ಸುತ್ತಿರುವ ಶಂಖ.

329. ಬಿರಿತು = ಬಲವಾಗಿ.

330. ಭುವನದ......—ಈ ಷಷ್ಠಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ 'ದಿವಿಜಾಗಾರಂಗಳು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ. ಭುವನದ ಆಗಾರ = ಬಚ್ಚಲುಮನೆ. ಕೋಶದ ಆಗಾರ = ಬಂಡಾರ. ಪ್ರೇರಿತ = ಗಾಳಿಯಿಂದ ನಡೆಸಲ್ಪಟ್ಟ. ಸಾಮೋದ್ಭವಶಾಲೆ = ಆನೆಯ ಶಾಲೆ. ಅವಿರಳ.....ಕಾಸಾರದೊಳ್ = ಸರ್ವದಾ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಮದ. ಜಲದಿಂದುಂಟಾದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ. ಅವಗಾಹದಿ = ನೀರುಮುಳುಗಿ. ಗಜಘಟಿಯಂ = ಆನೆಯ ಸಮೂಹವನ್ನು. ಮುಗ್ಗಿಸಿದಂ = ನಾಶಮಾಡಿದನು.

331. ಆಲಾನ = ಆನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಕೆನ್ನಂ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಪರಿಪಡೆ = ಮುರಿದುಹೋಗುವ ಹಾಗೆ. ಮುಂಡಾಸನದಿಂದಂ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆಸನದಿಂದ.

333. ಮಂದುರಾ = ಕುದುರೆಯ ಲಾಯ. ವಾಹಕರು = ಸವಾರರು. ಜ್ವಲನ = ಬೆಂಕಿ. ಮುಂಡಿಗೆ = ಕುದುರೆ ಕಟ್ಟುವ ಗೂಟ. ಪಾಳಾಸ = ಮುತ್ತುಗದ ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗೂಟ. ಬಿಸಿಲ್ಗುದುರೆ = ಮೃಗತೃಷ್ಣಿಕೆ. ಅಬಳಾಬಾಳಕ ಜಾಳಕ = ಹೆಂಗಸರು ಮಕ್ಕಳು ಇವರ ಗುಂಪು.

333. ನಿಟ್ಟೊಡಲು = ನಿಡಿದು + ಒಡಲು, ಉದ್ದವಾದ ಮೈ. ನಿಡುಗೋಣು = ಉದ್ದವಾದ ಕತ್ತು. ಅಳವಟ್ಟ = ವಶವಾದ. ಒಟ್ಟೆ = ದ್ಭ.-ಉಷ್ಟ್ರ, ಒಂಟೆ. ಒಟ್ಟಜೆ = ಗೌರವ. ಪಣ್ಣಿದೆ = ಮಾಡದೆ. ಕಟ್ಟಾಸುರಮಾಗಲ್ = ಬಹು ಭಯಂಕರವಾಗಲು.

334. ತೋರಣ = ಹೊರಬಾಗಿಲು. ಇಕ್ಕೆಲದ = ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ, ಆಪಣ = ಅಂಗಡಿ, ಹಸರ, ಮಾರ್ಕಟ್ಟು. ಮಾಲಾಕಾರರಕೇರಿ = ಹೂವಾಡಿಗರ ಬೀದಿ. ಮಣಿಗಾರರು = ರತ್ನಪಡಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಾರರು. ಗಣಿಕವಾಟ = ಸೂಳೆಗೇರಿ. ಮುದುಗುಂಟಣಿ = ಸೂಳೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ತಾಯಿ ಮುದುಕಿ. ನರೆಮುಡಿ = ನರೆತುಹೋದ ಕೂದಲು.

335. ಪಳಿಯ = ವಸ್ತ್ರ. ಇಂದಗಿಮೆಚ್ಚು = ಇಂದ್ರಜಿತ್ತು ಒಪ್ಪಿದ ಬಟ್ಟೆ. ಈಗ ಇಂಗ್ಲಿಷು ವರ್ತಕರು "ಗ್ಲಾಡ್‌ಸ್ಟನ್‌ಪೆಟ್ಟಿಗೆ," "ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಬಂಡಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಡುವಂತೆ ಹಿಂದೆ ಈ ದೇಶದ ವರ್ತಕರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ರಾಜರ ಹೆಸರಿನ ಮೇರೆ "ರಾವಣಮೆಚ್ಚು" "ಮಂಡೋದರಿಮೆಚ್ಚು" ಎಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಳ್ವಳನೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ. ದೂಸಿಗರು = ಜವಳಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು.

336. ಮಲಯಜ = ಚಂದನ. ಮೃಗಮದ = ಕಸ್ತೂರಿ. ಹಿಮ = ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ. ಚಾವನ್ನ = ಶ್ರೀಗಂಧ. ಸಾಂದು = ಸಾದು.

337. ಸಾಮಂತರು = ಅಧೀನರಾಜರು. ಸಾಹಣಿನಾಯಕ = ಆನೆಯ ಲಾಯದ ಯಜಮಾನ. ಸಾವಾಸಿ = ಸಹವಾಸಿ. ಹಡಪ = ಎಲೆಯಡಿಕೆಯ ಚೀಲ. ವಣಿಜ = ವರ್ತಕ. ಕಾರುಕ = ಶಿಲ್ಪಿ. ಪಸಾಯಿತ = ಅಲಂಕಾರಮಾಡುವವ.

338. ಹವಣುಗಳೆದ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಮಿಕ್ಕ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ. ಲೋಹಿತ = ಕೆಂಪಾದ. ಅವ್ವಳಿಸುವ = ಆತುರದಿಂದ ಏಳುತ್ತಿರುವ.

339. ವಾರುಣವಿದ್ಯೆ = ಮಳೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ.

340. ಪರ್ವಲು = ಹಬ್ಬಲು.

341. ಕುಟ್ಮಲ = ಮೊಗ್ಗು, ಘಟಿತ = ಸೇರಿದ. ತುಳಿಲ್ಗೆಯ್ = ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡು.

342. ಮುದಶ್ರು = ಆನಂದಬಾಷ್ಪ. ಕುಳಿರ್ಕೊಳೆ = ತಂಪು ಉಂಟಾಗಲು.

28. ಚಂದ್ರಹಾಸನ ಬಾಲ್ಯ.

343. ಒರವೆನು = ಹೇಳುವೆನು. ಆಲಿಸು = ಕೇಳು. ಧಾರ್ಮಿಕ = ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆವವನು, ಸನ್ನುತ......ಯಂ = ಸಜ್ಜನರಿಂದ ನುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಗಳ ಆವಿರ್ಭಾವವುಳ್ಳವನು. ಎಡದಂಘ್ರಿ = ಎಡದ + ಅಂಘ್ರಿ. ಎಡಗಾಲು. ಆರುವೆರಳ್ = ಆರು + ಬೆರಳ್. ದಿವದೊಳು = ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ. ಆರಿಪ್ಟಾಂಶದೊಳ್ = ಕೊನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ.

344. ಪುತ್ರೋತ್ಸವ = ಜಾತಕರ್ಮ. ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮ = ರಾಜರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧರ್ಮ; ಇಲ್ಲಿ–ಯುದ್ಧಕಾರ್ಯ. ಚಿತ್ರಭಾನು = ಅಗ್ನಿ; ಶತಪತ್ರಲೋಚನೆ = ಕಮಲದ ಹಾಗೆ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವಳು; ಇಲ್ಲಿ–ರಾಣಿ. ಅಹಿತರು = ಶತ್ರುಗಳು.

345. ತೊಳಲಿ = ಸುತ್ತಿ. ಅರ್ಭಕ = ಶಿಶು. ಎಳೆಯಂಗೆ = ಮಗುವಿಗೆ. ತಿರಿದು = ಯಾಚಕಮಾಡಿ, ಬೇಡಿ. ಪಸುಳೆ = ಮಗು. ಅಭಿನಯ = ಇಲ್ಲಿ–ಮಕ್ಕಳು ಮಾಡುವ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು. ಆರ್ತೆಯಾಗಿ = ದುಃಖದಿಂದ ಬಡವಾಗಿ.

346. ಪೊಂದೊಡಿಗೆ = ಹೊನ್ನ ಒಡವೆ. ನಿಳಯ = ಮನೆ. ಕುಡಿವಾಲ್ = ಕುಡಿವ ಹಾಲು.

347. ಮೊಳೆವಲ್ಲು = ಮೊಳೆವ + ಹಲ್ಲು. ದಟ್ಟಡಿ = ದಟ್ಟಿತ್ತು + ಅಡಿ, ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಇಡುವ ಹಜ್ಜೆ. ಮಿಸುಪ = ಮಿಸಗುವ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ನುಣ್ಗದಪು = ನುಣ್ಣಿತ್ತು + ಕದಪು, ನಯವಾದ ಕೆನ್ನೆ. ಚೆಲ್ವಪಣೆ = ಚೆಲುವಾದ ಹಣೆ. ಸುಳಿನಾಭಿ = ಸುಳಿಯ ಹಾಗಿರುವ ಹೊಕ್ಕುಳು. ಅಧರ = ತುಟಿ. ಬಟ್ಟದೊಡೆ = ಬಟ್ಟಿತ್ತು + ತೊಡೆ, ದುಂಡುದೊಡೆ. ನಳಿತೋಳು = ಮೃದುವಾದ ತೋಳು. ಇಡಿದ = ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ. ಅಜಸ್ರಂ = ಸರ್ವದಾ.

348. ರುಜೆ = ರೋಗ. ಕಾಲನ = ಯಮನ. ನಿರಾಲಂಬ = ಆಶ್ರಯವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಎಲ್ಲರ್ಗೆ = ಎಲ್ಲರ. ಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ = ದಯೆಗೂ. ಈಡಾದನು = ಪಾತ್ರನಾದನು.

349. ದೇಶಿಕನಾಗಿ = ಪರದೇಶಿಯಾಗಿ. ಅಬಲೆಯರು = ಹೆಂಗಸರು. ಮೆಲ್ವ = ತಿನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ. ತನಿವಣ್ಣು = ಕಳಿತ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು. ಸೊಲ್ವ = ಹೇಳುವ. ಮೇಲ್ವಾಸು = ಮೆಲ್ಲಿತ್ತು + ಪಾಸು, ಮೆತ್ತಗೆ ಇರುವ ಹಾಸಿಗೆ. ಅಳ್ತಿ = ಪ್ರೀತಿ.

350. ಪರಪುಟ್ಟ = ತ್ಸ.-ಪರಪುಷ್ಟ, ಇತರರ ಲಾಲನಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳೆದವನು. ಗಣಿಕೆಯರ್ = ಸೂಳೆಯರು. ತೀಡಿ = ಇಲ್ಲಿ-ಮೈಗೆ ಸವರಿ. ಕತ್ತುರಿ = ತ್ಸ.-ಕಸ್ತೂರಿ. ಕಮ್ಮಲರ್ = ಕಮ್ಮಿತ್ತು + ಅಲರ್, ವಾಸನೆಯಾದ ಹೂ. ಕಪ್ಪುರ = ತ್ಸ.-ಕರ್ಪೂರ. ವೀಳೆಯ = ಎಲೆಯಡಕೆ. ಮಡಿತೊಡಿಗೆ = ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳು.

351. ಅಚ್ಚರಿ = ತ್ಸ.-ಆಶ್ಚರ್ಯ. ನಾಡೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ನೆರವಿ = ಗುಂಪು. ಕ್ರೀಡಿಸುವವನು = ಆಟವಾಡುವವನು.

352. ವಿಪ್ರಸಂತರ್ಪಣ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೋಜನ. ಪರಸುತ = ಆಶೀರ್ವಾದಮಾಡುತ್ತ.

353. ಕೆಳೆಯರು = ಜತೆಗಾರರು. ಉಲ್ಲಾಸ = ಸಂತೋಷ, ಹರ್ಷ. ಭೂಸುರ = ಭೂ + ಸುರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಹೇಗೆ? ಅನುರಾಗ = ಪ್ರೀತಿ. ತರುಣ = ಹುಡುಗ

353b. ಎನಿತಿಲ್ಲ = ಎಷ್ಟಿಲ್ಲ; ಇದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ; ಅನಾದಾರಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ಎತ್ತಣವನು = ಎಲ್ಲಿಯವನು. ಪಾರ್ವರು = ಹಾರುವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು.

354. ನಕ್ರಾಕುಲದೊಳು = ಮೊಸಳೆಗಳ ಗುಂಪಿನಿಂದ. ಪೆರ್ಮಡು = ಪಿರಿದು + ಮಡು, ದೊಡ್ಡಮಡು. ಗಭೀರ = ಆಳ; ಇಲ್ಲಿರುವ ಉಪಮಾನದ ಔಚಿತ್ಯವೇನು ? ಬೃಂದಾರಕ = ದೇವತೆ; ಧರೆಯ ಬೃಂದಾರಕ ಎಂದರೇನು ?

355. ಏಕಾಧಿಪತ್ಯ = ಒಬ್ಬನೇ ರಾಜನಾಗಿರುವಿಕೆ. ಗಡ = ಅಲ್ಲವೆ. ಕುಮತಿ = ಕೆಟ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು,

356. ಕಾನನ = ಕಾಡು. ಕುರುಪ = ಗುರುತನ್ನು. ಪಶುಘಾತಕಿಗಳು = ಜೀವವಧೆಮಾಡುವವರು, ಕಟುಕರು. ಹೀನದಯದಿಂದ = ನಿರ್ದಯವಾಗಿ. ಭಯಾನಕದಲಿ = ಭಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ. ಕೊಲೆಗೆಳಸಿ = ಕೊಲಗೆ + ಎಳಸಿ, ಕೊಲೆಮಾಡಬೇಕೆಂದಪೇಕ್ಷಿಸಿ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ—ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಪುತ್ರನು; ಇವನು ಹರಿಭಕ್ತನಾದುದರಿಂದ ಶಿವಭಕ್ತನಾದ ತಂದೆಯು ಇವನನ್ನು

ಕೊಂದುಬಿಡುವಂತೆ ಕಟುಕರಿಗೆ ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದನೆಂದೂ, ಕಟುಕರ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ವಿಷ್ಣುವು ನರಸಿಂಹಾಕಾರದಿಂದ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದನೆಂದೂ ಪುರಾಣ ಕಥೆ.

357. ಪಾತಕಿಗಳು = ಪಾಪಿಷ್ಠರು. ಅಜಾಮಿಳ = ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಕನ್ಯಾಕುಬ್ಜವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪತಿಯಾಗಿ ಆಚಾರಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಯ ಮಗನಿಗೆ ನಾರಾಯಣನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದಂತೆಯೂ, ಈತನು ಪಾಪಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದರೂ ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಲು ಆ ನಾರಾಯಣ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಪುಣ್ಯದಿಂದ ಈತನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯುಂಟಾದಂತೆಯೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕಾಕಸಂಘಾತ = ಕಾಗೆಗಳ ಗುಂಪು. ಶೀತಳಮರೀಚಿ = ಚಂದ್ರ.

358. ಪೆಗಲು = ಹೆಗಲು. ಚಂಡಾಲರು = ಹೊಲೆಯರು. ಉಪಲ = ಕಲ್ಲು, ಶಿಲೆ. ಬಗೆದೋರಲು = ವಿವೇಕವುಂಟಾಗಲು. ಖಗರಾಜಗಮನ = ಗರುಡನ ಮೇಲೆ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ವಿಷ್ಣು. ಚೀರು = ಮೊರೆಯಿಡು. ಏಳ್ಗೆ = ಏಳಿಗೆ, ಅತಿಶಯ.

359. ಅಯ್ದಲ್ಲದೊಂದು ಬೆರಳು = ಐದಲ್ಲದೆ + ಒಂದು ಬೆರಳು = ಆರು ಬೆರಳು. ದಾತಾರ = ದುಡ್ಡುಕೊಟ್ಟವನು.

360. ಬಸಿವ = ಸುರಿವ. ಎಡದಡಿಯ = ಎಡದ + ಅಡಿಯ, ಎಡಗಾಲಿನ, ವೇದನೆ = ನೋವು. ಒರಲ್ದು—ಇಲ್ಲಿ-ಒರಳಿಕೊಂಡು. ಒಸರ್ವ = ಸ್ರವಿಸುವ. ಬಾಷ್ಪ = ಕಣ್ಣನೀರು.

361. ಗರಿಗೆದರಿ = ಗರಿಯನ್ನು ಕೆದರಿಕೊಂಡು, ಎರಕೆ = ರೆಕ್ಕೆ. ಬಿಜ್ಜಣವಿಕ್ಕಿತು = ಬೀಸಣಿಗೆಯ ಹಾಗೆ ಬೀಸಿತು. ಅಂಚೆ—ದ್ಭ-ಹಂಸ. ಉದಿರ್ಚಿತು = ಉದಿರಿಸಿತು. ತುಂತುರನು = ಸಣ್ಣ ಹನಿಗಳನ್ನು. ಸಾರಸ = ನೀರಹಕ್ಕಿ. ಬಿದಿರ್ಚಿ = ಬಿಚ್ಚಿ. ಕರುಬರು = ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚು ಪಡುವವರು.

362. ಕಾಮಿಸಿ = ಇಚ್ಛೈಸಿ. ನಲ್ಲನು = ಗಂಡನು, ಪ್ರಿಯನು. ವಲ್ಲಭಸ್ವಾಮಿ = ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದ ಯಜಮಾನನು. ಪೊರೆಗೆ = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ. ಅಂಘ್ರಿಪಲ್ಲವ = ಚಿಗುರಿನಂತಿರುವ ಕಾಲು. ರುಧಿರ = ರಕ್ತ. ಕಡುನಾಲಗೆ = ಕೊಂಕು + ನಾಲಗೆ, ಬಗ್ಗಿಸಿರುವ ನಾಲಗೆ.

363. ನಿಡುಸರ = ನಿಡಿದು + ಸರ, ದೀರ್ಘವಾದ ಸ್ವರ. ಪಾರಿವ = ಪಾರಿವಾಳ. ಕಲ್ಲುಣಿಸು = ಧ್ವನಿ. ಗೂಗೆ = ಗೂಬೆ. ಕಣ್ದೊಳಸು = ಕಣ್ಣಗುಡ್ಡೆಗಳನ್ನು

ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ. ನಾಗ = ಹಾವು. ನಿರಾಹಾರ = ಊಟವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ. ಪರಿಭ್ರಮಣ = ಸುತ್ತುವಿಕೆ. ಆರೈವ = ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ. ಗಹನಗಹ್ವರದೊಳು = ಕಾಡು ಗವಿಯಲ್ಲಿ. ದುಃಖಾತಿರೇಕ = ದುಃಖದ ಆಧಿಕ್ಯ.

364. ದಿನಪ = ಸೂರ್ಯ. ಉಪಟಳ = ಹಿಂಸೆ. ಅಂಧಕಾರ = ಕತ್ತಲೆ. ಅನುಪಮದ = ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ. ಕಾರೊಡಲ್ = ಕರಿದು + ಒಡಲ್. ಬೇಡಪಡೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ, ಬೇಡರ ಗುಂಪು. ಬೇಂಟೆ = ಬೇಟೆ. ವಿಪಿನ = ಕಾಡು. ನಿನದ = ಶಬ್ದ.

365. ತಪ್ಪತಪ್ಪಲೊಳು = ಒಂದೊಂದು ತಪ್ಪಲಿನಲ್ಲಿಯೂ. ಕಪ್ಪಕಪ್ಪನೆಯ = ಕಪ್ಪಗಿರುವ. ಪರ್ಬುಗೆ = ಹಬ್ಬಿಕೆ. ಹಾಸು = ಹಗ್ಗ; ತ್ಸ.-ಪಾಶ. ಶಬರಸೇನೆ = ಬೇಡರ ಪಡೆ. ಸೋವುತ್ತ = ಅಟ್ಟುತ್ತ. ಎಚ್ಚು = ಹೊಡೆದು; ಧಾ.-ಇಸು.

366. ಪಂದಿ = ಹಂದಿ. ದಂತಿ = ದಂತವುಳ್ಳುದು, ಆನೆ. ಸಿಂಗ = ಸಿಂಹ. ವನಮಹಿಷ = ಕಾಡುಕೋಣ. ಉದ್ದಿಕೊಂಡ = ತಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ. ಮರದಿಗುಡು = ಮರದ ತೊಕ್ಕೆ. ಪಾವಿತ್ತಲಿದೆ = ಪಾವು + ಇತ್ತಲ್ + ಇದೆ. ಪಕ್ಕೆ—ಇಲ್ಲಿ-ಸ್ಥಾನ. ಮರಿ = ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹುಲ್ಲೆ. ಇಕ್ಕೆ = ಇರುವ ಸ್ಥಳ. ಪುಳಿಂದ = ಬೇಡ.

367. ನಿಡುಸರಳ್ = ನಿಡಿದು + ಸರಳ್. ಪೊಡೆ = ಹೊಡೆ. ಸಾರ್ಚು = ಸೇರಿಸು. ತುಡುಕು = ಕೈಚಾಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊ. ಮೊಗಸು = ಆರಂಭಿಸು. ಅಡಗು = ಅಡಗಿಕೊ. ಅಡರು = ಹತ್ತು. ಪಡಿತಳಿಸು = ಹಿಡಿದುಕೊ.

368. ಉರದ = ಎದೆಯ. ಏರೆದೆಗೆದ = ಏರುವ ಹಾಗೆ ತೆಗೆದ, ಎಂದರೆ ಮುಂಭಾಗದಪ್ಪನಾಗಿರುವ. ಹಬ್ಬುಗೆಯ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಪಜ್ಜಳ = ಪೃಷ್ಠಭಾಗ. ಜಂಘೆ = ಮೊಳಕಾಲು. ಕೊಂಕುಗುರ್ = ಕೊಂಕಾದ ಉಗುರ್, ಬಗ್ಗಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಗುರು. ಮಡಿಗಿವಿ = ಮಡಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಕಿವಿ. ಕಿಡಿಗಂಗಳ್ = ಕಿಡಿಯಂತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು. ಹೆಬ್ಬಲ್ಲು = ಪಿರಿದು + ಪಲ್ಲು. ಬಿಡುವಾಯ್ = ಬಿಟ್ಟಿರುವ ಬಾಯಿ. ಕೆನ್ನಾಲಗೆ = ಕೆಚ್ಚನೆ + ನಾಲಗೆ, ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ನಾಲಗೆ. ಗಬ್ಬಿನಾಯ್—ಮರಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೇಟೆಯನ್ನು ವಾಸನೆಯಿಂದ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಬೇಟೆಯೊಡುವ ನಾಯಿ. ಕೇಸರಿ = ಸಿಂಹ.

369. ಕುತ್ತುಗರ್ಗಳಂ = ಹೊದರುಗಳನ್ನು. ಪಾತಮಂ ಮಾಡಿದರ್ = ಬೀಳಿಸಿದರು. ಸಿಡಿಗುಂಡು = ಹಾರಿಸುವ ಗೋಲಿ. ಬಡಿಕೋಲ್ಗಳು = ದೂರಕ್ಕೆ ಎಸೆದು ಹೊಡೆವ ದೊಣ್ಣೆಗಳು. ಉರಬೆ = ವೇಗ. ಇರುಬೆ = ಗುಂಪು. ನೇಣು = ಹಗ್ಗ. ಉರಲ್ಗೊಲೆ = ಬಲೆಹಾಕಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಲ್ಲುವಿಕೆ. ಕಿರಾತರು = ಬೇಡರು.

370. ಎರಳೆ = ಹುಲ್ಲೆ. ಚಾಪಲಹಯ = ಚಂಚಲವಾದ ಕುದುರೆ. ಬಳಿಸಂದನು = ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನು.

371. ಮೃಗಯಾಕಾಮನಾಗಿ = ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಆಶೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿ. ಕುರಂಗ = ಹುಲ್ಲೆ. ಬೆನ್ನನೈದಿದಂ = ಹಿಂದುಗೂಡಲೆ ಹೋದನು. ಜವ = ವೇಗ. ಮುಂಚಲು = ಮೀರಲು.

372. ಹರಿಣ = ಹುಲ್ಲೆ. ಹರಿ = ವಿಷ್ಣು, ಕುದುರೆ. ಹರಿತಂದ = ಬಂದ. ಲಹರಿ = ಪ್ರವಾಹ. ಕಡವರ = ನಿಧಿ. ಎಡಹಿ = ಎಡವಿ.

373, ವಾಜಿ = ಕುದುರೆ. ಸಗ್ಗಳಿಯ = ತೊಗಲಿನ ಚೀಲದ. ಗಳದೊಳು = ಕಂಠದಲ್ಲಿ. ಸೈಪಿಡು = ಸಂತೈಸು, ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸು. ಎರಕೆಯ = ಅಪೇಕ್ಷೆಯ, ಮೋಹದ. ವಸು = ನಿಧಿ. ಅಗ್ಗದ = ಹೆಚ್ಚಾದ, ತ್ಸ.—ಅರ್ಘ.

374. ಒಡಹುಟ್ಟಿದರು = ಅಣ್ಣತಂಮಂದಿರು.

375. ಮೃಗಯಾವ್ಯಸನ = ಬೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಕ್ಷೆ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗ = ಸಾರಂಗ. ಕೃಷ್ಣಮೃಗಭಾವದ = ಹುಲ್ಲೆಯ ಹಾಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಮನೋಭಾವವುಳ್ಳ. ಪಚ್ಚಿಸಿ = ವಿಭಾಗಮಾಡಿ. ಮೃಗಜೀವಿಗಳು = ಮೃಗಗಳಿಂದ ಜೀವನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು. ಮೃಗಧರ = ಚಂದ್ರ ಅಥವಾ ಈಶ್ವರ.

376. ಚರರು = ದೂತರು. ಕಂದನಂ = ಮಗನನ್ನು. ಸಾನಂದದಿಂ = ಹರ್ಷದಿಂದ. ಪೊರೆಯೇರಿದಳ್ = ಹಿಗ್ಗಿಹೋದಳು. ಪುಣ್ಯದ್ರುಮಂ = ಪುಣ್ಯವೆಂಬ ವೃಕ್ಷ.

377. ವಿದಿತ = ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ. ಉತ್ತರೋತ್ತರವನು = ಮುಂದಾಗಬಹುದಾದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು. ಶಶಾಂಕ = ಚಂದ್ರ; ಶಶ = ಮೊಲವೇ, ಅಂಕ = ಗುರುತಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಕಳಕಳಿಸಿ = ಗಹಗಹಿಸಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ನಗುವನು = ಹಾಸ್ಯಮಾಡುವನು. ಉಚ್ಚರಿಸಿ = ಹೇಳಿ. ನಾಮಕರಣಂಗೈದರು = ಹೆಸರಿಟ್ಟರು.

378. ಮಣಿದೀಪ = ರತ್ನದೀಪ. ಬಿತ್ತರದ = ವಿಸ್ತಾರವಾದ. ಸಂತಾನ = ಮಕ್ಕಳು. ಉತ್ತರೋತ್ತರಮಪ್ಪುದು = ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬರುವುದು. ಸುರಪುರ.... ಭಕ್ತರು—ಜೈಮಿನಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಶಕವಿಯು ಒಂದೊಂದು ಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಸುರಪುರದ ಎಂದರೆ ದೇವಪುರದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾನೆ.

29. ವೃಷಕೇತು ಬಭ್ರುವಾಹನರ ಕಾಳಗ.

379. ಗಜಪುರ = ಹಸ್ತಿನಾಪುರ. ಹಾಳಾದ = ಕೆಟ್ಟುಹೋದ. ಎಚ್ಚರಿಸು—ಇಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆಮಾಡು. ವೃಷಧ್ವಜ = ವೃಷಕೇತು, ಕರ್ಣನ ಮಗ.

380. ಒಳ್ಳಿತು = ಒಳ್ಳೆಯದು. ತಾತ = ತಂದೆ; ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದುದರಿಂದ ಅರ್ಜುನನನ್ನು ತಂದೆಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಜೀವಗಳ್ಳ = ಜೀವವನ್ನುಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡದೆ ತಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನು. ಮತ್ಪಿತಾಮಹಂ = ನನ್ನತಂದೆಯ ತಂದೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನು. ಹೊಳ್ಳಿದೆಯ = ಸಾರವಿಲ್ಲದ ಎದೆಯ, ಅಂದರೆ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ. ಹೊರಬಿಗರೊಳು = ಹೊರಗಣವರಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅನ್ಯರಲ್ಲಿ. ಕಳಂಕ = ಭೀತಿ. ಆಹವ = ಯುದ್ಧ. ಬಿಂಕಮಂ = ಗರ್ವವನ್ನು.

381. ಮಂದಿ—ಇಲ್ಲಿ-ಕಾಲಾಳು. ಧನಂಜಯ = ಅರ್ಜುನ. ಪೊಂದೇರ್ಗೆ = ಚಿನ್ನದ ತೇರಿಗೆ. ಚಾಪ = ಬಿಲ್ಲು. ನರನಂದನ = ಅರ್ಜುನನ ಮಗನಾದ ಬಭ್ರುವಾಹನನ. ಆಹಡೆ = ಆದರೆ. ಕರ್ಣಜ = ಕರ್ಣನ ಮಗ ವೃಷಕೇತು.

382. ವಾಸಿ = ಖ್ಯಾತಿ. ಫಲ್ಗುಣ = ಅರ್ಜುನ. ಕಣೆ = ಬಾಣ. ನೇಸರಣುಗನ = ಕರ್ಣನ; ಹೇಗೆ? ಬರಿಕೈದು = ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ. ಬರಿದುಮಾಡಿ. ಪಾರ್ಥಿ = ಬಭ್ರುವಾಹನ.

383. ಎಚ್ಚಂಬು = ಎಚ್ಚ + ಅಂಬು, ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಬಾಣ. ವರೂಥ = ತೇರು.

384. ಶರಸಂಧಾನ = ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೂಡುವುದು. ಸತ್ವ = ಶಕ್ತಿ. ಸಾಹಸ—ಅಪಾಯವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ನುಗ್ಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಚ್ಚು. ಲಕ್ಷ್ಯ = ಗುರಿ. ಲಳಿ = ಚಳಕ. ಲಾಘವ = ವೇಗ. ಮುಂದುವರಿವ = ಮುಂದಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವ. ಮೋಡಿ = ಚಲ. ಭಾರಣೆ = ಗೌರವ.

385. ಬಾಡಬ, ವೈಷ್ಣವ ಎಂಬ ಅಸ್ತ್ರಗಳು. ಉಚ್ಚಳಿಸಿ = ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ತಚ್ಛೋಣಿತ = ಆರಕ್ತ; ಯಾವ ಸಂಧಿ? ಭೋಗವತಿ = ನಾಗಲೋಕ, ಪಾತಾಳ.

386. ಹೊಡಕರಿ = ಉಬ್ಬಿ. ರೋಷಾಗ್ನಿ = ಕೋಪವೆಂಬ ಬೆಂಕಿ. ಬಿಲ್ಲಾಳು = ಬಿಲ್ಲು ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧಮಾಡುವವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಶೂರ. ಪೊಣರ್ದ = ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದ. ಜಿಗಿದು = ಹಾರಿ.

387. ಮುಹೂರ್ತತ್ರಿತಯ = ಮೂರು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ. ಬಾನೆಡೆ = ಬಾನ್ + ಎಡೆ, ಆಕಾಶಸ್ಥಳ. ಸರಿತ್ = ನದಿ.

388. ಇಳೆಗೆ = ಭೂಮಿಗೆ. ಪೊಡೆಚೆಂಡು = ಪುಟಚಂಡು. ಪಚಾರಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು. ಚಿತ್ರಾಂಗದೆ-—ಬಭ್ರುವಾಹನನ ತಾಯಿ, ಅರ್ಜುನನ ಹೆಂಡತಿ. ನಾಕ = ಸ್ವರ್ಗ.

389. ಸಂಪಾತಿ.................ಬೀಳುವಂತೆ—ಹಿಂದೆ ಜಟಾಯು ಸಂಪಾತಿಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಗೃಧ್ರಗಳು ಹಟದಿಂದ ಸೂರ್ಯಬಿಂಬದ ವರೆಗೂ ಹಾರಿದಂತೆ

ಯೂ, ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾತಿಯು ಸೂರ್ಯನ ತಾಪದಿಂದ ಗರಿ ಸೀದು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆಯೂ ಪುರಾಣಕಥೆ. ತ್ರಿಭುವನ = ಮೂರುಲೋಕ. ಸುಭಟ = ಒಳ್ಳೆಯ ವೀರ. ದಿವಸವಲ್ಲಭ = ಸೂರ್ಯ.

390. ಮಸ್ತಕ = ತಲೆ. ಸಾಯಕ = ಬಾಣ. ಬೀಭತ್ಸು = ಅರ್ಜುನ. ಒಬ್ಬೆರಳು = ಒಂದು + ಬೆರಳು.

391. ಧುರಕ್ಕೆ = ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ. ಗಾಲಿ.........ನ್ನೊಲು—ಹಿಂದೆ ಭಾರತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನ ತೇರು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಕೊಳ್ಳಲು, ತನ್ನ ತೇರನ್ನು ಎತ್ತುವವರೆಗೂ ಯುದ್ಧಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡನು.

392. ಅರುಣಾಂಬು = ರಕ್ತ; ಕೋಡಿವರಿ = ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿ. ಪೆಣಗುವರ್ = ಹೆಣಗುವರು.

393. ಏದೆ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಚಾಪವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರ್ = ಬಿಲ್ಲವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಣರು. ಕವಲಂಬು = ಕವಲೊಡದಿರುವ ಬಾಣ. ಕಂಧರ = ಕತ್ತು.

30. ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದು.

ಸೂಚನೆ:—ಕೌಶಿಕ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ. ರಥಕಾರ = ತೇರು ನಡೆಯಿಸುವವನು. ಜೀವರು = ಜೀವಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು.

395. ಉಡುಗಣ = ನಕ್ಷತ್ರಸಮೂಹ. ನಡುವಣ = ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ. ಎಡೆಗೊಂಬ = ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ. ಮುಗಿಲ್ವಡೆ = ಮೇಘದ ಪಡೆ. ಮುಸುಗು = ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳು.

396. ಅಳ್ಳಿರಿವ = ಶಬ್ದಮಾಡುವ. ಗುಡಿ = ಧ್ವಜಪಟ, ಬಾವಟ. ಸರಬಿಗಿದು = ಸರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ.

397. ಝಲ್ಲರಿ = ಜಾಲರಿ. ತಳಿತ = ಒತ್ತಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಇಡುಕುರ = ಸಂದಿಯಲ್ಲಿರುವ. ಝಾಡಿಸುವ = ಬೀಸುವ. ಸೀಗುರಿ = ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಕುಂಚ. ಅವಧಾರು ಜೀಯ—ಇವು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಗೌರವ ಸೂಚಕವಾದ ಉಪಚಾರೋಕ್ತಿಗಳು.

398. ನಸುಗುನಿ = ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಉರಿವ ನಸುಗುನ್ನಿ ಎಂಬ ಗಿಡ. ನಿಟ್ಟಿಸದೆ = ನೋಡದೆ. ಸವಿದ = ತಿಂದ. ಕರ್ದುಕಿ = ಕಚ್ಚಿ. ಚಂಚು = ಕೊಕ್ಕು. ಬಸವಳಿಯುತೆ = ಪರವಶವಾಗಿ. ಮಾಮಸಕದಿಂ = ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಪೊಲಗೆಟ್ಟ = ಸ್ಥಳಪಲ್ಲಟವಾದ, ಅಗಲಿದ.

399. ಬಿರು = ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ. ವೈಶಾಖ = ಬೇಸಗೆ. ಅರುವೆಗಪ್ಪಟ = ಹರಕುಬಟ್ಟೆ ಪೊಡೆವಟ್ಟು = ಪೊಡಮಟ್ಟು, ನಮಸ್ಕರಿಸಿ.

400. ಬೆಸಕೆಯ್ವುದು = ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ನಡೆವುದು.

401. ಗೊಂದಣಂಮಿಗೆ = ಗುಂಪುಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅಥವಾ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದೊಡನೆ. ಸೇಸೆಯನಿಕ್ಕಲು = ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಹಾಕಲು. ಆರ್ತದಿಂ = ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ. ಸಾರಲೆಂದು = ಡಂಗೂರ ಹಾಕಿಸಬೇಕೆಂದು. ಜನದ ಅಳವರಿಯಲೆಂದು = ಎಷ್ಟು ಜನವಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ. ಉರಿಹೊಯ್ದು = ಬೆಂಕಿ ಸೋಂಕಿದ. ಹೂಗಣಿ = ಪುಷ್ಪವಾಟಿಕೆ.

402. ಕಲಿ = ಶೂರನೇ. ಕಾಮಿನೀಜನಂ = ಹೆಂಗಸರು. ಎನ್ನಮಕ್ಕಳಮದುವೆಯ ಹುದು = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಸತ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಭಂಗಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಸಿಷ್ಠನೊಡನೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಕೆಲವು ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗೆಂದು ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದನು. ಆ ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

403. ತೊತ್ತ = ಆಳನ್ನು, ದಾಸಿಯನ್ನು. ಇತ್ತು = ಕೊಯ್ದುಕೊಟ್ಟು. ಮಾಣಿಕದೊಡವು = ರತ್ನಾಭರಣ. ಕುರಿಗುರುಳಂ = ಕುರಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನು. ಓವದೆ = ರಕ್ಷಿಸದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದುತಲೆವೆರಸಿ = ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನೊಡನೆ ಏಳುತಲೆ, ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಏಳುತಲೆ, ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ತಲೆ.

404. ಅಂಕ = ಲೆಕ್ಕಗಳು. ಟಂಕ = ಧನ. ಕುಳಕರ್ಣ = ಲೆಕ್ಕಬರೆವವನು, ಗುಮಾಸ್ತೆ. ದುರ್ಗ = ಅಪಾಯ ಬಂದಾಗ ಅವಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳಗಳು. ಮುದ್ರೆ = ರಾಜನ ಮುದ್ರೆಯ ಉಂಗುರ. ಬೇರೊಪ್ಪುಗೊಟ್ಟು = ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಒಪ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟು.

405 ಹಡಪಾಳರು = ಹಡಪವಳರು ಎಂದರೆ ತಾಂಬೂಲದ ಸಂಚಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವವರು. ಭಂಡಾರಿಗಳನು = ಭಂಡಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು. ಏವೊಗಳ್ವೆನು = ಏನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಿ, ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

406. ಬರೆತ = ಒಣಗಿಹೋದ, ನಿರ್ದ್ರವವಾದ. ದುಗುಡವೊಳ್ಕಾಡುವಂಗಂ ದುಃಖದಿಂದ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಶರೀರ. ನಿರೋಧಾಗ್ನಿ = ತಡೆಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ಸಂತಾಪ.

407. ಸಿರಿಮಡಿಯ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತ್ರಗಳ. ಮರ್ದನದ = ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಮುಕುವ. ಹಂತಿಗಳ = ಪಂಗ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಊಟಮಾಡುವ. ಪಡಿಸಣದ = ಊಟಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಷವಾದುದನ್ನು ತಿನ್ನುವ. ಯಕ್ಷಕರ್ದಮದ = ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ. ಬಹುನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ

= ಹಲವು ಬಗೆಯ ಊಳಿಗದವರು. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಷಷ್ಠ್ಯಂತದ ಪದಗಳು 'ನಿಯೋಗಕಾರಿಯರ್' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ.

408. ನಾಣಯದ ವರ್ಗ = ನಾಣ್ಯಗಳ ರಾಶಿ. ಶಸ್ತ್ರಸದನ = ಆಯುಧಶಾಲೆ. ಹಸ್ತಿಸಂದೋಹ = ಆನೆಯ ಗುಂಪು. ಪದಾತಿವ್ರಾತ = ಕಾಲಾಳಿನ ಸಮೂಹ. ಕಂದರ್ಪ = ಮನ್ಮಥ.

409. ಸಿವುಡಿ = ತಲೆಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ರುಮಾಲು.

410. ಬಸುರಂ = ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಕಟ್ಟೊರಲಿ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡು. ಮಿಡುಕಿತು = ನಡುಗಿತು.

411. ಹಾಸಿಗೆಯೊಳು = ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಪವಡಿಸುವಾತ = ನಿದ್ರೆಮಾಡುವವನು. ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ = ಒಬ್ಬೊಂಟಿಗನಾಗಿ.

412. ಮುಗುದರಸು = ಮುಗ್ಧನಾದ ಅರಸು, ಏನೂ ಅರಿಯದ ಅರಸು.

413. ಜಡೆಗಳೆದು = ಜಡೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ. ಮಕುಟ = ಕಿರೀಟ. ಕಂದಮೂಲ = ಗೆಡ್ಡೆಗೆಣಸು. ಅಸಿ = ಕತ್ತಿ.

414. ಮಲೆತು = ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ, ಔದ್ಧತ್ಯದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿ. ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗ = ಕಾಮ ಕ್ರೋಧ ಲೋಭ ಮೋಹ ಮದ ಮಾತ್ಸರ್ಯ ಎಂಬ ಆರು ಅಂತಶ್ಶತ್ರುಗಳು. ಕರಣವ = ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು. ಸಂತವಿಡಲರಿಯದವ = ಸಮಾಧಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರದವನು. ತಪಸ್ತೇಜದಿಂ = ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ. ಪುರುಷಾರ್ಥಕೋಶಮಂ = ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಭಂಡಾರದಂತಿರುವ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು. ಕಣಕೆಟ್ಟುದೆ = ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಯಿತೇ, ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಯಿತೇ ?

415. ಅಜ್ಞಾತವಾಸ = ಇದ್ದ ಸ್ಥಳ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ವಾಸಮಾಡುವಿಕೆ. ಎರೆವರ = ಯಾಚಕರ.

416. ಆಸವಸ = ಆತುರ. ಒಗೆಯೆ = ಸುರಿಸಲು.

417. ಮಾರುತ್ತರ = ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರ. ಅಧಮರು = ನೀಚರು.

419. ಅನ್ವಯಾಗತವಾಗಿ = ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದ. ಅಪ್ಪೈಸಿ = ಒಪ್ಪಿಸಿ.

40. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

420. ಒಡ್ಡು = ಗುಂಪು. ಜಾರೆ = ಹೊರಟುಹೋಗಲು. ಕಂಪು = ಪರಿಮಳ. ತಾರೆ = ಬತ್ತಲು. ಪೇರೆ = ಹೇರಿಕೊಳ್ಳಲು. ವಸಂತಾಗಮ = ವಸಂತಋತುವಿನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ. ಮನೋರಾಗ = ಸಂತೋಷ.

421. ಮೌನವ್ರತಾಚಾರಿಯಾದ = ಮೌನವ್ರತವನ್ನು ನಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಎಂದರೆ ಧ್ವನಿ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ. ಮಲ್ಲಿಕಾಮಾನಿನಿ = ಮಲ್ಲಿಗೆಯೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಚಂಡಾಳಿ = ಚಂಡ + ಅಳಿ, ಕೊಬ್ಬಿದ ದುಂಬಿ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಚಂಡಾಲಸ್ತ್ರೀ, ಹೊಲತಿ. ನಳಿನಿ = ಕಮಲವೆಂಬ ಹೆಂಗಸು. ಬಂಡಿಗೆ = ಮಕರಂದಕ್ಕೆ ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ. ಮಧು = ವಸಂತಋತು ; ಅರ್ಥಾಂತರ–ಮದ್ಯ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುಪಾನದಿಂದ ಮುನಿಗಳೂ ಕೂಡ ವ್ರತವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ನೀಚರಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಬೆಳಿಸುತ್ತಾರೆ; ರಾಜಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಕೂಡ ದುರ್ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ; ಜಾತಿಧರ್ಮವೂ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

422. ಪದಂಪು = ಪದಪು, ಸೌಖ್ಯ. ಬಿಣ್ಪು = ಭಾರ. ಕದಂಪು = ಕೆನ್ನೆ. ಚೈತ್ರಾಗಮ = ವಸಂತಾಗಮ.

423. ಮಿಸುನಿಗುಸುರಿ = ಚಿನ್ನದ ಕುಸುರಿ, ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಗೆಜ್ಜೆ. ಮಿಡಿ = ಹಸರುಗಾಯಿ. ಪಚ್ಚೆವರಲ = ಪಚ್ಚೆಯ ಹರಳಿನ. ಸೂಸಕ = ಗೊಂಚಲು. ಗುದಿ = ಗೊಂಚಲು. ಸ್ಮರನ = ಮನ್ಮಥನ. ಕೈಗೈದ = ಅಲಂಕರಿಸಿದ. ಗೂಡಾರ = ತ್ಸ.–ಗೂಢಾಗಾರ, ಡೇರೆ.

424. ತೇರೈಸಿ = ಗುಂಪುಕೂಡಿ. ಅವರ = ಅವುಗಳ; ಇದು ಹಳಗನ್ನಡದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ. ಮೊಳಗು = ಗುಡುಗು. ಮಾರುತಹತಿಯೊಳು = ಗಾಳಿಯಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ. ತೋರ = ದಪ್ಪನಾದ. ಬಂದುಗೆಯ = ಬಂಧೂಕವೆಂಬ ಗಿಡದ. ರಯ್ಯಮಾದ = ಸೊಗಸಾದ. ಇಂದ್ರಗೋಪ = ಮಳೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕೆಂಪುಹುಳ.

32. ಬಿಜ್ಜಳನ ಸಭೆ.

424*b*. ಉದಯಾಚಲ = ಉದಯಪರ್ವತ. ರವಿ = ಸೂರ್ಯ. ಪದಪು = ಪ್ರೀತಿ. ಬಿಜ್ಜಳ—ಈ ರಾಜನು ಕಾಲಚೂರ್ಯವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು; ಇವನು ಕಲ್ಯಾಣವೆಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು ; ಈತನಿಗೆ ವೀರಶೈವ ಮತೋದ್ಧಾರಕನಾದ ಬಸವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು.

425. ದಿಗ್ಭಿತ್ತಿ = ದಿಕ್ಕುಗಳೆಂಬ ಗೋಡೆಗಳು. ಅಮರಿ = ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ; ಧಾ.–ಅಮರ್. ಖಚಿತ = ಕೆತ್ತಿದ. ಜೊನ್ನ = ಬೆಳದಿಂಗಳು ; ತ್ಸ.–ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ. ಪುದಿದ = ವ್ಯಾಪಿಸಿದ. ಮಂಡಳಿಸಿ = ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು. ಗದ್ದುಗೆ = ಪೀಠ ; ಮಂಡಲಾಧೀಶರು = ಸಾಮಂತರಾಜರು.

426. ತೊಡರಿನ = ಬಿರುದಿನ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳ. ಪೊಂಜರಪಣಿ = ಪೊನ್ + ಸರಪಣಿ. ಕರವಾಳ = ಕತ್ತಿ. ಮುಡುಹು = ಭುಜಶಿರಸ್ಸು, ಹೆಗಲು.

427. ದಿನವಹಿ = ಆಯಾ ದಿನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಲೆಕ್ಕಗಳ ಕಡಿತ, ರೋಜುವಾರುಲೆಕ್ಕ. ವರ್ಗ = ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರ ಹೆಸರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಹಾಳೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅವರುಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಪುಸ್ತಕ. ಮಾಸಾಂತಿಕ = ತಿಂಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆವ ಒಟ್ಟು ಲೆಕ್ಕದ ಪಟ್ಟಿ. ಭೇದಕರ್ = ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ನೋಡುವವರು, ತನಿಖೆ ಮಾಡುವವರು. ಪರಿಕಿಸು = ಪರೀಕ್ಷಿಸು. ಒಳಗುಗಾಣದಂತೆ = ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ. ನೈಜಮಾಗೆ = ಸ್ವಭಾವವಾಗಲು. ಜೆಹ್ವರ = ಜಾಗರೂಕತೆ. ಕರಿಣಿಕ = ಲೆಕ್ಕವನ್ನು ಬರೆವ ಗುಮಾಸ್ತೆ.

428. ಶ್ರುತಿ = ವೇದ. ಶಬ್ದ = ವ್ಯಾಕರಣ. ಯಜ್ಞಸೂತ್ರ = ಯಜ್ಞೋಪವೀತ, ಜನಿವಾರ. ಮುದ್ರಿಕೆ = ಉಂಗುರ.

429. ಶಾರೀರಸೂತ್ರ = ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ. ನಿಧಾನ = ಉತ್ಪತ್ತಿಕಾರಣ.

430. ತಲೆದೂಗಿಸುವ = ಸಂತೋಷದಿಂದ ತಲೆತೂಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ. ಸಮಸ್ಯೆ = ಅಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಅರ್ಥತೋರುವಂತೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಪದ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮಂಜಸವಾಗುವಂತೆ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳುವುದು; ಉದಾ.—"ದನವಂ ಕೊಯ್ಕೊಯ್ದು ಬಸದಿಯೊಳ್ ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಇದರಲ್ಲಿ "ಅಹಿಂಸಾ ಪರಮೋಧರ್ಮಃ" ಎಂಬುದೇ ಮುಖ್ಯ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಜೈನರ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿ ದನವನ್ನು ಎಂದರೆ ಜೀವಪಶುವನ್ನು ಕೊಯ್ದರೆಂಬುದು ಅಸಂಭವ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಸ್ಯಾ ಪೂರ್ತಿಮಾಡುವ ಜಾಣನು ಮೊದಲ ಮೂರು ಪಾದಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಚಂ' ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ "ಚಂದನಮಂ······ತುಂಬಿಟ್ಟರ್" ಎಂದು ಸಮಂಜಸವಾದ ಅರ್ಥವುಳ್ಳ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಂತೀ ಹಂಪನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಘಟಿಕಾಶತ = ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆವುದು.

431. ದಾನರಾಧೇಯ = ದಾನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಂತಿರುವವನು; ಕರ್ಣನು. 'ರಾಧೆ' ಎಂಬುವಳಿಂದ ಸಲಹಲ್ಪಟ್ಟುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ರಾಧೇಯನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಬೊಮ್ಮಾಯು = ಬ್ರಹ್ಮನು ಇರುವವರೆಗೂ ಆಯುಸ್ಸು. ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸು. ಕೈವಾರ = ಸ್ತೋತ್ರ. ಕಿವಿಗಿಡಿ = ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ.

432. ಭಗದತ್ತ—ಈ ರಾಜನು ಆನೆಯೇರಾಟದಲ್ಲಿ ಬಲು ಜಾಣನೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ಸಾಟಿ=ಸಮಾನ. ಕಂಧರ=ಕತ್ತು; ಕಂ=ತಲೆಯನ್ನು, ಧರ=ಧರಿಸಿರುವುದು. ಬಿರುದುಕಡೆಯ=ಬಿರುದಿನಬಳಿ. ಕಡೆಯ—ದ್ಭ.-ಕಟಕ ರೇವಂತ—ಈತನು ಕುದುರೆಯೇರುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹು ಜಾಣನು. ಪಾಸಟಿ=ಸಮಾನ.

33. ವನವರ್ಣನೆ.

433. ಭೂಜ=ವೃಕ್ಷ; ಹೇಗೆ? ಸಗಾಢ=ಸಮೃದ್ಧವಾದ.

434. ಗವಾಸ್ಪದ=ದನಗಳ ದೊಡ್ಡಿ, ತುರುಹಟ್ಟಿ.

435. ಮಂಜರಿ=ಗೊಂಚಲು. ಮಂಜುಳಧ್ವನಿ=ಮನೋಹರವಾದ ಧ್ವನಿ. ಪರಮೆ=ಭ್ರಮರ, ದುಂಬಿ.

436. ರಸಂಗಳಂ=ನೀರನ್ನು. ಒರೆಯದ=ಸ್ರವಿಸದ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಗಳನ್ನು. ಮರೆಯದ=ತೋರಿಸದೆ ಇರುವ. ಧರಂಗಳಂ=ಪರ್ವತಗಳನ್ನು. ಸೊರ=ತ್ಸ.-ಸ್ವರ.

437. ಆವ ಚೋದ್ಯಂ=ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು. ಕರ್ದುಂಕಿದೊಡೆ=ಕುಟುಕಿದರೆ. ಇನಿದು=ಮಧುರವಾದ. ಕಾಲ್ಗಳು=ಕಾಲುವೆಗಳು. ಪಾಮರಿ=ಹೊಲಗಾವ ಹೆಂಗಸು.

438. ಸೋವ=ಅಟ್ಟುವ. ಏಳಿದಂಗೆಯ್ದು=ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ, ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ. ಕೀರಾಳಿ=ಗಿಳಿಗಳ ಗುಂಪು. ಕಳವೆ=ತ್ಸ.-ಕಲಮಾ, ಭತ್ತದ ಪೈರು. ಪಸುರ್ವಟ್ಟೆ=ಹಸುರುಬಟ್ಟೆ.

439. ಕಿಕ್ಕಿರಿದ=ಒತ್ತೊತ್ತಾಗಿ ಬೆಳೆದ.

440. ಖಂಡಶರ್ಕರೆ=ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ. ದಿಂಡಿರುಳ್ಚು=ಮರವನ್ನು ಉರುಳಿಸುವಂತೆ ಉರುಳಿಸು. ಅಳ್ದಗೆ=ಆಳಿದವನಿಗೆ, ಧಣಿಗೆ. ಕೋದಂಡ=ಬಿಲ್ಲು. ಉದ್ದಂಡತೆಯ=ಹೆಚ್ಚಾದ. ಸೋಗೆವಸುರ=ಸೋಗೆಯ ಹಸರು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ.

441. ತಕ್ರ=ಮಜ್ಜಿಗೆ. ಸತ್ರದಾಲಯಂ=ಸತ್ರದ ಮನೆ.

442. ಮುಕ್ತಿಕಾಂತೆಯರ ಮನೆಯೆಂತೆ=ಮುಕ್ತಿಯ ನೆಲೆಯೆಂಬ ಹಾಗೆ. ಶೈವನೇಮ=ಶಿವನಿಷ್ಠೆ, ಶಿವಸಂಬಂಧವಾದ ನಿಯಮ. ಕೋಶಗೃಹ=ಬಂಡಾರ ಬೊಕ್ಕಸ. ತಿಂತಿಣಿ=ಗುಂಪು. ಸೌಧ=ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ತಾಣ=ಸ್ಥಳ.

443. ಕೌಂಗು=ಅಡಕೆ. ಕೊಂಚೆ=ತಿತ್ತಿರಿಯೆಂಬ ಪಕ್ಷಿ. ಪೂವೆಂಡು=ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಕರಂದ. ಕಾದಲರ್=ಅನುರಾಗವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು.

444. ಚೂತ= ಮಾವಿನಮರ. ಪರ್ಚಿದ= ಹಬ್ಬಿದ. ಪೂಗ= ಅಡಕೆ. ಕೊರ್ಬಿದ = ಕೊಬ್ಬಿ ಬೆಳೆದ. ಕದಳಂ= ಬಾಳೆ. ಬೀಡೆವಣ್= ಬಿರಿತು ಇರುವ ಹಣ್ಣು. ಪನಸ= ಹಲಸು. ಕಿಸುವಣ್= ಕೆಂಪಾದ ಹಣ್ಣು. ತೋರ್ಪ= ತೋರುವ. ನಾರಂಗ= ಹೇರಿಳೆಹಣ್ಣು. ಜಂಬೀರ= ನಿಂಬೆ.

445. ಸುರಿ.........ಕೊಂಡನೆ—ಇಂದ್ರನ ಕಾಂಡವ ವನವು ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ದಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಭಾರತ ಕಥೆ. ದಶಶಿರನ.........ವಡೆದೆನೆ—ರಾವಣನ ಅಶೋಕನವನವು ಹನುಮಂತನಿಂದ ಹಾಳುಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಎಂದು ರಾಮಾಯಣದ ಕಥೆ. ಧನದ......ಪಕ್ಕಾತೆನೆ—ಕುಬೇರನ ಚೈತ್ರರಥವೆಂಬ ಉದ್ಯಾನವನವು ರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಒಂದು ಜಾತಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಯಿತು ; ಇಲ್ಲಿ-ರಾಕ್ಷಸರ ಕಾಲ್ಕುಳಿತ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನೀಚರ ಕಾಲ ಒದತಕ್ಕೆ ಈಡಾಯಿತು ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಪುಟ್ಟ= ತ್ಸ.— ಪರಪುಷ್ಟ.

446. ಪಾತ್ರ= ಮೇಳದವರು, ಕುಣಿವವರು. ಅಂಗಭವ= ಮನ್ಮಥ. ಸಲ್ಲಾಸ್ಯಭವನ= ಮೇಳಕಟ್ಟುವ ಮನೆ.

447. ಪೊಕ್ಕುಳಿ= ಕೋಕಿಲ. ಓವರಿ= ಕೋಣೆ.

448. ಮಲಗುಮಾಡ= ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆ. ಮಾಡುವೆಟ್ಟು= ಕೃತಕಾಚಲ, ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿನೋದಾರ್ಥವಾಗಿ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಮಾಡಿರುವ ದಿಣ್ಣೆಗಳು.

449. ಕುರುಜು= ಬಿದಿರುಹಚ್ಚೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮಂಟಪ ಮೇರುವ= ಗೋಪುರದ ಹಾಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಂಟಪಗಳು. ಪೂವಲಿಗೆದರುವ= ಹೂವುಗಳನ್ನು ಮಂಗಳಾರ್ಥವಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ.

34. ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ.

450. ಅಕ್ಕರ= ಅಕ್ಷರ. ಕೊಂದಂ= ಇಲ್ಲಿ- ಕೇಡುಮಾಡಿದವನು.

452. ಮೋದದ= ಇಲ್ಲಿ-ಸವಿಯದ.

453. ವಾಚಿಪುದು= ಓದುವುದು.

454. ಅಳವಪ್ಪುದು= ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

455. ಆಪಜ್ಜಲಧಿಗೆ= ಆಪತ್ತೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ. ಯಾನಪಾತ್ರ= ತೆಪ್ಪ, ದೋಣಿ. ನಿಯೋಗ= ರಾಜಕಾರ್ಯ. ಗುರುಪದಂ= ಆಚಾರ್ಯಸ್ಥಾನ.

456. ಇದರಲ್ಲಿ ಧನಕ್ಕಿರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾಧನಕ್ಕಿರುವ ಗುಣವನ್ನೂ ನಿರೂಪಣ ಮಾಡಿದೆ. ತಸ್ಕರ= ಕಳ್ಳ.

457. ಬಜಿ= ಕ್ಷಾಮ.

35. ವಿವಿಧ ನೀತಿಗಳು.

459. ದುಃಖತಿಮಿರ ಜ್ಯೋತಿಗಳ್ = ದುಃಖವೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಬೆಳಕಿನಂತಿರುವುವು; ದುಃಖವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುವು.

460. ಪರಹಿತವ = ಇತರರಿಗೆ ಹಿತವಾದ. ಮಾತಂ = ಮಾತನ್ನು.

461. ಪೊರೆವನೆ = ಕಾಪಾಡುವನೆ.

462. ವಚನಾಮೃತ = ಅಮೃತದಂತಿರುವ ಮಾತು.

463. ನಿಂದೆ = ದೂಷಣೆ. ಪೊರ್ದದ = ಹೊದ್ದದ.

465. ಸೈತು = ಸುಮ್ಮನೆ. ಮಾಗಿಯಕೋಗಿಲೆಯಂತಿಹುದು = ಮಾಗಿಯಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಯ ಹಾಗೆ ಮೌನವಾಗಿರುವುದು.

466. ಕುಡದನ = ದಾನಮಾಡದವನ. ಲುಬಕನ = ಲೋಭಿಯ.

467. ಸಲೆ = ಸೇರಲು.

468. ಅನುವ = ಸ್ವಭಾವವನ್ನು.

469. ಬವರ = ಯುದ್ಧ. ಸಲ್ಲದ = ಅಯೋಗ್ಯವಾದ. ಅಲ್ಲದ = ಆಪತ್ತಿಗಾಗದ. ಹೊಲ್ಲೆಹವ = ಕೆಟ್ಟುದನ್ನು.

470. ಸುಖಂಬಾಳ್ವೆಂ = ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುವೆನು.

36. ಸೋಮೇಶ್ವರ ಶತಕ.

471. ಪಳ್ಳ = ಹಳ್ಳ.

472. ಇರಿಯಲ್ ಬಲ್ಲೊಡೆ = ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ. ತೆರಬಲ್ಲರ್— ತಾನೇ ತೀರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರೆ, ಹೊಣೆಯಾಗಬೇಕು.

473. ಸತ್ಪಾತ್ರಕಂ = ಯೋಗ್ಯನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ.

474. ಮಡೆಯ = ಚೆಪ್ಪ. ಬೆಟ್ಟ = ಇಲ್ಲಿ-ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಕಷ್ಟವಾದುದು. ಜಡದೇಹಿ = ಸೋಮಾರಿ. ಉಜ್ಜುಗ = ಉದ್ಯೋಗ, ಪ್ರಯತ್ನ. ಋಣ = ಸಾಲ. ಇಡೆ = ಅನ್ನವಿಕ್ಕುವುದು.

475. ಕೈಯಾಸೆ = ಲಂಚದಾಸೆ. ನಿರ್ಭೀತ = ಭಯವಿಲ್ಲದವನು.

476. ದೊರೆ = ಸಮಾನ. ಪಾಷಾಣ = ಕಲ್ಲು. ಪಸುರ್ಪಾವು = ಹಸುರುಹಾವು.

477. ಸಾಧ್ವೀತ್ವದ = ಪಾತಿವ್ರತ್ಯವುಳ್ಳ. ವರ್ಣಮಾತ್ರಂ = ಒಂದು ಅಕ್ಷರವನ್ನು.

478. ಅರ್ಭಕ = ಮಗು. ಊಡಿಸು = ತಿನ್ನಿಸು.

479. ಆರಣ್ಯಕಪಕ್ಷಿ = ಕಾಡುಹಕ್ಕಿ. ಗೊಡ್ಡಾಗಲ್ = ಹಣ್ಣು ಬಿಡದಿರಲು. ಪುಸಿ = ಸುಳ್ಳು. ದಾತರು = ದಾನಮಾಡುವವರು.

480. ಉಡುರಾಜ= ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯಾದ ಚಂದ್ರ. ನ್ಯಗ್ರೋಧ= ಆಲದ ಮರ. ಎಳಗರುಂ= ಎಳದು + ಕರು + ಉಂ. ಮಿಡಿ= ಹೀಚುಕಾಯಿ.

481. ಮಣಿದುಂ= ಬಗ್ಗಿಯೂ. ತೃಣವೇ= ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯೇ. ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ = ಪರ್ವತದಂತೆ ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಹಾಯವಲ್ಲವೆ.

482. ಜಾಹ್ನವಿ= ಗಂಗೆ. ವಸನ= ಬಟ್ಟೆ. ವೆಗ್ಗಳ= ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಗ್ರಹ—ಅಂಗಾರಕ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳು.

484. ಉರುಧೀಸಂಪನ್ನ= ಹೆಚ್ಚಾದ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನು. ಚತುರೋಪಾಯ= ಸಾಮ ದಾನ ಭೇದ ದಂಡಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಉಪಾಯಗಳು; ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು 'ಚತುರುಪಾಯ' ಎಂದಾಗಬೇಕು.

485. ಸುರೆ= ಹೆಂಡ.

486. ಪೊಡೆಯೊಳ್= ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ. ಪಂಕ= ಕೆಸರು. ಗುಡಪಾನ= ಬೆಲ್ಲದಪಾನಕ.

487. ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷ= ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ಕಡೆಗಣ್ಣಿನ ನೋಟ, ಐಶ್ವರ್ಯ.

489. ತೇಳ್= ಚೇಳು. ಖಗ= ಪಕ್ಷಿ; ಹೇಗೆ ?

490. ಮುಕುರ= ಕನ್ನಡಿ.

37. ನೀತಿಸಾರ.

491. ಅಧೋಗತಿ= ನರಕ.

492. ಕಡೆಗಣಿಸಿ= ಅಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡಿ.

493. ಬಿಕ್ಕು= ತಿಕ್ಕಲು ಮಾತಾಡುವುದು. ನಕ್ಕದೆ= ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಉಚ್ಚರಿಸದೆ. ಬಣಿತೆ= ಮಾತು.

494. ಗಮಕಿ= ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುವನು.

495. ಬೆಸಗೊಳ್ಳದೆ= ಕೇಳದೆ. ಕಲ್ಲೆದೆತನದಿಂದ= ಕಠಿನತೆಯಿಂದ.

496. ಮೂಕೊರೆಯ= ಮೂಗುಹರಕ.

497. ಅರಿತ= ಜ್ಞಾನ.

498. ಪದಾಭರಣ= ಕಾಲಿಗೆ ಆಭರಣ.

500. ಎಡೆಯಾಡಿಸಿ= ಸುತ್ತಿಸಿ.

501. ಮುರುಡು= ಓರೆಪೋರೆ, ಮೊರಡಾಗಿರುವುದು.

502. ಸಾಲದೆ= ಸಾಲಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ. ನಿಚ್ಚವಯಣ= ನಿತ್ಯವೂ ಪ್ರಯಾಣ.

505. ಪಳಿಗೆ= ದೂಷಣೆಗೆ. ಈಡುಮಾಳ್ಪುದಂ= ಆಸ್ಪದ ಮಾಡುವುದನ್ನು. ಪರಗತಿವಿಲಯಾಸ್ಪದಮಂ= ಮುಂದಣಗತಿ ಕೆಡಿಸುವಂತಹುದನ್ನು.

506. ಆವು = ಹಸು. ಗಾವಿಲರು = ಏನೂ ಅರಿಯದವರು; ಇಲ್ಲಿ–ಕೆಟ್ಟವರು.
511. ಕತದಿಂ = ಸಲುವಾಗಿ, ಕಾರಣದಿಂದ.

38. ಹದಿಬದೆಯ ಧರ್ಮ.

513. ಒತ್ತಿನುಡಿಯದೆ = ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವಂತೆ ಹೇಳದೆ. ಒತ್ತರಿಸದೆ = ಹೇಳಿದ ಮಾತನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕದೆ. ಆಣತಿ = ಆಜ್ಞೆ. ಎಸಗುವುದು = ಮಾಡುವುದು.

514. ಅವಮತಿಗೆಯ್ಯದೆ = ಅವಮಾನ ಮಾಡದೆ. ಮತ್ತೆಯಾಗದೆ = ಮದದಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿಹೋಗದೆ.

515. ಮೂಗುವಡಣದೆ = ಮೂಗಿಯ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡದಿರದೆ. ಮೋಡಿ = ಹಟ. ಲೋಗರು = ಜನರು.

516. ಮುದಪರು = ಮುದುಕರು. ಎದೆಗೊಳಿಸುವುದು = ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

517. ಕುತ್ತವೆಣಿಸಿ = ಇಲ್ಲಿ—ತಪ್ಪೆಣಿಸಿ. ಕೂರ್ತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ. ತೆತ್ತಿಗರು = ನಂಟರು. ಪತ್ತುಗೆಗೊಳಿಸಿ = ಒಂದಿಕೆಮಾಡಿ, ಸೇರಿಸಿ.

518. ಮಿಾಹ = ನೀರು ಎರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.
519. ಹದುಗಿಸದೆ = ಭಯಪಡಿಸದೆ. ಮರುಕ = ಪ್ರೀತಿ.
520. ಮಿಸಿಸುವುದು = ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸುವುದು, ಎರೆವುದು.
521. ಹಸುಮಕ್ಕಳು = ಎಳೆಯ ಮಕ್ಕಳು.
522. ಮೂದಲಿಸದೆ = ಮುಯ್ಯಾಡಿ ಹಂಗಿಸದೆ.

523. ಬೇನೆವಡೆದರ = ರೋಗಿಗಳನ್ನು. ಹಯನುಗಳ = ಹಸುಗಳನ್ನು. ಓವುವುದು = ರಕ್ಷಿಸುವುದು.

524. ಬೀಳುಗಳೆವರು = ಹೀಯಾಳಿಸುವರು.
525. ಸವನಿಪುದು = ಉಂಟಾಗುವುದು.
527. ಅಲೆಗೆಯ್ಯದ = ತೊಂದರೆಪಡಿಸದ.

528. ಪತ್ತುಗೆ = ಸಂಬಂಧ. ನೇಹ = ಸ್ನೇಹ. ಜೌವನ = ಪ್ರಾಯ. ನಡೆವೆಣ = ಓಡಾಡುವ ಹೆಣ, ಜೀವಚ್ಛವ.

529. ಗಾಂಪ = ಬೆಪ್ಪ. ಬಲುಬವಣಿಗೊಂಬವ = ಬಲುವಾಗಿ ಪೇಚಾಡುವವನು.

530. ಮಂದಿವಾಳ = ಜನಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು. ನೀಕರಿಸು = ಧಿಕ್ಕರಿಸು.

531. ತವರವರು = ತವರು ಮನೆಯವರು, ಹೆತ್ತ ಮನೆಯವರು.

532. ಮೊನೆವಾತು= ಕ್ರೂರವಾದ ಮಾತು. ಅಳಲುವ= ದುಃಖಪಡುವ.

535. ಎರವು= ಭೇದ.

536. ತೋಟಿ= ಜಗಳ. ಬೂತಾಟ= ಹೊರಗಣ ವೇಷ, ಬೂಟಾಟ.

536. ಪರಿವುದು= ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗುವುದು, ಜಂಪು= ಸೊಂಪು.

540. ಮೊಳಿದೋರಿ= ಮೊಳಕೆ ಮೊರಟು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ.

541. ಅಲ್ಲದವರು= ಆಗದವರು. ಪುಳಿತ= ಹುಳುಬಿದ್ದ.

542. ಅಲಸದೆ= ಪಾಲುಮಾರದೆ.

543. ತೊಣ್ಡುವೆಣ್ಗಳ= ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ತಿರುಗುವ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ. ನೇಹದೊಡಕು= ಸ್ನೇಹವೆಂಬ ಗೋಜು. ಲಣ್ಡಿವೆಣ್ಗಳ= ನೀಚಸ್ತ್ರೀಯರ. ಪೊರ್ದುಗೆವಡೆಯದೆ= ಹೊದ್ದಿಕೆಯಾಗಿರದೆ.

39. ಪುಷ್ಪಾಪಚಯ.

544. ಜಲರುಹಾಕರ= ಸರಸ್ಸು.

545. ಆರವೆ= ಆರಾಮ, ತೋಟ. ದಳ= ಎಲೆ. ವಿಟಪ= ಮರ.

546. ಕುಡಿವೆಳಗು= ಕುಡಿಯಂತೆ ಬಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿ. ನಿಡುಗೊಂಬು= ಉದ್ದವಾದ ಕೊಂಬೆ. ಅಡಸಿಪಿಡಿದು= ಬಲವಾಗಿ ಪಿಡಿದುಕೊಂಡು. ನಿಮಿರ್ದು= ನೀಡಿ. ಕರಜ= ಉಗುರು ; ಹೇಗೆ ?

548. ಕುಳಿರ್ವ= ತಣ್ಣಗಿರುವ. ಚಳಿಯಂಗೊಟ್ಟು= ಚಿಮಕಿಸಿ. ಸುಯ್ಗಂಪು= ಉಸಿರಿನ ವಾಸನೆ. ಕೈಗೆಂಪು= ಕೆಂಪಗಿರುವ ಕೈಯ್ಯಬಣ್ಣವು. ಒರಸುತಿರೆ= ತೊಡೆದುಬಿಡುತ್ತಿರಲು.

549. ಕರ್ಣಾವತಂಸ= ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಪುಷ್ಪಾಭರಣ. ಸುರಯಿ= ಸುರಗಿ. ಕರ್ಣಿಕೆ= ಹೂವಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ದಿಂಡು. ಬಂದುಗೆ—ತ್ಸ.-ಬಂಧೂಕ.

550. ಸಜ್ಜುಕ= ಮೊಗ್ಗು. ಗೊಜ್ಜಗೆ= ಸೇವಂತಿಗೆ. ಅಜ್ಜಗೆ= ಇರುವಂತಿಗೆ; ದ್ಭ.-ಅರ್ಜಕ. ಪಜ್ಜಳಿಸುವ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ. ಬಜ್ಜರ—ದ್ಭ.-ವಜ್ರ. ಬಾವುರಿ...ತೋಳ ಬಳೆ.

551. ಅಲಂಪು= ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಖ್ಯ. ಮೇಖಲೆ= ಡಾಬು. ಇಂಪಡರ್ದ= ಮಾಧುರ್ಯವೇರಿದ, ಸವಿಯಾದ. ಹೊಸಜೌವನೆಯರು= ಆಗತಾನೆ ಪ್ರಾಯ ಬರುತ್ತಿರುವ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು.

552. ತವೆ= ವಿಶೇಷವಾಗಿ. ಆವರಿಸಿ= ಬಳಸಿಕೊಂಡು. ಗಾವರಿಸಿ= ಕೂಗುತ್ತಾ.

553. ತಣ್ಬೆಳಗು= ತಣ್ಣಗಿರುವ ಬೆಳಕು.

31. ವಸಂತಋತುವರ್ಣನೆ.

554. ನನೆ= ಮೊಗ್ಗು. ಕಣೆ= ಬಾಣ. ಸುಗಿಯೆ= ಭಯಪಡಲು. ಒಂದೆಕೊಡೆ ಯಿನಾಳ್ದು= ಏಕಚ್ಛತ್ರಾಧಿಪತ್ಯದಿಂದ ಆಳಿ.

555. ಕಾವಣ =ಚಪ್ಪರ ; ತ್ಸ.-ಕಾಯಮಾನ. ಪಳುಕುವೆಸದ= ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ.

556. ಜಕ್ಕವಕ್ಕಿ= ಚಕ್ರವಾಕಪಕ್ಷಿ.

557. ಮಿಳಿರ್ವ= ಅಲುಗುತ್ತಿರುವ. ಕಾಲ= ಕಾಲುವೆಯ. ಕರ್ವುಗೋಲ= ಕಬ್ಬಿನ ಜಲ್ಲೆಯ.

558. ಬಿನದ= ದ್ಭ.-ವಿನೋದ. ಬಟ್ಟದಲೆಯ= ಗುಂಡಾದ ತಲೆಯುಳ್ಳ. ರೂಢಿವಡೆದ= ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ.

559. ಸೂಡಿ= ಮುಡಿದುಕೊಂಡು. ಕೂರ್ಮೆ= ಪ್ರೀತಿ. ಕಾವಂ + ಒಡನೆ= ಕಾವನೊಡನೆ ; ಕಾವಂ ಮನ್ಮಥನು.

560. ಪಾಡಂ= ಹಾಡನ್ನು. ಪೊಳ್ತು= ಹೊತ್ತು, ಕಾಲ. ಎಸೆಯುತುಂ= ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತ.